

2005-336

TÜBİTAK

TÜRKİYE BİLİMSEL VE TEKNOLOJİK ARAŞTIRMA KURUMU
THE SCIENTIFIC AND TECHNOLOGICAL RESEARCH COUNCIL OF TURKEY

Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Grubu

Social and Human Sciences Research Grant Group

Q 92368

**İMAR AFLARI SONRASINDA İZMİR'DE
GECEKONDULAŞMA**

Sosyo-Ekonomik, Mekansal Bir Çözümleme

İMAR AFLARI SONRASINDA İZMİR'DE GECEKONDULAŞMA

**Sosyo-Ekonomik, Mekansal Bir Çözümleme
PROJE NO: SBB 8005**

**Doç. Dr. SEMAHAT ÖZDEMİR
Yrd. Doç. Dr. ADİLE ARSLAN AVAR
Dr. Pervin ŞENOL
Ar.Gör. Nuray SEVİNÇ KAYA
Ar.Gör. Kıvanç KUTLUCA
Ar.Gör. Hasibe VELİBEYOĞLU
Ar.Gör. Evrim GÜÇER
Ar.Gör. Mert KOMPİL
Ar.Gör. Uğur YANKAYA
Ar.Gör. İrem ELVAN
Doktora öğr. Birkan BEKTAŞ
Doktora öğr. Esin KOMPİL**

TEMMUZ 2005

İZMİR

ÖNSÖZ

2001 yılının Ekim ayında, bir yüksek lisans stüdyosunda, o yarı yıl çalışma konumuzun ne olabileceği hakkında öğrencilerimizle tartışırken, iki esas kaygımız vardı: birincisi, kentimizin bir sorununa dair bilgi üretmek ve o sorununun çözümüne katkıda bulunmak; ikincisi de, daha önce deneyimlemediğimiz bir yöntemle çalışmaktı. Bir çok konu ve sorun ortaya atıldı. Sonra bir öğrencimiz, “gecekondu” dedi; bir diğeri, “gecekondu var mı ki, artık?” bir başkası da, “çok çalışıldı gecekondu,” dedi. Sonra, hep birlikte fark ettik ki, bizim için çok önemli olan kentimizde, gecekondulaşma ile ilgili pek çok sorunun cevabını bilmiyorduk: gecekondulaşma bitmiş miydi? Sürüyor ise, ne boyutta, nerelerde, nasıl oluşuyordu? İmar Affi Yasalarından sonra yeni gecekondu mahalleleri oluşmuş muydu? Bazı araştırmalarda dile getirildiği gibi, gecekondu bütünüyle “ticarileşmiş” miydi? Barınma gereksinimini karşılamak yerine, bir tür “yatırıma” mı dönüşmüştü? Gecekondu ve yoksulluk arasındaki bağ “kopmuş” muydu? Peki, bu bağ koptuysa, yaklaşık yirmi yıldır sürdürülen ekonomik politikalar ile “kırdı” ve “kentte” daha da yoksullaşanlar; doğu ve güneydoğudan çatışmalar nedeniyle tamamen mülksüzleşip/yoksullaşıp, İzmir’e göç edebilenler, *nerelerde* yaşıyorlar ve barınma sorununu *nasıl* çözüyorlardı? Ayrıca, yine fark ettik ki, İzmir’de gecekondulaşma ile ilgili, kısmi ya da kent bütününe kapsayan, 1980’lerden sonra yapılmış çok az araştırma vardı. Özellikle de bizim merak ettiğimiz, İmar Affi Yasalarına dayanarak hazırlanmış olan, ıslah imar planlarının sınırları dışında ve 1980’li yıllardan sonra oluşan yeni gecekondu mahalleleri konusunda ve onları ayrı ayrı değerlendirebilmemizi sağlayacak araştırmalar yoktu.

Bir yandan, yukarıdaki soruların *İzmir için geçerli olabilecek* yanıtlarını bulabilmek, diğer yandan da akademik ve kamusal söylemlerde dolaşıma girmiş olan, *yoksulluk ve gecekondu ilişkisi ile ilgili* kavramlaştırmaların sınırları ve sınırlılıklarını irdeleyebilmek için, bir proje dersi kapsamında başlayan bu araştırma, ikinci yarıyıldan da devam etti. Yarıyıllar ve ders bittiğinde, İzmir’in iki ayrı gecekondu alanı (Bornova ve Narlıdere) ayrıntı ile incelenmiş olduğu halde, ne öğrencilerin, ne de öğretim üyelerinin sorularının tümü yanıtlanmıştı. Daha da önemlisi, bu iki alanın oluşumunda bir birinden çok farklı süreçlerin işlediğini ve deneyimlendiğini görmüştük.

Hep birlikte, diğer gecekondu alanlarını da incelemeye karar verdik. Ancak, araştırmayı sürdürebilmemiz için destek gerekiyordu, ve çalışmamızı bir araştırma projesine

dönüştürdük. Destek istediğimiz iki kurum, TÜBİTAK ve İYTE, araştırmamızı destekleme kararı aldı. Elbette iki kurumun sağladığı destek, tümü gönüllülerden oluşan araştırma ekibinin, iki buçuk yıl daha sürekli ve heyecanla çalışmasında çok önemliydi. Bu süre içinde, ekipteki arkadaşlarımızın bir kısmı, bir yandan hem yüksek lisans derslerini tamamlayıp, tezlerini yazdı, bir kısmı doktora derslerine devam etti, bir kısmı da doktora tezlerini yazdı, bir yandan da araştırmaya katkılarını hiç kesintisiz sürdürdüler. Ekibe yeni gönüllüler de katıldı; yaz tatillerinde alan araştırmamızda bizimle birlikte gecekondulu mahallelerine gelen lisans öğrencilerimiz de oldu. Alana çıktığımız her sabahın merakı ve heyecanı, akşam üzerleri alandan ayrılırken, tanıklıklarımız, dinlediklerimiz nedeniyle, yerlerini, hem derin bir hüznü hem de bir yandan araştırmamızı, bir yandan da konumuzla ilgili dolaşımdaki kavramları tekrar tekrar sorgulamaya bıraktı. Her mahalleden ayrılırken hissettiklerimiz, algıladıklarımız, düşündüklerimiz ve bildiklerimiz, daha öncekilerden çok farklı oldu.

İzmir kenti bütününde, özellikle yaklaşık son yirmi yıldır oluşmuş bütün gecekondulu alanlarını kapsayan bu araştırmanın tamamlanmasında, çok sayıda kuruma ve kişiye teşekkür borçluyuz. Öncelikle, zaman zaman kimileri tarafından “girilemez mahalleler” olarak nitelendirilen bölgelerdeki gecekondulu yaşayanlarını anmalıyız. Hemen burada belirtmemiz gerekir ki, antropolojik ve sosyolojik araştırmalarda “yöntem”in ayrılmaz bir parçası olarak tanımlanan ve görüşmelere başlayabilmek için, araştırmacı ile “alan” arasında “aşılabilir” bir mesafe olduğu varsayımına dayanarak, bu mesafenin kısmen de olsa kaldırılması için başvuru “haberciler”imiz ya da “aracılar”ımız olmaksızın, doğrudan çaldık kapılarını. Ellerimizde pafta ve ozalitler, defterler, kalemle bizi gördükleri ilk anda, hemen tamamı, “yıkım için” gittiğimizden emindiler. Hiç atlamadan, hepsine önce kendimizi tanıttık, sonra da araştırmamızı ve amacımızı anlattık; elbette, zaman zaman böyle bir araştırmanın “ne işe yarayacağı” konusunda umutsuzlukları ve güvensizlikleri ile ördükleri derin sorgulamalara da maruz kaldık; bize, orada bulunma nedenimiz ve araştırmamız ile ilgili sordukları hiç bir soruyu yanıtsız bırakmadık; “yardım” için gitmediğimizi, araştırmamızın kısa vadeli “faydalarının” olamayacağını özellikle vurguladık. Çaldığımız hiç bir kapıdan geri çevrilmedik. Bu yüzden de, tamamı bize sevgiyle kapılarını ve yaşamlarını açan, ille de bir şey ikram etmek için çırpınan, kimi kez yoksulluğundan utanan, kimi kez paylaşan ve yardım isteyen, kimi kez isyan eden, ama en çok da evlerinin yıkılmasından korkan gecekondulu yaşayanlarına teşekkür borçluyuz.

İzmir Valiliği'ne, İzmir Büyük Şehir Belediye'sine ve çalışanlarına, Konak, Karşıyaka, Bornova, Buca, Narlıdere, Gaziemir İlçe Belediyelerine ve çalışanlarına; Salih Omurtak, Ali Fuat Erden, Limontepe, Cennetçeşme, Mustafa Kemal, Kuruçeşme, İnönü, Gediz, Yeşilçam, Atatürk, 2. İnönü, Huzur, Çamlık, Sevgi, Onur Mahallesi Muhtarlıklarına; Karşıyaka 1. Bölge, Konak 4. Bölge, Narlıdere, Bornova, Buca, Gaziemir, Görece Tapu Sicil Müdürlükleri'ne ve çalışanlarına; Asarlık ve Onur Mahallesi'ne ilişkin verilerini çekincesiz bizimle paylaşan Özde Planlama Bürosu'na ve sayın Aydın Şengül'e; araştırma kapsamında İzmir Anakent Belediye Sınırları dışında ve artık "ilk kademe belediyesi" statüsünde olan Ulukent, Koyundere, Harmandalı, Asarlık, Seyrek, Sasallı, Görece, Oğlananası, Menderes, Sarnıç ve Kaynaklar belediye sınırları içinde gecekondulu olup olmadığını araştırırken bize yardımcı olan bu belediyeler ve çalışanlarına; Görece'de Ata ve Cumhuriyet Mahallesi Muhtarlıklarına teşekkür ediyoruz.

Tatillerinde, heyecan ve coşku ile bizimle birlikte alan araştırmalarımıza katılan, araştırmamız ile ilgili düşüncelerimizi, kaygılarımızı ve sorgulamalarımızı bizimle paylaşan, kimisi artık birer genç meslektaşımız olan lisans öğrencilerimiz; Evrim Pekyavuz, Gülçin Şahin, Coşku Kocabıyık, Ali Serkan Güler, Yasemin Memişoğlu, Ceren Dinçer, Gökçen Salum, Gökçen Kunter ve lisansüstü öğrencilerimiz; Özgür İmre, Deniz Kılınç, Bahar Durmaz, Işın Can, Nilgün Kiper, Neriman Yürür, Berrin Arıcan, Meral Önder, Suzan Taptık'a, Narlıdere'deki araştırmamız sırasında bize katılan Kemal Canatar ve yine Narlıdere'deki kamera çekimlerimizde, kamera kullanımı ve çekim inceliklerini bize gösteren ve bizim için çekim yapan, TRT'den, Attila Arslan'a teşekkür ediyoruz.

Kuşkusuz, Enstitümüz ve TÜBİTAK'ın desteği olmasaydı, araştırmamız, bu kapsamda tamamlanamazdı. Sağladıkları destek, bizi hem yüreklendirdi, hem de onurlandırdı; araştırmanın tüm sorumluluğunun araştırma ekibine ait olduğunu belirtirken, her iki kuruma da içtenlikle teşekkür ediyoruz.

Ve, araştırma ekibi; değişik yaş ve konumlarda, üç buçuk yıl boyunca, bazı soruların yanıtlarının peşine düşen, yalnızca o heyecanla emek koyan on iki kişi, hem birbirimizden, hem de bu süreçten çok şey öğrendik. Birlikte sorgulamayı, düşünmeyi ve üretmeyi yeniden öğrenmemiz yanında, öğrendiğimiz en önemli şeyler ise, daha ne çok soru ve sorun olduğu; dolaşımdaki çoğu kavram ve genel kabullerin, *hakkında konuştuğları* olgular ve süreçler ile ilişkilerinin kısmi ve sınırlı olduğu; bu kavramları ve iddiaları aralayıp, sadece "hayır öyle

değil,” demenin bile ne kadar önemli olduğu; bunu diyebilmek için de daha ne çok araştırma yapmamız gerektiği; ve yeterli, ayrıntılı araştırmalar yapmadan, genellemelere gidilmemesi gerektiği oldu.

Mart, 2005. İzmir

S. Özdemir, A. Arslan Avar

İÇERİK

Önsöz	i
1. GİRİŞ.....	1
2. CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE İZMİR'DE GECEKONDULAŞMA	21
2.1. 1923- 50 Dönemi.....	21
2.2. 1950- 60 Dönemi.....	24
2.3. 1960- 80 Dönemi.....	30
2.4. 1980 Sonrası	41
2.4.1. 1980 Sonrası Gecekondulaşma	44
2.4.2. 1980 Sonrası İzmir'de Gecekondulaşma.....	58
3. İZMİR'DE ISLAH İMAR PLANLARI SINIRLARI DIŞINDAKİ YENİ GECEKONU ALANLARI.....	72
3.1. Konak İlçesi.....	78
3.1.1. Demografik Yapı.....	81
3.1.2. Aile ve Akrabalık İlişkileri.....	83
3.1.3. Eğitim	85
3.1.4. Göç Süreçleri.....	88
3.1.5. İş Gücünün Yapısı ve Emek Pazarına Katılım.....	97
3.1.6. Mekansal Oluşum.....	106
3.1.7. Mülkiyet Oluşumu.....	115
3.1.8. Cennetçeşme'den 61 Evler'e.....	123
3.2. Karşıyaka İlçesi	135
3.2.1. Demografik Özellikler.....	138
3.2.2. Aile ve Akrabalık İlişkileri.....	140
3.2.3. Eğitim	147
3.2.4. Göç Süreçleri.....	150
3.2.5. İş Gücünün Yapısı ve Emek Pazarına Katılım.....	166
3.2.6. Mekansal Oluşum.....	178
3.2.7. Mülkiyet Durumu.....	190

3.3. Buca İlçesi	202
3.3.1. Demografik Özellikler.....	205
3.3.2. Aile ve Akrabalık İlişkileri.....	207
3.3.3. Eğitim	210
3.3.4. Göç Süreçleri.....	213
3.3.5. İş Gücünün Yapısı ve Emek Pazarına Katılım ve Gelir Düzeyi	223
3.3.6. Mekansal Oluşum.....	233
3.3.7. Mülkiyet Durumu	253
3.4. Bornova İlçesi	264
3.4.1. Yeşilçam'a Göç	266
3.4.2. Yeşilçam'da Demografik Özellikler	276
3.4.3. Eğitim	279
3.4.4. Emek Pazarına Katılım.....	281
3.4.5. Yeşilçam'da Gelir Düzeyi ve Yoksulluk Halleri	286
3.4.6. Mekansal Oluşum.....	291
3.4.7. Mülkiyet Durumu.....	301
3.5. Narlıdere İlçesi	319
3.5.1. Narlıdere'ye Göç	322
3.5.2. Demografik Özellikler.....	332
3.5.3. Eğitim	336
3.5.4. Emek Pazarına Katılım ve Gelir Düzeyi	339
3.5.5. Mekansal Oluşum.....	347
3.5.6. Mülkiyet Durumu	356
3.5.7. Narlıdere Narkent Kent Yenileme Projesi	362
3.5.7.1. Projenin Oluşumu: Yapım ve Onanma Süreci	362
3.5.7.2. Projenin Uygulanması: Kooperatifleşme, İnşaat Süreci ve Yerel Yönetim Birimi Olarak Belediyenin Rolü	364
3.5.7.3. Narlıdere Narkent Kent Yenileme Projesi ve Narkent Yaşayanları.....	367
3.5.7.4. Genel Bir Değerlendirme	372
3.6. Gazimir İlçesi	377
3.6.1. Demografik Yapı.....	380
3.6.2. Aile ve Akrabalık İlişkileri.....	382
3.6.3. Eğitim	384

5. DEĞERLENDİRME, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	486
5.1. Demografik Özellikler	488
5.2. Kente Göç Süreci.....	491
5.3. Eğitim	495
5.4. İş Gücünün Yapısı	498
5.5. Mekansal Oluşum	503
5.6. Mülkiyet Durumu	508
KAYNAKLAR	517
EKLER.....	525

TABLolar

Tablo 1.1 Yıllar İtibariyle Yapılan İslah İmar Planlarının İlçelere Göre Dağılımı.....	8
Tablo 1.2 Araştırma Kapsamında Gerçekleştirilen Hanehalkı Görüşmelerinin Bölgelere Dağılımı.....	18
Tablo 2.1 İmar ve İskan Bakanlığı, Mesken Genel Müdürlüğünün Gecekondu Araştırması Sonuçları.....	32
Tablo 2.2 1983-1998 Yılları Arasında İzmir Kenti'ndeki Gecekondu Alanlarına İlişkin Yapılmış Araştırmaların Bazı Sonuçlarının Karşılaştırması	68
Tablo 3.1 2001-2002 Kesitinde, İBŞB Sınırları İçinde Yıllar İtibariyle Onaylanmış Olan İslah Planlarının İlçelere Göre Dağılımı	75
Tablo 3.1.1 Mahallelere Göre Muhtarlıkta Kaydı Olan Hane Halkı Sayısı ve Yapılan Görüşme Sayısı	81
Tablo 3.1.2 Hane Halkı Üyelerinin Doğum Yerlerine Göre Dağılımı	82
Tablo 3.1.3 Hane Halkı Üyelerinin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	82
Tablo 3.1.4 Hane Halkı Üyelerinin Eğitim Durumu	86
Tablo 3.1.5 Hane Halkı Toplam Gelirinin Mahallelere Göre Dağılımı	102
Tablo 3.1.6 Hane Halkı Üyeleri İş Yerlerinin Bulunduğu Semtlere Göre Dağılım.....	104
Tablo 3.1.7 Hane Halkı Üyelerinin İşyerlerine Ulaşım Biçimleri	105
Tablo 3.1.8 Limontepe Gecekondularının Yer Aldığı Arazinin Mülkiyeti	116
Tablo 3.1.9 Görüşme Yapılan Hanelerde Ev Sahibi / Kiracı Dağılımı	117
Tablo 3.1.10 Ev Sahibi Olan Ailelerin Arsa / Ev Edinme Biçimlerine Göre Dağılımı	120
Tablo 3.2.1 Mahallelere Göre Muhtarlıkta Kaydı Olan Hane Halkı Sayısı ve Yapılan Görüşme Sayısı	138
Tablo 3.2.2 Hane Halkı Üyelerinin Doğum Yerlerine Göre Dağılımı	139
Tablo 3.2.3 Hane Halkı Üyelerinin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	139
Tablo 3.2.4 Hane Halkı Üyelerinin Eğitim Durumu.....	148
Tablo 3.2.5 Hane Halkı Üyelerinin Memleketlerinden Ayrıldıkları Yıllara Göre Dağılım ..	151
Tablo 3.2.6 Hane Halkı Üyelerinin, Kademeli Göç Sürecinde İlk Önce Göç Ettikleri Yere Göre Dağılımı.....	155
Tablo 3.2.7 Hane Halkı Üyelerinin Onur Mahallesi'ne Geldikleri Yıllara Göre Dağılımı ...	159
Tablo 3.2.8 Hane Halkı Üyeleri İş Yerlerinin Bulunduğu Semtlere Göre Dağılımı.....	167
Tablo 3.2.9 Hane Halkı Üyelerinin İşyerlerine Nasıl Ulaştıklarına Göre Dağılımı.....	168

Tablo 3.2.10 Hane Halkı Toplam Gelirinin Mahallelere Göre Dağılımı	174
Tablo 3.2.11 Onur-1 Bölgesi'ndeki Kadastral Parseller ve Mülk Sayısı	191
Tablo 3.2.12 Onur-2 Mahallesi Mülkiyet Verileri	198
Tablo 3.2.13 Onur Mahallesi Bütününde Gecekonduların Mülkiyet Verileri	201
Tablo 3.3.1 Mahallelere Göre Muhtarlıkta Kaydı Olan Hane Halkı Sayısı ve Yapılan Görüşme Sayısı	205
Tablo 3.3.2 Hane Halkı Üyelerinin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	206
Tablo 3.3.3 Hane Halkı Üyelerinin Doğum Yerlerine Göre Dağılımı	206
Tablo 3.3.4 Hane Halkı Üyelerinin Eğitim Durumu	212
Tablo 3.3.5 Hane Halkı Toplam Gelirinin Mahallelere Göre Dağılımı	224
Tablo 3.3.6 Hane Halkı Üyeleri İş Yerlerinin Bulunduğu Semtlere Göre Dağılımı	231
Tablo 3.3.7 Hane Halkı Üyelerinin İşyerlerine Ulaşım Yöntemlerine Göre Dağılımı	232
Tablo 3.3.8 Görüşme Yapılan Hanelerde Ev Sahibi / Kiracı Dağılımı	258
Tablo 3.3.9 Ev Sahibi Olan Ailelerin Arsa / Ev Edinme Biçimlerine Göre Dağılımı	258
Tablo 3.4.1 Ailelerin Geldikleri Bölgelere Göre Dağılımı	268
Tablo 3.4.2 Ailelerin Göç ve Yeşilçam'a Yerleşme Nedenleri	269
Tablo 3.4.3 Ailelerin Bölgelere Göre Doğum Yerleri	277
Tablo 3.4.4 Yeşilçam'da Yaş Dağılımı	278
Tablo 3.4.5 Yeşilçam Yaşayanlarının Hanehalkı Üyesi Sayısı İtibariyle Dağılımı	278
Tablo 3.4.6 Yeşilçam'da Eğitim Yapısı	279
Tablo 3.4.7 Yeşilçam'da İş Durumu ve Mesleki Dağılım	282
Tablo 3.4.8 Aile Reisinin İlk Yaptığı İş Gösterir Mesleki Dağılım	283
Tablo 3.4.9 Çalışanların Semtler İtibariyle Dağılım	284
Tablo 3.4.10 Sosyal Güvence Dağılımı	285
Tablo 3.4.11 Yeşilçam'da Sahip Olunan Mallar İtibariyle Dağılım	287
Tablo 3.4.12 Yeşilçam'da Yıllar İtibariyle Bina ve Binaların Kat Sayısı	295
Tablo 3.4.13 Hazine Mülkiyeti Olarak Kayıtlı Parseller	305
Tablo 3.4.14 Hazine Mülkiyetinden Özel Mülkiyete Satış Yoluyla Geçen Parseller	307
Tablo:3.4.15 Hisseli Satış Parselleri, Büyüklükleri, Hisse Paydaları ve Hissedar Sayıları Dağılımı	310
Tablo 3.4.16 Hazine Parsellerindeki ve Çok Hisseli Özel Mülk Parsellerindeki Bina Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı	313
Tablo 3.5.1 Ailelerin Narlıdere'ye Geldikleri Yıllara Göre Dağılımı	322

Tablo 3.5.2 Ailelerin Geldikleri Bölgelere ve İllere Göre Dağılımı	324
Tablo 3.5.3 Narlıdere’de Yaş Dağılımı	332
Tablo 3.5.4 Narlıdere’de Eğitim Durumu	337
Tablo 3.5.5 Narlıdere’de İstihdam Durumu	340
Tablo 3.5.6 Narlıdere’de Bina Yapım Tarihlerinin Dağılımı	348
Tablo 3.5.7 Narlıdere’de Gecekonduların Kat Sayısına Göre Dağılımı	349
Tablo 3.5.8 Ev sahibi Olanların Ev/ Arsa Edinme Biçimleri	356
Tablo 3.5.9 Üzerinde Gecekondu Bulunan Parsellerin Mülk Sahipliliği ve Büyüklüğe Göre Dağılımı	359
Tablo 3.6.1 Mahallelere Göre Muhtarlıkta Kaydı Olan Hane Halkı Sayısı ve Yapılan Görüşme Sayısı	380
Tablo 3.6.2 Hane Halkı Üyelerinin Doğum Yerlerine Göre Dağılımı	380
Tablo 3.6.3 Hane Halkı Üyelerinin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	381
Tablo 3.6.4 Hane Halkı Üyelerinin Eğitim Durumu	385
Tablo 3.6.5 Hane Halkı Üyelerinin Sevgi Mahallesi’ne Geldikleri Yıllara Göre Dağılımı ..	386
Tablo 3.6.6 Hane Halkı Üyelerinin İzmir’e Nereden Geldiklerine Göre Dağılımı	386
Tablo 3.6.7 Hane Halkı Üyelerinin Memleketlerinden Ayrıldıkları Yıllara Göre Dağılımı ..	387
Tablo 3.6.8 Hane Halkı Üyelerinin İzmir’e Geldikleri Yıllara Göre Dağılımı	368
Tablo 3.6.9 Hane Halkı Üyeleri İş Yerlerinin Bulunduğu Semtlere Göre Dağılımı.....	395
Tablo 3.6.10 Hane Halkı Üyelerinin İşyerlerine Nasıl Ulaştıklarına Göre Dağılımı.....	395
Tablo 3.6.11 Çalışanların Aldıkları Ücretlerin Dağılımı.....	398
Tablo 3.6.12 Hane Halkı Toplam Gelirinin Dağılımı	398
Tablo 3.6.13 Görüşme Yapılan Hanelerde Ev Sahibi / Kiracı Dağılımı	399
Tablo 3.6.14 Sevgi Mahallesi’nde Evini Yapan, Satın Alan, Arsaya Para Veren Ailelerin Dağılımı	405
Tablo 3.7.1 Mahallelere Göre Beyaz Eşya Sahipliği	411
Tablo 3.7.2 Mahallelere Göre Beyaz Eşyaların Kaçıncı El Olduğu	416
Tablo 3.7.3 Mahallere Göre Ev Eşyalarını Nereden Aldıkları	417
Tablo 3.7.4 Mahallelere Göre Gıda Maddeleri İçin Borçlanıp Borçlanılmadığı.....	418
Tablo 3.7.5 Mahallelere Göre Haftalık Pazar Parası.....	418
Tablo 3.7.6 Mahallelere Göre Evin Etrafında Yaşayanların Kimler Olduğu	425

Tablo 3.7.7 Mahallelere Göre Hane Halkı Üyelerinin Kent Merkezine Ne İçin Gittikleri ...	427
Tablo 3.7.8 Mahallelere Göre Hane Halkı Üyelerinin Yardım Alıp Almadıkları	431
Tablo 4.1 İzmir Büyükşehir Belediyesi Mücavir Alan Sınırları Dışında Yer Alan Bazı Belediyelerin Nüfusları ve Belediye Oluş Tarihleri	441
Tablo 4.3.1 Cumhuriyet Mahallesi'nde Yaş Durumu	455
Tablo 4.3.2 Cumhuriyet Mahallesi'ne Ne Zaman Geldiği	458
Tablo 4.3.3 Hane Halkı Üyelerinin Eğitim Durumu	460
Tablo 4.3.4 Aylık Gelir Durumu	462
Tablo 4.3.5 Cumhuriyet Mahallesi Gecekondualarının Yer Aldığı Parsellerin Mülkiyet Durumu	464
Tablo 5.1.1 Belediyelere Göre, Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü Dağılımı	489
Tablo 5.1.2 Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	490
Tablo 5.1.3 Nüfusun Doğum Yerlerine Göre Dağılımı	491
Tablo 5.2.1 Gecekondu Bölgelerinde Yaşayanların İzmir'e Geliş Yıllarının Dağılımı	492
Tablo 5.2.2 Gecekondu Bölgelerinde Yaşayanların Geldikleri Bölgelere Göre Dağılımı	492
Tablo 5.2.3 Gecekonduaların Yaşamakta Oldukları Mahalleye Geliş Yılları	494
Tablo 5.3.1 Hanehalkı Üyelerinin Eğitim Durumu	495
Tablo 5.4.1 Nüfusun, "Yaptığı İş"e Göre Dağılımı	498
Tablo 5.4.2 Yeşilçam ve Narlıdere Gecekondualarında Aile Reisi ve Eşinin Yaptıkları İşe Göre Dağılım	499
Tablo 5.4.3 Hanehalkı Üyelerinin Sağlık ve Sosyal Güvence Varlığı	500
Tablo 5.4.4 Narlıdere ve Yeşilçam Gecekondualarında Aile Reisinin Sosyal Güvence Varlığı	500
Tablo 5.4.5 Yardım Alan Ailelerin Dağılımı (Hane Sayısı)	502
Tablo 5.5.1 Tüm Gecekondu Bölgelerinde Ev Sahibi/ Kiracı Oranı Dağılımı	503
Tablo 5.5.2 Anakent İlçelerindeki Gecekondu Bölgelerinde Yapı Sayısı Dağılımı	507

SEKİLLER

Şekil 3.1.1 Hane Halkı Üyelerinin Geldikleri Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı	88
Şekil 3.1.2 Hane Halkı Üyelerinin İzmir'e Geldikleri Yıllara Göre Dağılımı	92
Şekil 3.2.1 Hane Halkı Üyelerinin Geldikleri Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı	152
Şekil 3.2.2 Hane Halkı Üyelerinin İzmir'e Geldikleri Yıllara Göre Dağılımı	158
Şekil 3.3.1 Hane Halkı Üyelerinin İzmir'e Geldikleri Yıllara Göre Dağılımı	214
Şekil 3.3.2 Hane Halkı Üyelerinin Geldikleri Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı	215
Şekil 3.4.1 Ailelerin Yeşilçam'a Geldikleri Yıllara Göre Dağılımı.....	267

HARİTALAR

Harita 2.1 1965 Yılında İzmir’de Gecekondu Mahalleleri’nin Konumu	34
Harita 3.1 İzmir Metropolitan Alanı Arazi Kullanım Durumu	73
Harita 3.2 2001-2002 Kesitinde İzmir’de Yasadışı Konut Gelişme Alanları	76
Harita 3.1.1 Konak İlçe Sınırları İçinde Gelişen Yeni Gecekondu Alanları.....	79
Harita 3.1.2 Limontepeler Bölgesi Arazi Kullanım Durumu.....	107
Harita 3.1.3 Limontepeler Bölgesi Bina Yüksekliği Durumu.....	108
Harita 3.1.4 Cennetçeşme Bölgesi Arazi Kullanım Durumu.....	109
Harita 3.1.5 Cennetçeşme Bölgesi Bina Yüksekliği Durumu.....	110
Harita 3.1.6 61 Evler Yerleşimi Arazi Kullanım Durumu.....	128
Harita 3.2.1 Karşıyaka İlçe Sınırları İçinde Gelişen Yeni Gecekondu Alanları	136
Harita 3.2.2 Onur-1 Arazi Kullanım Durumu	180
Harita 3.2.3 Onur-1 Bina Yüksekliği Durumu	181
Harita 3.2.4 Onur-2 Arazi Kullanım Durumu	185
Harita 3.2.5 Onur-2 Bina Yüksekliği Durumu	186
Harita 3.2.6 Onur-1 İmar Planına Dayanılarak Hazırlanmış Parselasyon Planı	192
Harita 3.3.1 Buca İlçe Sınırları İçinde Gelişen Yeni Gecekondu Alanları	204
Harita 3.3.2 M. Kemal I. Bölge (Şahin Tepesi Bölgesi) Arazi Kullanım Durumu	235
Harita 3.3.3 M. Kemal I. Bölge (Şahin Tepesi Bölgesi) Bina Yüksekliği Durumu	236
Harita 3.3.4 Mustafa Kemal 2 Bölgesi Arazi Kullanım Durumu.....	242
Harita 3.3.5 Mustafa Kemal 2 Bölgesi Bina Yüksekliği Durumu.....	243
Harita 3.3.6 Kuruçeşme Bölgesi Arazi Kullanım Durumu	246
Harita 3.3.7 Kuruçeşme Bölgesi Bina Yüksekliği Durumu	247
Harita 3.3.8 İnönü- Gediz Bölgesi Arazi Kullanım Durumu	249
Harita 3.3.9 İnönü- Gediz Bölgesi Bina Yüksekliği Durumu	250
Harita 3.4.1 Bornova İlçe Sınırları İçinde Gelişen Yeni Gecekondu Alanları.....	265
Harita 3.4.2 Yeşilçam Mahallesi Arazi Kullanım Durumu	293
Harita 3.4.3 Yeşilçam Mahallesi Bina Yüksekliği Durumu	294
Harita 3.4.4 Yeşilçam Mahallesi Arazi Mülkiyeti Durumu	303
Harita 3.5.1 Narlıdere İlçe Sınırları İçinde Yeni Gecekondu Alanları	320
Harita 3.5.2 Narlıdere Gecekondu Bölgesi ve Çevresi Arazi Kullanımı	350
Harita 3.6.1 Gaziemir İlçe Sınırları İçinde Gelişen Yeni Gecekondu Alanları.....	378

Harita 3.6.2 Sevgi Mahallesi Gecekondu Alanları Hava Fotoğrafi.....	379
Harita 3.6.3 Sevgi Mahallesi Gecekondu Alanları Haritası.....	379
Harita 4.1 İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Çevresindeki Yerleşimlerin Belediye Sınırları	440
Harita 4.3.1 Görece Belediyesi ve Yakın Çevresi.....	451
Harita 4.3.2 Ata Mahallesi ve Yakın Çevresi.....	466
Harita 4.3.3 Ata Mahllesi'nin Hava Fotoğrafi	466
Harita 4.4.1 Asarlık Gecekondularının Halihazır Haritası.....	476

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 2.1-2 İzmir'in 1966 Yılındaki Gecekonduları.....	35
Fotoğraf 2.3-4-5 İzmir'in 1966 Yılındaki Gecekonduları.....	36
Fotoğraf 3.1.1-2 Limontepe Bölgesi Gecekondu Alanından Görünümler.....	106
Fotoğraf 3.1.3-4-5 Limontepe Bölgesi Gecekondu Alanından Görünümler	111
Fotoğraf 3.1.6-7-8 Cennetçeşme Bölgesi Gecekondularından Görünümler.....	112
Fotoğraf 3.1.9-10 Limontepe Bölgesinin Fiziksel Koşullarından Görünüm	114
Fotoğraf 3.1.11 Limontepe Bölgesinde Sarımsak Ayıklıyan Kadınlardan Biri.....	118
Fotoğraf 3.1.12 61 Evler Yerleşim Alanından Genel Görünüm.....	129
Fotoğraf 3.1.13 61 Evler Yerleşim Alanından Genel Görünüm.....	130
Fotoğraf 3.2.1 7371 No'lu Sokağın Sonu	179
Fotoğraf 3.2.2 Yamaçlardaki Gecekondu.....	179
Fotoğraf 3.2.3-4-5 Onur-1 Gecekondu Bölgesinden Genel Görünümler	182
Fotoğraf 3.2.6-7 Onur-2 Mahallesi'nden Görünümler.....	187
Fotoğraf 3.3.1 Kuruçeşme Bölgesi Gecekondu Alanındaki Defne Dalları.....	233
Fotoğraf 3.3.2 Şahin Tepesi Bölgesi Gecekondu Alanındaki Elektrik Kabloları	234
Fotoğraf 3.3.3 Şahin Tepesi Gecekondu Bölgesinden Görünümler	234
Fotoğraf 3.3.4-5 Şahin Tepesi Gecekondu Bölgesinden Görünümler	237
Fotoğraf 3.3.6 Şahin Tepesi Gecekondu Bölgesinde Bulunan Mahalle Çeşmesi.....	238
Fotoğraf 3.3.7-8-9 Şahin Tepesi Gecekondularından Görünümler.....	239
Fotoğraf 3.3.10-11 Mustafa Kemal 2 Gecekondu Bölgesinden Görünümler	240
Fotoğraf 3.3.12-13 Mustafa Kemal 2 Gecekondularından Görünümler.....	241
Fotoğraf 3.3.14-15 Kuruçeşme Gecekondu Bölgesinden Görünümler.....	244
Fotoğraf 3.3.16 Kuruçeşme Gecekondu Bölgesindeki Gecekondu.....	245
Fotoğraf 3.3.17 Kuruçeşme Gecekondu Bölgesindeki Ortak Tandır.....	245
Fotoğraf 3.3.18 Gediz Gecekondu Bölgesi	248
Fotoğraf 3.4.1-2 Yeşilçam Gecekonduları	295
Fotoğraf 3.4.3-4-5 Yeşilçam'dan Genel Görünümler.....	296
Fotoğraf 3.4.6-7 Yeşilçam'dan Sokak Görünümleri.....	297
Fotoğraf 3.5.1-2 Narlıdere- Narkent Konut Alanı ve Yakın Çevresi Görünüşleri.....	363
Fotoğraf 3.5.3-4 Narlıdere- Narkent Konut Alanı ve Yakın Çevresi Görünüşleri.....	364
Fotoğraf 3.6.1-2 Sevgi Mahallesi Gecekonduları	400

Fotoğraf 3.6.3 Hanehalkı Görüşmelerinden Bir Kesit	403
Fotoğraf 3.6.4 Sevgi Mahallesi Gecekondu Alanından Adnan Menderes Havaalanı Görünümü	407
Fotoğraf 3.6.5 Sevgi Mahallesi Gecekondu Alanından Bir Görünüş	407
Fotoğraf 3.7.1-2 Cennetçeşme Mahallesi'ndeki Pazar Yerinden Görünümler	420
Fotoğraf 3.7.3 Görece'de Komşuları ile Birlikte Yardımlaşarak Çocuklarının Okul Kitaplarını Kaplıyorlar	425
Fotoğraf 4.3.1 Göçmen Konutlarının Kuzey Batısında Yer Alan Ata Mahallesi.....	451
Fotoğraf 4.3.2-3 Ata Mahallesi'ndeki Gecekondu	452
Fotoğraf 4.3.4 Ata Mahallesi Gecekondu Bölgesinde "2B" ye Girmek İsteyen Gecekondu	453
Fotoğraf 4.3.5 Cumhuriyet Mahallesi'nin Uzaktan Görünümü	454
Fotoğraf 4.3.6 Cumhuriyet Mahallesi'nde Yer Alan Gecekondu	454
Fotoğraf 4.3.7 Cumhuriyet Mahallesi'ndeki Boncuk Ocaklarında Üretilen El İşlerinin Sergisi	455
Fotoğraf 4.3.8-9-10 Cumhuriyet Mahallesi'nde Gündelik Yaşam	456
Fotoğraf 4.3.11-12-13 Ata Mahallesi Gecekonduları	467
Fotoğraf 4.4.1-2 Asarlık'ta Dere Yatağının İki Kesiminde Yer Alan Gecekondu	477
Fotoğraf 4.4.3 Asarlık'ta Onarım Görmüş Olan Gecekondu	478

BELGELER

Belge 3.1.1 “Gecekonduya Paravan” Başlıklı Gazete Haberi	123
Belge 3.1.2 “Gecekondular Cami İşgal Etti” Başlıklı Gazete Haberi	126
Belge 3.1.3 “Camide İsyân” Başlıklı Gazete Haberi.	126
Belge 3.1.4 “Bizi Ezmeden Kondumuzu Yıkamazsınız” Başlıklı Gazete Haberi.....	128
Belge 3.4.1 Yeşilçam Mahallesi’ne İlişkin Tapu Örnekleri.....	317
Belge 3.4.2 Yeşilçam Mahallesi’ne İlişkin Tapu Örnekleri.....	318
Belge 4.1 Helvacı Kağıdı Örneği	448
Belge 4.2 Menderes Belediyesi Özel Parselasyon Planı	449

ÖZ

Bu araştırmanın çıkış noktasını, ülkemizde sıklıkla gündeme İmar Affi Yasaları ve gecekonduyu önlemeye dönük olarak benimsendiği dile getirilen toplu konut politikalarının, gecekondulaşma olgusunu sona erdiremediği saptaması oluşturmaktadır.

1980 ve 1990'lı yıllarda, gecekondulara yönelik araştırmalar yapılmış olmasına karşın, özellikle İzmir'de, af yasalarına dayanarak hazırlanmış "ıslah imar planları" sınırlarının dışındaki yeni gecekonduların konum ve özelliklerine yönelik hiç bir araştırma yoktur. Diğer yandan son yıllarda, gecekondulaşmanın barınma gereksinimini karşılamak değil, rant elde etmek için üretildiğine ve ticarileştirildiğine dair akademik söylem, yaygın kabul görmektedir.

Bu çalışmada, İzmir Metropolitan Kenti'nde, "ıslah imar planları" sınırları dışındaki tüm yeni gecekonduların incelenmiştir. Her bir yerleşmedeki gecekonduların fiziki gelişim sürecinin, konut ve arsa mülkiyetinin, gecekonduların sosyal, ekonomik ve demografik özelliklerinin ayrıntılı analizleri yapılmıştır. Bu analizlere dayanan genel bulgular, şöyledir: bu yeni gecekondularında, çoğu kırsal alanlardan 1980 sonrası İzmir'e göç etmiş ve çoğunlukla barınma gereksinimlerini karşılamak amacıyla gecekondularını yapmış olan yaklaşık 20.000 kişi, birçok ekonomik, sosyal, ekonomik ve mekansal sorunla iç içe yaşamaktadır.

ABSTRACT

This research was planned by taking a departure from the observation that neither the Construction Amnesty Acts being frequently put on the agenda nor the mass housing policies having been experienced and claimed to be produced to prevent *gecekondus*/ squatters since 1980 could overcome that phenomenon in Turkey.

Although there are some works about the *gecekondu* areas in 1980's and 1990's, especially in İzmir there exists no research which focuses on, and provides knowledge about, the location and characteristics of new *gecekondu* areas developing out of the "improvement plans" boundaries', which were prepared based on Amnesty Acts. On the other hand, in the recent years in academic discourse there are widely accepted views and thoughts related to the *gecekondu* phenomenon, emphasising that *gecekondus* were being constructed not because of the housing needs but to get rent. And accordingly, it is also claimed that the production process of *gecekondus* were commercialized.

In this research, the whole new *gecekondu* areas, which were developed outside of boundaries of the "improvement plans", were analyzed in the Metropolitan City of İzmir. Physical development processes of *gecekondu* settlements, house and land ownership patterns, and social, economic and demographic characteristics of each residents were analysed in details. Depending on these analyses, it is found that approximately 20.000 people the most of whom came from rural areas to İzmir after 1980 and constructed their *gecekondus* to meet their housing needs are living in *gecekondu* areas; and, they have a lot of economic, social and physical problems, related with their living environments.

1. GİRİŞ: Araştırmanın Teorik Arka Planı ve Yöntemi

İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü (İYTE) Mimarlık Fakültesi, Şehir Planlama Yüksek Lisans Programı'nda yer alan proje dersi (CP 501-502 Studio Options in City Planning) kapsamında, 2001 yılının Ekim ayında başlayan bu araştırmanın yanıtını aradığı temel soru, 1980'li yıllarda çıkan (2805, 2981, 3290, 3366 ve 3414 sayılı), ve kamuoyunda "imar affi yasaları" olarak bilinen yasalardan sonra, İzmir'de gecekondulaşmanın bitip bitmediği idi. Başka bir ifadeyle, anılan af yasaları sonrasında yapılan ve uygulanan *ıslah imar planları sınırlarının dışında*, aradan geçen yaklaşık yirmi yıllık dönemde oluşmuş *yeni* gecekondulu alanları var mıydı, nerede, ne büyüklükte, ne nitelikte, kimler tarafından ve kimlere ait araziler üzerinde, nasıl yapılmaktaydı?

1983- 1986 yılları arasında yürürlüğe giren bu yasalara dayanarak, özellikle büyük kentlerimizde, binlerce hektarlık kentsel alanlara dönük olarak, ülkemizde planlama pratiği ve literatürüne yeni bir "plan" türü olarak giren, "ıslah imar planları" üretilmişti. Gerek üretiliş, gerekse de nitelikleri nedeniyle, kentlerimizde artık geri dönüşü olmayan mekansal süreçleri başlatmışlardı. "İmar Mevzuatı'na aykırı olarak" inşa edilmiş olan hemen tüm yapıları ve gecekondulu alanlarını kapsayan bu uygulamalar ile, daha önceki af yasalarından farklı olarak, ıslah imar planı sınırları içinde kalan alanlarda bir yandan mülkiyet karmaşası çözülüyor/çözülemiyor; diğer yandan da, yapılar af kapsamına giriyor ve yeni imar hakları getiriliyordu. Giderek bu alanlarda çoğu kez ruhsatsız, küçük parsellerde, bir önceki dönemin gecekonduları apartmanlara dönüşüyor, ya da kimi kez yerel yönetimlerin öncülüğünde, kimi kez de büyük inşaat firmalarının girişimiyle, konum üstünlüğü olan alanlarda, kentsel dönüşüm projeleri uygulanıyordu. Peki, *bu sınırlar dışında* ne olmaktadır?

Öncelikle, "Üçüncü Dünya" ülkeleri ve "gelişmekte olan" ülkelerde, IMF ve Dünya Bankası himayesindeki ekonomik yeniden yapılanma ve uyum programları, kırsal alanda çok köklü değişim ve kaçınılmaz bir yoksulluk getiriyor, "kırsal" nüfusun "kırdan" yaşamasını imkansız kılıyor, kentlere yoğun göçler oluyordu. Diğer yandan, kentlerde, yapısal uyum ile birleşmiş kriz, işsizliğin artması, reel ücretlerde gerileme ve yoksullaşmayı getirmişti (Drakakis-Smith, 1995; 1997; Gilbert, 1994; Pugh, 1997). Gelişmekte olan ülkeler ve "Üçüncü Dünya" ülkelerinde gözlenen ekonomik dönüşüm ile ilişkili olarak kırsal alanda yoksulluğun derinleşmesi, tarımsal üretim gelirinin düşmesi,

Türkiye için de geçerliydi. Ayrıca, Mehmet Ecevit ve Yıldız Ecevit (2002)'in vurguladığı gibi, kırsal alandan göç, ücretli mevsimlik işçilik ile, zaten hanenin tamamı göç etmeden önce başlar. Bir yandan, tarımda küçük toprak sahipliğine dayalı mülkiyet yapısı ve küçük meta üretimi ve “kapitalist eğilimlerin baskısı ile mülksüzleşme”, diğer yandan da hane halkı kompozisyonu ile ilişkili olarak, emek gücünün tamamının kullanılmaması nedeniyle, açık ya da gizli işsizlik artar. Bu da yoksulluğun derinleşmesi ve buna tepki olarak da, uzun süreli mevsimlik işçilik, demektir. Temelli göç nedenine gelince; Türkiye’de, “tarımsal ilişkiler temelinde birey, aile/hane birimi olarak geçim sağlayamama; yoksullaşma, farklılaşma ve mülksüzleşme” (Ecevit, 2002:283) ile ilişkili olarak, kırsal itici gücü, kentin çekiciliğinden çok daha önemli bir nedendir.

Kısacası, son yirmi yıllık dönemde benimsenen ekonomi politikalar, ekonomide yeniden yapılanma ve uyum yasaları, tarımda destek politikalarının gerilemesi, ve “28 Şubat Krizi”, gelir dağılımındaki eşitsizlik ve dengesizliklerin artması, işsizlik oranlarının yükselmesi, sürekli ve güvenceli iş olanaklarının azalması ve ücretlerin belirgin bir şekilde düşmesi demektir. Bunların kaçınılmaz sonuçları ise, yoksulların kent içinde *yeni nüfus hareketleri* ve “kırdan kente” olan göçlerdir.

Bunlardan daha az önemli olmayan, Türkiye’nin kendine özgü politik, toplumsal ve tarihsel koşulları ile birleşmiş, daha önceki, “olağan” göç deneyimlerinden *farklı nitelikte* göçler de oluyordu: 1984-2000 yılları arasında Doğu ve Güneydoğu Anadolu’daki çatışmalar nedeniyle, bu bölgelerin kırsal alanları büyük ölçüde boşalmış/boşaltılmış, ve buralardan, “kırsal sermayeyi kentsel sermayeye” dönüştürecek hazırlık sürecini hiç yaşamadan ve taşınmazları ile ilişkileri kopup, tamamen “mülksüzleşerek” göç edenler, öncelikle o bölgelerdeki Diyarbakır, Van, Mardin, Gaziantep gibi kentler olmak üzere, Adana, Mersin, Antalya gibi kentlere ve bir kısmı da metropollere göçmüşlerdi (Arslan, 1998; Arslan ve Al, 1998; Bağcı, 2002; TMMOB, 1996). İzmir de, bu dönemde, büyük kentlere *göç edebilmiş* olanlar için, hem iklimi hem de çevre ilçelerindeki geniş tarımsal emek talebi ve ekonomik imkanları ile ayrıcalıklı bir çekim alanı oluşturmuştu.

Buna karşın, kente yoksul/yoksullaşmış olarak göçenler ile, kentteki yoksulların konut sorununun çözümüne yönelik politikalar artık üretilmediği gibi; 1980’li yılların toplu konut politika ve uygulamalarının da, bu kesimin ihtiyaçlarını karşılayamadığı anlaşılmıştı. İster ekonomik ya da politik nedenlerle göç edenler olsun; ister, önemsiz sayılamayacak bir

kesimi kirada yaşayan ve gelirlerinin önemli bir kısmını kiraya harcayan ve son ekonomik koşullar ile daha da yoksullaşan kentteki yoksullar olsun, doğrudan “konut sorunu” ile karşılaşmış olmalıydı. Kuşkusuz, bir kısmının bunu, “formel” ya da “informel” konut pazarında çözebilmesi mümkün değildi. Bu yüzden de, en azından bu kesim için, gecekondunun “ticarileştiği” ya da “yatırım aracı” haline geldiği gibi iddialar, pek de ikna edici görünmedi bize. Ayrıca bizler İzmir’de, göz önünde olan bazı alanlarda yeni yapılar görüyorduk; tek katlı, yığma ve toplama malzemeler ve eski tuğlalardan yapılmış, sıvasız, çoğu kez yamaçlarda “yer bulmuş”, eğreti, derme-çatma yapıları, bunlar. Daha yakınlarına gidip gördüğümüzde ve sorduğumuzda öğrendik ki, bunlar gecekondular idi ve göremediğimiz başka bölgeler de vardı.

Diğer yandan, Türkiye’nin üçüncü büyük kentinde, son yirmi yıldaki yeni gecekondulaşma süreçlerini anlamaya çalışırken, kamusal ve akademik söylemlerde, gecekondular ve gecekondulara bakışın ve kavramlaştırmaların değiştiğini; 80’li yıllardan sonra yapılan araştırmalarda gecekondunun artık nitelik değiştirdiğine, farklı süreçler yaşandığına dair bulguların ortaya koyulduğunu görüyorduk. Ayrıntılı olarak, bir sonraki bölümde ele alınacak bu bulguları, kavramlaştırmaları ve sonuçlarını şöyle özetlemek mümkün:

- 1980’lerin başında, bir yandan askeri yönetimin sıkı denetimi, diğer yandan da kent çeperlerinin toplu konut ve kooperatiflerin ve üst gelir grubu sitelerinin yerleşim alanı haline gelmesi nedeniyle, çeperlerde artık eskiden olduğu gibi, geniş gecekondular mahallelerinin kurulma imkanı kalmamıştır (Şenyapılı, 1996a; Şenyapılı ve Türel, 1996).
- Benimsenen kalkınma modeli ve politik nedenlerle kente göç devam etmektedir. Denetimlerin artmasına karşın, gecekondular yapılmakta, ancak, bu konutlar ve bunları yapanların nitelikleri, özellikleri, amaç ve hedefleri geçmişten farklıdır, ve bu anlamda, “gecekondular dönemi” bitmiştir (Şenyapılı, 1996b).
- Gecekondular üretimi ticarileşmiştir ve gecekondular artık tek biçimli grupların yoğunlaştığı alanlar değildir (Erder, 1996). Yeni yapılan gecekondular, “tamamen rant beklentisiyle” inşa edilmiştir (F. E. Vakfı, 1996). Kente göçenlerin, “spekülasyon amacına yönelik” gecekondular yapma eğilimi yüksektir (Alpar ve Yener, 1991).

- Gecekondu yapımı ve arsa elde etme süreçleri, ticari ilişkiler kapsamına girmiş; işgal yoluyla arsa elde etme oranı azalmış, arazi mafyası oluşmuştur (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001).
- Bir yandan, gecekonducularda kiracılık oranları, diğer yandan da, birden fazla konut sahipliği artmıştır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001).
- Önceleri birinci kuşağın yaşadığı gecekondu alanları, şimdi, ikinci ve üçüncü kuşağın yaşadığı yerler haline gelmiştir (F. E. Vakfi, 1996).
- Gecekonduculunun “ticarileşmesi” ile ortaya çıkan “zenginleşme”, gecekonduculunun algılanmasında, sempati duygusundan suçlama duygusuna geçişi kolaylaştırmıştır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001).
- Gecekondu olmayanlar, gecekonducuları, yetersiz alt yapı, kirlilik, çocukları için tehdit unsuru, kentin doğal çevresini “yağmalayan”lar olarak görmektedir (F. E. Vakfi, 1996).

Türkiye’de gecekondu araştırmalarının sosyal bilimlerin önemli bir uğraş alanı olduğunu belirten ve 1950’lerden günümüze bu araştırmalardaki kavramsal oluşumları, eleştirel bir tarzda, “bilgi/iktidar” bağlamında inceleyen Erman (2001)’in da vurguladığı gibi, bu araştırmalarda, ait oldukları döneme özgü ortaya çıkan, iki farklı temsil biçiminden, “kent yoksulu Öteki(ler)” ve “Hak etmeyen zengin Öteki(ler)” den, ikincisi hakim görünüyor. Bunlardan, “kent yoksulu Öteki(ler)”in yaşadığı yoksulluk, “informel dayanışma ağları”na giremeyen, çok çocuklu Kürtler, iş kazaları ve kronik hastalıklarla malul olanlar ve özürlüler, dullar, yaşlılar ve özellikle yetişkin erkekleri, alkolizm gibi nedenler ile, çalışmaya gönülsüz olan ailelerin deneyimlediği bir durumdur. Diğer yandan, gecekonduculardaki toplumsal dikey hareketlilik ve tabakalaşma üzerine yapılmış araştırmalarda, gecekonduculuların büyük kısmının “dayanışma ağları” ve 1980’lerdeki “gecekondu yasaları” ile gecekondu arsalarına kat hakkı kazanıp “zenginleştikleri” vurgulanır. Bunlar ise, kamusal ve akademik söylemlerde bir birine paralel şekilde, “hak etmeyen, zengin Öteki(ler)” olarak temsil edilir ve suçlanır.¹ “Öteki(ler)” kültürel, dinsel,

¹ “Hak etmeyen zengin (Ötekiler)”in bir adım sonrası da, 1990’ların sonlarında ortaya çıkan “tehditkar Öteki-varoşlu”dur. Önce kamusal, sonra da akademik söylemde dolaşıma giren bu tanımlama ise, devlete karşı ya da adli suçlara eğilimli, görelî ya da mutlak olarak yoksul, tükenmiş, işsiz, sokak serserisi ya da tinerçileri içerir (Erman, 2001). Hall ve Diğerleri (1978)’nin gösterdiği gibi, “yoksulların canavarlaştırılması (dehumanization)”, bir yandan, Britanya’da Teatcherizm’in temsil ettiği neo-conservatizm ve neo-liberalizmin ideolojik hakimiyeti, diğer yandan da uygulanan liberal ekonomik politikalar sonucu ortaya çıkan kriz koşullarında, medya, yargı ve polis üçlemesi tarafından, “üretilmiş” bir kurgudur. Türkiye’de de, “varoşlu” tanımı ve içerdiği anlamlar, “neo-liberal ortodoksi”nin (Erdoğan, 2002), ideolojik ve toplumsal

etnik ve cinsel farklılıkları görünür kılmak için seçilmiş bir temsil biçimidir (Erman, 2001). Diğer yandan, bu farklılıklar ve onunla birleşen yoksulluğa dair tartışmalarda, yoksulluğun “sınıf temelli açıklanması atlanır ve reddedilir” (Harvey ve Reed, 1996). Bu, sosyal bilimlerin ideolojik ve toplumsal bağlamlarındaki değişimden ayrılamaz. Ancak, yoksullukları için, “yoksulluğun kurbanlarının suçlanması” da bu “reddiye” ile birlikte düşünülmelidir.²

Diğer yandan, yukarıda bir kısmını özetlediğimiz, son dönemde Türkiye’de gecekondulaşma ile ilgili bulgular, eski ve yeni tüm gecekondu alanlarını ya da bu bütünlük içinde, bazı bölgeleri kapsayarak yapılmış araştırmalara dayanır. Ve bizim temel sorumuzun cevabını vermezler: İmar afları sonrasında, yaklaşık son yirmi yılda oluşmuş yeni gecekondu alanları var mıdır; ne büyüklüktedir; nerelerde, kimler tarafından oluşturulmuştur; ve bu bulgular ve kavramlaştırmalar, yeni oluşmuş gecekondu alanları için de geçerli midir? İşte, bizim araştırmamızın kapsamını belirleyen, bu sorulardır.

Bu noktada, her şeyden önce, “gecekondu”nun *ne* olduğuna dair kavramsal bir açıklık gerekir. İzmir örneğinde 1920’lerden sonra görmeye başladığımız gecekonduların, tanımlanması ve kavramsallaştırmalarında farklılıklar vardır. Keleş bu farklılıkları şöyle özetlemektedir:

“Kent-bilim Terimleri Sözlüğü, gecekonduyu, ‘Bayındırlık ve yapı kurallarına aykırı olarak, gerçek ya da tüzel, kamusal ve özel kişilerin toprakları üzerine, toprak iyesinin istenç ve bilgisi dışında onamsız olarak yapılan, barınma gereksinimleri devletçe ve kent yönetimlerince karşılanamayan yoksul ya da dar gelirlili ailelerin yaşadığı barınak türü’ olarak tanımlıyor. Bir başka tanıma göre, gecekondu, ‘İmar yasalarına aykırı olarak, çoğu zaman ilkel, denetimsiz ve sağlık koşullarından da yoksun olarak acele yapılmış konutlara verilen isim’dir. Resmî kimi kaynaklarda ise, gecekondu, ‘kendisine ait olmayan yerde, imar yasalarına, sağlık ve fen kurallarına aykırı olarak, alelacele yapılmış bir barınak’ olarak tanımlanmıştır” (Keleş, 1993: 382).

1966 yılında çıkan 775 sayılı “Gecekondu Kanunu” ise, hukuki olarak gecekonduyu şöyle tanımlamaktadır: “*Madde 2. Bu kanunda sözü geçen (gecekondu)*

bağlamında, “yoksulların suçlaştırılması”ndan ayrılamaz. Kriminolojinin suç tanımları (“geleneksel-adli-suçlar”, “beyaz yakalı suçlar”, “devlete karşı işlenen suçlar”, “devletin işlediği suçlar”) ve “suç”un TRT ve özel televizyon kanallarındaki ana haber bültenlerinde nasıl “kurulduğunu” incelediği araştırmasında Arslan (2001), “geleneksel suçlar” ve “devlete karşı suçların” haber metinleri ve seçilen görüntüler ile “yoksulların suçlaştırılmasına” yönelik kurgulandığını ve bu suçların, özellikle “yoksul mahalleler”e özgü biçimler olarak tanımlandığını göstermiştir.

² Harvey ve Reed, “The Culture of Poverty: An Ideological Analysis” (1996) başlıklı metinde, Oscar Lewis’in “Yoksulluk Kültürü” (1964; 1968) başlıklı çalışmasının, yayınlandığı tarihten bu yana, hem Marxist, anti-Marxist ve post-Marxist akademik çevrelerde, zaman içinde nasıl ahımlandığı hem de yüklendiği ideolojik anlamlarını ayrıntı ile incelerler.

deyimi ile, imar ve yapı işlerini düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere bağlı kalınmaksızın, kendisine ait olmayan arazi ve arsalar üzerinde sahibinin rızası alınmadan yapılan izinsiz yapılar kastedilmektedir.”

“Gecekondu” farklı biçimlerde tanımlanıyor olsa da, herkesin üzerinde uzlaşabileceği, ve zaten mevcut araştırmalarda da, örneğin, “informel konut üretimi”, “kaçak konut”, “kent hukuku dışında oluşmuş alanlar” (Erder, 1996) gibi kavramlarda açık ya da örtük olarak içerildiğini gözlediğimiz bir tanımlı, yani, hukuki tanımını, esas aldık. Kısaca ifade edilirse, bu araştırmada *gecekondu*, “**ruhsatsız ve mülkiyeti yapı sahibine ait olmayan, başkasının arazisi üzerinde ve arazi sahibinin izni olmaksızın yapılan yapılar**” olarak tanımlandı. Bu tanımlı esas alırken, bir yandan, kendi bulgularımız ile, diğer araştırmalarda sunulanları karşılaştırabilmemizi sağlayacak bir yer belirlemek istiyorduk. Diğer yandan da, *bu* tanıma giren yapılar (gecekondular) ile, hisseli ya da müstakil tapu sahibi olan, yapı sahibinin kendine ait arazisi üzerinde “kaçak” oluşmuş dokuyu bir birinden ayırt etmek istiyorduk. Çünkü “kaçak” yapı tanımlı, artık metropollerimizde lüks apartmanlara ve otellere dek genişleyebiliyordu.

Burada belirtmeliyiz ki, bizim kabul ettiğimiz de dahil, gecekonduunun *yasal* konumu hemen her tanımda yer bulurken, kavramın *toplumsal* boyutu aynı ayrıntıda ele alınmamış hatta kimi zaman göz ardı edilmiştir. Bu durumda ülkemizin gecekonduya getirdiği en kapsamlı çözümler de sadece hukuki düzlemde kalmakta ve, mülkiyet yapısını yasallaştırmaktan öteye gidememektedir. Yukarıda sözünü ettiğimiz “imar affı yasaları” aracılığıyla gecekondu ve kaçak yapıların hemen tümü af kapsamına alınmış ve bu alanlara yönelik “ıslah imar planları” hazırlanmıştır. Af yasaları ile bu yapılar “yasal” hale getirilmişse de, aradan geçen zaman içinde ne kaçak yapılaşma, ne de gecekondulaşma durmuştur; tıpkı, yoksulluğun/yoksullaşmanın ve göçün durmadığı gibi.

“Gecekondu” tanımını böyle koyduktan sonra, hiç kopmadığını düşündüğümüz *gecekondu ve yoksulluk ilişkisini ve gecekondulaşmayı nere(ler)de araştıracağımız* önem kazanıyordu³. Çünkü, araştırmamız sürerken, sorduğumuz sorulardan biri de, şu idi: “eğer Sultanbeyli çalışması, Sultanbeyli’nin ‘*girilemeyen varoşları*’nda yapılmış olsaydı, araştırmacıları, hiç de azımsanamayacak bir entellektüel emek ile ürettikleri ‘*dönüştürme*

³ Değerli hocam Bozkurt Güvenç’in derslerinde sıkça vurguladığı ve bizi uyardığı gibi, “benzerlikleri ararsak, benzerlikleri; farklılıkları ararsak, farklılıkları buluruz. Tabi, *neyi nerede* arayacağımız çok önemli”ydi (A. Arslan Avar).

kapasitesi' ve *'nöbetleşe yoksulluk'* kavramlaştırmalarına götüren temel bulguları aynı olur muydu?" Diğer yandan, mevcut araştırmalardaki bulgular ve kavramlaştırmalar bir yana, Lowder'in (1993) de ifade ettiği gibi, çoğu "Üçüncü Dünya" yöneticisi, yapısal uyum programları ile yoksullaşmış vatandaşlarına hizmet götürmekte başarısız olduğunu kabul etmiş, ve bunu açıkça beyan etmiş; ancak, kent haritalarındaki *plansız alanların varlığını da yok saymıştır*. Bu, "planlamayı haklılaştıran ve meşrulaştıran ideoloji" kadar; bir yandan, planlama pratiğinin, "yapılı çevreye dair algıları ve arzuları, kentsel nüfusun tamamını kucaklamaktan uzak bir azınlık tarafından biçimlendiği"; diğer yandan da, "iktidar ve kaynakların eşitsiz biçimde dağıldığı toplumlarda, *zorunlu*, mantıksal bir *sonuçtur*" (*vurgular bize ait* Lowder, 1993:1242). "Üçüncü Dünya" bağlamında yoksulluğun artması, çoğu zaman toprak işgali, gecekondu (*squatterhouse*) ve kaçak yapılaşma biçiminde, "sivil itaatsizliğin artması demektir -ki, bu geniş kitlelere kalan tek seçimdir" (Lowder, 1993:1242). Artan gelir dağılımı eşitsizliklerine karşı devletin tepkisi, "doğrudan baskı" biçimlerinden, bir kısmını "ayırarak varolan süreçleri desteklemeye", arsaya erişim imkanını genişleten bazı uygulamalar ile, "geniş kesimleri entegre etmeye" kadar giden farklı biçimlerde olabilir (Lowder, 1993:1242). Bütün bunların Türkiye'den ve İzmir'den örneklerini, imar aflarının, toplumsal, ekonomik ve politik bağlamlarını, İzmir'de gecekondulaşma süreçlerini incelediğimiz bir sonraki bölümde, ayrıntıları ile tartışacağız.

Kısaca ifade edersek, 1920'li yıllardan başlayarak, 1980'li yıllara dek İzmir'de kaçak yapı ve gecekondu alanlarının, çoğunlukla Körfez'i çevreleyen yamaçlarda, "planlı" gelişen kentsel alanların bitişiğinde yapılaştığını ve yine 1980 sonrası çıkan ve kamuoyunda "imar affı yasaları" olarak bilinen yasalarla af kapsamına alındığını ve bu alanlara dönük olarak ıslah imar planları üretildiğini biliyorduk. İzmir'de, üretilmiş bu ıslah planları aracılığıyla, ıslah planı sınırları içinde kalan alanlarda öncelikle mülkiyet sorununun çözülmesi hedeflenmiş, yapılar "affedilmiş" ve çoğunlukla af kapsamına alınan yapılar üzerine yeni katlar, kısmen ruhsatlı, kısmen kaçak olarak ilave edilmişti. ıslah planı sınırları dışında kalan alanlarda ise kentsel büyüme devam etmiş, bu büyüme bazı bölgelerde ruhsatlı, bazı bölgelerde kaçak yapılaşma, bazı bölgelerde de gecekondulaşma biçiminde olmuştu. Bu farklı nitelikteki kentsel bölgelerin, kent bütününde hangi sınırlar içinde olduğunun belirlenmesi, bu araştırmanın odağında olan, *ıslah imar planı sınırları dışındaki yeni gecekondu alanlarının* belirlenebilmesi için kaçınılmazdı.

Öncelikle, ıslah imar planları sınırları dışındaki yeni gecekonduların tespiti gerekiyordu. 2001 yılı itibariyle, İzmir Büyük Şehir Belediyesi'ne bağlı dokuz ilçe belediyesi sınırları içinde onanmış olan ıslah imar planları, Büyük Şehir Belediyesi ve ilçe belediyelerinde çalışılarak, arşivlerinden yararlanılarak, 1/ 10000 ölçekli kent haritası üzerine işlendi. Daha sonra, belediyelerden alınan bilgilere ve bu 1/10000 ölçekli haritaya referansla tüm kent dolaşıldı ve ıslah imar planlarının sınırları dışındaki *yeni gecekondular bölgeleri*, sokak ayrımında, arazide tespit edildi. Aynı çalışma, yakın zamana dek, "belde belediyesi" statüsünde olan, artık Büyük Şehir Belediyesi sınırları içine alınan ve ana kentin en yakınındaki "ilk kademe belediyeler" için de yapıldı.

Tablo 1.1 Yıllar İtibariyle Yapılan İslah İmar Planlarının İlçelere Göre Dağılımı

İlçeler	1985-1987	1988-1994	1995-1998	Toplam
Narlidere	36,9	-	-	36,9
Bornova	57	19,7	363,3	440
Konak	856,7	164,7	31,7	1053,1
Karşıyaka	812,3	36,2	100,5	949
Çiğli	129	5,2	22,5	156,7
Buca	261,2	263,5	3,2	527,9
Gaziemir	36,7	3	10,2	49,9
Güzelbahçe	-	-	1,1	1,1
Toplam	2189,8	492,3	532,5	3214,6

İzmir Körfezi'ni çevreleyen "planlı" gelişme alanlarını neredeyse bir kuşak biçiminde saran ve Körfez'e bakan yamaçlarda konumlanan 1920 – 80 dönemi gecekondular ve kaçak yapı alanlarını içine alan, ıslah imar planları, İzmir'de çok hızlı bir biçimde ve çok büyük alanları kapsayarak üretilmiştir. Yalnızca İBŞB tarafından 25.2.1985 – 2.12.1985 tarihleri arasında 54 mahallede 32 ayrı ihale ile, 1881 ha. büyüklüğündeki alana, ıslah imar planı yaptırılmış, onaylanmış ve uygulamaya konmuştur.⁴ 1985 – 1998 yılları arasında İBŞB ve ilçe belediyeleri tarafından ıslah imar planı yapılan toplam alan büyüklüğü ise, 3.214,6 ha'dır (bkz. Tablo 1.1).

İslah imar planlarının ilçelere, yapıldığı yıllara ve büyüklüklerine göre dağılımı incelendiğinde, 1985 – 87 yılları; 2.189,8 ha ile öne çıkmaktadır. Bu dönemde üretilen ıslah imar planlarının büyük bölümü ise Konak ve Karşıyaka İlçeleri sınırları içindedir.

⁴ İBŞB ıslah imar planı çalışmaları hakkında bilgi, İBŞB Nazım Plan Bürosu'ndan alınmıştır.

1985 – 1998 yılları arasındaki toplam değerler incelendiğinde de Konak ve Karşıyaka İlçeleri yine ilk iki sırayı almakta, bu ilçeleri Buca ve Bornova İlçeleri izlemektedir. Yaklaşık 3.200 ha büyüklüğündeki bu kentsel yerleşik alanda, anılan ıslah imar planlarına dayanarak ne tür dönüşümler yaşandığı, kuşkusuz ayrıntılı olarak incelenmelidir. Bu araştırmanın öncelikli inceleme konusu gecekondular alanlarıdır ve bu nedenle ıslah planı sınırları içinde kalan alanlar incelenmemiştir. Yukarıda aktarılan *ıslah imar planı sınırları dışında* ise, gerek ilçe belediyelerinden alınan bilgi ve belgelerle, gerekse de yerinde yapılan tespitlerle kaçak yapılaşma ve gecekondular alanlarının varolduğu görülmüştür. Araştırmanın tam da bu aşamasında, başlangıcındaki soruyu yanıtlamak mümkün olmuştur; anakentin pek çok bölgesinde, kendilerine ait olmayan araziler üzerinde yapılmış ve yapılmakta olan *yeni gecekondular alanları* vardır. Araştırmanın ikinci aşamasında, yine CP 501 ve 502 stüdyoları kapsamında, iki bölgede yer alan 4 mahalle ayrıntılı olarak incelenmiş ve bu iki bölgede çok farklı süreçlerin yaşandığı görülmüştür. Araştırmamızın desteklenmesinden sonra 2002-2004 yılları arasında, anakentin ilçe belediyelerinde tespit edilen diğer 6 bölge de aynı ayrıntıda incelenmiştir. İzmir Anakenti'nin yakınındaki ilk kademe belediyelerinde, gecekondular varlığı ve oluşum sürecinin incelenmesi de araştırmanın üçüncü aşamasında yapılmıştır.

Yeni gecekondular alanları İzmir'in kuzeyinden güneyine, doğusundan batısına kadar kentin tüm çeperlerinde “yer seçmişlerdir”. Harvey (1985)'in belirttiği üzere, sınıfsal farklılık ve mekansal farklılaşma, kapitalizme içseldir ve toplumun bütün kesimlerinin toplumsal ve kentsel altyapı hizmetlerine, sağlıklı yaşam alanlarına, eğitim ve iş olanaklarına ulaşamaması demektir. Kapitalist üretim süreçlerinin zorlamasıyla ortaya çıkan mekansal farklılaşma, belirli bir toplumsal kesimin “tercihi” olarak görülemez. Çoğu zaman, ancak ekonomik olarak daha güçlülerin seçtiklerinden kalanları satın alabildikleri için, en yoksulların hemen hiç seçim şansı yoktur. Kapitalist kentlerde yoksullar, pazar ve idari mekanizmalarla oluşmuş mekansal yapının, “içinden” seçebilirler (Harvey, 1985: 121-124, 168). Burada belirtmeliyiz ki, bizim araştırma alanlarımızdaki gecekondular yaşayanlarının, Harvey'in belirttiği gibi, “içinden seçebilmek”, ya da “satın almak” gibi bir seçeneği de olmamıştır çoğu zaman. Bu yüzden, bizim örneklerimiz için, “pazar ve idari mekanizmaların kurduğu mekansal yapının *dışında yer bulabilirler*”, demek daha uygun görünüyor. Yine, Ersan Ocak (2002) da, çok yerinde bir vurgu ile, İstanbul ve Ankara'daki yoksul meskenlerinin kentsel alanda konumlanmaları için, “tercih” anlamı da içeren “yer

seçimi” yerine, yoksulların kentsel alanlarda “yer bulma” tanımının kullanılmasını öneriyor: “sağlıklı yerleşimler için uygun olmayan yüksek yerler, sert topografyalar, vadi tabanlarının yanı sıra, yerleşime yasal olarak açık olmayan hazine arazileri ya da kentsel rantın el uzatmadığı kent merkezlerine ve kentsel hizmetlere uzak yerler... aslında bunu bir tercih olmaktan çok, bir zorunluluk olarak düşünmek, daha doğru...” (Ocak, 2002: 94).

İzmir’deki yoksulların da gecekondu yapmaları için “seçtikleri yer”ler, yerleşime yasal ve sel tehlikesi olan dere yatakları (Asarlık, Limontepe, Cennetçeşme ve Yeşilçam), heyelan alanları (Narlidere gecekondu), dağ yamaçları (Onur Mahallesi), derin vadilerin tabanlarına yakın çok eğimli alanlar (Ali Fuat Erden), otoban kenarları (Buca ve Cennetçeşme), doğal sit ve orman alanı sınırlarıdır (Görece). Bu yerler, kentin çeperlerinde birbirinden ayrı bölgelerde, ancak çoğunlukla bir önceki dönemin kaçak yapı ve gecekondu yapılarını “yasal” kılan, ıslah imar planı sınırlarının hemen bitişiğindedir. Gecekondu, işgal edilen özel ya da kamu arazilerinde inşa edilmişlerdir. Bu alanların büyük bölümünde kanalizasyon, su, elektrik, telefon ve toplu ulaşım gibi kentsel-fiziksel altyapı imkanları ya hiç yoktur, ya da eksik ve sorunludur. Çoğunlukla tek katlı, teneke, naylon, kontrplak, oluklu levha parçaları gibi üst örtü ve kapatma malzemeleri, toplama tuğla ve kiremitler ile ve *içinde yaşayanlarca*, derme çatma yapılmışlardır. Böyle inşa edilmelerine bağlı olarak, hemen tamamında, nem, ışık, havalanma sorunları, yağmurda çatı akıntısı, çatı ve duvar birleşme yerlerinden, kapı ve pencerelerden su ve rüzgarın içeri girmesi gibi sorunlar yanında, dere yatakları ve vadi yamaçlarında “yer bulanlar” için de, selden ya da heyelandan yıkılma tehlikesi vardır. Harita 3.2’de sınırları belirtilen bu gecekondu alanlarının her biri, sonraki sayfalarda ayrıntı ile incelenecektir. Burada sadece, araştırma yöntemimizden ayrı düşünülmemeyeceği için, alanlarımızı kısaca tanımlamak amacıyla, ilçelere ve ilk kademe belediyelerine göre dağılımlarını kısaca vermekle yetiniyoruz:

Konak İlçesi

Anakent’in nüfus açısından en büyük ve merkez ilçesi konumunda olan Konak İlçesi’nde, dört mahallenin sınırları içindeki alanların bir bölümünde yer alan gecekondu olarak yaklaşık olarak 2.000 kişi yaşamaktadır. Bu mahalleler, Ali Fuat Erden, Salih Omurtak, Limontepe ve Cennetçeşme Mahalleleri’dir. ıslah imar planı sınırlarına

bitişik ve çok eğimli yamaçlarda yer alan gecekonduların bir bölümünün karşı yamaçlarında “Olimpiyat Köyü” yer almaktadır.

Karşıyaka İlçesi

Bu araştırma kapsamında, Anakent sınırları içinde saptanan en büyük gecekondular bölgesi, Karşıyaka’da Onur Mahallesi’ndedir. Yine ıslah imar planı sınırlarına bitişik ve çok eğimli yamaçlarda yer alan bu gecekondular bölgesi, Yamanlar Mahallesi’nin kuzeyinde yer almaktadır. Onur Mahallesi gecekondularında yaklaşık olarak 7.500 kişi yaşamaktadır.

Buca İlçesi

İzmir – Aydın Otoyolu’na bağlantı sağlayan çevre yolunun kuzeyinde, birbirine yakın üç ayrı bölgede yer alan Buca İlçesi gecekondular, Mustafa Kemal, Kuruçeşme, İnönü ve Gediz Mahallesi sınırları içindeki alanın bir bölümünde yer almaktadır. Buca gecekondularında yaklaşık olarak 3.200 kişi yaşamaktadır.

Bornova İlçesi

Anakent’in doğu çıkışında, bir vadinin iki yamacında yer alan Yeşilçam Mahallesi gecekondular, Ambarlar Sitesi’nin bitişiğinde yer almaktadır. Islah imar planları ile ilişkisiz, bir başka anlatımla, bir önceki dönem gecekondularından kopuk bir biçimde oluşmuş Yeşilçam Mahallesi gecekondularında yaklaşık olarak 3.500 kişi yaşamaktadır.

Narlıdere İlçesi

Anakent’in batı aksında, eski gecekondular alanlarına bitişik konumda, çok eğimli ve Körfez’e bakan yamaçlarda yer alan Narlıdere gecekondular, II. İnönü, Atatürk, Ilıca ve Huzur Mahalleleri’nin bir bölümünde yer almaktadır. Bir yandan da bir “dönüşüm projesi”nin gerçekleşmekte olduğu Narlıdere gecekondularında yaklaşık olarak 2.500 kişi yaşamaktadır.

Gazimir İlçesi

Anakent’in güney çıkışında yer alan Gazimir İlçesi’nin yerleşik alanının yakınında, ancak ondan kopuk bir alanda yapılaşmış olan Sevgi Mahallesi gecekondular,

diğer gecekondulaşma bölgelerine göre, hem konum hem de kentsel altyapı ve fiziki çevre koşulları açısından daha iyi durumdadır. Sevgi Mahallesi'nde yaklaşık olarak 600 kişi yaşamaktadır.

Çevre Belediyeler

Araştırma kapsamında Anakent'e en yakın konumdaki ve artık her biri birer "ilk kademe belediyesi" statüsünde olan yerleşimlerden, kentin kuzeyinde altı, güneyinde ise beş belediye incelenmiştir. Bu belediyelerden Harmandalı, Koyundere, Sasallı, Menderes ve Oğlananası Belediyeleri'nde "kaçak" yapılaşma; Görece, Asarlık ve Sarnıç Belediyeleri'nde ise hem kaçak yapılaşma hem de gecekondulaşma vardır. Nüfusları 2.000 yılı itibariyle 20.000 kişinin üzerinde olan Asarlık yerleşiminin hemen tümü kaçak yapılardan oluşmuşken, Sarnıç yerleşiminin de hemen tümü "gecekondulaşma" statüsündeki yapılardan oluşmuştur. Bu çalışmada, Görece ve Asarlık'taki gecekondular, ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Bu alanları tespit edip, gecekondulaşmanın bitmediğini gördükten sonra ise, çalışmamızın bir diğer sorusu, gecekonduların, *kimler* tarafından, *nasıl* yapıldığı sorusu vurgu kazanır. İddia edildiği gibi, gecekondulaşma ve yoksulluk arasındaki bağlar kopmuş muydu? Gecekonduları yapanlar, *yoksul* değil miydi? Elbette burada, *yoksulluğu* tanımlamamız beklenir. Yoksulluğun tanımlanması, bizim çalışmamızın asıl konusu değildir. Ancak, "yoksulluk ve gecekondulaşma arasındaki ilişki kopmuş mudur?" sorusu, yoksulluğu bu çalışmada, nasıl anladığımızı açıklamamızı gerektirir.

Drakakis- Smith'in (1996) belirttiği gibi, 1970'lerden bu yana, özellikle Oscar Lewis'in "*Yoksulluk Kültürü*" (1964) çalışması ve kitaba başlık olan kavramlaştırması etrafında yoksulluk araştırmaları yapılmaktadır. Ancak, 1990'larda kent yoksulluğu, görece "aciliyet" kazanmış bir şekilde yeniden gündeme gelmiştir. Özellikle "Üçüncü Dünya" ve gelişmekte olan ülkelerde kent yoksulluğu araştırmalarının yoğunluk kazanması, bu ülkelerin Dünya bankası ve IMF tarafından ekonomide "yapısal uyum programları"na zorlanması ve ilişkili olarak da yoksulluğun yaygınlaşması derinleşmesi nedeniyledir. Bir diğer etken de, yoksulluğun "mekansal olarak yer değiştirmesi,"

kentlerde yoğunlaşmasıdır.⁵ Kent yoksulluğuna dair son tartışmaların esas çıkış noktası, son 10 yıla dair fazlasıyla iyimser bir tablo çizen ve yoksulluk olgusunun azımsanmasına neden olan istatistiksel verilerin yetersizliğidir. Bu veriler, Dünya Bankası'nın verdiği tanıma dayanarak, temel ihtiyaçların karşılanması için gereken düzeyin altında kalan hanehalkı gelirine göre yapılandırılmıştır. Dünya Bankası, 1990'da, yoksulluğu şöyle tanımlıyordu: "Yoksulluk sınırının iki ögeden oluştuğu kabul edilebilir. Bir yanda asgari seviyede gıda ve diğer temel ihtiyaçları satın almak için gerekli harcamalar; diğer yanda, her ülkeye göre değişen, bir ülkenin günlük yaşamına katılmanın maliyetini gösteren miktar" (İnsel, 2001: 64). Bu iki bileşenden birincisi, "mutlak yoksulluk", ikincisi de "görelî yoksulluk" sınırlarını tanımlar.

1990'da Dünya Bankası'nın "yoksulluk sınırı", yılda 370 \$, "çok yoksullar" için ise, 275 \$'dır. Bu sınırlar, değişen tüketim gücü ve günlük 2.150 kalorilik temel besin maliyeti hesaplamasına dayanarak, yeniden hesaplanmıştır. Özellikle uluslararası karşılaştırmaların yapılabilmesi için, "mutlak yoksulluk" için kabul edilen bir başka ölçü de, kişi başına günlük 1 \$, yıllık 360 \$'dır. Ancak belirtilmelidir ki, farklı "tüketim kapasitesi" hesaplamalarına rağmen, uluslararası "mutlak yoksulluk" karşılaştırmaları neredeyse imkansızdır. Diğer yandan, çoğu ülke, çoğu zaman, kendi yoksulluk sınırlarını, kentsel ve kırsal yoksulluğu ayırt etmeden oluşturmaktadır. Bu da, hem mutlak hem de görelî yoksulluk tanımlarını kırılganlaştırmaktadır. Bütün bu güçlükler bir yana, tanımlar, her yerde geçerli olabilecek şekilde basitleştirildikçe ve böylesi tanımlara dayalı veri arttıkça, yoksulluğun doğası, farklılığı, nasıl geliştiği, derinliği ve ne denli ısrarlı olduğunu anlamak ve buna dair bilgi geliştirmek zorlaşmaktadır (Drakakis- Smith, 1996: 690; İnsel, 2001).

Diğer yandan, Rodoki (1995: 411)'nin vurguladığı gibi, "yoksulluk sınırı"na dayalı analizlerde, yoksulluk *ölçülen bir şey* haline getirilir ve bu da kaçınılmaz olarak, indirgemeciliğe götürür. Belirli bir toplumdaki gelir kademelenmesini ve dağılımını da hesaba katan "görelî yoksulluk" da bu eleştirilere bağışık değildir. Gelir verisi yerine ya da onunla ilişkili olarak kullanılan refah indisleri, UNDP' nin "İnsani Kalkınma İndeksi"ne

⁵ Bu, Dünya Bankası kentsel Gelişme Birimi'nin bu alandaki araştırmalara destek vermesi ve 1992'de Paris'te bir atölye organize etmesiyle başlayan bir süreçtir. Bunu, 1994'te Bergen'de yapılan ve Uluslararası Çevre ve Kalkınma Enstitüsü (IIED) ve Karşılaştırmalı Yoksulluk Araştırma Programı (CROP)'nin desteklediği bir atölye izlemiştir. Son zamanlardaki literatürün çoğu, bu tartışmaların sonucudur.

dayanarak yapılan ölçmeler ve çalışmalar da vardır. Ancak, onların “başarısı” da sınırlı ve sorgulamaya açıktır. Ayrıca, gelire dayalı yoksulluk sınırları ve tanımlarına yönelik hem teknik hem de çok daha esasa dair, göz önüne almamız gereken başka eleştiriler de vardır:

- i) sadece uluslararası değil, ulusal düzeyde de, örneğin, farklı büyüklükteki kentler arasındaki yaşam maliyeti farklılıklarını ayırt etmek güçtür;
- ii) enflasyon, veri düzeylerini hızla geçersizleştirebilir;
- iii) gelir düzeyleri, yardımları ve devletin katkılarını içerebilir ya da içermeyebilir;
- iv) farklı büyüklükteki hanelerin talepleri ve ihtiyaçları da farklıdır;
- v) gelirlerin kontrolüne dayanan hane içi farklılıklar görünmezleşir;
- vi) küçük ticaret ya da sokak satıcılığı gibi işlerden kaynaklanan gelirleri tayin etmek zordur;
- vii) parasal olmayan gelir ve borçlar hesaba katılmaz;
- viii) ani hastalık gibi kısa vadeli olumsuzlukların hane gelirine etkisi hesaba katılmaz ve sürekli ve geçici yoksulluk arasında ayırım yapılmaz;
- ix) yoksulluğun yoğunluğu ile ilgili hiç bir gösterge yoktur; ve,
- x) gelir düzeyleri, yoksulluğun semptomlarını gösterir, altta yatan nedenleri değil (Drakakis- Smith; 1996).

Bu son nokta özellikle önemlidir; yoksulluk koşulları “yoksulluk sınırı” verileri ile, kaba ve durağan ölçütlere dayanarak, yine *durağan bir halmiş gibi*, “dışarıdan” kurulup açıklanmaya çalışılır. Özüğurlu’nun da vurguladığı gibi, yoksulluk ancak iki analitik düzeyde tanımlanabilir: “Kapitalist üretim ilişkilerinin, sermaye birikiminin küresel süreçlerine bağlı olarak yeniden yapılandırılması ve yeniden üretim alanının piyasaya/metalaşmaya tabiiyet süreci” (Özüğurlu, 2002: 177). Bu iki analitik düzeye dayanan bir bakış açısı, bir yandan, “mutlak yoksulluk” ve “görelî yoksulluk” gibi sınıflandırmaları sorunlaştırırken, diğer yandan, bu tanımlarla birleşen yoksulluk nedenlerinin, aslında birer “sonuç” olduğunu, ve yoksulluğun nedeninin “sermayenin mantığı” olduğunu görmeyi sağlar. Başka bir ifadeyle yoksulluk, hem kapitalizmin klasik karşıtlık ilişkisi, “üretim araçlarına sahip olanlar ile sadece emek gücüne sahip olanlar arasındaki” karşıtlığın yapısal bileşeni, hem de, emek piyasasına mahkum olarak mülksüzleşme ve emek gücünün “kendini yeniden üretme” yetisinden yoksun kılınmasını içerir. Burada “yoksulluk”, yaşam standartları göstergelerinin basitçe toplamından oluşan

bir *hal* değildir. Her biri tarihselleştirilmesi gereken bu göstergelerin ilişkileri ile oluşan bir “süreçtir” (Özügurlu, 2002: 184- 85).

Yoksulluk sınırlarına dair yukarıdaki eleştirileri göz önüne aldığımızda ve yoksulluğu yapısal bir süreç olarak kabul ettiğimizde, kuşkusuz, onu sadece “ölçme” çabası anlamsız olacaktı. Ancak, burada bizzat araştırma pratiğimize dair bir noktayı da belirtmemiz gerekir: araştırmanın yapıldığı tarihlerde, işsiz ya da düzensiz işlerde çalışmakta olan çoğu gecekondulu yaşayanlarından, gelir düzeylerine dair kesin yanıtlar almamız pek mümkün olmadı. Yine de, “yoksulluk ve gecekondulu” ilişkisine ve “formel” ya da “informel” konut pazarına girip giremeyeceklerine dair bir fikir edinebilmek ve verebilmek için gelir düzeylerine ait veri elde etmeye ve değerlendirmeye çalıştık.

Bulgularımızı değerlendirdiğimiz sonraki sayfalarda görüleceği gibi, bu veriler, bize, bir yandan, “gecekondulu ve yoksulluk ilişkisinin”, “gelir düzeyi- gecekondulu” ilişkisi boyutunda da, kopmadığının yanıtını verirken, bu ikisinin nasıl bir araya geldiğini; diğer yandan da, gecekondunun “ticarileştiği” ya da “yatırım/ rant/ spekülasyon aracı” olup olmadığını yine bir boyutunu anlama ve gösterme imkanı verdi. Sunil Kumar (1996)’ın da belirttiği gibi, gelişmekte olan ülkelerde, yoksulların kendi evlerini üretim süreçlerine ticarileşme ya da meta ilişkileri, arsa, inşaat malzemesi, emek ve finans gibi bileşenler aracılığı ile nüfuz etmiştir. Konutun “meta konumu”, özellikle kullanım için üretilmiş olmasına rağmen, bazen kullanılan emek de dahil bütün bileşenleri ticarileştiği için, belirsiz hale gelir. Böylece, konutun “gerçek meta” mı yoksa “potansiyel meta” mı olduğunu ayırt etmek, ancak üretenin ve tüketenin bir birinden ayrı olup olmadığına bakarak mümkündür. Kapitalist üretim tarzında konut, sermayenin yeniden üretimine dönük üretilmiş olması ve üretin ile tüketenin farklı olması ile tanımlanır. Bunun karşısı ise, kapitalist olmayan, hane halkının hem üretici hem de tüketicisi olduğu konut üretimidir. Bu durumda konut, üretim için gerekli bileşenleri metalaşmış olmasına rağmen, kendisi meta değildir. Bu tür konutların satılması ise, en fazlasından, bir defalığına gerçekleşebilen “küçük meta üretimi”ne tekabül eder, kapitalist birikime ve sermayenin yeniden üretilmesine değil.

Araştırmamızda, gecekonduların “ticarileştiği” iddiaları ile ilişkili olarak, satın alınmış ya da satılması düşünülen gecekonduların fiyatlarına da baktık. Bu rakamların, her gecekondulu alanımız için ayrı ayrı yazdığımız, arsa edinme ve evlerin edinilme, inşa

süreçleri, ve mülkiyet yapılarını incelediğimiz “mekansal süreçler” başlıkları altında, bu süreçler içinde nasıl yerleştiğini, sonraki sayfalarda inceleyeceğiz. Ancak hemen belirtmeliyiz ki, bu rakamların, “yukarı doğru hareketlilik” ya da “sağlam birikim” oluşturmaktan epeyce uzak olduğunu gördük. Diğer yandan, diğer araştırmaların ortaya koyduğu gecekondularda kiracılığın artmış olduğu sonucunu, bizim bulgularımız desteklemiyor. Benzer şekilde, Ersan Ocak (2002: 101) da, Ankara ve İstanbul’daki yoksulların çoğunun kendi yaptıkları evlerinde oturduklarını gözlemiştir. Ancak bu demek değildir ki, gecekondularda hiç kiracı yaşamıyor. Yine, konut fiyatları gibi, kiralara da baktığımızda, bu rakamların da, ev sahibine birikim sağlamak için çok, ancak “geçinme stratejilerine” katkıda bulunabilecek düzeyde olduğunu gördük. Benzer bir gözlemi, Drakakis- Smith, “Üçüncü Dünya”daki kent yoksulları için genelleştirir; bu yoksullar arasında, evinin bir bölümünü ya da tamamını kiraya vermek, birikime değil, “geçinmeye” dönük bir pratiktir (Kumar, 1996). Kaldı ki, bizim araştırma yaptığımız gecekonduların alanlarında, aylardır kirasını ödeyemeyen kiracılar da hiç az değildi.

Yoksulluk ve gecekondular ilişkisini araştırırken, bir birinden çok ayrı iki olguyu, ve süreci, mekân ve yoksulluk arasında mekanik- nedensel açıklamalara götürecektir şekilde “değişkenlerine” bölüp ilişkilendirmek, gibi epistemolojik konulara mesafeli olduğumuzu vurgulamalıyız. Ayrıca, mekânı toplumsal ilişkilerin basit bir yansıması ya da “pasif taşıyıcısı” olarak almadığımızı; bizim araştırmamız bağlamında, yoksulluğu ve gecekondulaşmayı hem birbirlerini kuran hem de birbirleri tarafından kurulan ilişkisi içindeki süreçler olarak aldığımızı; ve bu ilişkilerin daha kapsayıcı toplumsal, ekonomik, politik, tarihsel süreçler ile koşullandığı varsayımını da saklı tuttuğumuzu belirtmeliyiz (Gottdiener, 1989; Lefebvre, 1990; Lefebvre, 1991). Ancak burada, Bourdieu’nun toplumsal ilişkilerin mekâna kazındığı tezini kolayca yadsıyamayacağımızı düşünüyoruz. Yine, Ladanyi (1993)’nin belirttiği, ve yukarıda, Harvey’e referansla işaret ettiğimiz gibi, farklı sınıfların farklı mekânlara yerleşmesi, karmaşık ekonomik, toplumsal ve politik süreçler ile koşullanmış “objektif” bir sonuçtur. Konut pazarındaki ev ya da apartman dairesi, dayanıklı tüketim malları içinde en yüksek değere sahiptir ve farklı sınıflar, toplumsal mesafeleri mekansal farklılaşma ile ifade ederler. Bu sınıfların mekansal farklılaşmaları, temel yapısal eşitsizliklerin göstergelerinden biridir.

Diğer yandan, ister sosyal bilimler ister diğer bilimlerde olsun, Adorno’nun vurguladığı gibi, “sayısal olan her temsil, sayısal olmayan biçimlere tekabül eder.” Dahası,

sadece “görünen” “değişkenler” arasında kuracağımız istatistiksel ilişkiler, ait oldukları olgular ve bunlar arasındaki ilişkilerin sadece bir boyutunu açıklayabilir; bu “değişkenler” ve olguların, birer bilgi nesnesi olarak da *kurulan kendilerini*, ve konumlandıkları ve koşullandıkları tarihsel, toplumsal, politik süreçleri ve onlar arasındaki karmaşık ilişkileri değil. Tersine, bütün bunların sadece *görünenlere ve görünenler arasındaki* istatistiksel ilişkilere indirgenmesi, yine bizzat onların görünmezleştirilmesi demektir. Ancak, Frankfurt Okulu düşünürlerinin incelikle gösterdiği gibi, *iyi yapılandırılmış ampirik çalışmalar*, eleştirel düşüncenin “ham maddesidir”⁶.

Bütün bunların farkında olarak, en azından, bütün sayısal verimizi “duyarlı” kılmak ve bunun gecekonduların yaşamlarında neye tekabül ettiğini göstermek amacıyla, alan araştırmamızı çok farklı veriler elde edecek şekilde kurguladık. Soru kağıdı ve hane halkı ile yüz yüze derinlemesine mülakatlar asıl veri kaynaklarımız oldu. Gerek Anakent ilçe belediyeleri sınırları içindeki yeni gecekondular alanları, gerekse de, yakın belediyelerdeki gecekondular alanlarında soru kağıdı uygulaması ve hane halkı ile yapılan mülakatları, bizzat araştırma grubu üstlendi. Demografik yapı, göç etmeden önce, memleketlerindeki mülkiyet durumu, tek tek aile üyelerinin ne zaman, neden ve nasıl göç ettikleri, yaptıkları işler, sosyal/ sağlık güvencelerinin olup olmadığı, doğum yerleri, eğitim durumu, İzmir’de kaç mahalle ve ev değiştirdikleri, arsa edinme biçimleri, evlerini nasıl edindikleri ve inşa ettikleri, kaç iş değiştirdikleri, evlerin fiziksel özellikleri, akrabalık ve komşuluk ilişkileri, kent yaşamına katılım biçimleri, alış verişlerini nelerden yaptıkları, ev eşyalarını nasıl edindikleri, gündelik yaşamlarında karşılaştıkları sorunlar ve bunları nasıl çözdükleri gibi pratiklere ve bunların yaşam öykülerinde nasıl bir araya geldiği ve ayrı ayrı nasıl değiştiğini hem oluşturduğumuz soru kağıtlarını kullanarak, hem de yüz yüze mülakatlar ile elde ettik. Ayrıca, mülakatlarda, her ailenin memleketinden, halen oturduğu gecekonduya gelene kadarki hikayesi de elde edildi. Hanehalkı görüşmeleri, yüksek lisans proje dersi kapsamında analizi yapılan Bornova- Yeşilçam ve Narlıdere gecekonduları dışındaki tüm gecekondular alanlarında, % 20 örneklem ile yapıldı. Proje dersi kapsamında incelenen bölgelerde örneklem oranı, zaman sınırı nedeniyle, % 10 ile sınırlandı. Anakent

⁶ Bu konudaki tartışmalar için, şu kaynaklara bakılabilir: Horkheimer, M. (1989). “Traditional And Critical Theory.” *Critical Theory: Selected Essays*. (içinde). New York: Continuum: pp. 188- 243; Arato, A. ve E. Gebhardt (ed.) (1978). *The Essential Frankfurt School Reader*. Oxford: Basil Blackwell (burada, E. Gebhardt’ın, “A Critique of Methodology” bölümüne yazdığı giriş bkz.); Adorno, T. W. (1977). “Sociology and Empirical Research”. *The Positivist Dispute in German Sociology* (içinde). London: Heinemann: pp. 68-86. Adorno, T. W. (1977). “On the Logic of the Social Sciences”. *The Positivist Dispute in German Sociology* (içinde). London: Heinemann: pp. 68- 86.

ilçe belediyelerindeki gecekodu bölgelerinde 627 adet, ilk kademe belediyelerinde 34 adet olmak üzere, toplam 661 adet hanehalkı görüşmesi gerçekleştirildi. Görüşmeler iki kişilik ekiplerce ve bir ekibin, bir günde dört görüşme yapacağı biçimde düzenlendi. Tablo 1.2’de, tüm bölgelerimizde yapılan görüşme sayısı verilmektedir. Hane halkı görüşmelerine ek olarak, gecekodu mahallelerindeki kahvehanelerde de uzun ve geniş kapsamlı görüşmeler yapıldı.

Tablo 1.2 Araştırma Kapsamında Gerçekleştirilen Hanehalkı Görüşmelerinin Bölgelere Dağılımı

Gecekodu Bölgeleri		Yapılan Hanehalkı Görüşmesi Sayısı
Anakent İlçe Belediyeleri		
Konak	Limontepe	10
	Ali Fuat Erden	9
	Salih Omurtak	16
	Cennetçeşme	40
	Ara Toplam	75
Karşıyaka	Onur – 1	257
	Onur – 2	31
	Ara Toplam	288
Buca	M. Kemal – 1	36
	M. Kemal – 2	36
	Kuruçeşme	23
	İnönü – Gediz	28
	Ara Toplam	123
Bornova	Yeşilçam	68
Gaziemir	Sevgi	22
Narlidere	II. İnönü – Atatürk – Ilıca	51
İlçe Belediyeleri Toplamı		627
İlk Kademe Belediyeleri		
Görece	Ata	10
	Cumhuriyet	18
	Ara Toplam	28
Asarlık	Dereçi	6
İlk Kademe Belediyeleri Toplamı		34
Genel Toplam		661

Gecekondu mahallelerine dair bir diğeri veri kaynağımız, mahalle muhtarları ile yaptığımız görüşmeler ve muhtarlık kayıtlarıdır. Tespit ettiğimiz gecekondu alanlarındaki bütün yapıların numerataj bilgisi, arazi çalışmasında haritalara işlenmiş ve bu numerataja ait muhtarlık kayıtları alınmıştır. Bunlar, muhtarlıkta *kayıtlı olan* her hanedeki kişi sayısı, aile reisinin doğum yeri ve yılını içermektedir. Konutların inşa edildiği arazilerin mülkiyetine ilişkin veriler ise, Tapu Sicil Müdürlükleri'ndeki tapu kütüklerinin incelenmesi ile elde edildi.

Bir sonraki bölümde, İzmir Kenti'nde yaşanmış olan gecekondulaşma süreçleri, ülke genelinde yaşanmış olanlara da referansla, daha önce yapılmış olan araştırmalara dayanarak incelenecektir.

Üçüncü bölümde, araştırmamızın bulguları, Anakent İlçe Belediyeleri sınırları içindeki her bir gecekondu bölgesi özelinde ayrı ayrı olmak üzere incelenecek ve tartışılacaktır. Burada hemen belirtmeliyiz ki, raporda, her gecekondu bölgesini ayrı ayrı incelemek yerine, tematik başlıklar altında, bu tematik başlıkların ait olduğu olguları ve süreçleri, her bölgeden örnekler vererek, inceleyip tartışabilirdik. Ancak, okuyucunun, her mahalledeki demografik, ekonomik, toplumsal biçimler ve süreçlere dair bulguları, her gecekondu bölgesinde farklı oluştuğunu gördüğümüz mekansal süreçlere dair bulgular ile, daha rahat ilişkilendirilmesini sağlamak; ve toplumsal ve mekansal süreçlerin her bölgede nasıl bir araya geldiğini gösterebilmek kaygımız vardı. Bu yüzden de, yer yer tekrara düşmek pahasına, her bir mahalleyi ayrı başlıklar altında inceledik. Diğer yandan, alan araştırmamız sırasında, 1980'li yıllardan sonra inşa edilmiş olmakla birlikte, iki proje nedeniyle gecekonduları yıkılan ve yeni bölgelere taşınan aileler ile karşılaşmıştır. Bunlardan biri, Narlıdere Belediyesi sınırları içinde uygulanmakta olan "kentsel dönüşüm projesi", diğeri ise, İzmir-Aydın Otoyolu güzergahında kaldığı için yıkılan gecekonduların sahiplerine arsa tahsisinin yapıldığı "61 Evler Projesi" dir. Gerek gecekondu ile ilişkili olarak kentsel dönüşüm projeleri hakkında, gerekse de, gecekonduya alternatif olabilecek daha sağlıklı yaşam çevrelerinin yaratılmasına dönük öneriler geliştirebilmek için, bu iki proje de ayrıntıyla incelenmiş, o bölgelerde yaşayan, artık "eski" gecekonducular ile de görüşülmüştür. Bu projelere ait bulgular da üçüncü bölümde tartışılacaktır.

Dördüncü bölümde, Anakent yakınında yer alan ilk kademe belediyelerindeki gecekondulaşma süreci ele alınacak, incelenen 11 belediyeden seçilen iki belediyede

bulunan gecekondü bölgeleri incelenecektir. Bu belediyeler, kuzeyde Asarlık, güneyde Görece Belediyeleri'dir.

Beşinci bölümde ise, araştırmamızda incelediğimiz bütün gecekondü bölgelerine ait bulgular, hem birbirleri ile hem de 1980'lerden sonra Türkiye'de yapılmış olan diğer gecekondü araştırmalarının bulguları ile karşılaştırılacaktır. Büyük bir bölümünün son derece sağlıklı, en temel insani gereksinimleri karşılamaktan uzak yaşam çevreleri olduğunu gördüğümüz, çoğunlukla, yaşayanlarının, "zenginleşme", kent yaşamına katılmak ve kentsel hizmetlere erişim bir yana, var olmak için en temel gereksinimlerini karşılayıp, yaşamlarını sürdürmekte zorlandığına tanık olduğumuz gecekondü alanlarına alternatif olabilecek önerilerimize de bu son bölümde yer verilecektir.

2. CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE İZMİR'DE GECEKONDULAŞMA

Bu araştırmada İzmir Kenti ve yakın çevresinde 1983 – 1986 yılları arasında yürürlüğe giren ve kısaca “imar affı yasaları” olarak adlandırdığımız yasalara dayanarak hazırlanmış “ıslah imar planları” sınırları dışındaki, “yeni” gecekondu bölgeleri incelenmektedir. Yaklaşık olarak son 20 yıl içinde oluşmuş bu bölgelerin analizi sonucu elde edilen bulguları, daha önceki gecekondulaşma süreçleri ile ve yine 1980 sonrasında gecekondu bölgelerine ilişkin yapılmış araştırma sonuçlarıyla karşılaştırabilmek için, Cumhuriyet'ten bugüne ülkenin kentlerindeki gecekondulaşma sürecine bakmak gerekmektedir. İzmir Kenti'ni merkeze alarak, geçmişe bakarken, doğal olarak ülkemizdeki ilgili yazın, kaynak olacaktır.

Dünyada yaşanmakta olan siyasal, ekonomik, kültürel değişimlerle ilişkili olarak, ülkemizde farklı ekonomik politikaların benimsendiği ve kentleşme sürecimizde farklı izleri olan, dört dönem ayrımında, gecekondulaşma süreci ele alınacaktır.

2.1. 1923 – 50 Dönemi

Cumhuriyet'ten çok daha önceleri, örneğin 1700 yıllarında, kente olan göç nedeniyle, İstanbul'da gecekondu sorununun yaşandığı, kente göç edenlerin, örneğin beş yıldan az İstanbul'da oturanlarla, işsiz güçsüzlerin geri gönderilmeye çalışıldığı bilinmektedir (Cem, 1998).

Genişleme dönemlerinde farklı iskan politikaları ve uygulamalarını deneyimleyen Osmanlı İmparatorluğu, özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında başka bir iskan sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. İmparatorluk sınırlarının küçülmesine paralel olarak, kaybedilen topraklardan Anadolu'ya olan Müslüman göçü, İzmir Kenti'ni de doğrudan etkilemiştir. 1870 – 1900 yılları arasında Anadolu'ya göç eden nüfus 1.000.000 kişiye ulaşırken (Sey, 1998), İzmir'de 1872 yılında Slaars tarafından 155.000 kişi olarak belirlenen kent nüfusu, 1894'te Cuinet'in saptamasına göre 229.615 kişiye ulaşmıştır (Beyru, 1973; aktaran Karadağ, 2000).

Aynı nedenle 1912 – 15 yılları arasında 250.000 kişi Anadolu'da iskan edilmeye çalışılırken (Sey, 1998), İzmir Kenti de bu süreçten etkilenmiş ve 1914 yılında nüfusu 250.000 kişiye ulaşmıştır (Arıkan, 1992; aktaran Karadağ, 2000).

İmparatorluk sınırları dışından Anadolu'ya olan Müslüman nüfusu göçünün yerini, Kurtuluş Savaşı yılları ve sonrasında Müslüman olmayan nüfusun bu kez Anadolu'dan kendi ülkelerine olan göçü almıştır. Bu süreçten doğrudan etkilenen kentlerden birisi yine İzmir olmuş ve kent, bu dönemde önemli ölçüde nüfus kaybetmiştir. 1914 – 27 yılları arasındaki nüfus kaybı yaklaşık 100.000 kişidir ve İzmir'in 1927 yılı nüfusu artık 153.924 kişidir (Karadağ, 2000).

Kurtuluş Savaşı sonrasında bir diğer önemli nüfus hareketi "mübadele" ile oluşmuştur. 1920 – 25 yılları arasında Anadolu'ya yerleştirilen nüfus 900.000 kişidir (Sey, 1998), ve İzmir yine bu süreçten etkilenen kentlerden birisidir.

"Cumhuriyet Dönemi'nde Selanik'ten gelenlerin önemli bir kısmının İzmir'e yerleştirilmesi planlanmış ve gerçekleştirilmiştir. Göçle gelenler Karantina, İkinci Kordon, Karataş, Alsancak, Basmane, Göztepe ve Karşıyaka 'ya yerleştirilmiştir. Ancak göçle gelen nüfusun, kent için planlananın çok üstünde olması, kentte ilk kez iskan sorununa yol açmıştır" (Baran, 1995; aktaran Karadağ, 2000).

1927 yılı nüfusunun 14 milyon kişi olduğu Cumhuriyet Türkiye'si'nde, nüfusun % 80'inden fazlası köylerde yaşamaktadır, ülkede okur-yazar oranı % 11'dir ve kişi başına milli gelir 50 \$'dır (Kazgan, 1999). 1923 yılında İzmir'de toplanan İktisat Kongresi'nde "Milli Kapitalist Ekonomi" benimsenmiş, kişilerin zenginleşmesiyle devletin kalkınması, bireyin yapamadığını devletin yapması ilkesi benimsenmiştir (Cem, 1998). Oysa İzmir kentinde ticaret sermayesine sahip, Müslüman olmayan kesim, savaş yılları ve mübadele sırasında kenti terk etmiştir. 1929 yılında dünya, büyük ekonomik krizi yaşamaktadır.

İzmir'deki gecekondu, böyle bir ortam ve dönemde oluşmuş ve ilk gecekondu 1928 yılında tarihlenmiştir (MRR, 1966).

"Krizi izleyen bu dönemde, İzmir'de I.Kadriye, Yeni İstiklal, Zeytinlik ve Yeşildere gibi Basmane – Buca aksında ilk gecekondu ortaya çıkmaya başlamıştır. Ayrıca Basmane – Çiğli aksı üzerinde bugünkü Cumhuriyet Mahallesi ve Naldöken'de yine gecekondu nitelikli yapılar artmaya başlamıştır" (Ayan, 1979; aktaran Karadağ, 2000).

İzmir'de ilk gecekondu 1928 yılında tarihlenmiştir ama Ankara'daki gecekonduların yıkımına dair, 486 sayılı yasa, 1924 yılında yürürlüğe girmiştir (Şenyapılı, 1996 b). Kentleşme hızının düşük olduğu Cumhuriyet sonrası Türkiye'sinde, Ankara, başkent konumuyla yıllık % 6 nüfus artış hızına sahiptir ve bu nedenle, ciddi konut sorunu yaşamaktadır.

1930'lu yıllar, bir önceki dönemde benimsenen politikaların başarısızlıkla sonuçlanması nedeniyle, devletçi ekonomi politikalarının benimsendiği yıllar olmuştur. Yabancı şirketlerin millileştirildiği, devlet eliyle sanayileşme girişimlerinin gerçekleştirildiği, demiryolu politikasına öncelik verildiği, denk bütçe uygulaması ve yıllık kalkınma planlarının hazırlandığı ve uygulandığı bu dönem, 2. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla son bulmuştur (Cem, 1998).

Devletçilik uygulamalarının gündemde olduğu 1930'lu yıllarda, İzmir'deki sanayi tesisi sayısı 10'dan 129'a, 1923'te 1.800 olan fabrikalardaki işçi sayısı 5.000 kişiye ulaşmıştır (Gürsoy, 1993; aktaran Karadağ, 2000). Bu gelişmelere paralel olarak, İzmir kent nüfusu sekiz yıllık bir dönemde (1927 – 35) 17.000 kişi artmış ve 1935 yılında 170.959 kişiye ulaşmıştır. Bu nüfus artışına karşın, 1935–42 yılları arasında İzmir'de yeni gecekondular oluşmamıştır (Ayan, 1979; aktaran Karadağ, 2000).

2. Dünya Savaşı'nın dışında kalmayı başaran Cumhuriyet için savaş yılları ve sonrasındaki 1940'lı yıllar, ekonomik açıdan zorlu bir dönem olmuştur. 500.000 kişilik bir ordunun hazır halde tutulması zorunluluğu, hem tarımsal üretimde azalmaya neden olmuş, hem de askeri harcamalarla baş edebilmek için enflasyonist bir politika izlenmiştir. 1938 yılında 100 olan toptan fiyat endeksi, 1943'te 590'a çıkmıştır. Milli Koruma Kanunu, Varlık Vergisi, Toprak ve Yol Vergileri ile ekonomik darboğaz aşılına çalışılmıştır (Cem, 1998).

1939 – 45 döneminde Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu yürürlüğe girmiş, Devlet Üretme Çiftlikleri ve Zirai Donatım Kurumu kurulmuş ve Köy Enstitüleri öncü ve özgün bir eğitim modeli ve kurumu olarak hayata geçirilmiştir.

1946 yılında yapılan devalüasyonu, 1947 yılında Türkiye'nin ilk askeri yardımı ve 1948 yılında da Marshall yardımını alması izlemiş ve 1949 yılında traktör ithalatı başlamıştır (Kazgan, 1999).

Özetlenen politikalar ve uygulamalar sonucu, kırdan bir dönüşüm başlamış, bu yıllar kentlere göçlerin başladığı dönem olmuştur. Ülke genelinde 1945–50 yılları arasında köylerden kentlere olan net iç göç miktarı, 214.000 kişi olmuştur (DİE, 1995). 1940'lı yılların başında Türkçede "gecekondular" terimi henüz yoktur ve Behice Boran "mantar evler" terimini kullanmaktadır (Tekeli, 1996). Ankara'da 1940 – 50 döneminde

40 – 60.000 kişinin gecekonduda yaşadığı saptanmış (Şenyapılı ve Türel, 1996), İstanbul’da ise 1949 yılında Kessler, 5.000 gecekondulu olduğunu ve bu sürecin meşru olduğunu savunmuştur. Oysa F. R. Atay, tümüyle bu oluşuma karşıdır ve gecekondulu yapanları “madrabaz” olarak adlandırmaktadır (Tekeli, 1996). Bu dönemin gecekondularının niteliği ise 1947 yılındaki gazetelerde şöyle ifade edilmektedir.

“Ankara Altındağ’da, toprağa kazılan, tepesi teneke ile çevrili, baca ve tepe penceresi olarak ters çevrilmiş gaz tenekesi kullanılan oyuklardaki mekanlarda 40.000 kişinin yaşadığından söz edilmektedir” (Şenyapılı, 1998).

1940 yılı nüfusu 183.762 kişi olan İzmir Kenti, 1945 yılında 199.000 kişiye, 1950 yılında ise 227.578 kişiye ulaşmıştır. 1940 – 50 yılları arasındaki bu on yıllık dönemde yaklaşık olarak 44.000 kişilik bir nüfus artışı yaşayan İzmir Kenti’nde, 1942 yılında 2. Kadriye Mahallesi’nde başlayan yeni gecekondulaşma dönemi, 1944 – 50 yılları arasında Kadifekale, Gürçeşme, Boğaziçi, Gültepe, Ferahlı gecekondulu mahallelerinin kurulmasıyla devam etmiştir (Ayan, 1979; aktaran Karadağ, 2000).

1940’lı yılların tek partili siyasi yapısı ve yaşanan ekonomik problemler, muhalefetini de yaratmış ve 1950 seçimleriyle yeni bir parti, yeni politikalarla ülke yönetimine geçmiştir.

2.2. 1950 – 60 Dönemi

Dönemin başlangıcı olan 1950 yılı, Cumhuriyet’in çok partili düzene geçişi ve yeni bir partinin, Demokrat Parti’nin tek başına iktidar olduğu yıldır. 2. Dünya Savaşı sonrasında ABD, IMF, Dünya Bankası gibi kurumlarla, doğu bloğuna karşı batıya politik ve ekonomik açıdan bağlı bir blok oluşturma çabası içine girmiş (Şenyapılı, 1996; Kazgan, 1999) ve 1940’lı yılların sonunda uygulanmaya başlayan bu politikalar, 1950’li yıllarda Türkiye özelinde Demokrat Parti Hükümeti aracılığıyla hayata geçirilmiştir.

1950 yılında ithalatta % 60 liberalizasyonu, 1951 yılında Yabancı Sermaye Kanunu izlemiş, 1952’de Türkiye NATO’ya üye olmuş, 1953’te Serbest Bölgeler, 1954’te Petrol Kanunu yürürlüğe girmiştir (Kazgan, 1999).

Tarım ürünlerine yüksek taban fiyat uygulaması ve köylü kesimin lehine tarımsal politikaların benimsendiği, dış borçlanmaya dayalı ve enflasyonist bir para politikasının izlendiği bu dönemde, sanayide ilerleme düzensiz olmuş, yatırımlar ise ağırlıklı olarak

ticarete, arsa spekülasyonuna ve konut yapımına akmıştır. 1949 yılında başlayan traktör ithalatı ile 1948'de ülkede 1.750 olan traktör sayısı, 1960 yılında 40.000 adete ulaşmıştır (Cem, 1998). Karma ekonomi politikaların benimsendiği bu dönemde yine devlet yatırımları devam etmiş ancak bu yatırımlarda belli bir plan, program izlenememiştir. 1947 yılından sonra dış ticaret bilançosu sürekli açık veren ülkede, 1950-60 yılları arasındaki bu dönemde toplam 1.882.000.000 \$ dış kaynaklı kredi kullanılmış ve 1958 yılında, dış borçlar ödenemez duruma gelmiştir. Aynı yıl 2,80 TL karşılığı olan 1 \$, yapılan devalüasyon ile 9 TL olmuş ve IMF güdümünde istikrar programı başlamıştır (Kazgan, 1999).

Benimsenen ekonomik politikalarla, halkın gündelik hayatında kolaylaşma yaşanmış, tarım üretimi yıllık % 10 artmış, ülke tarım ürünleri ihraç ederken, sanayi ürünü ithalatına başlamış, demiryolu politikası yerine karayolları yapımına başlanmış, kentler ulaşılabilir olmuş, kırdan binlerce traktörün tarlalara girmesiyle köylüler işsiz kalmış ve planlı programlı olmasa da kentlerde yeni fabrikalar kurulmaya devam etmiştir (Cem, 1998; Kazgan, 1999; Şenyapılı, 1996). Özetlenen politikalar nedeniyle 1950'li yıllar ülkemizde kırdan-kente göçün yoğun olarak başladığı yıllar olmuştur ve 1950-55 yılları arasında, kırdan-kente net iç göç 904.000 kişiye ulaşmıştır (DİE, 1995).

Kente göç eden, eğitimsiz, deneyimsiz kır kökenli nüfus, kentteki sanayi ve hizmet sektöründe tümüyle istihdam edilememiş ve gelenler kent ekonomisinin ve mekanının marjinde kalmışlardır (Şenyapılı, 1996 a). Ülke genelinde kentsel nüfus artışının % 6 olduğu bu dönemde, sanayi, enterkonekte sistem kurulamadığı için kentlerden çok uzaklaşmamakta ve kentin yakınında yer seçmektedir. Kente göçenlerin gecekonduları da bu sanayi tesislerinin yakınında yer almaktadır (Tekeli, 1996).

1950-55 yılları arasında ülkemizde inşa edilen gecekonduların sayısının 50.000 olduğu, 1955-60 yılları arasında ise 165.000 gecekondunun yapıldığı tahmin edilmektedir ve 1950-65 yılları arasında gecekonduların konut sunum biçimi, toplam konut sunum biçimi içinde % 36'lık bir paya sahiptir (Tekeli, 1996).

1960 yılına gelindiğinde, büyük kentlerde toplam 1.200.000 kişi gecekondularda yaşıyor olmasına (Keleş, 1993), ve gecekondulardan oy almasına karşın, Demokrat Parti hükümet programlarında gecekonduların sorununa hiç yer verilmemiştir (Tekeli, 1996). 1950

sonrası gecekonduları, bir önceki dönemin dağınık barakalarına göre, giderek “mahalleleşme” sürecine giren ve kentte yerleşik hale gelen yaşam alanlarıdır (Şenyapılı, 1998).

Bu dönemin gecekondularına ilişkin olarak yapılan tek araştırma İbrahim Öğretmen’in, Ankara’da Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakülteleri’nin güneyinde yer alan 158 gecekondu üzerinde 1956 yılında yaptığı araştırmadır (Tekeli, 1996). Kendisi de bu gecekondulardan birinde yaşayan Öğretmen’in gecekondu yapım sürecine ilişkin aktardıkları ilginçtir.

“Halk bu sahayı boş bulunca, önce buraya gelip yerlerini tespit ediyorlar, sonra büyük çitalardan sekiz tane çita alıyor ve bunlardan önce ikisinin aralarını diğer ufak çita ve tahtalarla birleştirip üzerini çamurla sıvıyor. Diğer çatıları da aynı şekilde ikişer ikişer birleştiriyorlar ve üzerini çamurla sıvıyorlar, yalnız bunlardan iki tanesinde bir kapı ve bir pencere yeri bırakıyorlar. Dikdörtgen şeklinde olan bu dört duvarı, gece 10–15 kişi ile uçlarını yere çakıp köşelerinden çivilerle birbirine ekliyorlar ve üzerini daha önce aralarına çita takılmış tenekelerle kapatıyorlar. Sonra hazır bulunan kapı ve pencereleri de yerlerine takıyorlar. Sabahleyin bakıyorlar ki bir gecekondu kurulmuş. Bazı gecekondu ekipleri birleşerek üç veya beş gecekonduyu birden yapıyorlar. Bu ekibin idaresi ustabaşına aittir. Bu ustabaşları tanınmış şahıslar oldukları ve belalı kimseler buldukları için gecekondu yapacak olanlar bunları çalıştırmaya mecburdurlar. Hatta bir ekip herhangi bir yerde çalışırken, diğer bir ekipten olan bir usta gelir ve hiç pazarlık yapmadan biraz yardım eder veya bir çivi çakarsa giderken aynı ücreti alır gider. Ve bunun içindir ki bu ustaların yaptıkları gecekondular, halkın bunlardan korkması dolayısıyla şikayet edilemezler. Ertesi gün bir şikayet olur veya yıkma ekibi gelir, yeni yapıldığını anlarsa yıkılması gayet kolay olan bu inşaatı bir tarafından tutup diğer tarafına deviriyor. Fakat bu iş bununla bitmiyor. Gecekondu sahibi yıkıcılar gider gitmez hemen binayı aynı şekilde olduğu gibi kuruyor. Bu iş birkaç defa tekerrür ediyor, sonunda yıkma ekibi bir ceza zaptı tutarak suçluları mahkemeye veriyor. Neticede 100–150 lira nakdi ceza ile kendisini kurtarıyor. Vergi tarh memuru getiriyorlar ve vergiye kayıt ettiriyorlar. Bundan sonra odanın içerisinden yeniden taş ve kerpiçten duvar örüyor ve eski duvarları sökerek elde edilen enkazla o odanın yanına yeni bir ilave oda yapıyor” (Öğretmen, 1957; aktaran Tekeli, 1996).

Araştırmada gecekonduların yıkımı üzerinde ağırlıkla durulmuştur:

“Ankara’da 1955 yılında gecekondular yıkım bakımından üç bölgeye ayrılmış bulunuyordu. Bunlar Merkez, Çankaya ve Altındağ bölgeleridir. Bu yıl içinde belediye encümenine 1.200 yıkım işlemi intikal etmiştir. Bunların hemen hemen hepsi üzerine yıkım kararı verilmiştir. İbrahim Öğretmen’in inceleme yaptığı mahallede 26 gecekondu yıkıma uğramıştır. Bu 26 gecekondunun toplam yıkım sayısı 79’dur. Gecekondu başına ortalama yıkım sayısı üçtür. Bu gecekondulardan en çok yıkılanı 11 kez yıkılmıştır.” (Tekeli, 1996).

1950’li yılların İstanbul’unda Zeytinburnu, Eyüp-Rami yakınlarında Taşıtarla ve Kağıthane çevresi gecekondu mahallelerinin kurulduğu bölgeler olurken, Başkent Ankara’da Altındağ-Atıfbey-Yenidoğan çemberi gecekonduların yerleştiği bölgeler olmuştur (Şenyapılı, 1998).

Ülkenin üçüncü büyük kenti İzmir, 1950 yılında belediye sınırları içinde 227.578 kişilik bir nüfusa sahiptir. Ancak merkez kentin yakınında ve bir kısmı banliyö konumundaki Buca, Bornova, Balçova, Narlıdere, Güzelbahçe, Gaziemir vb. yerleşimlerle birlikte toplam nüfus 281.086 kişidir.

1950'li yıllarda, Türkiye'nin kullandığı kredilerin ve yabancı sermaye katılımlarının önemli bir kısmı İzmir'e aktarılmıştır. İzmir Çimento Fabrikası, Taç Tekstil, DYO Boya, Turyağ, Betontaş, Betondirek, Metaş Metalürji, Bayraklı Boya, Etitaş Transformatör fabrikaları, Çamaltı Tuzlası'nın genişletilmesi ve modernizasyonu, Türkiye Sanayi Kalkınma Bankası'nın onayladığı ve İzmir'de gerçekleşen yatırımlardan bazılarıdır. Bu sanayileşme hareketi, İzmir'de imalat sanayi sektöründe çalışanların oranını, 1955 yılında Türkiye ortalamasının iki katına çıkarmıştır. 1955 yılında Türkiye'de imalat sektöründe çalışan oranı % 6 iken, İzmir'de bu oran % 12,5'tir (Altınçekiç, 1987). İzmir Kenti'ndeki bu gelişmelere paralel olarak, 1955 yılı nüfusu belediye sınırları içinde 296.559 kişiye, çevre yerleşimlerle birlikte 383.758 kişiye ulaşmıştır. 1950-60 döneminde İzmir Kenti'nde, gecekonduların mekansal gelişimini, bu mekansal gelişimin ardında yatan nedenleri ve bu dönem gecekondularının geldikleri bölgeleri C.Sevgi şöyle aktarmaktadır;

"Bu dönemde ilk gecekondulaşma hareketleri Kadifekale'nin yer almış olduğu volkanik kütlenin Körfez'e bakan kuzey yamaçlarıyla Meles Çayı vadisinin batı yamaçları üzerinde vadi tabanından başlayarak Kadifekale sırtlarına kadar tırmanmıştır. Yine bu dönem ortalarında, adı geçen vadinin doğu yamaçlarını doldurmaya başlayan gecekonduların, bu kısımda daha fazla yayılması yerel yönetimin müdahalesiyle önlenmiştir. Bu durum karşısında, kendisine yeni bir seçme durumuyla karşı karşıya kalan gecekondulaşma hareketi, Bayraklı Demiryolu'nun doğu uzantısı boyuna yönelmiştir. Ancak aynı dönemin sonlarına doğru (1955-1960) gecekondulaşma hareketlerinin, kurulan yeni mahallelerle alansal olarak yaygınlaştığını görmekteyiz. Örneğin, eski ve yoksul bir köy olan Altındağ ve Kadifekale kütlesinin arasında kalan ve Bornova Ovası'na bakan tepelik arazide, Samantepe, Ferahlı, İstiklal, Boğaziçi, Gültepe ile Meles Çayı vadisinin güneye açılan kesiminde Ballıkuyu, Gürçeşme, 1. Kadriye, 2. Kadriye, Kadifekale gibi içlerinde eski mahallelerin de bulunduğu alanlarda, gecekondulaşma hareketi yeni alanlar kazanmaya başlamıştır. Nitekim Boğaziçi ve Samantepe'nin kurulduğu bölgelerde, gecekondulaşma alanları daha sonra kentin merkezine doğru bir sarkma göstermiş ve normal konutların bulunduğu mahallelerle bütünleşmiştir.

Gecekonduların ilk kez bu bölgede yoğunlaşmasının dört önemli nedeni vardır. Bunlardan birincisi hazine arazisinin varlığı, ikincisi kent merkezine olan yakınlığı, üçüncüsü tren ve karayoluyla Karabağlar ve Gaziemir üzerinden kolayca verimli tarım alanlarına ulaşılabilmesi, dördüncüsü de Halkapınar, Bayraklı doğrultusunda ortaya çıkan sanayi aksının Tepecik yönünde de bir gelişme göstermeye başlamasından ileri gelmektedir.

Bu dönem içerisinde İzmir'de ilk gecekondulaşma hareketini küçük çapta ticaret işiyle uğraşan Konyalılar, inşaat işçisi olan Karşlılar ve kalifiye işlerde çalışan Kayserililerle daha çok tarım sektöründe mevsimlik iş bulabilen Mardinliler başlatmıştır" (Sevgi, 1988:122-123).

Ülke genelinde toplam gecekondular sayısının 215.000 (Tekeli, 1996) ile 240.000 adet (Keleş, 2004) arasındaki değerlere ulaştığı 1950–60 döneminde gecekondular oluşum sürecine toplumun bakışı hakkında ise aşağıdaki değerlendirmeler fikir vermektedir;

- 1950’li yıllarda, gecekondulaşma toplumsal olarak “meşru” bir çözüm olarak kabul ediliyordu ve zaman içinde sorunun çözüleceğine inanılıyordu. Hazine arazisi üzerinde yapılması, bireysel çıkarlara doğrudan ters düşmemesi, meşruiyetin bir diğer kaynağıydı (F.Erbert Vakfı, 1996).
- 1955 yılında, Birleşmiş Milletler Teknik Yardım Programı gereğince, Türkiye’ye gelen Charles Abrams’ın raporunda:

“Ankara ve İstanbul’daki gecekondularını görmüş olan herhangi bir kimse, Türkiye’de ev inşa konusunda tabii bir istidada malik büyük bir işçi hazinesi bulunduğunu kabul edecektir... Fakat yollar ve mahalli hizmetler hakkında işin başında biraz planlama yardımı yapılmış, daha iyi malzemeler kullanılmış, inşa için daha fazla vakit tahsis edilmiş, işler biraz kontrol edilmiş ve ilk başlangıçta tasarruf emniyeti sağlanmış olsaydı çok iyi bir işçi mahallesinin elde edilmesi kuvvetle muhtemeldir” (Tekeli, 1996:101).

Bir başka Birleşmiş Milletler uzmanı Frederich Bath’ın 1960 yılında hazırladığı rapordaki görüşlerini, Tekeli şöyle aktarmaktadır:

“...Gecekondular da olsa varolan konutların yıkılarak, yerine yeniden konut yapılmasına karşı çıkmaktadır. Bu tür uygulamaların ancak konut arzında belli bir aşamaya ulaşıktan sonra yapılabileceğini söylemektedir.

Bath’ın en ilginç, ama en az kulak verilen önerisi, gecekondulara güvence vermek için tapu dağıtılmasının doğru olmayacağı, toprak üzerinde uzun vadeli kiralamaya (leasehold) gidilmesinin daha doğru bir tutum olacağını savunması olmuştur. Bu öneriyi gecekondular alanları ilerdeki yıllarda dönüşüm geçireceği için özellikle önermektedir” (Tekeli, 1996:103).

T. Akçura, T. Cansever ve Ş. Vanlı tarafından hazırlanmış olan Mimarlar Odası 1960 Yılı Bildirisi’nde, gecekondulara dair düşünceler şöyle yer almaktadır:

“... Memleketimizde mesken davasında yegane üstünde durulmaya değer müspet teşebbüsün “Gecekondular Teşebbüsü” olduğu kanaatindeyiz. ...Spekülatörün istediği haracı veremezse şehir dışına kaçır ve kaçacaktır. Amme arsasına tecavüz eder ve edecektir. Gecekondular ammeden kredi alamaz, ammeden teknik yardım göremez. Tam aksine her an yıkılmak tehlikesiyle karşı karşıya, kendi el gücüyle evini yapar. Tabii ki bu ev, tekniğe uygun olmaz, konforu hijyeni noksan olur” (Tekeli, 1996:112).

İzmir’de gecekondulaşma sürecine ilişkin olarak ise, 1959 yılında İzmir Belediyesi’nde uzman olarak çalışmaya başlayan ve İzmir planını hazırlayan A. Bodmer, Belediye Meclisi’ne iki rapor sunmuştur. “Korkunç Mesele-Gecekondular” başlığını taşıyan bu raporların içeriğini C.Sevgi şöyle aktarmaktadır:

“Bu raporlarda, gecekondulaşma sorununun önemine değinen araştırmacı, sorunun çözümü için, belediyelerle gecekondularda yaşayan insanların yardımlaşması ve ortak kooperatifler kurmalarını önermiş, bunun dışında, yapılacak girişimlerden ise herhangi bir sonuç elde edilemeyeceği görüşünü savunmuştur” (Sevgi, 1988:121).

1960 yılına dek yaşanan gecekondulaşma sürecini, Keleş şöyle değerlendirmektedir:

“... gecekondulu yoksul ailelerin “masum” barınma gereksinimlerini kendi güç ve olanaklarıyla, ufak tefek yardımlarla karşılamaya çaba gösterdikleri dönemdir. Bu dönemde, gecekonduların kiralandığına ender rastlanır. Aileler, yaşamayı başarabildikleri gecekondularda kendileri otururlar” (Keleş, 2004:572).

Günümüze dek yapılmış tüm gecekondulu araştırmalarını sorgulayan çalışmasında Erman, 1950 ve 60’lı yıllarda yapılmış olan akademik çalışmalarda gecekondunun, geleneksel toplumdaki modern topluma geçiş sürecinde ortaya çıkan, geçici bir olgu olarak görüldüğünü belirtmektedir:

“Evrimsel Modernleşme Kuramı’nın öngörüsüne paralel olarak bu dönemde gecekondulu henüz köylü kültüründen ve ilişkilerinden kurtulamamış, kentli-modern değer ve yaşam tarzını benimseyememiş, ne köylü ne de kentli olan bir kişi olarak görülmektedir” (Erman, 2005:2).

Ülkemizde kentleşme sürecinin hız kazandığı 1950’li yılların kentleşme ve özellikle gecekondulaşma sürecine ilişkin araştırmalar ne yazık ki azdır. Burada bir bölümü aktarılan gecekondulu yazınında 1950’li yılların gecekondularına bakışında, gecekondulu yapımının, barınma gereksiniminin karşılanması amacıyla gerçekleştiği konusunda fikir birliği olduğu görülmektedir. Ancak gerek 1950’li yıllarda yerli, yabancı uzmanlarca, gerekse de sonraki yıllarda 1950’li yılların gecekondulaşma sürecine ilişkin yapılan değerlendirmelerde, bu sürecin “meşru” olduğuna dair bir fikir birliği olmasına karşın, Ankara’da İbrahim Öğretmen’in tanıklık ettiği, bir gecekondunun 11 kez yıkımı 1950’lerde yaşanmış, Bodmer’in uyarılarına karşın, sorunun büyüklüğü ve gelecek yıllarda ulaşacağı boyut öngörülememiş, kente göçenlerin barınma gereksinimini karşılanmasına yönelik arsa ve konut politikaları üretilmemiştir.

1950’li yılların sonlarında Demokrat Parti, yaşanmakta olan ekonomik durgunluk ve daralma, ödenemeyecek düzeydeki dış borç, enflasyon, verilen dini tavizler ve oluşturulan Vatan Cephesi ve tahkikat komisyonları gibi nedenlerle geniş toplumsal desteğini kaybetmiş, özellikle aydın kesimin ve ordunun tepkisine neden olmuş ve 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesiyle Türkiye’de yeni bir dönem başlamıştır.

2.3. 1960– 80 Dönemi

1960'lı yıllar Türkiye Cumhuriyeti'nde, sosyal devlet ve planlı kalkınma ilkesinin, refah devleti anlayışının benimsendiği, siyasal yaşamın sol düşünceye açıldığı, 1961 Anayasası ile başlamıştır (Tekeli, 1998). 1950'lerin ikinci yarısında başladığı kabul edilebilecek olan ithal ikame sanayi politikalarının planlı kalkınma ile kurumsallaştığı (Işık, Pınarcıoğlu, 2001) 1960'lı yıllarda kamu yatırımları, toplam yatırımların % 50'sinden fazlasını oluşturmuş, mali piyasalarda sıkı denetim uygulanmış, sosyal devlet anlayışı benimsenmiş, toplu sözleşme ve grev hakkı tanınmış, enflasyon % 5'lere inmiş, KİT'lerin katma değer payı % 62'lere ulaşmış, Türkiye uluslararası finans kapitalin etkinlik alanına neredeyse girmemiş, giderek ülkede sanayi burjuvazisi oluşmuştur (Kazgan, 1999).

1960–70 yılları arasındaki on yıllık dönemde, ülke nüfusu yaklaşık olarak 28 milyon kişiden 36 milyon kişiye ulaşmış, kentlerde yaşayan nüfus ise 9 milyondan 14 milyon kişiye ulaşmıştır (Sevgi, 1988). 1950'lerde başlayan hızlı kentleşme süreci 1960'larda da sürmüştür, 1960–65 döneminde 900.000 kişi, 1965–70 döneminde ise 1.939.000 kişi, kentlere göç etmiştir (DİE, 1995).

1960'lı yıllarda yaşanan bir diğer önemli ekonomik ve demografik süreç ise Batı Avrupa'nın işgücü talebiyle ülkenin gündemine girmiştir. Almanya, Hollanda, Fransa, Avustralya, İsviçre, Danimarka vb. ülkelere 1960–74 döneminde giden işçi sayısı 747.338'dir (Tekeli, 1998; Kongar, 1998).

Yaklaşık olarak 3 milyon kişinin köylerden kentlere göçtüğü bu on yıllık dönemde, büyük kentlerimizdeki gecekondu sayısı da Keleş'in verilerine göre 240.000'den 430.000'e ulaşmıştır (Keleş, 2004). 1965 yılında Ankara'daki gecekondu sayısı 90.000 (Şenyapılı ve Türel; 1996), 1963 yılında İzmir'deki gecekondu sayısı ise 18.025'dir (MRR, 1966).

Planlı kalkınma politikalarının benimsendiği 1960 yılı sonrasında, yaşanmakta olan kentleşme ve gecekondulaşma süreci ve yaşanmakta olan sorunlarla ilişkili biçimde, hazırlanan ilk kalkınma planında gecekondulaşma ile ilgili politikalar yer almıştır. Bu planda, bir kural olarak, gecekonduların, içinde yaşayanlara yer bulmadan yıkılmaması ilkesinden yola çıkılmış ve gecekondu alanlarının iyileştirilmesi, bu olanağın olmadığı

alanlarda gecekonduların ortadan kaldırılması ve yeni gecekonduların yapılmasını önleyici tedbirlerin alınması benimsenmiştir (Keleş, 2004). 1963–67 dönemine yönelik olarak hazırlanmış olan ilk kalkınma planı dönemi içinde, bugüne dek gecekondu konusunda en gelişmiş yasal düzenleme olan, 775 sayılı Gecekondu Yasası 1966 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu yasaya dayanarak 1965–76 yılları arasında 3.208,3 ha arazi, 15 gecekondu önleme bölgesi kurulması amacıyla kamulaştırılmıştır (Şenyapılı ve Türel; 1996).

775 sayılı yasa ile gecekonduların varlığının resmen kabul edildiğini belirten Şenyapılı, bu kabulün ardında gecekondu nüfusun sisteme önemli ve vazgeçilmez katkılarına olduğunu ifade etmektedir. Gecekondu nüfus, tüm sektörlerle ucuz işgücü sağlayarak, sektörler arası arz boşlukları yakalayarak kendi gelir gruplarına uygun / taklit mallar üreterek, örgütlü sektörlerin sunamadığı mal ve hizmetleri üreterek, üçüncü dünya ülkelerine özgü dağıtım / pazarlama kanalları açarak, kentsel mekana işveren ve devlete yük olmadan kendi olanak ve birikimleri ile yerleşmesi nedeniyle vazgeçilmez konumdadır (Şenyapılı, 1996a).

1960 sonrasında ilk alan araştırması, 1961–62 yıllarında G.H. Sewell tarafından Ankara, Akdere gecekondu mahallesinde yapılmıştır. Sewell 300 hane ile görüşme gerçekleştirmiş, geldikleri köylere inceleme gezileri yapmıştır. Çalışmada gecekondu, geleneksel toplumdaki modern topluma geçerken ortaya çıkan bir kentleşme sorunu olarak ele alınmaktadır. Dönemin ikinci araştırması ise İ.Yasa tarafından Ankara’da, 91 gecekondu mahallesinde 1962 yılında yapılmıştır. 1.000 hane ile görüşmenin yapıldığı araştırmada, gecekondu ailelerinin kırdan kente dönüşüm ve uyumu incelenmiş, gecekondu topluluklarının semt semt bölgesel farklılıklar gösterdiği ortaya konmuştur. 1962–63 yıllarında Zeytinburnu’nda bir ev kiralarak 10.466 adet soru kağıdı dolduran C.W.M.Hart’ın araştırması ise dönemin üçüncü araştırmasıdır. Daha sonra geliştirilen politikalara yön verici olan bu araştırmada, gecekondu çalışanlarının % 44’ünün sanayi işçisi olduğu, gecekondu inşaatının, işçi sınıfının konut gereksinimini karşılamakta, Türklere özgü bir yol olarak görülmesi gerektiği belirtilmiştir. Hart’ın önerileri arasında, gecekondu tapu verilmesi, bir tür ıslah planı yapılması ve gecekonduların yerinde kalarak geliştirilmeleri gerektiği yer almaktadır (Tekeli, 1996).

1963-64 yıllarında, İmar ve İskan Bakanlığı, Mesken Genel Müdürlüğü, ülkemizdeki 13 kentte, gecekonduların miktarını saptamaya yönelik bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmanın sonuçları (Tekeli, 1996:125) şöyledir:

Tablo 2.1 İmar ve İskan Bakanlığı, Mesken Genel Müdürlüğü'nün gecekondular araştırması sonuçları.

Şehir	Gecekondular Sayısı	Gecekondular Nüfusun Kent Nüfusu İçindeki Payı
Adana	18.925	% 45
Ankara	70.000	% 59
Antakya	2.635	% 32
Bursa	8.713	% 31
Diyarbakır	1.400	% 10
Erzincan	3.500	% 53
Erzurum	5.750	% 35
İskenderun	4.275	% 38
İstanbul	120.000	% 45
İzmir	18.025	% 33
Mersin	896	% 7
Samsun	5.700	% 36
Zonguldak	14.000	% 59
Toplam	273.819	

Bu veriler göre, Türkiye genelinde 1963-64 yıllarında 273.819 adet gecekondular vardır. Üç büyük kent dışında günümüzden 40 yıl önce, örneğin Adana'da, Bursa'da, Erzincan'da, Samsun ve Zonguldak'ta da oldukça yüksek sayıda ve oranda gecekondular varlığının saptanması, o yılların kentleşme süreci hakkında fikir vermektedir.

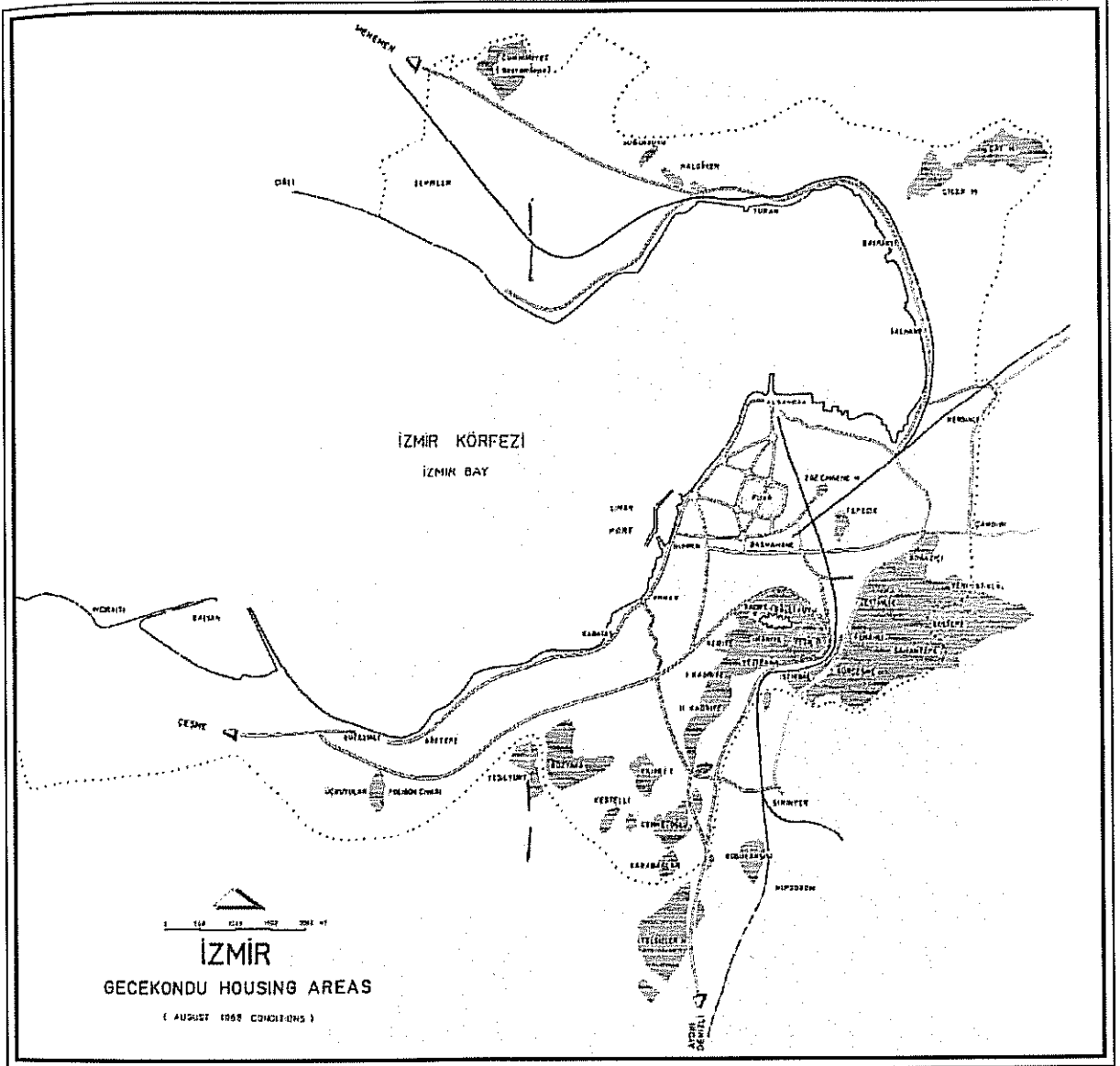
1963-64 yıllarında yapılan bu tespitlere göre, gecekondular varlığı açısından İstanbul, Ankara ve Adana'dan sonra 18.025 adet gecekondular varlığıyla dördüncü sırada yer alan İzmir Kenti, 1960 yılında 363.029 kişi merkez belediye içi ve çevre yerleşimlerle birlikte 503.342 kişilik nüfusa sahiptir. 1960'lı yıllarda İzmir Kenti, planlı kalkınma politikaları kapsamında benimsenen sanayi teşvik sistemi, kamu yatırımları ve yabancı sermaye desteği ile sanayileşme yolunda önemli yol kat etmiştir. Özellikle gıda, içki, tütün ve dokuma ve kimya sanayi bu dönemde gelişmiştir.

Gerek devam etmekte olan kırdaki çözüme süreci, gerekse de İzmir'deki sanayileşme nedeniyle 1965 yılında İzmir kent nüfusu, belediye sınırları içinde 411.626 kişiye ulaşmış, çevre yerleşimlerle birlikte toplam nüfus ise 611.386 kişiye ulaşmıştır. İzmir Belediyesi yanında, çevre yerleşimlerle nüfus artışına paralel olarak, belediye örgütleri kurulmuş ve İzmir Belediyesi dışındaki, belediye sayısı 10'a ulaşmıştır (Özdemir, 1993). Buca ve Bornova'nın nüfusu 30.000 kişiyi, Gültepe ve Çamdibi'nin nüfusu 20.000 kişiyi geçmiştir.

1963 yılında İmar ve İskan Bakanlığı'nın yaptığı tespitlere göre İzmir'deki 18.025 gecekondun varlığı, o yılda İzmir'deki toplam konut sayısının % 24,14'üne karşılık gelmektedir. Bu gecekondularda yaşayan kişi sayısı ise 99,138'dir ve toplam kent nüfusunun % 33,42'sini oluşturmaktadır (MRR. 1966).

1965 yılında, yine İmar ve İskan Bakanlığı, Mesken Genel Müdürlüğü tarafından İzmir'de % 10 örneklem ile alan araştırması yapılmıştır. Bu alan araştırmasının sonuçlarını şöyle özetlemek mümkündür;

- 24.460 adet gecekondun vardır ve bu konutlarda yaşayan kişi sayısı 122.610'dur.
- % 41,02'si değişik ülkelerden, % 58,98'i Türkiye'nin başka bölgelerinden gelmiştir.
- % 40'ı diğer tür konutlarla iç içe iken, % 60'ı izole gecekondun bölgesinde inşa edilmiştir.
- Ailelerin % 92'si tek aile olarak bir gecekonduda yaşarken, % 7'si birden fazla aile olarak yaşamaktadır.
- % 84,98'i ev sahibidir.
- Gecekondun arazilerinin % 44'ü özel mülk, % 56'sı kamu arazisidir.
- İzmir'deki (belediye sınırı içi) gecekondular müstakil, bahçeli ve daha iyi durumdadır.
- Tüm gecekondun alanlarında su, elektrik ve kanalizasyon sistemi vardır (MRR, 1966).

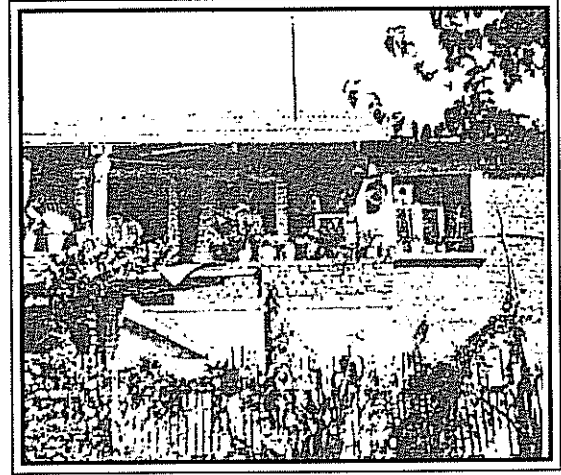
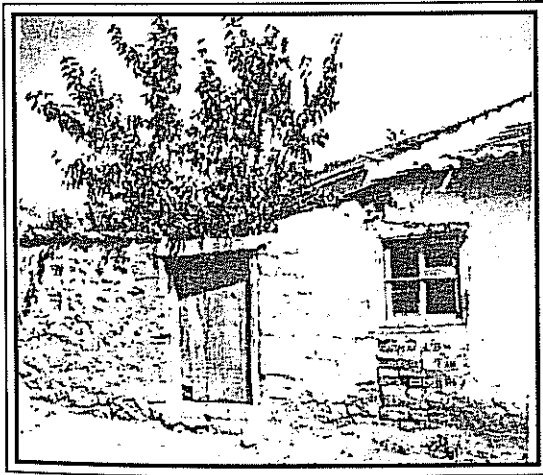
Harita 2.1 1965 yılında İzmir’de gecekondu mahallelerinin konumu *Kaynak:Gecekondu in İzmir*, Ministry of Reconstruction & Resettlement, 1966.

Harita incelendiğinde, 1965 yılında İzmir’deki gecekondu mahallelerinin Körfez’in ve kentin güney, güney-doğu kesiminde yoğunlaştığı görülmektedir. Kadifekale’nin tüm yönlerdeki eteklerinde Ballıkuyu, İmariye, Vezirağa, Aziziye, I.Kadriye, II.Kadriye, Yeşildere Mahalleleri bu bölgede yer almaktadır. Yeşildere Vadisi’nin doğu yamaçlarında yer alan Zeytinlik, Ferahlı, Gürçeşme, Samantepe, Gültepe, Yeni İstiklal ve Boğaziçi Mahalleleri ise kentin güneydoğu kesimindeki mahallelerdir. Hatay Caddesi’nin güneyi ve Karabağlar aksına doğru, kentin güneyinde yer alan gecekondu mahalleleri ise Bozyaka, Yeşilyurt, Kestelli, Cennetoğlu, Karabağlar, Koşukarşısı ve Telsizler Mahalleleri’dir.

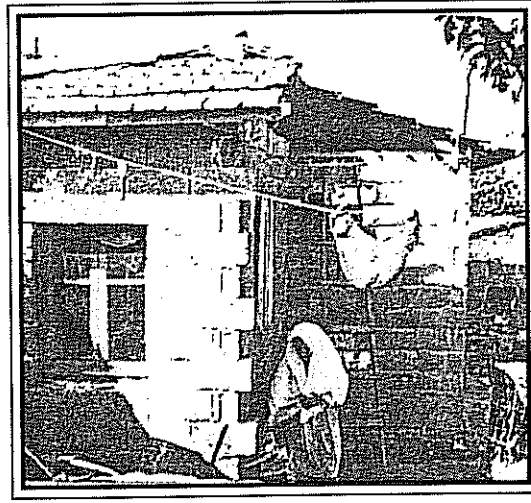
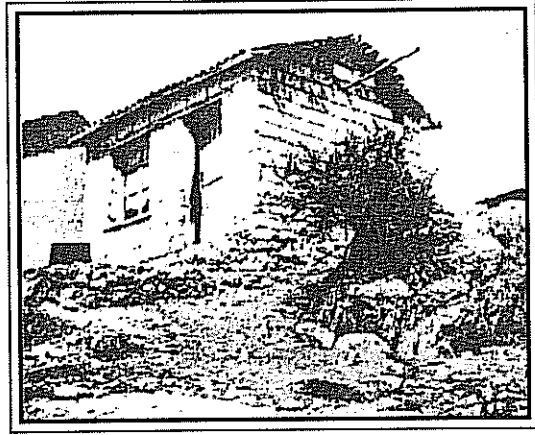
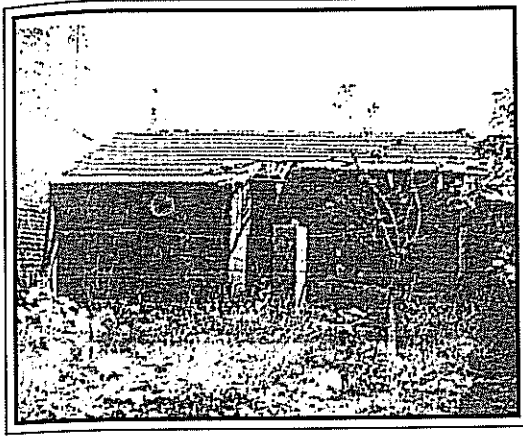
Kentin güneybatısında bu mahallelerden bütünüyle kopuk bir biçimde Üçkuyular ve Poligon civarında da gecekondulaşma görülmektedir ki, bugün bu bölge bütünüyle dönüşmüş ve “imarlı” apartmanlar, 1980’lerde inşa edilmiştir. Kentin merkezinde ve Fuar alanının doğusunda yer alan iki mahalle ise Ege-Çingene Mahallesi ve Tepecik’tir. Haritada “Çingene Mahallesi” olarak adlandırılan mahalle, bugün hala Alsancak’ta varlığını sürdürmektedir.

Kentin kuzeydoğusunda Körfez’e bakan yamaçlarda yer alan iki mahalle ise Çay ve Çiçek Mahalleleri’dir. İzmir-Çanakkale Karayolu boyunca ve kentin kuzeyinde yer alan Naldöken, Soğukkuyu ve Cumhuriyet Mahalleleri ise 1970’li yıllarda hızla büyüyecek olan gecekondular mahalleleridir.

Aynı kurum tarafından 1963 ve 1965 yıllarında Gürçeşme gecekondular bölgesinde yapılan araştırma sonucunda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Gecekondulaşmanın 1940’ların ilk yıllarında başladığı bu bölgede, asıl gelişme 1946–50 döneminde olmuştur. 21.770 kişiyi yaşadığı Gürçeşme’de, nüfusun % 60’ını yurtdışından, özellikle Bulgaristan ve Yugoslavya’dan gelenler oluşturmaktadır (MRR, 1966).

Fotoğraf 2.1-2 İzmir’in 1966 yılındaki gecekonduları *Kaynak: Gecekondus in İzmir, Ministry of Reconstruction & Resettlement, 1966.*

Fotoğraf 2.3-4-5 İzmir'in 1966 yılındaki gecekonduları *Kaynak: Gecekondus in İzmir, Ministry of Reconstruction & Resettlement, 1966.*

Ülke geneline dönük olarak 1960'lı yılların gecekonduları, 1991 yılında yayımlanan ve DPT tarafından gerçekleştirilen gecekondular araştırmasında şöyle değerlendirilmektedir:

"Bu dönemde işgücü piyasasına bir ölçüde katılabilen gecekondular ailesi, tüketim piyasasında bir talep olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu dönem, gecekondular ailesinin ekonomik yapısında meydana gelen değişimin mekana yansımalarının en çok fark edildiği bir dönem olmaktadır. Kişinin ekonomik olanakları elverdikçe, konuta ilavelerin yapılması, kat çıkılması, kira kaynağına dönüştürülmesi gibi süreçler artık, gecekonduların vazgeçilmez bir olgusu olduğunu ortaya koymaktadır. Bu dönemde gecekondular mahallelerinin temel görünüşü değişmiş, sefalet mahalleleri yerine oldukça düzgün, gidebildiği ölçüde altyapı imkanlarından yararlanmış yerleşik mahalleler haline gelmiştir" (Alpar ve Yener, 1991:8).

Ruşen Keleş'in 1960–70 dönemi gecekondularını değerlendirmesi de, yukarıdakine benzer niteliktedir:

“Bu dönemde gecekondular genellikle, sahibinin emeğinden yararlanılarak yapılmakta, ancak kiraya verilme oranı yükselmektedir. Bir başka deyişle, gecekondular birçok gecekondular yaparak, kendi gereksinimlerinden artı kalanını kiraya vermektedir” (Keleş, 2004:572).

1970’li yıllar, hem dünyada, hem Türkiye’de büyük dönüşümleri hazırlayan, politik, toplumsal, ekonomik değişmelerin yaşandığı yıllardır. 1974 yılında yaşanan petrol krizi, Kıbrıs Barış Harekati, sermaye ithaline kapıların açılışı, dış borçlarla yatırımların gerçekleştirilmesi, yüksek enflasyon, tüketim malları kıtlığı ve enerji darboğazının yaşandığı bir dönemdir. Çok partili demokratik düzenin işleyemediği, üniversite olaylarının tırmandığı bu dönemde, 1978 yılına gelindiğinde dış borçlar ödenemez duruma gelmiştir (Kazgan, 1999).

Bu denli yoğun ekonomik ve siyasi sorunların yaşandığı ortamda toplum, özellikle de üniversite gençliği “sağcı” ve “solcu” gruplara ayrılmış ve kendi içinde de alt gruplaşmalar ve çatışmalar yaşamıştır. 1970–1980 yılları arasındaki on yıllık dönemde, toplumda “anarşik olaylar” olarak adlandırılan çatışmalar sonucunda, 5.228 kişi hayatını kaybetmiştir (Keleş ve Ünsal; 1982, aktaran Kongar; 1998:200). Bu siyasi ortamda kentlerin hem “imarlı” hem de gecekondular bölgeleri, kimi kez sağcı, kimi kez solcu grupların egemenlik bölgeleri haline gelmiştir.

1970’li yılların bir başka belirgin özelliği, Ecevit’in önderliğinde Cumhuriyet Halk Partisi’nin geniş toplumsal destek bulması ve bu partinin özellikle büyük kent belediye başkanlarının başlattığı “üretici”, “kaynak yaratıcı” ve “katılımcı” belediyecilik anlayışıdır.

1970’te yaklaşık olarak 36 milyon olan toplam ülke nüfusu, 1980’de yine yaklaşık olarak 45 milyona ulaşmış, kentsel nüfus ise 14 milyondan (% 38,5), 20 milyona (% 43,9) yükselmiştir (Kongar, 1998). Bu on yıllık dönemde, kırdan kente olan göç miktarı toplam 3.631.000 kişidir (DİE, 1995). Keleş’in aktardığına göre, ülke genelinde 1970 yılında 600.000 olan gecekondular sayısı, 1980 yılına gelindiğinde yaklaşık iki katına 1.150.000 sayısına, gecekondularda yaşayan sayısı ise 5.750.000 kişiye ulaşmıştır ve bu nüfus toplam kentsel nüfusun % 26,1’ine karşılık gelmektedir (Keleş, 2004: 561).

1960’lı yıllarda artık varlığı resmi olarak da kabul edilen gecekondularlaşma süreci ve gecekondular mahalleleri, 1970’li yıllarda kentlerin çeperlerinde yeni bölgelerde gelişirken, bir yandan da eski mahallelerde değişim, dönüşüm başlamıştır.

Kentlerin ekonomik, sosyal, fiziksel ve siyasal mekanında giderek etkin konuma gelen gecekondulu olgusu üzerine 1970’li yıllarda çok sayıda akademik araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalarda gecekondulu nüfusun ekonomik mekandaki konumu, işlevi, “marjinal kesim”in özellikleri ve sistem içinde üstlendiği fonksiyonlar, (Tekeli, Gülöksüz ve Okyay, 1976; Şenyapılı, 1978; Şenyapılı, 1981), “marjinal kesim” kavramının sorgulanması (Kongar; 1981), ilk kuşak göçmenlerin “görelî refah” algısının yerini zaman geçtikçe ve sonraki kuşaklarca “görelî yoksulluk” algısına bırakması (Kartal, 1978), kentle bütünleşme süreci (Kartal, 1983; Eke, 1982), “aile”nin üstlendiği “tampon” mekanizma görevi (Kıray, 1981), kırdaki varlıkların kente aktarılması süreci (Kartal, 1983) incelenmiştir.

1970’li yıllar, gecekondulu mahallelerinin kentsel altyapı yatırımlarından pay aldığı, çeperdeki gecekondulu mahallelerinin, oluşturulan otobüs ve dolmuş sistemleriyle daha ulaşılabilir olduğu, merkezdeki gecekondulu mahallelerinin girişimci açısından karlı olan bölgelerinde apartmanlaşmanın başladığı, yine bu mahallelerde yaşayan gecekonduluların, çocuklarının da etkisiyle çeperlerdeki küçük apartmanlara taşınmaya ve gecekondularını kiraya vermeye başladığı yıllar olarak aktarılmaktadır (Şenyapılı, 1998; Şenyapılı, 2005, Şenyapılı ve Türel, 1996). 1970’lerde, gecekonduluların sisteme karşı daha önceki yıllarda geliştirdikleri “statükocu” tavrın, giderek değişmesi bir başka önemli noktadır. Şenyapılı bu değişimi şöyle aktarmaktadır:

“Göçen nüfusun özellikle de kentsel ekonomik mekanda bütünleşmiş ve vazgeçilmez bir emek sunduğu kesindi. Bu durum birinci kuşak göçmenlere, kent ile bütünleştikleri izlenimi verip, onları statükocu politik davranışlara iterken, ikinci ve üçüncü kuşakların izlenimleri çok farklı olmuştur. Gecekondulu ortamında doğup-büyüyen yeni kuşaklar bu ortamda yeterince eğitim elde edemedikleri, genelde ortaokul ve liseden mezun olmadan ayrıldıkları için, kentsel ekonomik mekanda dar bir alana sıkıştıklarının, bu alanda emeklerine gerek olmasına karşın bu emeğin onlara toplum içinde dikey sosyo-ekonomik mobilite sağlamayacağına, kentsel sosyal mekanda ise kesin bir segregasyon ile karşı karşıya kaldıklarının bilincindeydi. Kentsel yaşama bu kırgınlığı, 1970’lerin ikinci yarısında yasadışı örgütler değerlendirmiş ve gecekondularda yuvalanmayı başarmıştır” (Şenyapılı, 1996a:349).

70’li yıllarda akademik çalışmaların yanı sıra gecekondularda yaşayanların sorunlarını, acılarını, umutsuzluklarını dile getiren yeni bir müzik türü gelişmiş, gecekonduda yaşamış olan yazarlar, bu bölgelerde yaşanan yoksulluğu, eşitsizlikleri ve yıkım olaylarının korkunçluğunu dile getirmeye başlamışlardır (Şenyapılı, 2005).

1970’lerin ikinci yarısından sonra, radikal sol siyasi grupların gecekondulu yapıma destek sağladıkları ve bu grupların faaliyetlerinin bir ölçüde gecekondulu mafyasının “iş

görmesini” engelleyen etmenlerden birisi olduğu ise F. Ebert Vakfı tarafından gerçekleştirilen “Gecekonduyunun 50. Yılı” çalışmasında belirtilmektedir (F.E.V.,1996).

Ülke genelinde 1970’li yılların gecekondulaşma sürecine ilişkin olarak özetle aktarılan bu çerçevede içinde İzmir Kenti’ne bakıldığında ise, 1970 yılında kentteki belediye sayısının 13’e çıktığı, İzmir Belediyesi sınırları içi nüfusun 520.832, çevre belediye ve yerleşimlerle birlikte 776.770 kişiye ulaştığı görülmektedir. 70’lerin sonunda, 1980 yılında ise İzmir’in belediye nüfusu 757.874 kişiye ve çevre yerleşimlerle birlikte toplam nüfus ise 1.225.225 kişiye ulaşmıştır ve kentteki belediye sayısı artık 14’tür (Özdemir, 1993).

Ayrı birer belediye olan bu yerleşimler, aslında İzmir Kenti yerleşik alanının ayrılmaz bir parçası ve devamı konumundadır. Bu belediyelerin yanı sıra 1968 yılında kurulan İzmir Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu tarafından 1969 yılında belirlenen “İzmir Büyükşehir Bütünü Mücavir Alan Sınırları” içindeki köylerde 1980 yılında yaklaşık olarak 25.000 kişi yaşamaktadır ve bir yerleşiminde (Sasalı) belediye örgütü vardır (Özdemir, 1993).

Yukarıdaki değerlerde de görüldüğü gibi, İzmir Kenti hem merkezinde, hem çeperinde hızla büyümektedir. 1970–80 yılları arasında kentteki gecekondu alanlarının gelişimini Sevgi’nin çalışmasından şöyle özetlemek mümkündür:

- Eski gecekondu alanlarının çevresinde yeni gecekondu alanları oluşmuştur. Doğuda Çay ve Çiçek, kuzeyde M. Erener Mahalleleri oluşmuştur.
- Merkezde Kadifekale’nin batı ve güneybatı yamacında İmariye, Yeşilyurt, Cennetoğlu, Vezirağa ve Bozyaka Mahalleleri oluşmuştur.
- Doğuda Kemalpaşa’yı İzmir’e bağlayan eski yol üzerinde, Altındağ eski köy yerleşiminin çevresinde ve Bornova Ovası’nda uzanan taban düzlüğünde Çamdibi, Mersinli gecekondu bölgesi gelişim göstermiştir.

Bu fiziksel gelişme biçiminin nedenleri ise Sevgi’nin çalışmasına dayanarak şöyle özetlenebilir:

- Eski İzmir-Kemalpaşa yolu boyunca sanayi kuruluşlarının gelişmesi,
- Sanayi sitesinin Mersinli-Çamdibi bölgesinde kurulması,

- Yeşildere bölgesinde Meles Çayı boyunca kurulmuş olan deri mamulleri işleyen sanayi kuruluşlarının bu dönemde hem sayılarının hem işçi kapasitelerinin artması (Sevgi, 1988).

1966 yılında yürürlüğe giren 775 sayılı “Gecekondu Yasası”na dayanarak İzmir’de oluşturulan ilk gecekondu önleme bölgesi Atatürk ve İnönü Mahalleleri ile Bornova’da kurulmuştur (Karadağ, 2000).

1960-70’li yılların gecekondulaşma süreci, gecekonduyun ticarileşmesi / barınma gereksinimini karşılaması ikileminde ilgili yazında şöyle ele alınmaktadır:

- “Bu dönemde gecekondu genellikle sahibinin emeğinden yararlanılarak yapılmakta, ancak kiraya verilme oranı yükselmektedir. Bir başka deyişle, gecekonducu birçok gecekondu yaparak, kendi gereksinmesinden arta kalanını kiraya vermektedir (Keleş, 2004:572).
- “1979–80 arası ise gecekondu ailelerinin küçük çaplı toprak spekülasyonuna geçtikleri dönemi yansıtır” (Şenyapılı ve Türel;1996:14).
- “Gecekondu olgusu 1970’li yıllarda niteliksel bir dönüşüm geçirdi, bir yandan da apartmanlaşma başladı...Apartmanlaşma sürecinin ivme kazanmasıyla yapılan bu yeni tür gecekonduların, çok katlı olarak kaliteli malzemededen, piyasa mekanizması içinde, inşaat işçisi ve usta kullanarak, daha ciddi ve ileri doğru bir hesap ve rant beklentisiyle inşa edilmesi söz konusudur. Kentsel rantların hızla artması, daha önce yapılan gecekonduların rant beklentilerini arttırmanın yanında yeni yapılan gecekonduların tamamen bu beklentiye göre inşa edilmesine de yol açtı (FEV, 1996:16–17).

Erman ise, 1970’lerde etkili olan Bağımlılık Kuramı çerçevesinde, gecekonduyun ülkemizdeki akademik çevrelerde de “kapitalist sistemdeki çeper ülkelerin yaşadıkları kentleşme olgusunun kalıcı bir ürünü olarak” görülmeye başladığını, bu dönemde de gecekonduyunun homojen bir sosyal grup olarak, köyden kente göç eden olarak görüldüğünü ve toplumsal kurgulama içinde bu dönemde ya “sömürülen/dezavantajlı öteki” ya da “sakıncalı öteki”ne dönüşmeye başladığını dile getirmektedir (Erman, 2005).

1970'lerin sonunda, petrol fiyatları bir kez daha ciddi oranda artmış (% 150), Dünya Bankası ve uluslararası bankalar, IMF onayına bağlı kredi vermeye ve dünyadaki ekonomi politikalar değişmeye başlamıştır. Bu değişim, ülkemizi de etkileyecek ve 1980'ler, Türkiye için ekonomik, siyasal ve kültürel değişimlerin yaşandığı yıllar olacaktır.

2.4. 1980 Sonrası

Sermayenin daha karlı yatırım alanlarına küresel ölçekte akışını sağlamak, üretilen mallara yine küresel ölçekte yeni pazarlar bulmak için, gelişmiş ülkelerce kimi kez kredi döngüsü ve IMF aracılığıyla, kimi kez uluslararası işbirlikleri ile ve kültürel kanallarla geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelere serbest piyasa ağırlıklı ekonomi politikaların dikte ettirildiği 1980'li yıllarda Türkiye de bu radikal dönüşümlerin yaşandığı ülkelerden biri olmuştur.

Devletin küçültülmesi, KİT'lerin özelleştirilmesi, tarım ve hayvancılık sektöründe üretime dönük desteklemenin azaltılması, ithalatın serbestleşmesi ve ihracatın desteklenmesini öne çıkaran bu neo-liberal politikalar 24.Ocak.1980 kararlarıyla, Türkiye ekonomi tarihindeki belirgin kırılma noktalarından birisini oluşturmuştur.

1970'li yılların ekonomik dar boğazları, siyasal çalkalanmaları ve toplumu sarsan kentlerdeki anarşi olayları gerekçesiyle gündeme gelen 12 Eylül 1980 askeri müdahalesi ve sonrasında yönetimde olan Özal Hükümetleri ile bu politikalar kısa sürede kalıcılaşmıştır.

1980'li yıllar ülkemizde turizm, inşaat, ulaşım ve telekomünikasyon yatırımlarının öne çıktığı yıllar olurken, bir yandan da yerel yönetimlere öncelikle yatırımcıların önünü açacak imar/planlama yetkilerinin aktarıldığı, menkul değerler borsasının kurulduğu, serbest bölgelerin sayısının arttığı ve banker iflaslarının yaşandığı yıllar olmuştur.

1983-86 yılları arasında yürürlüğe giren (2805, 2981, 3290, 3366, 3414 sayılı) ve kamuoyunda kısaca "imar affı" yasaları olarak bilinen yasalar ise hemen tüm ülke genelinde kaçak yapıları ve gecekonduları af kapsamına alırken, gecekondululara ve kaçak yapı sahiplerine tapularının yanı sıra yeni imar haklarını da getirmiş ve bu da toplumun gecekonduya bakışında bir başka kırılmaya neden olmuştur.

1980 yılında yaklaşık olarak 45 milyon kişi olan ülke toplam nüfusunun yine yaklaşık olarak 20 milyonu (% 43,9) kentlerde yaşarken, 1990'da bu değerler 56 milyon kişi toplam nüfusa ve 33 milyon (% 59) kentli nüfus değerine ulaşmıştır (Kongar, 1998).

“Ulus devlet” kavramının sorgulandığı, yerel ve etnik kimliklerin öne çıkarıldığı bu dönemde, giderek artan bölgesel eşitsizliklerin de etkisiyle Doğu ve Güneydoğu Bölgelerimizde yaşanan gerilim giderek sıcak çatışmaya ve teröre dönüşmüş ve bu bölge kırsalında yaşayan nüfus, hazırlıksız, zorunlu ve çok sorunlu bir göç sürecini yaşamıştır. Diyarbakır, Urfa, Van, Gaziantep, Antalya, Mersin, Adana kentleri Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük kentlerin yanı sıra göç edenlerin yeni varış noktaları olmuştur.

1980'de yaklaşık olarak 888.000 olan yurtdışındaki işçi sayısı, 1991 yılında 1.250.000 kişiye ulaşmış (Kongar, 1998), ancak gelişmiş batı ülkeleri artık değişen üretim biçimleri nedeniyle niteliksiz işgücünü ülkelerinde istememiş; Irak, Libya, Suudi Arabistan gibi ülkeler, bu işgücü için istihdam olanağı sunan yeni ülkeler olmuştur. Öte yandan Türkiye bu dönemde çok nitelikli iyi eğitilmiş işgücünü gelişmiş ülkelere kaptırmış ve bugünde devam eden beyin göçünü yaşamıştır.

Daha önceki dönemlerde, çoğunlukla da sanayi yer seçimine bağımlı olarak yer seçen ve kentlerin çeperlerinde oluşan gecekondu mahallelerini, 1980'li yıllarda tüm büyük kentlerimizde, ilgili yasal ve kurumsal düzenlemeler ve desteklerle ve genellikle kamu arazileri üzerinde inşa edilen toplu konut alanları çevrelemeye başlamıştır. Af yasalarına dayanarak, planlama pratiğine yeni bir plan türü olarak giren “ıslah imar planları” ile af kapsamına giren alanlarda kimi kez yasal, kimi kez de kaçak olarak apartmanlaşma ve fiziki dönüşüm başlamıştır. Yine benimsenen politikalar ve yerele yetki devri sonucunda tüm kıyılarımızda turizm tesisleri ve ikinci konut siteleri, yoğun bir biçimde oluşmaya başlamıştır.

1980'lerin sonunda Doğu Bloğu'nun çözülmesiyle birlikte 1990'lı yıllarda birçok ülkenin yanı sıra Türkiye'de de “sosyal devlet” anlayışından giderek uzaklaşmış, istikrarsız koalisyon hükümetlerinin yönetiminde olduğu dönemde dış borçlar artmış, % 70-80 enflasyonun yaşandığı ekonomik yapıda finans sektörünün egemenliği öne çıkmış, 1991, 1994, 1998, 1999 yıllarında üst üste ekonomik krizler yaşanmış (Kazgan, 1999), Türkiye 1995 yılında Gümrük Birliği'ne üye olmuştur. Sorunlu ekonomik yapı,

banka iflasları ve yolsuzlukları, süre gelen Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgemizdeki terör ve çatışma ortamı hem işsizliğin artmasına hem de kayıt dışı ekonominin gelişmesine işgücünün sendikasılaşmasına ve sigortalılık oranlarının düşmesine neden olmuştur. Gelir dağılımının giderek bozulduğu, bölgesel eşitsizliklerin arttığı 1990'ların Türkiye'sinde kente göç devam etmiştir. 1990 yılında nüfusu 10.000 kişiden fazla yerleşmelerde yaşayan kişi sayısı yaklaşık olarak 31 milyon kişi iken, 2000 yılında bu değer yine yaklaşık 42 milyon kişiye ulaşmıştır. Bu on yıllık dönemde nüfusu en hızlı artan kentlerimiz ise İstanbul, İzmir, Adana, Antalya, Bursa, Denizli, Diyarbakır, Mersin, Şanlıurfa ve Van olmuştur (Keleş, 2004).

1999 yılında yaşanan büyük deprem ve 1990'lı yılların artık döndürülemez düzeyde olan dış borç yükü, siyasal istikrarsızlıkla da birleşince kaçınılmaz, olan 2001 yılı ekonomik krizi yaşanmıştır. Bu kriz ise, 1950'lerde başlayan ve 1980'lerden sonra ivme kazanan dinin siyasallaşması süreci sonucunda, ilk genel seçimlerde yönetimde olan siyasi kadronun tasfiyesine ve Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetinin tek başına iktidar olmasına neden olmuştur. 1980'lerde başlayan özelleştirme politikaları, 1990'larda kamu arazilerinin özelleştirilmesini de içermeye başlayarak, günümüzde ülkenin en karlı ve stratejik önemine sahip kuruluşlarının özelleştirilmesine dek gelmiştir.

1990'lı yıllar kent mekanında önemli dönüşümlerin yaşandığı yıllar olmuş, kent merkezlerinde gökdelenler biçiminde büyük iş merkezleri, kent çeperlerinde üst gelir grubunun talebine yanıt veren lüks villa siteleri ve toplu konut alanları ile büyük alışveriş merkezleri inşa edilmiştir. Orta gelir grubunun konut gereksinimini karşılamaya dönük toplu konut girişimleri, yine çoğunlukla çeperlerde kimi kez eski gecekondu mahallelerinin dönüşümü sonucu onların alanlarında ya da hemen bitişiğinde inşa edilmeye başlanmıştır. Af kapsamına alınan eski gecekondu alanlarında farklı kanallar ve biçimlerde dönüşüm sürerken, hem bu alanlarda hem de yeni alanlarda kaçak yapılaşma devam etmiştir.

Kimi kez işgal edilmiş kamu, orman, vakıf arazileri üzerinde, kendi kuralları ve ilişki ağları içinde oluşmuş yasadışı kentsel arsa piyasası ve "helvacı kağıtları" aracılığıyla arsalar pazarlanmış ve Sultanbeyli (Işık ve Pınarcıoğlu; 2001) ve Ümraniye (Erder, 1996) gibi tümüyle kaçak kentler oluşabilmiştir.

3194 sayılı İmar Yasası ile yasaklanan hisseli satışlar, yerini “senetli satışlar”a bırakmış ve imar planı sınırları içinde/dışındaki; özel mülk arazileri, plan kararlarına aykırı olarak “özel parselasyon” ile pazarlanmış ve kaçak apartmanlar, villalar yine kentlerin çeperlerinde inşa edilmiştir. Planlama ilkelerine ve doğal/kültürel değerlere tümüyle aykırı ama farklı kanallar ile “yasallaştırılmış” konutlar, oteller, sanayi tesisleri hatta üniversite kampüsleri bu dönemde inşa edilmiştir.

Bir yandan da, gecekondulu yazınında “artık bitti” diye nitelenen, alt gelir grubu kentlilerinin ve kente yeni göçen yoksul ailelerin barınma gereksinimini karşılamaya dönük gecekondulaşma süreci, bizim araştırmamızda ortaya konduğu gibi en azından İzmir’de; Ersoy ve Şengül’ün ortaya koyduğu gibi Diyarbakır’da (Ersoy ve Şengül; 2002) ve göç alan diğer kentlerimizde süre gelmiştir. Üstelik son yirmi yıl içinde oluşan bu gecekondulu mahallelerdeki fiziki çevre, 1960-70’li yılların gecekondulu mahallelerinden çok daha sorunludur ve büyük yoksunluklar içermektedir.

Bu dönemde kentlerimizin geleneksel merkezlerinin çevresindeki eski konut dokuları, çöküntü alanları haline gelip, kent yoksullarının ve yeni göçenlerinin (Sönmez, 2002) ve çoğunlukla eski Doğu Bloğu ülkelerinin kaçak yabancı işçilerinin barınma mekanı olurken, kentlerimiz sokak çocuklarıyla, evsizlerle, kap-kaç ve hırsızlık olaylarıyla tanışmış ve kentliler kentlerinde, 1970’li yıllardan sonra ilk kez yeniden ve farklı bir biçimde korkarak yaşamaya başlamıştır.

Bu genel çerçeve içinde 1980 sonrası gecekondulaşma süreci ve İzmir’de yaşananlar ise yapılan araştırmalar ışığında aşağıda sırasıyla ele alınacaktır.

2.4.1. 1980 Sonrası Gecekondulaşma

1980 sonrasında yapılmış olan sınırlı sayıdaki gecekondulu araştırmaları, “gecekondulu” ve “gecekondulu”nun yapısının değiştiğini, çeşitlendiğini ortaya koymaktadır. 1980’lerden başlayarak yapılmış olan bu araştırmaların sonuçları, bu değişimin ne olduğu konusunda veri oluştururken, bu araştırma kapsamında İzmir örneğinde elde edilen bulgularla karşılaştırma olanağını da verecektir.

1987 yılında, Devlet Planlama Teşkilatı, Sosyal Planlama Başkanlığı, Araştırma Dairesi’nce “durum tespiti” yapmak amacıyla Ankara, İstanbul ve İzmir kentlerindeki

“fakir” mahalleler ile “gecekondu” mahallelerinde 5.200 hanehalkı görüşmesi yapılmıştır. Bu araştırmanın bazı bulguları şöyle özetlenebilir:

- Hanehalkı büyüklüğü Ankara’da, 5,05, İstanbul’da 4,82, İzmir’de 4,82’dir.
- Gecekondu nüfusunun temel özelliği, genç bir yaş yapısına sahip olmasıdır.
- Son 10 yıl içinde yerleşenlerin oranı İzmir’de % 36,2, Ankara’da % 34,3, İstanbul’da % 26,9’dur.
- Okuma yazma bilmeyenlerin oranı; Ankara’da % 14,3, İstanbul’da % 13,5, İzmir’de % 15’tir. Okuryazar olmayan nüfusun % 80’i kadınlardır.
- İkinci kuşak, anne babalarından daha yüksek bir eğitim düzeyine sahiptir.
- Hanehalkının işgücüne katılım oranı Ankara’da % 35,4, İstanbul ve İzmir’de % 39,3’tür.
- İşsiz hanehalkı reisi İstanbul’da % 5,9, Ankara’da % 14,2, İzmir’de % 11,6’dır.
- 12–14 yaş grubunda işgücüne katılma oranı İstanbul’da % 14,3, Ankara’da % 6,5, İzmir’de % 12,4’tür.
- Çalışan nüfusun Ankara’da % 72,2’si, İstanbul’da % 74,2’si, İzmir’de % 75,2’sinin sosyal güvenliği mevcuttur.
- İşyerine yürüyerek gidenler Ankara’da % 18,2, İstanbul’da % 38,7, İzmir’de % 29,3’tür.
- Hanehalkı reislerinin Ankara’da % 28’i, İstanbul’da % 41’i, İzmir’de % 38’i memleketlerine hiç gitmediklerini belirtmişlerdir.
- Hane halklarının yarısının geliri, asgari ücretin altındadır.
- Gecekonduların İstanbul’da % 81,7’si, Ankara’da % 96,5’i, İzmir’de % 78,6’sı bir veya iki katlıdır.
- Kiracılık oranı İstanbul’da % 32,61, Ankara’da % 28,67, İzmir’de % 27,70’tir.
- Tapusu olmayan gecekondu oranı, İstanbul’da % 13,8, Ankara’da % 20,5, İzmir’de % 27,8’dir.
- Gecekondusunun arsasını, kamu arazisini kendisi çevirerek elde edenlerin oranı İstanbul’da % 17,3, Ankara’da % 33,92, İzmir’de % 31,21’dir. Daha önce çeviren birinden satın alanların oranı ise İstanbul’da % 56,22, Ankara’da % 51,58, İzmir’de % 47,58’dir.
- Gecekondusunu kendisi yapanların oranı İstanbul’da % 21,12, Ankara’da % 35,19, İzmir’de % 23,36’dır.

- Gecekonduların; İstanbul'da % 22,8'si, Ankara'da % 18,4'ü, İzmir'de % 28,2'si, 1980 yılından sonra yapılmıştır.
- Gecekonduların; İstanbul'da % 73,95'inin, Ankara'da % 64,15'inin, İzmir'de % 72,75'inde şebeke suyu ve sırasıyla % 91,2, % 86,3 ve % 90,83'ünde elektrik bağlantısı vardır.
- Gecekondu, kırdan kente göçenlerin en önemli varlıklanma aracıdır.
- Oturacakları bir gecekonduya sahip olduktan sonra bile kırdan kente göçenlerin "tasarruf etme", "tasarruflarını değerlendirme" ve "spekülasyon amacına yönelik bir gecekondu yapma eğilimlerinin yüksek olduğu görülmektedir.
- Hane halklarının çoğunluğu asgari ücret düzeyinde gelir elde etmektedir. Dolayısıyla gecekondulunun kırdan kente göç ederek, ekonomik durumunun iyileştigiğini iddia etmek yanıltıcı olmaktadır.
- Gecekondu evde üretim olayı yer almamaktadır.
- Gecekondu arsaları, daha önce çevirene büyük kar sağlayan meta haline gelmiştir.
- Gecekondu kesiminde de yap-sat düzeni oluşmuştur ve kar elde edilen bir ticari pazar vardır.
- Gecekondu, gecekondu için pahalı bir konutlanma biçimi olurken, düzensiz gelişmenin ekonomiye maliyeti yüksek olmaktadır.
- Gecekondunun finansmanı, gecekondulunun kişisel tasarruflarıyla karşılanmaktadır, bu olgu gecekondu kesiminin bu anlamda bir potansiyele sahip olduğunu ortaya koymaktadır" (Alpar ve Yener; 1991).

Yukarıda sonuçları özetlenen çalışmanın alan araştırması 1987 yılında yapılmıştır. Bu dönem imar affi yasalarının henüz yeni yürürlüğe girdiği ve ıslah imar planlarının yeni yapılmaya başlandığı yıllardır. Bir başka ifadeyle, üç büyük kentte yapılmış olan DPT araştırması, bir anlamda Cumhuriyet'ten 1987 yılına dek oluşmuş tüm gecekondu mahallelerinin özelliklerini ortaya koyabilecek, fotoğrafını verebilecek bir potansiyele sahiptir. Ancak yukarıdaki verilerde de belirtildiği gibi, hanehalkı görüşmesi yapılan ailelerin büyük çoğunluğu (% 64– 73) 10 yıldan daha fazla süredir bu kentlerde yaşamaktadırlar, bir diğer ifadeyle, eski gecekondululardır. Son 10 yıl içinde ve özellikle 1980 sonrası yerleşen ve gecekonduya yaşayanların sosyal, ekonomik ve fiziksel mekandaki konumları ayrı olarak değerlendirilmemiştir (ki bu nüfus İstanbul'da % 22,8, Ankara'da % 18,4, İzmir'de % 28,2'dir (Alpar ve Yener; 1991).

Alan araştırması 1991 yılında yapılan Ümraniye araştırmasında, Erder; 1955 yılında 1.781 kişilik nüfusa sahipken, 1970'te 22.963 kişiye, 1980'de 71.954 kişiye ve 1990 yılında 242.091 kişiye ulaşan yerleşimde, farklı dönemlerde, farklı koşullarda ortaya çıkmış, farklı yerleşme biçimlerinin incelenebileceği üç mahallede toplam 150 hane halkı görüşmesi gerçekleştirmiştir. Bu mahallelerden ikisi (Atatürk ve İnkılap Mah.) 1950'li yıllarda, K. Karabekir ise 1970 yılında kurulmuştur. Bu araştırmanın bazı sonuçları ise şöyle özetlenebilir:

- Mahallelerde yaşayan nüfus ortalama 20 yıldır İstanbul'da yaşamaktadır. En son gelişen K. Karabekir Mahallesi'nde yaşayanlar ortalama 16,7 yıldır İstanbul'da, 7,7 yıldır bu mahallede yaşamaktadırlar.
- İstanbul'a yeni göç edenlerin buraya doğrudan yerleşmeleri yaygın bir olgu değildir.
- Ümraniye'ye yerleşme nedeni öncelikle gecekondulaşmak veya satın almak, ikinci neden yakın akraba varlığı olurken, işi olduğu için yerleşenlerin oranı düşüktür.
- 1950–1960 döneminde kurulan Atatürk Mahallesi'nde imar planı uyarınca yapılan apartmanlarda kiralık konut arzı yüksektir. İşçi, polis, öğretmen veya gecekonduda oturup durumu düzelen aileler bu mahalleye gelmektedirler.
- 1950–1970 döneminde kurulan İnkılap Mahallesi'nde hazine arazisi, parsellenerek emlakçılar ve belediye tarafından satılmıştır, tek katlı, düzenli, içine kapalı bir bölgedir.
- 1979–1980'de tarım yapmak üzere K. Karabekir Mahallesi'ne yerleşen eski sakinler; hazine, orman ve holding mülkiyetinde olan arazileri, “toptan” ve “perakende” olarak satmışlardır. Tüm satışlar tapusuzdur. Burada konut yapanların tümü, arsalarını satın almışlardır.
- Yeni yerleşenler ve buradan (K. Karabekir) arsa satın alanlar daha çok eski “gecekondulular”la, kent içindeki kiracılarıdır. Mahalleye yeni yerleşenler arasında en yoksul kesimi oluşturanlar, *yeni göç edenler* ile mahallenin kiracılarıdır.
- Hanehalkı reislerinin % 89'u İstanbul dışı doğumludur. Karadeniz Bölgesi ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden gelenler ağırlıklıdır.
- Son dönemlerde, özellikle terör nedeniyle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden gelenler arasında, aile göçüne rastlanmaktadır.

- Görüşmecilerin yarısı *yoksulluk* nedeniyle ve iş aramak için İstanbul'a göç ettiklerini belirtmişlerdir.
- Toplamda mülk sahibi oranı % 64 iken, daha sonra gelişen K.Karabekir Mahallesi'nde mülk sahibi oranı % 81,5'tir.
- Arsa alımı ve konut yapımı arasında geçen süre, genellikle 10 yıldır.
- Gecekonduya yaşamayı seçen gruplar, kendi aralarında da katmanlaşmaktadır. Gecekondulaşmanın ticarileştiği bir ortamda, gecekondulaşmanın kendisi, bazı grupların devingenlik kazanmasına uygun bir ortam hazırlamaktadır. Dolayısıyla gecekondu da artık homojen bir grup değildir.
- Kentte kökene dayalı ilişki ağları, aynı kökenden de olsa, tüm grupları aynı derecede ve aynı biçimde etkilememektedir.
- Anılan katmanlaşma sürecinde, kentsel rantlardan yararlanan ve çok işgücüne sahip aileler "yükselen haneler"i, düzenli ve görelî olarak prestijli işlerde çalışan, barınma amaçlı konut gereksinimini formel/ informel piyasadan karşılayan, memurlar, memur çocukları, eski Almancılar "izole haneleri" oluşturmaktadırlar.

Kendi istekleri dışında "yalnız" kalanlar, iş ve konut piyasasındaki mekanizmaların dışında kalan, yaşlılar, dullar, iş kazasına uğrayanlar, sakatlar, erkek çocuğu olmayan aileler ise "yoksulları ve yoksullaşanları" oluşturmaktadır. Doğu göçü bu nitelikte haneler yaratmaktadır. Doğudan gelen göç, zincirleme göç değildir, tüm aile aynı anda gelmektedir, bu nedenle zincirleme göçün sağladığı esnek ve aşamalı uyum olanaklarından yoksundur ve bu ailelerin, geleceğin yerleşikleşmiş yoksulları olmaları yüksek bir olasılıktır.

- Ümraniye gibi yeni kentsel alanların oluşum süreci, geleneksel "yoksul" konut alanı olarak bilinen gecekondu alanlarındaki süreçten önemli farklılıklar göstermektedir. Bu alanların üretim süreci, kuralları "açık" olmayan bir piyasanın varlığını göstermektedir. Bu alanlarda, arsa üretimi, konut üretimi ve kullanıcı grupları farklılaşmıştır" (Erder, 1996).

Ümraniye araştırması, gecekondulaşma ve kaçak yapılaşma süreçlerinde farklılıkların yaşandığını, gecekondu grupların kendi içlerinde de farklılıklar gösterdiğini ve bu süreçlerden rant elde eden kesimlerin olduğunu ortaya koymasından önemli bir araştırmadır. Ancak, özellikle en son gelişen K.Karabekir Mahallesi'nde yaşayanlar bile,

araştırmanın yapıldığı tarihte (1991), ortalama olarak 16,7 yıldır İstanbul'da ve 7,7 yıldır Ümraniye'de yaşamaktadırlar. Bu mahallede yaşayanların % 26,4'ü doğrudan Ümraniye'ye yerleşenlerdir. Yukarıdaki verilerde de belirtildiği gibi, bu mahallede mülk sahibi olma oranı, % 81,5'tir. Özetle, ağırlıkla 1980 sonrasında gelişen bu mahallenin gösterdiği özellikleri ve buradaki gecekonduların barınma gereksiniminden ne kadar uzaklaştığı ve kim adına, ne kadar ticarileştiği ayrı değerlendirilmelidir.

1992 yılında, Ankara, Gaziantep, İstanbul ve İzmir kentlerinde, 62 mahallede, Şenyapılı tarafından gerçekleştirilen araştırma; gecekonduların alanlarında yaşanmakta olan dönüşümü ortaya koyması ve hem gecekonduların sahipleri ve kiracıları ile hem de apartman sahipleri ve gecekonduların alanlarındaki "yap-satçı" gruplarla görüşmeleri içermesi açısından önemlidir. Bu araştırmanın bazı bulgularını şöyle özetlemek mümkündür:

- Gerek gecekonduların sahibi, gerekse kiracılar arasında en fazla göçmen Karadeniz Bölgesi'nden gelmiştir. Bunu hemen arkasından Doğu ve Güneydoğu göçmenleri izlemektedir.
- Gaziantep, İzmir ve Ankara'da, en büyük kesim 1950-1970 döneminde gelmiştir. 1970'ten sonra gelen göçün giderek hızının azaldığı izlenmektedir.
- Gecekonduların nüfusu genelde ilköğretim mezunudur. Konut sahiplerinin % 21'i, kiracıların % 12'si formel eğitim görmemiştir.
- Çocuklar orta eğitime daha yüksek oranda devam etmektedirler ama "okul terk oranları" babalarınınkine benzemektedir.
- Gecekondularında herkes çalışmaktadır ama kiracılar daha da çok çalışmaktadır.
- Çalışanların % 50'si işçi, % 13,4-15'i memur, % 25'i işverendir. Hem kiracılar, hem mülk sahiplerinde işsizlik oranı artmaktadır.
- Ev sahiplerinin % 30'u, kiracıların % 44'ü, hiçbir sosyal güvence kurumuna üye değildir.
- Dört kentte de hane halklarının doğum yerleri ile ilişkileri bitmiştir.
- Hem kiracılar, hem mülk sahiplerinde gelirler çok düşüktür, ancak Gaziantep bu konuda başta gelmektedir.
- Gecekonduların sahipleri, arsalarını genelde, 1970-1979 yılları arasında ve genellikle özel şahısların hisseli arazilerini veya özel şahısların vaktiyle çevirmiş oldukları arazileri satın alarak elde etmişlerdir. Hazine arazisini kendi çevirenlerin oranı

Ankara'da % 22, İstanbul'da % 11,3, İzmir'de % 4,7 iken, Gaziantep'te bu yolla arsa edinen yoktur.

- Dört kentte de ancak % 6'sında sahipliğe ilişkin hiçbir belge yoktur. Konut sahiplerinin % 65'inin müstakil ya da hisseli tapusu vardır.
- Gecekondu sahiplerinin % 67,3'ü, bir önceki konutlarında kiracıdırlar.
- Örnekleme giren konutların % 35'i, 1970–1980, % 21'i de 1960–1970 arasında yapılmıştır. Yapım oranı giderek düşmektedir.
- Dört kentte de hane başkanlarının *ancak* % 3,2'si daha önce konut yapıp satmıştır.
- Konutların % 66'sının yapımında baştan sona paralı işçi çalıştığı öne çıkmaktadır.
- Konutların % 37'sine inşaat sırasında taşınılmaktadır.
- Gecekonducu, gecekonduyunun yapımı sırasında kent mekanında yalnızdır ve kentsel örgütlerce desteklenmez.
- Konutların % 35,5'ine, inşaat bitip sahipleri taşındıktan sonra ekler yapılmıştır.
- Gecekondu nüfusu, işçi pazarının en az örgütlenmiş, en az korunan kesimlerine girebilmekte, sınırlı eğitimleri nedeniyle, daha üst kesimlere tırmanamamaktadır.
- Konutlar küçük, dar ve konforsuzdur. 3–5 işçi ile birkaç ayda tamamlanır.
- Aileler 4–5 nüfusludur ve bağımlılık oranları yüksektir.
- Ekonomik mekanda dar alanda kalmak, gecekondu nüfusunu var olan ekonomik konjonktür içinde en kolay elde edilebilen gelir olan rant peşine düşürmüştür.
- Gecekondu nüfusu çok düşük bir gelir dilimi içinde, kiracıları ise daha da düşük gelir, refah ve eğitim düzeylerinde yaşamaktadır.
- Gecekondu alanlarındaki apartman sahiplerinin % 90'ı, kente 1980 yılı öncesinde gelmişlerdir.
- Apartman sahiplerinin çocukları, gecekondu çocuklarına oranla daha iyi eğitim almaktadırlar.
- Apartman sahipleri genellikle işverendir.
- Apartman sahiplerinin gelirleri daha yüksektir, ama gene de alt gelir grubundadırlar.
- Apartmanların % 61'i, 1980 öncesinde yapılmıştır ve genellikle 3 katlı ve her katta tek daire olan küçük yapılardır.
- Apartman sahiplerinin % 45'i arsalarını özel şahısların hisseli arazilerinden satın almışlardır. % 33'ü de arsalarını, hazine toprağını çevirmiş olan kişilerden satın

almıştır. % 7,5 gibi bir kesim doğrudan hazine toprağını çevirerek arsalarını elde etmişlerdir. Apartmanların % 83'ü müstakil ya da hisseli tapuya sahiptir. % 17'sinin tapusu yoktur.

- Apartmanlaşma, gecekonduya oranla önemli bir mekansal rahatlama getirmemektedir; % 66'sı bir yatak odalıdır” (Şenyapılı, 1996 b).

DPT araştırmasından beş yıl sonra, dört büyük kentte yapılan bu araştırma, 1992 yılında gecekondulu mahallelerinde, apartman sahibi olanlar da dahil olmak üzere bu bölgelerde yaşayanların, hem ekonomik durumlarının, hem de içinde yaşadıkları mekanın iyi olmadığını, yetersizlikler içerdiğini ortaya koymaktadır. Araştırma kapsamındaki gecekondulu mahalleleri 1950'lerden 1990'lara dek oluşan mahallelerdir. Bir başka anlatımla, bu kırk yıllık süre içinde, çok büyük ekonomik birikimler elde edememişlerdir ve gecekondulu kiracıları her bakımdan daha büyük zorluklar yaşamaktadırlar. Bu araştırmada da tüm gecekondulu alanları bir bütün olarak ele alındığından 1980 sonrası yaşanan göç ve bunların gecekondulu bölgelerindeki konumu ayrı olarak algılanamamaktadır. 1990'lı yıllar, bir önceki dönemde çıkarılan imar affi yasalarına dayanarak ıslah imar planlarının hazırlandığı ve yürürlüğe girdiği yıllardır. Gecekondu apartmana dönüşümü, 1995 ve 1996'ta yapılan araştırmalara da dayanarak, Şenyapılı, “Ankara'da Gecekondulu Oluşum Süreci ve Ruhsatlı Konut Sunumu” çalışmasında ele almaktadır. Bu çalışmanın bazı verileri şöyle özetlenebilir:

- 1993 yılı itibariyle Ankara'da 11.929 ha. gecekondulu alanı vardır ve 10.945 ha. büyüklüğünde alanın ıslah imar planı yapılmış, 10.210 ha. alanın da parselasyon planı yapılmıştır ve 193.624 adet tapu üretilmiştir.
- Apartmana dönüşen gecekondular, altyapısı yetersiz bir doku oluşturmaktadır. Gecekondulu mahalleleri, eski sağlıklı dokusunu yitirmekte, geleceğin çöküntü bölgelerini oluşturmaktadırlar. Müteahhidin girmediği gecekondulu alanları ise, kente yeni göçen kiracılara açılmakta ve “geçiş” alanına dönüşmektedir.
- ıslah imar planları, parçacı, karmaşık, bütünlenmeyen ve uyumsuz dokular yaratan planlar olmuştur.
- ıslah imar planları ile hisseli mülkiyet dokusu oluşmuştur, izale-i şüyu davalarında zengin hissedarlar diğerlerini mağdur etmektedirler.

- Kiracılar en çok zarar gören grupları oluşturmuştur.
- İslah imar planları, küçük gecekonduların birleştirilerek apartmanlaşmaya olanak verecek boyutların elde edilmesi varsayımına dayanmasına karşın bu birleştirme olgusu genellikle gerçekleşmemiştir” (Şenyapılı ve Türel; 1996). Şenyapılı'nın, araştırmasında açıklıkla ortaya koyduğu gibi, ıslah imar planları ve ardındaki zihniyet ile kentlerimizin çok önemli bir fırsatı kaçırmakta olduğu ve pek çok sorunu beraberinde getirdiği açıktır.

1998 yılında, Işık ve Pınarcıoğlu Sultanbeyli araştırmasını yapmışlardır. Planlama ve yoksulluk yazımıza “nöbetleşe yoksulluk” kavramını sokan çalışmanın bazı bulguları şöyle özetlenebilir:

- Sultanbeyli'nin nüfusu, 1970 yılında 1.105 kişi, 1980'de 2.431 kişi, 1990'da 82.289 kişi, 1997'de ise 144.932 kişidir.
- Sultanbeyli'ye 1983–1988 dönemi içinde yerleşenlerin % 60,7'si, 1988–1993 dönemi içinde yerleşenlerin % 62,6'sı, 1993 sonrasında yerleşenlerin % 52,2'si İstanbul'un içinden gelerek yerleşmişlerdir.
- Sultanbeyli'de ev sahibi oranı % 69,1, kiracı oranı % 28,6'dır. İstanbul'dan gelenlerde bu oran, sırasıyla % 74,6 ve % 22,7 iken, İstanbul dışından gelenlerde oranlar yine sırasıyla % 61,9 ve % 36,1'dir.
- Güneydoğu'da yer alan illerde doğmuş olanlar, neredeyse istisnasız bir şekilde, Sultanbeyli'ye son dönemlerde gelmişlerdir. Sultanbeyli'ye en son katılan grup içinde Van (4,5 yıl), Elazığ (4,3 yıl), Siirt (4,1 yıl), Bitlis (3,5 yıl), Tunceli (3 yıl), Hakkari (2 yıl) ve Diyarbakır (1,5 yıl) doğumlular ağırlıkla yer almaktadır.
- Bitlis, Diyarbakır, Hakkari, Mardin ve Tunceli illerinde doğmuş olanların tamamı, son beş yıl içinde Sultanbeyli'ye gelmiştir. Bu grupta yer alan hane reislerinin % 87 gibi çok büyük bir çoğunluğu herhangi bir kent deneyimi yaşamadan doğrudan doğruya Sultanbeyli'ye gelmişlerdir. Kente hazırlıksız göç eden bu kesimin, nöbetleşe yoksulluk sistemini tanımlayan eşitsiz güç ilişkilerinin en altında yer almasını beklemek doğal sayılmalıdır.
- 1989–1993 arasında göç edenlerin ev sahipliği oranı % 77 iken, 1994–1998 arasında göç edenlerin ev sahipliği oranı % 48'dir. 1989–1993 arasında göç

edenlerin içinde kiracılık oranı % 19 iken, 1994–1998 arası göç edenlerde kiracılık % 51’dir.

- İstanbul’da ikinci evi olanların oranı 1984–1988 arasında göç edenlerde % 6, 1989–1993 arasında göç edenlerde % 2, 1994–1998 arası göç edenlerde ise % 2’dir.
- Sultanbeyli’de arsa sahibi olanların % 41’inin binasında bir daire doludur ve kendileri oturmaktadır. Tek dairesi olup, kendi oturanların % 80’i, 1988 yılından sonra Sultanbeyli’ye gelmiştir.
- Üçlü piramitsel yapı içinde, piramidin altında kalan ve “kaybedenler” olarak adlandırılan grup, toplam hanelerin % 24’üdür ve bu hanelerin % 97’si 1989 yılından sonra Sultanbeyli’ye yerleşmişlerdir. Bu grubun % 90’ı kiracıdır ve İstanbul ve Sultanbeyli’de başka evleri yoktur. Bu grupta, Güneydoğu doğumlular ön plana çıkmaktadır” (Işık ve Pınarcıoğlu; 2001).

Sultanbeyli araştırmasında, yukarıda sunulan özet bulgulardan da anlaşıldığı gibi, bölgeye özellikle 1980’lerin sonlarında ve 1990’lı yıllarda yerleşenler, yine araştırmacıların tanımıyla “piramidin en altında” kalmaktadırlar ve bu kesim ağırlıklı olarak, Güneydoğu kökenlidir. % 2,5 örnekleme ve 611 hane halkı görüşmesinin yapılmış olduğu araştırmada, anketörlerle yaşanan bazı sorunlar nedeniyle, yerleşimin çeperlerinde yer alan bazı mahallelerde görüşmeler yapılamamıştır. Bu mahalleler de kapsanabilseydi sonuçlar nedensel değışirdi, bunu dışarıdan bakarak yanıtlamak güçtür. Ancak araştırmada da belirtildiği gibi, en alttaki bu kesimin “yoksulluklarını devredebilecekleri yeni kesimler, yeni işgal edilecek arsalar bulmak, bunları yeni gelenlere açmak” (Işık ve Pınarcıoğlu; 2001:340) olanağı artık kalmamıştır.

1980 sonrasında yapılmış olan bu gecekonduların bir bölümünün bazı bulgularının aktarıldığı yukarıdaki bölümde;

- Gecekondulaşma ve kaçak yapılaşma sürecinde farklılıklar yaşandığı, gecekondu gruplarının kendi içlerinde farklılıklar gösterdiği (Erder; 1996),
- 1950’lerden, 1987’ye dek üç büyük kentimizin gecekondu bölgelerinde yaşayan hane halklarının yarısının gelirinin, asgari ücretin altında olduğu (Alpar, Yener;1991),
- Ümraniye’de, “yoksul” ve “yoksullaşan” hanelerin var olduğu ve bunların geleceğin yerleşikleşmiş yoksulları olabileceği (Erder, 1996),

- 1992 yılında, dört büyük kentimizde, artık apartmanlaşma sürecinin de başladığı gecekondular alanlarında gelirlerin çok düşük olduğu (Şenyapılı, 1996b),
- Sultanbeyli araştırmasında piramidin en altında olanların, yoksulluklarını devredebilecekleri yeni kesimleri bulma olanağının artık kalmadığı belirtilmektedir (Işık ve Pınarcıoğlu; 2001).

Buna karşın, planlama yazınında 1980 sonrası gecekondular ve gecekondulular hakkında hemen tümünün rant amaçlı inşa edildiğine yönelik neredeyse bir görüş birliği oluşmuştur. Bu görüşlerden bazıları şunlardır:

- “ ‘kimdir gecekondulu’ sorusunu şimdi daha iyi yanıtlayabiliyoruz. Tıpkı toplumun diğer kesimleri gibi, yasaların gediklerini bulmaya çabalayan, kendi çıkarı için kendi gibi olmayanlar dışında kimseyle uzlaşmayan, saldırgan bir strateji ile hiçbir bedel ödemedi refahını artırmanın yollarını arayan bir kesim gecekondulular” (Işık ve Pınarcıoğlu; 2001:336).
- “Bu kez söz konusu olan (1980 sonrası), gecekondular yapım sürecinin temel evrelerinden başlayarak, neredeyse tümüyle ticari ilişkiler kapsamına girmesidir. Gözlenen değişimlerin belki de en çarpıcı olanı, arsa elde etme süreçlerinde yaşananlardır. Eskiden olduğu gibi kent yakın çevresindeki kamu arazilerinin kullanıcılar tarafından üzerinde gecekondular yapmak amacıyla işgal edilmesi arsa elde etmenin tek yolu olmaktan çıkmış, hem ticari ilişkilerin hem de mafyavari ilişkilerin farklı derecelerde yer aldığı yeni biçimler ortaya çıkmıştır... 1980’lerde belirginleşen bir diğer değişim de konut sahibi – kullanıcı özdeşliğinin giderek ortadan kalkmasıdır. Gecekondular alanlarında bir kişinin birden fazla konut sahibi olması yaygınlaşmış ve gecekondular alanlarında kiracılık belirgin bir biçimde artmıştır” (Işık ve Pınarcıoğlu; 2001:161–162).
- “Bu yeni kentsel alanlar da (Ümraniye) tıpkı gecekondular alanları gibi, kent hukukunun kuralları dışında oluşmaktadır. Ancak bunların oluşum süreci incelendiğinde, geleneksel yoksul konut alanı olarak bilinen ‘gecekondular’ alanlarındaki süreçten önemli farklılıklar gösterdiğini gözlemlemek mümkündür... Bu alanlarda arsa üretimi, konut üretimi ve kullanıcı grupları farklılaşmıştır” (Erder, 1996:299).

- “Oturacakları bir gecekonduya sahip olduktan sonra bile kırdan kente göçenlerin, ‘tasarruf etme’, ‘tasarruflarını yönlendirme’ ve ‘spekülasyon amacına yönelik’ gecekonduyu yapma eğilimlerinin yüksek olduğu görülmektedir” (Alpar, Yener; 1991:128).
- “Kentsel rantların hızla artması, daha önce yapılan gecekonduların rant beklentilerini artırmanın yanında, yeni yapılan gecekonduların tamamen bu beklentiye göre inşa edilmesine de yol açtı. Artık kentte tutunmak değil, yatırım yapmak, yerleşmek ve geleceğini kentte görmek söz konusudur” (F.E.V; 1996:18).
- “Bugün artık gecekonduyu ve gecekonduyu nüfusu, eskiye oranla çok farklı özellik, nitelik ve hedefler taşımaktadır. Bu anlamda gecekonduyu bitmiştir... Kentsel merkezli bu yeni kalkınma modeli nedeniyle ve politik nedenlerle kente göç devam etmekte, denetimlerin daha da sıkılaştırılmış olmasına karşın, sınırlı da olsa gene dejenere olmuş, klasik tanıma uygun gecekondular yapılmaktadır. Ancak bu olgunun yanıltıcı olmaması, bu konutların ve bu konutları bugün yapan nüfusun genelde artık nitelik, özellik, amaç ve hedeflerinin farklı olduğunun vurgulanması gerekir” (Şenyapılı, 1996a:353).
- “1970 ve 1980’lerden sonraki üçüncü dönemde ise, gecekonduyu yapım süreci tümüyle ticarileşmiş, yoksul kitle için arsa sağlayıp yapı gereçlerini bulan ve gecekonduyu yapısını yaparak bunları satışa çıkaran ‘gecekonduyu firmaları’ türemiştir” (Keleş, 2004:572).
- “Tüm bu olgular, en azından İstanbul’da gecekonduyu, sadece kente yeni göç etmiş, düşük gelirli göçmenlerin hazine arazisine kaçak olarak yaptığı bir barınak olmaktan çıkarıp, arsası satın alınan ve rant beklentisi ile yapılan konutlar haline dönüştürdü” (F.E.V; 1996:19).
- “İnsanlar, kapkaç yoluyla eğer köşeyi döneceklerse, gecekonduculuk da bunun aracı oluyor” ([C.Geray], K.A. Vakfi, 1994:121).

İmar affi yasalarından sonra, gecekonduyu alanlarına yönelik olarak yapılmış olan çok az sayıdaki araştırmadan, DPT ve Şenyapılı tarafından yapılanlar farklı kentlerde ve tüm gecekonduyu alanlarını kapsamaktadırlar ve alan bütünü hakkında veri sunmaktadırlar. Bu araştırmalardan 1980’lerin ikinci yarısından sonra yeni yapılmış olan gecekonduların niteliğine dönük ayrılmış bilgiye ulaşmak mümkün olamamaktadır. Buna karşın, alan bütünündeki hane halklarının ciddi ekonomik sorunlar yaşadığı, gelir düzeylerinin yetersiz

olduğu, eğitim düzeylerinin düşük olduğu, kentsel servislerden yararlanma düzeylerinin düşük olduğu açıklıkla ortaya konmuştur.

Ümraniye araştırmasında, üç farklı mahallede 150 hanehalkı ile görüşme yapılmış, özellikle en dış halkada yer alan K.Karabekir Mahallesi'nde en yoksul kesimi oluşturanların yeni göç edenler olduğu, bu mahallede yaşayanların % 81,5'inin ev sahibi olduğu, Ümraniye'de "yoksullaşan" hanelerin, geleceğın yerleşikleşmiş yoksulları olmalarının yüksek bir olasılık olduğu ortaya konmuştur. Bu verilere karşın, "gecekondu" yapımının tümüyle "ticarileştiğı" araştırmanın altını çizdiğı sonuçlardan birisi olmuştur.

Sultanbeyli araştırmasında ise, çeperdeki mahallelere yeterince ulaşılammış olmasına karşın tüm alanda nüfusun % 41'inin yalnızca bir konutu olduğu ve burada kendilerinin oturduğu, tüm nüfusun % 24'ünün piramidin en altında kaldığı ve bu hanelerin % 90'ının İstanbul ve Sultanbeyli'de hiç konutları olmadığının ispatlanmasına karşın, yaşanmakta olan yoksulluğun "geçici" olduğu anlamını da içeren "nöbetleşe yoksulluk" kavramıyla süreç açıklanmakta ve üstelik de nöbetleşe yoksulluk döngüsünün sonuna gelindiğı ifade edilmektedir.

Her iki araştırmada, barınma gereksinimini karşılamak amacıyla bedel ödeyenleri çok öne çıkarmasalar da gecekondulaşma sürecinde, birilerinin bu süreçte büyük rantlar elde ettiğini ortaya koymuşlardır. Ancak bu araştırmalar, 1980'lerden sonra ülkemizde tüm gecekondulaşma süreçlerini açıklayabilme özelliğine sahip midirler? Örneğın, İstanbul'da 1980'lerden sonra oluşan yeni gecekondu alanları var mıdır, ne büyüklüktedir, kimler tarafından hangi süreçlerde inşa edilmişlerdir, bu süreçlerde rant elde edenler kimlerdir ve bugün bu alanlarda kimler, ne bedeller ödeyerek yaşamaktadırlar? Ülkemizdeki diğer kentlerde son yirmi yılda oluşan yeni gecekondu alanlarının özellikleri ve oluşum süreçleri nedir? Bu soruların yanıtını verecek nitelikte tüm kentlerimizde son yirmi yılın gecekondulaşma süreçlerini irdeleyen araştırmalar yapılmaksızın, 1980'lerden sonraki gecekondulaşma sürecinin;

- tümüyle ticarileştiğı,
- barınma amacından uzaklaştığı,
- kentsel ranta el koymak amacıyla gerçekleştirildiğı,

yolundaki genellemelere gitmek hem yanıltıcı olabilmekte, hem de alt gelir grubu kentlilerinin ve kente yeni göç eden yoksul ailelerin barınma sorununu gündemden düşürmektedir. Nitekim 1990'lı yıllarda araştırmalar azalmış, bu sorun ile ilgili politika arayışlarından neredeyse vazgeçilmiştir.

Son yirmi yıl içinde İzmir'de, kent bütününde yeni oluşmuş gecekondu bölgelerini konu alan bizim araştırmamızda, gecekonducularda yaşayanların büyük bölümünün barınma amacıyla gecekonducularını inşa ettikleri, başka konutlarının olmadığı, gecekondu aracılığıyla "varlıklanma" sürecini yaşamak bir yana "yıkım" tehdidi ile gündelik yaşamlarını sürdürdükleri ve çok kötü fiziksel çevrelerde yaşadıkları, bir bölümünün de bunun için birilerine bedel ödedikleri görülmektedir. Böylesi bir bulgu ise gecekondu yazınında oluşmuş fikir birliği ile örtüşmemektedir.

2001 yılında, Şengül ve Ersoy yürütücülüğünde, Diyarbakır'da Seyrantepe, Suriçi ve Şehitlik Mahalleleri'nde yapılan araştırmada elde edilen veriler de yukarıdaki tartışmayı doğrular niteliktedir.

1980 yılında 235.617 kişi olan Diyarbakır nüfusu, 1997 yılında 511.640 kişiye ulaşmış, yirmi yılda kentin nüfusu iki katından fazla artmıştır. Araştırmada incelenen üç mahallede, göçle gelen hanelerin % 44,19'unun "güvenlik", % 40,70'inin "geçim sıkıntısı" nedeniyle geldikleri Diyarbakır'da, Seyrantepe'de oturanların % 98,5'i, Suriçi'nde oturanların % 100'ü, Şehitlik'te oturanların % 92'si gecekondu oturmaktadır. En son gelişen Seyrantepe'de yaşayanların % 81,5'i ev sahibidir, % 79,2'si evlerini kendileri yapmışlardır, % 92,7'sinin tapusu yoktur, % 91,9'u tek katlıdır ve evlerin % 60,3'ünde fiziksel sorun yaşanmaktadır (Ersoy ve Şengül; 2002).

Günümüze dek ülkemizde yapılmış olan araştırmaların gecekondu gerçekliğine yaklaşma biçim ve düzeylerini sorgulayan Erman, 1980 sonrasında gecekonduculunun "haksız kazanç sahibi olarak" ve 1990'larda da "sakıncalı öteki olarak varoşlu" biçiminde "öteki"leştirildiğini ve bu toplumsal ve mekansal olgunun anlamlı ve aşağılayıcı kurgulamalardan uzak kavramlarla ifade edilmesi gerektiğini belirtmektedir (Erman, 2005).

Son yirmi yılda, kimi kez "yasal", kimi kez "yasallaştırılmış", kimi kez de tümüyle yasadışı yollarla, kentsel mekanda büyük dönüşümler yaşanmış, bu dönüşümden en çok da

ekonomik ve siyasi gücü olanlar rant elde etmişlerdir. Kente, ekonomik nedenler/iş bulma ve güvenlik nedeniyle göç eden dar gelirli ile yerleşik alt gelir grubu kentlileri için giderek zorlaşan kentsel yaşam ortamında 1980 sonrasında İzmir’inde yaşananlar ve gecekondulaşma süreci ise aşağıda ele alınacaktır.

2.4.2. 1980 Sonrasında İzmir’de Gecekondulaşma

1980 yılının İzmir’inde, toplam 14 belediye vardır, bu belediyeler ve mücavir alan sınırları içinde yaşayan kişi sayısı 1.225.225’tir. Askeri Müdahale’den sonra 11.12.1980 tarihinde yayımlanan 34 sayılı M.G.K. kararı ile kentte “Metropolitan Belediye” uygulamasına geçilmiş, merkez belediye yanı sıra beş ilçe belediyesi oluşturulmuştur (Özdemir, 1993). Daha sonra 3030 Sayılı Yasa’nın yürürlüğe girmesiyle, Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyelerinden oluşan yönetim sistemi kalıcılaşmış ve ilçe belediyesi sayısı giderek 9’a yükselmiştir.

Daha önceki yıllarda olduğu gibi 1980 sonrasında da İzmir Kenti göç almaya devam etmiş ve artık yalnızca kendisine yakın illerden değil, Konya, Ankara, Kars, Erzurum ve Mardin gibi uzak illerden de büyük ölçüde göç almaya başlamıştır (Ünverdi, 2002). 1980–1985 yılları arasında kentin aldığı net göç 113.687 kişiyken, 1985–1990 yılları arasındaki net göç miktarı 179.673 kişiye ulaşmıştır (Peker ve Işık, 1997; aktaran Karadağ, 2000). 1990 yılı nüfus sayım sonuçlarına göre, Ege Bölgesi doğumlulardan (% 12,54) sonra % 10,15 oranı ile Doğu Anadolu Bölgesi doğumlular gelmektedir. İç Anadolu Bölgesi % 8,71, Güneydoğu Anadolu Bölgesi doğumlular ise % 4,26 oranındadır (Ünverdi, 2002).

Gerek aldığı göç, gerekse de doğal artışlarla İzmir Büyükşehir Belediyesi Mücavir Alan Sınırları içindeki nüfus, 1990 yılında 1.757.414 kişiye ulaşmıştır (Özdemir, 1993). Diğer bir anlatımla on yıllık dönemde kentin nüfusu yaklaşık olarak 500.000 kişi artmıştır.

Ünverdi, 1985–1990 yılları arasında kentin aldığı göçün, kent içindeki mekansal dağılımının analizini yapmıştır. Bu analize göre kentteki 178 mahallenin hemen tümüne yakın bölümü yoğun göç almış, her mahallede yedi ayrı coğrafi bölgemizi de içerecek çeşitlilik oluşmuştur. Öne çıkan bazı gruplaşmalar ise şöyledir; İç Anadolu Bölgesi’nden gelenler kent çeperindeki gecekondulaşma kuşağında ve kısmen de kent merkezinde yer seçerken, Doğu Anadolu Bölgesi’nden gelenler kentin en dış çeperine yerleşmiş,

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden gelenler ise kent merkezindeki çöküntü bölgelerinde yerleşmişlerdir (Ünverdi, 2002). 1980'li yıllar, bir yandan da İzmir Büyükşehir Belediyesi Mücavir Alan Sınırları içinde yer alan köylerin de göç aldığı yıllardır. Örneğin Anakent'in kuzeyinde yer alan Asarlık, Koyundere, Harmandalı ve güneyde Sarnıç ve Görece köylerinin nüfusları artmaya başlamış ve 1990'larda her biri belde belediyesine dönüşmüştür (Özdemir, 1993).

1980'li yıllar İzmir'de ülke genelinde benimsenen politikalara paralel olarak, belediye ve Ege-Koop öncülüğünde toplu konut girişimlerinin başladığı yıllar olmuştur. Evka I,II,III, Buca, Çiğli ve Bornova'da inşa edilirken, Egekent I Çiğli'de, Ege-Koop öncülüğünde inşa edilmiştir. Alt gelir grubu kentlilerinin konut sorununu çözmek amacıyla başlayan ama bu hedefe ulaşamayan toplu konutların tümü kamu arazileri üzerinde inşa edilmişlerdir. 1990 yılına dek bu alanlarda üretilen birim konut sayısı 17.694'tür. Karşıyaka Bostanlı'da orta-üst ve üst gelir grubunun talebine yanıt verir nitelikte konut üreten Emlak Bankası ise bu dönemde 1.072 adet konut üretmiştir (Karadağ, 2000).

1980'li yıllarda İzmir'de bir yandan anılan toplu konutlar yapılırken, bir yandan yürürlükteki imar planlarına uygun olarak "imarlı"konut alanları gelişmekte, bir yandan da kamu arazileri üzerinde ve hisseli ya da senetle satılmış araziler üzerinde kaçak yapılaşma ve gecekondulaşma devam etmektedir. Tam da imar affi yasalarının ilki olan 2805 Sayılı Yasa'nın 1983 yılında ve 2981 Sayılı Yasa'nın 1984 yılında yürürlüğe girdiği sırada, C. Sevgi, İzmir gecekondularına ilişkin araştırmasını yapmıştır. Af yasaları öncesi ve sonrası gecekondulaşma sürecini karşılaştırabilmek açısından bu araştırma önemlidir.

Sevgi, hem İzmir bütünündeki 245 mahalledeki gecekondulaşma düzeyini irdelemiş, hem de 5 gecekondulaşma bölgesinde; Kadifekale, Bayraklı, Altındağ, Karabağlar ve Narlıdere'de, 1983-1984 yıllarında 1990 hane reisiyle anket yapmıştır. Bu araştırmanın kent bütünündeki gecekondulaşma düzeyine ilişkin bulguları şöyle özetlenebilir (Sevgi,1988):

- Kent nüfusunun % 35.8'i gecekondulaşma mahallelerinde, % 6.3'ü kısmen gecekondulaşma mahallelerinde, % 57.9'u ise gecekondulaşmayan mahallelerde yaşamaktadır.
- Gecekondulaşma mahallelerinde yaşayan toplam nüfus 677.920 kişidir.

- Merkez ilçede Aziziye, Barış, Bahar, Cennetoğlu, Esendere, Ferahlı, Günaltay, Kadifekale, I.Kadriye, Limontepe, Mehtap, Özgür, Çamlık, Kozagaç, Ufuk, Saygı, Millet, K.Karabekir mahalleleri, nüfusu 10.000 kişinin üstünde olan gecekondulu mahalleleridir.
- Karşıyaka İlçesi'nde; Cumhuriyet, Emek, Gümüşpala, Şemikler, Alpaslan, Güzeltepe Mahalleleri, nüfusu 10.000 kişinin üstünde olan gecekondulu mahalleleridir.
- Bornova İlçesi'nde; Birlik, Koşukavak, Serintepe, Yeşilova ve Zafer Mahalleleri, nüfusu 5.000 kişinin üstünde olan gecekondulu mahalleleridir.
- Kent bütününde son yıllarda gecekondulaşma hareketleri, sanayi kuruluşlarının yoğun olmadığı Buca, Narlıdere ve Güzelbahçe bölgelerine doğru yönelmiştir. Gecekonduların bu bölgelerde yaygınlaşmaya başlamasının en önemli nedenlerinin başında, hisse tapulu ve ucuz arazilerin bulunması gelmektedir. Çünkü kentte yerleşik gecekonduların bulunduğu bölgelerde yapılan arsa spekülasyonları, İzmir'e yeni göç edenlerin buralarda gecekondulu yapılarını kesinlikle engellemektedir (Sevgi, 1988).

Beş gecekondulu bölgesinde anket uygulaması sonucu elde edilen verilerin bir bölümü ise şöyle özetlenebilir:

- "Aile başına çocuk sayısı 2,79'dur, çekirdek aile oranı % 71,2, ebeveyn ve/veya akrabalarla oturanların oranı % 14,7'dir, hane başına düşen ortalama nüfus 5,02'dir.
- Kadınların % 36,65'i, erkeklerin % 11,4'ü okuma yazma bilmemektedir. Okul çağında olan çocukların % 9,56'sının okuma yazması yoktur, yüksek okul veya üniversiteye giden çocukların oranı % 5,12'dir.
- Doğum yerlerine göre dağılımda Ege Bölgesi doğumlulardan sonra, % 15,55 ile İç Anadolu, % 15,00 ile Doğu Anadolu, % 12,67 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi öne çıkmaktadır.
- Görüşme yapılan hane reislerinin % 54,77'si 1976-1983 yılları arasında gelmiştir. Kente geliş nedenleri içinde % 52,6 ile ekonomik nedenler öne çıkmaktadır.
- Ailelerin % 88'inde en azından 1 kişinin güvenceli ve devamlı bir işi vardır. Ailelerin % 69,23'ünde 1 kişi, % 19,20'sinde 2 kişi, % 7,64'ünde 3 kişi çalışmaktadır.

- Çalışan erkeklerin % 44,73'ü işçi, % 10,92'si memur, % 12,25'i uzun süreli geçici işçi, % 20,60'ı kısa süreli geçici işçidir. %11,50'si ise işsizdir.
- Çalışanların % 33,92'si işyerine yaya gitmektedir.
- Gecekondu oturanların % 70,4'ü ev sahibi, % 28,4'ü kiracıdır. Kirada bir evi olanların oranı % 12,83'tür.
- Yapıların % 67,29'u tek katlıdır.
- Yapıların % 12,41'inde su, % 12,26'sında kanalizasyon, % 9,30'unda elektrik, % 9,90'ında ulaşım sorunu vardır.
- Ailelerin ekonomik koşulları gerçekten son derece kötüdür.
- İzmir'de gecekondulaşma gelecekte de hızlı bir gelişme gösterecektir" (Sevgi, 1988).

İmar affı yasalarının yürürlüğe girdiği yılda yapılmış olan Sevgi'nin araştırması, yaklaşık olarak 680.000 kişinin yaşadığı gecekondu mahallelerinin ve gecekondu sahiplerinin niteliklerine ilişkin önemli veriler sunmakta ve bize genel bir resim vermektedir. İlginç bir nokta ise, Sevgi'nin 20 yıl önce öngördüğü gibi İzmir'de gecekondulaşmanın gerçekten devam ettiği ve o yıllarda gecekondu gelişiminin nerelerde olabileceğine ilişkin bazı öngörülerine uygun biçimde örneğin Narlıdere ve Yeşilçam'da yeni gecekondu bölgelerinin 1990'lı yıllarda oluşmuş olmasıdır. Sevgi'nin araştırmasında aktarılan bir diğer önemli veri ise, o tarihte henüz yürürlüğe giren Af Yasası'na dayanarak yapılmış başvuruların niteliğine ilişkindir. 3 Eylül 1984 tarihli Büyükşehir Belediyesi'nin raporuna göre;

- İzmir'de 2805 sayılı yasa kapsamında 101.600 başvuru yapılmıştır.
- Başvuranların 42.493'ünü gecekondu sahipleri
- Başvuranların 35.777'sini hisseli arsa ve bu arsalar üzerinde konutları olanlar
- Başvuranların 22.041'ini kendi parselleri içinde yapıları bulunanlar
- Başvuranların 1.288'ini ise arsası başkaları tarafından işgal edilenler oluşturmaktadır (Sevgi, 1988:240).

Yukarıdaki verilerden başvuru sahiplerinin % 41,8'inin, gecekondu sahipleri olduğu, bir başka deyişle konutlarının arsasına sahip olmayanlar olduğu görülmektedir. Diğer yapı sahipleri, hisseli ya da müstakil tapuları olup "kaçak" yapı sahibi olanlardır.

Arsa sahibi olmayan gecekondulu sahiplerinin konutlarının % 27'si 60 m²'den küçüktür, % 59'u ise 60–100 m² arasında büyüklüğe sahiptir. İşgal ettikleri arsaların büyüklük dağılımında ise % 24,8'inin 100 m²'den küçük, % 68'ini ise 100–400 m² arasında olduğu görülmektedir (Sevgi, 1988:242).

C.Sevgi'nin araştırmasından üç yıl sonra 1987'de DPT tarafından Ankara, İstanbul ve İzmir'de yapılan araştırmanın, İzmir özeline ilişkin verileri şöyle özetlenebilir;

- Hanehalkı büyüklüğü 4,44 kişidir (Ankara ve İstanbul'dan küçüktür).
- Üç kentte de gecekondulu nüfusun temel özelliği, genç bir yaş yapısına sahip olmasıdır. Yaş ortalaması 30,9 ile 32,9 arasında değişmektedir.
- Çekirdek aile oranı, % 84,9 ile İzmir'de en yüksektir.
- İzmir gecekondularında oturanların % 23'ü İzmirlidir, yurt dışından gelenlerin (göçmenlerin) oranı, İstanbul'dan (% 9,01) sonra İzmir'de % 6,83 ile ikinci sıradadır. İzmir gecekondularında oturanlar, çevre illerden olduğu kadar doğudan; Elazığ, Sivas, Tokat, Kars, Konya'dan da gelmişlerdir.
- Son on yılda (1977–1987 arası) gecekondulu yörelerine yerleşenler içinde % 36,2 oranı ile İzmir en yüksek değere sahiptir, Ankara % 34,3 ile ikinci, İstanbul % 26,9 ile üçüncü sıradadır.
- İş bulabilmek ve daha iyi geçinmek için göç etmiş olmak İzmir ve diğer, üç kentte de en önemli nedendir.
- Okuma-yazma bilmeyenlerin oranı % 15 ile en yüksek İzmir'dedir. 12 ve yukarı yaştaki çocuklar arasında okuma-yazma bilmeyenler % 3,2 ile yine İzmir'de en yüksek değere sahiptir.
- 12–14 yaş grubunda işgücüne katılma oranı % 12,4'tür, işsiz hanehalkı reisi ise İzmir'de % 11,6'dır.
- İzmir'de hanehalkının % 13,9'u küçük üretimde işçi, % 11,9'u fabrika işçisi, % 9,1'i inşaat işçisi, % 19,2'si diğer hizmetlerde çalışırken, diğer kentlerden farklı olarak % 2,1 oranında da tarım sektöründe çalışılmaktadır.
- Çalışanların sosyal güvenliğe sahip olma oranları % 75,2 ile en yüksek İzmir'dedir (İstanbul % 74,2, Ankara % 72,2).
- İzmir'de çalışanların % 29,3'ü işine yürüyerek gitmektedir.
- Memleketine geri dönmek isteyenler % 82,1 ile en yüksek İzmir'dedir.

- Hemşerileri ile aynı mahallede oturanların oranı % 63,4 ile en düşük İzmir'dedir.
- İzmir'de gecekonduların % 84,67'si şehir şebekesinden su sağlamaktadır (İstanbul % 91, Ankara % 81,20).
- Üç kentte de hane halklarının yarısının aylık toplam geliri, asgari ücretin altındadır.
- İzmir'de gecekonduların % 58,3'ü tek katlıdır, % 30,04'ü iki katlıdır.
- Kiracılık oranı % 27,7 ile en düşük İzmir'dedir, bu oran Ankara'da % 28,50, İstanbul'da % 32,67'dir.
- Gecekondu sahiplerinin İzmir'de % 27,7'sinin müstakil tapusu, % 23'ünün hisseli tapusu, % 21,4'ünün tahsis belgesi vardır, tapusu olmayanların oranı % 27,8 ile en yüksek İzmir'dedir.
- Gecekondu sununun arsasını kendisi çevirenlerin oranı İzmir'de % 31,21, daha önce çevirenlerden satın alanların oranı % 47,58, akraba veya komisyoncudan alanlar % 15,45'tir. Evle birlikte satın alanların oranı ise % 2,42'dir. Arsayı kendisi çevirenlerin oranı % 17,30 ile İstanbul'da, % 33,92 ile Ankara'dadır.
- 1980-1987 yılları arasında yapılmış gecekondu oranı % 28,2 ile en yüksek İzmir'dedir, ikinci sırada % 22,8 ile İstanbul, daha sonra % 18,4 ile Ankara gelmektedir.
- Gecekonduların büyüklüğü üç kentte de % 75,80 oranında 99 m²den küçüktür.
- Gecekonduların İzmir'de % 90,83'ünde, Ankara'da % 86,30'unda, İstanbul'da % 92,20'sinde elektrik bağlantısı vardır (Alpar ve Yener; 1988).

İki araştırmanın 1983-1987 yıllarının İzmir gecekondu bölgelerine ilişkin bulguları büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. İzmir gecekondularında yaşayanların içinde artık Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi kökenlilerin önemli oranda varlığı, 1976-1977 sonrasında kente göç edenlerin oranının yüksekliği, kadın nüfusta ve okul çağında olan çocuklarda okuma-yazma bilmeyenlerin oranının yüksekliği, işsizliğin % 11 düzeyinde olduğu, buna karşın çalışanların % 75-88'inin sosyal güvenliğe sahip olması ve çalışanların yaklaşık üçte birinin işine yürüyerek gitmesi, kiracılık oranının % 27-28 değerinde olması, evlerin % 58-67'sinin tek katlı olması ve evlerin yaklaşık % 90'ında su-elektrik altyapısının olması, her iki araştırmada da ortak sonuçlar olarak öne çıkmaktadır. Bulgularda gözlenen farklılıklar ise hanehalkı büyüklüğü ve çekirdek aile oranına ilişkindir.

1990'lı yıllarda İzmir Kenti artık bir Serbest Bölge'ye, turizm merkezi ilan edilen bir parselde, Alsancak'ta ilk gökdelenine (Hilton Oteli), kent çıkışlarında Migros, Kipa, EGS Park, Carrefour gibi büyük alışveriş merkezlerine sahiptir. Bir yandan da toplu konut alanı ilan edilen alanlarda ve yine çoğunlukla kamu arazileri üzerinde toplu konutlar inşa edilmektedir. Evka IV-V-VI-VII, Bornova ve Çiğli'de; İzkent I-II Buca ve Çiğli'de; İzyuva Bornova ve Pınarbaşı'nda; Konkent Uzundere'de; Bor-Koop I-II-III-IV Bornova, Çamdibi ve Pınarbaşı'nda; Buca-Koop ve Çiğli-Koop, Buca ve Çiğli'de; Egekent II-III, Ulukent ve Buca'da; Ege-Villakent, Seyrek'te; Egekent IV, Torbalı'da inşa edilmektedir. Bu toplu konut alanlarında üretilen birim konut sayısı yaklaşık olarak 34.000'dir. Emlak Bankası, 1990'lı yıllarda da orta üst ve üst gelir grubu için Gaziemir ve Karşıyaka-Bostanlı'da konut üretimine devam etmiş ve bu dönemde ürettiği birim konut sayısı, 11.593'e ulaşmıştır (Karadağ, 2000:135). Bu dönemde İzmir Büyükşehir Belediyesi Mücavir Alan Sınırları içindeki köylerden bir bölümü, gerek aldıkları göç, gerekse sınırları içinde inşa edilen toplu konutlar nedeniyle nüfus artışı yaşamış ve hızla belde belediyesine dönüşerek, mücavir alan sınırları dışına çıkmışlardır. Kuzeyde Ulukent, Koyundere, Harmandalı ve Asarlık, güneyde Görece, Sarnıç, Kaynaklar, Oğlananası Belediyeleri, aslında İzmir Anakenti'nin birer parçası ama bağımsız belediyeleridir 1990'larda. Yine bu dönemde kentin güneybatı aksında Güzelbahçe-Seferihisar koridorunda, mücavir alan sınırları dışında, çok sayıda mevzii imar planıyla, birbirinden kopuk bir biçimde müstakil konut siteleri inşa edilmeye başlamıştır. Lüks müstakil konut sitelerinin yer seçtiği diğer bir bölge ise, yine batıda Urla Belediyesi sınırları içinde "tarımsal niteliği korunacak özel mahsul alanı" olarak imar planında "koruma" altına alınan alanlar olmuştur (Velibeyoğlu, 2004). Anakent'in çeperinde ve kırsal alanlarda yer alan Yaka, Çiçekli, Karaçam, Kaynaklar gibi köylerde ise kimi kez ikinci konut/hafta sonu evi veya sürekli oturlan evler de (Karadağ, 2000) çoğunlukla 1990'lı yıllarda inşa edilmişlerdir. ,

Anakent Belediye ve Mücavir Alan Sınırları dışında yukarıda özetlenen gelişmeler yaşanırken, 1990-2000 yılları arasında yalnızca Anakent sınırları içindeki nüfus yine yaklaşık olarak 500.000 kişi artmış ve İzmir Anakenti'nin 2000 yılı nüfusu 2.250.149 kişiye ulaşmıştır.

1990'lı yılların İzmir'inin gecekondü bölgeleri hakkında, Şenyapılı'nın alan araştırması 1992 yılında yapılan çalışmasından yararlanarak bilgi edinmek mümkündür. Anımsanacağı gibi çalışmada dört kentimizdeki (Ankara, İstanbul, İzmir, Gaziantep) tüm

gecekondu bölgeleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışmanın (Şenyapılı ve Türel, 1996) İzmir'e özel bilgilerini şöyle özetlemek mümkündür:

- Gecekondu ailelerinde işgücüne katılma oranı düşmüştür. 1987 yılında DPT tarafından yapılan araştırmada İzmir'de çalışan hanehalkı oranı % 39,3 iken, 1992'de % 19'a inmiştir. Buna paralel olarak da bağımlı kişi oranı artmıştır. 1987 DPT verilerine göre bu oran İzmir'de 1,5 kişi iken 1992 verilerinde 4,1 kişiye yükselmiştir.
- Gecekondu alanlarında giderek daha fazla sayıda yeni çift, ebeveynleri ile bir arada yaşamaktadır. İzmir'de ebeveynleri ile yaşayan evli çocuk oranı % 31'dir.
- Gecekondu oturan ailelerin çocukları, ebeveynlerinden daha üst düzeyde okula gitmelerine karşın, okul terk oranları çok yüksektir. Tüm okullar göz önüne alındığında en yüksek okul terk oranı % 13 ile İzmir'dedir. Ortaokul terk oranı % 64, lise terk oranı ise % 80'dir.
- İslah imar planları ile gecekondu alanlarına 4 kata kadar verilen yeni imar hakları, gecekondu sahiplerinin "kat çıkma" isteklerini arttırmıştır. Dört kent toplamında kat çıkmak isteyenlerin oranı % 58,5 iken, İzmir'de bu oran % 52'dir.
- Gecekondu alanlarında kiraların gelirlere oranı, kentin yasal kesimlerine göre oldukça düşüktür. Dört kentte ortalama aylık kira 44 ABD Doları iken, İzmir'de 40,4 ABD Doları ile İstanbul ve Ankara'dan düşüktür. Yıllık ortalama kiraların, yıllık ortalama gelire oranı İzmir ve Ankara'da % 14'tür. (yasal konut stokunda bu oran % 24'tür.)
- Gecekondu alanlarında gelirler düşüktür, gelir artış hızı düşüktür ve tüketici fiyat indekslerinin çok altındadır ancak gıda, kira ve altyapı giderleri de düşüktür. Dört kentte toplam ortalama aile geliri 361 ABD Dolarıdır, İzmir'de ise bu değer 356 ABD Dolarıdır.
- Gecekondu alanlarında gelir ile dengeli bir konut ödenebilirliği vardır. Dört kentte, bir konut bedelinin yıllık gelire oranı olan konut ödenebilirliği 2,1 değeri ile en düşük İzmir ve Gaziantep'tedir (Şenyapılı ve Türel; 1996).

1990'lı yılların başında İzmir gecekondularına ilişkin bu veriler, eski-yeni tüm gecekondu alanlarına ilişkindir.

1996–1998 yıllarında, İzmir Yerel Gündem 21 Platformu bünyesinde gerçekleştirilen gecekondu araştırması, 64 mahalleyi kapsamaktadır. Bu mahallelerin seçimi konusunda araştırmada şu ifade yer almaktadır: “Anket çalışması, Büyükşehir Belediyesi tarafından yeni gecekondu alanlarından aşağıda yer alan mahalleler seçilerek gerçekleştirilmiştir” (YG. 21, 1998:6). Seçilmiş olan mahalleler ise şunlardır;

Konak İlçesi: Abdi İpekçi, Atamer, Ali Fuat Erdem, Bahriye Üçok, Barış, Cennetçeşme, Cennetoğlu, Çınarteppe, Bozyaka, Devrim, Gazi, Günaltay, Kibar, Limonteppe, Millet, Özgür, Umut, Uzundere, İhsan Alyanak, Peker, Sevgi, Yüzbaşı Şerafettin, Vatan, Salih Omurtak.

Karşıyaka İlçesi: Bayraklı, Cumhuriyet, Cengizhan, Çay, Çiçek, Emek, K.Yamanlar, Refik Şevket İnce, Muhittin Erener, Gümüşpala, Postacılar, Yamanlar.

Çiğli İlçesi: K.Çiğli, Güzeltepe, Şirinteppe, Balatçık, İstasyonaltı, Maltepe.

Bornova İlçesi: Mevlana, Doğanlar, Naldöken, Osmangazi, Çamkule.

Buca İlçesi: İnönü, M. Kemal, Çamlıkule, Yıldız, Yeşilbağlar, Gökso.

Gazimir İlçesi: Aktepe, Gazi, Emrez, Reşat Bey, Sevgi.

Narlidere İlçesi: 2. İnönü, Narlı, Atatürk, Huzur.

1.853 kişi ile görüşmenin yapıldığı, ancak yalnızca görüşülen kişiler hakkında bilgi alındığı araştırmanın bazı sonuçları şöyle özetlenebilir:

- Gecekonducuların % 72,4’ü “imar affı” kapsamındadır.
- Görüşme yapılan kişilerin % 8,8’i okur-yazar değildir.
- Görüşülen kişilerin % 34,8’inin sosyal güvencesi yoktur.
- Görüşülen kişilerin % 87,9’u, memleketlerinden ya da ailelerinden hiçbir katkı almamaktadır.
- Aile içi üretimde bulunanların oranı % 9,2’dir.
- Doğu-Güneydoğu Anadolu Bölgesi doğumluların oranı % 36,5, İç Anadolu Bölgesi doğumluların oranı % 14,1’dir.
- % 27,6’sı 10 yıl ve daha az süredir (1987–1997) İzmir’de yaşamaktadır.
- % 64,9’u iş bulmak için, % 23,8’i eğitim, % 20,3’ü sağlık, % 7,5 terör-güvenlik, % 3,7’si iklim nedenlerinden ötürü İzmir’e göç etmiştir.
- % 87,7’si İzmir dışına göç etmek istememektedir.
- % 48,2’si kendini İzmirli olarak görmemektedir.

- % 47,5'i ilk yerleştiği mahallede yaşamaktadır ve % 84,1'i taşınmak istememektedir.
- % 61,7'si ev sahibidir, % 59,1'i ise evinin arsasına da sahiptir.
- % 91,6'sının bir başka konutu, % 90,1'inin başka arsası yoktur.
- Ev yapma olanağı ortaya çıktığında, % 36,3'ü toplu konut kooperatifi, % 39'u özel kooperatif aracılığıyla, % 12,3'ü arsa, kredi ve proje desteği ile ev yapmak istemektedir (% 23,1'i cevap vermemiştir).
- Konutların % 67,5'i bir veya iki katlıdır.
- Konutların % 96,2'sinde kanalizasyon, % 95,7'sinde şebeke suyu, % 96,7'sinde elektrik, % 85,8'inde telefon bağlantısı vardır (Y.G. 21, 1998).

İzmir Yerel Gündem 21 Platformu bünyesinde yapılmış olan bu gecekondular araştırmasının, “yeni” ve “hukuken gecekondular” alanlarından seçilen mahallelerde gerçekleştirildiği ifade edilmektedir (Y.G. 21, 1998:6). Ancak yukarıdaki sonuçlardan da görüldüğü gibi, araştırmaya konu olan gecekondular alanlarındaki yapıların % 72,4'ü “imar affı” kapsamındadır. Bir diğer ifadeyle yaklaşık 3/4'ü, Af Yasaları öncesinde inşa edilmişlerdir ve ağırlıklı olarak 1990 yılı sonrasında gelişen ve bizim araştırmamızda incelediğimiz mahallelerden ikisi, Yeşilçam ve Onur Mahallesi içerilmemektedir. Yalnızca görüşülen kişilere ait bilginin toplandığı araştırmada, bazı sorulardaki yüksek “cevapsız” oranı ise o soruların yanıtlarını değerlendirmeyi mümkün kılmamaktadır.

Yukarıdaki değerlendirmeler göz önüne alınarak araştırmanın sonuçları irdelendiğinde, 64 mahallede görüşülen kişilerin yaklaşık ¼'ünün (% 27,6) 1987–1997 yılları arasında İzmir'e geldiği, görüşülen kişilerin % 36,5'inin Doğu-Güneydoğu Anadolu Bölgesi doğumlu olduğu ve % 7,5'inin terör-güvenlik nedeniyle İzmir'e geldiği dikkati çeken sonuçlar olmaktadır.

1980 ve 1990'lı yıllarda İzmir Kenti'ndeki gecekondular alanlarında yapılan dört araştırmanın, karşılaştırılabilir sonuçları aşağıdaki Tablo 2.2'de bir araya getirilmiştir. Ne yazık ki her araştırmanın değişkenleri ve analiz biçimi farklı olduğu için, karşılaştırılabilir değişken sayısı azdır.

1980 yılından 1990 yılına dek geçen 10 yıllık sürede nüfusu 500.000 kişi artan İzmir Anakenti'ne, yine aynı dönemde olan net göç miktarı 293.360 kişidir. İkinci on yıllık

dönemde de, kentin nüfusu yaklaşık olarak 500.000 kişi artmış ve Anakent'in toplam nüfusu 2.250.149 kişiye ulaşmıştır. Bu yirmi yıllık dönemin başlarında, 1983–1984 yıllarında kent nüfusunun % 35,8'ine karşılık gelen 677.920 kişi (Sevgi, 1988), kentin gecekondulu mahallelerinde yaşamaktadır ve daha önce de belirtildiği gibi, imar affı başvurusunda bulunanların % 41,8'i (Sevgi, 1988) yapısının arsasına sahip olmayan gecekondulu sahipleridir. Geriye kalan başvurular, arsasının sahibi olan, bir diğer anlatımla, kaçak yapı sahipleridir.

Tablo 2.2 1983–1998 yılları arasında İzmir Kenti'ndeki gecekondulu alanlarına ilişkin yapılmış araştırmaların sonuçlarının karşılaştırmalı *Kaynak: Sevgi, 1988; Alpar ve Yener, 1991; Şenyapılı ve, Türel, 1996; Y.G.21, 1998.*

	1983–1984 (Sevgi, 1988)	1987 (Alpar ve Yener, 1991)	1992 (Şenyapılı ve Türel, 1996)	1998 (Y.G. 21, 1998)
Doğum yerlerine göre dağılım	% 15,5 İç Ana. % 15 Doğu Ana. % 12,67 Güneydoğu Anadolu B.	% 23'ü İzmirli, çevre iller kadar doğudan gelenler de ağırlık taşır.	% 48 Ege Bölgesi, % 14–21 İç Anadolu Bölgesi	% 14,1 İç Ana. % 36,5 Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölge.
Tanımlanmış dönemde kente gelen / gecekondulu mahallesine yerleşen	Hane reislerinin % 54,77'si 1976–1983 arasında kente gelmiştir.	1977–1987 döneminde gecekondulu bölgesine yerleşenlerin oranı % 36,2		1987–1997 arasında kente gelen (görüşülen kişi) oranı % 27,6
Memleketine hiç gitmeyenlerin oranı	% 24,32	% 38,1		% 27,8
Hane başına ortalama nüfus	% 5,02	% 4,44	4–5 kişilik aileler çoğunlukta	
Ebeveynlerle yaşayan / evli çocuk oranı	% 14,7	% 15,1	% 31	
Okuma-yazma bilmeyenlerin oranı	Erkek % 11,4 Kadın % 36,5	Hane reisi % 10,8 Eşi % % 25,7	Dört kentte gecekondulu sahibi Erkek % 12,6 Kadın % 30,5 Dört kentte kiracı Erkek % 9,1 Kadın % 5,25	Görüşülen kişi % 8,8
Yüksek okula gidenlerin / mezunların oranı	% 5,12	% 0,9		Görüşülen kişi % 2,9
Çalışan hane halkı üyesi oranı	% 26,95	% 39,3	% 19	
Bağımlı kişi sayısı ortalaması	2,71 kişi	1,5 kişi	4,2 kişi	
Çalışan erkeklerde işsizlik oranı	% 11,5	% 11,6	Dört kentte işsizlik oranı kiracı ve ev sahiplerinde % 8,5–9	
Sosyal güvenlik kurumuna bağlı olarak çalışma	Ailede en az 1 kişinin güvenceli ve sürekli iş sahibi olması oranı % 88	Çalışan kişilerin % 75,2'sinin sosyal güvencesi var	Çalışanların ev sahibi %22 kiracı % 16'sı güvenceli çalışıyor	Görüşülen kişilerin % 34,8'inin güvencesi yok

	1983-1984 (Sevgi, 1988)	1987 (Alpar ve Yener, 1991)	1992 (Şenyapılı ve Türel, 1996)	1998 (Y.G. 21, 1998)
Çalışanların iş kollarına dağılımı / statü dağılımı	İşçi % 44,7 Memur % 10,9 Geçici işçi % 32,9	Fabrika/k.üretim/girişim işçisi % 36,2 İnşaat işçisi % 9,1 Esnaf % 3,2 Küçük üretici % 3,5 İdari personel % 6,7 Tarım %2,1 Ticaret+hizmet % 28,4 Marjinal sektör % 4,6	Fabrika işçisi % 8 Dört kentte çalışanların işçi % 50 İnşaat işçisi % 6 Marjinal işler % 5,7	Görüşülen kişi İşçi % 26,5 Geçici işçi % 3,8 Esnaf % 8,7 Memur % 5,6 Emekli % 11,4 Ev kadını % 20,8
Ortalama toplam hane geliri	Min. 21.628 TL Max. 26.320 TL Asgari ücret 16.280 TL	Hane halklarının yarısının geliri asgari ücretin altında	356 \$	Aileler sınırlı gelir imkanına sahip
İşyerine yürüyerek gidenlerin oranı	% 33,92	% 29,3		
Kiracılık oranı	% 28,4	% 27,77		% 36,8
Ortalama aylık kira			40,4 \$	
Tapusu olmayanlar oranı		% 27,8	% 19	
Arsasını kendi çevirenlerin oranı		% 31,21	% 4,7	% 38,4
Arsasını daha önce Çevirenden satın alanların oranı		% 47,58		% 7,4
Tanımlanmış dönemlerde yapılmış gecekonduların oranı		1977-1987 % 28,2	1970-1980 % 35	
Kirada evi olan gecekonduların sahibi oranı	% 18,48			% 4,6
Konutunu kendi yapanların oranı		% 23,36		% 17,7
Tek katlı ev oranı	% 67,29	% 58,83		% 36,6
Şehir şebekesinden su bağlantısı olan konutların oranı	% 88	% 84,67		% 95,7
Elektrik şebekesine bağlı olan konutların oranı	% 91	% 90,83		% 96,7

1983-1998 yılları arasında bu alanlara, hem gecekondular, hem de kaçak yapı olarak ilaveler olmuştur. Tablo 2.2'de sonuçları verilen dört araştırma, farklı tarihlerde ve eski-yeni tüm alanlar bütünlüğünde yapılmıştır. Bu bütünlük içinde araştırma sonuçları karşılaştırıldığında, aşağıdaki saptamaları yapmak mümkündür:

- İzmir'in gecekondular alanlarında, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi doğumlu olanların oranı artmıştır.
- Gecekondular alanlarında yaşayanlar içinde, memleketine artık hiç gitmeyenlerin oranı artmıştır.

- Ortalama hanehalkı büyüklüğü 4–5 kişi arasında değişmekte, ebeveynleri ile birlikte yaşayan evli çocuk oranı artmaktadır.
- Gecekondu alanlarında kadınlarda daha yüksek olmak üzere, okuma yazma bilmeyenlerin oranı hala yüksektir. Bu alanlarda üniversiteye gitmekte olanların ve bitirenlerin oranı giderek düşmektedir.
- Hanehalkı üyeleri içinde çalışanların oranı giderek düşmekte, bu da bağımlı kişi sayısını artırmaktadır.
- Belli bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olarak çalışanların oranı giderek ciddi biçimde azalmaktadır.
- Hane halklarının toplam geliri çoğunlukla asgari ücret değerine yakın olup, düşüktür.
- Gecekondu nüfusu çoğunlukla “işçi”dir ve idari personel/memur olarak çalışanların oranı giderek azalmaktadır.
- İzmir gecekondualarında kiracılık oranı, 15 yılda % 8 artmış ve % 36,6’ya ulaşmıştır.
- Arsa tapusu olmayan gecekondu sahiplerinin oranı azalmıştır.
- Konutunu kendi yapanların oranı azalmıştır.
- Kirada evi olanların oranı azalmış, % 4,8’e inmiştir.
- Tek katlı ev oranı azalarak % 36,6’ya inmiştir.
- Şehir şebekesinden su sağlayan ve elektrik bağlantısı olan gecekondu oranı artmış % 95-96’lara ulaşmıştır.

Yukarıdaki sonuçlar, İzmir Kenti’nde 1928–1998 yılları arasındaki yetmiş yıllık dönemde oluşmuş gecekondu alanlarına ilişkindir. Büyük bir bölümü, 1960 ve 1970’li yıllarda oluşmuş bu mahalleler, zaman içinde yoğunlaşmış, büyümüştür. Araştırmalar tüm alan bütününde ve eski-yeni gecekondu ve gecekondu ayırımında yapılmadığı için, ortalama değerler çok uzun yıllardır kente göçen, kentte bir anlamda tutunabilmiş eski gecekondu sahipleri de içermektedir. Bir diğer anlatımla son yirmi yılda yapılmış gecekondu ve bu konutlarda yaşayan gecekondu sahipleri hakkında net ve ayrıntılı bilgi sunamamaktadırlar. En son araştırma olan ve 1998 yılında Yerel Gündem 21 gerçekleştirilen araştırmada bile, daha önce değinildiği gibi, 1980 sonrasında oluşmuş bazı yeni gecekondu mahalleleri içerilmemiştir. Bir diğer önemli nokta, 1983–1984 yıllarından sonra araştırmalara konu olan bu gecekondu alanlarında ıslah imar planı uygulamasının

başlamış olması ve bu planlara dayanarak bu alanlarda dönüşümün başlamasıdır. Konutunun arsasına sahip olmayan ve 1983–1984 af başvurularına göre, toplam içinde % 41,8 (Sevgi, 1988) paya sahip olan gecekondü sahipleri, tapularını almaya başlamışlardır.

Yerel Gündem 21 bünyesinde yapılan araştırmaların dikkat çeken bulgularından birisi, görüşülen kişilerin % 27,6'sının 1987–1997 yılları arasında kente göçmüş olmalarıdır. Yalnızca bu veri bile 1980'lerden sonra İzmir Kenti'ne göçün devam ettiğinin ve göç eden nüfusun bir bölümünün gecekondü alanlarında yaşamaya başladığını göstermektedir.

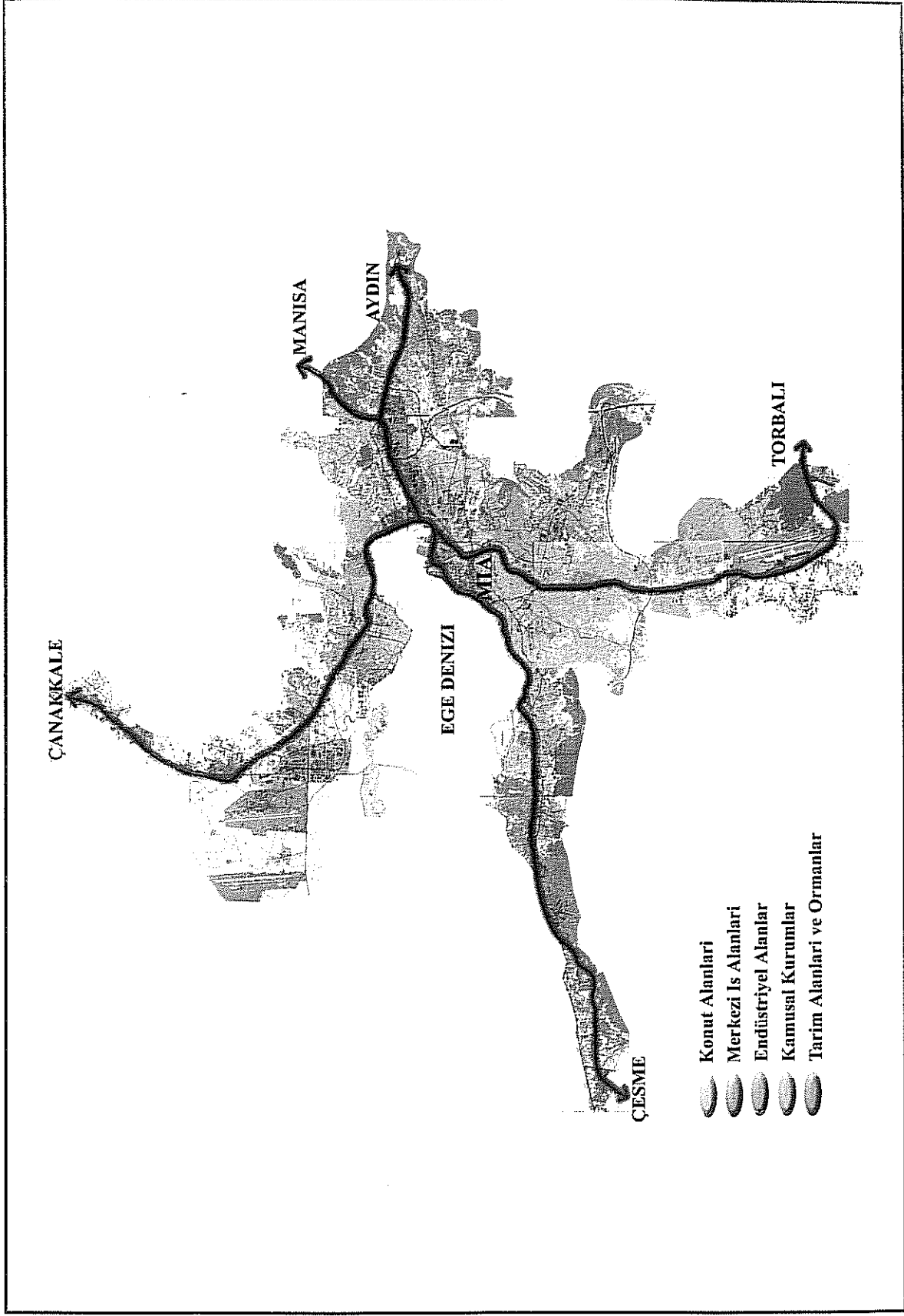
Cumhuriyet tarihimizin önemli kırılma noktalarından birisi olan imar affi yasalarından sonra, kent bütününde gecekondulaşma süreci hakkında bilgi sahibi olabilmenin iki yolu vardır. Bunlardan ilki, daha önce yapılmış olan araştırmalarda olduğu gibi, eski-yeni tüm gecekondü alanlarında kapsamlı bir araştırma yapmak, ancak gerek gecekonduların yapılış yılı, gerekse de gecekondü alanlarında yaşayanların kente geliş yılları ayırımında bilgi toplayıp, bu ayırma dayalı analizler yapmaktır. Bu ise çok büyük ve kapsamlı bir araştırmayı gerektirir. İkinci yol ise, 1983–1984 yıllarında yürürlüğe giren imar affi yasalarına dayanarak yapılmış olan ıslah imar planlarının sınırları dışında, yeni oluşmuş gecekondü alanlarında araştırma yapmaktır. Bizim araştırmamızda bu yöntem benimsenmiştir. İzmir Kenti'nde ve yakın çevresindeki yerleşimlerde, ıslah imar planlarının sınırları dışında oluşmuş yeni gecekondü alanlarının tespiti ve bu alanlarda yapılmış olan alan araştırmasının sonuçları, bir sonraki bölüm olan üçüncü bölümde sunulacaktır.

3. İZMİR'DE ISLAH İMAR PLANLARI SINIRLARI DIŞINDAKİ YENİ GECEKONDU ALANLARI

Türkiye'nin üçüncü büyük kenti olan ve 2000 yılı nüfusu 2.250.000 kişiyi aşan İzmir Kenti'nin, konumlandığı çok özel coğrafyaya karşın, bu özel konumla uyumlu ve sağlıklı bir kentsel fiziki çevreye, kentsel yaşama sahip olduğunu söylemek, ne yazık ki mümkün değildir. 1950'lerden günümüze nüfusu on kat artan kentte, imar planlarına uygun olarak yapılaşmış "imarlı" kesimlerde zaman içinde gerçekleştirilen yoğunluk artışlarıyla, kentsel teknik ve sosyal altyapı yetersizlikleri ortaya çıkmış ve Ege Denizi'nin Doğu-Batı doğrultusundaki en derin körfezi olan İzmir Körfezi, bir beton duvarla çevrelenmiştir (Harita 3.1).

1980'lerde benimsenen politikalarla paralel olarak oluşturulan çerçeve ve kurumsal yapı öncülüğü ve desteğiyle, İzmir'de de çok sayıda toplu konut girişimi gerçekleştirilmiştir. Büyük bir bölümü, mevcut kamu arazisi varlığına bağımlı olarak yer seçen bu toplu konut alanları, çoğunlukla kentin çeperlerinde, çok eğimli arazilerde, kentten ve kentsel yaşamdan kopuk, yetersiz donatı alanlarıyla inşa ve iskan edilmişlerdir. Son yirmi yıl içinde bu toplu konut alanlarında üretilen 64.359 birim konuttan, Emlak Bankası tarafından gerçekleştirilenler dışındakilerin sağlıklı yaşam çevreleri oluşturduğunu söylemek güçtür. Emlak Bankası tarafından gerçekleştirilen konut çevreleri ise orta-üst ve üst gelir grubunun talebini karşılamaya yönelik olarak üretilmiştir.

Yaklaşık olarak 80 yıldır kentin gündeminde olan kaçak yapı ve gecekondu alanları ise "planlı" gelişen kentsel alanların bitişiğinde ve körfezi çevreleyen yamaçlarda ve daha iç kesimlerde de kentin güney, güneydoğu, güneybatı kesimlerinde ve yine çoğunlukla eğimli alanlarda ve vadi yamaçlarında gelişmiştir. İmar affı yasalarının yürürlüğe girmesiyle 1985– 1998 yılları arasında, bu gecekondu ve kaçak yapı alanlarına dönük olarak ıslah imar planları üretilmiştir. İzmir Kenti özelinde üretilmiş bu ıslah planları aracılığıyla sağlıklı bir fiziki çevre dönüşümünden söz edebilmek mümkün değildir. İslah planı sınırları içerisinde kalan alanlarda öncelikle mülkiyet sorununun çözülmesi hedeflenmiş, yapılar affedilmiş ve çoğunlukla da af kapsamına alınan yapılar üzerine yeni katlar, kısmen ruhsatlı, kısmen kaçak olarak ilave edilmiştir. İslah planı sınırları içinde kalan boş parsellerde ve ortak kullanım alanları olarak düzenlenmiş boş alanlarda da kimi kez yeni gecekondu ve kaçak yapılar yapılabilmektedir.

Harita 3.1 İzmir Metropolitan Alan Arazi Kullanım Durumu
Kaynak: İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan şehir rehberinden (2000) hazırlanmıştır

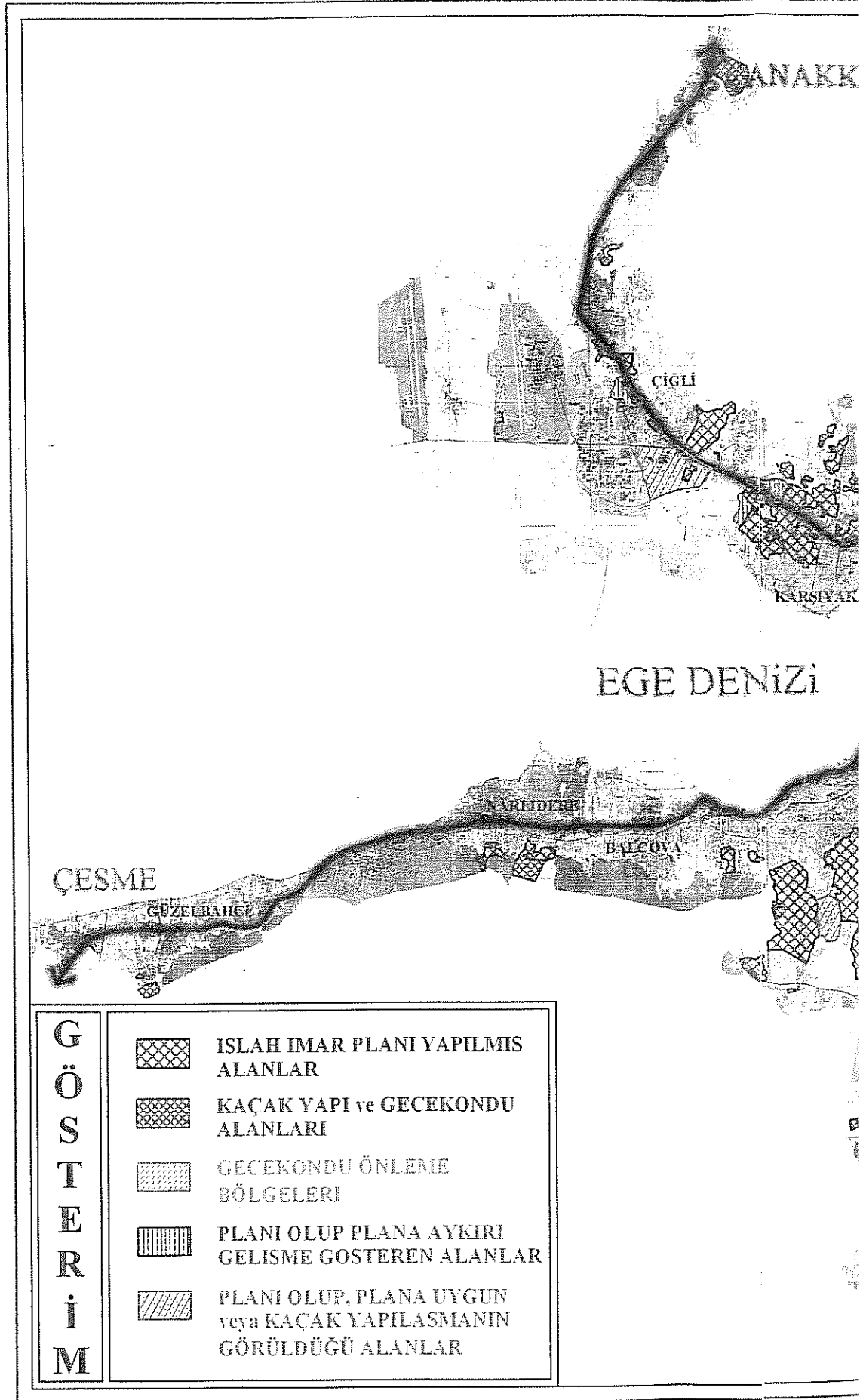
Islah planları dışındaki alanlarda da kentsel büyüme devam etmiş, bu büyüme bazı bölgelerde ruhsatlı, bazı bölgelerde kaçak yapılaşma, bazı bölgelerde de gecekondulaşma biçiminde olmuştur.

Yukarıda özetlenen farklı nitelikteki kentsel alanların, kent bütününde hangi sınırlar içinde olduğunun belirlenmesi, bu araştırmanın odağında olan, ıslah planları dışındaki yeni gecekondulaşma alanlarının belirlenebilmesi için kaçınılmazdır ve öncelikle bu bilgi üretilmiştir. Anılan sınırların belirlenebilmesi için Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyelerinin arşivleri incelenmiş, çalışanlarıyla görüşülmüş, 1/10000 ölçeğinde Büyükşehir Belediyesi tarafından üretilmiş olan kent rehberi altlık olarak kullanılmıştır. Bu harita ile kent dolaşılmış ve sokak düzeyinde ayrıntılı tespitler yapılarak, 2001–2002 kesitinde İzmir Kenti’nde planlı gelişen, planı olmasına karşın ruhsatsız/kaçak gelişen alan sınırları, İzmir Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde onaylanmış tüm ıslah imar planı sınırları ve bu sınırlar dışındaki yeni kaçak yapı ve gecekondulaşma alanları belirlenmiştir.

2001– 2002 kesitinde İBŞB sınırları dışında kalmakla birlikte, Anakent’in ayrılmaz bir parçası konumunda ve devamı niteliğindeki çevre/belde belediyelerinde de yukarıdaki tespitler yapılarak, anakentin kuzeyindeki 6, güneyindeki 5 belediyede ıslah planları ve bunların dışındaki alanlarda yeni gecekondulaşma bölgelerinin varlığı incelenmiştir. Bu belediyeler Anakent’in kuzeyinde Seyrek, Sasalı, Harmandalı, Ulukent, Koyundere, Asarlık Belediyeleri, Anakent’in güneyinde ise Görece, Menderes, Sarnıç, Oğlananası ve Kaynaklar Belediyeleridir. Çevre belediyelerine dönük analizler 4. bölümde aktarılacaktır.

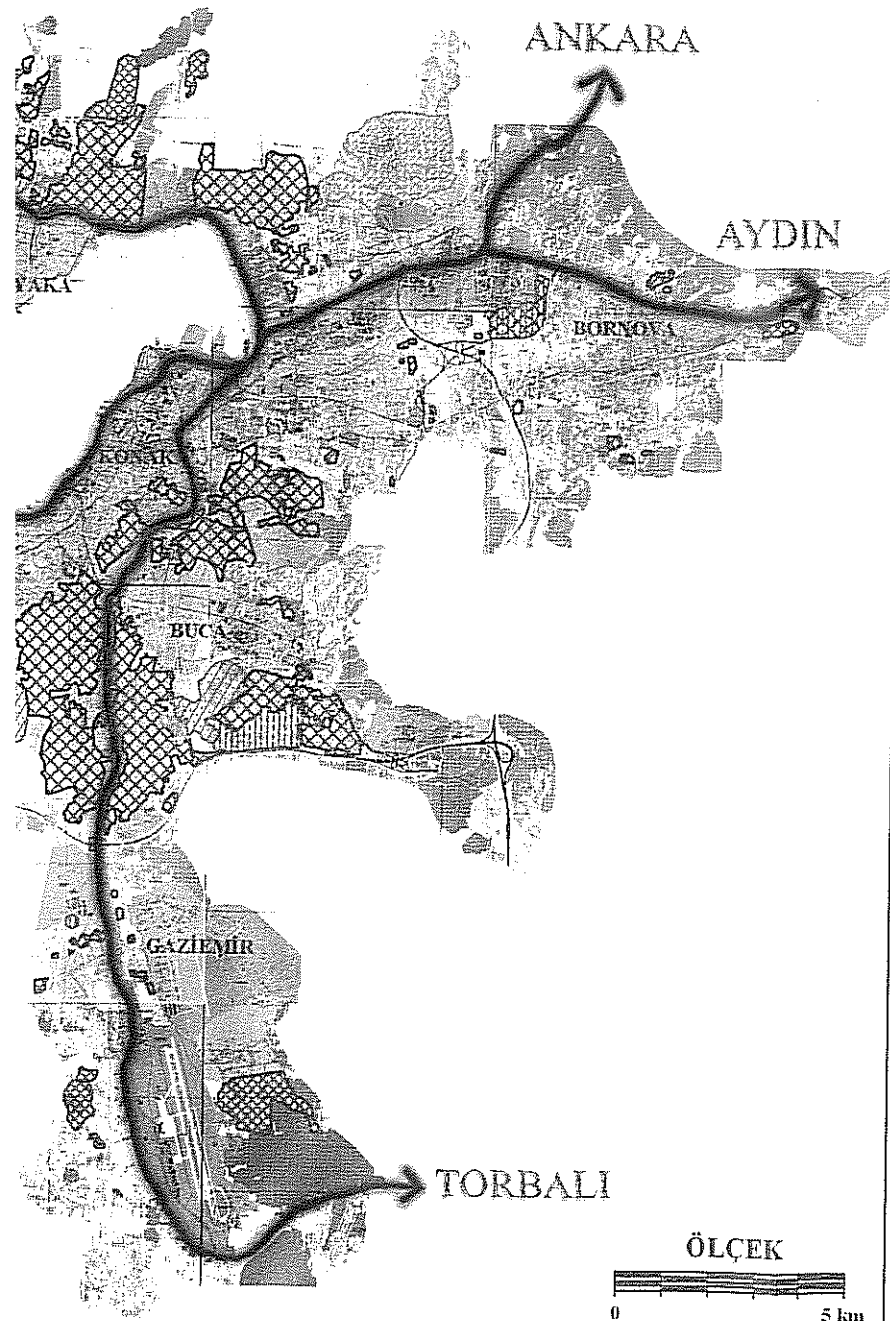
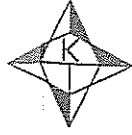
Bu noktada belirtilmesi gerekli olan bir nokta, bugün artık İzmir Büyükşehir Belediyesi sınırlarının genişletilmiş olduğudur. 2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı yasa uyarınca, kent merkezinden 50 km uzaklıktaki yarıçap içindeki tüm yerleşmeler, İzmir Büyükşehir Belediyesi yetki alanı içine alınmışlardır.

Bu araştırma kapsamında tespitlerin yapıldığı 2001– 2002 kesitindeki İBŞB sınırları içine bakıldığında (Harita: 3.2), körfezi çevreleyen “imarlı” kesimin hemen bitişiğinde ve oldukça büyük alanları kapsayan, “ıslah imar planı yapılmış alanlar”ın yer aldığı görülmektedir. İBŞB sınırları içinde 1985– 1998 yılları arasında onaylanmış olan ıslah imar planlarının kapsadıkları toplam alan, 3.214,6 ha’dır. Bu planların yaklaşık olarak 2/3’ü 1985– 87 yılları arasında onaylanmıştır. Anılan 15 yıllık dönemde onaylanmış olan

Harita 3.2 2001-2002 Kesitinde İzmir'de Yasadışı Konut Gelişme Alanları
 Kaynak: 2001-2002 yılları arası alan araştırması, (Özdemir, Avar vd., 2002)

KKALE

Karşıyaka İlçesi: Karşıyaka İlçesi'nde, onaylanmış ıslah planlarının kuzeyinde ve bitişiğindeki Yamanlar Mahallesi'nin devamı niteliğindeki Onur Mahallesi, İBŞB sınırları içinde, bu araştırma kapsamında tespit edilen en büyük gecekondular bölgesidir. Yamanlar Deresi'nin, çok eğimli batı yamaçlarında yer alan bu mahallede, iki ayrı bölgede toplam 1.445 gecekondular yer almaktadır.

Buca İlçesi: Buca İlçesi'nde ıslah planlarına yakın konumda ve Aydın-İzmir-Çeşme Otoyolu'nun kuzeyinde ve yakınında, Mustafa Kemal, İnönü ve Gediz Mahalleleri'nde toplam 625 adet gecekondular bulunmaktadır.

Bornova İlçesi: Anakent'in yerleşik alanının doğu ucunda, yine bir vadinin kuzey-güney yamaçlarında yer alan Yeşilçam Mahallesi'nde 697 adet gecekondular bulunmaktadır.

Narlidere İlçesi: Kentin batı aksında yer alan Narlıdere Belediyesi'nin güney yamaçlarında, yine ıslah planlarına bitişik konumda, Ilıca, Atatürk ve 2. İnönü Mahalleleri sınırları içinde 447 adet gecekondular bulunmaktadır.

Gaziemir İlçesi: Anakent'in güneyinde yer alan Gaziemir İlçesi'nin yerleşik alanının dışında ve kopuk olarak yapılaşmış olan Sevgi Mahallesi'nde 125 adet gecekondular bulunmaktadır.

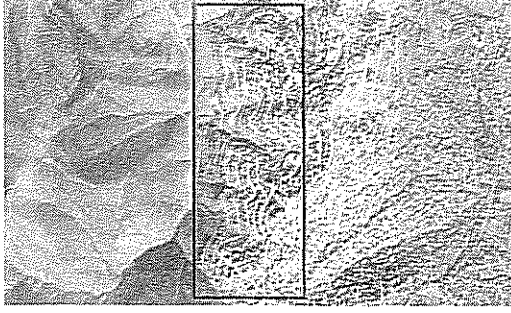
İzmir Anakent sınırları içinde ve onaylanmış ıslah imar planı sınırları dışında ve 1985 sonrası yapılaşmış bu gecekondular alanlarında toplam 3.753 adet gecekondular tespit edilmiştir. Yaklaşık olarak 20.000 kişinin çok ciddi yoksunluklar içinde yaşadığı bu son yirmi yılın gecekondular alanları, bu bölümde sırasıyla ve ayrıntılı olarak aktarılacaktır.

3.1. KONAK İLÇESİ

İzmir Anakenti'nin merkez ilçesi konumunda olan Konak İlçesi, Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı dokuz ilçe belediyesinin içinde en büyük nüfusa sahiptir. 2000 yılı nüfusu 781.073 kişi olan İlçe, 1980'li yıllardan önce gecekondulaşmanın, alansal olarak en üst düzeyde görüldüğü yerleşim alanıdır. Af yasalarına dayanarak, İzmir Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde 1985-1998 yılları arasında 3.214 hektarlık alana yönelik olarak hazırlanmış ve onaylanmış olan ıslah imar planlarının yaklaşık üçte biri (1.053 ha.), Konak İlçesi sınırları içindedir.

Af yasaları sonrasında ve anılan ıslah imar planları sınırları dışında, Konak İlçesi'nde iki farklı bölgede yeni gecekondu alanları oluşmuştur (Harita 3.1.1). Birbirine yakın konumda olan bu iki bölge de ıslah imar planlarına bitişik alanlarda gelişmiştir. Her iki bölge de kentin güneybatı kesiminde yer almakta, kent merkezine ve "düzenli/imarlı" gelişen konut alanları olan Hatay Caddesi ve çevresi, Hıfzıssıhha semtlerine yakın konumdadır.

İlçe sınırları içindeki birinci gecekondu bölgesi, kuzey-güney doğrultusunda oldukça derin bir vadinin doğu yamaçlarında yer almaktadır. Vadinin her iki yamacı da oldukça dik bir eğime sahiptir. Kısaca Limontepeler Bölgesi olarak isimlendirdiğimiz bu bölgedeki gecekondu üç mahallenin sınırları içinde kalan alanların bir bölümünde yapılanmıştır. Bu mahalleler Salih Omurtak, Ali Fuat Erden ve Limontepeler Mahalleleridir. Bu mahallelerin diğer bölümleri ise, yukarıda belirtildiği gibi ıslah imar planı sınırları içinde kalmaktadır. Doğru yamacında yeni gecekonduların yer aldığı vadinin batı yamacında ise 2005 yılında İzmir'de gerçekleştirilecek Uluslararası Üniversite Olimpiyatları (Universiade-2005) sırasında sporcuların kalacağı "Olimpiyat Köyü" inşa edilmiştir. Bu köy ve içinde yer alan konutlar İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından yaptırılmıştır. Konutların satışı tamamlanmış, olimpiyat oyunları bittikten sonra satın alan kişilere teslim edilecektir. Özetle derin bir vadinin bir yamacında Olimpiyat Köyü diğer yamacında da gecekondu mahalleleri yer almaktadır. Arada kalan arazinin bir bölümü de askeri alandır ve ağaçlandırılmış durumdadır.

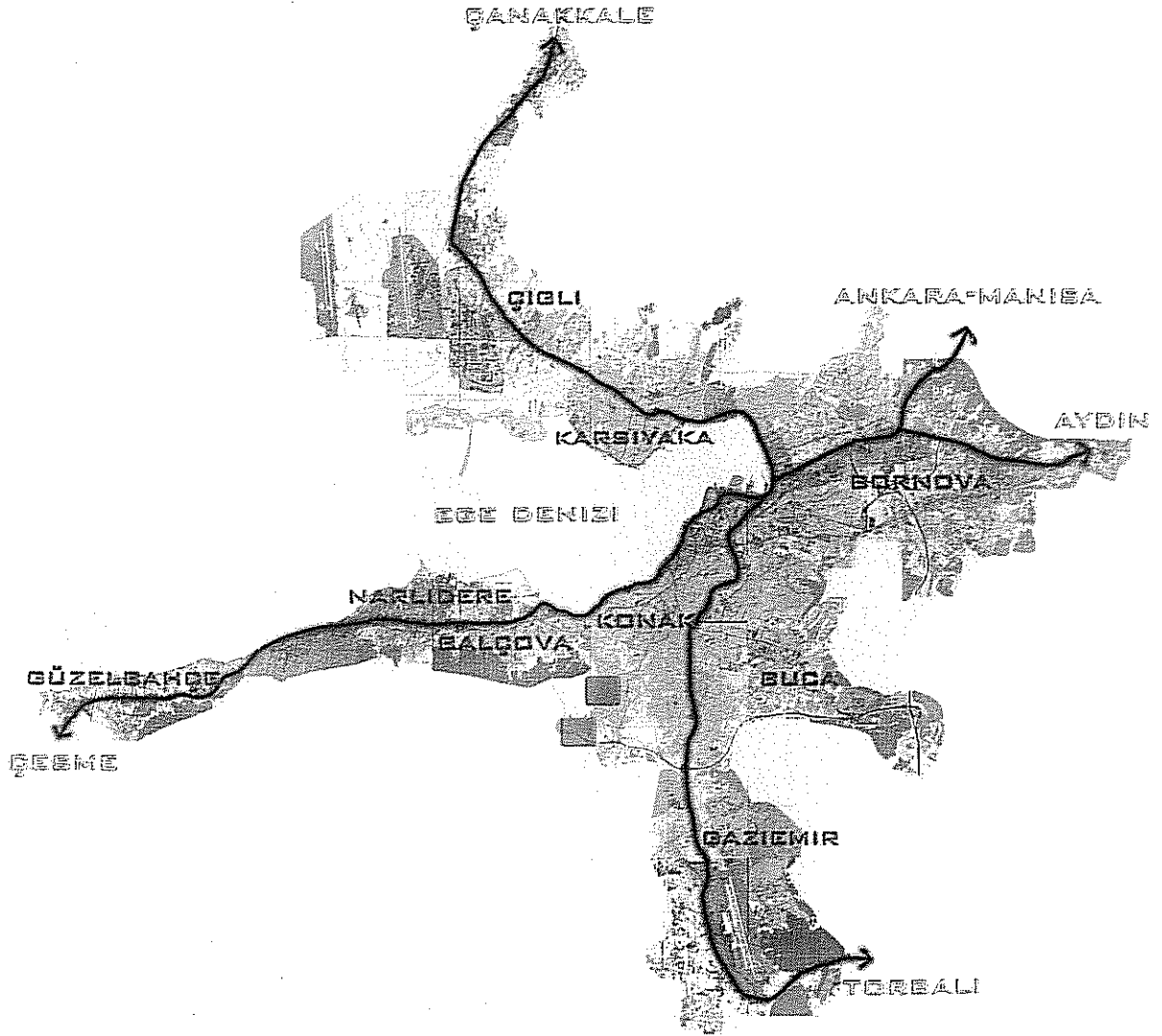

K
O
N
A
K

■ LIMONTEPE BÖLGESİ

■ CENNETÇESME BÖLGESİ

Harita 3.1.1 Konak İlçe Sınırları İçinde Gelişen Yeni Gecekondular Alanları

Konak İlçesi sınırları içindeki ikinci gecekondu bölgesi ise Cennetçeşme Mahallesi'nin sınırları içinde yer almaktadır. Tıpkı Limontepe bölgesi gibi bu bölge de 1980'den önce gelişmiş olan kaçak yapı ve gecekondulara ve dolayısıyla ıslah imar planı sınırlarına bitişik konumda gelişmiştir. İzmir-Aydın Otoyolu'na bağlantıyı sağlayan otoyolun kuzeyinde yer alan bu gecekondular, İzmir'de tespit etmiş olduğumuz sekiz yeni gecekonduların içinde en göz önünde olan bölgelerden biridir. Araştırma grubumuzun gecekondulaşmanın İzmir'de henüz bitmediği konusunda ilk izlenimlerini oluşturan bu bölgenin önemli bir özelliği de bölgenin bir bölümünde yaşanan taşınma sürecidir. Otoyolun inşası sırasında, yol güzergahında kalan 61 adet gecekondular yıkılmıştır. Yıkılan bu gecekondularda yaşayanlar, yaptıkları eylemler sonucunda kendilerine Valilikçe arsa tahsis edilmesini sağlamışlar ve bugün Buca'da "61 Evler" olarak bilinen bir konut alanına taşınmışlardır. Gerek bu gecekonduların eylemleri, arsa tahsisi ve konutlarının yapım süreci gerekse de bugün 61 Evler'de yaşamakta olanlar hakkında bilgiler 3.1.8 no'lu bölümde ayrıntısıyla aktarılacaktır. Gecekonduların yerleşimlerine alternatif bir çözüm örneği olması açısından bu deneyim önemlidir.

Limontepe ve Cennetçeşme gecekondularını yamaçlarda, eğimli alanlarda yapılaşmış, hemen hepsi tek katlı, kiremit çatılı, kimi kesimlerinde yolu suyu olmayan ve yoksulluğun çoğunlukla hem evlerin dışından hem de içinden gözle görülebildiği gecekondulardır.

2002 yılı Kasım ayında gerçekleştirilen alan çalışmalarında, birinci bölge olan Limontepe bölgesinde 201 adet yapı tespit edilmiştir. Bu bölgede yaklaşık olarak her beş yapıdan biri ile hanehalkı görüşmesi yapılmaya çalışılmış ve 35 görüşme gerçekleştirilmiştir. Hanehalkı görüşmelerinin yanı sıra arazide tüm yapıların numeratajı tespit edilmiş ve bu numerataj bilgisine paralel olarak muhtarlıklardan kaydı olan hane halklarının bilgisi alınmıştır. Ali Fuat Erden, Salih Omurtak ve Limontepe mahalle muhtarlıklarından 457 adet hanehalkına ait bilgiye ulaşılmıştır.

İkinci bölge olan Cennetçeşme bölgesinde 2003 yılının Nisan ayında yapılan alan çalışmasında 213 adet yapı tespit edilmiş ve 40 hanehalkı görüşmesi yapılmıştır. Benzer biçimde, Cennetçeşme Mahallesi Muhtarlığı'ndan da tespit edilen tüm yapılardaki hanehalkı bilgileri (kayıtlı olan ailelerin) alınmıştır. Muhtarlık kayıtlarında hanehalkının demografik bilgileri ve doğum yerlerine ilişkin bilgi yer almaktadır. Aşağıdaki tabloda, her iki bölgede muhtarlık kayıtlarına göre kayıtlı olan hanehalkı sayısı toplam nüfus ve

grubumuzca yapılan hanehalkı görüşmeleri sayısı ve görüşme yapılan hanelerdeki toplam nüfus verilmektedir (Tablo 3.1.1). Alanda yapılan görüşmelerde, tüm hanehalkı üyelerine ait bilgi toplanmış ve demografik yapı, göç, eğitim, işgücünün yapısı vb. değişkenlerin analizinde hanehalkı dağılımı esas alınmıştır.

Tablo 3.1.1 Mahallelere göre muhtarlıkta kaydı olan hane halkı sayısı ve yapılan görüşme sayısı

Mahalle		Muhtarlıkta Kaydı Olan Haneler		Görüşme Yapılan Haneler	
		Sayı	Toplam Nüfus	Sayı	Toplam Nüfus
Limontepe Bölgesi	Limontepe	63	298	10	49
	Ali Fuat Erden	48	222	9	42
	Salih Omurtak	94	431	16	84
Cennetçeşme Bölgesi	Cennetçeşme	252	1104	40	176
Toplam		457	2055	75	351

3.1.1. Demografik Yapı

Demografik yapı, hane reislerinin ve hanehalkının doğum yerleri, yaş gruplarının dağılımı ve hane büyüklüğü gibi göstergelere bakılarak incelenmiştir. Konak İlçesi gecekonduarındaki hane reislerinin sadece % 4,2'si İzmir doğumlu iken, % 49,7 Doğu ve Güneydoğu illerinde doğmuştur. Hanehalkı üyelerinin doğum yerlerine göre dağılımına bakıldığında Ege Bölgesi'nin (% 50,1) ilk sırayı, Doğu Anadolu Bölgesi'nin (% 21,7) ise ikinci sırayı aldığı görülmektedir. "Göç süreçleri" başlığı altında ayrıntı ile inceleneceği gibi, sadece bu oran, Türkiye'de "nüfus hareketleri" konusu incelenirken, Akşit ve diğerlerinin (2001) işaret ettiği gibi, bölgeler arası eşitsizliğin indirgenemez bir olgu olduğunu; bu araştırma bağlamında ise, yoksulluk ve gecekondulaşma süreçlerinin bölgeler arası eşitsizlikten ayıramayacağını gösterir.

Hanehalkı üyelerinin doğum yerlerinin dağılımında ise % 42,1 ile İzmir öne çıkmaktadır. Bunun nedeni ağırlıklı olarak İzmir'de doğan çocuklar veya İzmir'de doğmuş genç annelerdir. Nüfusun baskın olarak "kırsal" kökenli olduğu yerlerde doğum oranlarının da yüksek olması beklenir. Ancak, 7 yaşın altındaki çocuk nüfusunun % 10,4 olduğu

Konak gecekondü alanlarında, bu durumun son yıllarda değiştiği görölmektedir. 15 yaşın altındaki çocuklar, nüfusun % 28'idir. Asıl yoğunlaşma, ise, 7- 50 yaşları arasındadır.

Tablo 3.1.2 Hane halkı üyelerinin doğum yerlerine göre dağılımı

Doğum Yeri	Sayı	%
Ege	176	50,1
Marmara	5	1,4
İç Anadolu	61	17,4
Akdeniz	12	3,4
Karadeniz	4	1,1
Doğu Anadolu	76	21,7
Güneydoğu Anadolu	15	4,3
Yurtdışı	2	0,6
Toplam	351	100

Tablo 3.1.3 Hane halkı üyelerinin yaş gruplarına göre dağılımı

Yaş Grubu	Sayı	%	Toplam %
0 – 1	5	1,4	1,4
2 – 6	33	9,4	10,8
7 – 14	61	17,4	28,2
15 – 20	65	18,5	46,7
21 – 30	56	16	62,7
31 – 40	57	16,2	78,9
41 – 50	44	12,5	91,5
51 – 60	19	5,4	96,9
61 – 70	8	2,3	99,1
70+	3	0,9	100
Toplam	351	100	-

Ortalama hane büyüklüğünün, 4,7 kişi olduğu da düşünöldüğünde, “üçüncü dünya” yoksullarının, yoksullukla baş etme stratejilerinden “hane halkı kompozisyonunu değiştirme” kategorisine dahil edilen, “doğum kontrolü ile hane büyüklüğünü sınırlama” (Drakakis- Smith, 1996) eğilimi, çocuk nüfusunun azalmasında belirleyicidir. 1984–85

yıllarında Sevgi tarafından İzmir gecekondular mahallelerinde yapılmış olan alan araştırmasında o yıllarda Konak İlçesi sınırları içinde yer alan gecekondular mahallelerinde ortalama hanehalkı büyüklüğü 5,36 kişi bulunmuştur (Sevgi, 1988). Aradan geçen 20 yıl içinde Konak İlçesi'ndeki yeni gecekondularda hanehalkı büyüklüğünün azaldığı görülmektedir.

1987 yılında alan araştırması yapılmış olan D.P.T'nin "Gecekondular Araştırması"nda, hanehalkı büyüklüğü, Ankara'da 5,05 kişi, İstanbul'da 4,82 kişi, İzmir'de 4,44 kişidir (Alpar ve Yener, 1991). Sevgi'nin yaptığı araştırmada ise, İzmir kent bütününe ilişkin bulunan ortalama hanehalkı büyüklüğü 5,02'dir. Anılan iki araştırmanın sonuçlarındaki farklılığa karşın, 1990'lı yıllardan sonra yapılmış olan araştırmalarda gecekondular bölgelerinde artık hane büyüklüğünün 5 kişinin altına indiği görülmektedir. 1992 yılında; Ankara, İstanbul, İzmir, Gaziantep kentlerinde yapılan araştırmada, hanehalkı büyüklük değerlerinin 4-5 kişi arasında değiştiği saptanmıştır (Şenyapılı, 1996). 1999 yılında, Ankara'da 4 gecekondular bölgesinde yapılan araştırmada da bu değer 4,45 kişidir (Şengül ve Ersoy 2000). Ancak bu, elbette kente görece daha sonra gelmiş ya da daha genç nüfus için geçerli bir gözlemdir. Çünkü "kırsal" yerleşmelerin tersine, kentte daha çok çocuk ve ailede daha çok bağımlı birey, "daha çok maliyet" demektir. Diğer yandan, sonraki sayfalarda, "işgücünün yapısı" başlığı altında ayrıntı ile inceleneceği gibi, işsizliğin, süresiz ve güvencesiz işlerin yaygın olduğu gecekondular alanlarında, emek pazarına daha fazla aile üyesinin katılması, zorunlu bir "hayatta kalma stratejisidir". Bu açıdan bakıldığında, "çok çocuk", orta yaşlı aileler için, bir "avantaj" da olabilmektedir. Örneğin, Salih Omurtak'ta yaşayan ve kısa bir zaman önce eşini kaybeden 5 çocuklu bir kadının çocukları, "dara düştüklerinde" yardımlaşabilir: "*başım böyle bir iş geldi, tek başım olsam ne yapardım?*" (75).

3.1.2. Aile ve Akrabalık İlişkileri

Modernleşmeci yaklaşımlarda, kırsal-kentsel ya da geleneksel-modern karşıtlığında, özellikle vurgulanan geniş (geleneksel) ve çekirdek aile karşıtlığı üzerinden işleyen ve modernleşme ve kentleşmeye bağlı olarak geleneksel ailenin çözüleceği beklentisi vardır. Ancak, "geleneksel aile" "halen" ısrarla varlığını sürdürmekte, bütün araştırmalarda da birbirine yakın oranlar ile temsil edilmektedir. Konak gecekondularında, geleneksel ailenin oranı, % 27, 4'tür. Burada, ailenin yaşlı bağımlı bireyleri ile dayanışma

kadar, birinci kuşak aile üyeleri ve ikinci ve üçüncü kuşağın oluşturduğu “çekirdek aile”nin gelirlerini ve giderlerini kontrol etmek kaygısı da önemlidir. Diğer yandan, çekirdek aile oranı, % 66,6, parçalanmış ailelerin ise, % 5,8’dir. Ayrıca belirtmelidir ki, “geleneksel aile” ve “çekirdek aile” tanımlarını ve karşılığını geçersizleştiren, “informel dayanışma ağları”ndan daha doğrudan bir pratik, “hane halkının kompozisyonunu değiştirmek” gibi, sosyal/mekansal örnekler de gözlenmiştir. Örneğin, ayrı evlerde yaşayan kardeşlerin “çekirdek aileleri”, doğrudan gelirlerini paylaşmakta; ya kardeş ya da kuzen olan hane reislerinin “çekirdek aileleri”, “iki ayrı eve kira vermemek için”, aynı evde yaşamaktadır.

Sevgi’nin (1988) araştırmasında, anne ve/veya baba ve çocuklardan oluşan aile oranı % 75,17 iken, ebeveyn ve akrabalarla yaşayan aile oranı % 16,98’dir. Gecekondu ailenin giderek ebeveyn ve akrabalarla oturma yönünde gösterdiği değişimi Şenyapılı da, “gecekondu nüfusunun ayrı hane açmada karşılaştığı güçlük” olarak açıklamaktadır (Şenyapılı, 1996).

Aile ve evlilik ile ilgili pratiklere bakıldığında, gecekondu alanlarında, “akraba evliliği”, “kadınlarda küçük yaşta evlilik”, “görücü usulü evlilik”, “evlenirken resmi nikahın olmaması” ve “başlık parası” gibi, “geleneksel” pratiklerin dağılımı, oldukça yüksektir. Doğrudan bu araştırmanın odağında olmadığı için, modern-geleneksel karşıtlığı üzerinden işleyen ve gecekonduyu, “kentte kırın ya da geleneğin devamı” olarak gören modernleşmeci yaklaşımlar ile aramıza bir ayırım çizgisi çekmek için, “geleneğin”, “yere bağımlılığı”, yani mekansal boyutunu ve kentte, “geleneksel olarak deneyimlendiği yerlerdekinden farklılaştığı”nı hatırlatarak, sadece bu pratiklerin “var” ya da “yok” oluşu, niceliksel büyüklüğüne bakılacaktır. 18 yaşın altında evlilik oranı, erkeklerde % 9,8 iken, kadınlarda, % 49,3’tür. Nikahsız çiftlerin oranı % 7, evlendikten sonra nikah yaptıran çiftlerin oranı da % 47,9’dur. Bu, kadınların toplumsal konumuna dair özellikle vurgulanması gereken bir göstergedir. Karşılaştığımız örneklerde, sonradan yapılan nikahların önemli bir nedeni, temel öğretime başlayacak çocuklara nüfus cüzdanı çıkarılmasıdır; yani, kadının evlilikten doğan haklarını güvence altına almak için değil. Yine, başlık parası da, % 35,2 gibi yüksek bir orandadır. Birinci derece akrabaları ile evli olanların oranı, % 18,3’tür. Akraba, komşu, tanıdık ve hemşerileri dışındaki “yabancılar” ile evli olanların ise, % 28,2’dir. Diğer yandan, evli çiftler arasında, “yabancı” ile evlilik en düşük oranda gözlemlendiği halde, çocukların evliliği söz konusu olduğunda, bu eğilim büyük

oranda terk edilmiş görünmektedir: % 95,8'i, çocuklarının, "kendi istedikleri ile" evlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir: *"Evlilik gönül işi gelini Ağrı'dan aldık geldik. Ben de yobazlık duygusu yok, gönül sevgisini önemsiyorum, ırk ayrımı yok bizde. Geleneksel evlilikler var ama zorlayıcı bir şey yok. Ben buradaydım annemler bulmuş buradayken nişan yapıldı. Görücü usulü ile denilebilir"* (91).

3.1.3. Eğitim: "Öyle herkes okuyamazmış"

Eğitim durumu, hanehalkı görüşmelerinde görüşülen kişi ve örneklemdeki hane halkının toplam sayısı esas alınarak incelenmiştir. Böylece, görüşülen yetişkinlerin eğitim durumuna bakıldığında, okuma-yazması olmayanların oranı, % 11 ile yüksek bir değerdedir. Bekleneceği gibi, okuma yazması olmayanların oranı, cinsiyete göre bir farklılık göstermekte, kadınlarda, % 16 gibi bir değere ulaşmaktadır. 20 yıl öncenin değerlerine bakıldığında; hane reislerinin % 11,4'ünün, eşlerinin ise % 36,7'sinin okuma yazma bilmediği görülmektedir (Sevgi, 1988). Benzer bir dağılım 1987 tarihli DPT araştırmasında da görülmektedir. Bu çalışmada da hane reislerinin % 10,8'i, eşlerinin ise % 25,7'sinin okuma-yazma bilmediği saptanmıştır (Alpar ve Yener, 1991). 4 kenti kapsayan gecekondular araştırmasında da okuma-yazma bilmeyen eş/ kadın oranı; ev sahibi olanlarda % 30,5, kiracılarda ise % 25 bulunmuştur (Şenyapılı, 1996). Doğaldır ki bu oranların tümü çok yüksektir.

Tablo 3.1.4'te görüleceği gibi, hiç yüksek okul mezununun bulunmadığı Konak gecekondularında, yüksek okula devam eden yalnızca 2 erkek öğrenci vardır. Yetişkinler arasında, sadece ilkokul mezunu ya da ilkokulu terk etmiş olanların oranı, % 54'tür. Hem maddi nedenler hem de cinsiyetçi tutumlar nedeniyle ilkokuldan sonra eğitimine devam edemeyen bir kadının ifadesiyle: *"Bizim zamanımızda beşi bitirdin mi tamamı. Evde sadece kayın birader ilkokulu bitirmiş, diğerleri 5. sınıfa kadar okumuş. Öyle herkes okuyamazmış"* (76). Eğitim durumunda, cinsiyete göre, kadınlar aleyhine açık bir farklılık gözlenen yetişkinler arasında, kız çocukların okutulması ile ilgili tutumlarına bakıldığında, aynı eğilimi göstermezler. Kız çocukların okutulmasına karşı çıkanların oranı, % 6'dır. Kız çocuklarını "her koşulda okutmayı isteyenler" % 50,7'lik bir oran ile temsil edilirken, "maddi imkanları olursa okutacak" olanların oranı % 32,8'dir. Burada, cinsiyetten çok, "maddi koşullar" belirleyicidir.

Tablo 3.1.4 Hane halkı üyelerinin eğitim durumu

	Okul Çağında Olmayan Nüfus Dahil						Okul Çağında Olmayan Nüfus Hariç					
	Kadın		Erkek		Toplam		Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Okul Çağında Değil	21	11,5	16	9,5	37	10,5	-	-	-	-	-	-
Okuma Yazması Yok	25	13,7	9	5,3	34	9,7	25	15,5	9	5,9	34	10,8
Okuma Yazması Var	7	3,8	5	3	12	3,4	7	4,3	5	3,3	12	3,8
İlköğretim Okuluna Gidiyor	24	13,2	29	17,2	53	15,1	24	14,9	29	19	53	16,9
5 Yıllık İlköğretim Okulu Mezunu	61	33,5	62	36,7	123	35	61	37,9	62	40,5	123	39,2
İlkokuldan Terk	14	7,7	13	7,7	27	7,7	14	8,7	13	8,5	27	8,6
8 Yıllık İlköğretim Okulu Mezunu	1	0,5	0	0	1	0,3	1	0,6	0	0	1	0,3
Orta Okul Mezunu	6	3,3	6	3,6	12	3,4	6	3,7	6	3,9	12	3,8
Orta Okuldan Terk	6	3,3	4	2,4	10	2,8	6	3,7	4	2,6	10	3,2
Liseye Gidiyor	8	4,4	5	3	13	3,7	8	5	5	3,3	13	4,1
Lise Mezunu	5	2,7	9	5,3	14	4	5	3,1	9	5,9	14	4,5
Liseden Terk	3	1,6	5	3	8	2,3	3	1,9	5	3,3	8	2,5
Yüksek Okula / Üniversiteye Gidiyor	0	0	2	1,2	2	0,6	0	0	2	1,3	2	0,6
Yüksek Okul / Üniversite Mezunu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Yüksek Okuldan / Üniversiteden Terk	1	0,5	1	0,6	2	0,6	1	0,6	1	0,7	2	0,6
Okul Çağında Ama Okula Gitmiyor	0	0	1	0,6	1	0,3	0	0	1	0,7	1	0,3
Özel Bir Okula Gidiyor (Engelli)	0	0	2	1,2	2	0,6	0	0	2	1,3	2	0,6
Toplam	182	100	169	100	351	100	161	100	153	100	314	100

Gecekondu alanlarında, zorunlu temel eğitime rağmen, okul çağındaki çocuklar arasında, maddi nedenler ile ilkokulu terk etmiş bir ya da birden fazla çocuğu olan, ya da aynı nedenlerle “hiç okula gidemeyen”, “nüfus kaydı olmadığı için okula gidemeyen” ailelerin oranı, % 10’dur. Bu da, böylesi bir durumun, “istisna” olarak alınamayacağını göstermektedir. Bir kadın, “para olmazsa çocukları okutamayız” derken, bir başkası da, “ekonomik durumlarının iyi olmaması nedeniyle çocukları okuldan aldık”larını üzümlere ifade etmiştir (95).

Maddi koşulların zorladığı durumlarda, ilk önce okuldan alınanlar, kız çocuklarıdır: bir erkek, “büyük kızını okuldan almış, masraflarını karşılayamadığı için” (79). Bu durumun bir ailenin diğer koşulları ile nasıl birleştiği de şu örnekte görülebilir:

Kadının eşi sıvacıymış, 6-7 sene önce SSK'da emekli olmuş. Etraftakiler emekli olmasını bir mucize olarak değerlendiriyorlar, çünkü sürekli küçük işler alıp kısa süreli sigortalanyormuş, uzun süreli sigortalı işçi çalıştırmak hiçbir patronun işine gelmediğinden emekliliğin tamamlaması uzun sürmüştü. Aslında gençken eline çok fırsat geçmiş ama değerlendirememiş...Marmaris, Fethiye, bütün Ege kıyılarında çalışmış, bol para kazanıyormuş ama genç olduğu için çok para harcıyormuş, parayı alıp 'hadi sinemaya' dermiş diye anlatıyor kadın. Küçük kız 22 yaşında, bekar, ortaokulu bitirdikten sonra hemşirelik okulunu kazanmış ama başvurular için yeterli maddi durumları olmadığı için gidememiş, daha sonra liseyi dışardan bitirmeye çalışmış ama o da pahalı olduğu için lise 2. sınıfta bırakmış. “Evrak falan çıkartmak gerekiyordu, maddi durumumuz yoktu, kayıt parası falan için de ben de gidemedim hemşireliğe, şimdiki aklım olsaydı ne yapar eder mutlaka giderdim. Sonra dışardan lise diploması alayım dedim ama kredili sistem ya, bir ders 30 milyon TL, bir diploma 300-400 milyon TL'ya mal oluyordu, onu da bıraktım, kismet değilmiş” diyor. Gelinlik mağazasında 1 ay çalıştıktan sonra 1,5 sene yine gelinlik diken bir atölye için evde boncuk işlemiş. En zor iş için 7,5 milyon TL veriyorlarmış, hem kısa sürede teslim etmesini isteyip hem de az para. Ayda ortalama 3 iş çıkıyormuş. “Az da olsa bizi bayağı idare etti. Sabahlara kadar boncuk işliyordum yetiştirebilmek için ama en azından pazar paramız falan çıkıyordu” diyor kız. En küçük çocuğu 21 yaşında, askerliği 2 ay sonra bitiyormuş. Askerde aşçı olarak çalışıyormuş, komutanları çok beğenmiş, dönünce de İzmir'de askeriyede aşçı olarak çalışacakmış... Damat Sinoplu, 5 yaşında öksüz kalınca çevredekiilerin ısrarıyla annesi oğlunu yurda verip başka bir adamla evlenmiş. 18'ine kadar yurtda kalmış. Şimdi Bornova'da bir markette çalışıyormuş (53).

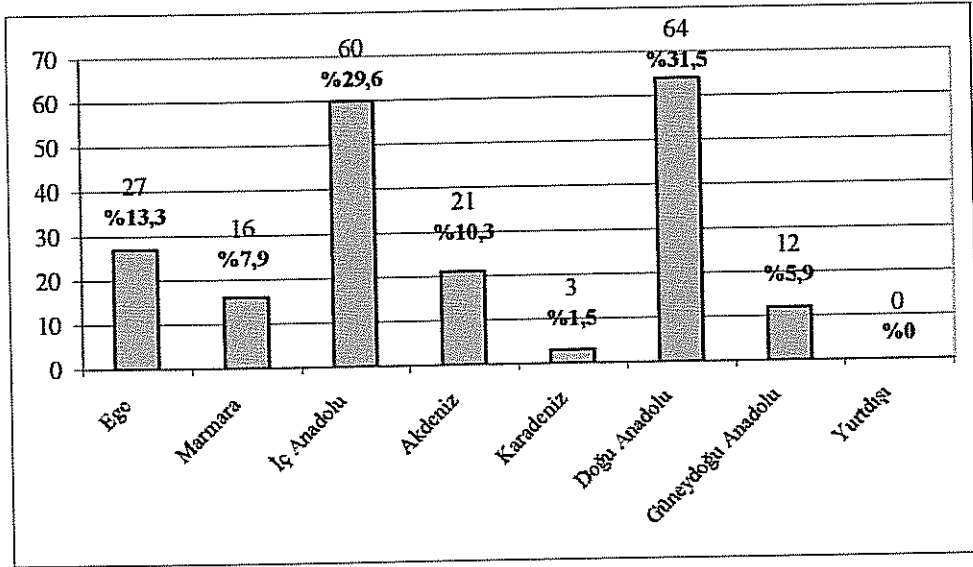
Ailenin yaşadığı yer dışında okumak söz konusu olduğunda, kız çocuklarının eğitimi ile ilgili cinsiyetçi tutumlar ve maddi koşullar üst üste binmektedir:

İlköğretimden sonra kızları sağlık meslek lisesinde okumak istemiş. Derslerinde de çok başarılıymış Banaz Sağlık Lisesini kazanmış, ama amcasının yanında yapamamış. “Araya dargınlık girdi.” Kızın babası çalışmadığından para gönderememiş amcası da kıza bakmamış, kırılmışlar. Okul müdürü Bergama'ya yatılı gönderin demiş, ama kız çocuğu diye göndermemişler. Kız da düz lise değil de sağlık lisesi isteyince okuldan almışlar (88).

Yine, benzer bir örnek de Limontepe'de gözlenmiştir: “Ticaret meslek lisesi muhasebe bölümü mezunu olan kızı, Celal Bayar Üniversitesi, İşletme Bölümü'nü kazanmış. Ama gelirleri olmadığı için okutamamışlar” (91). Ancak, eğitim düzeyi, yükseldikçe, kız çocuklarının okutulması, belirgin bir vurgu kazanmaktadır. Bütün kardeşleri kendisi gibi lise mezunu olan bir kadın, “özellikle kız çocuğunu” okutacağını söylemektedir (94). Diğer yandan, kültürel farklılık ve farklılığın tanınması talebinin, eğitim tercihinde belirleyici olduğu örnekler de gözlenmiştir: “Üniversiteli adam bunca sene okumuş, dilimi konuşmak istiyorum deyince okuldan atıyorlar. Onun yolu açılmıyor, devlet okutursa okuturuz” (93).

3.1.4. Göç Süreçleri: “Boğulursak, büyük denizde boğulalım dedik”

Yukarıda, hane reislerinin sadece % 4,2'sinin İzmir doğumlu olduğu görülmüştü. Her bir hanenin bütün üyeleri ile bir defada göç etmediği, aile üyelerinden birinin, çoğunlukla genç erkek hane reisleri ya da ailenin genç erkek üyelerinin önce göç edip, geride kalanların daha sonra İzmir'e geldiği göz önüne alınarak, “geldikleri” yerler, hane reisleri değil, tek tek aile üyeleri esas alınarak incelenmiştir. Yine, göz ardı edilmemesi gereken bir konu da, ister hane reisleri olsun, ister aile üyelerinin bir kısmı ya da tamamı olsun, her zaman doğrudan doğdukları yerden değil, daha önce göç edilen yerlerden, kademeli göç ile geldikleridir. Böylece, İzmir'de doğmuş çocuklar ya da genç bireyler dışarıda bırakıldığında, İzmir'e nereden göç ettiklerinin dağılımı aşağıdaki şekilden izlenebilir.

Şekil 3.1.1 Hane halkı üyelerinin geldikleri coğrafi bölgelere göre dağılımı

Aşağıdaki örneklerde de görüleceği gibi, göç, daha çok ekonomik nedenlerledir:

Bir erkek: 1974'te İzmir'e gelmiş (eskiden Aksaray'a bağlı olan bir köyden). 1986'da ise eşi gelmiş. Memlekette toprak yokmuş. Annesi-babası ayrılınca 10 yaşında dayısı ile İzmir'e gelmiş. Aksaray'da çobanlık yapıyorlarmış, burada kendi kendini yetiştirmiş. “Doğudan gelen (Vanlı komşularından bahsediyor) oradaki malını satıp gelmiş, biz hiçbir şeysiz geldik. Burada Avrupa'da para kazanıp gelen, ev yapan var. Ben kendi bileğimle bu kadar yapabildim” (2).

Bir kadın: “Önceleri eşim buradan yürüyerek Yeşilyurt'a gitti-geldi, inşaat işçiliği yaptı. Kapıcılığı da akrabamız buldu.” Kars'ta iken eşinin YSE'de mevsimlik işçilik yaptığını söylüyor, İzmir'e göç etmelerinden kısa bir süre sonra daimi işçilik için kadro açıldığını ancak bundan yararlanamadıklarını anlatıyor. “Eşimi alsalardı şimdi biz burada olmazdık. Eşimin bir işi olsa göç eder miydik” (12).

Göç sürecinin ayrıntılı incelenmesinden önce, göç etmeden önceki yerlerdeki ekonomik faaliyetlerine ve mülkiyet durumuna bakılırsa, hane reislerinin % 66,2'sinin tarım alanında çalıştığı görülmüştür. % 11,8'i küçük ticaret; % 10,3'ü de ücretli işçi olarak çalışmıştır. Geldikleri yerde, göç ettikleri tarihte ve halen evi olanların oranı, % 23,6; önceden olup, halen olmayanların oranı da % 22,2'dir. Diğer yandan, göç ettikleri tarihte geldikleri yerde evi olmayanların oranı, % 52,8; tarlası, toprağı olmayanların oranı, %54,2; hayvanı olmayanlarınkı de % 65,3'tür. Önceden hayvan sahibi olup, şimdi olmayanların oranı da, % 26,4'tür. Elbette bu değerler, her şeyden önce, çok büyük bir kesim için, göçün, erişilebilir farklı seçenekler arasında "tercih edilmiş" bir pratik olmadığını gösterir. Yine, bu demektir ki, kentte "formel konut pazarına" girebilmelerini sağlayacak bir birikime dönüştürebilecekleri mülkiyetleri yoktu. Bunun, emek gücünün yapısı bölümündeki bulgular ile birleşmesi ise, "formel konut pazarına" girme imkanının tamamen ortadan kalkması demektir. Örneğin, Limontepe'deki bir kadının ifadesinden aktarılanlar şöyledir: Babasının tarlası varmış ama çok çocuğı olduğu için "*bir şey kalmıyor...Başka tarlalara yevmiye ile çalışmaya gidiyorlar..*" Sonra kocası İzmir'e gelir, bu mahalledeki evi yapar. Büyük kızına hamileyken oğlu ile birlikte İzmir'e gelir (97).

Burada dikkat çeken bir diğer nokta da, geldikleri yerde sonradan ev edinenlerin, sadece % 1,4'lük bir oranda olmasıdır. Bu da, bir yandan, "göç sürecinin geri dönüşsüz" olduğunu düşündürür; diğer yandan da, sonraki sayfalarda görüleceğı gibi, hiç de azımsanmayacak bir kesim, memleketine dönmeyi istemekte ve tasarlamakta olduğu halde, kentte, dönmeyi düşündükleri memleketlerinde mülke dönüştürecek birikimi oluşturamadıklarını gösterir.

Yukarıda da belirtildiğı gibi, göç nedenleri arasında, birinci sırada, ekonomik nedenler gelir (% 55,4). Bunu, % 13,8 ile aile üyelerinden ya da akrabalarından bazılarının göç etmiş olması; % 7,8 ile politik nedenler; yine % 7,8 ile evlilik; % 5,4 ile aile içi anlaşmazlıklar takip eder. Bütün bu, "zorunlu" nedenlerin yanında, sadece % 5,4'lük bir kesim, "eğitim" ya da "çocuklarının daha iyi eğitim alması" isteğı ile göçü "tercih etmiş"tir.

Çoğı zaman, göç sürecinin başlangıcı, birçok araştırmanın da işaret ettiği gibi, yetişkin erkek aile üyelerinden birinin, çalışmak üzere memleketinden ayrılmasıdır. İzmir'e bütün ailenin birlikte göç ettiği örnekler, % 53,6'lık bir oranla temsil edilmektedir.

Arkasından göçle gelinen yerdeki akrabaların yanında, “kentteki hazırlık” dönemi gelir: 1986’da Diyarbakır’ın Çermik Köyü’nden İzmir’e gelmişler. Eşi, İzmir’de inşaat işçisi olarak çalışıyormuş. İzmir’de önce Narlıdere İlçesi’nde 3 ay abisinin evinde kalırlar, ardından Limontepe Mahallesi’nde, abisinin yaptığı evi satın alarak bu mahalleye yerleşirler (92).

30 yıl önce Malatya’dan göç etmiş bir ailenin öyküsü de benzerdir: “İşsizlik vardı, tarım alanı yoktu. O yüzden çıkmak zorunda kaldık.” Malatya’dan Esendere’deki ablasının yanına gelir. “Bir tutunacak şey olması gerekiyor. Onun için İzmir. Kirada oturuyordum orda, buraya geldik. Babam haliyle gelirken bir miktar para vermişti ama kendi şartlarımız ile geldik” (91). “Eğer iş bulsaydım... evlenmezdim buralara da gelmezdim”, diyen bir erkek, 1997 yılında ilk olarak Niğde’den akrabaları ve çevreleri bu mahallede olduğu için Limontepe’ye göç etmiş; aynı yıl bir-iki ay önce İzmir’e gelip çalıştıktan sonra ailesini de getirmiştir (94). Kısacası, bir kadının, anlatısındaki, “Kocamın kız kardeşi Mordoğan’da oturuyor. Arada Niğde’den Mordoğan’a inşaatlarda çalışmaya geliyormuş. Sonra bu evi yaptı, [bizi] de İzmir’e getirdi” (98) ifadeleri, göç sürecinin ana hatlarını göstermektedir.

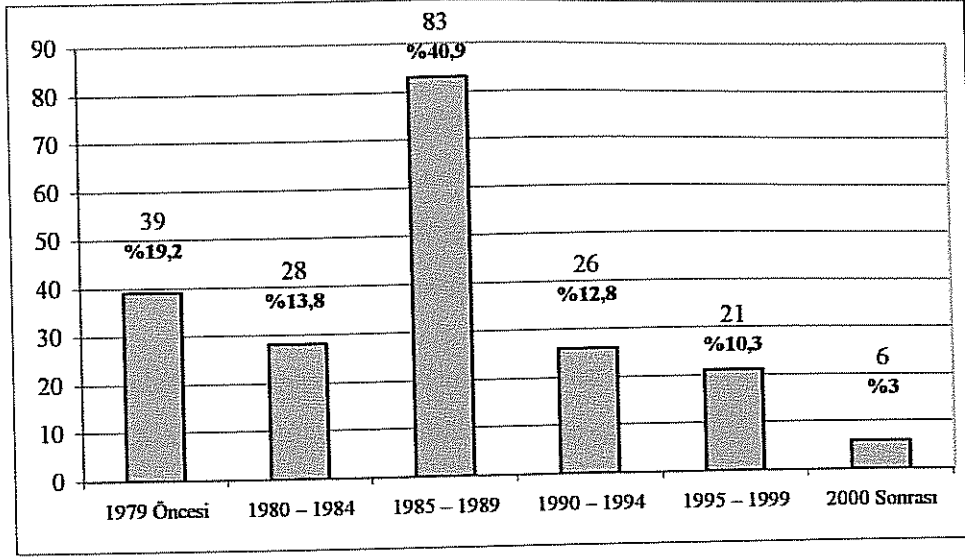
İzmir’e halen evli olduğu erkek ile farklı zamanlarda gelen kadınların göç sürecine katılmasının bir nedeni de “evlilik”tir: Kızı 20 sene önce evlenip buraya gelmiş. Kendisi de 13 yıl önce 4 çocuğu ile onun yanına gelmiş bir kadın, “Cahiller oturmuyor köyde, cahillerin peşine düştük geldi” der (1).

Türkiye’nin belli bir döneminde son derece “travmatik” bir şekilde yaşanmış, bazı araştırmacılarca, “nöbetleşe yoksulluk sistemine taze kan” (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001) olarak katılan yeni yoksulların “kaynağı”, politik nedenler ya da zorunlu göç de (% 7,8) bildirilen diğer nedenlerdendir: Van-Çatak’tan 1989’da İzmir’e gelmiş bir erkeğin ifadesiyle:

“Doğuda bazı olaylar oldu, ya korucu olacaksınız diyorlar. Kime karşı olacağız. Silah olsa insanlar, doğuyu biliyorsunuz, tavuk için, ... birbirine doğrultuyorlar... köy dağıldı, 20 ev falan var... bizim sülaleden amcaoğlu var, topraklara o bakıyor. İlk gediğimizde, bu evin az aşağısında 2 göz ev yaptık, kapımız battaniye idi. 21 sene önce buraya gelmiş bir akraba var. 3 aile yarım araba ile geldik, İzmir’e. Maddi durum olmadığı için, arsa alacak para olmadığı için burayı seçtik, gelirken hiç yardım almadık. .. Köyde 2 ay çalışıp tüm sene yiyorduk, şimdi açız” (93).

Ancak, burada vurgulanması gereken, Sultanbeyli örneğindeki, “nöbetleşe yoksulluk sistemine taze kan” olarak katılanların, politik nedenler ya da zorunlu göç ile memleketinden ayrılanların son derece düşük bir oranını temsil ettiği. Bizim araştırmamızda da, Konak gecekondu alanlarında % 7,8 ile temsil edilen politik nedenler, sadece İzmir’e özgü bir değer olarak alınmalıdır. Örneğin, Diyarbakır’da 2001 yılında gecekondu mahallelerinde yapılan alan araştırmasında, göç eden hanelerin % 43’ünün 1985 sonrası, 1990- 94 yılları arasında yaşanan göçün tüm haneler içinde % 28’lik bir paya sahip olduğu ve “alan çalışmasında görüşülen hanelerin yaklaşık yarısının zorunlu göçten doğrudan etkilenmiş bir kesimi temsil ettiği” belirtilmektedir (Şengül ve Ersoy, 2002). Hep vurgulandığı gibi, hiç bir hazırlık süreci yaşamadan ve memleketlerindeki mülkiyetlerini hiç bir şekilde kentsel varlığa dönüştürememiş bu kesimin, İstanbul Sultanbeyli’deki “nöbetleşe yoksulluk sistemine” katılabilmesi, en önce, yüksek ulaşım maliyeti demektir. İzmir, İstanbul gibi kentlere gelebilmiş olanlar, yol parasını karşılayabilecek durumda olanlardır (Atauz ve Diğ, 1995; Arslan ve Al, 1997; TMMOB Diyarbakır, 1997). Yol masraflarını karşılayamayan ya da “kentte tutunacak dalı” olmayan daha büyük bir kesim, doğu ve güneydoğunun kent ve ilçe merkezlerinde kalmıştır. Bu da, Van, Diyarbakır, Gaziantep, Şanlı Urfa, Mardin, Gazi Antep, Adana, Mersin gibi kentlerdeki, yoksulluk ile “nöbetleşe yoksulluk” arasında bir süreklilik olmadığı, “nöbetleşe yoksulluk” kavramının oralarda yaşanan yoksulluğu açıklamakta yetersiz olduğu anlamına gelir. Sözü edilen kentlerdeki toplumsal/ mekansal süreçler, “formel ve informel ayrımının silindiği” Sultanbeyli örneğindeki “yoksullar arasındaki hiyerarşi ve iktidar ilişkileri”, ya da “rant kapma yarışı” ile değil, başka kavramlar ile açıklanmalıdır.

Konak gecekondualarında yaşayanların, memleketinden ilk göç ettikleri tarih, 1956’ya uzanmaktadır (% 0,5). Fakat asıl yığılma, 1984 ile 1989 tarihleri arasındadır. Sonrasında ise, 1990 ve 1999 yıllarında da bir yoğunluk gözlenmekte, araştırmanın yapıldığı 2003 tarihinde de azalmış da olsa göç devam etmektedir. Aynı tarihlerdeki yoğunlaşma, İzmir’e geliş tarihlerine bakıldığında da gözlenmektedir. Gecekondu sakinlerinin % 52,7’si 1984–1990 yılları arasında İzmir’e gelmiştir. Yine, 1999 yılında, tekrar bir yoğunluk artışı vardır. 1992 yılında Ankara, Gaziantep, İstanbul ve İzmir kentlerinde eski ve yeni tüm gecekondu alanlarını kapsayan araştırmalarda da 1980–85 yılları düşen göç oranının, 1985–90 arası, dört kentte de yeni bir doruklaşma gösterdiği belirtilmektedir (Şenyapılı, 1996).

Şekil 3.1.2 Hane halkı üyelerinin İzmir'e geldikleri yıllara göre dağılımı

Konak gecekondü sakinlerinin % 56,5'inin İzmir'i tercih etme nedeni, akraba ya da bazı aile üyelerinin burada olmasıdır:

"Evlendir evlenmez [geldik] para kazanmak için. Akrabaların burada olması çok önemli..." (76). "Babamın zorlamasıyla kardeşlerin İzmir'de sen de git oraya yerleş demesiyle buralara geldik." (80). "Erkek, İstanbul, İzmir gibi şehirleri dolaşmış, daha sonra askere gider, Kars'a döndükten sonra evlenip ablaların yanına buraya gelirler" (82). "Malatyalı aile evlendikten sonra önce erkek, amca-oğlu ile beraber buraya gelir, sonradan karsını ve çocukları yanına alır. Malatya'da çiftçilerdir, ama toprak azdır, buralara çalışmak için gelirler" (5). "1988 yılında Kars'ın Keçili Köyü'nden geldik... Köyden göç başlayınca akrabalarla birlikte İzmir'e yerleştik. Bir kısım akraba önce geldi, ardından 5 kardeş birlikte kendim geldim. Birlikte geldiğim kardeşlerin hemen hepsi evlenerek İzmir'e yerleşti." (46).

Yine bir başka ailenin İzmir'e geliş öyküsü, şöyledir: Eşi Mardinli, çocukları İzmir'de doğmuş. İzmir'e 1979'da gelmiş. 1-2 yıl tamircilik yapmış. Askerden sonra inşaatçılık yapmış. Buca-Tıngırtepe'ye taşınmış, 2 ay kirada kalmış. Sonra Bayraklı'da 1-2 ay oturmuş. Cennetçeşme'ye, tanıdıkları ve akrabaları aracılığıyla gelmiş (67).

% 7,2'lik bir kesim de, "güzel bir kent olduğu için" İzmir'i tercih ettiğini belirtmiştir: *"Kars'tan İzmir'e 1982 yılında göç [ettik]... İzmir'e gelmeden önce İstanbul ve Ankara'daki akrabaları ziyaret [ettik]. Sonra İzmir'i görmeye [geldik], en çok İzmir'i beğendik... burada kaldık..." (12).*

İzmir'de iş bulmuş olması ya da daha rahat iş bulacağı düşüncesiyle İzmir'e gelenlerin oranı, % 23,2'dir. İzmir'in diğer büyük kentlerden "daha uygun" koşullar sunması da % 10,1'i için tercih sebebidir: "Eşi askerden gelince, İstanbul'a gitmeyi

düşünürken akrabasının, “İzmir’de parasız ev yapılmış” demesi üzerine beş tane büyük altını 500.000 liraya satarak 1987 yılında İzmir’e eşi ve büyük kızı ile birlikte gelir” (95). Yine, Salih Omurtak’a evlenip gelmiş bir kadın da benzer bir neden göstermiştir: “*Ekonomik problem vardı, boğulursak büyük denizde boğulalım dedik...buralara gecekondular yapıyor... dendi, gelip iki göz ev yaptık. Çocuklar bazen Niğde’ye köye dönelim diyorlar, ama kaç para? Beş çocukla benim yol param 250 milyon*” (75).

İzmir’e gelirken, akraba ya da tanıdıklarından maddi yardım alanların oranı, sadece % 7,2’dir. % 92,8’lik bir kesim kendi imkanları ile göç etmiştir. Burada belirtmelidir ki, yukarıdaki, memleketlerindeki mülkiyet ve hayvan varlığına dair bulgular ile birlikte düşünüldüğünde ve işgücünün yapısı göz önüne alındığında, “informel dayanışma ağlarının” göç sürecinin başlangıcında herkes için erişilir olmaması, kuşkusuz, “formel” ya da “informel” konut pazarı dışında, “gecekondular” ile sonuçlanan mekanlaşma sürecinin en önemli boyutudur.

Elbette, her zaman, ilk göç edilen yer, halen yaşanan yer değildir. Başka bir ifadeyle göç, doğrudan (% 83,8) ya da kademeli (% 16,2) olabilir. Konak gecekondularında, kademeli göç edenlerin ilk uğraklarının dağılımına bakıldığında, % 21,2 ile İstanbul ilk sıradadır: “*Van’dan 20 kişi....İstanbul’a oradan da aynı [kişiler] olarak İzmir’e taşındık. Arsa için çevredeki bütün akrabalar da dahil olmak üzere hiç kimse hiç bir para ödemedi*” (78). İstanbul’u, % 18,2 ile Adana takip etmektedir. Antalya, Niğde, Uşak gibi kentler üçüncü sırada, Ankara, Eskişehir, Kocaeli, Konya, Bursa, Denizli, Balıkesir de İzmir’den önce göç edilen diğer illerdir.

Limontepe, Salih Omurtak, Cennetçeşme ve Ali Fuat Erden mahalle sakinlerinin, bu mahallelere geliş tarihleri de yine, memleketlerinden ayrıldıkları ve İzmir’e geldikleri tarihler arasındaki yoğunlaşma ile örtüşür. Bu mahallelere, ilk kez, 1975’te yerleşme başlamış, arkasından, yine 1984 ve 1991 yılları arasında yoğunlaşmıştır. Gecekondular sakinlerinin sadece % 2’si 1984’ten önce, % 28,9’u 1991’den sonra; % 70,1’i de 1984 ile 1991 yılları arasında gelmiştir. Elbette, 1991’den sonra gelenlerin üçte birlik bir oranla temsil edildiği göz önüne alınırsa, göçün ve gecekondulaşmanın İzmir’de kesintiye uğradığını söylemek mümkün değildir. Belirtmek gerekir ki, bu bulgular, sonraki sayfalarda, evlerin yapım tarihleri ile birlikte, tekrar değerlendirilecektir.

Araştırmamızın esas konusu, imar afları sonrası gecekondulaşma olduğu için, bu mahallelere geliş süreci, yaşayanların öykülerine dayanarak, daha ayrıntılı incelenecektir. Halen oturdukları mahallelere yerleşme nedenlerinin başında, “akrabaların burada olması” gelir (% 38,9). Örneğin, bir kadın: 1989 yılına kadar Güzelyalı’da oturmuştur. Bu dönemde eşi, subay lojmanlarında kapıcılık yapar, kendisi de temizliğe gider. Cennetçeşme’ye taşındıktan sonra kendi anne-baba ve kardeşleri de Kars’tan İzmir’e göç eder. Kendilerinin ardından anne-babası kendisine ev yapar, ardından kardeşleri evlenip Cennetçeşme’ye yerleşir (12). Bir başka görüşmede: Diyarbakır’dan gelince bir yıl Yeşilyurt’ta kalırlar. Sonra tanıdıkları, “*gelin burada ev yapın kiradan kurtulun*” der ve buraya ev yapılır (84). Niğdeli bir aile ise, Niğde’de deprem sonrası devletin yaptırdıkları konutlarda oturmuş, 1988 yılında da kardeşlerinin İzmir’de evi olması sebebiyle buraya gelmiştir (85). Görüştüğümüz bir diğer kişi de:

60 yaşında ilkokul mezunu. Eşi 55 yaşında okuma yazması yok, oğlu 25 yaşında ilkokul mezunu, gelini 16 yaşında ilkokul mezunu. Erzurum’dan 1971’de önce İstanbul’a göç ederler (karısını kaçırdığı için İstanbul’a gitmişlerdir). Alibeyköy’de 1972’de gecekonduyu yapar. Plastik fabrikasında çalışır. O dönemde durumları “*çok iyi*”dir. Küçük kardeşi gençlik hareketlerine katılır, bu yüzden İstanbul’dan ayrılırlar. Alibeyköy’deki gecekondusunu kardeşine bırakır ve 1985 yılında İzmir’e gelir. Yüzbaşı Şerafettin mahallesinde 1 yıl kirada otururlar. Bu mahallede akrabaları olduğu için gelirler (63).

“Evin yapıldığı arsaya para vermemek” (% 22,2) en çok bildirilen nedenler arasında, ikinci sıradadır.

Arsa için kimseye para vermeden teyzesinin bulduğu arsaya bir ustayla beraber inşa etmişler evi” (80). Evi, gelinin babasının yardımıyla yapmışlar çevreden burada yapmayın hazine arazisi diye bahsedilmiş (79). Ancak, kimsenin “yasal sahibi” olmadığı arsaya para vermek de diğer mahallelerdeki gibi, istisna değildir: “Hacılar Gömlekçi”den 450 bin liraya arsayı almışlar. Arsanın tapusu kimsede yok (82).

Hemşerilerin burada olması (% 6,9), mahallenin işyerine yakın olması (% 2,5) da diğer nedenlerdir. Kiracıların bu mahalleleri seçme nedeni ise, kiraların ucuz olmasıdır. Yine, evlerini kendileri yapmayıp, satın alanların en önemli nedenleri, akraba ve hemşerilerin bu mahallelerde olması ve ev fiyatlarının ucuz olmasıdır. Hem göç süreci, hem göç edenlerin toplumsal/ ekonomik durumları, hem bu mahallelerin seçilmesindeki en önemli nedenler, hem de ev fiyatları, buraya aldığımız örneklerde bir arada görülebilir:

Bekarken, kardeşleri ile İzmir’e gelen bir erkek, evlendikten sonra buraya yerleşmeye karar verir. Önce Şirinyer’e taşınırlar, sonra “*ev sahibine kira vereceğimize burada bir evimiz olsun*” derler. 1991 yılında 10 milyon liraya satın alırlar (88).

Niğde'nin Yeniylıdız Köyü'nden 9 sene önce İzmir'e gelmişler. Akrabalarından borç ve destek alarak, 1 dönüm olan ve arpa, buğday ettikleri topraklarını bırakarak akraba ve hemşerilerinin olduğu Cennetçeşme'ye göç etmişler. Köylerinde bulunan evlerinin boş ve bakımsız, meyve ağaçlarının ise kurumak üzere olduğunu, anne ve babasının tarlaya bakamadığını ve iki senedir de köyüne gidemediğini ifade ediyor. Mahallenin üst kısmında bulunan bir evde 8 yıl kira vererek yaşamışlar. Bir sene önce ise 2002 yılı ağustos ayında, 1.5 milyar liraya, 1987 yılında iki oda olarak inşa edilmiş evlerini satın almışlar (13).

Erzurum/ Karayazı doğumlular ve akraba evliliği yapmışlar. Kadın 1981 yılında, ailesi ile birlikte ekonomik olanaksızlıklar nedeniyle İzmir'e göç etmiş. Eşi ise 1990 yılında göç etmiş. Önce Bayraklı'da oturmuşlar, ardından 1987 yılında Cennetçeşme'ye taşınmışlar. Burayı seçmelerinde arsa fiyatlarının ucuz olmasının, "havasının- suyunun güzel" olmasının etken olduğunu söylüyor (40).

Erzurum'un Çat ilçesinin 100 hanelik Başköyü'ndenler. 15 sene önce İzmir'e göçmüşler. Yalnızca son çocukları İzmir doğumlu. Köydeki yaylalar konusunda diğer köylülerle anlaşmazlık çıkmış, babaları da çocuklara bir zarar gelmesin diye memleketlerindeki mülkiyeti kendilerine ait arsaları da öylece bırakıp İzmir'e göçmeyi uygun bulmuş. Köylerinde hemen herkes yerinde duruyormuş, bir tek bunlar beladan kaçmak amacıyla göçmüşler. İlk geldiklerinde Bayraklı'da 3 ay kirada oturmuşlar. Sonra bir adamdan 1,5 milyon TL'ye, içinde 1 oda, 1 salon ev olan bu arsayı almışlar (49).

1988'de bu mahallede alt sokakta başka bir gecekonduyu satın almışlar. Enkaz halinde bir evmiş, orada 6 yıl oturmuşlar, sonra 1994'de bu evi 130 milyon TL'ye satın almışlar, çatısı yokmuş aldıklarında, sonra çatısını beton kaplamışlar. Aldıklarından itibaren çatı dışında evde bir değişiklik yapmamışlar. 3 oda, mutfak ve banyo. Eski gecekondularını da ihtiyacı olan başka bir tanıdıklarına parasız vermişler (52).

Aslen Niğdeliler. Erkek, 16 yaşındayken komşu kızıyla görücü usulü evlenmiş. Adana'da ağabeyi yaşıyormuş, sık sık gider gelirmiş. Evlendikten kısa bir süre sonra da Adana'ya göçmüşler, bütün çocuklar Adana'da doğmuş. 1989'da da İzmir'e göçmüşler. Oturdıkları ev kayınpederin bahçesine yapılmış. 1991'de bu evi yapırlarken yıkım görmüş, sonra yine yapmışlar. Önce 2 oda yapmışlar (54).

Aile 3 kişiden oluşuyor. 53 yaşında olan erkek, 1973 de 23 yaşındayken evlenmiş. Başlık parası olarak 3.000 TL ödemiş. 1977 de Kars'tan ayrılmış. Kayınları İzmir'de yaşadığı için İzmir'e gelmeyi tercih etmiş. İzmir'de ilk olarak Gültepe'de 3-4 yıl kirada kalmış. Ardından Yeni Çamlık'ta 10 yıl kirada oturmuş. 1987'de 450 bin lira 1 oda olarak gecekonduyu satın almış. "Gücümüz bu mahalleye yetti, bu yüzden bu mahalleye geldik, geçinemiyorduk." Gecekondu sahibi Karşıyaka'da oturuyormuş ve Afyonluymuş. İzmir'e gelirken 4 kişi gelmişler. Küçük kızı İzmir'de doğmuş. Akraba ve kardeşleri Kars'ta olduğu için gidip geliyormuş (70).

Aile iki kişiden oluşuyor. Evin beyi 39 yaşında ilkokul mezunu, eşi 29 yaşında okuryazar değil. Afyondan İzmir- Gültepe'ye 1963 yılında ailesiyle gelmiş. 1970 yılında Kadifekale'den Bayraklı'ya taşınmışlar. Bayraklıda yaşarken arkadaşlarından duyup 1985 de Cennetçeşme'ye gelmişler. Babası işsizlik nedeniyle göç etmiş. Eşi İzmir de doğmuş fakat ailesi Muş'tan gelmiş. 1985 de bir oda bir salonu 1 yılda yapmış, 3-4 yıl sonra bir oda ek yapmış (7).

Göç ve gecekondu araştırmalarında sıkça zikredilen, kentteki yaşama aynı ya da maddi katkı kaynağı ve bağlı olarak da "informel dayanışma"nın bir örneği olarak değerlendirilen "memleket ile ilişki" bizim çalışma alanımızda, bu işlevini kaybetmiş görünmektedir. % 26,1'lik bir kesimin memleket ile bağları tamamen kopmuştur.

% 52,2'sinin ilişkileri sadece ziyaret niteliğindedir. % 13'lük bir oranın da telefon ile haberleşme düzeyindedir. Buna karşın, memleketteki akrabalarından kışlık yiyecek yardımı ve maddi yardım alanların oranı, sadece % 2,8'dir. Memleketindeki mülklerinden geliri olanların oranı ise, % 4,3'tür.

Diğer yandan, araştırmanın yapıldığı tarihlerde, memleketine dönmeyi düşünenlerin oranı, % 16,9'dur. Bu oran, dönmek ya da kalmak konusunda kararsız olanlar eklendiğinde, % 19,7'ye ulaşmaktadır. Tek başına bu değer bile, kent yoksullarının artık "daha saldırgan" ve "ne pahasına olursa olsun, kentte tutunma" çabasında olduğu (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001) tespitinin o kadar da kolay genelleştirilemeyeceğini gösterir. Dönmeyi düşünenlerin % 46,2'sinin gösterdiği neden, burada iş bulamamak, geçimini sağlayamamak ve yeniden çiftçilik yapma isteğidir. Bu sonucusu, özellikle anlamlıdır: Yukarıda da görüldüğü gibi, göç edenlerin çok büyük bir kısmı, göç etmeden önce geçimini tarımsal faaliyetler ile sağlamaktaydı. Ve ekonomik sıkıntılar nedeniyle, kentte daha iyi yaşam umudu ile göç etmişlerdi. Tekrar tarımsal faaliyetlere geri dönme düşüncesi, şimdiki koşullarının, göç etmeden öncekinden daha zor olduğunu gösterir. Bu nokta, "üçüncü dünya"da kent yoksulluğu araştırmalarında, yapısal uyum politikaları sonucu, kentteki işsizlik ve maliyetlerin artmasına bağlı olarak, yaşam standartlarının göçten öncesindeki gerisine düşmesi ile açıklanmaktadır (Gilbert, 1994; Drakakis-Smith, 1997). Burada belirtmelidir ki, Konak gecekondularında yaptığımız hanehalkı görüşmelerinde, 13 hanenin, kentte tutunamadığı için memleketine döndüğü tespit edilmiştir.

Bu bulgular, memleketine dönmek istemeyenlerden sadece % 7,1'inin "evimiz, işimiz burada" demesiyle birlikte düşünülünce, kentin ancak bu kesim için tutunulabilmiş bir yer olduğu sonucuna da götürebilir. % 57,1'lik bir kesim, memleketine dönmek istemeyişini, "köyde yapacak bir şeyimiz yok" şeklinde açıklamıştır. Bu kesimin, kentte neler yapabildiği, hem mülkiyet çözümlerinde, hem de emek gücünün yapısı başlığı altında, ayrıntı ile görülecektir. "Köyde kimsesi kalmadığı için" dönmek istemeyenlerin oranı, % 10,7, İzmir'i sevdiği için kalmak isteyenlerinki, % 10,7 ve "çocukların geleceği için" kalmak isteyenlerinki de, % 8,9'dur. Yine, geri dönme isteğini engelleyen bir başka neden de, yol masraflarıdır (% 3,6): "geri dönmek bile para", görece düşük bir oranda da olsa, diğer gecekondularımızda da gözlenen bu durum, sayıca hiç de azımsanmayacak bir kesimin, kentte ne denli çaresiz olduğunu gösterir.

Diğer yandan, yukarıda, politik nedenler ile göç edenlerin oranının, % 7,8 olduğu görülmüştü. Memleketine geri dönmeyi düşünenler arasında, politik gerilim sona erdiği için bunu istediğini bildirenlerin oranı, % 7,7'dir. Bu da, yukarıda belirttiğimiz gibi, doğu ve güneydoğu'dan politik gerilim ya da zorunlu göç nedeni ile gelmiş olanların, "nöbetleşe yoksulluk döngüsüne" en altlardan katılarak bile olsa kentte tutunabilmek bir yana, kentte var olmak gibi hayati bir sorun ile karşı karşıya olduklarını gösterir.

Halen yaşanan yere tutunamamış olmak ya da yaşanan yerden hoşnutsuzluğun bir göstergesi, memleketine dönmek isteği ise, bir diğeri de başka bir yere göç etme isteği ya da tasarıdır. Hanelerin üçte birine yaklaşan (% 30,1) bir kesimi, başka yere göç etmek istemektedir. Başka yere göç etmeyi isteyenler arasında, % 19,7'lik bir oran, başka bir büyük kente ya da Ege'de başka bir kente taşınmayı düşünmektedir. Hanelerin % 72,7'si İzmir'de başka bir mahalleye; % 4,5'i de halen yaşadıkları mahallede başka bir eve taşınmayı düşünmektedir. Bu da, bizim araştırmamızdaki diğer örneklerde görüleceği ve başka araştırmalarda da vurgulandığı gibi, kent yoksullarının, hem kentler arası hem de kent içi yer değiştirmelerle, son derece hareketli olduğu anlamına gelir. Hatta Türkiye'de bir durağı gecekondulu olan göç sürecinin, "uluslararası kaçak işçi göçü"ne de eklendiğini gösteren örnekler de vardır: Eşinin asıl mesleği konfeksiyonculuktur. Buradayken, bu nedenle giysiye para vermezlermiş, evde kendisi dikermiş. Şimdi ise Fransa'da kaçak işçi olarak fayansçılık yapıyor. "2005'e kadar bekleyip bir ev parası biriktirip geri dönecek" (77). Kocasını fayans ustası. Bir ara Almanya'ya kaçak işçi olarak gider, ama yakalanıp Türkiye'de iki ay hapis yatar. Şimdi işsiz (98).

3.1.5. İşgücünün Yapısı ve Emek Pazarına Katılım: "Durumumuz perişan, Allah'a kalmışız"

İşgücünün yapısı ve emek pazarına katılımı ve gelir düzeyini ayrıntılı bir şekilde incelemeye geçmeden önce, bir kadının anlatısına bakalım:

43 yaşındaki oğlu evli, 5 çocuğu var, şu anda çalışmıyor. 31 yaşındaki oğlu evli, 3 çocuğu var, garsonluk ve aşçılık yapıyor ama şu anda işsiz. 30 yaşındaki oğlu da, evli, 5 çocuğu var, inşaat işleriyle uğraşıyor ama işsiz. 29 yaşındaki kızının okuma yazması var, evli, Erzurum'da oturuyor, 8 çocuğu var. 28 yaşındaki oğlu da evli, 5 çocuğu var, mesleği dönercilik. İki senedir çalışmıyormuş, sigortası da yok, şimdi de Güzelyalı Parkı'nda dönercilik yapıyormuş, 26 yaşındaki oğlu da ilkokul mezunu, evli, 1 çocuğu var, mesleği aşçılık, Kordon Ocakbaşı'nda asgari ücretle çalışıyor, sigortası var. 22 yaşındaki oğlu liseden terk, mesleği garsonluk, Marmaris'e çalışmaya gidip gelmiş, burada iş bulamamış, şimdi Ankara, Bakanlıklar'da askerliğini yapıyor. Kadın, "bir ara 3 oğlumu birden gönderdik askere, çok şükür hepsi

döndüler, bir bu kaldıydı gitmedik” diyor. 20 yaşındaki kızı ilkokul mezunu, yeni evli, iki aylık bir çocuğu var. Hala baba evinde yaşayan iki kızından biri 17 yaşında, ilkokulu bitirmiş, şimdi evde hasta yatan babasına bakıyor. Diğer kızı da 14 yaşında orta 2. sınıfa gidiyor, annesi “elimde olursa niyetim bu kızı okutmak” diyor (49).

Araştırma alanımızdaki gecekonduardaki işgücünün en belirgin özelliği, niteliksiz, süreksiz, güvencesiz ve düşük ücretli işler ve uzun iş günüdür. Temel eğitime devam eden ve okul çağındaki çocukları dışarıda bırakırsak, çalışan nüfusun sadece % 6,5’i mesleki eğitim almıştır. Yukarıda, eğitim düzeyinin baskın olarak ilkokul ile sınırlı olduğu da görülmüştü. Çalışanların yarısına yakın (% 45,2) bir kısmının sosyal güvencesi yoktur. Diğerlerinin, SSK (% 36,9), Emekli Sandığı (% 5,2), Bağ-Kur (% 1,2) güvenceleri vardır. Sadece sağlık alanında kullanılan yeşil kart sahiplerinin oranı ise, % 11,5’tir.

Belirli bir işi olmayıp, “ne iş bulursa” çalışanların oranı, % 4,3; sürekli işçilerin, % 12,7; geçici işçilerin, % 12,7; mevsimlik işçilerin, % 2; devlet memurlarının, % 0,3; temizlik vb ev işlerinde çalışanların, % 0,6; ev kadınlarının, % 20,5; eve iş alanların, % 2,9; çalışamayacak yaşta ya da durumda olanların, % 11,3; fason üretim yapanların % 2; öğrencilerin, % 21; emeklilerin, % 4,3; hayvancılık ile uğraşanları de % 0,6’dır. Aşağıdaki örneklerde de görüleceği gibi, inşaat ve konfeksiyon işçiliği, en sık gözlenen işlerdir. Geçici işçiler ve mevsimlik işçiler, ya tütün toplama işinde ve inşaat işlerinde, ya da gıda sektöründe, konserve ya da kuru gıda olarak pazarlanacak ürünü ayıklama işinde çalışırlar. Ayrıca, hurda toplama gibi örneklere de rastlanmıştır: Erkek Yeşilyurt, Bahçelievler ve Hatay civarında hurda topluyor. Tek geçim kaynakları bu. “*Ekmeğimi çöpten çıkarıyorum, ona bile izin vermiyorlar. Neymiş görüntüyü bozuyormuşuz*” diyor. Hurda toplayıp satarak para kazanıyor. Balçova tarafının araka bölgelerinden topluyor. 150- 200 milyon kazanıp yarısını sigaraya yatırıyor (76).

İşsizlik oranının % 22,7 olduğu Konak gecekonduarında, kendi işini yapanların oranı, % 8; özel firmalarda çalışanların % 31,9; özel kişiler hesabına çalışanların % 32,5; devlet işinde çalışanları de, % 3,7’dir. Bütün bu sayısal değerlerin “yaşamdaki karşılıkları” da aşağıdaki örneklerde görülebilir:

Erkeğin asıl mesleği konfeksiyonculuk. İki gün öncesine kadar Işıkkent civarında bir konfeksiyon atölyesinde işçi olarak çalışır, ama oradan da para yüzünden ayrılır; 220 milyon TL’ye sigortasız çalışıyormuş. Zam isteyip maaşının 300 milyon TL olmasını talep eder, kabul edilmeyince de ayrılır. Kadın, ilkokul mezunu. Senede bir defa “yemişe gidiyor”. Üzümsan’da meyve ayıklama, paketleme işlerinde çalışıyor. “*Her ustamın belli bölgesi var, iş olduğu zaman o bölgeden adam topluyor, genelde okullar açılmadan önceki 1- 1.5 ay oluyor iş. En azından çocukların okul masrafları çıkıyor. Haftada 52 milyon TL veriyorlar, ama köle*

muamelesi yapıyorlar. 20'şer kg'lık kasaları doldurmamızı bekliyorlar, biri kasayı kaldıramadı da ne biçim bağırdılar, sağına dönsen, 'ne baktın, işine bak, ihtiyacın yoksa çalışma, çalışacak adam çok' diyorlar, fakirliğimizden faydalanıyorlar" (41).

"Kemeraltı'nda tuhaftıye dükkanında çırak olarak sonra Kestellide mobilyacıda çırak oldum, kalfa usta oldum. Şimdi mobilya oyma, fırında hamur yaparım. Asıl işim bu." Şu anda işsiz "Aklıma gelmeyecek kadar çok iş değiştirdim". SSK'ya müracaatlı 2.700 günü var. Eşi bir bebeğe bakıyor. (91).

Evde çalışan 2 kişi var, kendisi ve amcası, ikisi de inşaatçı. Her zaman iş bulamıyorlar. Kadın çalışmıyor. "13 senedir gece-gündüz demeden çalıştık, ondan belimiz bu durumda, inşaatla her gün ölümle karşı karşıyayız". Amcaoğlu geçenlerde iskeleden düşmüş. (93).

Çalıştığı fabrikada grev yapılmış, hepsi işten çıkarılmış, sonra da başka iş bulması iyice zorlaşmış. İşverenler kendi işyerlerinde de grev yapma ihtimali olduğunu düşünerek pek iş vermek istemiyorlarmış. 3 yıl BMC Fabrikasında çalıştıktan sonra 1999 yılında emekli olmuş. Bu sayede inşaat işine girmiş. İnşaatlarda ya pazarlık ya da yevmiye usulü anlaşma yapıyormuş. Yevmiyeli olursa günde 15 -25 milyon TL kazanıyormuş. 15 senedir inşaat isindeymiş. Ama 2 seneden beri yaptığı tek şey komşunun iki katlı binasıyla birkaç temel atma işiymiş. Savaş, siyaset, kriz gibi sebeplerle çok fazla iş çıkıyormuş. (50).

Adam, 23 yıl Ömerağa'da dondurmacı olarak çalışmış, şimdi Karnaval'da aşçılık yapıyor. "16 -17 yaşlarında İzmir'e geldim, Allah'a şükür ne PKK'ya karıştım, ne de karakola düştüm. İlk geldiğimde bulaşıkçıydım, patron benim çalışkanlığımı çok sevdi, 2 sene sonra dondurma ustası oldum" diyor. Emekli olup da Karnaval'a geçtiğinde 350 milyon TL maaş alıyormuş, bir gün Sigortadan denetlemeye gelmişler, herhangi bir kaza ihtimaline karşı emekli olduktan sonra çalışanların da ikinci defa sigortaya bağlanmaları gerektiğini söylemişler. Patron ilk başta 250 milyon TL maaş, 100 milyon TL da sigortaya prim yatırmayı kabul etmiş, bir kaç ay çalıştıktan sonra vazgeçmiş, şimdi işten çıkarmak istiyor (48).

Bir diğer önemli nokta da, erkekler arasında son derece yaygın olan işsizlik ya da düşük ücretli işler nedeniyle, daha çok kadın ve çocuğun emek pazarına girmesidir. Ancak, kadınlar ve çocuklar, daha düşük ücretler ile çalıştırılmaktadır. Bu, hem ileri kapitalist ülkelerde yeniden yapılanma, hem de "üçüncü dünya"da yapısal uyum politikalarına bağlı olarak, kent yoksulları arasında benzer şekilde gözlenen bir olgudur (Bauder, 2001; Drakakis- Smith, 1997; Gilbert, 1994; Mingione ve Morlicchio, 1993). Benzer eğilim, bizim araştırmamızda da aşağıdaki örneklerde görülebilir:

Evin geçimini kadın ve kızı sağlıyor. Erkek inşaat işçisi, fakat 1 senedir işsiz. (79).

İzmir'e geldiklerinde, erkek kola fabrikasında çalışmaya başlar. Fabrika şirketlesince işten çıkartılır. Şimdi inşaat işinde. Bulursa gidiyor, ama 3 aydır evde. Son iki aydır kadın ayakkabı dikmeye tekrar başlar. Çok yorucu bir iştir, fakat "birinin çalışması lazım"dır (88).

Kocasını inşaatla çalışıyor, 2 haftadır işsiz (76).

"2 çocuğum çalışıyor, ben burada yatıyorum, utanyorum. Birkaç senedir bizim işler kötü." İnşaatlarda boyacılık yapıyormuş. Çocukları Tamteks'te (Çankaya'da büyük bir tekstil firması) çalışıyorlar. İşe yeni girmişler, henüz sigortalı değil, olacaklar. Bu işi tanıdıkları bulmuş. Üvey kardeşleri de bu mahallede, onlar da boyacı, iş olunca birbirlerine haber veriyorlar (2).

Erkeğin, 1999 yılından beri sürekli işi yok. Eskiden bir müteahhidin yanında çalışıyormuş. Evde yaşayan kadınlar, ayakkabı dikimi yapıyorlar. Bu ayakkabıları, Bornova-Işıkkent'ten gelen bir kadın dağıtıyor. Her ay yazlık- kışık olarak bu iş devam ediyor. Ailenin hiçbir sosyal güvencesi yok. Sağlık ocağında muayene için 3-4 milyon TL istediklerinden gitmek istemiyorlar (92).

Tek erkek çocuk ortaokul mezunu ve berberde çırak. Erkek ise inşaatlarda fayans ustası olarak çalışıyor, krizden beri düzenli iş bulamıyor. "Tanıdıklar filan evin işi yapıyor", deyince işe gidiyor. Sigortası yok yeşil kart vermiyorlar. Kadın, ise evde ayakkabı dikiyor. Üç ayrı fabrikadan üç ayrı kişi ayakkabıları getirerek nasıl dikileceğini öğretmişler. 15 günde bir ayakkabıların parasını alabiliyorlar. "Ayakkabı dikmekten memnun değiliz ama mecburuz" diyorlar (95).

Kocasını hürdaciğın yanı sıra iş olursa ara sıra inşaatlara yevmiyeli olarak çalışmaya gidiyor. Büyük kızı aynı mahallede konfeksiyon atölyesinde çalışıyor. Hiçbirinin sigortası ve yeşil kartı yok (97).

Evin kızı ortaokulu yarım bırakıp şu anda bir konfeksiyon atölyesinde sigortasız olarak çalışıyor. Oğlan hafta sonları mobilyacıda 5 milyon ücretle çalışıyormuş. Anne dantel işi yapıyor, eskiden ayakkabı dikermiş (85).

Vurgulanması gereken bir nokta da, kadınların emek pazarına daha fazla katılması, her zaman, "dışarı işleri"nde çalışmak şeklinde değildir. Bunun bir nedeni de kadınlara karşı "cinsiyetçi" tutumlardır. Erkek, Balçova'da bir kooperatif inşaatında çalışıyor. Kadın da çalışmak istiyor ama eşi izin vermiyor. Evde ayakkabı dikiyor (94).

Elbette, sonraki sayfalarda daha ayrıntılı görüleceği gibi, işgücünün ve emek pazarındaki konumun doğrudan ilişkili olduğu mekansal durumun bir boyutu "illegal" ya da "sağlıksız" konut ise, bir diğer boyutu da, "yetersiz" konuttur: "Kira vermemek için buradaki bir göz eve taşındık... sığamadık..." "Kocan inşaatda çalışmıyor muydu" diye sorduğumuzda, "o sıvacı, duvar örmeyi bilmez ki" diye cevaplıyor" (5).

Son yıllarda, kent yoksulluğu araştırmalarının ve "geçim stratejileri" çalışmalarının sıklıkla vurguladığı bir nokta, özellikle kadınların "informel" ya da "formel dayanışma ağları"na katılarak yoksulluğun hafifletilmeye çalışıldığı ve bir ölçüde "hafifletildiği"dir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001; Kalaycıoğlu ve Tılıç, 2002). Bizim araştırmamızda da bunu doğrulayan örnekler vardır:

Kadının, 24 yaşındaki oğlu tekstilde çalışıyor, 17 sinde olan ise eczanede. Çocuklar okurken bile ayakkabı boyamaya giderler. Okulu bitirince, bir terzinin yanına çırak girerler. İşlerini hep kadın bulmuştur. İkisinin de SSK güvencesi var (96).

Kadın, ilk eşinin işleri bozulunca bir süre evlere temizliğe gitmiş, 1963 yılında ise tanıdıklar aracılığıyla TEKEL'de çalışmaya başlamış. 36 yıl çalıştıktan sonra emekli olmuş. 3 çocuğu var. 2 kız (1957, 1972), 1 oğlan (1958). Hepsini evlenmiş, torunları var. 2 kızı

Yeşilyurt'ta yaşıyor. Küçük kızı lise 2'den ayrılmış, çocuklarını okutamadığından şikayetçi. Kızları çalıştırmıyormuş, oğlu pazarlamacılık yapıyor (45).

Ancak, Morris (1994)'in de vurguladığı gibi, “informel dayanışma ağları”, “değişim” ağlarıdır ve herkes için erişilir değildir. Bu da yoksulluğu derinleştiren bir durumdur. Özellikle erkek aile reisinin ölümü, ya da boşanma; çalışacak yaşın altındaki ya da bağımlı çocukları nedeniyle kadının çalışacak durumda olmaması, ailede çalışma yaşında çocuk olmaması, kadının ya da erkeğin sürekli işsizlik nedeniyle, “informel değişim ağına” girememesi gibi nedenler, “informel dayanışma ağları”na yapılan vurgu ile yan yana giden “iyimserliği” sorgulanır kılmaktadır. Aşağıdaki ikinci örnekteki kadının ifadesiyle, bu dayanışma, “ama nereye kadar?”dır:

Kadın hiç çalışmamış, oğlu alçıcı, şu an işsiz. Çalışırken günde 10 milyon TL bile almadığını söylüyor. “Durumlarımız çok düşük, vallaha.” Diğer çocukları da çalışmıyor. “Durumumuz perişan, Allah'a kalmışık.” Yardım almak istiyor, ama muhtarın yerini bilmiyor. “Cesaret bende yok, hiç gezmiyorum...Allah sonumuzu hayır getirsin” (1).

Kadının ilk kocasından şimdi 27 yaşında olan bir oğlu ve şimdi 25 yaşında olan bir kızı olur. Kızı daha 6 aylıkken kocası cezaevine girince kadın beş parasız kalır ve çalışmaya başlar. Çankaya'da bir konfeksiyon atölyesinde işçilere yemek yapıyormuş. 2 sene orada sigortalı olarak çalışır ama çocuklara bakan olmayınca bırakmak zorunda kalır. “Çocuklara biri baksa, senelerce çalışır, oradan da emekli olurdum, çok memnundum çünkü” diyor kadın. O sıralar Limontepe'de oturuyormuş. Bir süre komşuların yardımıyla geçinirler, komşuları çok iyiymiş “ama nereye kadar” diyor kadın (60).

Ayrıca, “yoksulluğa karşı stratejilerde” “informel değişim ağlarına” ya da emek pazarına katılan kadınların, doğrudan yaşam pratiklerine bakıldığında, yoksulluğun öyle kolayca baş edilir olmadığı da aşikardır:

Büyük oğlan ayakkabı boyuyormuş, kadın da temizliğe gidiyormuş, temizliğe gitmek dışında çocuk bakmış, hasta bakmış, 3 sene emekli öğretmen yaşlı bir kadına bakmış. Sonra büyük oğlu turizm kursuna gitmiş, üvey babası cezaevindeyken aşçılık yapıyormuş, annesi ziyarete giderken oğlunun verdiği yemeklerden götürüyormuş (60).

İşgücünün, örnekler ile birlikte değerlendirilmesi gereken ve elbette, aşağıdaki sayfalarda görülecek mekansal oluşumdan ayrılamayacak bir boyutu da, yukarıda belirttiğimiz gibi, düşük ücretlerdir.

Yaşlarına göre ücret alıyorlar, kızı 200 milyon TL, oğlu 196 milyon TL. (2).

Kadın, Karataş'ta yaptığı bebek bakıcılığından aylık 100 milyon alıyor (91).

Kocasını iş bulursa günlük 10–15 milyon TL kazanmaktaymış. Kadın ise günde 40–50 çift dikebiliyorlarmış. Bir çift ayakkabının dikimi için 150.000 TL kazanıyorlarmış. Bu işi 4 yıldır yapıyorlarmış. İş sürekli gelirse günlük 60 çift dikerek 9 milyon TL kazanabildiklerini söylüyorlar (92).

İnşaat yevmiesi 10 milyon TL, devamlı olsa ayda 240 milyon TL, ama devamlı da değil (93).

Eşi kooperatifte, haftada 60 milyona, sigortalı bir işte sıvacı olarak çalışıyor. Kendisi ayakkabı dikiminde haftada 15-20 milyon kazanırken ayrıca bir yumağı 25 milyon liraya dantel örüyor (94).

Oğlu Yeşilyurt'ta haftada 20 milyon liraya çalışıyor. Babası şu an Çeşme'de bir inşaatta 15-20 milyon lira yevmiye ye fayans döşüyor. Kendisi ise günde 20 ayakkabı dikerek para kazanıyor (95).

Her iki bölgede görüşme yapılan toplam 75 haneden 64'ünden, hanehalkı geliri bilgisi elde edilebilmiştir. Tablo 3.1.5'te görüldüğü gibi, ailelerin % 30'unun aylık toplam geliri 200 milyon TL'nin, % 44'ünün 300 milyon TL'nin, % 66'sının 400 milyon TL'nin altındadır. Görüşmelerin yapıldığı 2003 yılı itibariyle asgari ücret 306 milyon TL'dir*. Ortalama hanehalkı büyüklüğünün 4,7 kişi olduğu anımsandığında, bu gelir düzeyinin ne denli yetersiz olduğu görülmektedir. Alan araştırması 1987 yılında yapılan DPT Gecekondu Araştırması'nda da, hane halklarının yarısının gelirinin asgari ücretinin altında olduğu bulunmuş ve 1977-86 yılları arasında, asgari ücretin altında gelir elde edenlerin oranının da önemli bir artış izlendiği belirtilmiştir (Alpar ve Yener, 1991).

Tablo 3.1.5 Hane halkı toplam gelirinin mahallelere göre dağılımı

Aylık Toplam Hane Halkı Geliri (Milyon TL)	Limontepe Bölgesi						Cennetçeşme Bölgesi			
	Limontepe		Ali Fuat Erden		Salih Omurtak		Cennetçeşme		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
0 - 100	2	20	3	42,9	3	27,3	0	0	8	12,5
101 - 200	1	10	1	14,3	5	45,5	4	11,1	11	17,2
201 - 300	2	20	0	0	1	9,1	6	16,7	9	14,1
301 - 400	1	10	1	14,3	0	0	12	33,3	14	21,9
401 - 500	3	30	1	14,3	1	9,1	5	13,9	10	15,6
501 - 600	0	0	1	14,3	1	9,1	2	5,6	4	6,3
601 - 700	0	0	0	0	0	0	3	8,3	3	4,7
701+	1	10	0	0	0	0	4	11,1	5	7,8
Toplam	10	100	7	100	11	100	36	100	64	100
Bilinmeyen	0	-	2	-	5	-	4	-	11	-
Genel Toplam	10	-	9	-	16	-	40	-	75	-

* <http://www.ist-def.gov.tr/pratik/oranlar/uc.htm>

Birden fazla işte çalışmak ve buna bağlı olarak da, ayrı işlere ve işyerlerine bölünmüş uzun çalışma saati, düşük ücretler ile birlikte değerlendirilmelidir. Bizim çalışma alanımızda, % 5'lik bir kesimin, seyyar satıcılık, esnaf dükkanında yardımcılık, eliş, şoförlük gibi işler yaptığı görülmüştür. Diğer yandan, yaygın işsizlik, düşük ücretler ve süreksiz işlerin hepsinin birleşmesiyle, yardıma muhtaç duruma düşmek, sürekli borçlanmak, ya da mevcut birikimi harcamak, istisna olmaktan çıkar:

İzmir'e aile üyeleriyle birlikte gelmiş. Köyde arsa veya başka mülkleri olmadığı için gidip gelmiyorlarmış. İnşaatçılıkla uğraşıyormuş. 2 yıldır işsiz olduğunu söylüyor. Kendisi inşaatlarda çalışırken SSK'sı varmış. Sağlık sorunları olduğunda paralı olarak tedavi oluyorlarmış. Oğlu İZSU' da taşeronda SSK'lı olarak çalışıyormuş. Geçen yıl ramazan bayramında gıda yardımı almışlar (63).

Daha önce inşaatçılık yapıyormuş. 6 ay önce şoförlük yapıyor. Bir kamyoneti var. 6-6.5 aydır çalışmıyor. Herhangi bir sosyal güvenceleri yok. Şoförlük yaparken 200 milyon TL kazanıyormuş. Şu an işsiz ve daha önceki birikimleri ve borçlarla geçiniyorlar. Kendisi inşaatlarda kalıp duvar ustası. Ekonomik durumları krizden önce iyi kötü geçiniyorlarmış. Ama krizden sonra durumları kötüleşmiş (73).

Almanya'da eşinin biriktirdiği para ile geçiniyorlar (98).

Konak gecekondularında, ailelerin beşte birine yakın (% 19,4) bir kısmı, eğitim (% 1,4), yiyecek ve giyecek (% 8,3), para (% 4,2) yardımı, ya da bunlardan birkaçını veya hepsini birden (% 4,2) sıkça ya da sürekli almakta, bir kısmı da (% 1,4) ara sıra yardım almaktadır. Gelir düzeyi görece "iyi" olanlarda ise bu, ya ailede çok sayıda kişinin çalışması ya da emekli aile üyeleri sayesinde. Aşağıdaki örnekler ise, diğerleri ile karşılaştırdığımızda, görece "iyi" durumda olanları gösterir:

Kars'ta mülkü varmış, İzmir'de fırıncılık yapıyormuş. Eşi ziraat bankasında 10 yıldır çaycılık yapıyormuş. Oğlu Çankaya'da garson olarak çalışıyormuş. Kendisi fırıncılıktan aylık 340 milyon TL ve emekli maaşından 350 milyon TL kazanıyor. Eşi ve oğlu asgari ücret alıyor. Emekli olduktan sonra durumları düzelmiş (70).

Kocasını savcılık kaleminde çalışıyormuş, kendisinde Tekelde 20 yıl çalışmış, 15 yıl önce işi bırakmış. Sonra 4 yıl prim ödeyerek emekli olmuş. Karı-koca emekli ve gelirleri 700 milyon TL (74).

Türkiye'de gecekondulaşmanın tarihine bakıldığında, gecekonduların sanayi alanlarına yakın ya da doğrudan bu alanlara eklenmiş olduğu vurgulanır. Ancak, Konak gecekondularında, bu ilişkinin eskisi kadar güçlü olmadığı gözlenmiştir. Bunun bir nedeni, gecekondularda, sürekli sanayi işçileri yerine artık giderek inşaat işçiliği gibi, mekansal olarak da değişken, süreksiz işçilerin ağırlık kazanmasıdır. Bir diğer önemli nedeni, sanayi

alanlarına yakın yerlerdeki gecekondulaşmanın zaten tamamlanmış ve yerleşilebilir alan kalmamış olmasıdır.

Limontepe ve Cennetçeşme gecekondu bölgeleri, daha önce de değinildiği gibi Konak kent merkezine, Hatay Caddesi'ne, Balçova'ya veya Yeşilyurt'a bir belediye otobüsü ile ulaşılacak mesafededir. Çalışan gecekonducuların yaklaşık dörtte biri işyerlerine yürüyerek (kimi kez çok uzun mesafeler), yarısı da belediye otobüsü/dolmuş kullanarak gitmektedirler. Yalnızca bir toplu taşın aracıyla işyerine ulaşabilenlerin oranı 1/3'tür. Diğerleri daha fazla ve farklı araç kullanmaktadırlar. Bu bölgeler, diğer gecekondu bölgesine göre, (çok eğimli, dik patikalar dışarıda bırakılırsa) daha erişilebilir konumdadır. Ancak, hanehalkı görüşmelerinde, bu mahalleyi tercih etme nedeni, işe yakın olmasından çok ucuz arsa/ev ve akraba hemşeri varlığıdır.

Tablo 3.1.6 Hane halkı üyeleri iş yerlerinin bulunduğu semtlere göre dağılımı

İlçe	İş Yerinin Bulunduğu Semt	Sayı	%
	Değişiyor	24	18,5
Konak	Çankaya	4	3,1
	Konak - Merkez	13	10
	Alsancak	4	3,1
	Tepecik	1	0,8
	Basmane	1	0,8
	Yeşilyurt	6	4,6
	Eşrefpaşa	1	0,8
	Bozyaka	2	1,5
	Üçkuyular	1	0,8
	Limontepe	17	13,1
	Hatay	5	3,8
	Ali Fuat Erden	4	3,1
Karşıyaka	Karşıyaka - Merkez	1	0,8
Çiğli	Çiğli - Merkez	1	0,8
Bornova	Altındağ	2	1,5
	Bornova - Merkez	5	3,8
	Işıkkent	4	3,1
	Pınarbaşı - Akıncılar	3	2,3
Buca	Buca - Merkez	4	3,1
	Gediz	1	0,8

İlçe	İş Yerinin Bulunduğu Semt	Sayı	%
Gaziemir	Karabağlar	8	6,2
	Gaziemir - Merkez	3	2,3
Balçova	Balçova - Merkez	4	3,1
Narlıdere	Narlıdere - Merkez	1	0,8
Büyükşehir Belediyesi Sınırları Dışı	Kemalpaşa	7	5,4
	Menemen	1	0,8
	Çeşme	1	0,8
	Torbali	1	0,8
	Toplam	130	100

Tablo 3.1.7 Hane halkı üyelerinin işyerlerine ulaşım biçimleri

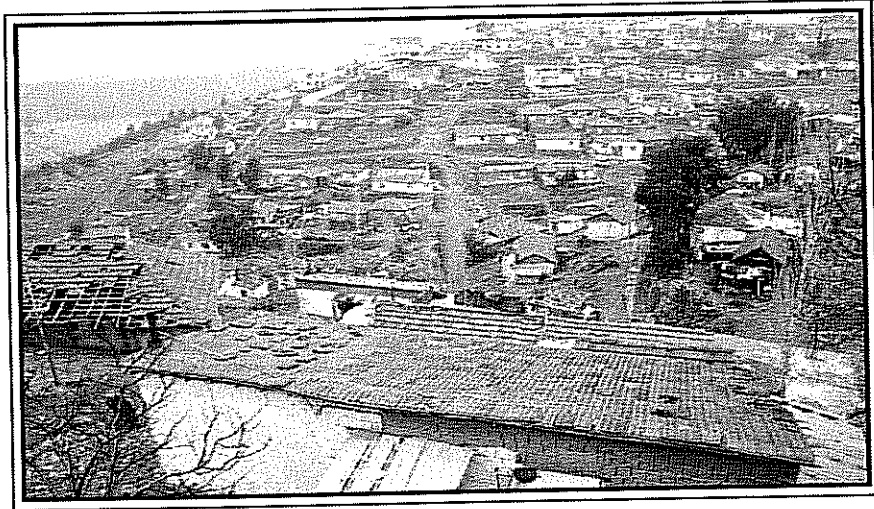
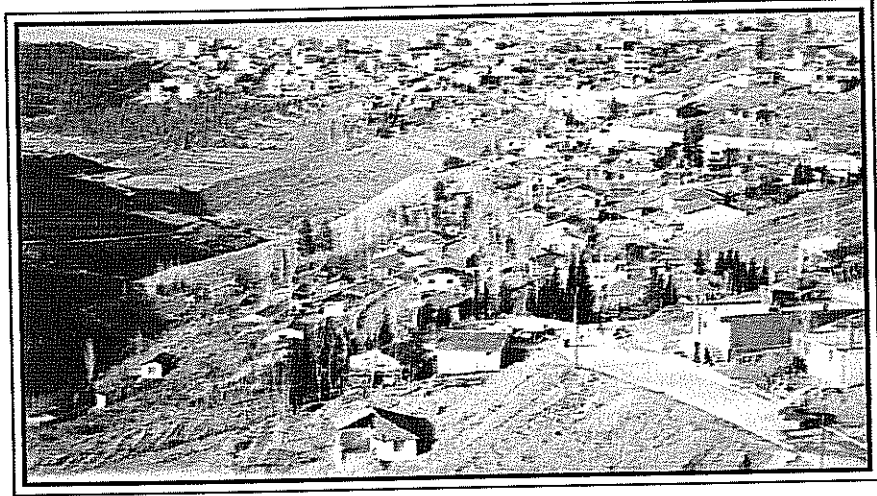
İş Yerine Ulaşım	Sayı	%
Toplu Taşınım	61	46,9
Yaya	38	29,2
Servis	18	13,8
Toplu Taşınım ve Bazen Yaya	2	1,5
İş Yerinde Kalıyor	3	2,3
Kendi Aracıyla	3	2,3
Bir tere kadar t.taşınım / servis, sonra servis / t.taşınım	5	3,8
Bisiklet	0	0
Toplam	130	100

Daha önce de vurguladığımız gibi, bir sonraki bölümde ele alacağımız mekansal süreçler, buraya kadar incelediğimiz göç, demografik özellikler, eğitim düzeyi, işgücü ve emek pazarına katılım ile birlikte kurulmuştur. Gecekonusunu para vererek alan birinin, ne kadar ödediğine bakıp, gecekonusunu “satanlar” için de ne kadarlık “rant” olduğuna bir göz atıp, mekansal süreçleri incelemeye geçilecektir:

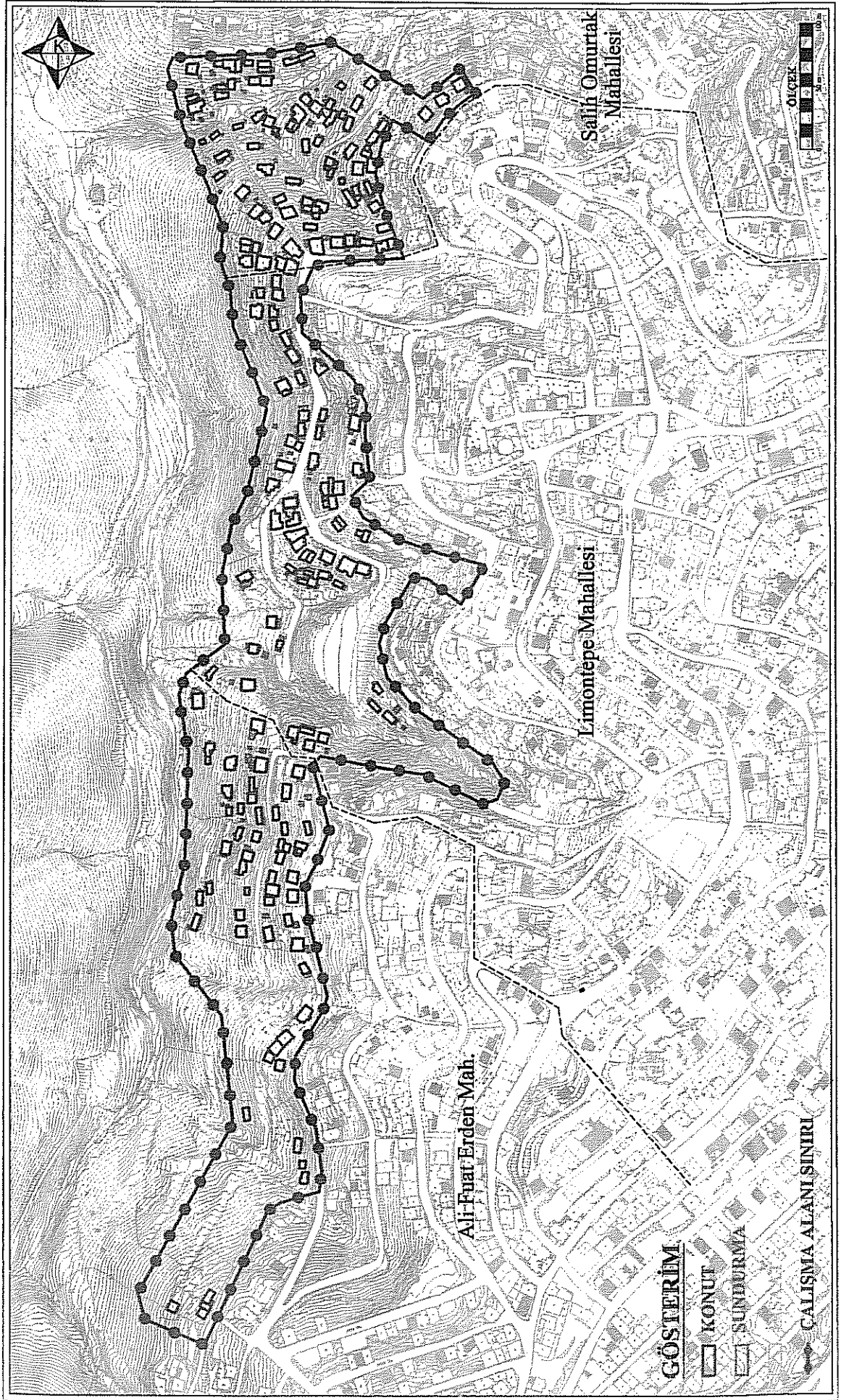
Büyük şirketler adına çalışırken SSK'sı varmış ancak son 1 aydır işsiz olduğunu ifade ediyor... Şuan oturduğu gecekonduyu 1 milyar 750 milyon TL satın almış ve kendisinde 1 milyar masraf yapmış. Gecekonusunun asıl sahibi emekli, Bayraklıda oturuyormuş. Kendisi bu gecekonduyu satın alan dördüncü kişiymiş (67).

3.1.6. Mekansal Oluşum

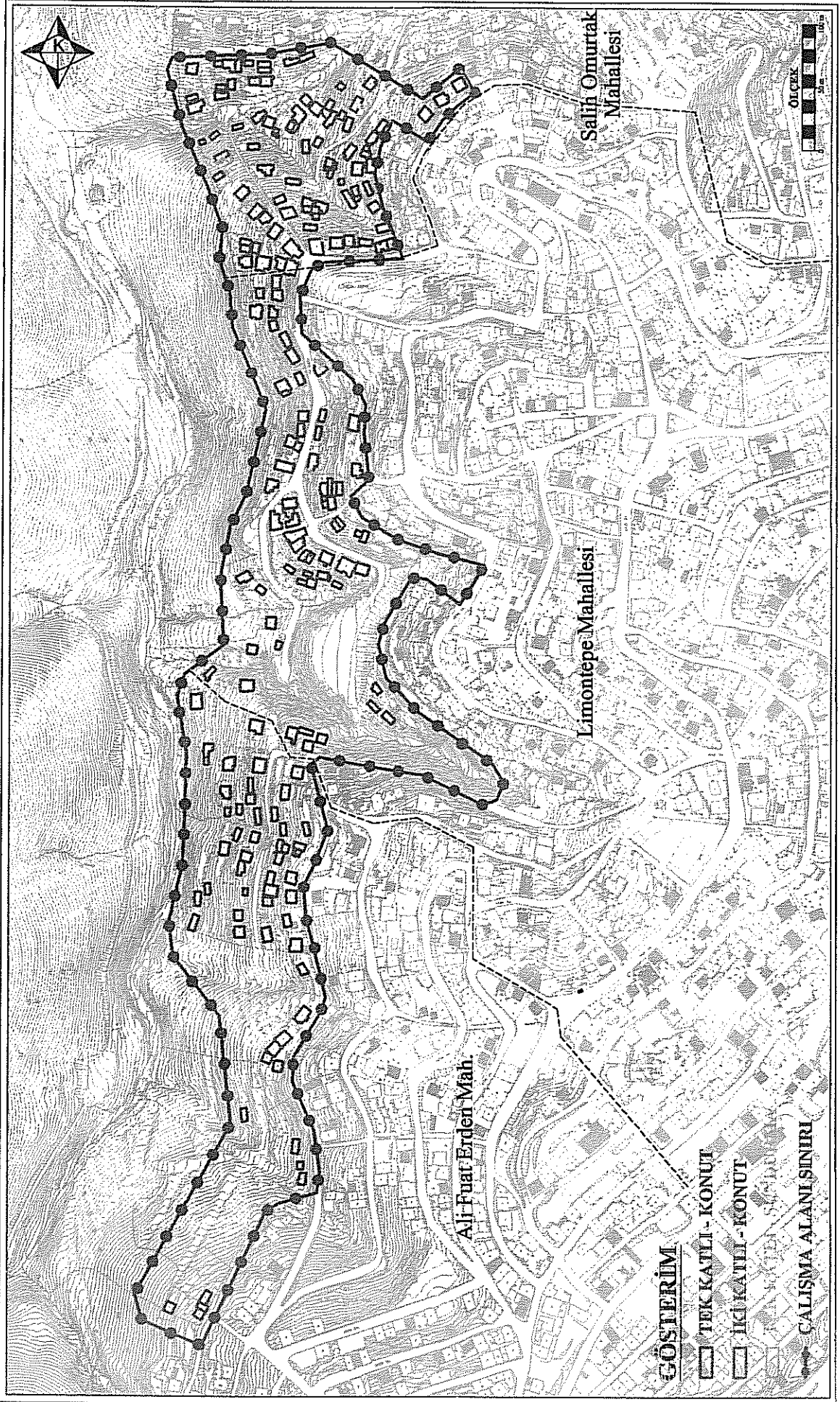
Gerek Limontepe, gerekse de Cennetçeşme gecekondu bölgeleri, ıslah imar planları yapılmış alanlara bitişik olarak ve sanki o konut dokusunun devamı gibi gelişmişlerdir. Mekansal olarak bu iki doku süreklilik gösterse de, yapı ve sokak nitelikleri çok farklıdır. Islah imar planı sınırları içinde kalan doku, daha yerleşik bir görünüm sergilemektedir. Sokakları eğimli de olsa beton kaplanmıştır. Betonarme yapılar çoğunluktadır, konutlar genellikle artık iki katlıdır. Cadde üzerinde olan yapılar 3-4 katlı apartmanlara dönüşmüştür. Bu dokunun hemen batısında ve bitişiğinde, daha da eğimli alanlarda, vadinin yamaçlarında Limontepe gecekonduları yer almaktadır. Benzer biçimde Cennetçeşme gecekonduları da, otoyol ile ıslah imar planı sınırı arasında kalmış, yine çok eğimli yamaçlarda yer almaktadır.

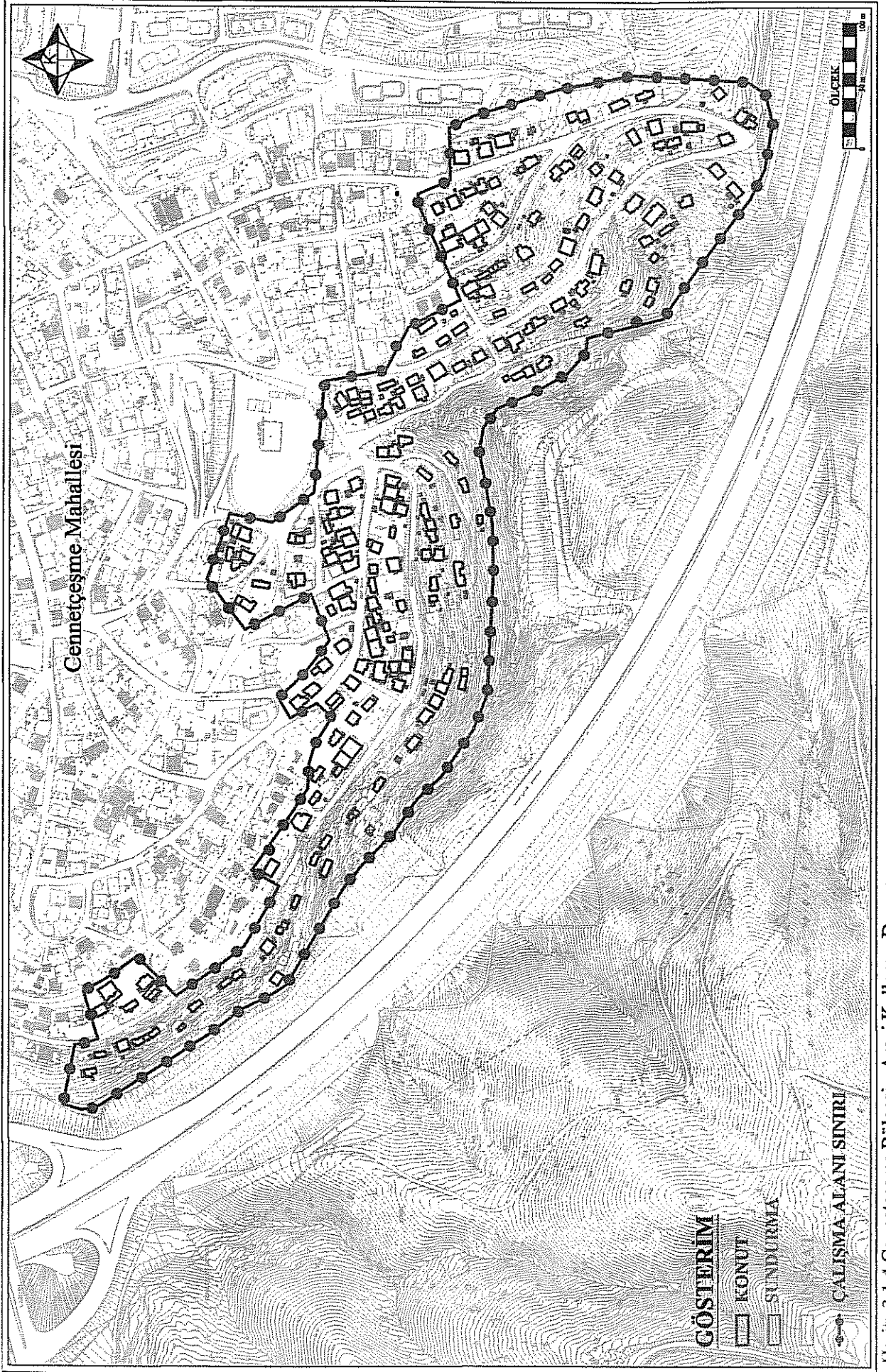
Fotoğraf 3.1.1-2 Limontepe bölgesi gecekondu alanından görünüm

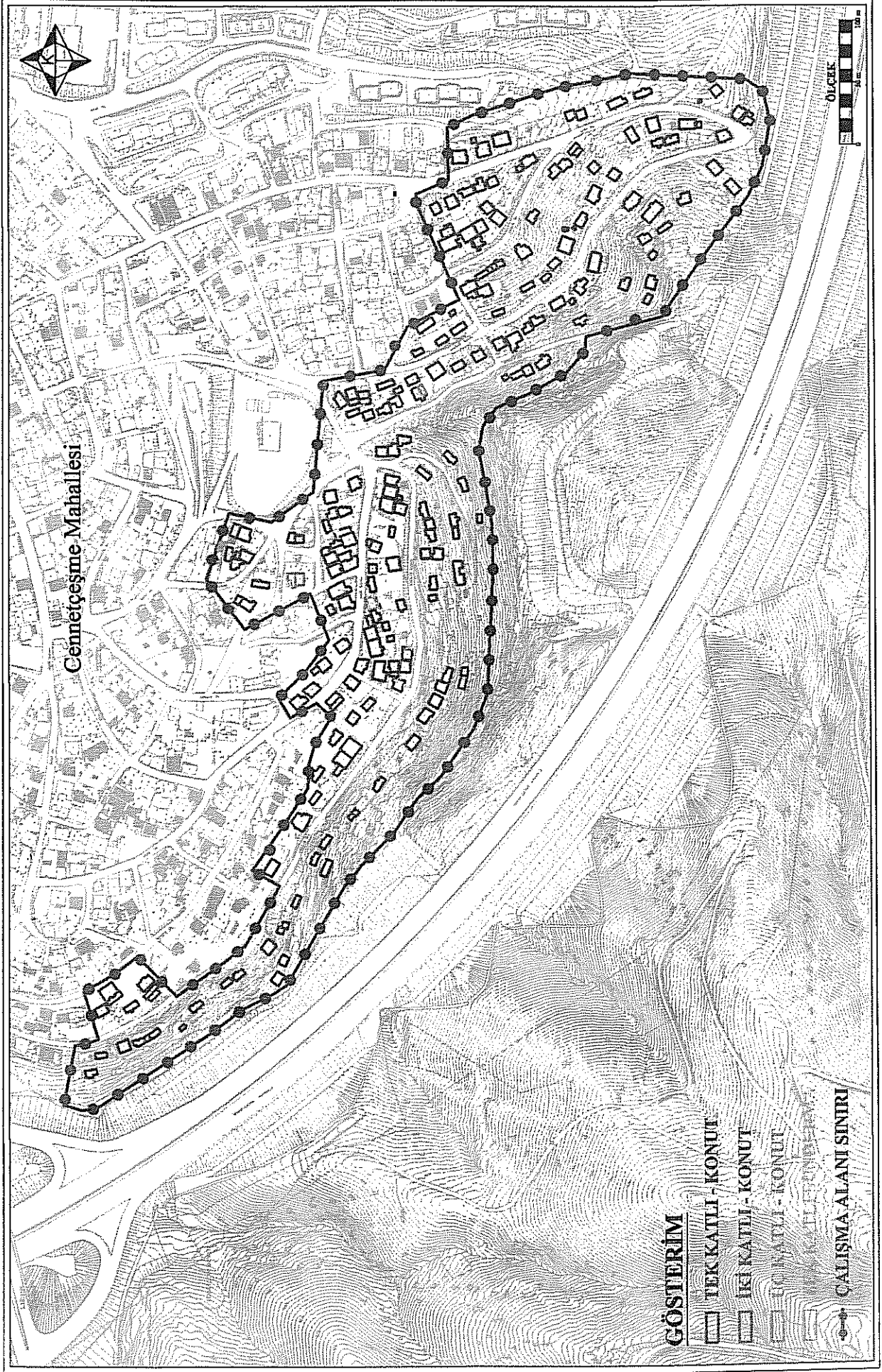
Harita 3.1.2 Limontepe Bölgesi - Arazi Kullanım Durumu

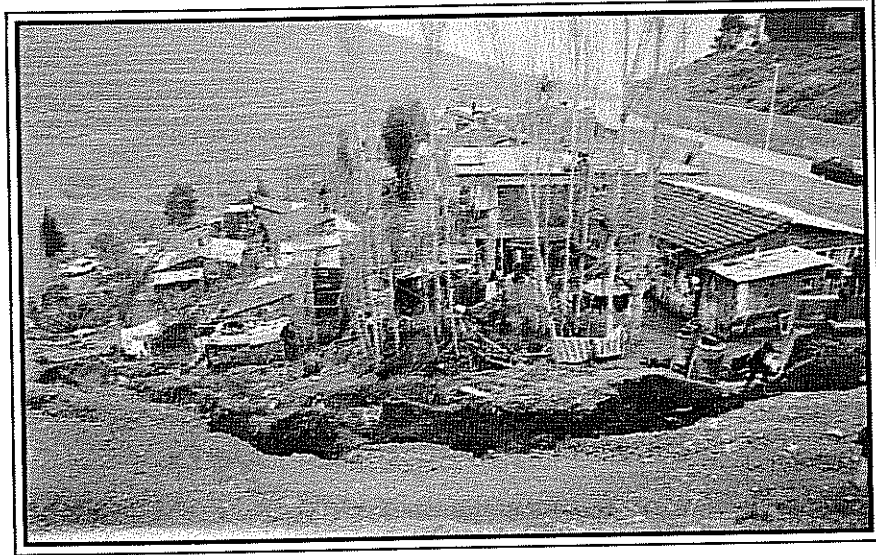
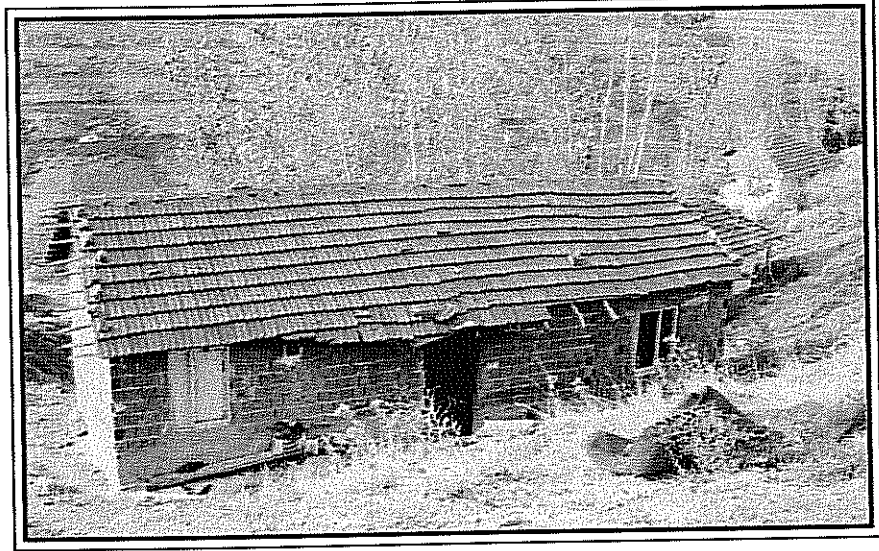
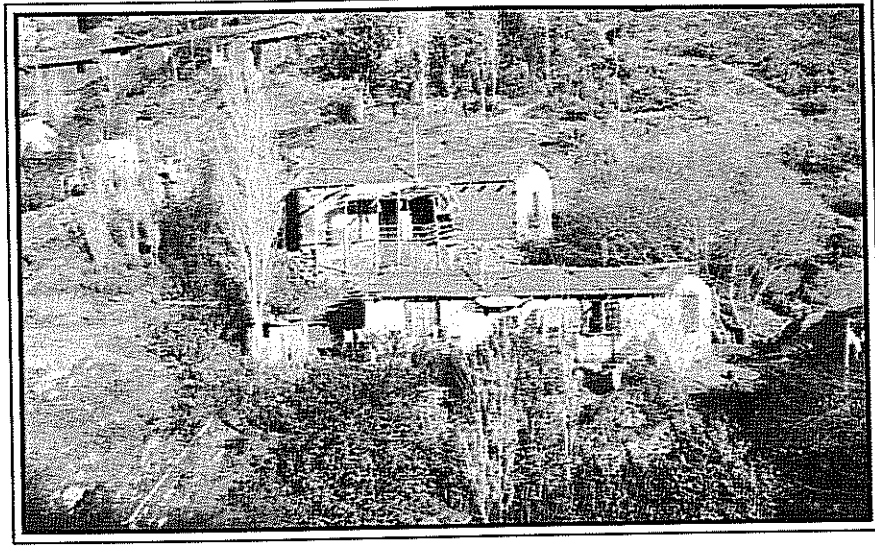
Harita 3.1.3 Limonetepe Bölgesi - Bina Yüksekliği Durumu

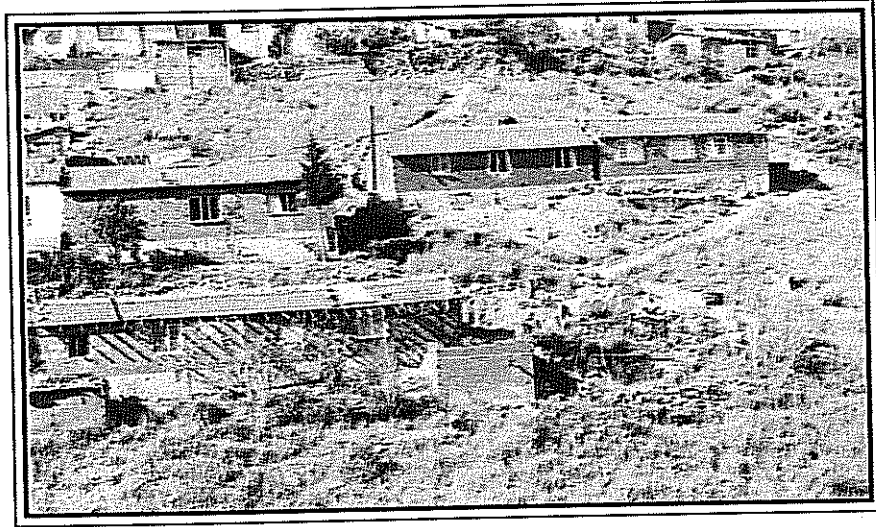
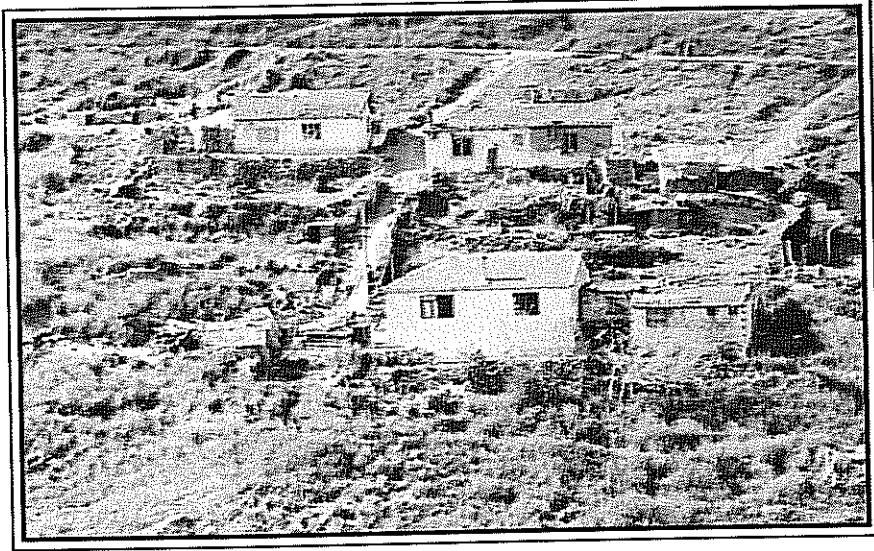
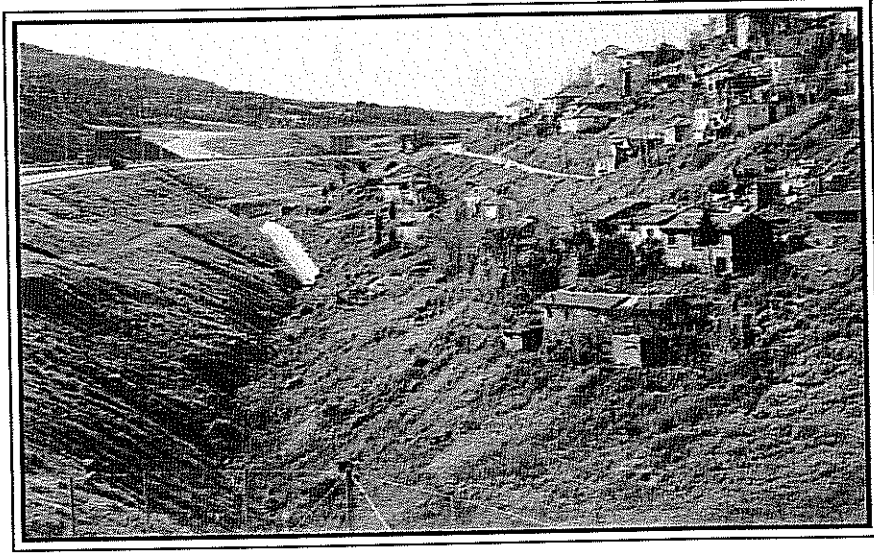
Harita 3.1.4 Cennetçeşme Bölgesi - Arazi Kullanım Durumu

Harita 3.1.1.5 Cennetçeşme Bölgesi - Bina Yüksekliği Durumu

Fotoğraf 3.1.3-4-5 Limontepi bölgesi geceköndü alanından görünümle

Fotoğraf 3.1.6-7-8 Cennetçeşme bölgesi gecekondularından görünümler

Af kapsamına alınmış yapıların tersine, daha sonra yapılmış olan gecekondular, çoğunlukla yığma tuğladan ve toplama malzemedan yapılmış, sıvasız ve yine çoğunlukla tek katlı ve çatılı, eğreti yapılardır. Çok eğimli arazide (% 30–40), kimi kez dere yatağında, inip çıkılması çok güç olan toprak patikalardan oluşan bu iki bölgede toplam 414 adet konut bulunmaktadır. Bu dokuda konut dışında herhangi bir başka kullanıma dönük başka yapı da yoktur.

Limontepe bölgesinde 4 yapı, Cennetçeşme bölgesinde 15 yapı 2 katlı; 3 yapı da 3 katlıdır. Görüşme yapılan 72 evden yalnızca 11’inde evlerin üzerinde bulunduğu arazinin sorunlu olmadığı, araştırma grubumuzca tespit edilmiştir. Diğerleri ya dere yatağındadır, ya da çok eğimli arazide yer almaktadır.

Limontepe gecekondular bölgesinin batısı ve kuzeyi “askeri alan” olduğu için tel örgüyle çevrilerek sınırlandırılmıştır. Cennetçeşme bölgesi ise, otoyolla sınırlanmıştır. Özetle her iki bölgenin de gelişme olanağı artık kalmamıştır. Ancak arada kalan boşlukların dolması söz konusu olabilir.

Evlerin üzerinde yer aldığı arsaların yaklaşık olarak % 40’i 200 m² nin, % 70’i ise 300 m² nin altındadır. Konutların ise % 30’u ise 60 m² den, % 50 si 70 m² den, % 80’i ise 100 m² den küçüktür. % 95’inin 1980 yılı ve sonrasında inşa edildiği bu yapı stokunun genel özellikleri aynı dönemde inşa edilmiş olsalar da kuşkusuz Sultanbeyli (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001) ve Ümraniye’nin (Erder, 1996) çok katlı/apartmanlaşmış dokusundan çok farklıdır. Ancak 1999 yılında, Ankara’da 1980 sonrası göç almaya devam eden 4 gecekondular mahallesinde yapılan araştırmada da konutların çoğunun tek katlı ve iki odalı olduğu tespit edilmiştir (Şengül ve Ersoy, 2000).

Limontepe ve Cennetçeşmelilerin mahallerinin fiziksel koşullarına ilişkin dile getirdikleri bazı sorunlar ise şöyle;

“Başka hiçbir yolda beton yok, bizim için de kanalizasyonu örtmek için döktüler, yağmur yağınca toprak akıyor, kanalizasyon açılıyor. Arabası olan arkadaşlarım var bu yola gelemiyorlar” (5).

“Muhtar her gün yol yapacağım diyor. Ama olan bir şey yok” (5).

Evin yanındaki dere ıslah edilmemiş, ama sel olmuyormuş. Evin giriş yolu yokuş ve çamurlu. Belediyeden yol ihalesini alan müteahhit, mahallenin altındaki beton yola izin olmadığı halde, yokuş yolu da yapacaktı, belediye izin verememiş (93).

Yağmur çok yağdığında sokakta heyelan görülmüştü. Görüşmenin sonunda, yıkılan ev var mı burada diye soruyoruz, “tapuyu verecekler ne yıkması, tapusunu ucuz versinler diye yazın” diyorlar (95).

Fotoğraf 3.1.9–10 Limontepe bölgesinin fiziksel koşullarından görünüm

Ve Kondular...

Görüşme yapılan hane halklarının oturduğu 75 konuttan 62’si yığma tuğladan inşa edilmiş, diğerleri ise betonarmedir. % 80’inde şebeke suyu, % 65’inde elektrik tesisatı var. Su bağlantısı olmayanlar, komşularla ortak kullanma veya hortumla evdeki bidonlarda su

depolama yoluna gitmektedir. Elektrik için de, ortak kullanma sıklıkla görülen bir durumken, kaçak kullanım artık çok azdır. Kanalizasyon tesisatı olmayan konutların oranı ise % 21'dir. Bu konutlar, fosseptik çukur açarak bu sorunu çözmeye çalışmışlardır. Kimi kez borcu ödenmediği için kullanılamaz durumda olsa da gecekonduların % 83'ünde telefon bağlantısı vardır.

"Ekonomik sıkıntı çekiyoruz, ev yaptık, borç aldık" diyor ama kendi evine sahip olmaktan memnun. Elektrik bağlantısı olmamasına rağmen, suları olmadığı için sıkıntılı. "Yan tarafta oturan kardeşim sağ olsun suyu ondan alıyorum." Erkek kardeşi 2002 yılında elektrik ve su bağlantısı olan evini, 4 milyar 350 milyona satın alarak yenileme yapmış. Halihazır haritaya bakınca, her iki evin de iki katı kadar büyütülmüş olduğunu görüyoruz (76).

7- 8 ay önce bu eve taşınmışlar. 40 milyon TL. kira veriyorlar. 2 oda, mutfak, banyo var, tuvalet dışarıda. Bina yaklaşık 15 senelik falanmış. Ev sahibi de yolun oradaki evlerden birinde oturuyormuş. Evin elektriği yaklaşık bir sene önce bağlanmış, suyunu da ev sahibi evi kiraya vereceği için 8 ay önce bağlatmış (41).

Su ve kanalizasyon bağlantısı olmayan eve, borç olarak 7-8 milyar masraf ile salon, mutfak ve banyo eklemişler. Yaklaşık 100 m2 olan ev, tek katlı, çatısı, pencereleri, yer döşemeleri iyi durumda ve yığma olarak tuğladan inşa edilmiş (13).

Evin nem aldığını, çatısının aktığını, bu nedenle de sağlıksız olduğunu, depremden zarar görebileceğini ifade ediyor. Evi yaptıklarında elektriğin bağlandığını, kanalizasyon ve suyun ise daha sonraki tarihlerde bağlandığını anlatıyor (46).

7 aydır elektriği bekliyorlar, bağlanmamış. Suyu annesiyle ortak kullanıyorlar (2).

Evlerin % 65' inde nem, % 74'ünde çatı akması sorunu var.

Çatılar naylon kaplı, ama fırtınada dayanmıyor, uçuyormuş. Gelinler çatıya çıkmaktan korkarken, kadın fırtınada çıkıp naylonları düzeltmeye uğraşıyormuş. Kışın evi içi salonun ortasına kadar su oluyormuş. Hem çatı akmasından, hem de kapıdan giriyormuş. Gelin, "şöyle zıplayarak geçiveriyoruz işte" diyor göstererek. Depremde evleri çatlamış (49).

3.1.7. Mülkiyet Durumu: "inşallah taksit taksit isterler peşin isterlerse devlete bırakıp memlekete döneriz."

Birinci bölge olan Limontepede bölgesinde yer alan 201 gecekondunun, % 69'u kamu arazisi üzerinde inşa edilmişlerdir. 63 yapı ise özel mülk arazisinde yer almaktadırlar. Gecekonduların yer aldığı alanda 6 adet kadastral parsel ve "cebel" niteliğinde olup, devletin hüküm ve tasarrufu altında olan araziler vardır. Bu altı parselin en büyüğü 3118 ada, 2 no'lu parseldir ve büyüklüğü 104.319 m² dir. Maliye Hazinesi adına 1966 yılında kadastro tespiti sırasında kayıtlanan arazi, 2002 yılında Milli Savunma Bakanlığı'na tahsis edilmiştir ve "Askeri Güvenlik Bölgesi" içindedir. 138 adet yapı, bu arazi ve bunun doğusunda yer alan "cebel" arazi üzerindedir. Diğer beş parsel ise özel mülkiyettedir. Bu

parsellerden 3'ü, müstakil olarak özel kişilere ait iken, 1 tanesi 2 hisseli, 1 tanesi de 6 hisselidir. 6 hisseli olan bu parselin hissedarları, 1995 yılından sonra, 1995–2000 yılları arasında bu hisseleri satın almışlardır. Aşağıdaki tabloda, gecekonduların bulunduğu bölgedeki kadastral parsellerin mülk sahipliğine ilişkin bilgi, özet olarak yer almaktadır.

Tablo 3.1.8 Limontepe gecekondularının yer aldığı arazinin mülkiyeti.

Ada	Parsel	m ²	Mülk Sahibi	Tahsis/Satın Alma Tarihi
3118	2	1.044.319	Milli Savunma Bakanlığı	2002 (Tahsis)
3118	279	28.740	6 Hisse / Özel Mülk	1995–2000 (Satın Alma)
3118	278	5.921	Müstakil / Özel Mülk	1988 (Satın Alma)
3118	277	9.344	Müstakil / Özel Mülk	1988 (Satın Alma)
3118	276	7.503	Müstakil / Özel Mülk	1998 (Satın Alma)
3118	275	7.870	2 Hisseli / Özel Mülk	1981–1988 (Satın Alma)

Kaynak: Konak 3. bölge Tapu Sicil Md.lüğü. 9.12.2004 tarihli kayıtlar

Özel mülk arazileri içinde, özellikle 6 hisseli olan 279 sayılı parsel üzerinde yoğunlaşma vardır. Özel mülk arazisi üzerinde 63 yapının 49'u, bu arazi üzerindedir.

Dört dönemdir Ali Fuat Erden Mahallesi'nde muhtarlık yapan Kani Yılmaz; 6 hisseli 279 sayılı parselin hikayesini şöyle anlatıyor;

279 no'lu parselde 49 cv var. Arsa büyüklüğü 28742 m². Arazinin sahibinin yeğeni, satış işini emlakçıya vermiş. Emlakçı muhtara gelmiş, arsayı işgal edenlere satmayı önermiş muhtar işgalcilere 'kooperatif kurun alın' demiş, dinlememişler. Daha sonra emlakçı, araziye 6 kişilik bir avukat grubuna satmış. Bu grup, arsa için özel parselasyon çıkarmış, resmi bir parselasyon değil, 184 parsel çıkarılmış. Muhtar anlaşmaları için uğraşmış, ama anlaşmamışlar. Tapu şimdi bu grubun üzerinde imiş. Belediye yıkım kararı çıkarmış, "ne olacak belli değil, vatandaş çile çekiyor, diken üstünde oturuyor" diyor ve devam ediyor "zengin olsalar burada yaşarlardı mıydı, sel riski var, odun-kömür arabası inemiyor". Oğlu intihar eden bir kadın, dayanamayıp ölmüş, cenazesine giden muhtar, evin çok kötü durumda olduğunu anlatıyor. (26.11.2002 tarihli görüşme)

Bugün yürürlükte olan 1/1000 ölçekli uygulama imar planında, gerek özel mülkiyette, gerekse de kamu mülkiyetindeki araziler, tümüyle konut gelişimine kapalıdır. İslah imar planı sınırı dışında kalan tüm alanlar; "askeri alan" ve "ağaçlandırılacak alan" olarak planlanmış durumdadır. İkinci bölge olan ve Cennetçeşme Mahallesi sınırlarının içindeki bir bölüm arazi üzerinde yer alan, 213 adet gecekondulu ise, tümüyle kamu

arazisinde inşa edilmiştir. İslah imar planı sınırları dışında ve otoyol arasında alan bu alanlar, bugün yürürlükte olan imar planında “yeşil alan” olarak planlanmıştır.

Her iki bölgede yer alan toplam 414 yapıda oturan ailelerin % 92’si ev sahibi, % 6’sı ise kiracıdır.

Tablo 3.1.9 Görüşme yapılan hanelerde ev sahibi / kiracı dağılımı

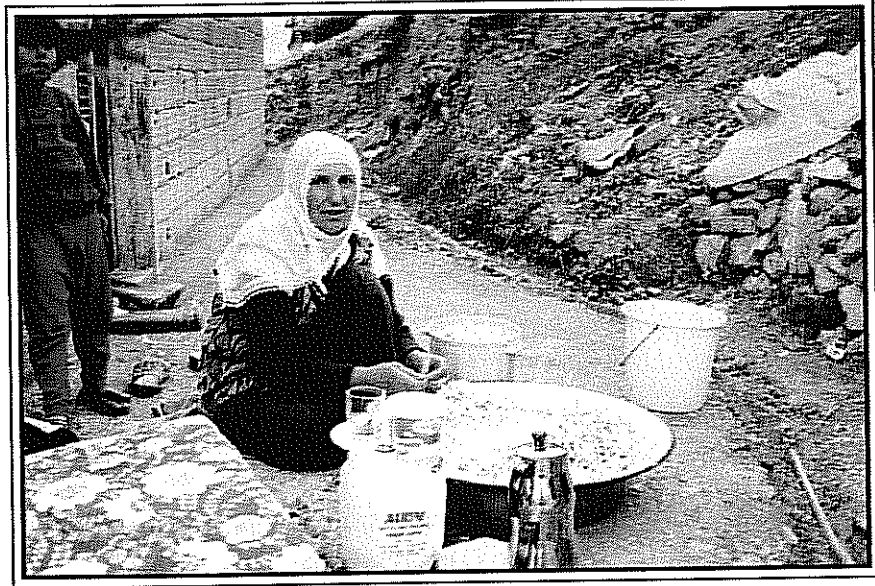
	Limontepe Bölgesi						Cennetçeşme Bölgesi		Toplam	
	Limontepe		Ali Fuat Erden		Salih Omurtak		Cennetçeşme			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ev Sahibi	10	100	6	66,7	15	93,8	37	92,5	68	90,7
Kiracı	0	0	3	33,3	1	6,3	2	5	6	8
Başkasının Evinde Kira Vermeden Oturuyor	0	0	0	0	0	0	1	2,5	1	1,3
Toplam	10	100	9	100	16	100	40	100	75	100

Böylesi bir dağılım son dönem gecekondulara yaygın kabul gören, gecekondularda kiracılık oranının giderek yükseldiği yönündeki görüşten farklı bir dağılımdır. Sevgi tarafından yirmi yıl önce İzmir gecekondular mahallelerinde yapılan araştırmada, ev sahibi oranı % 70,4, kiracılık oranı % 28,4 olarak bulunmuştur (Sevgi, 1988). 1991 yılında alan araştırması yapılmış olan Ümraniye’de seçilen üç mahalle toplamında ev sahibi oranı % 64’tür. Örneklem alanında ağırlıklı olarak 1980 sonrası gelişen K. Karabekir Mahallesi’nde ise bu oran % 69 olarak bulunmuştur (Erder, 1996).

Eski ve yeni oluşmuş tüm mahalleler ayrıştırılmadan yapılan analizlerde, yüksek gözüken kiracılık oranları, yalnızca imar affi yasaları sonrasında/ağırlıklı olarak 1985 yılı sonrasın da gelişen son dönem gecekondularını ayrı olarak ele alan bu araştırmada ise, hem Konak İlçesi’nde hem de diğer bölgelerde oldukça düşük bulunmuştur. Kirada oturan 6 aileden üçü, 30 milyon lira., biri 40 milyon lira, Biri de 60 milyon lira aylık kira vermektedir. Bir aile ise kira vermeden oturmaktadır.

Kira vermeden oturan bu aile 3 kişiden oluşmakta, yaşlı bir anne, bir oğul ve bir gelin. Bir oda, bir sofa ve mutfak tan oluşan eski görümlü ev 1 katlı, yağma tuğla, sıvasız. Evin içinde hemen hiç eşya yok, kilim, minderler, soba, çalışmayan ikinci el bir televizyon, çalışan ama çok eski bir buzdolabı. Evin tavanları kontrplak ile kaplanmış, ama su aldığı söyleniyor yaşlı anne. Oğlu Ak Partide çalışıyor, “*getir-götür işleri yapıyor*” diyor anne, “*ev sahibi İstanbul’da, siz eve bakın yeter dedi*” diye anlatıyor ev sahiplerini (101).

Diğer kiracı aile, 2 çocuk, anne ve babadan oluşuyor. Evin babası 1988 yılında Malatya Erguvan'dan ailesiyle birlikte göçmüş, çünkü sel olmuş ve evleri yıkılmış orada. Anne ise Adıyaman Gölbaşı. Kocasını ablasının kocasının kardeşi. Evlenince gelmiş İzmir'e ve kayınvalidesiyle birlikte oturmuşlar bir süre, kocası Antep'ten getirdiği halıları seyyar olarak satmaktaymış, ama dolandırılmış, şimdi getiremiyor. Bir yıldır işsiz, arada sırada iş bulursa inşaatlarda çalışıyor, anne evde boncuk işliyor penyelere, ayda 15 milyon kazanıyor. Bir ara sarımsak ayıklama işi de yapmış, kilosu 350 bin TL.'dan temizleniyormuş sarımsak, "1 çuval, 1-2 günde temizleniyor yani 5 milyon TL. kazanabiliyor" diyor. Ama çok zor olduğunu, soğukta, dışarıda su ile uğraşmanın güç olduğunu söylüyor. Daha önce Salih Omurtak mahallesinde 50 milyon TL. kira ile bir başka eve taşınmışlar. Ev kayınının. O da çocukları Basmane'de iş bulduğu için oraya yakın bir başka kira evine çıkmış. Kayını bu ev için 30 milyon kira istiyormuş, ama verecek durumda olmadıkları için veremiyorlar. "Gecekondu bile yapacak durumumuz yok" diyor. Başka semte gitmek istediğini, ama para olmadığını söyleyen kadın, "bu derenin dibinde ne var" diyor. Görüşme bittikten sonra bizi yolcu etmeye çıkıyor. "Bence siz kitap yazmalısınız, halimizi anlatmalısınız" diyor (99).

Fotoğraf 3.1.11 Limontepede bölgesinde sarımsak ayıklayan kadınlardan biri

Arsa Edinme ve Ev Yapım Süreçleri

Limontepede ve Cennetçeşme gecekondu bölgelerinde yer alan 414 yapının 351'i (% 85) kamu mülkiyetindeki arazi üzerindedir. Bu nedenle de hemen hemen hiçbirinin tapusu yoktur. Her iki bölgede görüşme yapılan toplam 75 gecekondundan yalnızca 2'si tapularının olduğunu söylemiştir. Bu tapular, özel mülk arazisi üzerinde yer alan yapılardır. Özetle, gecekonduların % 98'inde arazi tapusu yoktur.

Görüşme yapılan gecekondu ailelerinin 66'sının "ev sahibi" olduğu daha öncede belirtilmişti. Bu ailelerin, % 74'ü (49 aile) evlerini kendileri inşa etmişlerdir. % 26'sı ise

(17 aile) evlerini bir başkasından satın almışlardır. Evlerini kendileri inşa eden 49 aileden 35'i (% 71) arsa için hiç kimseye para vermediklerini belirtmişlerdir.

Arsa için kimseye para vermemişler. Bir köylüleri varmış o kendine yapmış, 'siz de kendinize yapın' demiş. Kocasının patronu da "karının çocuklarının başını sokacağı bir ev yapiver" deyip para ve malzeme yardımı da yapmış 3 sene elektriksiz ve susuz yaşamışlar. Tanker geliyormuş, kovalarla su taşıyorlarmış. Kadın, "çoğu elektriği tellerle komşulardan çekti, ama ben istemedim, bizim buralar rüzgarlı, teller kopar, bir çocuğa falan gelir, neme lazım, yaktım gaz lambamı oturdum" diyor (53).

Malzemeleri Eski İzmir'den satın almış. Evi kendisi ve komşuları yardımı ile yapmış. Arsaya herhangi bir para ödememiş [...] 1995 yılında yıkıma gelmişler fakat muhtar sayesinde yıkımın yapılmadığını söylüyorlar. Suyu ve elektriği 1990 yılında almışlar (73).

İki ay kirada oturduktan sonra, evlerini bu mahallede 1987 yılında inşa ediyorlar. Evi, yardımsız, malzeme aldıkları yere borçlanarak iki ay içerisinde tamamlamışlar. "Arsa bedava olduğu için" Limontepe mahallesinde hazine arazisi üzerinde yaptıkları evlerinin tapusunu almak istiyorlar. "inşallah taksit taksit isterler, peşin isterlerse devlete bırakıp memleketeye döneriz" diyor (95).

Evi 1988 yılında yapmış. Önce evi yaptığını, sonra da kardeşlerini ve annesini köyden getirdiğini söylüyor. Aile bir süre bu evde yaşamış, kardeşler evlenince ev ona kalmış [...] arsa için para ödemediğini, çevresinde yaşayanlarında akrabaları olduğunu, evi birlikte yaptıklarını anlatıyor. "Önce bir göz oda yaptık, sonra eklendi odalar" (46).

Evlerini kendileri inşa etmiş 49 aileden 14'ü ise evlerinin arsaları için bedel ödemişlerdir. Arsa için ödenen bedel, kimi kez '1 bilezik, 1 çeyrek altın' olarak mahallenin muhtarına, kimi kez 'üç-beş kuruş olarak' bir komşuya, kimi kez de ıslah imar planı sınırları içinde evi olan, örneğin Hacı Yusuf Bey'e gitmiştir. Ödenen bedel, en eski 1984 yılında 1.000-4.000 TL arasında değişirken, en yeni 2001 yılında 1.750.000.000 TL düzeyindedir.

1973'ten 1985'e kadar Bayraklı'da yaşamış. 1985'te bir arkadaşı bu civardaki arsalarından birini alıp, zeminini düzeltip, malzemeleri de yığıldıktan sonra, inşaatına yardım etmesini rica ettiğinde, ona da bir arsa alıp ev yapmayı önermiş. O sırada kirada oturdukları için teklif cazip gelmiş ve arsa almak için Hacı Yusuf denilen adama gitmişler. "Adam hacıymış güya, elinde Kuran var, arsa için benden bir para istedi, şimdi hatırlamıyorum ama vermem mümkün değil, o kadar param olsa niye buradan arsa alayım dedim, geri dönüyordum ki Hacı, -sevdim seni iyi bir delikanlıya benziyorsun- dedi. O zamanın parasıyla 10000 TL'sini kabul etti" diye anlatıyor adam arsa pazarlığını. Bir süre sonra arsayla ilgili bir problem çıkmış. Hacı Yusuf'un eniştesi, arsa üzerine hak iddia ederek evi boşaltmalarını söylemiş. Birkaç defa gelip rahatsız etmişler. Ama adam, "ben Hacı Yusuf'a para verip aldım, bir probleminiz varsa onunla halledin" diyerek kovmuş, bir daha da gelmemişler (50).

Evin inşaatına 1986 yılında başlanmış ve kadının babası inşaatlardan anladığı için yardım etmiş. 1988 yılında taşınmışlar. Arsayı 40000 TL.'sına almışlar. Hisseli arazi olduğunu söylemişler, sonradan hazine arazisi olduğunu öğrenmişler (51).

Arsayı alırken 70.000 TL. ödemişler. "Hazine arazisiymiş, af çıkırsa, parayı öder alırsız." Arsayı satın aldıklarında yalnızca bir temel varmış, evi kapıcılık yaptıkları 7 yıl içinde yavaş yavaş inşa etmişler. Ev malzemelerini Eski İzmir'de tanıdıkları bir malzemeciden taksitle, borçla

satın almışlar. “*Burası gariban mahallesi, gücümüz ancak buraya yeter dedik, kimseden maddi yardım almadık*” (12).

Düğünde 2 bilezikle, 2 çeyrek altını varmuş, arsaya inşaat yapabilmek için, muhtara bir bilezik, bir çeyrek altın vermişler. “*Muhtar da öldü sonra*” diyor gülerek, sanki altınları da boşuna verdik der gibi. Kalan bir bilezik bir çeyrekle de ilk odalarını yapmışlar (5).

Evi yaparken mafya gibi insanlar geldi, burası bizim para verin dediler. Ben de elimde sopa kovaladım. Bir daha da gelmediler. Bazıları burada tapu var diyor, bazıları da yok diyor, bilmiyorum (100).

Limontepe ve Cennetçeşme’de “ev sahibi olan” 66 aileden 17’si ise (% 26) evlerini satın almışlardır. Daha sonra ilaveler yapmış olsalar da, satın alınan evler için örneğin Limontepe’de 1986 yılında 500 bin TL, 1995’te 1 bilezik, 1999’da 1 milyar 750 bin TL ödenmiştir. Cennetçeşme’de 1987 yılında 450 bin TL, 1994 yılında 170 milyon TL, 2002 yılında 1,5 milyar TL, ödenmiş bedellerden örneklerdir. Bu ailelerin 12’si evlerini 1990 yılından sonra satın almışlardır, diğer 5 aile ise 1986–90 yılları arasında, kimi kez birikmiş paraları ile kimi kez de borçlanarak evlerini almışlardır. Satın aldığı evin, gecekondu olduğunu bilenler çoğunluktadır, ancak aşağıdaki örnekte görüleceği gibi, tapulu bir ev aldığını sananlar da vardır.

Emekli olduktan sonra başını sokacak bir evi olsun istemiş. Bu evi de eş dost sayesinde bulmuş. Peşin 170 milyona 1994 yılında satın almış. “*Bahçesi büyük olduğundan kapıldım eve. Aldığımda içinde kiracı oturuyordu. Sahibi bir öğretmenmiş. Kandırıldım. Tapusu olduğunu söylediler, ben de inandım. bir sürü kağıt imzalattılar. Sonra oğlum baktı kağıtlara, -anne bu evin tapusu yok, neden satın aldın- diye kızdı. Gecekonduları yıkacaklarmış diyorlar, önce beni öldürürler, 36 yılımı yatırdım ben bu eve.*” Evi satın aldığı anda, kötü bir durumda olduğunu anlatıyor, bir sürü masraf yapmak zorunda kalmış. Ev 2 oda, 1 salon, banyo, mutfak, tuvaletten oluşuyor (45).

Kısa sürede kirada oturduktan sonra, etraftan borç alıp, biraz da birikmişler ile 1 milyar 750 milyona yaşadıkları evi satın almışlar. Kocası, evi satın aldıkları adama geri satmaya kalkmış. Oğulları evin kağıtlarını kurtardıktan sonra, yeğeninine evine saklamışlar (96).

Geldiklerinde evleri yapılmış ama sıvasını paraları oldukça yavaş yavaş yapmışlar. Arsanın vergisini ödüyorlar (97).

Tablo 3.1.10 Ev sahibi olan ailelerin arsa / ev edinme biçimlerine göre dağılımı

	Arsa için bedel ödemeyen aile		Arsa için bedel ödeyen aile		Evini satın alan aile	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Limontepe Bölgesi	19	29	4	6	6	9
Cennetçeşme Bölgesi	16	24	10	15	11	17
Toplam	35	53	14	21	17	26

Evlerini kendileri inşa eden 49 ailenin (% 74) öykülerinde benzerlikler vardır. Önce 1-2 odanın, eş-dost-akraba-komşu yardımı ile kısa sürede yapılması ve her geçen gün içine zaman içinde, ailenin ekonomik koşullarına bağlı olarak evin büyütülmesi, iyileştirilmesi ve arada bir yaşanan "yıkım" korkusu.

Büyük oğlu bu konuyu yapmış, şu an evli, yan tarafta oturuyor. Bir gün mahalleye gelip yapımı için dozer gelmiş, onu kullanan adama çay götürmüş, 'evi yıkacaksınız sandım, hiç mahalledeyim' demiş. Adamda "teyze niye bu dereye yaptın, yukarılar hep boştu" demiş. "Evi mi yıkarsa n'aparız? Malımız yok, köye de dönemeyiz." Evi 25 senelik, önce tek parça yapılmış. Köydeki inekleri satıp öyle yapmışlar. (1)

Cennetçeşme'de gecekonduyu yapmayı, bu mahallede oturan yeğeni önermiş. 1986'da Afyon'daki mülklerini satıp gecekonduyu yapmışlar. İzmir'e ilk geldiklerinde çok zor durumdaymışlar. Suyu 7 ay öncesine kadar tankerden satın almışlar. Elektrik gereksinimlerini, iki yıl kaçak, tel atarak sağlamışlar. Mahallede gecekonduyu yıkımı olmuş, ancak onların gecekondularına dokunmamışlar. (74)

"Bu evi 1989da yaptırdım, ondan beri sürünüyoruz." Bu evi dayısının önerisiyle yapmış. "Şimdi kirada olsak acımızdan ölürdük, kafamızı sokuyoruz bu kilere". Evlen hazine ve arazisi üzerinde. "Gecekonduda kirada oturuyorsun, onun yerine biz de yapalım dedi", evi 1989'da 1 günde yapmışlar, sıvasını yapmadan, çatısı takılmadan yerleşmişler." (2)

"Evi kendimiz yaptık, bir hafta sürmedi". 300-350 bin lira 1990 yılında evi yapmak için borç almış, "üstünü örtmemiştik, polis geldi yıktı, komşu şikayet etmiş." (91)

"Haftada bir torba çimento ve tuğla alıp biriktirdik" diyor eşi haftalıkla çalıştığında. (82)

1991 yılında Muş'tan göç eden ve Ümit Mahallesi'nde dokuz yıl kirada oturduktan sonra, 2000 yılında kondusunu kendi yapan bir aile babası ise kaç tuğla, kaç torba çimento kullandığını tek tek saymış;

"1950 tuğla, 40 torba çimento gitti [...] buraya hazinedir dediler, mecbur durumdayım, devletin kapısında boynum kıldan ince; gelir yıkarsa, yıkar. Nasıl kira vereyim [...] bazı geceler yağmur rüzgar çıkınca içim tirim tirim titriyor, uyuyamıyorum, çıkıp evin etrafını dolanyorum. Baksana şu evin haline, sel yoldan geldi, vurdu geldi içeri, duvarı attı. (annesinin evi) Sonra geldim, temeli duvarı yaptım [...] intihar edip kurtulayım diyorum çocukları düşünüyorum" (125).

Görüşme yapılan 75 evin, 56'sının yapım yılına ilişkin bilgi alınabilmiştir. 8 ev 1973-1984 yılları arasında, 34 ev 1985-1990 yılları arasında, kalan 14 ev ise 1991 yılından sonra yapılmıştır. Evlerin yapımı sırasında, usta kullanan aile sayısı, yalnızca 9'dur. % 82'si, aile üyeleri, tanıdık, akraba ve hemşerilerinin yardımıyla evlerini yapmışlardır. İnşaat süresince % 51'i borç para almış, % 23'ü ise inşaat malzemesini taksitle almıştır. 72 ailenin 53'ünün (% 73,6), başka her hangi bir yerde evi yoktur. 11'inin

ise (% 15) memleketinde evi vardır. 8 ailenin ise aynı mahalle veya İzmir’de başka mahallede evi vardır.

Buraya dek aktarılanlar, Cennetçeşme ve Limontepe bölgesinde yer alan gecekondularda yaşayan ailelerin çok büyük bir bölümünün, neredeyse bu kondulara sığındıklarını açıkça ortaya koymaktadır. Bu sonuç ise, özellikle 1980 sonrasında, gecekondunun “barınma gereksinimi”ni karşılamaktan giderek uzaklaştığı yolunda genel kabul gören görüşten farklı bir sonuçtur. Bu farklılığın yanı sıra bu iki bölgede gözlenen arsa edinme ve gecekonduların yapım süreci, neredeyse kimi kez, 1950’li yıllarda İbrahim Öğretmen’in Ankara’da yaptığı ilk gecekondular araştırmasında ortaya koyduğu yapım süreci (Tekeli, 1996) ile benzerlikler göstermektedir.

Limontepe ve Cennetçeşme gecekondularında 2003 yılında yaklaşık olarak 2000 kişi yaşamaktadır. Büyük bir bölümü kamu arazisi üzerinde yapılaşmış bu gecekondular çoğunlukla tek katlı, yığma tuğladan yapılmış ve fiziki olarak iyi kalitede olmayan yapılardır. Oldukça eğimli arazilerde, kimi kez dere yataklarında inşa edilmiş bu konutlarda yaşayanlar ise hemen tümü konutun sahibi olmakla birlikte, süresiz, güvencesiz ve düşük ücretli işlerde çalışan, içinde buldukları yoksullukla baş etmeye çalışan insanlardır. 1980’li yıllardan önce yapılaşmış ve artık ıslah imar planı sınırları içinde kalmış ve af kapsamına alınmış eski gecekondular mahallelerine sokularak oluşmuş, bu görece yeni gecekondular mahalleleri, tıpkı 1960’lardaki gibi, barınma gereksinimini karşılayan ve gecekonduların yoksullukla olan bağının yeniden gözlemlendiği ve yakın gelecekte bu bağın kopması olasılığının çok düşük olduğu mahallelerdir.

2005 yılının Ağustos ayında İzmir’de gerçekleşecek olan “Universiade”, uluslararası üniversite olimpiyatları için, Limontepe gecekondularının yamacında, sporcuların kalması için, “Olimpiyat Köyü” inşa edilmektedir. İzmir kent yöneticileri, Olimpiyat Köyü’nde kalacak olanların, karşı yamaçtaki Limontepe gecekondularını görmemeleri için çözüm arayışına girmişlerdir (Cumhuriyet, 18.03.2005). Bu arayış giderek kentteki, “görünüm alanı içinde” kalan tüm gecekondularını kapsamış ve çözüm, gecekonduların önüne 4 metre yüksekliğinde “mavi servi” ve “leylandi” ağaçlarının dikilmesinde bulunmuştur.

Yatılılar, kentin surlarındaki çirkin yapılaşmayı, UNVERSIADİ katılımcılarına göstermek için çare arıyor

GECEKONDUYA PARAVAN

İZMİR'DEN

Başkent "Yeni Anadolular" adıyla bilinen, Türkiye'nin en büyük çelik yapı firması olan Çelik Yapı'nın İzmir'de yaptığı bir gecekondu projesi, İzmir'de yapılmış diğer gecekondu projelerinden farklı olarak, yapıldığı yerin çevresine uyumlu olarak tasarlanmıştır. Çelik Yapı, İzmir'de yaptığı bu projeye "Yeni Anadolular" adını koymuştur. Y. Anadolular, İzmir'in en büyük çelik yapı firması olan Çelik Yapı'nın İzmir'de yaptığı bir gecekondu projesidir. Çelik Yapı, İzmir'de yaptığı bu projeye "Yeni Anadolular" adını koymuştur.

Çelik Yapı, İzmir'de yaptığı bu projeye "Yeni Anadolular" adını koymuştur. Çelik Yapı, İzmir'de yaptığı bu projeye "Yeni Anadolular" adını koymuştur. Çelik Yapı, İzmir'de yaptığı bu projeye "Yeni Anadolular" adını koymuştur.

ÇELİK YAPILAR

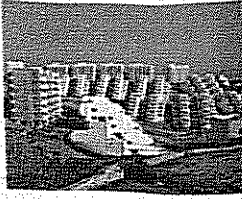
Çelik Yapı, İzmir'de yaptığı bu projeye "Yeni Anadolular" adını koymuştur. Çelik Yapı, İzmir'de yaptığı bu projeye "Yeni Anadolular" adını koymuştur. Çelik Yapı, İzmir'de yaptığı bu projeye "Yeni Anadolular" adını koymuştur.

Yeni Anadolular projesi, İzmir'de yapılmış diğer gecekondu projelerinden farklı olarak, yapıldığı yerin çevresine uyumlu olarak tasarlanmıştır. Çelik Yapı, İzmir'de yaptığı bu projeye "Yeni Anadolular" adını koymuştur.

Çelik Yapı, İzmir'de yaptığı bu projeye "Yeni Anadolular" adını koymuştur. Çelik Yapı, İzmir'de yaptığı bu projeye "Yeni Anadolular" adını koymuştur. Çelik Yapı, İzmir'de yaptığı bu projeye "Yeni Anadolular" adını koymuştur.

ÇELİK YAPILAR

Çelik Yapı, İzmir'de yaptığı bu projeye "Yeni Anadolular" adını koymuştur. Çelik Yapı, İzmir'de yaptığı bu projeye "Yeni Anadolular" adını koymuştur. Çelik Yapı, İzmir'de yaptığı bu projeye "Yeni Anadolular" adını koymuştur.

ATAMADA İTHAL FAHAT SİZLİK

Atama, İzmir'de yapılmış diğer gecekondu projelerinden farklı olarak, yapıldığı yerin çevresine uyumlu olarak tasarlanmıştır. Çelik Yapı, İzmir'de yaptığı bu projeye "Yeni Anadolular" adını koymuştur.

Çelik Yapı, İzmir'de yaptığı bu projeye "Yeni Anadolular" adını koymuştur. Çelik Yapı, İzmir'de yaptığı bu projeye "Yeni Anadolular" adını koymuştur. Çelik Yapı, İzmir'de yaptığı bu projeye "Yeni Anadolular" adını koymuştur.

ÇELİK YAPILAR

Çelik Yapı, İzmir'de yaptığı bu projeye "Yeni Anadolular" adını koymuştur. Çelik Yapı, İzmir'de yaptığı bu projeye "Yeni Anadolular" adını koymuştur. Çelik Yapı, İzmir'de yaptığı bu projeye "Yeni Anadolular" adını koymuştur.

Belge 3.1.1 "Gecekonduya Paravan" başlıklı gazete haberi. Kaynak: Cumhuriyet-Ege Gazetesi, 18.03.2005

Kuşkusuz, sorunun tanımlanma biçimi ve bulunduğu iddia edilen çözüm, elli yıllık gecekondulaşma sürecinin sonunda geldiğimiz noktayı temsil etmesi açısından, trajikomik ve iç acıtırıcıdır.

Oysa yaşamakta olana, onun gerçekliğine en çok yaklaşılmaya çalışarak ve o gerçekliğe uygun çözümler üretmekle yükümlüyüz. Eskiden Cennetçeşme gecekondualarının bir parçası, devamı konumunda iken İzmir-Aydın Otoyoluna bağlantıyı sağlayan çevre otoyolunun güzergahında kalan ve yıkılan 61 adet gecekondu için, gecekonducuların baskısı sonucu olsa da, bulunan çözüm, örnek alınabilecek özellikler içermektedir.

3.1.8. Cennetçeşme'den, "61 Evler'e"

Cennetçeşme gecekondualarında görüşmeler yapılırken, gecekonducular, otoyolun olduğu yerde de eskiden gecekonducuların bulunduğunu, onların da 1985 yılından sonra yapılmış olduğunu, komşularının evlerinin 1996 yılında yıkıldığını ve artık onların 61 Evler'de yaşadığını dile getirdiler. Bu araştırmanın ana konusu olmamakla birlikte, çözüm önerilerinin geliştirilmesi aşamasında katkısı olabilir düşüncesiyle, araştırma ekibince 61 Evler'e gidildi, artık orada yaşamakta olan eski Cennetçeşmeliler'le görüşüldü.

Yapılan görüşmelere dayanarak “61 Evler” projesinin özünü, kısaca şöyle aktarmak mümkün. Otoyol güzergahında kalan ve 1987–96 yılları arasında inşa edilmiş olan 61 adet gecekonduya ilişkin olarak, “yıkım” kararı verilmiştir. Ancak gecekondular, bu karara direnmişler, mahalleye gelen yıkım ekipleri ile çatışma yaşamışlar, yıkımı erteletmişler, daha sonra da üç aile, Varyant’ta yer alan camide bir arife günü eylem yaparak kendilerine ve tüm komşularına arsa tahsisi yapılmasını sağlamışlardır. Kendilerine tahsis edilen 61 adet 100 m² lik parsellere, küçük de olsa taksitle 160.000.000 TL arsa bedeli ödemiş, bu arsalar üzerine de, Belediye tarafından kendilerine verilen projelere uygun olarak konutlarını inşa etmişlerdir. Bugün 61 Evler yerleşimi, ortada “park” olarak bırakılmış ve üzerinde ağaçların dikili olduğu bir alanın çevresinde “u” biçiminde sıralanmış, bir-üç katlı sıra evlerden oluşan bir site görünümündedir. Buca, Mustafa Kemal Mahallesi sınırları içinde yer alan bu konut alanının genel olarak “düzenli” görünümüne karşın, “projelerine uygun” olarak yapılmış bu konutların tümünün “iyi” kalitede olduğunu söylemek zordur. Ama eski Cennetçeşme gecekondularının artık tapuları, su, elektrik, kanalizasyon ve ulaşım olanakları vardır, bazı sorunları olsa da çoğunlukla orada yaşamaktan hoşnuturlar. 61 Evler’de, 11 hanehalkı ile (2003 yılının Temmuz ayında) görüşme yapılmış, hem bu yerleşmenin oluşum süreci, hem de yaşayanları hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır.

Yerleşmenin Oluşum Süreci: “...kaybedecek hiçbir şeyimiz kalmamıştı.”

61 Evler yerleşimine gidildiğinde, orta yaşlı bir erkek, ekibimizi evine davet ederek, mahallelerinin kuruluş öyküsünü bize eski gazete kupürleri eşliğinde anlatırken, kendisinin, bu mahallenin oluşmasında öncü olan iki aileden birisinin babası olduğunu öğreniyoruz. Anlattıkları ise şöyle;

“1995 yılının Kasım ayında inşaatta çalışırken bacağımdan yaralandım o yüzden bacağım alçıda idi ve koltuk değneği ile yürüyordum. İşsizdim, sigortam yoktu, üstelik otoyol nedeniyle Cennetçeşme’de bulunan evimizi yıkacaklardı, ekmek bile alamıyorduk. Hiç kimsenin haberi olmadan Fatih Camisi’ne eyleme gitmek için akşamdan karar vererek vasiyetimizi yazdık. Diğerlerinin haberi olsaydı, başarılı olamazdık.” 1996 yılında, bir bayram arifesi sabahı, iki aileden toplam 14 kişinin ve başka hiç kimseye söylemeyerek, nasıl sabaha karşı birer birer evlerinden çıktıklarını ise şu şekilde anlatıyor:

"Arife günüydü. Sabah, iki aile beşer çocuktan, on dört kişi olmak üzere, yanımıza benzin bidonlarını da alarak yola çıktık. İnan gelmemecesine gittik. Umudumuz yoktu. Gelin üç aylık hamileydi. Küçük oğlum Alişan beş yaşındaydı. Şimdi on iki yaşında, yıkımlardan ve dozerlerden çok korktuğu için dengesiz ve sinirli oldu." Evin hanımına, çok sevdiği kocasının yanı sıra, çocuklarını da götürmeyi nasıl göze aldığını sorduğumuzda, *"kaybedecek hiçbir şeyimiz kalmamıştı"* diyor. (5. görüşme)

Cami bekçisine minareye girebilmek için anlattıkları hikaye de biraz komik görünüyor. Görevliye, *"Bizim inancımıza göre hasta olan çocukları arife sabahı , cami minaresinde iki kez döndürmek iyi gelir"* demişler. Görevli izin verip minarenin kapısını açınca da, hepsi dolmuşlar minareye ve kapıyı içerden kilitlemişler. Sonra benzin dökmüşler üzerlerine ve de çocuklara, evlerinin yıkılmasından vazgeçilmezse, yakacaklarını söylemişler, cami etrafında toplanan kalabalığa, polise, itfaiyeye. Ana baba gününe dönmüş ortalık, trafik kesilmiş, kentin bu en işlek caddelerinden birisi olan Varyant'ta. *"Valiyi isteriz"* demişler. Çocukları pencere kenarına yaklaştırmışlar hava alabilsinler ve benzinden zehirlenmesinler diye. *"Minare kısmına girdik. Hanım kapıları kilitledi."* Sonra dönemin İzmir Valisi Kutlu Aktaş gelmiş camiye. Önce inanmamışlar onun olduğuna, kimliğini göstermesini istemişler, kapının altından ehliyetini atmış Vali Bey. *"Bizlere Karşıyaka-Örnekköy'de bulunan sosyal konutlardan üç daire vereyim deyince hanım kabul etmedi. Mahalledekiler için de ev istedik. Çünkü diğer 59 ailenin de evi de yıkılacaktı."*(5. görüşme) Onun üzerine söz vermiş Vali, size arsa vereceğiz, hepinize ve kendi evinizi yeniden yapacaksınız ve de tutuklanmayacaksınız. Gerçekten de gözaltına bile alınmamışlar, polis arabalarıyla evlerine geri götürülmüşler. Arsaları kura ile belirlenmiş. 1995 yılının sonunda kendileri yıkmış Cennetçeşme'deki kondularını. Kullanabilecekleri malzemeleri almışlar ve yeni evlerini yapacakları alana getirmişler. 1996 yılında evlerinin inşaatına başlamışlar. Gecekondu sahipleri arsa bedeli ödemişler ve aldıkları enkaz bedellerini ise evlerinin sadece bir kısmının inşaatlarını yaparken kullanmışlar. İnşaat süresince kira yardımı almadıkları ve birikimleri de olmadığı için konutlarının yapım sürecinde baraka, çadır ve yıkılan gecekondualarının enkazlarında kalmışlar.

Belge 3.1.2 "Gecekonducular cami işgal etti" başlıklı gazete haberi Kaynak: Yeni Asır Gazetesi, 20 Şubat 1996

Belge 3.1.3 "Camide isyan" başlıklı gazete haberi Kaynak: Milliyet Gazetesi, 20 Şubat 1996

Görüşülen diğer ailelerin bu süreçte dair anlattıkları da şöyle; "Enkaz parası sadece evin temelini atmaya yetti. Ben Cennetçeşme'de yalnız yolun ortasında kaldım, dozerler çalışıyordu, en son taşınan bendim." (10.görüşme) Dört hane, evlerinin bir kısmının

inşaatını bitirene kadar çadır ve barakada yaşamış. Bir aile evleri bitene kadar dört sene kiralık evde yaşarken, diğer bir aile ise bir buçuk ayda evlerini tamamlamış. Bir aile ise 1996 yılında birinci katın inşaatını bitirene kadar Cennetçeşme'deki gecekondusunun enkazında yaşamış; “*en azından kira vermemiş olduk.*” (8. görüşme) Sivasız, penceresiz girmişler çoğu evlerine. İçlerinden bazıları kendisine iş kurmak için arsalarını satmış. Görüşülen 11 haneden ikisi, evlerini 1998 yılında inşaat halinde iken 1.650.000.000 ve 1.800.000.000 lira ödeyerek, bir aile ise ilk sahibine 1997 yılında 600.000.000 lira ödeyerek arsasını satın almış.

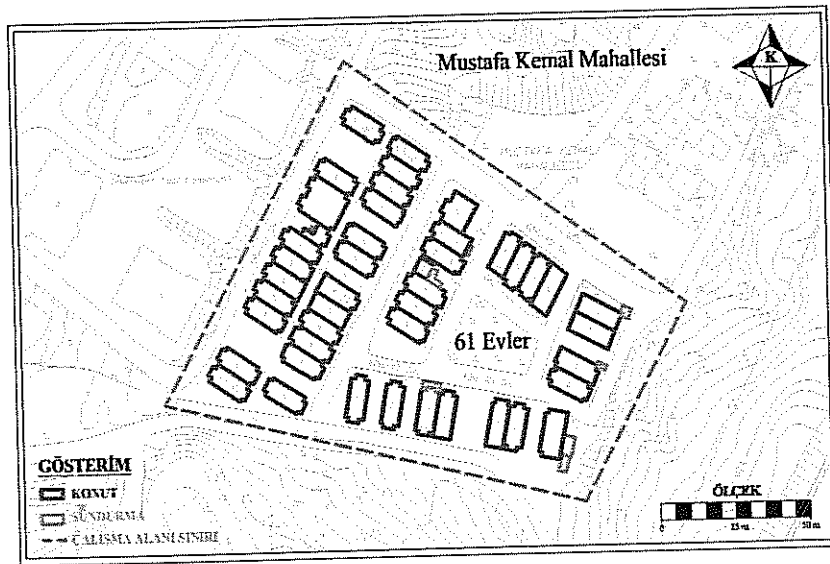
Otoyolun geçmesi nedeni ile gecekondusu yıkılarak yeni konutlarını yapmak üzere valilik tarafından arsa verilenler, arsa bedeli olan toplam 162.000.000 lirayı, ayda 2.100.000 lira taksitle ödemiştir. Gecekonduları için altı haneye enkaz parası verilmesine karşın, bir aile sıvası olmadığı için para alamadığını belirtmiştir. Bir aile ise 965.000.000 lira olan enkaz bedelini mahkeme kararı ile 1.135.000.000 liraya yükseltmiştir. Diğer enkaz bedelleri ise, 380–700 milyon lira arasında değişmektedir. Gecekondu sahipleri aldıkları parayı, 61 Evler'deki yasal konutlarını yapmak için kullanmışlardır. Bir hane inşaat için harcadığı 700 milyon lira olan enkaz parasından 30 milyon lira artığını, bir hane 380 milyon liranın tamamının yettiğini, bir hane ise 400 milyon lira ile sadece temel atıklarını ifade etmiştir. Otoyol sınırları dışında kaldıkları için kendilerine enkaz bedeli ödenmeyen bir aile ise, ilk hak sahibinden 600 milyon liraya satın aldığı arsaya, akrabasından 2.200 dolar borç alarak, konutlarını inşa etmiş ve hala borcunu ödeyememiştir (6.görüşme).

Görüşmeler sırasında, bize mahallenin kuruluş sürecini aktaran ailenin gösterdikleri eski gazete kupürlerinde yazılanların bir bölümü şöyle; “Bizi ezmeden kondumuzu yıkamazsınız”, “Gecekondu temellerini yıkmak için Cennetçeşme Mahallesi'ne giden polis takviyeli yıkım ekipleri kadınların taşlı ve sopalı saldırıları ile karşılaştı”, Cennetçeşme'de salgın tehlikesi”, “Gecekonduda şip-şak”. 1987 yılına ait haberlerde, Cennetçeşme'de oturanların yıkım ekiplerine karşı çocukları ile birlikte mücadeleler aktarılmaktadır.

Belge 3.1.4 "Bizi ezmeden kondumuzu yıkamazsınız" başlıklı gazete haberi. Kaynak: Yeni Asır gazetesi 16 Aralık 1987

1985–94 yılları arasında, 8 kez gecekondusu yıkılan bir aile ile görüşme sırasında 26 yaşındaki evin oğlu odaya gelerek "bir çocuğun kendi evinin yıkılmasını izlemesinin nasıl bir duygu olduğunu" bilip bilmediğimizi sordu. Lise ikiye dek okuyabilmeyi başardığını, ama sonunda isyan edip okulu terk ettiğini anlattı kızgınlıkla. "6 yaşında iken polisle karşı karşıya geldim, dayak yedim... şimdi bu araştırmayı yaparak o olayları hatırlatıyoruz... araştırma yapmakta geç kaldınız artık buradakiler bunu hatırlamak bile istemiyor, biz onları yaşarken kimse oraya gelip araştırmadı." Ve dönüp yine kızgınlıkla sordu, "sizler, üniversiteler, neredeydiniz o zaman." (6. görüşme)

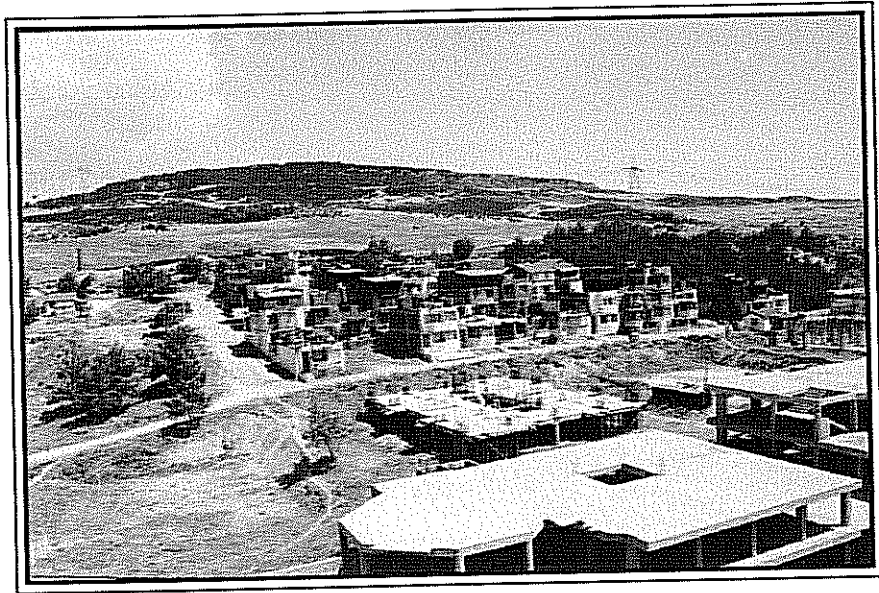
Harita 3.1.6 61 Evler yerleşimi arazi kullanım durumu

Fiziki Yapı ve Kentsel Sosyal Teknik Altyapı

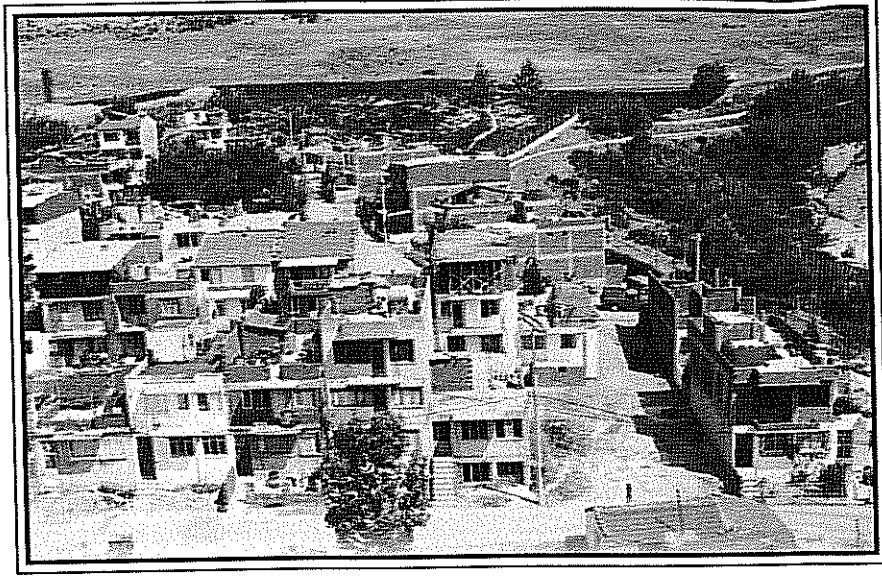
61 Evler’de, 47 adet bina, 14 adet boş parsel ve alanın güney doğusunda ise, içinde sadece birkaç ağacın bulunduğu yeşil alan olarak ayrılmış, fakat henüz düzenlenmeyen içinde ağaçların bulunduğu bir boş alan yer almaktadır.

Konutlar, ‘İzmir Valiliği Sosyal Yardımlaşma ve Danışma Vakfı Konutları’ adı ile 100 m² parsel büyüklüğü içersinde; salon, oda, mutfak, banyo- tuvalet olmak üzere ve 72 m² büyüklüğünde projelendirilmiştir. İki katlı ve konut projesine uygun olarak yapılmazlarsa, valilik tarafından yıkılacağı söylenen konutların cephelerinde, katsayılarında ve büyüklüklerinde yıllar içersinde değişiklikler yapıldığı görülmektedir.

Alanda, bir katlı altı adet, iki katlı 16 adet, üç katlı üç adet, dört katlı bir adet binanın yanı sıra bir ve iki kat üzerine inşaat halinde olan 13 adet, kolonları filizli olarak bırakılmış bir katlı sekiz adet konut bulunmaktadır. Görüşmeler sırasında ailelerin evlerinin hepsinin tapusunun olmasına rağmen, oturma ruhsatlarını paraları olmaması nedeni ile alamadıkları öğrenilmiştir. *“Ruhsat için başvurduğum ama 6 milyar istediler vazgeçtim.”* (3.görüşme)

Fotoğraf 3.1.12 61 Evler yerleşim alanından genel görünüm

Fotoğraf 3.1.13 61 Evler yerleşim alanından genel görünüm

Konutların kanalizasyon bağlantıları bulunmaktadır. Aileler, ilk başta elektrik bağlantıları olmasına rağmen su şebekesine bağlantılarını zaman içerisinde yaptırmışlardır. Ana yol bağlantıları ile 61 Evler yerleşmesi bitmeyen inşaat faaliyetlerine rağmen, gecekondulardan daha düzenli bir konut alanı görünümündedir.

Yerleşimde bulunan tek bakkalın ise yaşayanlar tarafından çok az kullanıldığı yapılan görüşmede öğrenilmiştir.

Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Durum

Hanehalkı görüşmeleri, ev sahibi olan ve Cennetçeşme Mahallesi'nde ikamet ederken otoyol inşaatı sebebiyle buraya taşınan ya da evi başkasından satın almış olan haneler içinden seçilmiştir. Buna göre, 11 hane halkından sekizi, Cennetçeşme Mahallesi'nden gelerek evlerini inşa etmiş, üç hane ise arsası ile birlikte kaba inşaat olarak evlerini satın alarak 61 Evler'e yerleşmiştir. Alanda, hanehalkı büyüklüğü yedi kişi olan üç, iki kişi olan bir hane bulunmaktadır. Diğerleri üç-altı kişilik hanelerdir. Ailelerin dördü geniş ailedir. Yüz yüze görüşmelerde kişi sayısı fazla olan aileler, 72 m² olan evlerinin yetersiz olduğunu ve bu nedenle çocukları için üst katlara inşaat yapma isteklerini dile getirmiştir. Kişi sayısı az olan ailelerin ise evli olan çocukları üst katlarında yaşamaktadır.

Ailelerin İzmir'e en eski göç tarihi 1974 yılı, en yeni ise 1998 yılıdır. İzmir'e göç etme nedenleri ise akraba ve iş varlığı olarak belirtilmektedir. Sivas, Niğde, Adana, Van, Mardin ve Muğla'dan, birer aile, Ardahan'dan iki aile, Diyarbakır'dan üç ailenin göç ettiği saptanmıştır. Cennetçeşme'ye geliş tarihleri ise, 1979–1990 yılları arasındadır.

Cennetçeşme'ye gelme nedenlerini çoğunlukla, 'kirayı ödeyemedik, kiradan kurtulmak için' gibi ifadelerle belirtmektedirler. Ayrıca arsaya az para verdiklerini ve oradaki gecekondularını komşu ve akraba tavsiyesi ile bu alanda yaptıklarını söylemektedir. "*Bizde gecekondular yok, burada da bilmedik ki gecekondular nedir? Burada bir gecekondular yapıyorsanız eviniz olur dediler*" (6. görüşme).

Görüşme yapılan haneler içerisinde çalışanlar çoğunlukla oğullardır. Bu kişiler; aşçı, kepçe operatörü, şoför, kaportacı, ayakkabı satıcısı, konfeksiyon işçisi olarak 200 ile 350 milyon lira arasında maaş almaktadır. Babaları ise iş kazası, emeklilik ve inşaatlarda iş bulamamaları nedeniyle çalışmamaktadır. Aileler içerisinde en yüksek gelire sahip olan yedi kişilik ailede, üç kişi çalışmakta ve 1.240.000.000 lira kazanmakta; en düşük gelire sahip olan iki kişilik ailede ise tek kişi çalışmakta ve 350 milyon lira kazanmaktadır. Ayrıca çalışanların yalnızca yarısının sosyal güvencesi bulunmaktadır. Buna göre toplam 11 hane içinde dört aile SSK'lı, iki aile Bağ-Kur'lu, bir aile yeşil kart sahibi olarak sağlık hizmetlerinden yararlandıkları saptanmıştır. Düzenli geliri ve çalışmanı olmayan iki aileden bir tanesi, aile akrabalarından para ve gıda yardımı alarak, diğeri ise ayakkabı tamiri yaparak yaşamlarını sürdürmektedir.

İş ve meslek dağılımı, sosyal güvence durumu gibi göstergelere bakıldığında, yerleşmedeki ailelerin çoğunluğunun gelir düzeyinin yetersiz olduğu açıkça görülmektedir.

Yerleşmeye ve Evlerine Dair Yaşayanların Görüşleri

Görüşmelerde yaşadığı evden memnun olduğunu belirten beş aile bulunmaktadır. Ailelerin ikisi evlerinin 'dar' olduğunu, bir tanesi oğulları evlendiğinde yeterli gelmeyeceğini söylemektedir. Memnun olma gerekçeleri ise, tapulu eve sahip olmaları ve 'en azından yıkım korkusu' yaşamamalarıdır. "*Cennetçeşme'de çok sıkıntı çektik, burada en azından yıkım yok, suyu elektriği var*" (6. görüşme). Fakat yaşadıkları evin küçük, evlerin çok iç içe olmasından, duvarların çok ince olması nedeniyle konuşma seslerinin duyulmasından şikayetçilerdir (1.görüşme).

Bir aile ise evi aldıktan sonra pişman olduklarını ve daha sonrada satamadıklarını söylemiştir. İmkanları olduğunda evi satıp bu mahalleden ayrılmak istiyorlar. *“Pişman olduk aldıktan sonra, şimdi satamıyoruz.”* Mahalleyi ve buradaki ortamı sevemediğini, sadece bir komşusuyla görüştüğünü söylüyor evin hanımı. *“Gitmek istediğim belli bir yer yok, buradan ayrılayım yeter”*. Bir aile semttten memnun olduğunu fakat evini tamamlayamadığı için yaşadığı evden memnun olmadığını belirtmiştir (3.görüşme).

11 aileden sadece bir tanesi 1990 yılında doğrudan geldiği ve memleketi olan Sivas’a dönmeyi istediğini, diğerleri ise memleketlerinde hiçbir akrabasının ve mülklerinin olmaması nedeni ile dönemeyeceklerini söylemiştir.

61 Evler’deki yedi aile komşuluk ilişkilerinin iyi, bir aile ise mahallede kavga ve gürültü olduğunu ifade etmektedir. Bu aile mahalle sakinlerinden de memnun olmadığını ifade etmektedir. *“Burada yaşanmaz. Mahallede hırsızlık arttı ve komşuluk ilişkileri iyi değil.”* İlk zamanlar evi satmak istediklerini ancak alıcı bulamadıkları için satamadıklarını da ekliyor (1.görüşme). Bir diğeri ise, *“Kimseye dalaşmazsan kimse sana karışmaz.”* Mahalleli ile ilgili ise, *“genelde iyi insanlar ama kötüler de var”* diyorlar (2.görüşme). Mahallede komşuluk ilişkilerinden memnun olmayan üç hane ise İzmir’de başka mahalleye taşınmak istemektedir. Bir hane ise, *“Cennet çeşme’deyken yerimiz daha iyiydi, ama burası güzel hiç evimi bırakır gider miyim”* diyerek burada kalma isteğini dile getirmektedir (4.görüşme). Diğer hane ise, evleri için *“bu evin de pek yaşanacak gibi olmadığını ama idare ettiklerini* söylemektedir (8. görüşme). Cennetçeşme’de yaşarken daha iyi komşuluk ilişkilerine sahip olduğunu ifade eden diğeri bir aile ise, *“burada hepimiz aç tok biliyoruz, ayrı gayrı yok içimizde.”* diyor (6. görüşme).

Görüşmelerin hepsinde, 61 Evler’deki sağlık ve fiziksel koşullarının Cennetçeşme’de bulunan gecekondularına göre daha iyi olduğu şu şekilde dile getirmektedirler *“Cennetçeşme’deyken suyu tankerlerden, elektriği komşulardan alıyorduk, yol yoktu, dağ taş tırmanıyorduk.”* (1. görüşme) Işık ve rutubet koşulları açısından bir aile kondularının daha iyi olduğunu, bir aile ise aynı standartlarda olduğunu söyleyerek memnuniyetsizliğini dile getirmiştir. Ayrıca Cennetçeşme’de konut ve arsalarının şimdiki evlerine göre daha büyük olması memnuniyetsiz oldukları diğeri bir konudur. 61 Evler yerleşmesinin ulaşım olanaklarını yeterli bulan dokuz aileye karşın, bir aile ulaşımın yetersiz olduğunu ve okulun Cennetçeşme’dekine göre daha uzakta olduğunu söylemiştir.

Genel Değerlendirme

Gerçekleştirilen bu yeni ve yasal yerleşim alanı ile eski gecekonduların sahiplerinin sosyal ve mekansal taleplerinin ne ölçüde karşılandığına ilişkin şunlar söylenebilir;

Haneler genelde 61 Evler'deki konutlarında bulunmaktan memnun olmakla birlikte, daha geniş bir evde yaşamak istemektedirler. Cennetçeşme'de 200 m² arsa üzerinde, 125 m² gecekondusu olan bir aile, 61 Evler'de 100 m² arsası olan, 72 m² lik tek katlı konutlarında yaşamaktan dolayı sıkıntı duymaktadır. Oysaki Cennetçeşme'deki gecekondularını, projeleri olmamasına rağmen kendi ihtiyaçlarına uygun mekansal büyüklük ve yeterliliktedir. Bir aile bu durumu şöyle anlatıyor; "İki göz odaydı ama buranın iki katıydı." Şu anda oturdukları evin küçük olduğunu söylüyor ve sonra da ekliyor "kandırıldık" (1. görüşme). Yasal konutlarının küçük olması nedeniyle aileler, daha rahat edebileceklerini düşünerek konutlarından ayrılacak olan çocukları için üst katlarındaki inşaatlara devam etmektedir.

Görüşülen ailelerin gecekondularını ve yeni yasal konutları karşılaştırıldığında;

Kondularını yığma tuğladan yapılarına karşılık yeni konutları betonarme olarak inşa edilmiştir. Kondularının elektrik, su bağlantıları ve yolları yoktur. 61 Evler'de ise altyapı bağlantıları, tuvalet ve banyoları evin içinde bulunmaktadır. Bunlar hanelerin Cennetçeşme'ye göre daha iyi fiziksel koşullarda yaşamaktan memnun olduklarını belirttikleri olumlu nitelikler olarak önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, yapılan değerlendirmelere göre;

- Valilik gecekonduların sahiplerinin mekansal ve kültürel gereksinimlerini yeterince göz önüne almadan bir alan ve mekansal büyüklük tahsis etmiştir. Bu durumun etkisi, alanda verilen kat izninin aşılması şeklinde kendini göstermektedir. Ayrıca konutlarını projesine göre inşa eden ailelerin inşaat kalitelerinde düşüklük göze çarpmaktadır,
- Valilik yer göstermesine karşın, evlerini yaparken kira yardımıyla bulunmadığı için hak sahipleri bu süre içerisinde barınma ihtiyaçlarını kendi buldukları geçici çözümlerle gidermiştir,

- Alan imarlı bir alandır ama yerel yönetimin, 2003 yılına dek, yeri ayrılmış ve ağaçlandırılmış olmasına karşın, evlerin ortasında bulunan “park” alanı düzenlenmemiştir,

- 61 Evler altyapı bağlantıları ile düzenli bir konut alanı olması nedeni ile eskiden Cennetçeşme’de gecekonduda yaşayanlar için olumlu bir özellik taşımaktadır. Ayrıca aileler için en önemli memnun olma nedeni, evlerinin tapulu olması ve yıkılmayacağıının garantisinin olmasıdır.

61 Evler deneyimi, gecekondululara kendi gereksinimlerine uygun büyüklükte arsa tahsisi, proje desteği ve evlerin yapımı aşamasında sağlanacak teknik destekle, eski gecekondularından daha sağlıklı, güvenli, huzurlu yaşam çevrelerinin yaratabileceğini göstermesi açısından önemlidir. Bu proje, gecekonduların gösterdiği direnç sonucunda hayata geçirilmiştir, buna karşın bazı olumsuzluklar içerse de, eski gecekondulular burada, eskisinden daha güvenli ve huzurlu yaşamaktadır. Bu açıdan, bu araştırmanın 3.5.7.’nci bölümünde aktarılacak olan “Narkent Kent Yenileme Projesi”nden daha başarılıdır.

3.2. KARŞIYAKA İLÇESİ

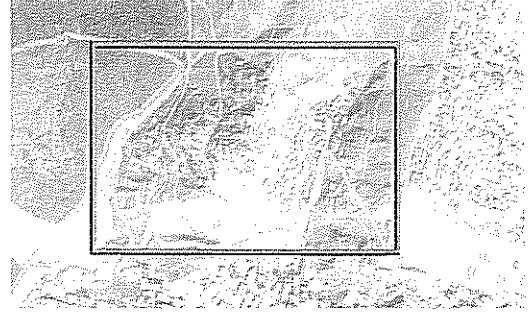
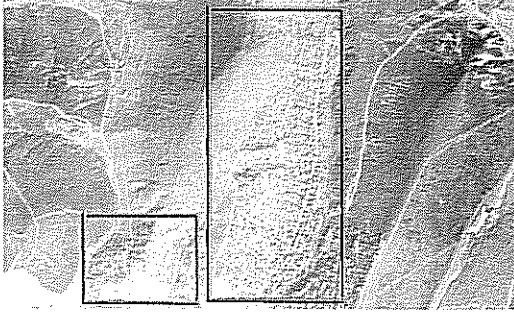
Karşıyaka İlçesi, İzmir Anakenti'nde Konak'tan sonra, nüfus büyüklüğü açısından, ikinci sırada yer almaktadır ve 2000 yılı nüfusu 454.575 kişidir. Tıpkı Konak İlçesi'nde olduğu gibi, Karşıyaka İlçesi'nde de af yasaları öncesinde kaçak yapılaşma ve gecekondulaşma büyük alanları kapsamaktadır. Öyle ki, İzmir kent bütününde 3.214 ha. büyüklüğündeki alanlara dönük olarak hazırlanmış olan ıslah imar planlarının yaklaşık üçte biri, 949 ha. büyüklüğünde alanı kapsayacak biçimde, Karşıyaka İlçesi sınırları içinde hazırlanmıştır. Söz konusu ıslah imar planlarının 812 ha. büyüklüğündeki alanı kapsayan kısmı 1985 – 87 yılları arasında onaylanmıştır.

Af yasaları sonrasında, yaklaşık olarak son yirmi yıl içinde, Karşıyaka İlçesi sınırları içinde yeni gelişen gecekondular, Onur Mahallesi sınırları içinde yer almaktadır. Diğer ilçelerde de gözlendiği gibi, Onur Mahallesi gecekondularını da ıslah imar planı sınırlarına bitişik ve o dokunun devamı niteliğinde yapılaşmışlardır.

Onur Mahallesi gecekondular bölgesi, İzmir anakent sınırları içinde, bu araştırmada tespit edilen en büyük bölgedir. Artık ıslah imar planı sınırları içinde kalmış olan Yamanlar Mahallesi'nin kuzey-batısında yer alan bu bölge, derin bir vadi ile Yamanlar Mahallesi'nden ayrılmaktadır. Vadi tabanını oluşturan dere yatağı artık ıslah edilmiştir, ancak 1995 yılında İzmir'de yaşanan büyük sel felaketinde bu bölgede, dere yatağına yakın yamaçlarda inşa edilmiş bazı gecekondular yıkılmış ve çok sayıda kişi yaşamını kaybetmiştir. Bugün artık dere yatağına çok yakın yamaçlarda gecekondular yoktur ama bu bölgede yer alan yaklaşık 1.450 yapının büyük bir bölümü çok eğimli yamaçlarda yer almaktadır. Belediye otobüs ve dolmuş güzergahı olan ve eğime paralel olarak açılmış olan 12 metre genişliğinde bir ana caddeye (7371 Sokak) dik olarak açılan sokaklar, patikalar ve yol izlerinden oluşan bu dokuda, kimi kez kuru havalarda bile yokuşlara yaya olarak inip çıkmak çok zordur.

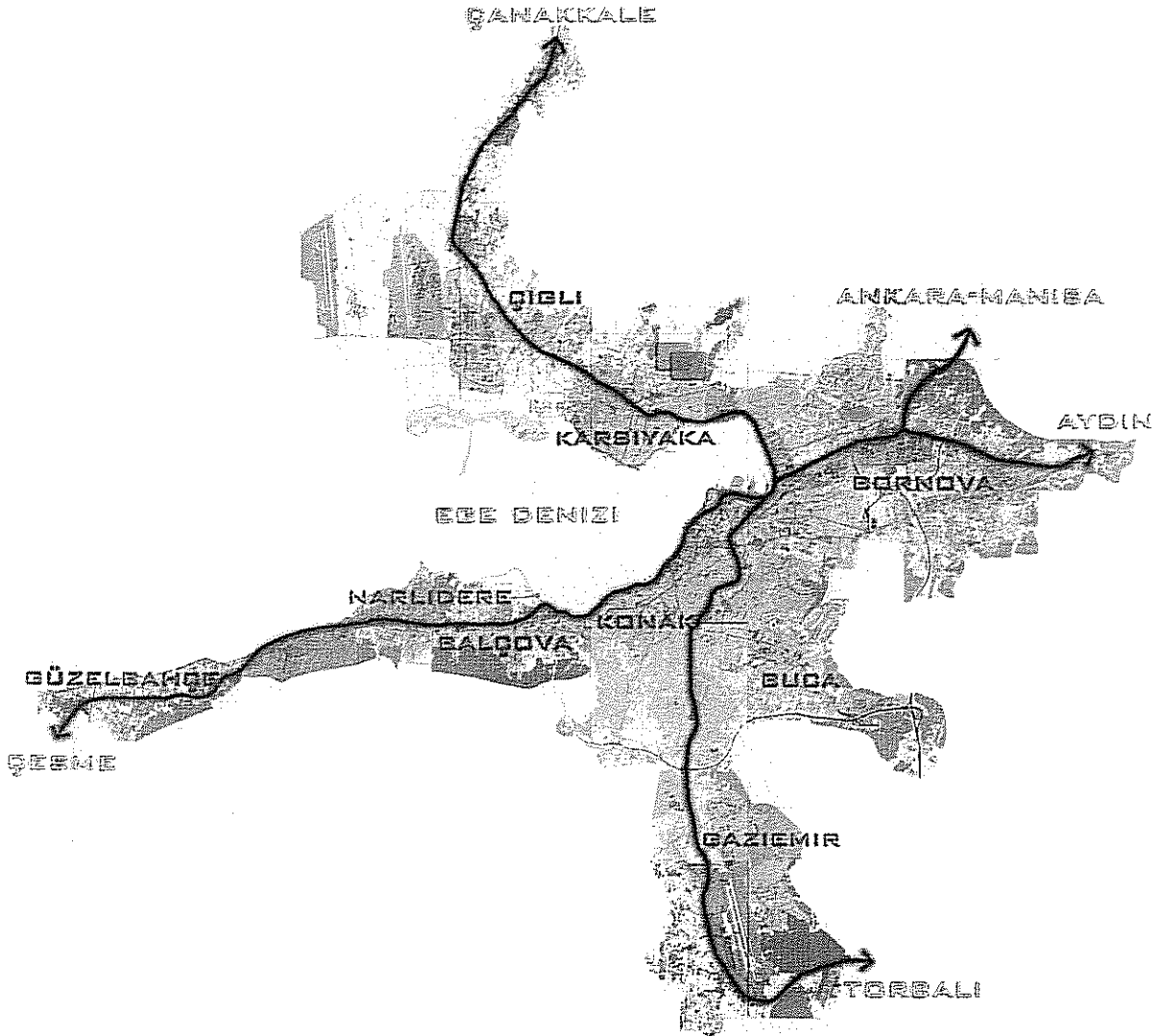
İzmir kentini kuzeyde çevreleyen Bornova-Çiğli otoyol bağlantısı, bu gecekondular bölgesini neredeyse kentten ayırmakta ve sınır oluşturmaktadır. Bu otoyolun bu bölgedeki iki köprüsünün altından geçilerek Onur Mahallesi gecekondularına ulaşılmaktadır. Bu köprülerden birincisi daha doğuda ve Yamanlar Mahallesi ile anılan dere yatağına yakın konumdadır ve gecekondular mahallesinin büyük bölümü bu köprü geçildikten sonra ulaşılan

KARSIYAKA

■ ONUR 1. BÖLGE

■ ONUR 2. BÖLGE

Harita 3.2.1 Karşıyaka İlçe Sınırları İçinde Gelişen Yeni Gecekondu Alanları

bölgede yer almaktadır. Bizim “Onur-1 Bölgesi” olarak tanımladığımız bu bölgede yaklaşık olarak 1.290 yapı yer almaktadır. Oldukça yoğun ve sıkışık, kesintisiz bir yerleşim dokusuna sahiptir.

Bu alanın batısında yer alan gecekondü bölgesi de Onur Mahallesi sınırları içindedir ama bu bölge ile Onur-1 Bölgesi arasında çok eğimli boş yamaçlar yer almaktadır. Bu yamaçların yerleşime uygun bölümlerinde “Ege-Koop Karşıyaka Körfez Evleri” konutları inşa edilecektir. İzmir yerel medyasında bu girişimin tanıtımları yaygın biçimde yer almaktadır. “Onur-2 Bölgesi” olarak tanımladığımız bu bölgede 155 yapı yer almaktadır. Bu bölgede de yapılar çok eğimli yamaçlara inşa edilmiştir ancak bu doku daha seyrek ve boşluklu bir yapıdır.

İzmir anakent sınırları içinde, son yirmi yıl içinde gelişmiş en büyük gecekondü bölgesi olarak tespit ettiğimiz bu bölgelerde, yaklaşık olarak toplam 1.445 yapı yer almasına karşın, araştırmanın örneklem oranı düşürülmemiş ve yine beş yapıda bir hanehalkı görüşmesi gerçekleştirilmiştir. 2003 yılının Eylül ayı ve 2004 yılının Eylül ayı arasındaki bir yıllık dönemde, farklı zamanlarda 288 görüşme gerçekleştirilmiştir. 288 hanehalkı ve toplam 1.524 hanehalkı üyesi hakkında bilgi toplanmıştır.

Onur Mahallesi gecekonduları, sadece alansal büyüklük açısından diğer bölgelerden farklılaşmamaktadır. Bir diğer farklılık, özellikle Onur-1Bölgesi’ndeki farklı arazi kullanım dokusunda da gözlenmektedir. Kentteki diğer gecekondü bölgelerinde konut ve kahvehane dışında hemen hiçbir başka kullanım yokken, Onur-1 Bölgesi’nde, anılan ana cadde üzerinde hemen her tür perakende tüketim malı satışını gerçekleştiren ticari birimler yer almaktadır. Yine bu ana cadde üzerinde, diğer bölgelere görülmeyen bir biçimde çok katlı yapılaşma/ apartmanlaşma görülmektedir. Kimi kez beş katlı apartmanların yer aldığı bu ana caddeden batı yamaçlara doğru çıkıldıkça ise, beton yollar toprak patikalara, yol izlerine dönüşmekte, evler, tek katlı ve eğreti görünümlü yapılara dönüşmektedir. Çoğunda su bağlantısı olmayan, gündelik yaşamın zorluğunun daha evlere yaklaşmaya çalışırken algılandığı, pek çok yoksunluğun ve yoksulluğun yaşandığı bu doku ile ana cadde üzerinde ve yakınında konumlanmış yapıların oluşturduğu doku arasında hem fiziki hem ekonomik açıdan farklılıklar gözlenmektedir. Özetle, Onur-1 Bölgesi birçok açıdan diğer gecekondü bölgelerinden farklılaşmakta ve kendi içinde de farklılıklar

taşımaktadır. Gerek Onur-1, gerekse Onur-2 Bölgesi, tüm yönleriyle devam eden bölümlerde ayrıntılı olarak incelenecektir.

Onur Mahallesi'nde de diğer bölgelerimizde olduğu gibi, sınırlarımız içinde kalan alandaki tüm yapıların numerataj bilgisi, alan çalışması sırasında alınmış ve bu numerataja ait muhtarlık kayıtları, Aralık 2004 itibariyle alınmıştır. Aşağıdaki tabloda, her iki bölgede muhtarlıkta kayıtlı olan hanehalkı sayısı, toplam nüfus ve grubumuzca yapılan hanehalkı görüşmeleri sayısı ve görüşme yapılan hanelerdeki toplam nüfus verilmektedir.

Tablo 3.2.1 Mahallelere göre muhtarlıkta kaydı olan hane halkı sayısı ve yapılan görüşme sayısı

Mahalle	Muhtarlıkta Kaydı Olan Haneler		Görüşme Yapılan Haneler	
	Sayı	Toplam Nüfus	Sayı	Toplam Nüfus
Onur - 1	1629	8047	257	1361
Onur - 2			31	163
Toplam			288	1524

Alanda yapılan görüşmelerde tüm hanehalkı üyelerine ait bilgi toplanmış ve demografik yapı, göç, eğitim, işgücünün yapısı vb değişkenlerin analizinde hanehalkı dağılımı esas alınmıştır.

3.2.1. Demografik Yapı

Karşıyaka Onur Mahallesi gecekondularındaki demografik özelliklere bakıldığında, yine doğu illerinden göç edenlerin baskın olduğu görülür. Bekleneceği gibi, tablodaki Ege Bölgesi doğumluların çoğu, İzmir doğumlu çocuklar ya da ikinci kuşaktan gençlerdir. Doğdukları yerden Onur Mahallesi'ne gelene kadarki yolculukları, aşağıda "göç süreçleri" başlığı altında incelenecek, burada sadece doğum yerleri yaş ve cinsiyet dağılımlarına, bir alt başlıkta da aile ve hane halkı kompozisyonuna ve akrabalık ilişkilerine bakılacaktır.

Tablo 3.2.2 Hane halkı üyelerinin doğum yerlerine göre dağılımı

Doğum Yeri	Sayı	%
Ege	613	40,2
Marmara	10	0,7
İç Anadolu	35	2,3
Akdeniz	41	2,7
Karadeniz	108	7,1
Doğu Anadolu	637	41,8
Güneydoğu Anadolu	78	5,1
Yurtdışı	2	0,1
Toplam	1524	100

Tablo 3.2.3 Hane halkı üyelerinin yaş gruplarına göre dağılımı

Yaş Grubu	Sayı	%	Toplam %
0 – 1	25	1,6	1,6
2 – 6	142	9,3	11
7 – 14	336	22	33
15 – 20	282	18,5	51,5
21 – 30	258	16,9	68,4
31 – 40	224	14,7	83,1
41 – 50	142	9,3	92,5
51 – 60	64	4,2	96,7
61 – 70	29	1,9	98,6
70+	22	1,4	100
Toplam	1524	100	-

Yaş dağılımında da yine bekleneceği gibi, nüfusun yarısından fazlası (% 51,5) 21 yaş altındadır. Nüfusun 51 yaşın altındaki kesimi, % 92,5'lik bir oranla temsil edilir. 15- 50 yaş arasında ekonomik olarak aktif olan nüfusun oranı ise, % 59,5'tir. Emek gücünün yapısını incelediğimiz bölümde, böylesine büyük bir kesimin ne tür ekonomik aktivitelerde yer alabildikleri görülecektir. Burada dikkati çeken bir başka nokta, 0- 6 yaş (% 11) ile 7- 14 (% 22) yaşlar arasındaki, yine son yıllarda doğum oranlarının yarısından fazla düştüğünü gösteren oransal farklılıktır. Özellikle kadınların tavrının bu konuda belirleyici olduğu gözlenmiştir. Örneğin, 3 ve 5 yaşlarında iki çocuğu olan ve 8 haftalık gebeliğini sonlandırmayı düşünen bir kadın, "bir yerlerden borç para bulurum nasıl olsa, biz kendi karnımızı doyuramıyoruz, ona nasıl bakarız?"(374) diyor. Ancak son yıllarda düşen

doğum oranlarına rağmen, 15 yaşın altında, % 33'lük bir kesim vardır ki, emek gücüne nasıl katılabilecekleri ve kentte sahip olabilecekleri "fırsatlar" konusunda daha önce incelediğimiz gecekondularından yeterince fikir edinilmiştir.

Görüşme yapılan toplam 288 hanede, 1.524 kişi yaşamaktadır. Bu değerlere dayanarak, ortalama hanehalkı büyüklüğünün 5,29 kişi olduğu görülmektedir. Onur Mahallesi gecekondularında da, Buca gecekondularında olduğu gibi, hanehalkı büyüklüğü 5 kişinin üzerine çıkmaktadır. Oysa daha önce de belirtildiği gibi, 1990lı yıllardan sonra yapılmış olan araştırmalarda, gecekondularında artık hanehalkı büyüklüğünün 5 kişinin altına düştüğü görülmektedir (Şenyapılı, 1996; Şengül ve Ersoy, 2000). Ünverdi tarafından, 2000 yılında Onur Mahallesi'nde % 3 örneklem ve 97 hanehalkı ile yapılan görüşme sonucunda bulunan ortalama hanehalkı büyüklüğü de 4,62 kişi ile (Ünverdi, 2002) bu araştırmada bulunan değerlerin altındadır. Grubumuzca gerçekleştirilen araştırmada örneklem alanının yaklaşık % 20 olması, Onur Mahallesi sınırları içinde, yalnızca ıslah imar planı sınırları dışındaki, yeni gecekondularını kapsaması ve bu bölgelerde saptanan toplam 1.445 yapıda yaşayanlardan 288 hanehalkı ile daha geniş bir nüfusa ulaşılmış olması, bu farklılaşmanın nedenidir. Bu farklılaşmanın getirdiği bir sonuç ise, yeni oluşmuş gecekondularında, Onur Mahallesi'nde ve Buca gecekondularında olduğu gibi, hanehalkı büyüklüğünün 5 kişinin üzerine çıkabildiğidir.

3.2.2. Aile ve Akrabalık İlişkileri: "İlk çocuğumu 13 yaşında doğurdum...çocuğun çocuk büyütmesi olur mu"

Gecekondularda, "geleneksel" ya da geniş aile, akraba evliliği, küçük yaşta evlilik, görücü usulü, çok eşlilik, başlık parası vb.nin, yaygın pratikler olarak ortaya çıktığını gördük. Hemen yukarıdaki başlığa aldığımız alıntılar, hem bu pratikler hem de bütün bunlarla kurulan aile yapısının içindeki kadının yerine dair fikir verici niteliktedir. Onur Mahallesi'nde de bu pratikler, diğerlerindekiye yakın oranlarda gözlenmiştir. Geleneksel aile (% 26,3) ve çekirdek aile (% 68,5) yanında, çok düşük oranda (% 5,2) gözlenen parçalanmış ailelerin oluşumu, daha çok, boşanma ile değil, kocanın ölümüyledir. Diğer yandan, üç kuşağın bir arada yaşadığı "ideal" geniş aileler yanında, kadının ve erkeğin annelerinin, erkeğin ya da kadının kardeşlerinin ya da kardeş çocuklarının bir arada yaşamasıyla kurulmuş geniş aileler de vardır. Ayrıca, geniş aile tanımına dahil ettiğimiz bazı ailelerdeki üçüncü kuşak, kocası ölmüş ya da kocasından boşanmış kadının anne-

babasında kalan, yeni eşinin istemediği ilk eşinden olmuş çocuklardan oluşmaktadır. Yine, “ayrı dam altında” da olsa, geçimin kısmen ortak olduğu, bir birine çok yakın evlerde yaşayan, baba yanlı kardeşlerin aileleri ile kurulmuş örneklere de rastlamak mümkündür:

Kadın (27) ailesiyle birlikte, 1991 yılında, Bingöl’den gelmiş. Ailesi çiftçilik yapıyormuş. 7 erkek kardeşi varmış, köyde bu kadar erkek ne yapacak, diye düşünmüşler ve İzmir’e göçmeye karar vermişler. Köylerinde kimse kalmamış artık. Eşi (32) doğmadan önce ailesi Erzurum’dan İzmir’e göçmüşler. Onur Mahallesi’nde komşuymuşlar. Birlikte kaçmışlar. Sonra nikah kıymışlar. Kadın 20 yaşındaymış. 3 katlı evin birinci katında adamın erkek kardeşi ve ailesi, ikinci katında erkek kardeşleri ve son katta onlar yaşıyorlar (404).

Oğulları 1997 yılında 24 yaşında vefat etmiş. Gelinleri tekrar evlenip Didim’e taşınmış. Kocası çocuklarını istemediği için ölen oğullarının iki çocuğu da onlarla birlikte yaşıyor (366).

Kızları ikinci evliliğini yaptığı için, torunları da onlarla yaşıyor. Amca çocukları ama severek evlenmişler (365).

Karı koca Muş doğumlular, çocukları İzmir’de doğmuş. Erkeği, İzmir’e göçmesin diye, ailesi görücü usulü evlendirmiş. Fakat evlendikten bir sene sonra 1985 yılında İzmir’e gelmişler. Erkek, evlenmeden öncede İzmir’e geliyormuş, annesi ölünce ailenin geri kalanı da İzmir’e göçmüş. Kadın kocasının yedi kardeşine bakmış (409).

İki kızı olan Çorumlu bir aile, görücü usulü evlenmişler. İkisinin de anneleri onlarla yaşıyor (108).

Kars’tan İzmir’e eşinin ailesinin isteğiyle gelmişler. Eşinin babası kardeşlerin hepsinin bir arada olmasını istediği için yukarıdaki evlerini bile bırakmak zorunda kalmışlar. Aynı zamanda yukarıdaki evlerinde yolun ve suyun olmaması nedeniyle de burayı tercih etmişler (409).

Baba, iki erkek ve iki kız çocuktan oluşan Muş-Metris’li bir aile. 1996 yılında anneleri bir sabah yatakta ölü bulunmuş. Anneleri babalarının ikinci eşiymiş. Büyük olan evli erkek kardeşleri babalarını tekrar evlendirmek istiyormuş. Anneleri öldükten sonra, İzmir’de olan ağabeyleri onları da İzmir’e çağırmış. 2000 yılında İzmir’e gelmişler. Büyük olan evli ağabeyleri, Onur Mahallesi’nde dört katlı bir apartman yapmış, bir katında da bu aile yaşıyor (501).

İki katlı bir evin ikinci katında oturanlarla görüşüldü. Alt katta evin beyi ve ikinci eşi (26 yaşında) ile bir çocukları (1 aylık) yaşıyor. Üst katta ise birinci eş (36 yaşında) ve 6 çocuğu (3 kız 3 erkek) yaşamakta. Görüşme ikinci eş ve birinci eşten 3 kız kardeş ile yapıldı. Evin en büyük oğlu Diyarbakır doğumlu, diğer çocuklar ise İzmir’de dünyaya gelmiş. İkinci büyük oğul, 18 yaşında, İzmir doğumlu. 16, 14, 12 yaşlarında üç kız (görüşme yapılan) üçü de okula devam ediyor. En küçük çocuk ise 8 yaşında ve ilköğretime devam ediyor. Alt katta oturan ikinci eş resmi nikahlı. Evin beyi evlenmek istediğini söyleyince aile bir şey diyememiş, birinci eş ile boşanma işlemleri tamamlanıp ikinci eş ile evlenilmiş. İkinci eş Kızıltepe Yüceli Köyü doğumlu, köyleri boşaltılınca aile İzmir Gaziemir’e taşınmış. Ailesi halen orada yaşıyor (327).

Diğer yandan, “geleneksel” ailenin, “geleneğe” ile birlikte tanımlanan “kır”da bırakıldığı örneklere de rastlamak mümkündür. Bu daha çok, “kır”da evlenip, geniş aileye dahil olan genç çiftin göç etmesi sonucu olur:

Memleketteyken kayınvalidesiyle oturuyormuş ve bugünkü hallerinden daha memnunlarmış. *“Birlikteydik, iyiydik, şimdi yalnız kaldık, adamın getirdiğiyle yetinmeye çalışıyoruz”* (473).

Evlendiklerinde kadın 18, eşi 22 yaşındaymış. Resmi nikahları çocuklarının doğumu sonrasında, toplu nikah töreniyle yapılmış. Görücü usulü ile evlenen çiftin memleketleri ayrı. Kadın, Muş Varto doğumlu. Başlık parası olarak 1993 yılında 9 milyon ödenmiş. Çocuklarının evliliklerini "kültürlü ve eğitilmiş" kişilerle yapmalarını istiyor. Akraba evliliğine karşı. Kızının okumasından yana, okumaları için elinden gelen her şeyi yapmak istiyor. Çocukların doğum yeri Muş Varto. En küçük çocukları İzmir'de dünyaya gelmiş ancak nüfusa Muş olarak kaydedilmiş. Köyde tarım ve hayvancılıkla geçinen aile, erkeğin ailesiyle aynı evde yaşıyor. Erkek, 10 kardeş (455).

Akraba (% 34,7), hemşeri (% 32,9), komşu ya da tanıdıklar (% 10,1) ile evlilik oranlarının toplamı (% 77,8) ile karşılaştırıldığında, oldukça düşük oranda gözlenen "yabancı" ile evlilik (% 22,2), çoğu zaman, evlilikte ortaya çıkan sorunların önemli bir nedeni olarak görülür.

16 senedir evliler. İkisinin de ikinci evliliği. Adamın ilk evliliğinden bir kızı, bir oğlu; kadının ilk evliliğinden de bir kızı var. İlk evliliğini 22 yaşındayken yapmış, bir sene evli kalmışlar ama İzmir'de tanışıp evlendiği kocasının "Muş'lu olması ve doğu kültürünün baskısını uygulaması" sebebiyle anlaşamayıp ayrılmışlar. Resmi nikahları varmış. 4-5 yıl sonra şimdiki kocasıyla tanışıp evlenmiş. Bu eşiyle de resmi nikahları evlendiklerinden beri var. Bu arada ilk başta "Çorum'a gelin gittim" dedi ama sonradan anladık ki yalnızca Çorumlu biriyle evlenmeyi kastediyormuş, yoksa Çorum'a ziyaret dışında bulunmuşluğu yok (300).

Kadın, eşinin akrabalarının kapalı insanlar olduğunu ve açık olduğu için kendisini yadırgadıklarını söylüyor. Yabancı olması da onlar için sorun olmuş (471).

Onur Mahallesi gecekondualarında ortaya çıkan bir farklılık, evlenme yaşının kadınlarda 10, erkeklerde 11 yaşa kadar düşmüş olmasıdır. Yine, 18 yaş altında evlenenlerin oranı, kadınlar ve erkekler arasında belirgin bir farklılık gösterir: kadınlarda, % 58,4; erkeklerde, % 12,1'dir. Elbette bu yaşlarda evliliğin, özellikle kadınların kendi tercihleriyle olduğunu söylemek mümkün olmamakla birlikte, bazı istisnalar da vardır. Aynısı, küçük yaşta evlenmiş çoğu erkek için de geçerlidir:

Uzaktan akraba olan karısını gösterip, "bu kızı sana alalım mı?" demişler (282).

7 kişilik (kadın, 4 oğlu, 2 kızı) bir aile. Evin hanımı 52 yaşında. Eşi İzmir'e geldikten sonra vefat etmiş. Kadın, 15 yaşındayken evlenmiş, başlık parası olarak 20 koyun vermişler. Kendisi Erzurum doğumlu, eşi ise Erzincanlı. Çocuklar; 28 (kız), 24, 22, 20, 18 ve 14 (kız) yaşlarında (281).

Eşiyle görücü usulüyle evlenmişler. Evlendikten sonra bir yıl köyde, çiftçilik yaparak geçinmişler. İlk çocuğunu 13 yaşında dünyaya getiren kadın, bakmayı bilmediğini "çocuğun çocuk büyütmesi olur mu" diyerek anlatıyor (476).

Evin beyi 8 kardeş ve hepsinin çiftçilikten geçim sağlaması zor olduğundan İzmir'e gelinmiş. Gümüşpala Mahallesi'nde oturan beyin kızkardeşinin yanında bir süre kalmış, sonrasında Nergis'te kiraya çıkmış. Evin beyi 14 yaşından beri İzmir'e mevsimlik işlerde çalışmak için gelip gittiğinden İzmir'i biliyor. Buraya gelme nedenlerinden biri de bu. Ayrıca akrabalarının burada oluşu ve iklim koşulları da İzmir'in tercihinde önemli olmuş (476).

Kadın, 1992 'de, 15 yaşındayken, çalışmak için küçük yaşta ablasının ailesiyle birlikte İzmir'e göçen eşiyle evlendirilmiş (397).

İki oğlu olan, Afyon kökenli bir aile. Karı koca severek evlenmişler. Kadın evlendiğinde 13 yaşındaymış, evlendikten 5 sene sonra resmi nikah yapmışlar, evlendikten üç sene sonra 1979 yılında İzmir'e göçmüşler (363).

Diğer gecekondulu alanlarındaki gibi, yaygın olarak gözlenen bir diğer pratik de, başlık parasıdır (% 44,1). Bazı örneklerde, "süt parası" olarak da karşımıza çıkan başlık parası, mutlaka nakit ödenmek zorunda değildir; kadının ailesine hayvan, ev eşyası, altın gibi değerli malların verilmesi şeklinde de olabilir. Bu, çoğu zaman yeni evlenen çift için kullanılmaz, kadının ailesine verilir. Başlık parasının olduğu yerlerde, kadın ve erkek "kaçarak" evlenmiş olsalar da daha sonra kadının ailesine ödenir:

Otoyol ve Körfez manzaralı balkonunda oturup görüşme yaptığımız aile, anne (28), baba (31), iki erkek (7, 9) ve bir kız (6) çocuk olmak üzere 5 kişiden oluşuyor. Kadın, 17 yaşında istemediği halde 20 milyon lira başlık parası karşılığında, köylüsü olan eşiyle evlendirilmiş. Evlendikten sonra kadın, eşinin ailesinin yanında çiftçilik yaparken, kocası da kışın geçici işlerde çalışmak için İzmir'e geliyormuş. Aile 1998 yılında eşinin sigortalı bir iş sahibi olabilmesi için, akrabalarının bulunduğu İzmir Onur Mahallesi'ne göç etmişler (430).

Muş'lu ailenin iki kızı, üç oğlu var. Amca çocuklarıymışlar. Erkek, kadını kaçırmış. 1977 yılında 60 bin lira başlık parası vermiş. Çocuklarının da akrabalarıyla evlenmelerini istiyorlar. Gelinleri de kadının ablasının kızı (364).

Erkek, kadının "çocukluk aşkı"; kadın 14 yaşındayken evlenmişler. Kadının ablası da adamın erkek kardeşiyle 15 yaşındayken evlenmiş. 1988 evlenirken, süt parası 500 bin lira almışlar. Resmi nikahlarını üçüncü çocukları 1 yaşındayken yapmışlar. Kadının yaşı daha önce yetmiyormuş (444).

Karı - koca akrabalar. 3 oğulları 3 kızları var. 1972 yılında, erkek, başlık parası olarak 100.000 lira vermiş. Evlendikten altı sene sonra resmi nikah yapmışlar (357).

İki kızları, bir oğulları olan Erzurumlu bir aile. Karı-koca farklı köylerden. Görücü usulü evlenmişler. Erkek, evlenirken, 1989 yılında, 900.000 lira süt parası, 1 dana, anneye ve kız kardeşe bir kaç elbise, vermiş. Çocuklarının da Erzurumlu ve aynı köyden insanlarla evlenmelerini istiyorlar (359).

İki aile birlikte yaşıyor. Kendisi, oğlu, gelini ve 5 kız torunu. Kendisi 16 yaşındayken evlenmiş. Evlendikten 9 yıl sonra resmi nikah yapmışlar. Kocası kuma getirmiş. Bu yüzden kocasının yanında durmamış. Kocası Gümüşpala'da oturuyor. Ev kocasının üzerine kayıtlı (345).

Muş'lu bir aile. Kadın ve erkek ayrı köylerden. Erkek, 1988 yılında evlenirken, başlık olarak, renkli TV ve 5 milyon para vermiş. Çocukları ilkökula başlarken, 1997 yılında resmi nikah yapmışlar (444).

Kadının "değişildiği" başlık parası yanında, daha çok, başlık parası ödememek üzere yapılan, "değişik" ya da "değiş-tokuş" usulü evliliklere de rastlanır. Burada, bir aile "kız alırken", kendi kızını da karşı tarafa "verir". Böylesi evliliklerin hiç bir şekilde

boşanma ile sona erdirilemeyeceği ve kadınlar için diğerlerinden çok daha bağlayıcı olduğu vurgulanmıştır. Bizim karşılaştığımız örneklerde “değiş- tokuş”, ikinci evliliğini yapacak babanın, küçük yaştaki kızını evlendireceği erkeğin kız kardeşini alması şeklindedir. Aşağıdaki örnekler, göç hikayelerinden ayrılmadan verilmiştir:

Kadın, Muş / Mazgirt / Kılıççı Köyü’nde doğmuş, eşi ise Muş / Malazgirt / Rüstengidik Köyü’nde doğmuş. Evlenip eşinin köyüne yerleşmişler. Kadının ailesi çok daha öncesinden İzmir’e göç etmiş (onlar da Onur Mahallesi’nde oturuyorlar). 12 yıl önce de kadın ve eşi ziyarete geldikleri İzmir’i çok sevip yerleşmeye karar vermişler. “*Buraya geldiğimiz için beyimin ailesi bizi reddetti, komuşuyorlar*” diyor. “*Sen karımı seçtin onun ailesinin yanına gittin*” demişler. Kayınpederinin durumu iyiymiş fakat oradayken bile onlara hiç yardımcı olmamış. Eşi memleketteyken inşaatlarda çalışıyormuş. Kadın, 2 yıldır memleketlerine hiç gitmediklerini de ekliyor. Sohbetin devamında bir açıklama daha yapıyor. Annesi o çok küçükken vefat etmiş ve kendisi 14 yaşında evlenirken, eşinin ablasını da babasına vermişler. Yani görümcəsi aynı zamanda onun üvey annesi olmuş (478).

Görüşmeyi yaptığımız aile ; anne (22), baba (23), babanın erkek kardeşi (21), 6 yaşındaki kız ve 1.5 yaşındaki ikiz, kız ve erkek çocuktan oluşmaktadır. Onur Mahallesi doğumlu olan kadının ailesi, 1993’te Muş’tan iş bulmak için İzmir’e göç etmiş ve annesi 3 sene sonra işe giderken geçirdiği trafik kazasında hayatını kaybetmiş. Annenin ölümünden sonra baba ve ailenin en büyük çocuğu (o zaman 14 yaşında) olan görüşmeyi yaptığımız kadın, ekonomik koşullardan dolayı çalışmak zorunda oldukları için diğer çocuklara bakamıyorlarmış; bu nedenle memlekete geri dönmeye karar vermişler ve memlekete dönünce baba 15 yaşına gelen kızını değiş-tokuş usulüyle, şu anki kocasıyla evlendirmiş; kendine de eş olarak damadının ablasını almış. Hanım ve eşi; eşinin askerliği bittikten sonra, akrabalarının yanına, 1999 yılında, misafirlğe geldikleri İzmir’de kalmaya karar vermişler. Önce Büyük Yamanlar’da kirada oturmuş, son üç yıldır da Onur Mahallesi’nde kirada oturuyor ve şu an oturdukları eve 75 milyon kira ödüyorlar (448).

Burada, belirtmeye bile gerek yoktur; ister görücü usulü olsun, ister “kaçarak”, ister yabancı ile nasıl evlenilmiş olursa olsun, imam nikahı, “olmazsa olmaz”dır. Akraba evliliği, başlık parası, “değiş-tokuş” usulü vb evlilik akitleri ile karşılaştırıldığında, resmi nikah, bütün bunların arkasından gelir. Hatta resmi nikah, imam nikahı ile ikinci evliliğe de engel değildir:

Kadın 19 yaşında, eşi ise 39. Dört yıl önce imam nikahı ile evlenmişler. Erkek, halen başka biryle resmi nikahlı ve iki çocuğu var (320).

Yine diğer alanlarda da gözlendiği gibi, evli çiftlerin sadece yaklaşık üçte biri (% 31,9) evlenirken, yarıdan fazlası (% 62,2) evlendikten sonra resmi nikah yapmıştır. Halen, hiç de az olmayan bir kesimin (% 5,9) de resmi nikahı yoktur.

Kadın, 1960 yılında ailesiyle birlikte Diyarbakır’dan orada akrabalarının olması sebebiyle Hatay (Antakya)’a göçmüş, orada kocasıyla tanışıp evlenmiş ama resmi nikahları hiç olmamış. Sırayla her sene 1 tane çocukları doğmuş, doğan çocuklar annelerinin soyadına kayıtlı nüfus cüzdanı almışlar. 1984 yılında, şimdi 19 yaşında olan en küçük oğlu bebekken kocası vefat etmiş (232).

12 kişi bir evde yaşıyorlar. Eşiyle resmi nikahları yok (349).

6 çocuğu olan bir aile. Çocuk aldirmek istemiş fakat ailesi karşı çıkmış. Resmi nikah olmadığı için çocuklarının nüfus cüzdanı yok ve bu yüzden okula gidemiyorlar. Sadece eşinin diğer evliliğinden olan kız çocuğu okuyor (350).

İki aile birlikte yaşıyor. Kendisi, kocası, oğlu, gelini, üç erkek ve bir kız torunu ile gelinin erkek kardeşi. Kendisi 17, kocası 22 yaşındayken evlenmişler. Kendisinin 3 çocuğu olduktan sonra, gelini ise, kızı doğduktan sonra resmi nikah yapmış (344).

Onur Mahallesi'nin ikinci bölümü olarak adlandırdığımız alanda, şu an kurumuş olan küçük bir dereyi geçerek ulaştığımız, iki odalı, sıvası olmayan evde yaşayan aile, anne(25), baba(26) ve iki erkek (2-3) çocuk olmak üzere dört kişiden oluşuyor. Resmi nikahlarını ilk çocukları dünyaya geldikten sonra yapmışlar (391).

Erkek, kadının "çocukluk aşkı". Kadın 14 yaşındayken evlenmişler. Kadının ablası da erkeğin kardeşiyle 15 yaşındayken evlenmiş. 1988'de evlenirken, süt parası 500 bin lira almışlar. Resmi nikahlarını üçüncü çocukları 1 yaşındayken yapmışlar. Kadının yaşı daha önce yetmiyormuş. 4 çocukları var, en büyüğü oğulları 14 yaşında. Kızlar 13, 10 ve 6 yaşındalar (444).

Başka araştırmalarda da vurgulandığı gibi (bkz. Kümbetoğlu, 1996) kadın, ya baba evinde, ya da koca evindedir. Kocasından ayrılmış ya da kocası ölmüş bir genç kadının, çocukları ile ayrı bir evde yaşadığına tanık olunmamıştır:

Kadın doğma büyüme Karşıyakalı. Birisi 3, diğeri 5 yaşlarında iki çocukları var. Şimdi de hamile. 8 haftalıkken aldirmek istemiş, "bir yerlerden borç para bulurum nasıl olsa, biz kendi karnımızı doyuramıyoruz, ona nasıl bakarız" diyor. Kocasının "kötü bir arkadaş çevresi" varmış ve esrar kullanırmış. "Kafası bozulunca" da kadını dövermiş. Kimseye tutunamıyorlarmış. Kadının ailesi Karşıyaka'da oturuyor ve hiçbir maddi ve manevi destek göstermiyorlarmış. Babası, "ne zaman ayrılırsın kocandan, çocuklarını bırakırsın, o zaman kapımızı açarız sana. Eğer çocuklarıyla gelirken bakmayız onlara" diyormuş. Kadın isyan ediyor, "insan kendi torununu nasıl sokakta bırakır" diyor. "Yeri gelir kuru ekmek yerim ama yeter ki şu yuva bozulmasın, çocuklarım için çekerim" diye ekliyor. Çocuklarına bir gelecek veremeyeceği için utanç duyduğunu belirtiyor. "Ya çocukları yuvaya veririm ya da zengin ailelere evlatlık. Ben çektim onlar çekmesin" diyor (374).

Yedi kişilik Kahraman Maraşlı bir aile. Anne, baba, iki erkek ve iki kız kardeşin ve bir torunun hikayesi. En büyük kız eşinden ayrılmış ve kızıyla, anne ve babasının yanında yaşıyorlar. Anne 39, baba 41 yaşında ve her ikisi de ilkokul 3'ten terk, okuma yazmaları var. En büyük kız 22 yaşında ortaokul mezunu ve 20 yaşındaki kız kardeşiyle birlikte Organize Sanayi Bölgesi'nde konfeksiyon atölyesinde çalışıyorlar. En büyük kız evlenmiş ve sonrasında eşinden ayrılmış, kızıyla beraber anne-babasının evine taşınmışlar (373).

Annesi eşinden boşandıktan sonra kızını (anlatan kızı) elinden alırlar korkusuyla 1984'te Elazığ'dan ayrılarak İstanbul'daki erkek kardeşinin yanına sığınmış. Aynı yıl, ailevi sebeplerden dolayı geri dönüp bu kez babası ve diğer erkek kardeşiyle birlikte eski eşinden sakladığı kızını da alıp İzmir Gümüşpala'ya gelmişler. Bu sırada, terzi olan kadın, burada bir tekstil firmasında çalışmaya başlamış. Çok geçmeden üvey babasının akrabaları, annesini görmüş, beğenmiş ve istemişler. Annesi de biraz araştırmış ve aracı olan kişilere gelsin demiş. 1987 yılında ikinci evliliğini yapmış ve Büyük Yamanlar'a yerleşmişler. Bu arada kadın, söze karışarak eşinin eskiden çok iyi olduğunu, kumar ve kahve alışkanlığından dolayı bozulduğunu söylüyor. 2 yıl Büyük Yamanlar'da kaldıktan sonra, Onur Mahallesi'ne 1989'da gelmişler. Eşi kendisi yapmış şu anda oturdukları evi. Aslen Muşlu olan üvey baba, 1966 yılında kendi ailesiyle birlikte gelmiş İzmir'e (478).

Akraba evliliği, “yabancı” ile evlilik, başlık parası vb pratiklerde ve bunlarla ilgili tutumlarda, örneklerde de görüleceği gibi özellikle kadınlar arasında, değişme eğilimi vardır. Ancak belirtilmelidir ki, bu, ya “mutsuz” evlilikler, ya da başlık parası nedeniyle, varlıkların kaybedilmesi ile ilişkili görünmektedir:

“Geri zekalı bir babamın kurbanyım, hepimizi kendi istediğine verdi.” Evde 4 kız kardeşlermiş. Babasından başka kimsenin sözü geçmezmiş (272).

Kadın, Konyalı. Konya’dan Erzurum’a gelin gitmiş. Halasının oğlu ile evli ama çocuklarının istediği kişilerle evlenmesini istiyor. 15 yıl önce 500 milyon lira başlık parası ile evlenmiş. Eşi başlık parası için malları satmış. Evde sekiz kişi yaşıyorlar (kaynanası, eşi, 4 erkek ve bir kız çocuğu). Kızı olana kadar doğurmuş. Ayrıca eşinin çok kıskanç olduğunu ve çalışmasına hatta dışarı bile çıkmasına izin vermediğini öğreniyoruz (260).

Son zamanlarda evlenmiş çiftler ve henüz bekar gençlerde de bu pratikleri sürdürme eğilimi gözlenmiştir. Fakat aynı aile içinde, gençler arasında farklı tutumların ortaya çıktığı da belirtilmelidir:

Kızları yeni sözlenmiş. Babası 1 milyar lira başlık parası istiyor (245).

Resmi nikahları yok. Eşi 6 aylık hamile. 22 yaşındaki kardeş ile görüşüyoruz. Lise mezunu. Eşi, abisinin baldızı ve Ağrı’da öğretmenlik yaparken tanışmış. Eşine okuma yazma öğretmiyor. Eşi ile köyde 1.5 milyar lira başlık parası vererek evlenmişler. Çocuklarının evliliği ile ilgili ifadeleri: *“Kendi kesimim ile ‘doğulular’ ile evlensinler. Doğuluların huyları suları batılılardan farklı. Bir çocuk yeter de artar. Kız da olsa erkek de olsa okuturum”* diyor. *“Benim hanımım dışarıda çalışsa intihar ederim. Bunlar gizlice bir şeyler yapıyorlar ama parayla mı bilmiyorum”* derken eşleri hafif hafif gülümsüyor. Öğretmenlik yapmış lise mezunu kardeş, *“Bunların buraya geldik, dilleri uzadı. Köyde olsalar, saygıda kusur edemezlerdi.”* diyor (246).

7 ay önce evlenmişler. Resmi nikahları yok. *“Nikah için para olması gerek”*. Başlık parası olarak 400 milyon TL ödemişler (267).

Kadın evlendiğinde 14 yaşındaymış, resmi nikah çocukları olduktan sonra olmuş. Gelininin de 2 yaşında kızı olmasına rağmen henüz resmi nikahı yok. *“Biz aldığımızda 16 yaşında olduğu için resmi nikah olmamıştı, hala uğraşıyoruz.”* diyor kaynana, ama gelin artık 20 yaşına gelmiş. Bu arada 1960 yılında evlenen kaynanaya başlık parası olarak 1 öküz, 2-3 de koyun verilmiş, 1999 yılında evlenen gelinin başlık parası ise 300 milyon TL ve 3 altın (298).

Evlendikleri zaman başlık olarak inek alınmış. Büyük gelin için 2002 yılında beş milyar, diğeri için ise 1995 yılında 150 milyon lira başlık parası vermişler. Kayınpederinin 8 kızı ve 4 oğlu olduğu için büyük gelinine kırkının çıktığını söyleyerek artık bir tane de erkek çocuk doğurması için baskı yapıyormuş (287).

Ağrı’nın Tutak İlçesi’nin Ozanpınar Köyü’ndenler. Babaları anneleri için 1980 yılında 125 bin TL başlık parası vermiş ama evlenen abiaları için başlık istememişler. Oğlan, *“Babam isteseydi bile ben aldırılmazdım, başlık parası ağırımaya gider”* diyor. *“Ya senin alacağın kız için isterlerse?”* diye soran annesine *“Başlık isteyen aileden kız almam”* diye cevap verince okula gitmeye hazırlanan küçük kardeşi *“O zaman İstanbul kızlarından al sen de”* diye atılıyor (257).

3.2.3. Eğitim: “Eskiden köyler böyleydi, kızlar okumazdı”

Birçok ülkede, resmi söylemde eğitim, Stromquist (2001)'in vurguladığı gibi, “herkese açık” bir toplumsal hizmettir. Ancak, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, eğitime ayrılan ödenekler ve düşük gelirli alanlardaki eğitim yatırımları son derece sınırlıdır ve yoksul çocuklarının erişebildiği eğitim hizmetleri de en düşük düzeydedir. Liberal ideolojide ise “özgür ve bütün dünyada zorunlu” görülen eğitim, “*liyakata dayalı eşitlik ölçütlerine uygun olarak, eşitlik ve toplumsal adaletin etkin bir mekanizması haline geldiğinden, toplumsal hareketliliği ve fırsatların yeniden dağıtımını daha öteye taşıyabilecek bir sistem*” (Filgueira, 1983: 60) olarak tanımlanır. Tabii, hemen aşağıdaki örneklerde görüleceği gibi, çocuklarını “okul masrafları ya da maddi sıkıntı nedeniyle okula gönderemedik”lerini söyleyen ailelerin olduğu yerlerde ve okul masraflarının, yoksul ailelerin gelirinin önemli bir kısmını tuttuğu yerlerde, hem resmi söylem hem de liberal ideolojideki eğitim ile ilgili iddiaların gerçeği yansıttığı ve eğitimin herkes için eşit düzeyde erişilebilir olduğu söylenemez.

Karşıyaka Onur Mahallesi’nde de, diğer gecekondu mahallelerinde olduğu gibi, eğitim düzeyi oldukça düşüktür. Okul çağında olmayanlar (% 10,6) dışarıda bırakılırsa, Onur Mahallesi’nde okuma yazması olmayanların oranı, % 14,5’tir. İlkokul mezunu olmayıp, sadece okuma yazma bilenlerin oranı, % 2,6’dır. Bekleneceği gibi, çoğu kadın olan bu kesim, okuma yazmayı, kurslarda öğrenmiştir:

Biri 17 diğeri 18 yaşında olan kızlar, köylerindeki okul kapatılınca okula gidememişler. Okul sonra tekrar açılmış. En küçük erkek kardeşleri Onur Mahallesi’nde ilköğretimde okuyor (501).

Kadın çok kardeş oldukları için, okula gidemediği için, okuma yazmayı kursta öğrenmiş. Çocuklarının okumasını istiyor (444).

Evde hiçbirinin okuma yazması yok. Kadın 28 yaşında, okuma yazma kursuna gidiyormuş (453).

İlkokulu terk edenlerin oranı % 6,2; ilkokula devam edenlerin oranı ise, % 24,6’dır. Nüfusun yaklaşık üçte biri (% 30,4) ilkokul mezunudur. Liseye giden ve lise mezunlarının toplamı, % 10,4; üniversite ya da yüksek okula devam eden ve mezun olanlar, % 1,4 oranları ile temsil edilir.

Tablo 3.2.4 Hane halkı üyelerinin eğitim durumu

	Okul Çağında Olmayan Nüfus Dahil						Okul Çağında Olmayan Nüfus Hariç					
	Kadın		Erkek		Toplam		Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Okul Çağında Değil	81	11	80	10,1	161	10,6	-	-	-	-	-	-
Okuma Yazması Yok	149	20,3	48	6,1	197	12,9	149	22,8	48	6,8	197	14,5
Okuma Yazması Var	18	2,4	17	2,2	35	2,3	18	2,8	17	2,4	35	2,6
İlköğretim Okuluna Gidiyor	167	22,7	168	21,3	335	22	167	25,5	168	23,7	335	24,6
5 Yıllık İlköğretim Okulu Mezunu	184	25	231	29,3	415	27,2	184	28,1	231	32,6	415	30,4
İlkokuldan Terk	43	5,9	42	5,3	85	5,6	43	6,6	42	5,9	85	6,2
8 Yıllık İlköğretim Okulu Mezunu	3	0,4	7	0,9	10	0,7	3	0,5	7	1	10	0,7
Orta Okul Mezunu	15	2	32	4,1	47	3,1	15	2,3	32	4,5	47	3,4
Orta Okuldan Terk	9	1,2	25	3,2	34	2,2	9	1,4	25	3,5	34	2,5
Liseye Gidiyor	24	3,3	53	6,7	77	5,1	24	3,7	53	7,5	77	5,6
Lise Mezunu	21	2,9	44	5,6	65	4,3	21	3,2	44	6,2	65	4,8
Liseden Terk	12	1,6	21	2,7	33	2,2	12	1,8	21	3	33	2,4
Yüksek Okula / Üniversiteye Gidiyor	1	0,1	11	1,4	12	0,8	1	0,2	11	1,6	12	0,9
Yüksek Okul / Üniversite Mezunu	2	0,3	5	0,6	7	0,5	2	0,3	5	0,7	7	0,5
Yüksek Okuldan / Üniversiteden Terk	0	0	2	0,3	2	0,1	0	0	2	0,3	2	0,1
Okul Çağında Ama Okula Gitmiyor	6	0,8	2	0,3	8	0,5	6	0,9	2	0,3	8	0,6
Özel Bir Okula Gidiyor (Engelli)	0	0	1	0,1	1	0,1	0	0	1	0,1	1	0,1
Toplam	735	100	789	100	1.524	100	654	100	709	100	1363	100

Eğitim konusunda istisna olarak görülemeyecek ve dikkat çeken bir nokta da, çoğu, eğitimi gerekli görmesine rağmen, nüfus cüzdanı olmadığı için, maddi sıkıntı, çocukların isteksizliği, ya da sağlık sorunları gibi nedenlerle, okul çağında olup okula gitmeyen çocukları olan ailelerin varlığıdır (% 9):

13 yaşındaki en küçük kızları zihinsel özürü. Onu ve 8 yaşındaki torunlarını maddi durumları yetmediği için okula göndermemişler. Liseye giden kızları çok çalışkan bir öğrenciymiş ve öğretmen olmak istiyor (366).

Yine, ısrarlı eğilimlerden biri, kız çocuklarının okutulması ile ilgili cinsiyetçi tutumlardır. Ailelerin, % 8.6 gibi, hiç de azımsanmayacak bir oranı, kız çocuklarını okutmak istemez. Dahası, bu tavrı, kızların kendilerinin de benimsediği gözlenir:

Evin kızı, ailesi tarafından kız olduğu için okutulmamış. Anne baba ve kız ilköğretim mezunu. Kardeşi liseye gidiyormuş. Kızların okutulmasının tehlikeli olduğunu düşünüyor. Kız, "sen yapmazsan çevreden gelir" diyor, ailesini haklı göstermeye çalışır gibi (417).

16 yaşında evlenmiş. Resmî nikahı iki çocuktan sonra 1995'te yapmışlar. Eşi aynı köyden. Çocukların eğitimini soruyoruz, "Valla bilmiyorum, kız ortaokulu bitirsin, ondan sonra istemiyom açıkçası. Maddi durum yok. Oğlam okuturum. Bir abim müftü, bir abim üniversite öğretmeni." diye cevap veriyor (123).

Diğer yandan, maddi imkanları olursa kız çocuklarını temel ilköğretimden sonra okutmak istediğini belirten ailelerin oranı, % 48,9, her koşulda okutmak isteyenlerinki de, % 42,4'tür. Ancak, diğer gecekondulu alanlarında da gördüğümüz gibi, "maddi imkanı olursa okuturuz", çoğu zaman, "okutamayız" anlamına gelir. Çünkü kız çocukların okuması, "masraf", erkek çocukların okuması da "hem masraf hem de çalışacak bir kişinin eksilmesi" demektir.

Ailenin 3 çocuğu var. İki kız çocuğundan biri özürlü. Diğer iki kardeş okula gidiyor. Liseye giden erkek kardeş maddi imkansızlıklar nedeni ile öğrenimine ara vermiş. İlk kez bu yıl aile bütçesine katkıda bulunmak için bir pidecinin yanında yaz sezonu süresince çalışmış. Özürlü kızlarını yazdırdıkları zihinsel engelliler okulundan okul masraflarını karşılayamadıkları için almışlar (107).

Kadın, 35 yaşında olmasına rağmen çok daha yaşlı görünüyor. Evde, karı koca beş oğlu ile birlikte yedi kişi olarak yaşıyorlar. Bir de kızı var. İlkokul üçüncü sınıfta okuldan ayrılmış. 15 yaşında iken evlenmiş ve Yunanistan'a yerleşmiş. İki oğlunun hasta olduğunu söylüyor. 6 sene önce trafik kazası geçiren oğlunun sağ kolu ve sağ bacağı sakatlanmış. Okuldan çıkınca kalem satarak para kazanıyormuş. Diğer küçük oğlu ise sürekli bayılıyormuş (262).

Eğitimin, özellikle yoksullar için erişilebilir olmadığını gösteren örneklerden sonra, elbette vurgulanması gereken bir başka nokta da eğitim ile yoksulluk arasındaki ilişkinin okunmasında dikkatli olunması gerektiğidir. Eğitim, yoksulluğun hafifletilmesinde, emek pazarına nitelikli katılımı sağlayabileceği için, etkili olabilir; fakat yoksullar, eğitimsiz oldukları için yoksul değiller, tersine, yoksul oldukları için eğitimsizdirler. Ayrıca, aşağıdaki örnekte de görüleceği gibi, eğitime devam edebilenlerin de "çok yüksek" beklentileri yoktur:

Görüşme yaptığımız genç üniversite sınavlarına hazırlandığını ve sınıf öğretmenliğini yazmayı düşündüğünü söylüyor. Futbol da oynadığını fakat sınavlara hazırlandığı için bıraktığını, aslında hakem olmayı çok istediğini de ekliyor. Hatta "polis de olabilirim" diyor (465).

3.2.4. Göç Süreçleri: “ağabeyim de göçmek istedi ama onların nüfusu kalabalık, 10 tane çocuğu var, burada tutunmak kolay değil”

Göç süreçlerini ayrıntılı incelemeye, birçok nedeni birleştiren ve bütün bir göç sürecini gösteren uzun bir örneğe göz atıp, öyle geçilecek olursa:

Kadın evlenmeden önce Harmandalı’nda oturan ağabeyinin yanında kalmış. Babasının köyde yalnız kaldıklarını söyleyerek kendisini almaya İzmir’e geldiğini ve köye geri döndüğünü belirtiyor. Köye döndükten kısa süre sonra ise eşi ile tanışıp evlenmiş. Önce tarım ve hayvancılık yaparak geçimlerini sağlamışlar. 2000 yılında ise İzmir’e göç edilmiş. Yaşadıkları köyün 1970’lerin sonu – 1980’lerin başına dek mezrasıyla birlikte 60–70 hane olduğunu, ancak 1980 sonrasında ekonomik nedenlerle göçün başladığını ve 2000’lere doğru mezrada hiç hanenin kalmadığını, köyde ise 6–7 hanenin kaldığını belirtiyorlar. Köyün olanaklarının yetersiz olduğu kış aylarında yollarının kapandığı, eğitim, sağlık sorunlarının arttığı belirtiliyor. Bu olumsuzluklara rağmen kendilerinin İzmir’e gelmeye karar verene dek orada geçimlerinin çok iyi olduğunu, tarlalarının ve hayvanlarının kendilerine yettiğini söylüyorlar. Aile hep birlikte yaşayıp, birlikte çalıştığı için de ekonomik sorunları yokmuş. Ancak komşu köylerden çekememeleri nedeniyle iftiralar, anlaşmazlıklar başlamış. Diğer köylerden kendilerine “köyde terörist olduğu” gibi iftiralar sonucu birçok kez köylerine aramaya geldiğini ve bu tatsızlıklarla uğraşmak istemediklerini söylüyorlar. “*Orada kalsaydık tatsızlık büyüyecek, kan davasına bile dönüşebilecekti., istemedik.*” Erkek, kadın, erkeğin kız ve erkek kardeşleri, anne ve babası hep birlikte göçmeye karar verilmiş. Evlerini toplamaya başladıklarında İzmir’deki akraba ve tanıdıklara haber verilmiş. Kendileri İzmir’e ulaşmadan önce bu mahallede oturan akrabalar mahallenin ana yolu üzerindeki Van Bakkal’ın üst katını kiralamışlar. Memleketten tutulan kamyon hem kendilerini hem de eşyalarını taşımış. Erkek ve kardeşi şoförle birlikte; kadın ve iki çocukları ise kamyonun arkasında eşyaların arasında İzmir’e gelmişler. Aile doğrudan Onur Mahallesi’ne tutulan eve gelmiş, evi tutan akrabalarla birlikte eşyalar eve taşınıp yerleştirilmiş. Taşıma için tutulan kamyonu 2000 yılında 400 milyon ödenmiş. Erkeğin anne, babası ve kız kardeşi ise köydeki hayvanlarını sattıktan sonra, kendilerinden 3 ay sonra İzmir’e gelip yerleşmişler. Üç yıl boyunca 12 kişilik aile 3 oda bir salondan oluşan evde birlikte yaşamışlar. Evin kirası 100 milyonmuş. Geçen ay ise evin beyinin ailesinin oturduğu evden iki sokak içerdeki bu eve taşınmış. Taşınma nedeni eşlerin arasındaki geçimsizlik olduğunu belirtiyorlar. Kadın, “*bugün kimse ana babayla birlikte oturmaz*” diyor. Köyde hala tarlalarının ve evlerinin durduğunu, satış yapılamadığını belirtiyorlar. “*Köydeki ev taşınmamıştır. Satılmaz, zaten para da etmez, ucuza gider. Oradaki tarlalar tapulu değil. Dedemin dedesinden kalma, Arapça tapular vardır elimizde, hala kadastro geçmemiştir. Resmî satış da yapılamıyor. Tarlalar 25–30 dönümde ekilir, kalanı mera gibidir, çayırdır, biz ot toplardık, ekin ekilmezdi. Sınırımızı da orman oluştururdu.*” Üç yıldır, bir kez ağabeyinin bir iş için Erzurum’a gittiğinde köylerine uğradığını, başka gidip gelme olmadığını belirtiyor. Oradaki tarlaları işlemesi için yakın köylerdeki akrabalarına emanet ettiklerini karşılığında bir ücret talep edilmediğini, ne verilirse, diye düşünüldüğünü belirtiyorlar. Erkeğin akrabalarının çoğu Yamanlar ve Onur Mahallesi’nde oturuyor. Onların İzmir’e gelişleri 10–15 yıl öncesine dayanıyor. İzmir’e geliş nedenleri ve bu mahalleye yerleşmeleri de akrabalarının burada oluşu. Bunun yanı sıra İzmir’in ekonomik bir kent olduğunu, yaşamın daha ucuz olduğunu ve “gariban memleketi” olduğunu belirtiyorlar (284).

İzmir doğumlu ikinci ve üçüncü kuşaktan hane halkı bireyleri dışarıda bırakıldığında, Onur Mahallesi’nde yaşayanların memleketlerinden ayrıldıkları tarihler, 1958 yılına kadar gider.

Tablo 3.2.5 Hane halkı üyelerinin memleketlerinden ayrıldıkları yıllara göre dağılım

Memleketlerinden Ayrılış Yılı	Sayı	%
1979 Öncesi	95	9,8
1980 – 1984	102	10,6
1985 – 1989	340	35,2
1990 – 1994	242	25,1
1995 – 1999	133	13,8
2000 Sonrası	54	5,6
Toplam	966	100
İzmir’de Doğanlar	558	-
Genel Toplam	1524	-

Göç etmeden önce yaşadıkları yerlerde geçimlerini nasıl sağladıklarına bakıldığında, yine baskın olarak, tarım (% 63,7) ile uğraştıkları görülür. Çalışmayanlar (% 7,8) dışındakiler ise geçimlerini, işçi (% 14,6), çoban (% 5), esnaf (% 4,3), ya da memur (% 3,9) olarak sağlamışlardır. Memleketlerindeki mülkiyet durumuna bakıldığında da hemen yarısının (% 49,8) evi hiç olmamıştır. % 22,1’inin göç ettikleri zamanda evi olduğu halde şimdi yoktur. % 28,1’inin de göç etmeden önce ve halen vardır. Toprak sahipliğine bakıldığında ise, yine hemen yarısının (% 49,8) hiç toprağı olmamıştır. % 20,6’sının önceden olduğu halde, şimdi yoktur, % 29,5’inin de halen memleketinde tarlası vardır. Göç etmeden önce hiç hayvanı olmayanların oranı ise, evi ve tarlası olmayanlardan daha yüksektir (% 72,2). Önceden olup şimdi olmayanların oranı, % 22,4; önceden olup şimdi de olanlarındaki de % 5,3’tür. İzmir’e göç etmeden önce tarımsal faaliyetler ile geçimini sağlayanlar (% 63,7) ile topraksız olanların (% 49,8) oransal farkı, toprağı olmayıp, tarımla uğraşanların, ücretli tarım işçiliği, yarıcılık yaptıkları ya da icarla toprak işlediklerini düşündürür. “Kırsal” alanda özellikle topraksız ve hayvansız olmak, biraz aşağıda görüleceği gibi, “ekonomik nedenler” ile göçü tetikler. Tekrar etmek pahasına da olsa yine belirtmelidir ki bu, aynı zamanda, kente aktarılabilir ve hem “refah” durumunu hem de mekansal “tercihleri” “yükselten” bir birikimin olmaması demektir. Ayrıca, toprağı olanların da mülkiyetin çok bölünmüş olması nedeniyle, topraktan sağladığı gelir ya çok azdır, ya da hiç yoktur:

Evin hanımı, Ağrı / Tutak / Erdal Köyü doğumlu, çocuklar Karşıyaka doğumlu. 1981’de iki aylık evliyken İzmir’e göç etmiş. Memleketlerinde erkeklerin İzmir’de inşaatta çalıştığını, köye iki ay tatil için döndüklerini söylüyor. “Bizim doğu hep böyle, ne bir fabrika var ne bir güvence.” Köyde gelir olmadığı için ailecek gelmişler. Tarlalar bölünmüş, yetmemiş. Kalan

tarlayı kayını (imam) Ağrı'da yarıya veriyor. Önce kayınları ve kocası İzmir'e gelmiş çalışmaya. Aynı köyden 3 ev kamyonla taşınmışlar. "Kaynatamlarla birlikte (Kaynana, kayınbaba, 5 kayını, eltisi, onların 4 çocuğu, kendisi, eşi...)" 8 sene onlarla oturmuş (123).

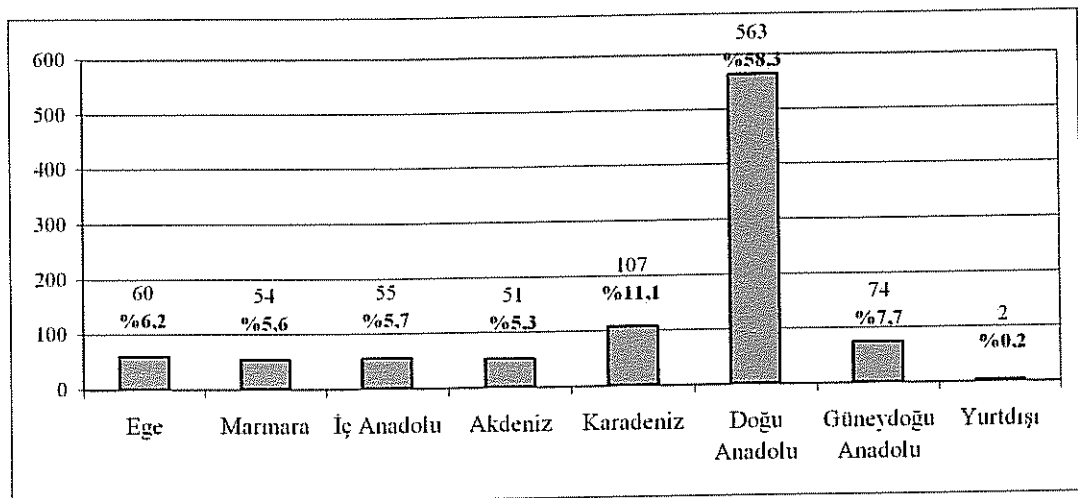
"Arazimiz yoktu, başkalarına çapa vururduk, bir şey kalmazdı elimizde." Erzurum'da iken işleri yokmuş. "Kış memleketi" olduğu için zor şartlarda yaşadıklarını söylüyor. Bu nedenlerle, 1987 yılında memleketlerinden ayrılmışlar. Eşinin amcasının oğulları Onur Mahallesi'nde oturduğu için bu mahalleyi tercih etmişler. "Yerimiz yurdumuz yok. Orda da sürünüyorduk, burada da sürünürüz dedik" (247).

Kadın Ordu'lu, adam Muş'lu. İki kızları da İzmir'de doğmuş. Adam ailesiyle birlikte, 1989 yılında çalışmak için İzmir'e gelmiş. Kadın, 1998 yılında evlilik nedeniyle gelmiş. Neden İzmir'i tercih ettiklerini sorduğumuzda "Başka şehirleri de gördük İzmir güzel olduğu için geldik" dediler. Muş'a gidip geliyorlarmış hala. Tarlaları varmış fakat ortak çok olduğu için ekip biçemiyorlarmış (502).

Karısı ve kendisi Bingöl doğumlu. Orada hayvancılık yapıyorlarmış. Toprak olmadığı için İzmir'e gelmişler. Bingöl'de evleri varmış. Ama şimdi köyleri bomboşmuş. 1987'den beri bu evde oturuyorlar. Ucuz arsa olduğu için buraya gelmişler (355).

Ağrı, Doğubayazıtlı bir aile. Erkek inşaat işçisiymiş, Ağrı'da yaşarlarken de başka şehirlere çalışmaya gidermiş, 1996'da ailece İzmir'e gelmişler. İzmir'i tercih nedenleri kayınpederinin burada olması; o da aynı şekilde başka şehirlere çalışmaya gidermiş, sonra oğulları İzmir'e yerleşince o da İzmir'de kalmış. İlk geldiklerinde ailece 5-6 ay kayınpederinin yanında kalmışlar. Zaten o da kira olduğu için 5-6 ay sonra bu eve çıkmışlar (142).

Görüştüğümüz hane halkı bireylerinin İzmir'den önce yaşadıkları yerler de aşağıdaki tabloda görülebilir. Belirtilmelidir ki, bütün aile bir defada göç etmediği gibi, eşlerini ve çocuklarını memleketinde bırakıp, önce başka kentlere çalışmaya gidip, en son İzmir'e göç eden aile bireyleri olduğundan, İzmir'e geldikleri yerler, hane halkı bireyelerine ayrı ayrı sorulmuştur.

Şekil 3.2.1 Hane halkı üyelerinin geldikleri coğrafi bölgelere göre dağılımı

Onur Mahallesi gecekondularında yaşayanların büyük çoğunluğu (% 85,6) doğrudan İzmir'e göç etmiştir. Yine, bekleneneği gibi, kademeli göç edenlerin (% 14,4) çoğunun ilk uğrağı İstanbul'dur. Arkasından, Adana, İçel, Konya, Ankara, Bursa gibi kentler gelir:

Aile, 1988'de ekonomik sorunlar nedeniyle, Muş Varto'dan ayrılarak ve daha önce göç etmiş akrabalarının bulunduğu, Adana'da altı ay kaldıktan sonra, erkeğin ve erkek kardeşlerinin çalışmak için bulunduğu İzmir'e göç etmiş. Ancak aile Muş'tan ayrılmadan önce, erkek İzmir'de çalışırken, ucuz olduğu için Onur Mahallesi'nden aldığı arsada, 1987 yılında yapmaya başladığı evi, ekonomik nedenlerden dolayı bitiremediği için; 1989'da İzmir'e gelen aile, Çiğli'de kirada oturmaya başlamış. Kısa bir süre sonra da aile, erkeğin anne-babası, üç erkek kardeşi ve onların ailesiyle birlikte Onur Mahallesi'ndeki evlerinde oturmaya başlamışlar (394).

Erkeğin ailesi, 23 sene önce İstanbul'dan göçmüş aslen Sarıkamışlıymışlar. İzmir'e gelince, Bayraklı, Cumhuriyet ve Buca'da oturmuşlar (483).

1973 yılında, aile ve iş ilişkileri nedeniyle, Erzurum'dan Konya - Ereğli'ye taşınmışlar. 1983 yılında İzmir'e gelmişler. İlk geldikleri yer Onur Mahallesi'ymiş. Kocas 10 yıldan daha fazla bir süredir İzmir'de yaşıyormuş. Kocas 10 yıldan daha fazla bir süredir İzmir'de oturuyormuş. Evlendikten sonra Onur Mahallesi'ne gelmiş. İki yıl kayınbabası ile birlikte, iki yıl da kiralık bir evde ayrı olarak kalmışlar. 1997 yılında arsayı satın almışlar. 1998 yılında kendi evlerine taşınmışlar (292).

Aile aslında Karşı ama kadının babasının Eti Fabrikası'ndaki işi sebebiyle Ankara'ya göçmüşler, kadın Ankara doğumlu. 1981 yılına kadar orada yaşamışlar, sonra fabrikada ekonomik sebeplerden dolayı işi çıkarılacakmış, babası, başka bir arkadaşı 12 çocukla iş bulamazsa nasıl geçinir diye düşünerek kendi çıkmış. O zamanın parasıyla 600 bin TL tazminat almış ve İzmir'e tatile gelmişler. Tatil sırasında, akrabaları vasıtasıyla Onur Mahallesi Muhtarlığı'nın yanında arsa almışlar, sonra Ankara'ya gidip eşyalarını taşımışlar. 1-2 yıl kirada kalmışlar, o sırada usta tutarak evlerini yapmışlar (295).

Aşağıdaki sayfalarda görüleceği gibi, Onur Mahallesi'nde hem emek pazarına katılım, hem de ilk göç edilen yerden ayrılma konusunda etkili olduğunu gözlediğimiz "Doğulu olmak" da kademeli göçü oluşturan bir nedendir:

Aile Kars kökenli. 1988 yılında memleketlerinden ayrılarak, iş nedeniyle Bursa'ya göçmüşler. "Doğulu olduğumuz için bizi istemediler" diyorlar. Bursa'dan iki sene sonra ayrılmışlar. Akrabaları İzmir'de olduğu için İzmir'e gelmişler. İki sene Gümüşpaşa'da oturmuşlar. 1991'de Onur Mahallesi'ne piknik yapmaya geldiklerinde beğenip, bu mahalleye göçmeye karar vermişler (335).

Daha önce incelenen alanlarda da görüldüğü gibi, aile üyelerinin tamamı bir defada göç etmiş değildir. Önce evdeki erkeklerden birinin çalışmak üzere memleketinden ayrılması, arkasından sürekli kalacağı kente tek başına ya da aile üyelerinden yine genç erkeklerden biri ile gelmesi, akraba ya da tanıdıkların yaşadıkları mahallelerde kalınacak evi bulması, en sonunda da Onur Mahallesi'nde ev yapması ya da kiralaması şeklinde yaşanan, ekonomik (% 67,1), ailesinden ya da akrabalarından bazılarının göç etmesi

(%4,4), aile içi sorunlar (% 6,2), eğitim ya da sağlık (% 6,5) gibi nedenler, “olağan” göç sürecini başlatır. Tabii kadınlar için, bunların dışında özellikle belirleyici olan bir neden, “gelin gitmek”tir (% 6,1):

Karı-koca Diyarbakırlı. Erkek, daha önce İzmir’e göçen ağabeyi sayesinde İzmir’de bir inşaat şirketinde sigortalı olarak iş bulmuş. Diyarbakır’a ailesini ziyarete gittiğinde, ailesi uzaktan akraba olan karısını göstermişler “*bu kızı sana alalım mı?*” demişler ve o ziyaret sırasında hemen düğünleri yapıp gelin İzmir’e yollanmış. Daha evlenmeden önce İzmir’de iş bulup da ağabeyinin yanına taşındığında iki kardeş birlikte ev yapmışlar (282).

Görüşme yaptığımız kadın (40), eşi (43), iki kız (18, 1) ve dört erkek (16, 15, 14, 6) çocuğuyla birlikte yaşıyor. Muş doğumlu kadın; babasının ölümünden sonra annesi ve dokuz kardeşiyle birlikte iş bulmak için memleketlerinden ayrılarak, Aydın’a göç etmiş. 18 yaşına geldiğindeyse; sezonluk işler için İzmir’e gelen dayısının oğluyla evlendirilmiş ve Ağrı’ya yerleşmişler. 1988 yılında ise eşinin düzenli bir işe sahip olabilmesi için İzmir’e göç edip; Yamanlar’da kiraya yerleşmişler. Bir kaç ay sonra da Onur Mahallesi’nden aldıkları arsada, kendi evlerini yapmaya başlamışlar (446).

Üç kişilik Afyon kökenli bir aile. Erkek, evlenmeden önce, 1986 yılında, iş için İzmir’ e gelmiş. Evlendikten sonra, 1999 yılında, bu sefer birlikte İzmir’e gelmişler. Erkek, bekarken İzmir’de Onur Mahallesi’nde akrabalarını yanında kalıyormuş. Evlendikten sonra Tire’ye göçmüşler. Tire’de 3 ay kalmışlar. Akraları Onur Mahallesi’nde olduğu için uygun fiyatla ev bulunca buraya taşınmışlar (336).

1992 yılında babalarından kalan malı paylaşamadıkları için Muş’tan İzmir’e göç etmişler. İlk olarak Ayrancı-Torbalı’ya oradan da Onur Mahallesi’ne gelmişler. İzmir’i tercih etmelerinin nedeni kendisinin buraya zaten gençken çalışmaya gidip gelmesi ve arkadaşlarının tavsiyesiyle olmuş (408).

İzmir’e göç hikayeleri, babalarının Van’da yaşarken çalışmak için gurbete gidip gelmesiyle başlıyor. “*Babam taş duvar ustasıdır; Bodrum, Çandarlı, Söke, Didim’e giderdi, bir Van’a git, bir buralara gel zor gelmiş, en son da Karşıyaka’da iş bulunca buradan arsa alıp bizi de getirdi.*” diye devam ediyor göç hikayeleri. Girne Caddesi’nde bir inşaatta çalışırken inşaatın sahibi iş süresince oturması için Onur Mahallesi’nde görüşme yaptığımız evin bitişiğindeki evde kalmasını önermiş. Babaları, gurbette çalışır, bu sürede de yandaki evde otururken bu arsaların satıldığını duymuş ve kayınbiraderi ile birlikte arsa almaya karar vermişler. 1986 yılında 85 bin TL’ye aldıkları arsaya önce alt katı yapıp hep beraber taşınmışlar (288).

On dört yıl önce İzmir’e gelinmiş. İzmir’e önce erkek ve ağabeyleri gelmiş. Kendi araçlarıyla inşaatlara kum, çakıl vb. taşıma işi yapıyorlarmış. Erkek, İzmir’e geldiği dönem erkek kardeşinin yanında kalmış. Sonra kadın ve çocuklar İzmir’e gelmişler. İki ay Onur Mahallesi’nde kirada kalınmış. Sonrasında şu anda oturdukları evi yapıp bu eve taşınmışlar (328).

Bingöl-Karlıova’dan 1996 yılında gelmişler. “*Çocuklar için geldik. Okul yoktu*”. Okul varmış ama öğretmen yokmuş. Bingöl’de çiftçilik yapıyorlarmış. Burada akrabaları ve görümceleri varmış. Doğrudan Onur Mahallesi’ne gelmişler. Eşi bir yıl önce gelip inşaatı yapmış (341).

Kadın, 1970 yılında kendi ailesiyle birlikte, ekonomik nedenlerden ötürü Bingöl’den İzmir’e göç etmiş; aynı yıl İstanbul’da çalışan köylüsüyle evlenip İstanbul’a gelin olarak gitmiş. Eşi İstanbul’da, bir fabrikada sigortalı kaynak işçisi olarak çalışıyormuş; emekli olduktan sonra; aile, dört çocukla İstanbul’da geçinmek zor olduğu için, 1990 yılında, akrabalarının bulunduğu İzmir’e göç etmiş ve ucuz olduğu için Onur Mahallesi’nden 25 milyon liraya tapusuz olarak halen oturmakta oldukları evi alıp yerleşmişler (398).

Annesi vefat ettikten sonra, 17 yaşındayken, İzmir'e gelen evin beyi, 1970li yıllarda İzmir'de yaşantının daha iyi olduğunu, şimdi ise hayatın zor olduğunu ifade ediyor. Gümüldür, Narlıdere, Buca semtlerinde inşaat işlerinde çalışmış. Hep inşaatlarda kalmış. Köyüne hiç geri dönmemiş. Sadece askere giderken bir kez gitmiş. Köyde hayvancılık yapıyorlarmış. Fakat durumlarından memnun olmadıkları için köyden ayrılmışlar. "Köyden çıkmasaydık durumumuz daha iyi olurdu" diyor. Karısı da Erzurumlu, Aydın-Nazilli'de 3 yıl kardeşiyle kaldıktan sonra İzmir'e gelmiş (339).

Tablo 3.2.6 Hane halkı üyelerinin, kademeli göç sürecinde ilk önce göç ettikleri yere göre dağılımı

İller	Sayı	%
Adana	8	5,7
Ağrı	2	1,4
Ankara	6	4,3
Antalya	3	2,1
Aydın	4	2,9
Balıkesir	1	0,7
Bolu	3	2,1
Bursa	12	8,6
Denizli	2	1,4
Diyarbakır	5	3,6
Erzincan	8	5,7
Erzurum	3	2,1
İçel	11	7,9
İstanbul	29	20,7
Kırşehir	2	1,4
Kocaeli	7	5
Konya	13	9,3
Kütahya	7	5
Muğla	2	1,4
Muş	4	2,9
Samsun	1	0,7
Siirt	1	0,7
Yozgat	1	0,7
Aksaray	2	1,4
Kırıkkale	3	2,1
Toplam	140	100

"Olağan dışı" göç ise, politik nedenler ile zorunlu göçler (% 5,7) ya da Erzincan ve Bingöl depremleri sonucu (% 2,2), "doğal afet" nedeniyle göçtür. Politik nedenlerle göçte,

çoğu zaman, önce ayrılmak zorunda kaldıkları köyden, en yakın kent merkezine, daha sonra İzmir'e göç edilmiştir. İzmir'e doğrudan gelenler ise, "bir kamyonunda üç aile" taşınır:

Aile, Muş'un Malazgirt İlçesi'nin Kızılmecit Köyü'nden 1992 yılında gelmiş. (...) "Bir kamyonunda üç aileydik". Kendileriyle birlikte iki amcası ve onların aileleri de gelmiş. Ama daha öncesinde babası İzmir'e çalışmak için sık sık gidip gelirmiş (463).

Abisi iki yıl önce İzmir'e gelmiş. İzmir'de akrabaları bulunuyormuş. Ailesi bir gün akrabalarını ziyarete gelmiş, İzmir'i o zaman görmüşler. Abisi sağlık memuru olmuş, fakat ataması yapılmayınca İzmir'e yerleşmeye karar vermişler. Askerliğini bitirdikten sonra iş kurmak için abisinin yanına, Onur Mahallesi'ne gelmiş. "Babam, burada akrabalarımızın çalışma sistemini beğenince bizim de gitmemizi istedi. Bize parasal yardımda bulundu." Ekonomik sıkıntı yaşamadıklarını ama Ağrı'dayken daha iyi şartlarda yaşadıklarını anlatıyor. "Özel tim yüzünden" köylerinden ayrılmak zorunda kalmışlar. Dükkanları yakılmış. "Devletten kaçarak" İzmir'e gelmişler. Diğer ağabeyleri İstanbul'a gitmiş. "Keşke öğretmenliğe devam etsem" diyor. "Siyasi olaylara karıştım. O yüzden yanlış yaptım buraya geldim. Birçok arkadaşım İstanbul'a, İskenderun'a gitmek zorunda kaldı" diyor ve memleket özlemini vurguluyor (246).

Eşi Bingöl, kendisi İzmir doğumlu. Eşinin ailesi "terör" dolayısıyla Bingöl'den ayrılmışlar. Oradayken depremden sonra yapılan konutları varmış (353).

1983 yılında, Bingöl Karlıova'dan, İzmir Yamanlar'a "terör" nedeniyle, bütün mal varlıklarını satarak göç etmişler. İzmir'i tercih etme nedenleri ise hem görüşmeyi yaptığımız kadının (38) akrabalarının, hem de eşinin (40) erkek kardeşlerinin daha önce İzmir'e göç edip yerleşmeleriymiş. İzmir'e geldiklerinde geçici bir süre için, birlikte göç ettikleri eşinin babası ve özürülü erkek kardeşiyle beraber, Yamanlar'da oturan erkek kardeşlerinin yanında kalmışlar. Altı ay sonra ise Yamanlar'da kirada oturmaya başlamışlar, bu arada eşi inşaatlarda çalışmaya başlamış. İzmir'e geleli 1 yıl olmadan, ucuz arsa fiyatları nedeniyle, Onur Mahallesi'nde, şu an oturdukları arsayı Tuncay Yıldırım'dan almışlar ve evlerini yapmışlar (399).

Muş doğumlu. 1987 yılında "terör" sebebiyle İzmir Güzeltepe'ye göçmüşler. Güzeltepe'yi tercih nedenleri babalarının ablasının orada oturması. 6 yıl orada kirada oturup 12 yıl önce de bu mahalleye taşınmışlar. Bu mahalleye taşınma nedenleri de yine halalarının buraya taşınması (254).

Diğer yandan, belirtilmelidir ki, doğal afetler, memleketten ilk göç kararını tetiklediği gibi, 1995'teki İzmir'deki sel felaketinde olduğu gibi, İzmir içinde yer değiştirmeyi de etkilemiştir:

Erzurum'un Hınıs İlçesi'nin bir köyünden, 15 sene önce, çığ yüzünden köylerinin boşaltılması nedeni ile göç etmişler. Mahallede bulunan üç aile de akrabaları. Aynı nedenle İzmir'e gelmişler. Diğer 150 hane ise Güzeltepe'ye yerleşmiş. Ardından kızı ve damadı yanlarına Güzeltepe'ye gelip üç ay kalmışlar. 1988 yılında mahalleye gelerek 2 odalı çatılı evlerini yapmışlar. Arsaları üzerinde iki kez evlerini yıkıp yeniden büyüterek yapmışlar. Eşi o yıllarda inşaatlarda sıvacı olarak çalışıyormuş (234).

1993 Erzincan Depremi'nden sonra İzmir'e gelmişler. Erzincan'da yaşıyorlarken, erkek, şehirlerarası otobüslerin İzmir-Erzincan hattında şoförlük-muavinlik yapıyormuş. İzmir'i bu gidip gelişlerinde tanımış ve depremden sonra da buraya yerleşmeyi uygun görmüş (465).

Evlendikten sonra Erzincan'da oturmuşlar. 1996'da ailecek İzmir'e gelmişler. Erzincan Depremi'nde evleri yıkılmış, yardım alamamışlar, bu yüzden göç etmişler. İlk geldiklerinde Güzeltepe'de kirada oturmuşlar. 8 ay kaldıktan sonra Onur Mahallesi'ne taşınmışlar (281).

Çocukların hepsi Erzurum doğumlu. 1989'da Erzurum'dan hep beraber ayrılmışlar. Erzurum'da deprem olduğunda evleri yıkılmış ve bir yıl barakalarda kalmışlar. Eskiden tarımla uğraşıyorlarmış. Oralarda iş olmadığı için ayrılmışlar. İzmir yaz memleketi olduğu için daha çok iş vardır diye ve akrabaları olduğu için İzmir'i, arsa ucuz olduğu için de burayı tercih etmişler. "*Belediye hazine arazilerini mafyaya sattı*" diyor (349).

Görüşme yaptığımız kadının ailesi 30 sene önce, ekonomik nedenlerden ötürü, Siirt'ten, akrabalarının bulunduğu İzmir'e göç etmiş ve Bayraklı'ya yerleşmişler. Akrabası olan eşi ise askerliğini yaptıktan sonra iş bulmak ve evlenmek için, 1991 yılında İzmir'e gelmiş. Evlendikten sonra Çay Mahallesi'nde oturmaya başlamışlar; ancak 1995 yılındaki selde evleri yıkılınca, ucuz olduğu için Onur Mahallesi'nin yukarı kısımlarındaki bu arsayı satın almışlar ve evlerini yapmışlar (396).

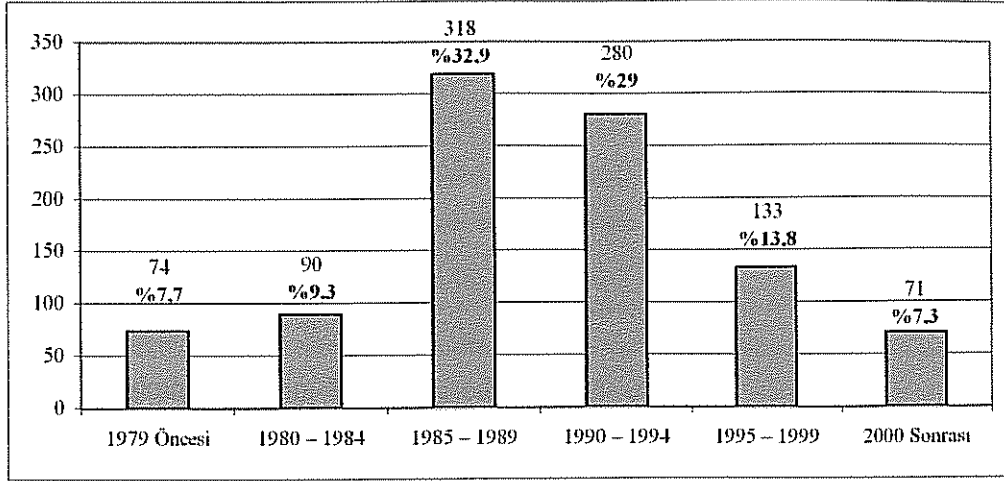
Bir diğer "olağan dışı göç" nedeni de kan davalarıdır. Bu da politik nedenlerle göç gibi, çoğu zaman kesin bir kopuş demektir ve geri dönüş imkanını ortadan kaldırır:

Doğum yeri Diyarbakır. İzmir'e 1999 yılında gelmişler. Buralarda akrabaları veya çevre olmadığı için zorluk çekmişler. Eşinin arkadaşı dolandırıp paralarını almış. Eşinin ailesi evliliklerini istemedikleri için sürekli saklanıyorlarmış. "*Buurlarsa öldürürler*" diyor. Bir tek annesi borç yapıp yardım etmeye çalışıyormuş (356).

Aslen Muşlular fakat kız kaçırma yüzünden akrabalar arasında kan davası başlıyor ve 24 kişi ölüyor. Bunun üzerine Erzurum'a geliyorlar. Erzurum'da evleniyorlar, çocukları Erzurum'da doğuyor. 1988'de büyük oğulları çalışmak için İzmir'e göçüyor. Arkasından 2 erkek 4 kızlarıyla, onlar da İzmir'e göçmüşler. Büyük oğullarının beyinde ur olduğu tespit edildikten sonra ameliyat olmuş ve hava değişikliği için Erzurum'a geri dönmüşler. 3 yıl kaldıktan sonra tekrar İzmir'e dönmüşler (366).

Çorumlu olan bu aile 1986 yılında kan davası sebebiyle İzmir'e göçmüş. Kadının annesi 1 yıl sonra yanlarına gelmiş. 1986 yılında İzmir'e geldiklerinde 8 ay Foça'da kalmışlar daha sonra Cumhuriyet Mahallesi'ne taşınmışlar. İzmir'i tercih nedenleri sıcak memleket olmasıymış (365).

Memleketlerinden ayrıldıkları tarihleri yukarıda görülen Onur Mahallesi sakinlerinin, İzmir'e geliş tarihleri de 1959'a kadar gider. Onur Mahallesi'ne göçte, 1978'den başlayan bir hızlanma görülmekle birlikte, asıl yoğunluk, 1983'te başlar.

Şekil 3.2.2 Hane halkı üyelerinin İzmir'e geldikleri yıllara göre dağılımı

İzmir'i tercih nedenlerinin başında, yine akraba ya da aile üyelerinden bazılarının burada olması (% 51,8) gelir. Bunu, İzmir'de iş bulmuş olmak, ya da rahat iş bulacağı düşüncesi (% 28,8), İzmir'in diğer büyük kentlerden daha rahat olması (% 11,5), İzmir'in "güzel" bir kent olması (% 6,1), ve sağlık sebebi (% 1,8) takip eder. Yukarıda da belirtildiği gibi, her zaman, bütün aile bir defada göç etmez. Onur Mahallesi'nde yaşayanlarda da bütün ailenin birlikte göç ettiği örnekler (% 68,3) yanında, önce baba ya da oğlun birlikte (% 28,9) ya da ailedeki erkeklerden birinin tek başına (% 2,9) göç etmesi, arkasından ailenin geri kalanının İzmir'e geldiği bildirilmiştir. Diğer yandan, hanelerin çok büyük bir kısmı (% 92,1), İzmir'e kendi imkanları ile gelmiş, sadece % 7,8'i akraba ya da tanıdıklarından maddi yardım almıştır. Burada, sıkça karşılaştığımız bir örneği belirtmeliyiz; göç ederken, bir kaç aile, ayrı taşıma parası veremeyeceği için, tek bir kamyon tutup, "yardım"laşmışlardır:

Aile hakkındaki bilgileri, evde başka kimse olmadığından, 15 yaşındaki en büyük kızıdan alıyoruz. Anne 17, baba 27 yaşındayken evlenmişler. Babası Cizreli. "Gecekondu da olsa kiradan kurtulalım dedik ve buraya geldik". Babası daha önce o civarlarda çalışıyormuş, böylelikle şimdi kaldıkları evi bulmuşlar. Buraya sadece birkaç halı ile geldiklerini söylüyor. Hayvanlarını satıp yol parası yapmışlar (314).

18 yıl önce Muş-Varto'dan gelmişler. Aile kalabalık ve toprakları olmadığından İzmir'e gelmişler. Anne, köyde çok sıkıntı yaşamış. Oğul 9-10 yaşlarında İzmir'e gelmiş, önce amcasının yanında kalmış, sonra eve yardımcı olmadığı için amcası evden kovmuş. Bir yıl sokakta kalmış ve parklarda yatmış, simit satmış, kahvede çalışmış, Alsancak'ta hamallık yapmış, 11 yaşındayken de ailesini getirmiş (291).

Afyonlu olan ailenin göç nedeni gelin-kayınvalide çekişmesiymiş. Önce eşi gelmiş İzmir'de bir ay çalışmış. Sonra ailesinin diğer üyeleri gelmiş. İzmir'e geldiklerinde yerleştikleri ilk yer Güzeltepe. Burada 5 yıl yaşadıkdan sonra Cumhuriyet Mahallesi'nde 5 yıl oturmuşlar. Onur Mahallesi'nde ise 2 yıldır oturuyorlarmış. Göçü sırasında dört aile aynı arabayla gelmişler.

"Eşya azdı. Herkesinde ayrı araba tutacak parası yoktu. Eşyaları yükledik. Üzerine de biz oturduk. Öylece geldi." (357).

Onur Mahallesi'ne geliş tarihlerine bakıldığında, bu mahallenin gelişimini de görmek mümkündür. İlk yerleşme, 1968'de başlamıştır. Arkasından, 1985–1989 yıllarında bir artış görülür. Bu yıllarda yerleşenler, toplam nüfusun % 23,5'ini oluşturur. 1990 yılına gelindiğinde, öncesinde ve sonrasında görülmeyen bir sıçrama olur; 1989 yılında yerleşenlerin oranı, % 7,4 iken, 1990'da, % 10,1'e çıkar. Böylece, 1990 ve 1994 yılları arasında yerleşenlerin oranı, % 34,5'e çıkar. 1995 ve 1999 yılları arasında yerleşenlerin oranı, % 20,6; 2000 ve 2004 yılları arasındakilerin ise, % 17,8'dir. Böylece, 5'er yıllık dönemlere göre ayrıldığında, en yoğun yerleşme, 1990 ile 1994 yılları arasındadır. Sonrasında, giderek düşmesine rağmen, son dört yıldaki % 17,8'lik oran da Onur Mahallesi'ne göçün, hiç de azımsanamayacak bir düzeyde sürdüğünü gösterir. Sonraki sayfalardaki "mekansal oluşum" ve "mülkiyet durumu" başlıkları altında ayrıntı ile inceleneceği gibi, sadece bu veri bile, göç, gecekondü ve yoksulluk arasındaki bağın yeniden düşünülmesi gerektiğini gösterir.

Onur Mahallesi yaşayanları içinde, özellikle çok eğimli yamaçlarda oturanlar arasında, çok derin yoksulluk yaşayan ailelere ve bunun fiziki izi olan çok kötü durumdaki evlere rastlanmıştır. Arsasını üçüncü kez satın alarak artık bir tapu sahibi olabilen aileler olmasına karşın, bir ya da iki kez arsa bedeli ödemiş olsa da hala tapusunu alamayanlar, ya da baştan beri hiç bedel ödemeyip tapusuzluk durumunu ve bu nedenle de yıkım korkusunu yaşayanlar da vardır. Çünkü özellikle Onur-1 Bölgesi, tamamıyla özel mülk arazisidir. Aşağıdaki tablo, yıllara göre Onur Mahallesi'ne geliş tarihleri dağılımını göstermektedir:

Tablo 3.2.7 Hane halkı üyelerinin Onur Mahallesi'ne geldikleri yıllara göre dağılımı

Mahalleye Geliş Yılı	Sayı	%
1979 Öncesi	11	1
1980 – 1984	29	2,6
1985 – 1989	266	23,5
1990 – 1994	390	34,5
1995 – 1999	233	20,6
2000 Sonrası	201	17,8
Toplam	1130	100

İzmir'e göçün, doğrudan ve bütün ailenin bir defada göç etmesi şeklinde olmadığı gibi, Onur mahallesine göç de çoğu zaman doğrudan değildir. Ancak, hemen aşağıdaki gibi örneklere de rastlamak mümkündür. Ayrıca, bazen eşlerden biri ailesiyle, İzmir'in başka bir yerine göç etmiş, diğeri doğrudan Onur mahallesine gelmiş de olabilir:

Muş, Vartolu olan aile maddi sebepler nedeniyle göçmüş. "Terör yüzünden değil mi?" diye sordüğümüzde, "Biz göçene kadar yoktu, göçtükten sonra bizim köyde de olaylar olmuş, ağabeyim de göçmek istedi ama onların nüfusu kalabalık, 10 tane çocuğu var, burada tutunmak kolay değil" diye cevap verdiler. Aslında ilk göç fikri de ağabeyininmiş, hatta İzmir'e gelip bu evi alan da o; ama kalabalık bir aile olması sebebiyle köyüne geri dönüp kardeşini yeni evlendiği karısıyla birlikte yollamış. Biri kız biri oğlan iki çocuğunu da İzmir'de okutmaları için yanlarına vermiş. Adamın ağabeyi 1987 yılında gelip bu evi 3 milyon TL'ye satın almış. O zaman tapusu olmadığı için kiracı girerse bir daha çıkmaz diye köyden kardeşini yollamış. "Ben geçici olarak gelmiştim ama iş bulunca kaldım" diyor adam (289).

1991 yılında ailesiyle birlikte ev ve tarlalarını akrabalarına devrederek, Muş'tan İzmir'e göç etmişler ve Onur Mahallesi'ne yerleşmişler. Kadın, 1992'de, 15 yaşındayken, çalışmak için küçük yaşta olduğu için ablasının ailesiyle birlikte İzmir'e göçen eşiyle evlendirilmiş. Bir süre eşinin ablasının yanında oturduktan sonra kiracı olarak ayrı bir evde yaşamaya başlamışlar (397).

Bekleneceği gibi, çoğu zaman, önce İzmir'in başka bir semtine ailenin tamamı ya da erkeklerden biri ya da birkaçı gelip, bir süre akrabaların yanında ya da kirada oturup, sonra Onur Mahallesi'ne yerleşilir. Ancak, Onur Mahallesi'ne "yerleşmek" de bir defada olmamıştır. Ya ilk yerleşilen ev yıkılıp tekrar yapılmış, ya yıkılan evden başka bir yerde tekrar başka bir ev yapılmış veya satın alınmıştır. Bazen de, Onur Mahallesi'ndeki ev yıkılınca başka bir mahalleye kiraya çıkılmış, tekrar Onur Mahallesi'ne dönmüştür:

Evlendikten sonra 2 sene Şereflikoçhisar'da kalmış, 1989'da İzmir'e gelmişler. Adam, 10 yaşından sonra 9 sene İstanbul'da kalmış. 1989'da ilk geldiğinde Gümüşpala'da 1 sene kaldıktan sonra yukarı mahallede 10 ay kalmış. O evi belediye yıkmış, 1991'de de bu eve gelmişler. 1990'lı yıllarda DEÜ öğrencileri onlara yeniden ev yapmak için yardım etmişler. Adamın tarlası, traktörü, bağı, bahçesi var. Hayvanları, en büyük abisindeymiş. Burada sahip olduklarını da köye götürmüş. Orada işletiyormuş (273).

Evlenip 5 sene Çorum'da kaldıktan sonra, 1985'te işsizlik sebebiyle İzmir'e gelmişler. İlk geldiklerinde bu mahalleye taşınmışlar. Ev yapmışlar, yıkılmış; sonra tekrar yapmışlar, o da yıkılmış. Daha sonra Gümüşpala'ya taşınıp iki sene de orada kaldıktan sonra 1988'de bu mahalleye geri dönmüşler. Oturdıkları bu evi satın almışlar. Burada olmaktan pek memnun değil gibi "aklınız yokmuş da buraya gelmişiz" diyor (274).

Aile 1973 yılında Kars'tan İzmir'e göç etmiş. İlk olarak Gümüşpala'da ikamet etmişler. Buraya da arkadaş tavsiyesi ile gelmişler. Bu arsaya da hiç kimseye para ödemedi yerleşmişler (286).

Siirt Bağgöze'den 20 yıl önce gelmişler. İlk olarak Postacılar Mahallesi'nde kirada kalmışlar. Şu an oturdıkları evi 3 yıl önce yapmışlar (340).

Devlet memuru olarak çalışmaya başlayan babanın mesleği dolayısıyla, 1976'da Adana'ya taşınmışlar. Altı ay sonra, tayin nedeniyle İzmir Çiğli'ye, 1 yıl sonra da Gümüşpala'ya kiracı olarak yerleşen aile; bu süre içerisinde ucuz olduğu için Onur Mahallesi'nde, Tuncay Yıldırım'dan 1987 yılında, 600 bin liraya aldıkları arsa üzerine kendi evlerini yapmışlar. Onur Mahallesi'ne 1989 yılında taşınmışlar (395).

Hemen yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi, Onur Mahallesi'ne yerleşme, yine zaten önceden akraba ya da tanıdıkların burada olmasıyla başlar. Akraba ya da hemşerilerin varlığı, ev ya da arsa fiyatlarının ucuz olması, ya da aileden birinin "evinin üstüne ev yapmak", akrabaların "çevirdiği yere ev yapmak" vb ile arsaya para vermemek gibi nedenlerle birleşir. Yukarıdaki sayfalarda da görüldüğü gibi, çoğu, önce İzmir'in başka bir yerinde, akraba ya da aile üyelerinin yanında kalmış, kirada oturmuştur. Ya "kendi evlerine çıkmak" ya da "kiradan kurtulmak" isteğiyle, kendi ifadeleriyle, "işgalci" olarak, ev yapılmış ya da satın alınmıştır.

Kendisi 1968 yılında ailesiyle İzmir'e taşınmış. 1984 yılında 16 yaşındayken kocasıyla kaçmış ve 1988 yılına kadar Ağrı'da kalmışlar. Kayınbabası ile kalıyormuş, ev kalabalık olduğu için ve geçinemedikleri için İzmir'e taşınmışlar. Örnekköy, Emek, Yamanlar'da arsa aramışlar. "Bu mahalleye ucuz olduğu için geldik" diyor (293).

Eşi İzmir'de abisinin yanında inşaat ustalığı yaparken, 1994 yılında askerlik için gittiği Ağrı-Doğubayazıt'ta, şimdiki karısını, "ondan büyük ablaları var istersem vermezler" diye kaçırıyor; bu olay yüzünden hapis yatıyor ve hapisteyken evleniyorlar. Evlendiklerinde hiçbir şeyleri olmadığı için kadının babası geçimlerini sağlamalarına yardım ediyor. Aynı yıl İzmir'e göç ediyorlar ve Onur Mahallesi son durakta başkasına ait bir arsadaki evi satın alıyorlar sonra orayı satıp; bu arsayı hisse tapusuyla 2 milyara alıyor ve evlerini yapana kadar kirada oturuyorlar (413).

Eşinin ailesi buraya göçeli 40 yıl olmuş; memlekette bir akrabalarını ziyarete gittiklerinde kendisini görüp beğenmişler, evlenip buraya gelin gelmiş. İlk geldiklerinde Bayraklı'da oturmuşlar. 4 yıl orada oturduktan sonra 6 ay kadar da Naldöken'de kirada oturmuşlar. Bu sırada bir komşu ziyareti sırasında başka bir komşuları kadının kolundaki bilezikleri gösterip "Gel sana o kolundaki bileziklerle arsa alalım" demiş, bu vesileyle şimdi oturdukları evin arsasını almışlar (312).

İş olanakları ve kardeşlerinin daha iyi eğitim alması için 8 yaşındayken ailesiyle İzmir'e gelmiş. İzmir'i tanıdıkları tavsiye etmiş. Kendisi ilkokul mezunu. Erzurum'da ailesinin ev ve tarlası var. Şimdiye kadar hiç gitmemişler ama bu sene gitmeyi düşünüyorlarmış. Eşi ise Muşlu. Kayınvalidesinin evinin üzerine ev yapmışlar (351).

Amasya doğumlu olan kadın ve erkek, 13 yıl önce İzmir'e göç etmiş. Göç sürecinde önce erkek geliyor, bir yıl çalışıyor sonrasında ailesini getiriyor İzmir'e. İzmir'e geldiklerinde 6-7 ay Emek Mahallesi'nde kirada oturmuşlar. Sonra Onur Mahallesi'nde arsa satın alıp, gecekondularını yapıp, taşınmışlar. "Bu mahalleye iş için gelmiş babam. Uygun fiyata arsa satıldığını duyunca almış" (332).

1981 yılında Muş'tan İzmir'e gelmişler. Muş'ta toprakları yokmuş. İzmir'e tanıdıkları olduğu için gelmişler. 10 yıl boyunca, Büyük Yamanlar'da, kayınlarıyla birlikte kalmışlar. 1990 yılında akrabalar arsa çevirip kendilerine vermişler. "Yer bulamadık, akrabalar buldu yeri" (344).

Erzurum doğumlu baba ve eşi, 1978 yılında, işsizlik nedeniyle İzmir'e göç etmişler. Dört yıl Soğukkuyu'da ve on yıl Büyük Yamanlar'da kiracı olarak oturduktan sonra 1990 yılında, Onur Mahallesi'nde Hüseyin Polatlı'dan tapusuz olarak 2 milyon liraya satın aldıkları eve taşınmışlar ve oda ekleyerek evlerini genişletmişler. Bu mahalleyi tercih etme nedenleri ise fiyatların ucuz olmasımı, burada 2 milyona ev sahibi olurken Büyük Yamanlar'da ev fiyatları 10 milyon liradan başlıyormuş (400).

Adam 1986 yılında çalışmak için Kemalpaşa'ya gelmiş. 1989 yılında İzmir'e Büyük Yamanlar'a gelmişler. *"Önce gecekondyu yapmak istemedik, Büyük Yamanlar'da kirada oturduk; baktık herkes ev yapıyor, biz de Onur Mahallesi'nde ev yaptık"* diyorlar. Akrabaları Onur Mahallesi'nde olduğu için burayı tercih etmişler (338).

Kiracılar için de, yine akraba veya hemşerilerinin burada olması ve ev kiralarının ucuz olması en önemli nedenlerdir. Karşılaştığımız örneklerde, ev kiralari, 10 milyon ile 65 milyon arasında değişmektedir. Tabi bu rakamlar, ev sahipleri için ne kadar "rant"tır, sorusunu akla getirir. Daha sonraki sayfalarda, mekansal oluşum başlığı altında, sahip olunan ya da kiralanen evlerin hem coğrafi hem de fiziksel koşulları incelenecektir. Ancak belirtmelidir ki, Drakakis-Smith (1997)'in vurguladığı gibi, böylesi rakamlar ile kiraya verilen evler, "birikim"e değil sadece yoksulların hayatta kalmasına katkıda bulunabilir.

Ana caddeye yakın inşaat halindeki 3 katlı binanın bitmiş olan zemin katında, 65 milyon lira kirayla oturan aile, anne (36), baba (46), iki kız (20, 10) ve dört erkek (18, 15, 13, 7) çocuk olmak üzere 8 kişiden oluşuyor. Aslında kadın tam olarak yaşını bilmiyor, *"köyde kızlara önem vermiyorlar"* diyor ve ekliyor *"nüfusumu kızım doğduktan sonra çıkarttık"*. Aile, 1995 yılında, ekonomik sorunlardan ötürü akrabalarının çoğunun göçtüğü İzmir'e gelmişler. Anne bu nedeni şöyle dile getiriyor; *"Muş'un kışı çok olduğu ve düzgün bir iş olmadığı için idare olamıyorduk."* Aile önce Gümüşpala'da sonra Onur Mahallesi son durakta yaşamış, iki senedir de bu evde kirada oturuyormuş (447).

Doğum yeri Kars. Babası PTT memuruymuş, tayini çıkınca İzmir'e gelmişler. Bayraklı'da 13 yıl, evlendikten sonra da Yamanlar'da 13 yıl yaşamış. Eşi Maraş'tan gelmiş. Aşçı olan eşi nedeniyle nerede çalışma olanağı olduysa oraya gitmişler. Yazları Ayvalık'ta kalıyorlar. Adana'da 6 ay kalmışlar. Eşi Almanya'da kaçak olarak 2 yıl kalmış. Fakat kaçak olarak çalıştığı için kazandığı ücreti alamadan işten kovulmuş. Daha sonra Muğla'da akrabaları ile birlikte bir lokanta açmışlar ve hep beraber 1 yıl boyunca orada kalmışlar. Lokanta kapanınca Yamanlar'a geri dönmüşler. *"İzmir dışında bir yerde yapamayacağımı anladım"* diyor. Bir hafta önce taşındıkları Onur Mahallesi'ni kiralar ucuz olduğu için tercih etmişler (354).

Görüşme devam ettikçe, buraya göçen birçok aile gibi kadının eşinin (38) yıllardır, İzmir'de sezonluk olarak inşaatlarda çalıştığını, Iğdır'da işinin olmadığını, eşinin burada çalıştığı parayla ev kirasını ödediklerini ve bütün sene geçinmeye çalıştıkları öğreniyoruz. Ancak kadın ve iki erkek (8, 9) çocuğunun İzmir'e geliş nedeni, hem büyük oğlunun hem de kendisinin kalp hastalığı sebebiyle tedavi olmak istemeleri, bu yüzden İzmir'de yerleşmeye henüz kesin karar vermemişler. 60 milyon lira kira verdikleri; içerisinde eşinin çalıştığı yerlerden getirdiği, birkaç eşyanın bulunduğu; kötü bir evde sadece bir deneme süresi yaşadıklarını belirtiyor (401).

1994 yılında Van'dan İzmir'e göç etmişler. Göç etmelerinin nedeni, aile reisinin İzmir'de çalışıyor olması. Kentte iş bulmalarını sağlayan enişteriyymiş, *"gel burada iş var"* demiş. Onur Mahallesi'ne 3-4 yıl önce taşınmışlar. *"Bu mahallede akrabalar tanıdıklar var. 10 milyon kira veriyorum, bir yıldır da ev sahibi kira almıyor. Diğer mahallelerde ev kiralari böyle değil, daha pahalı. Elektrik su parası çok pahalı"*. Bayraklı'da oturunca çocuk yüzünden komşularıyla kavga etmişler, çareyi taşınmakta bulmuşlar (377).

Ayrıca, sonraki sayfalarda, mekansal oluşum ve mülkiyet ile ilgili bölümlerde ayrıntısıyla görüleceği gibi, “ucuz arsa” ya da “ucuz ev”, her zaman pek de ucuza mal olmayabilir. Çünkü aynı arsaya birkaç kez para ödenmesi, ya da aynı arsanın birden fazla kişiye satılması ve bu nedenle yaşanan gerilimlere de oldukça sık rastlanır. Aşağıdaki örnekler, yine göç hikayeleri ile birlikte buraya alınmıştır:

1996 yılında ailece Ağrı’dan, doğrudan bu mahalleye göçmüşler. Bu mahalleyi tercih sebepleri de ağabeylerinin burada olmasıymış. İlk geldiklerinde aynı mahallede 1 yıl kirada oturmuşlar. *“Doğudan gelen halk çok kandırılıyor, burada bir toprak 3 defa satıldı. Bir ailede bir kişi bozuk çıkar, hepsini bozar, kan davasına kadar gider ama ekmek kazanmak istiyorsan çalışmak zorundasın, Allah’ı sevip sayan insan çalışır (...) Memlekette 8 ay kış, 4 ay ilkbahar yaz. Saman yapıp, odun yapıp hayvan bakacaksın. Gurbete gide gele, azap çeke çeke sonunda bir hesapladım; 13 yıllık evliliğimizde toplam 3 yıl beraber kalmışız, yokluk da sınırı aşmış, topladım hepsini geldim. Memlekette de peynirciydim, burada da pazarcı oldum”* (257).

Eşi 26 yıl önce İzmir’e çalışmak için gelmiş, açılığa başlamış. Askerliğini Manisa’da yaptığı için İzmir’i daha önceden biliyormuş. İşe girince ailesini (11 kişi) taşımış. Kendisi de bir yıl sonra evlenip gelmiş. İlk İzmir Güzeltepe’de oturmuşlar. (Eşinin yaptığı bir gecekonduda) 11 yıl kaynanasıyla oturmuşlar. *“Sonra kardeşler büyüdü, bizim de çocuklar oldu”* 12 sene Menemen’e pamuk toplamaya gitmiş. 15 yıl önce bu mahalleden arsa almışlar (iki bilezik sekiz altın parasıyla). Sonra biri çıkmış, *“Sana burasını satmamışlar, sana satılan Küçük Yamanlar’da, burası benim”* demiş. Ona da para ödemişler. *“Aldıktan sonra ikimiz çalıştık, eşim fabrikada aşçı, ben tarlada, yavaş yavaş yaptık evi. 8 yıl önce taşındık.”* Yasin Yaşasın (arsanın gerçek sahibi) ortaya çıkmış 2–3 milyon verip ondan tapuyu almışlar. Neden bu mahalleyi tercih ettiklerini soruyoruz, *“Arsamızı buradan vermişlerdi, o yüzden burayı tercih ettik (...) Hiç kimseden yardım almadık, ikimiz çalıştık.”* Köye gidip gelmişler, ama kızı öldükten sonra bir daha gitmemiş. Kardeşleri de İzmir’de, anne babası ise köyde yaşıyor, İzmir’e gelip gidiyorlar. *“Orada tarla ekip biçiyorduk, babamlar dört kardeşti. Çocuklar çoğalınca yetmedi, yavaş yavaş buraya gelindi.”* Köyündeki tarlayı anne babası işliyor, küçük bir tarla ve yıkık bir ev var. Eşinin köyü dağ köyü olduğu için boşaltılmış, şu an kimse yaşamıyor (124).

Kocasını terk edince bir süre ne yapacağını bilememiş, memlekette ağabeyinin yanına sığınmış. 10 yıl önce de (1993’te) çocuklarını alıp Menemen’e teyzesinin yanına taşınmış. 3 yıl önce teyzesi Menemen’den buraya taşındığı için onlar da buraya gelmişler. Memleketteki ağabeyinin hayvanları varmış, durumu fena değilmiş; hala İzmir’e erzak gönderiyormuş, bazen de para yolluyormuş. Bu evi de hazır olarak 2000 yılında 1,5 milyar TL vererek Almanya’da yaşayan babası almış. Şimdi de arsa sahibi tapu için 7 milyar TL istiyormuş (206).

İki çocuklu bir aile. Kendisi 23, eşi 36, kızı 9, oğlu 11 yaşında. Çocuklar okula gidiyor. 15 yaşında evlenmiş, resmi nikahı var. Çorum Mecitözü’nün İbek Köyü’nden, İzmir’e 1995 yılında evlenip gelmiş. Eşi ise 25–30 yıl önce kardeşleriyle birlikte göç etmiş. Evlendiklerinde Gümüşpala’da kirada oturmuşlar. 1996 yılında bu arsayı bir şahıstan 30–40 milyona almışlar. 4–5 yıl önce arsanın Yasin Yaşasın’a ait olduğunu öğrenmişler (236).

Üzerinde durulması gereken bir diğer nokta, diğer gecekondular alanlarında gördüğümüz, Onur Mahallesi’nde de karşımıza çıkan, İzmir’deki “ekonomik sıkıntılar” nedeniyle “geri dönüş”ün artık istisna olmaktan çıkmasıdır:

Mardin’deyken hamallık yapan evin beyi, İzmir’de daha iyi iş bulabiliriz, diye düşünmüş. Oradayken de hiç mal mülk, evi vb olmayan aile, bir kaç eşyayla, otobüsle İzmir’e halaoğlunun

pazarın yanındaki evine gelmişler. *"Eşya yoktu, bir kilim bir döşek ile otobüse binip geldik"* diyor. Evin beyinin halasının oğlunun yardımıyla Gümüşpala'da kiralık ev bulmuş ve o eve taşınmışlar. İki yıl Gümüşpala'da oturulmuş, oradan Onur'a gelinmiş ve 14 yıldır bu mahallede aynı evde yaşıyor. Geldiklerinden beri Mardin'e aileden kimse gitmemiş. Geçen yıllarda halaoğlu Mardin'e köyüne geri dönmüş, kendisine ait arazileri olduğundan orada rahat olduğunu belirtiyormuş. Kirada oturulurken, *"Millet yapıyordu, geldik gördük burası boş önce bir oda yaptık sonra bir oda daha. Kimseye bi para ödemedik"* diyerek şimdi oturulan yere yerleşmelerini aktarıyor (208).

1981'de doğrudan İzmir'e, Onur Mahallesi'ne gelmişler. İzmir'e gelmelerinin nedeni, burada yaşayan akrabalarının olması; bu mahallede oturan akrabaları varmış ve bu mahallenin ucuz olduğunu söylüyorlar. İlk önce, evin oğlu gelmiş, ardından ailenin diğer üyelerini getirmiş. Gelin ise 5 sene önce evlenince gelmiş. Muş-Varto'dayken tarım ve hayvancılıkla geçiniyorlarmış. Hala orada tarlaları var. Annesi ile babası 2-3 senede bir Muş'a gidip geliyorlarmış. 1-2 yıl önce Muşlu tanıdıklarından 2-3 aile, ekonomik sıkıntılardan dolayı Muş'a geri dönmüş (275).

1989'da doğrudan İzmir'e gelmişler. İlk, eşi gelmiş, diğerleri sonra gelmiş. Çorum'da eşinin ailesi çiftçilik yapıyormuş fakat geçinmelerine yetmiyormuş. Geldiklerinde 9 ay Gümüşpala'da oturmuşlar. Bu sırada da bu mahalledeki evi yapmışlar. Kendi ailesi de eşinin ailesi de hala Çorum'da, iki senede bir onları ziyarete gidiyorlarmış. Şimdilik dönmeyi düşünmüyorlar ama ekonomik sıkıntılar artarsa olabilirmiş. Bir akrabaları 1995'te ekonomik sorunlar nedeniyle Çorum'a dönmüş (280).

Ancak, zaten çoğu zaman ekonomik sıkıntılar nedeniyle memleketlerinden ayrılan, İzmir'de de "tutunamayıp" geri dönenlerin, ya da başka bir kente gidenlerin tekrar İzmir'e dönmesi, yine göçün tek yönlü ve tek boyutlu olmadığı gibi, belirli bir kökenden çıkıp, belirli bir yerde biten bir süreç olmadığını da gösterir.

Muş - Vartolu bir aile. Evin beyinin memlekette nalburiye dükkanı varmış, kendi hallerinde geçinip gidiyorlarmış. 1996'da "terör" nedeniyle Varto'dan çıkmışlar. Önce İzmir'e gelmişler, 1 yıl burada kaldıktan sonra İstanbul'a Gazi Mahallesi'ne göçmüşler 1,5 yıl da orada şanslarını denedikten sonra tekrar İzmir'e gelmişler. Tüm bu yolculukları çoluk - çocuk ailece gerçekleştirmişler. 1999 yılından beri burada yaşamaktalarmış. Son gelişlerinde bu mahalleyi tercih etmelerinin sebebi, kardeşlerinin burada olması. İstanbul'da da karısının kardeşleri olduğu için gitmişler ama *"Baktım oradaki hayat şartları kötü, geri geldim"* diyor adam (439).

Erkek, 17 yaşındayken Kars'tan ayrılıp Dalaman'a iş aramaya gitmiş, sonra da "nerede bulduysa orada yemiş". 1969'da İzmir'e gelmiş. 1976'da evlenmiş, bir oğulları olmuş ama bebekken ölmüş, sonra 1979 yılında bir oğulları daha olmuş. 1982 yılında Ankara'ya, Beypazarı'nda maden ocağında çalışmak için gitmişler, ama istediklerini bulamayıp 2 sene sonra tekrar İzmir'e dönmüşler. Ankara'da kaldıkları 2 sene içinde biri kız biri oğlan 2 çocukları daha olmuş. Son olarak da İzmir'e döndükten sonra bir oğulları olmuş (315).

İş imkanlarından dolayı İzmir'e gelmişler. 6 sene İzmir'de kalmışlar fakat işle ilgili sorunlar çıkınca Amasya'ya geri dönmüşler. 1986 yılında ekonomik nedenlerle tekrar İzmir'e gelmişler. İlk sene Gümüşpala'da kirada oturmuşlar. Mahalleye taşınalı 16 yıl olmuş (261).

Kahramanmaraş'ın Afşin İlçesi'nin Sinekli Köyü'nden gelmişler. İlk olarak 1994'te Büyük Yamanlar'a yerleşmişler. 1996'da geri dönmüşler, fakat orada hiç bir şeyleri kalmadığı için 1998'de tekrar İzmir'e dönmüşler (373).

1980 yılında ekonomik sıkıntılar nedeniyle İzmir'e göçmüşler. Bir sene İzmir'de kaldıktan sonra Mersin'e gitmişler. Bir yıl Mersin'de kaldıktan sonra tekrar İzmir'e göçmüşler. İzmir'i

seçme nedenleri, adamın evlenmeden önce çalışmak için İzmir'e geliyor olması ve İzmir'de daha kolay iş bulacağını düşünmesi (364).

Kadın Muşlu, adam Karşlı. İşsizlikten 1985'te yılında Kemalpaşa'ya gelmişler. Bir sene kalıp tekrar Muş'a dönmüşler. 1988 yılında akrabaları Onur Mahallesi'nde olduğu için tekrar gelmişler (357).

Kadının babası, annesinin üstüne kuma getirince, annesi, 9 yıl önce Küçük Yamanlar'a göç eden abisinin yanına tek başına gelmiş. Babası ise eşinden ayrılmamak için çocuklarını da yanına alarak karısının peşinden İzmir'e gelmiş, birleşmişler, 3 yıl önce de, İzmir'de geçim sıkıntısı çektikleri için Muş'a geri gönmüşler. Orada 3 adet evleri bulunuyor ve buğday yetiştirerek geçiniyorlarmış. Kadının büyük abisi 3 yıl önce çalışmak için Fransa'ya gitmiş ve ardından eşini de yanına aldırılmış. Erkeğin ailesi ise, Erzurum'dan 25 yıl önce çocukları ile birlikte, Konya Ereğli'ye, kızlarının yanına göç etmişler. Bir sene önce ise evlerini kiraya vererek İstanbul'a göç etmişler. Erkek, liseyi okurken Konya Ereğli'de "iş bulamam" diyerek liseden ayrılmış, tek başına Onur Mahallesi'nde yaşayan ablasının yanına gelmiş (301).

Onur Mahallesi'nde, memleketlerindeki mülklerinden geliri olan (% 0,7), kışlık yiyecek gönderilen (% 5,3), ve memleketlerindeki akrabalarından maddi yardım alan (% 1,4) haneler, çok düşük oranlardadır. Onur Mahallesi gecekondularında yaşayanların yaklaşık yarısının (% 44,1) memleketleri ile ilişkileri sadece ziyaret düzeyindedir. Bu ziyaretler çoğu zaman senede en fazla bir kez, bazen de bir kaç yılda bir olabilmektedir. % 14,2'lik bir kısmının ilişkisi ise, telefon ya da mektupla haberleşme ile sınırlıdır. Aşağıdaki örnekler aynı zamanda, önceki sayfalarda değinilen, memleketlerindeki mülk sahipliği ile birlikte düşünüldüğünde, oradaki tarlaların her zaman gelir getireceği anlamına gelmediğini gösterir:

Eşinin kardeşleri çokmuş, köydeki tarla yetersizmiş. Kardeşler İstanbul'a göç etmiş, bu ailenin göç etmemesini, köyde anne-babaya bakmalarını istemişler. O yüzden İstanbul'a gitmemişler. Ablası Yamanlar'da oturan bir arkadaşları İzmir'i önermiş, önce onun yanına gelmişler, 2 gün sonra ev kiralamışlar. Burayı tavsiye üzerine almışlar. Ev sahipleri ile problem yaşayınca buraya ev yapmaya karar vermişler. Geldiklerinde bu sokakta 4-5 ev varmış. Köyden gelirken 1 inek, 2 altın satmışlar. İnek yol parasını karşılamış, altınlarla ise buzdolabı almışlar. Köyle bağları sürüyor, yazın 1,5 ay gitmiş kalmış. Köyde iken başkalarının tarlasını işleyerek geçinmişler. 100 dönüm tarla varmış, 7 kardeşe yetmemiş (19).

11 yıldır İzmir'deler. Mahalleye ilk geldiklerinde 4 yıl kiralık evde yaşamışlar. Sonra oturdukları evi inşa etmişler. Onur Mahallesi'nde tanıdıkları olduğu için bu mahalleyi tercih etmişler. Evin beyi, Balıkesir'de liseyi okurken İzmir'e gezmeye gelmiş, beğenmiş. İstanbul'da yaşayan abisinin şartlarına göre kıyasladığında, "Hayat şartları İzmir'de daha iyiydi" diyor. Memlekette 3 kardeşi bulunuyor. Telefonla görüşüyorlar. Babası çiftçilik yapıyormuş. "Toprak var ama hem 7 kardeşe yetmiyor hem de verimsiz. Memlekette de maddi durumumuz iyi değildi" diyerek göç nedenini anlatıyor (329).

Diğer yandan, mahalle sakinlerinin üçte birinden fazlasının (% 34,2) ise, memleketleri ile bütün bağları kopmuş, hiçbir ilişkileri kalmamıştır. Bu, eğer "olağan" nedenler ile göç edilmiş ise, memleketlerinde hiç mülkiyeti olmayan ve yakın akraba ve aile üyelerinin tamamı göç ettiğindedir. Politik nedenler ile göç edildiyse, "evler

kalmamış (...) köy boş (...) tarlalar taş olmuş”tur. Çığ ya da deprem gibi doğal afetler nedeniyle göç edildiyse, “köy de, köylü de kalmamış”tır. Seneler önce de olsa, kan davası nedeniyle göç edenlerin geri dönmesi, “yeniden kan davasının başlaması” demek olabileceği için, zaten mümkün değildir. Ayrıca, bütün aile ve yakın akrabalar göç etmiş ve “burada düzen kurmuş” olduğundan, geri dönmeyi akıllarından çıkarmışlardır.

Memleket ile ilişkilerin kopması, bir kadının “*Burada her gün peşin para alıyorlar.*”(287) şeklinde ifade ettiği gibi, çoğu gecekondu sakininin, tamamen “nakit ekonomisi” içine girmesi demektir. Bir sonraki bölümde görüleceği gibi, oldukça düşük gelir düzeyleri olduğu ve düzenli gelirleri olmadığı göz önüne alındığında bu, yoksulluğu daha da derinleştirir. Bir sonraki bölümdeki, emek pazarına katılım ve gelir düzeyi incelemesine geçmeden önce, bu bölümü, 1988 yılında Muş-Varto’dan gelmiş, geldiği ilk yıllarda komşularının evinde kendi ailesi ve başka bir aile ile kirada yaşamış yaşlı bir kadının sözleri ile bağlamak gerekirse: “*Memlekette ev yok, tarla yok, yoksulluktan geldik buraya, yine yoksulluk (...) yoksulluk*” (267).

3.2.5. İş Gücünün Yapısı ve Emek Pazarına Katılım: “İş koşullarımızdan hiç memnun değilim. Sigorta yok, iş olunca çalışıyorum, olmayınca gidip simit satıyorum. Hırsızlık yapmamak için elimden geleni yapıyorum”

Onur Mahallesi gecekondualarının büyük bölümüne hem taşıtla, hem de yaya olarak ulaşabilmek çok güçtür. Konutlara bu “erişilmezlik” durumuna karşın, gerek Onur-1, gerek Onur-2, bölge olarak, aslında çok ulaşılabilir konumdadır. Şöyle ki, bu bölgelerden Karşıyaka’ya, araç ile beş dakikada ulaşmak mümkündür. Daha önce söz edilen ana caddede, Karşıyaka ve Konak bağlantılı belediye otobüsleri ve minibüs dolmuşlar sıklıkla sefer yapmaktadırlar. Bu ulaşım olanağı ise, İzmir Anakenti’nin pek çok bölgesini; Çiğli, Bornova, Konak, vb. kolay ulaşılabilir kılmaktadır. Kimi kez, aşağıdaki gibi tersine örneklere rastlansa da, bu bölgelerin ulaşımına dair asıl sorunu, evlere ulaşımında yaşanmaktadır.

Adam Afyon’da da ayakkabıcılık yapıyormuş, İzmir’de Işıkkent’te çalışıyor ve dört vasıta ile işe gidiyormuş. Büyük oğulları dolmuş tamirhanesinde çalışıyormuş (363).

Tablo 3.2.8 Hane halkı üyeleri iş yerlerinin bulunduğu semtlere göre dağılımı

İlçe	İş Yerinin Bulunduğu Semt	Sayı	%
Konak	Değişiyor	104	21,6
	Çankaya	3	0,6
	Şirinyer	1	0,2
	Konak - Merkez	15	3,1
	Alsancak	10	2,1
	Tepecik	1	0,2
	Basmane	1	0,2
	Üçkuyular	1	0,2
	Hatay	1	0,2
Karşıyaka	Karşıyaka - Merkez	193	40,1
	Onur	7	1,5
Çiğli	Çiğli - Merkez	74	15,4
Bornova	Altındağ	5	1
	Bornova - Merkez	33	6,9
	Işıkkent	7	1,5
	Pınarbaşı / Akıncılar	8	1,7
Buca	Buca - Merkez	5	1
	Gediz	1	0,2
Gazimir	Karabağlar	1	0,2
	Gazimir - Merkez	3	0,6
Narlıdere	Narlıdere - Merkez	1	0,2
Büyükşehir Belediyesi Sınırları Dışı	Kemalpaşa	2	0,4
	Menemen	2	0,4
	Torbalı	2	0,4
	Toplam	481	100

Önceki sayfalarda, Onur Mahallesi'ndeki emek gücünün en önemli tanımlayıcılarından, eğitim düzeyleri ve durumu konu edilmişti. Burada, emek gücünün niteliğine ve emek pazarına katılım biçimlerine, yani nitelikli ya da niteliksiz, sürekli ya da süreksiz, sezonluk, mevsimlik, sosyal güvenceli ya da sosyal güvencesiz olup olmadıkları, hangi sektörlerde çalıştıkları ve ücretli mi, kendi hesabına mı çalıştıklarına bakılacaktır.

Tablo 3.2.9 Hane halkı üyelerinin işyerlerine ulaşım biçimleri

İş Yerine Ulaşım	Sayı	%
Toplu Taşınım	233	48,4
Yaya	58	12,1
Servis	118	24,5
Toplu Taşınım Ve Bazen Yaya	15	3,1
İş Yerinde Kalıyor	3	0,6
Kendi Aracıyla	37	7,7
Bir tere kadar t.taşınım / servis, sonra servis / t.taşınım	15	3,1
Bisiklet	2	0,4
Toplam	481	100

Bekleneceği gibi, Onur Mahallesi'nde de çalışanların sadece % 5,9'u mesleki eğitim almış; geri kalan % 94,1'i çalıştıkları alanda herhangi bir eğitim almamıştır. Öğrenci (% 28,3), yaşlı, çocuk ve çalışamayacak durumda olan özürülüler (% 11,5) ve ev kadınları (% 20,3) dışında, nüfusun % 5,1'inin her hangi bir işi yoktur; % 1,2'si de emeklidir. Diğer yandan, halen çalışanların sadece % 0,7'si devlet memurudur.

Çalışanların, % 10,7'si sürekli işçi statüsündedir. Bunlar arasında kadın konfeksiyon işçileri çoğunluktadır. Ancak, sürekli işçilerin her zaman sigortalı çalıştığı düşünülmemelidir. Onur Mahallesi'ndeki sosyal ve sağlık güvencesi olmayanların oranı, % 49'dur. % 28,4'ünün SSK, % 4'ünün Bağ-Kur, % 3,3'ünün Emekli Sandığı güvencesi; % 15,4'ünün de Yeşil Kart'ı vardır:

Babası Bornova'da parkların bakım işinde bir firmaya bağlı işçi olarak çalışıyormuş. Daha öncesinde inşaatlarda çalışıyormuş. Fakat inşaatтан düşerek kollarını kırmış ve 4-5 yıl çalışamamış. Şu anda çalıştığı işte asgari ücretli ve sigortalı. Evin tüm üyeleri çalışıyor. Anneleri Karşıyaka'da ve Bornova'da evlere temizliğe gidiyor. 22 yaşındaki abisi askerden yeni gelmiş ve bir tekstil firmasında ütücülük yapıyor. Kendisi de yine bir tekstil firmasında katlama ve poşetleme işinde çalışıyor. Her ikisi de Örnekköy'de ve servisle gidip geliyorlar (466).

21 yaşında olan büyük kızı konfeksiyonda kalite bölümünde 5 yıldır sigortasız çalışıyormuş. Kocasını inşaat işçisiymiş. Günlük 10 milyon TL'ye çalışıyormuş. Ayda 10 gün sigortalı olarak gösteriyorlarmış. 2 milyon ulaşım, 2 milyon yemek, geriye günlük 6 milyon TL bir kazanç kalmıyormuş. Kızı 230 milyon TL kazanıyor (325).

Evde yaşayan 3 kız çocukları tekstil firmalarında çalışıyor. Evli oğul ise inşaatlarda sıvıcılık yapıyor. Şu anda Antalya'da bir tanıdıkları sayesinde bulunan bir işte çalışıyor. Anne (kayınvalide) haftanın belli günlerinde fabrikaya gidiyor, yevmiye usulü çalışıyor. Evin gelini ise çalışmıyor (324).

Kadın 53, kocası 56 yaşında. Üç kız, üç erkek çocukları olan Kütahyalı bir aile. Şu anda evde 5 kişi yaşıyorlar. Erkek çocukların ikisi evli ve biri de şimdi askerdeymiş. 15, 14 ve 11 yaşında kızları var. Kadın hiç çalışmamış. Erkek, şu sıralar bekçilik yapıyormuş, sigortasız asgari ücrete çalışıyormuş. Emekliliğine 2-3 ay olduğu için günü dolduktan sonra emekli olacaktı. 15 ve 14 yaşlarındaki kızlar, ikisi de aynı konfeksiyon atölyesinde aylık 200 milyona sigortasız çalışıyorlarmış (372).

Erkek, Bornova'da bir lokantada döner ustası. Sigortası yok. Anne ve babasının yeşil kartı var (502).

Anne, baba ve 4 oğlan yaşıyorlar evde. Bir de kızları var fakat o Torbalı'da evlenmiş. Baba ve oğlanlar ilköğretim mezunu, anne okur-yazar değil. Kadının psikolojik rahatsızlığı olduğu için ev işleri dahil hiçbir iş yapamıyormuş. Yemek, temizlik gibi işleri çocuklar yapıyorlarmış. Erkek, yol inşaatında sigortasız olarak çalışıyor. Oğlanlardan ikisi düğünlerde saz çalıyorlar, bazen lokantalarda garsonluk da yapıyorlarmış. 18 yaşındaki oğlan kuaförün yanında çırak olarak çalışıyormuş (376).

24 yaşındaki genç de söze giriyor, işiyle ilgili sıkıntılarını dile getiriyor; "*İş koşullarımızdan hiç memnun değilim. Sigorta yok, iş olunca çalışıyorum, olmayınca gidip simit satıyorum. Hırsızlık yapmamak için elimden geleni yapıyorum*" (463).

İkinci büyük oğul, 18 yaşında, İzmir doğumlu, bir ayakkabıcıda çalışıyormuş. Evin en büyük oğlu Karşıyaka'da bir diş teknisyeninin yanında, sigortasız olarak çalışıyormuş (327).

Tabii, sosyal güvencenin ve yeşil kartın olmaması, çok sık rastlanan ve tedavi edilemeyen ya da ettirilemeyen hastalıkların yoksulluğu derinleştirilmesi demektir:

Eşi, bel fitiği olduğu için her işte çalışmıyor. Şimdilik sigortaları devam ediyor ve biriktirdiklerini yiyorlar. Çünkü eşi bir fabrikada güvenlik görevlisiymiş. Fakat fabrika iflas ettiği için dört senedir işsiz. Ayrıca içerde kalan paralarını da alamamışlar. Aylık ellerine 100 milyon geçiyor (251).

Herhangi bir sosyal güvenceleri yok. "*Hastalandığımız zaman bir iki hafta bekliyoruz geçsin diye, geçmezse Karşıyaka Devlet Hastanesi'ne gidiyoruz*" diyorlar (255).

Sürekli ücretli işçi statüsündekilerden daha fazlası (% 15,3), geçici ya da mevsimlik işlerde çalışmaktadır. Tahmin edileceği gibi, geçici işler ağırlıklı olarak, inşaat sektöründedir. Mevsimlik işler ise, Tire, Kemalpaşa ve Çiğli'de pamuk ve tütün tarlalarında, ya da tütün ve kuru meyve işletmelerinde senede bir ya da iki aylık işlerdir. Bu tür mevsimlik işlerde, daha çok, kadınlar ve çocuklar çalışır:

Kadın, Bornova'da incir işletmesinde 15 gündür çalışıyormuş. Günlük 10 milyon TL kazanıyormuş. Eşi, 1,5 yıl önce emekli olmuş. Emekli maaşı 520 milyon TL. Şu an Çiğli AOSB'de pet şişe fabrikasında haftada 50 milyon TL çalışıyormuş (319).

Oğlu İzulaş belediye şirketinde şoför olarak 6-7 yıldır çalışıyormuş. Gelimi mevsimlik tütün işçisi olarak her yıl 15 gün çalışıyormuş. 4 gün çalıştığında 100 milyon TL kazanmış. Kendisi 15 yıl Tekel'de mevsimlik olarak çalışmış. Şu an emekli ve aylık 330 milyon TL geliri var. Aile üyelerin hepsinin SSK güvencesi varmış (345).

Eşi, boyacılık yapıyor. Kendisi memlekette kilim dokuyarak para kazanıyormuş. Bir yıl önce Doğançay'da bulunan bir yemek fabrikasında soğan temizlemiş. Artık çalışmıyor (318).

Okula gidemeyen oğlu annesi ile birlikte Çiğli'de pamuk topluyor. Haftada 2-3 gün pamuk toplamaya gidiyor. "Aslında", diyor "temizlik işinde çalışmak istiyorum varsa bir tanıdığımı geleyim." Haftada bir gün Karşıyaka'ya temizlemek için bir öğretmenin evinde çalışmaya gidiyor ve 25 milyon lira alıyor. "Çok şükür elim ayağım sağlam iken çalışırım ben." Eşinin maaşını, "sinirli olduğu için" sormadığını ve çocuklarına 300 milyon lira dediğini söylüyor (322).

Eve iş alan kadınların toplam çalışan nüfus içindeki oranı, % 0,3; ev temizliğine ve çocuk bakmaya gidenlerin de % 1,2'dir. Konak ve Buca gecekondularında karşılaştığımız defne, sarımsak ayıklama veya penye temizleme gibi evde yapılan işlere, Onur Mahallesi'nde çok sık rastlanmamıştır. Oldukça kalabalık ailelerde, çalışabilecek herkes çalışır. Bu, özellikle "ev kadını" oranının % 20,8'e düşmüş olmasında görülebilir. Bu kesim, eve iş almayan ya da mevsimlik işlerde ücretli çalışmayan kadınları içerir:

Muş'ta iken 2 inekleri varmış, çiftçilikle geçiniyorlarmış. Bekarken adam İzmir'e, İstanbul'a, Bursa'ya inşaat işlerine gidiyormuş. Kadın Çiğli'de otururken 5- 6 sene ayakkabı dikmiş, şimdi siparişle oya- dantel yapıyor. Evli olan oğulları da onlarla beraber yaşıyor, Karşıyaka'da fırında çalışıyor. Kızları da Bayraklı'da üzüm fabrikasında çalışıyor (364).

Onur Mahallesi'nde, kadınların emek pazarına katılmamasının bir nedeni, diğer mahallelerde de olduğu gibi cinsiyete dayalı işbölümü ve cinsiyetçi tutumlar, yani, kocanın izin vermemesi ise, bir diğer nedeni de, Türkçe bilmemesidir:

Kız kardeşi hiç çalışmamış. "Bizde kızlar çalışmaz." Babası da hasta olduğu için çalışmıyor. Annesinin de ses tellerinde problem var. Bu nedenle hastalıklarının tedavisi için çok para harcıyorlar. yeşil kartları var. Evli ağabeyleri daha önce inşaatlarda işçi olarak çalışmış. 2 yıldır pazarcılık yapıyor. 20 yaşındaki kardeşi ile birlikte, Mevlana, Şemikler, Doğanlar semtlerine pazara gidiyorlar. Ayda 500 milyon lira para kazanıyor. Daha önce mahallede bakkal dükkanı açmışlar. 10 sene öncesine kadar durumları iyiymiş (245).

Tanıştıklarında eşi ve kardeşi inşaatlarda çalışıyormuş. Adliye sarayının taşeronluğunu yapıyorken, 6 sene önce felç geçirmiş, omuriliğinde tümör varmış. Doktorlar %10 yaşama şansı vermişler, ameliyat olmuş. 2 sene yatmış; tamamen iyileşmesi, 4 seneyi bulmuş ve o dönem çok sıkıntı çekmişler. Kadın "Eşim iyileşti ya maddiyat önemli değil" diyor. Şu anda inşaatların ince işlerini yapıyormuş. Sigortasızlar ve yeşil kartları da yok. Arkası açık Anadolu'ları varmış. Adam bazen nakliyatçılık yapıyormuş onunla. Kadın evlenmeden önce konfeksiyonda çalışıyormuş. Tekrar çalışmak istiyormuş fakat eşi pek sıcak bakmıyormuş. Evde bir tekstil firması için sipariş üzerinde hamak yapıyor. Hiç yardım almamışlar birikimlerini kullanmışlar (444).

Erkek servis şoförlüğü yapıyor. Sigortasız çalışıyor. Düzenli maaş alamıyormuş. Bazen düğün salonlarında garsonluk yapıyormuş. Kadın evlenmeden önce deri dikimevinde çalışıyormuş. Kocasını şimdi çalışmasına izin vermiyormuş. Kayınvalidesi de çalışmasını istiyor ama kocası "çok kıskanç" olduğu için kabul etmiyormuş (483).

Aile, anne (30), baba (31), üç kız (15, 12, 5), iki erkek (13, 7) çocuk ve kayınvalide (74) olmak üzere 8 kişiden oluşmakta. Çocuklar normal öğrenimine devam etmekte, erkek ortaokul

mezunu , kadın ve kayınvalidenin okuma yazması ve Türkçesi yok. Eşi şu anda Onur Mahallesi'nde tezgahlı el arabasında pazarcılık yapıyor ama bel fitiği olduğu için her gün işe çıkamıyor ya da çok fazla işte kalamıyormuş; sadece eşinin çalışması, ailenin ve 3 çocuğun okul masraflarına yetmediği için, büyük kızı okuduğu kız meslek lisesinin mutfağında, büyük oğlu da boş zamanlarında ayakkabı boyacılığında çalışıyormuş. Kömür yardımı ve geçen sene okullarda dağıtılan 5 milyon karşılığındaki gıda yardımı dışında yardım almamışlar ve ailenin herhangi bir sosyal güvencesi yok (387).

Kadının şikayet ettiği noktalardan biri eşinin çalışmasına izin vermemesi. *"Ben parayı kullanmayı çok iyi bilirim. Bu evi de öyle yapabildik zaten. Ancak eşim, 'istersen aç kal istersen tok ben çalışırım sen çalışamazsın' diyor."* Ekonomik anlamda en sıkıntılı döneminin hastanede doğum yaptığı zaman olduğunu söylüyor. *"Hastane 650 milyon lira borç çıkardı. Bizde para yok. Borçlanıp ödedik ama çok sıkıntı çektik"* (481).

Kendi evlerinde oturmaya başladıklarından beri ekonomik durumlarının daha iyiye gittiğini söylüyor. Eşi İzmir'e geldiğinden beri sigortasız olarak, asgari ücretle, fayans döşemeciliği yapıyor, ama pek fazla iş bulamıyormuş, *"İki ay evde boş oturduktan sonra, bir aydır Karşıyaka'da çalışıyor."* Kadın da çalışmak istiyor ama hem Türkçeyi çok iyi konuşmadığı, hem de çocukları küçük olduğu için biraz daha beklemeyi düşünüyor (391).

Çoğu, "niteliksiz" olarak emek pazarına katılan kadınların, çalışma saatleri çok uzun olabilmektedir. Özellikle de evine uzak yerlerde çalışan kadınların, dışarıda kaldıkları süre çok uzayabilmektedir. Böylesi durumlarda ise, bekleneceği gibi, çocuk yaştaki kız çocukları, annenin evdeki işlerini üstlenir. Zaten, evde ev işlerini ve küçük çocukların bakımını üstlenecek kimse yoksa kadın ya çalışmaya hiç başlamaz ya da işini bırakır. Bekar kadınların işi bırakmasının bir nedeni de evliliğidir:

Anne, baba, 12 ve 8 yaşında iki kız ile 12 ve 6 yaşlarında iki erkek çocuk. 12 yaşındaki küçük kız "evin küçük annesi" olmuş. Babası şu anda fuarda bekçilik yapıyor. Annesi Torbalı'da bir konserve fabrikasında çalışıyor ve sabah 8 de gidip, akşam 11'de geliyor eve. Evin temizlik, yemek, bulaşık ve kardeşlere bakma gibi "annelik" ödevlerini evde yapan kişi, bu kız çocuğu (375).

Erkek, henüz 15-16 yaşlarında bir iş kazası geçirmiş ve şu anda sakatlık aylığı alıyormuş. Halen merkezi Çiğli'de olan bir şirkette asansör ustası olarak çalışıyormuş. Ulaşım masraflarını şirket karşılıyormuş. Kadın ise çocuklar olana kadar bir çamaşır suyu fabrikasında ambalajcı olarak çalışmış. İlk çocuğu doğunca bırakmış ve bir daha hiçbir yerde çalışmamış (471).

Kadın, bir süre (3 ay kadar) fırında çalışmış. Çocuklara bakan olmadığından çalışmayı bırakmış. Erkek, haftalık 70 milyona Egekent'te çalışıyor. Sigortası yok. Daha önceki işlerinde asgari ücretle çalışıp sigortası ödeniyormuş, ancak inşaat işinin haftalık ücreti daha fazla olduğundan bu işleri tercih etmiş. İşlerini kahveye gidip buluyor. Aile bugüne dek yardım almamış. İlk geldiklerinde durumları çok daha kötüymüş. *"Hep boğazımızdan kestik, halen de öyle"* diyorlar (455).

Eşi özel bir şirkette park, bahçe bakımı yaparak, asgari ücret ile 6 aydır sigortalı çalışıyor. Kendisi (kadın) bir ara üç ay mevsimlik işte çalışmış. 17 yaşındaki kızı, sabun fabrikasında iki yıldır asgari ücret ile çalışıyor. 18 yaşındaki kızı ise, kayısı fabrikasında çalışmış. Yeşil kartları var. Nişanlı kızı, aynı fabrikada yedi yıl çalışmış, fakat evleneceği için işten ayrılmış. Eşi ayaklarından rahatsız olduğu için daha iyi bir iş bulamıyor (244).

Ancak, erkeklerin inşaat işleri gibi süresiz işlerde çalıştığı ve her zaman iş bulamadığı ailelerde, evin bekar kızları ve bazen de kadınlar geçimi üstlenir:

Kocasını, inşaatlarda çalışıyor, iki senedir iş bulamıyormuş. Kızlarının ikisi ekmek fabrikasında, bir kızları konfeksiyonda çalışıyor. Evi üç kızı geçindiriyormuş. Kızlarından birisi evlilik hazırlığı yapıyormuş. O evlenip, oğulları da üniversiteye başlayınca sıkıntı çekeceklerini söylüyorlar (497).

Kadın, bir avukatın yanında sigortasız olarak asgari ücrete çalışıyor, temizlik işleri yapıyor. Erkek ise 8 senedir çalışmıyormuş. Evi kadın ve kızları geçindiriyor. 18 yaşındaki erkek kardeş, yaz aylarında Alsancak'ta bir klimacıda çalışıyor (373).

Ailenin, biri erkeğin ilk eşinden olma, iki kızları var. Biri emlakçıda, diğeri konfeksiyonda çalışıyor. Erkek ise bir yıldır hamallık yaparak para kazanıyor. "Rasgele çalışıyor, nerede iş olursa orada". Ondan önce inşaatlarda çalışmış. Kadın hiç çalışmamış. Aile üyelerinin hiçbirinin sigortası yok (454).

Kadın 6 senedir Karşıyaka ve Örnekköy'e apartmanların merdivenlerini yıkamaya gidiyormuş. Ayda 100 milyon kazanıyormuş. Erkek, inşaatlarda kalıpcılık yapıyor. Ayın ancak on günü çalışıyor. Sosyal güvenceleri, yeşil kartları yok (498).

Onur Mahallesi'ndekilerin çok büyük bir kısmı, özel firma (% 30,8) ya da özel kişiler (% 47,6) hesabına çalışmaktadır. Sadece % 4,5'i devlet memurudur. Kendi hesabına çalışanların oranı da, % 15,1'dir. Kendi hesabına çalışanlar, esnaf (% 2,4), seyyar satıcı (% 1,7) ya da nakliyatçıdır. Diğerleri ise, pazarlarda hamallık, ya da hurda toplama işi yapmaktadır. Esnafların çoğu, küçük bakkal dükkanı işletmektedir. Seyyar satıcılar ise, küçük tekerlekli tezgahlar ya da Anadolu marka pikap gibi araçlar ile mahallede, pazarlarda meyve sebze satanlar ve simit satıcılarıdır. Bir kişinin de, haftanın bir günü pazarlarda cep telefonu sattığı bildirilmiştir:

Eşi pazarlarda kaynamış mısır satıyormuş. Bazen kendisinin de yardım ettiğini söylüyor. Günlük kazançları işin yoğunluğuna göre değişiyormuş; bazen 100-150 milyon lira bazen de 20 milyon lira kazandıklarını söylüyor. Bir dönem ev temizliğine de gitmiş ama artık çocuklar da büyüdüğü için gitmiyormuş. Kızı ve oğlu asgari ücretle çalışıyormuş, konfeksiyoncu ve tezgahlar olarak. Ekonomik açıdan, görece daha rahat görünüyorlar (480).

Anne (35), baba (45), üç erkek (24, 20, 7), dört kız (16, 14, 13, 10) kardeşi ve yengesi (24) birlikte yaşıyor. Baba, iki oğlu da çalıştığı da için artık çalışmıyormuş. Ağabeyleri ise manavcılık yapıp; yakın semtleri arabalarıyla dolaşarak meyve sebze satıyorlarmış, fakat ehliyeti olmayan ağabeyi genelde Onur Mahallesi'nden dışarı çıkamıyormuş. Görüşmeyi yaptığımız, orta son sınıfa geçen genç kız ise, üç yıldır yaz tatili boyunca, Soğukkuyu'da bir tekstil fabrikasında makineci olarak çalışıp; hem ailesine katkıda bulunuyor, hem de kendi okul masraflarını çıkarıyormuş (440).

Beş çocuklu bir aile. Çocukların hepsi okul çağında ve 13 yaşındaki kız hariç hepsi okula gidiyor. Kadının okuma-yazması yok, hiç çalışmamış; erkek ise haftada bir gün pazarlarda cep telefonu satıyormuş. Haftada eve getirdiği paranın 20-30 milyon olduğunu söylüyor kadın (377).

Mardin, Kabaalan Köyü'nden, 1994 yılında İzmir'e gelmişler. Köylerinin mezarası "terör" olayları nedeniyle yıkılmış ve onlar da çareyi göç etmekte bulmuşlar. 30'lu yaşlarda olan anne, baba ve 6 çocuğun hikayesi. Baba hamallık ve pazaryerlerinde boş arabacılık yapıyor (376).

Aile, 1994 yılında, ekonomik nedenlerden dolayı Mardin'den (Kızıltepe'den) ayrılarak İzmir'e göç etmiş ve bir kaç yıl amcalarına yakın bir evde, Gümüşpala'da kirada oturmuşlar. 14 yaşındaki genç kız, annesi (55), babası (40), ablası (16) bir kız (10) ve bir erkek (7) kardeşiyle birlikte yaşıyor. Babası İzmir'e geldiğinden beri hurdacılık yapıyormuş ve günde 15-20 milyon lira kazanıyormuş. Annesi ise her yıl sezonluk sigortalı işlerde çalışıyormuş. Annesi haftada 127 milyon liraya Üzümsan'da, ablası 240 milyon lira aylıkla konfeksiyonda çalışıyormuş (441).

Çalışanların, % 69'u, ilk işini yapmaktadır, % 31'i de en az iki iş değiştirmiştir. Niteliksiz ve güvencesiz işlerle birleşen iş değiştirme, ücretli işçilerin işten çıkarılması ile olduğu gibi, daha önce yapılan işten hoşnutsuzluk nedeniyle de olabilir. Tabii, belirtilmelidir ki burada asıl kastedilen, "iş yeri" değişikliği değil, yapılan işin niteliğidir; inşaat işinde çalışırken, nakliyat işine geçmek, ya da dolmuş duraklarında değnekçilik yapmak, inşaat işinden küçük bakkal işletmeye ya da simit satmaya geçmek gibi. Ancak böylesi iş değişiklikleri, her zaman sonraki işin "daha iyi" olacağı anlamına gelmez. Örneğin, kendi arabaları ile nakliyatçılık yapanlar, iş olmadığı için kazanamaz; ya da emekli olup bakkal dükkanı açanlar, "veresiye yüzünden" kapatmak zorunda kalabilir.

Evin reisi, yaklaşık bir aydır ev taşımacılığında çalışıyor. Bundan önce inşaat işindeymiş. Bazen çocuklar gazete toplamaya gidiyorlar (260).

Eşi ilk yıllarda, inşaatlarda amelilik yapmış. 4 sene, evden eve nakliyat şirketinde çalışmış. Bir aydır, Çiğli, tekstil yıkama fabrikasında, asgari ücret ile işçi olarak çalışıyor. Büyük oğlu ise, Bornova'da bir çiçekçide, aylık 160 milyon lira ile çalışıyor. Kendisi de 2000-2003 yılları arasında Çiğli Organize Sanayi Bölgesi'nde, bir tekstil fabrikasında, dikim bölümünde çalışmış. Hastalığı nedeniyle işinden ayrılmak zorunda kalmış (247).

Erkek, Kütahya'da kiremit fabrikasında, madende ve Tekel'de çalışmış ama çıkartılmış. İzmir'de PTT'de çalışıyor. Kızları da konfeksiyonda çalışıyor. Düğün yaptıkları için ekonomik durumları kötüleşmiş (360).

Ailenin iki oğlu ve iki kızı bulunuyor. Evlendiklerinde, kadın (38) 16, erkek (39) 17 yaşındaymış. Erkek, İzmir'e ilk geldiklerinde inşaatlarda çalışıyormuş, şimdi nakliyatçılık yapıyor. Büyük oğulları ise Işıkkent'te ayakkabı imalathanesinde çalışıyor (389).

Altın Yağ Fabrikası'nda 10-11 yıl çalışmış. 2000 yılında emekli olmuş. Emekli olduktan sonra ufak bir bakkal açmış, veresiye nedeniyle kapatmak zorunda kalmış (321).

Erkek, kardeşi ve bir arkadaşıyla birlikte 4-5 sene önce nakliye şirketi kurmuş. Şirkete ait 2 kamyon ve bir arabaları varmış. Kadın, çok iş gelmediğini ve eşinin fazla kazanmadığını söylüyor (464).

Erkek, iş geldikçe elektrikçilik yapıyor. Daha önce bağcılık ve simitçilik yapmış. En büyük oğulları çalışmadığı için dedesinin yanına yardıma göndermişler (357).

Erkek, Çorum'da iken çobanlık yapıyormuş, İzmir'e geldiklerinde inşaatlarda çalışmaya başlamış. 1998 den beri Karşıyaka'da simit satıyor. Kızı babasının "sabah 5'te üzerine beş ceket giyerek ve yürüyerek Karşıyaka'ya simit satmaya indiğini" söyledi. Kadın, temizliğe gidiyormuş, ama ayağı sakat olduğu için bırakmış. (108).

Tablo 3.2.10 Hane halkı toplam gelirinin mahallelere göre dağılımı

Aylık Toplam Hane Halkı Geliri (Milyon TL)	Onur - 1		Onur - 2		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
0 - 100	5	2,1	2	7,1	7	2,7
101 - 200	13	5,6	2	7,1	15	5,7
201 - 300	38	16,3	4	14,3	42	16,1
301 - 400	29	12,4	11	39,3	40	15,3
401 - 500	39	16,7	3	10,7	42	16,1
501 - 600	20	8,6	1	3,6	21	8
601 - 700	22	9,4	0	0	22	8,4
701+	67	28,8	5	17,9	72	27,6
Toplam	233	100	28	100	261	100
Bilinmeyen	24	-	3	-	27	-
Genel Toplam	257	-	31	-	288	-

Onur Mahallesi gecekondularında çalışanların % 31,9'unun kazandıkları aylık gelir 200 milyonun, % 64,7'sinin de 300 milyon TL'nin altındadır. Çalışabilecek durumda olan ve iş bulabilen hemen herkesin çalıştığı ailelerdeki toplam hanehalkı geliri ise, aile büyüklüğüne oranla, çok yetersizdir.

Hanehalkı görüşmesi yapılan 288 ailenin, 261'inden toplam hanehalkı gelirine ilişkin bilgi alınabilmiştir. Tablo 3.2.10'da da görüldüğü gibi, ailelerin % 24,5'inin toplam aylık geliri 300 milyon TL'nin, % 39,8'inin ise 400 milyon TL'nin altındadır. Toplam hanehalkı gelirinin 500 milyon TL'nin altında olduğu ailelerin oranı da % 55,9'dur.

2003 yılının eylül ayı ile 2004 yılının eylül ayı arasındaki bir yıllık dönemde, ülkemizde asgari ücret 226.178.000 TL'dir (2004 yılının ilk altı ayında geçerli olacak asgari ücreti yüzde 34,1 arttırarak net 303 milyon 79 bin 500 liraya çıkmıştır). Ortalama hanehalkı büyüklüğünün 5,2 olduğu düşünüldüğünde, bu gelirin yetersizliği açıkça görülmektedir.

Ancak, yukarıdaki sayfalarda görüldüğü gibi, sadece sürekli işçi, memur ve emeklilerin düzenli geliri vardır. Bunlar dışındakilerin, kendi hesabına çalışanlar da dahil,

düzenli geliri yoktur. Ayrıca, hemen aşağıdaki örneklerde görüleceği gibi, pek de yüksek olmayan düzenli bir geliri, kalabalık bir hane halkı paylaşmak durumunda ise bu, ihtiyaçların karşılanamaması, demektir:

1981 yılında Ankara'dan ayrılmışlar. Eşi havaalanında güvenlik memuru olarak çalışıyormuş. Daha sonra Trabzon Havaalanı'na tayini çıkmış. İki sene sonra Dalaman'a tayini çıkınca ailesini de yanına almış, üç yıl Dalaman Havaalanı'nda çalışmış. 1984 yılında İzmir'e gelmişler. Gümüşpala'da 7 yıl kiralık evde yaşamışlar. 1991 yılında da Onur Mahallesi'nden arsa çevirmişler. "Bir memur maaşı; çocuklar okuyor, kiradan kurtulmak için arsayı tuttuk. Buraları boştu. Herkes ağaçları kesip göz göz ev kurup yapmış diye biz de geldik." Kadın, annesi ve babasının Ordu'da vefat etmesi üzerine öz abisi ile birlikte Ankara Dışkapı semtine göç etmişler. 11 kardeşler; ikisi öz, diğer dokuzu üvey. "Önce aşçının yanında bulaşıkçılık yaptık, sonra biz de aşçı olduk. Ağabeylerim şimdi aşçılıktan emekli oldu. Hepsinin Osmangazi'de birer gecekondusu var. Şimdi, çocukları işlerini devam ettiriyor." Hepsinin Ser-6şar tane çocukları olduğu için durumlarının iyi olmadığını ifade ediyor. Eşi de öksüzmüş ve eniştesinin arkadaşıymış. Eniştesinin lokantasında garsonluk yaparken tanışıp, evlenmişler. 5 yıl sonra memurluk sınavına girmiş. Trabzon'a tayini çıkmış. Eşi göreve başladıktan sonra, Trabzon'un pahalı olduğunu ve eşinin, hemşerileriyle anlaşamayacağını düşünerek, ailesinin yanına gelmesini istememiş ve bekar odasında kalmış. Ankara'da kalan ailesinin masraflarını 2 yıl boyunca kayını karşılamış. Bu arada eşi, Dalaman Havaalanı'nın açılması üzerine başvuruda bulunarak beklemeye başlamış. Eşinin kendisini atlattığını düşünen kadın, Trabzon'a gitmek için çok ısrar etmiş. Altınlarını satıp, eşya almış. Yol parasını ve kamyon parasını ayarlayıp Trabzon'a çocuklarını da alıp gitmiş. Üç ay kaldıktan sonra Muğla'ya gitmişler. Eşinin iş arkadaşının oğlu Çiğli Havaalanı'nda görevliymiş. Arkadaşının "Sen nasılsa kirada oturuyorsun, oğlumla yer değiştir" demesi üzerine İzmir'e göç etmişler. Muğla'dan geldiklerinde hiç paralarının olmadığını söylerken şunları da ekliyor: "3 ay sebze yemedik. Bakkaldan borçla mercimek, ekmek, makarna aldık." (279).

Aile, anne (48), baba (50); babaanne (70), 2 kız (14, 12) ve 4 erkek (18, 16, 15, 9) çocuk olmak üzere dokuz kişiden oluşuyor. Geçimlerini ise aylık toplam 240 milyon lirayla ayakkabı imalatında çalışan 18 ve 16 yaşındaki erkek çocukları ile babaannenin üç aylık 150 milyon lira olan yaşlılık maaşı sayesinde sağlıyorlar (386).

Diğer yandan, örneklerde de görüldüğü gibi, bağımlı çocukları olan, ya da kocaları izin vermediği için çalışmayan kadınlar, yaşlı, çocuk ve özürülüler dışında, her hanede çalışabilecek herkes geçici ya da sürekli mutlaka bir işte çalışmıştır. Ayrıca, çalışanların çok az da olsa bir kısmı (% 3,7), yaptığı esas işlere ek işlerde de çalışmaktadır. Bunlar, evde çorap, patik, oya örmek, evlere temizliğe gitmek, başkasının dükkanında çalışmak, seyyar satıcılık, çöp toplama, belediyede geçici işler, şoförlük gibi işlerdir. Elbette, okul dışı zamanlarda, öğrencilerin de mevsimlik tarım işlerinde çalıştığı ya da kağıt topladığı belirtilmelidir:

Erkek, otobüs terminalinde kafeteryada çalışıyor, kadın iki hafta kayısı fabrikasında çalışmış, artık çalışmıyor. En büyük oğulları kendisinin ve kardeşlerinin okul masrafları için yaz tatilinde kağıt toplamaya gidiyormuş. Özellikle başlarına gelen ev yangınından sonra ekonomik sıkıntı çekmeye başlamışlar (367).

İki oğlu inşaatlarda çalışıyorlar. Kızları iplik fabrikasında çalışıyor. Liseye giden kızları, yazları Tire'de tarlada çalışmaya gidiyormuş. Kazandığı parayla okuyormuş. Erzurum'u çok

seviyormuş. 2 sene yardım almışlar fakat "Muhtar Maraşlı olduğu için ilgilenmedi artık alamıyoruz" diyorlar. Büyük oğulları öldüğünden beri ekonomik sıkıntı çekiyorlar (366).

Gelir düzeylerinin düşük ve düzensiz olduğu, ortalama hane büyüklüğünün 5,2 olduğu ve büyüklüğü 5 kişi ve daha fazla olan hanelerin oranının % 58 olduğu göz önüne alınırsa, yardıma muhtaç durumda olan hanelerin hiç de az olmadığı tahmin edilebilir. Onur Mahallesi'nde, ailelerin % 30,4'ü, ya yakacak (% 4,8), ya eğitim (% 6,9), ya yiyecek ve giyecek (% 8,7) yardımı, ya da bunların hepsini birden (% 3,8) almaktadır. Bir kısmı da (% 4,5) bu tür yardımları arada bir almaktadır. Tahmin edilebileceği gibi, yardımlar her zaman kurumsal olarak sağlanmaz; hatta çoğu zaman, yakın akrabalar tarafından sağlanır.

Aile, anne (27), baba (33), üç kız (12, 11, 2) ve iki erkek (7, 4) çocuk olmak üzere 7 kişiden oluşuyor. Erkek, genellikle şehir dışında sezonluk işlere gidiyormuş ve son yıllarda başka kadınlarla yaşadığı ilişkiler nedeniyle ailesiyle ilgilenmiyormuş; iki üç ayda bir eve gelip, eline para geçtiği halde çok az para bırakıyormuş. Kadın, eşinin verdiği parayla dört çocuğuna bakmadığı için kendi ailesinin yardımlarıyla geçiniyor ve ekliyor "Kendin aç durabilirsin ama çocukları susturamazsın. Bu gün annemler sağ ama yarın ne kardeş verir, ne yenge verir" (442).

Erkek hamallık yapıyormuş, annesinin yaşlılık maaşı varmış. Kadın, kocasının haftada 10 milyon kazandığını, kendisinin de 5 milyona oya yaptığını söylüyor. Ailesi de para yolluyormuş. Sürekli ekonomik sıkıntı çektiklerini söylüyor (453).

18 sene önce evlendikten hemen sonra, iş bulmak için İzmir'e gelmişler. Kadın, Kahramanmaraş'ın Pazarcık İlçesi'nin bir köyünden. İlkokul mezunu, 45 yaşında ve 12 senedir kocasından ayrı olan kadın, iki çocuğu ile birlikte yaşıyor. 13 yaşında ve 7. sınıfa giden bir kızı ve 14 yaşında lise 1'e devam eden bir oğlu var. Çocukların ikisi de İzmir'de doğmuşlar. Oğlu düz liseye gitmesine rağmen, kendini geliştirmek için bilgisayar ve İngilizce kursuna gidiyormuş. Kadın, 1-2 sene sigortalı bir işte çalışmış. 3 senedir de çalışmıyormuş. 16-17'li yaşlarda kendisi de Almanya'ya gitmiş fakat tutunamadığını söylüyor ve geri dönmüş. Şu anda çalışmadığı için ailesi ve yurtdışındaki kardeşlerinden ve evli kızından maddi destek alıyor (370).

Kaç yıldır ekonomik sorunlar ile uğraştıklarına bakıldığında, "son yıllarda arttı" diyenler, çoğunluktadır (% 42,5). Diğerleri de "kendini bildiğinden beri" (% 20,7), "İzmir'e geldiklerinden beri" (% 15), "çalışmadığı aylarda" (% 12,4), "emekli olduğundan beri" (% 1) ekonomik sıkıntı yaşamaktadır. Ayrıca, bazı kadınlar da, "evlendiklerinden beri" (% 8,3) ekonomik sıkıntı çektiklerini söylemektedir. Kadınların, evlendikten sonra ekonomik sıkıntıya düşmeleri, eşlerinin düzenli bir işi olmaması ile ilgili olduğu kadar, evlenmeden önce çalıştıkları işi, evlilik nedeni ile ya da çocukları doğduğu için bırakmış olmalarıyla da ilişkilidir.

Diğer yandan, ekonomik sıkıntısı olmadığını belirtenler, çoğu zaman, halen memleketlerindeki tarla ve hayvanlarından sağladıkları gelir sayesinde daha iyi

durumdadır. Bu gruba, çok uzun yıllar önce İzmir'e gelmiş, yetişkin erkek çocukları ile kurduğu işler yolunda gitmiş, az sayıda hane de dahil olabilir:

Babaları çalışmıyormuş. Büyük erkek kardeşleri özel bir şirkette ev taşımacılığı yapıyor. Köyde hala tarlaları ve hayvanları var. Hayvanları kışın dağıtıyorlar, yazın tekrar topluyorlarmış. Tarlayla, orada kalan evli kız kardeşleri ilgileniyor. Ekonomik sıkıntı çekmediklerini söylüyorlar (501).

Büyük oğlan söze şöyle devam ediyor: "*Babam 20 yıldır peynircilik yapıyor, ben de 10 senedir bu işin içindeyim, daha önce dayımla ortaklık, 8 ay önce babam 'Salih Kardeşler' diye kendi işimizi kurdu. Benim adım Salih ya, bizim için kurdu. Hepimiz okusak da peynirci olacağız. 8 aylık tezgahım 25 yıllık tezgahları geçiyorsa okumam sayesinde.*" Babaları 1976'dan beri midye dalgıçlığı ve inşaat işçiliği yapmaya gurbete gidirmiş, genelde İzmir'e gelirmiş bir süre de Antakya'da pamuk fabrikasında çalışmış (257).

Kısaca, süreksiz, güvencesiz, niteliksiz, çalışma süresi uzun işlerle, ailede çalışabilecek herkesin emek pazarına katıldığı Onur Mahallesi'nde, hanenin "birikim"i varsa, bu çok uzun yıllar önce kente gelmiş ve çalışacak daha fazla sayıda aile üyesi olması sayesinde. Fakat buradaki "birikim" yoksulluğun ortadan kaldırılması için yeterli mi, sonuç ve değerlendirme bölümünde tartışılacaktır. Bu bölüm, yine bazı örnekler ile bitirilirse:

Kocası yok, kadın, çocukları ile yaşıyor. TARIŞ'te mutfakta çalışmış, temizlikçilik yapmış. Son bir yıldır çalışmıyor. Büyük oğlu yeni işe girmiş. Birahane de yemek yapıyormuş. Diğer oğlu, komi olarak çalışıyor, özel bir firma için çalışıyormuş ve sosyal sigortası yokmuş. Fakat aile üyelerinin yeşil kartı varmış. Kendisi yeni ameliyat olmuş. Bir yıldır çalışmıyor. Oğlu 200 milyon TL ve kendisi çalışırken asgari ücret alıyormuş (265).

Eşi, geçici işçi olarak inşaatlarda çalışıyormuş. Arada sırada ev taşıma işine gidiyormuş. Yaz aylarında da kendisi çalışıyormuş. Selçuk'ta tarlada çalışmış bir yaz. Ama parasını alamadan dönmüş (271).

Eşi memurluktan ayrılıp, tekrar garsonluk yapmak isteyince kadın karşı çıkmış: "*Ben sana nasıl çorbayı yapıp sofrayı kuruyorsam, sen de çalışacaksın*" demiş. Kendisi de Girne Bulvarı'nda bir penye satış mağazasında çalışmış. Rahatsızlanınca işten ayrılmak zorunda kalmış (279).

Kaynının oğlunu 4 yaşında iken yanlarına almışlar, yetiştirmişler. Çiğli'de bir konfeksiyon atölyesinde bir aydır sigortasız işçi olarak asgari ücret ile çalışıyor. Bir gözünün görmediğini söylüyor (234).

Eşi, haftalık 40 milyon lira ile inşaat işçisi olarak çalışıyor. Bir oğlu seyyar satıcılık yapıyor, diğer oğlu ise Karabağlar'da işçi olarak asgari ücret ile işine yeni başlamış. Diğer oğlu ise işsiz. Hiçbirinin sosyal güvencesi yok (262).

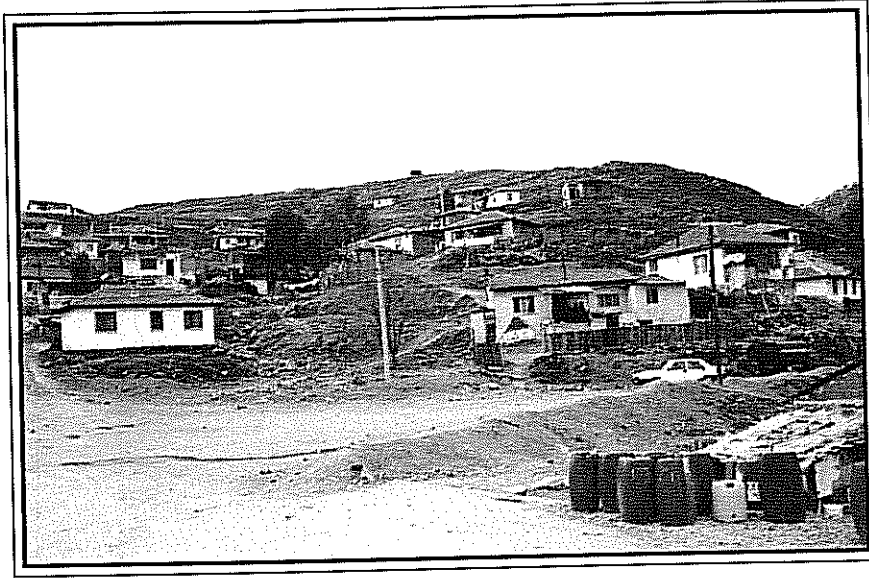
3.2.6. Mekansal Oluşum: “gücümüz yetmiyordu kira vermeye, burası bomboştu, biz de geldik, konduk...”

İzmir Anakent sınırları içindeki en büyük gecekondu bölgesi olan, Onur Mahallesi, aslında kente, Karşıyaka’ya çok yakın, ama birçok yönden de çok uzak bir yerleşim alanıdır. Çok yakınına dek toplu konutların, çok katlı apartmanların artık inşa edilmeye başladığı bu bölge ile yakınındaki kentsel çevre arasındaki fark çok büyüktür.

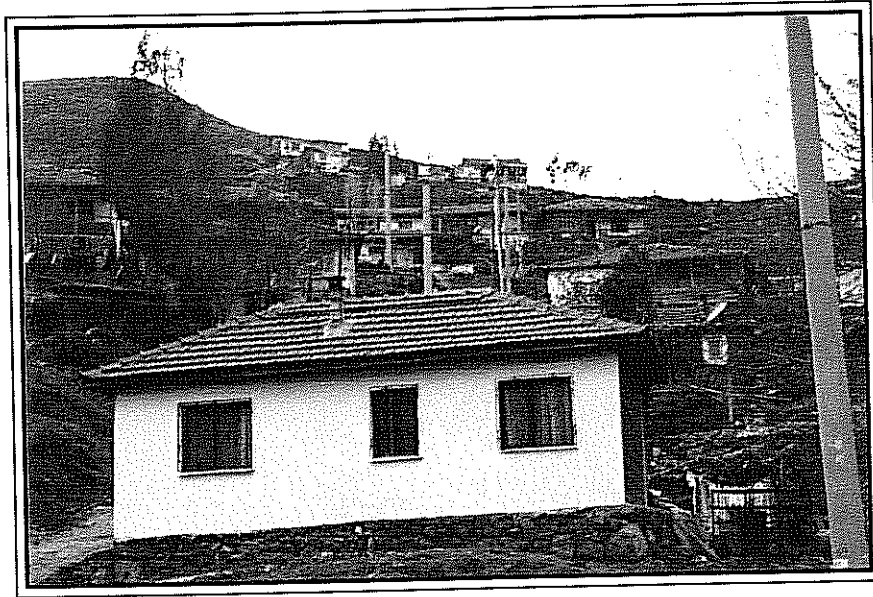
Yamanlar Mahallesi ile Onur Mahallesi’ni ayıran derin vadi ve dere yatağının batı yamaçlarında, 1980’li yıllardan sonra yapılaşmaya başlayan bu yerleşim alanı, anılan dere yatağına paralel ve daha yüksek kottan geçen, 12 metre genişliğindeki bir ana caddeye (7371 Sok.) dik olarak açılan çok eğimli ve ilk 30–40 metresi beton kaplanmış sokaklardan, daha sonra bu sokaklara eklenen, bağlanan, bağlanmayan, çok eğimli toprak patikalardan ve yol izlerinden oluşan bir dokudur.

Anılan ana cadde ile Bornova-Çiğli Otoyolu’nun kesiştiği noktada yapılan iki köprüden doğuda olanından, bizim Onur–1 Bölgesi olarak tanımladığımız ilk bölgeye, daha batıda yer alan ikinci köprüden de Onur–2 Bölgesi olarak tanımladığımız bölgeye ulaşılmaktadır.

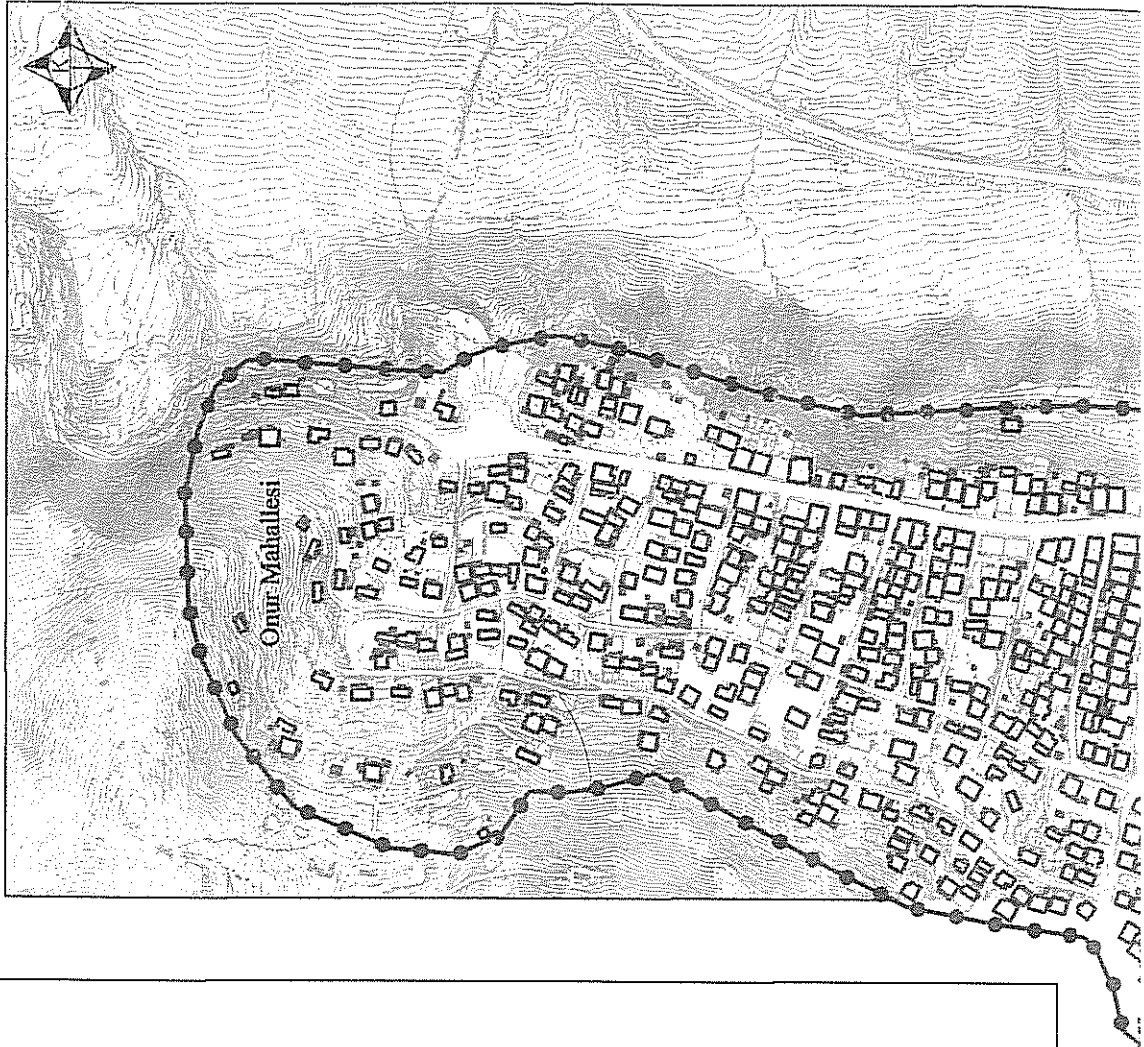
Onur–1 Bölgesi’nin tek ana caddesi olan ve belediye otobüsleri ile dolmuşların geçtiği 7371 Sokak, aslında ıslah imar planı sınırları içinde kalmış ve artık giderek küçük apartmanların cephe aldığı sokaklara benzemektedir. Giriş katının bakkal, manav, kahvehane olduğu, üst katlarda çoğunlukla aynı ailenin evlenmiş çocuklarının oturdukları, dışardan bakınca bile ruhsatsız olarak inşa edildikleri kolaylıkla anlaşılan üç- beş katlı yapılardır bunlar. 7371 no’lu sokağa dik olarak açılan 7399/1–2–3... no’lu sokaklar ise, eğime dik ve birbirine paralel olarak açılmışlardır. Bu çok eğimli sokakların ilk 30–40 metresi beton kaplanmıştır. Ama daha yukarılara çıkılmaya başlandığında önce beton zemin, sonra yol izleri kaybolmaya başlamakta, çok dik toprak patikalardan, yamaçlardaki artık hemen tümü tek katlı olan evlere ulaşılmaktadır. Kuru havalarda bile zorlukla turmanılabilen bu yokuşlar, İzmir’de sıklıkla yaşanan yoğun yağışlarda birer dere yatağına dönüşmekte, bu patikaların toprak zemini oyulup, kazınarak, aşağıdaki ana caddeye çamur olarak akmaktadır.

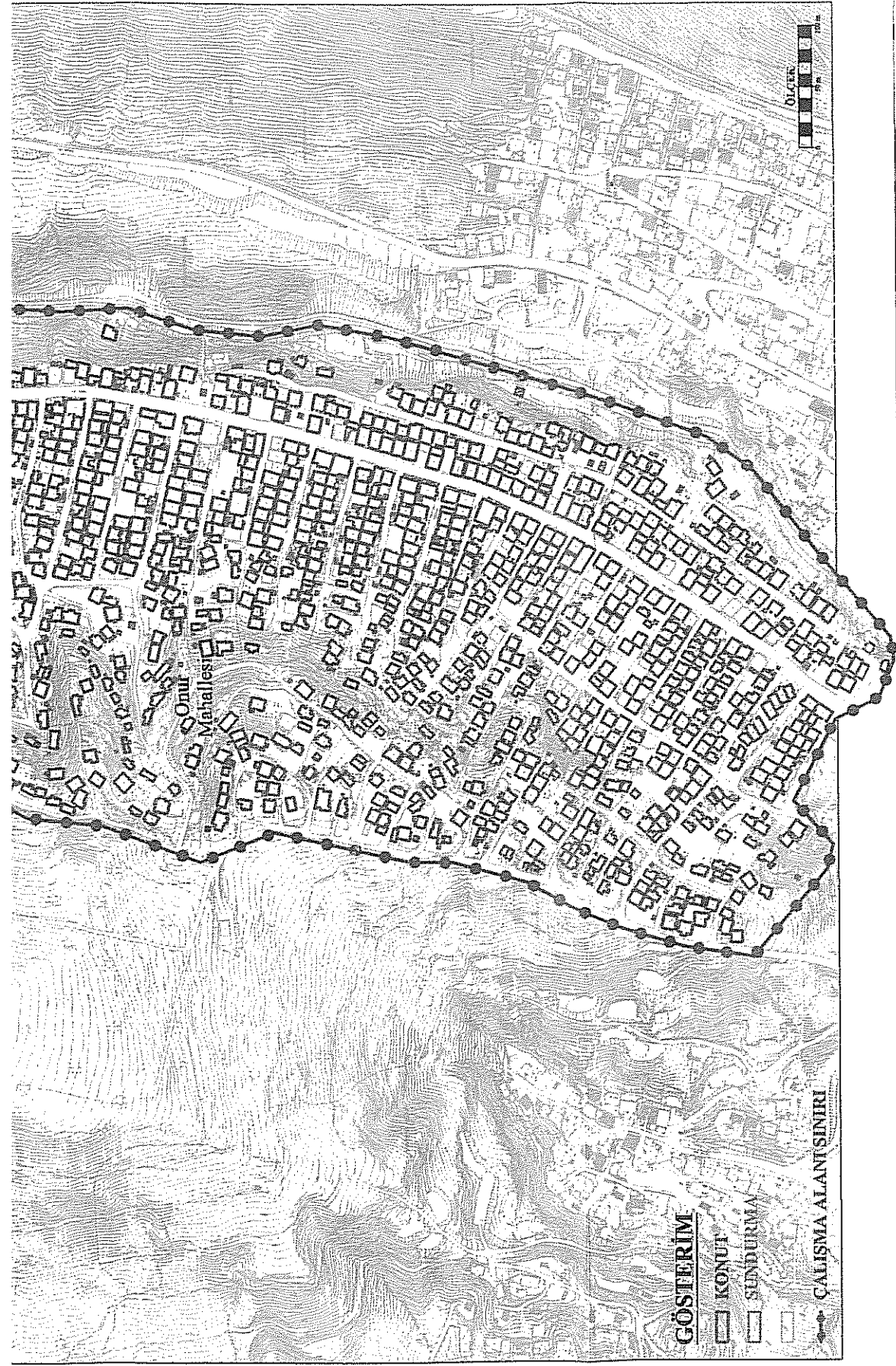

Fotoğraf 3.2.1 7371 no'lu sokağın sonu

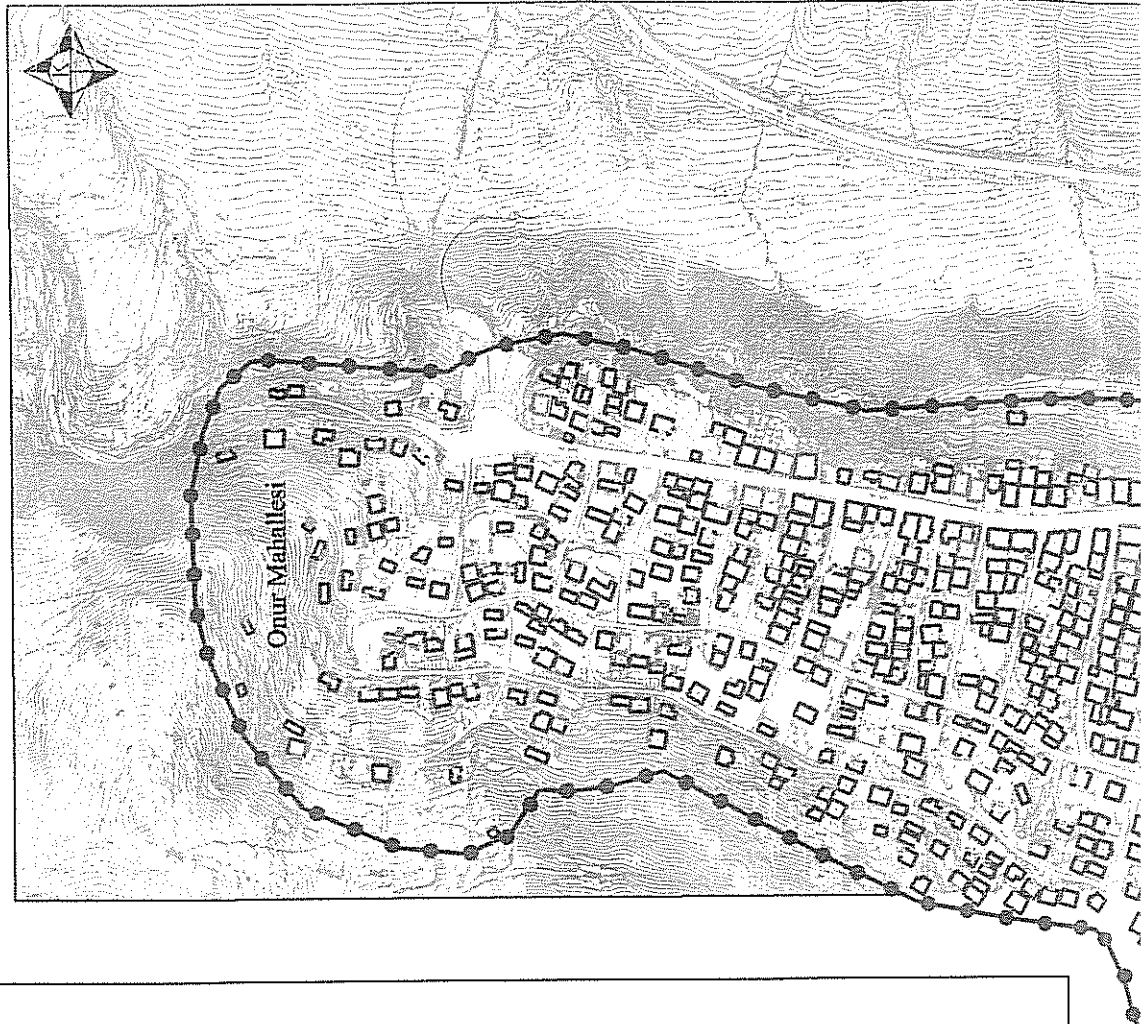

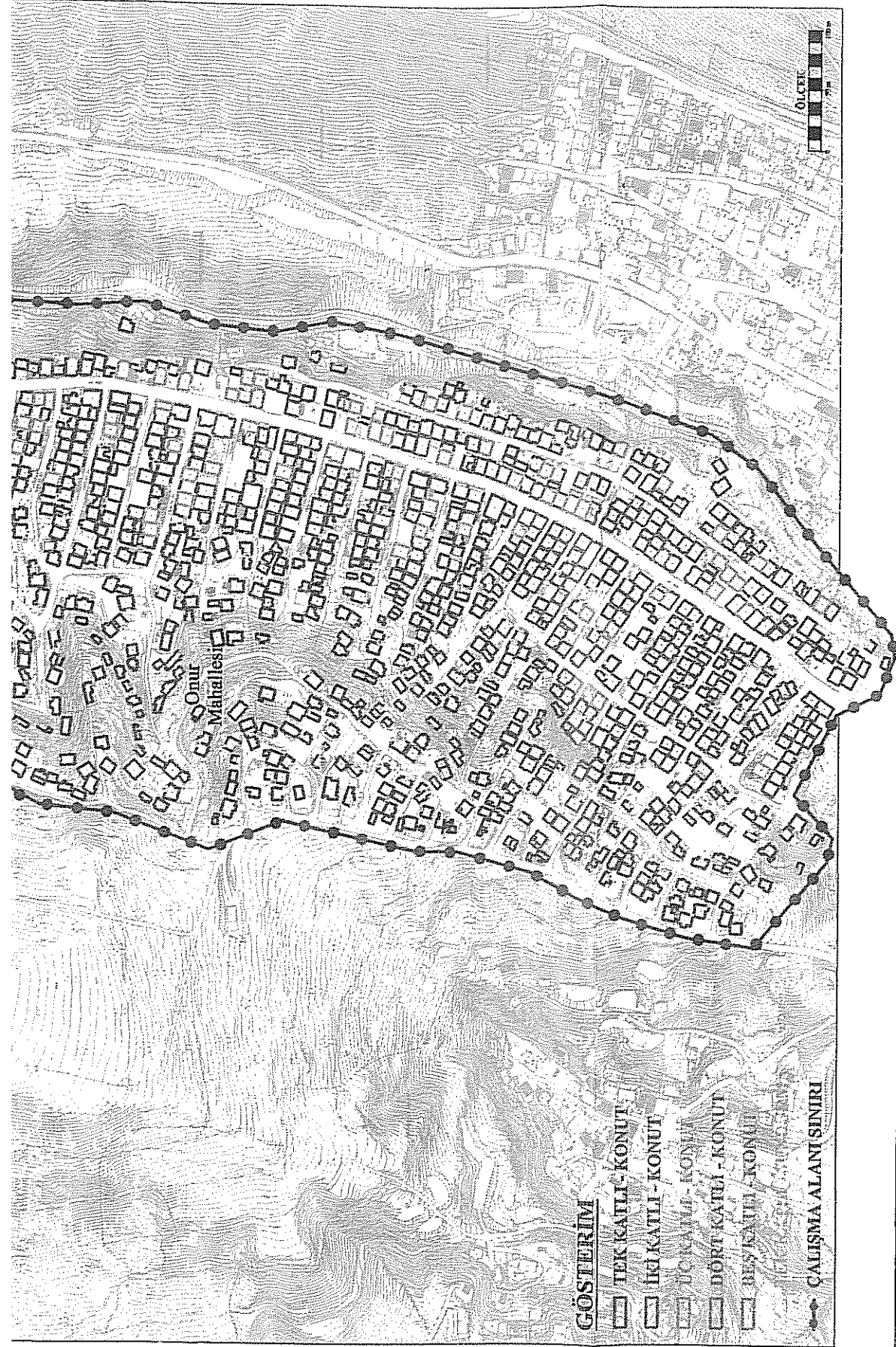
Fotoğraf 3.2.2 Yamaçlardaki gecekondular

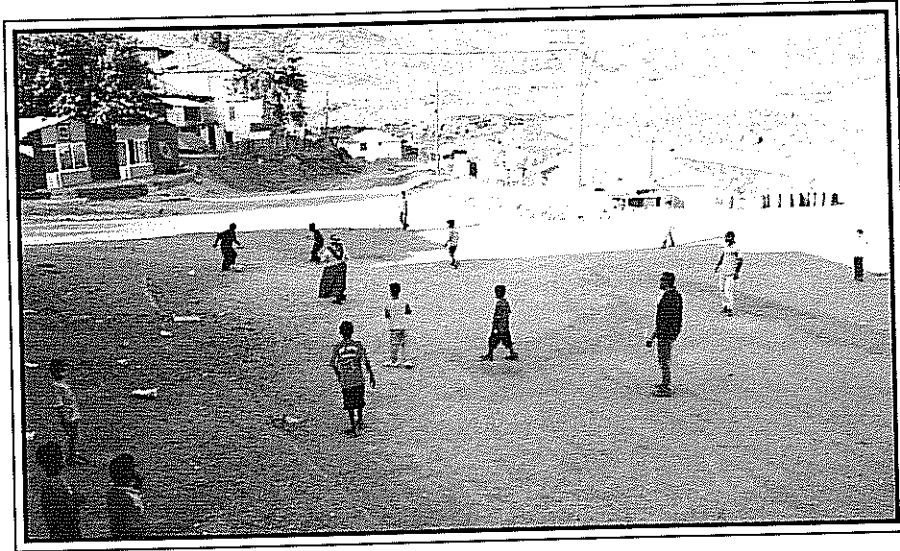
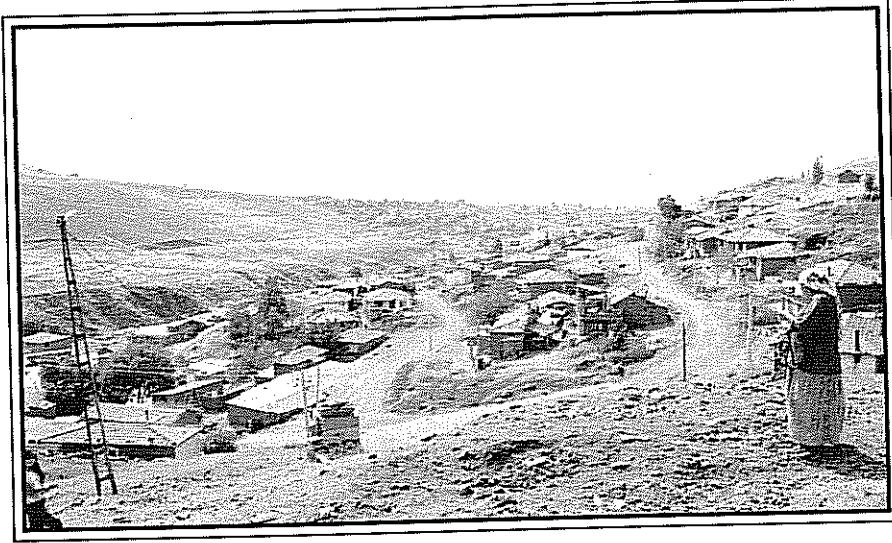
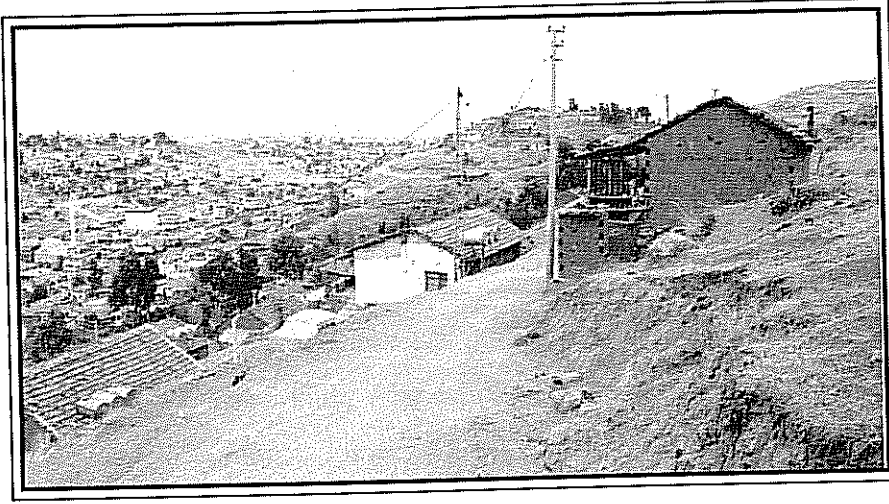

Harita 3.2.2 Onur 1. Bölge - Arazi Kullanımı Durumu

Harita 3.2.3 Onur 1. Bölge - Bina Yüksekliği Durumu

Fotoğraf 3.2.3-4-5 Onur-1 Gecekondu bölgesinden genel görünüm

Tepelere doğru çıkıldıkça, evlerin fiziki kalitesi daha da kötüleşmektedir; çoğunlukla bahçesiz, küçük yapılardır bunlar. Yamaçlara tırmandıkça güzelleşen tek şey, giderek görkemli bir körfez manzarasıyla karşılaşmaktır. Bu nedendir ki, “Ege-Koop Karşıyaka Körfez Evleri”, bu gecekonduların bittiği noktadaki yamaçlarda inşa edilmek üzeredir.

Onur-1 Bölgesi’nde, yaklaşık olarak 1.290 adet yapı bulunmaktadır. Bu yapıların, 236’sı (% 18) 2 katlı, 81’i (% 6) 3 katlı, 7 tanesi (% 0,5) 4 katlı, 3 tanesi de (% 0,2) 5-6 katlıdır. Geriye kalan 963 yapı ise (% 75) tek katlıdır. Görüldüğü gibi, Onur-1 Bölgesi’ndeki yapıların çoğu yine diğer bölgelerdeki gibi tek katlı olmasına karşın, % 25’i 2 ve daha fazla katlı yapılardan oluşmuştur ki, bu diğer bölgelerden farklı bir fiziki özelliştir. Bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak ele alınacağı gibi, apartmanlaşmanın bir nedeni; önce gelmiş olmak, yeterli birikim sahibi olmak, ana cadde üzerinde olmak gibi nedenlerin yanı sıra, çok katlı yapı sahiplerinin büyük ölçüde mülkiyet sorunlarını artık çözmüş ve tapularını almış olmasıdır.

Onur-1 Bölgesi’nde yapılan görüşmelerin hemen tümünde, 1995 yılında yaşanmış olan büyük sel felaketi, vadi tabanından akan Yamanlar Dersi’nin taşarak, tabana yakın yamaçlardaki evlerin yıkılması ve yaşanmış ölümler dile getirilmiştir. Bugün dere yatağı artık ıslah edilmiş durumdadır.

Elektrik bu bölgede iki yıl öncesine dek büyük sorun olmuş, kaçak elektrik kullanımından ötürü yangınlar çıkmış, çok uzun süreli elektrik kesintileri yaşanmıştır. Bölge yaşayanlarınca “elektrik affı” olarak adlandırılan uygulamanın başlamasından sonra, bölgede kaçak elektrik kullanımı azalmıştır. Su bağlantısı ise, hala birçok konut için sorundur ve su bağlantısı olmayan evlerin önünde su bidonları, depolar yer almakta, 15-20 günde bir gelen tankerden bu depolara hortumla su doldurulmaktadır. Tanker başında yaşanan hortum kavgalarını, metrelerce uzayan hortumları, mahalleli bir kadın şöyle dile getirmiştir: *“Benim köyüm yemyeşildi, burada taş-topraktan başka bir şey görmedim. Orada kapının önünde suyum vardı, burada suyu bile, hortumu belime dolayıp, taa nerelerden taşıyorum”* (255).

Onur-1 Bölgesi’nde yaşayanların % 93’ü, İzmir’e 1980 yılı sonrasında, % 84’ü 1985 yılı ve sonrasında, % 49’u ise, 1990 yılı ve sonrasında gelmiştir. Benzer biçimde,

bölge yaşayanlarının % 99'u, bu mahalleye 1980 yılı ve sonrasında, % 94'ü 1985 yılı ve sonrası, % 61'i 1990 yılı ve sonrasında gelmişlerdir. Özetle, bu bölge, son yirmi yıl içinde oluşmuş bir yerleşim bölgesidir ve yaşayanların büyük bir bölümü de, İzmir'e son yirmi yıl içinde göçen kişilerdir. Bu bölgeye ilk gelen ailelerden biri ile yapılan görüşmeye dayanarak, mahallenin kuruluş yıllarını izlemek mümkündür:

Karı-koca, Bingöl, Karlıova, Sarıkuşak Köyü'nden. 1987 yılında buradan arsa alıp tek katlı bir ev yapmışlar; o zamanlar çevrede tek tük ev varmış. O yıllarda hayat çok zormuş; su ve elektrik yokmuş, gece üçlerde mahalle çeşmesinden su alırlarmış, kavgalar çıkarmış. Suya 1996'da, elektriğe ise 2003 yılında bağlanmışlar. Daha önce kaçak elektrik kullanıyorlarmış, tüplü lüks lambası ve mumla aydınlanıyorlarmış; çevrede kaçak elektrik yüzünden yangınlar çıkmış (457).

Yapılış tarihi hakkında bilgi edinilebilen yapıların % 96'sının, 1985 yılı ve sonrasında inşa edildiği bölgede, arsaların % 14,2'si 100 m²den, %32,4'ü 120 m²den, % 40,3'ü 130 m²den, % 64,8'i 150 m²den, % 83,4'ü ise 200 m²den küçüktür.

Onur-2 Bölgesi, Onur-1 Bölgesi'ne çok yakın konumda ve aynı mahalle sınırları içinde olmasına karşın, hem bu bölgeden fiziki olarak kopuk bir biçimde oluşmuştur, hem de doku olarak daha farklı niteliktedir. İki bölge, birbirinden oldukça eğimli ve bugün de boş olan bir yamaçla ayrılmaktadır. İki bölgeyi birbirine, varyant yapılarak açılmış bir toprak yol bağlamaktadır. Bornova-Çiğli Otoyolu'nun, Onur Mahallesi sınırları içindeki ikinci köprüsünün altından geçilerek ulaşılan Onur-2 Bölgesi, daha küçük bir yerleşim alanıdır. Eğimli tepelere yayılmış, toprak patikalarla birbirine bağlanan, tümü tek katlı yapılardan oluşan bu seyrek dokuda, 155 yapı yer almaktadır. Bu bölgede, diğerlerinde olduğu gibi, fiziki dokuda kendi içinde farklılaşma yoktur ve konut dışında bir başka kullanıma dönük yapı da yoktur.

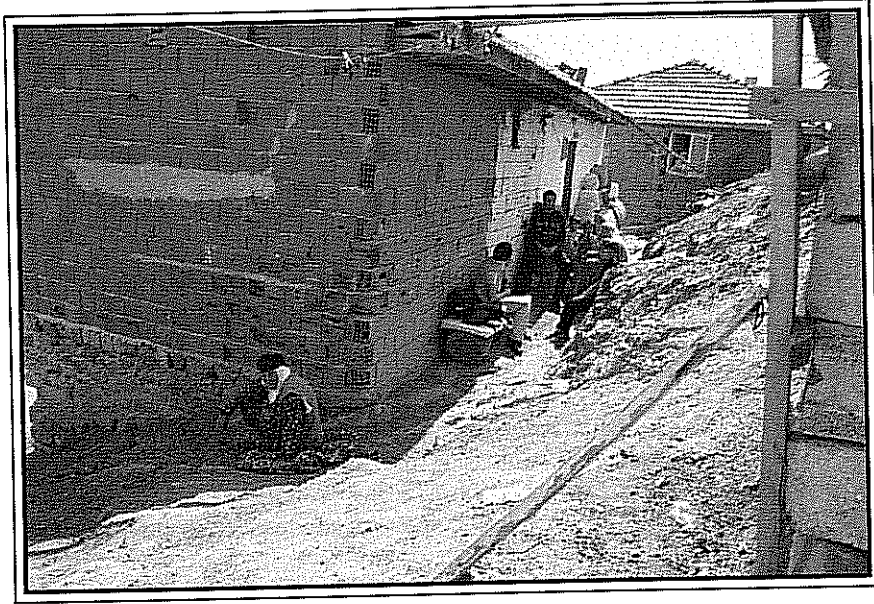
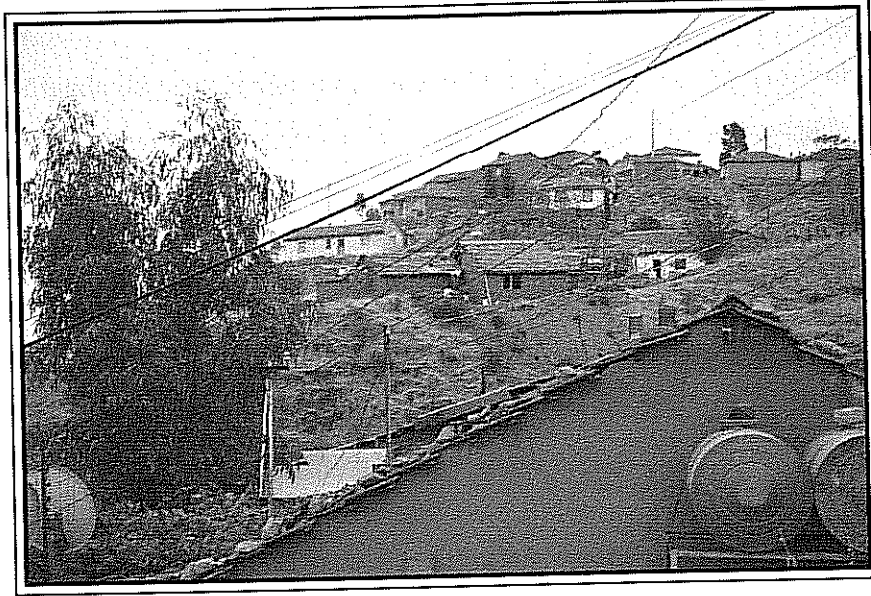
Onur-2 Bölgesi'nde yaşayanların % 96'sı, 1980 yılı ve sonrasında, % 86'sı, 1985 yılı ve sonrasında, % 70'i de 1990 yılı ve sonrasında İzmir'e gelmişlerdir. Yaşayanların, bu bölgeye geliş tarihleri ise, daha sonraki yıllardadır; tümü 1988 sonrasında, % 80'i 1990 yılı ve sonrasında, % 53'ü 1995 yılı ve sonrasında, % 13'ü de 2000 yılı ve sonrasında bu mahalleye yerleşmişlerdir.

Seyrek bir dokuda yapılaşmış bu gecekonduların, arsa büyüklükleri de, Onur-1 Bölgesi'ne göre daha fazladır. Arsaların % 19'u 120 m²den, % 32'si 150 m²den, % 55'i 200 m²den, % 81'i de 250 m²den küçüktür. Yapılış tarihi hakkında bilgi edinilebilen

Harita 3.2.4 Onur 2. Bölge Arazi Kullanım Durumu

Harita 3.2.5 Onur 2. Bölge Bina Yüksekliği Durumu

yapıların tümü 1981 yılı sonrasında, % 91'i 1990 yılı ve sonrasında, %50'si ise 1995 yılı ve sonrasında inşa edilmişlerdir.

Fotoğraf 3.2.6-7 Onur-2 mahallesinden görünümler

Ve kondular...

Daha önce de belirtildiği gibi, Onur-1 Bölgesi'ndeki yapıların fiziki özellikleri, bölge içinde farklılaşmaktadır. Ana cadde üzerinde veya ana caddeye yakın konumdaki yapılar, hem fiziki açıdan diğerlerine göre daha iyi durumdadırlar, hem de genellikle 2 ve daha fazla kat sayısına sahiptirler. Bu bölgede 257 hanehalkı görüşmesi yapılmıştır. Bu

evlerin % 37,6'sı betonarme, kalan % 62,4'ü ise yığma binadır. Onur-2 Bölgesi'nde ise, yapılar daha çok birbirine benzer fiziki özelliklere sahiptirler ve bu bölgede görüşme yapılan 31 evin 30'u da yığma tuğladır ve büyük çoğunluğu iyi durumda değildir.

Her iki bölgede de yaşayanlar için, "neden bu bölge" sorusunun yanıtında, ucuz ev ve arsa varlığı veya arsaya para verilmemiş olması, en önemli yeri tutmaktadır. Öyle ki, bölgede hemşeri ve akraba varlığının önüne geçmektedir. Onur-1 Bölgesi'nde % 47,5 oranı ile "ucuz arsa varlığı", % 22,1 ile "arsaya para vermemek", % 19,8 ile "ucuz ev varlığı" öncelikli nedenleri oluştururken, "akraba / hemşeri varlığı" yalnızca % 10,6 gibi bir değerde kalmaktadır. Onur-2 Bölgesi'nde ise "arsaya para vermemek", % 63,1 ile en önemli nedeni oluştururken, "ucuz ev varlığı" % 25,8 oranı ile dile getirilmekte, "akraba / hemşeri varlığı" ise % 12,9 oranı ile yine sonuncu sırada yer almaktadır.

Onur-1 Bölgesi'nde, 1998 yılında, Erzurum'un Zarveli Köyü'nden İzmir'e, 2002 yılında da bu bölgeye, oturdukları evi 800 milyon TL'ye satın alarak taşınan bir ailenin evi:

Çok dik, neredeyse yürünemez, toprak, yamuk yumuk bir yolun kenarında; tek katlı, eski ve bakımsız, küçük bir ev bu. Bahçe duvarı falan yok, evin annesi kapının önünde çamaşır asıyor, bizi hemen kabul ediyor. Evin içi ve eşyalar temiz pak, ama evin inşaat kalitesi kötü. Yığma tuğla, tek katlı, iki oda, bir mutfak, banyo yok, tuvalet de dışarıda (458).

Sağlık sorunları nedeniyle 1990 yılında Erzurum'un Köroğlu Köyü'nden önce Kırşehir'e, sonra İzmir'e göçen ve 1991 yılında evlerini kendileri yapan bir aile:

Evin toplam alanı 150 m² olup, iki oda, mutfak ve banyodan meydana geliyor. Tuvalet ise evin dışında, avluda bulunuyor. Evin çok bakımlı görüldüğü söylenemez. Evde su ve elektrik bağlantısı olmadığı için taşıma su ve kaçak elektrik kullanıyorlar. Bu yüzden de evdeki elektrikli eşyalar yanmış veya bozulmuş durumda (206).

1987 yılında Erzurum'dan Konya'ya, iki yıl sonra İzmir'e, 1995 yılında da bu mahalleye, oturdukları evi 30 milyon TL'ye satın alarak geçen bir ailenin evi:

Evleri iki oda. Mutfak ve banyo yok, tuvaletleri dışarıda; kanalizasyon yarıya kadar gelmiş, suları yok, çeşme ve lavaboları da yok, ama elektrikleri var. Sıvasız tuğla bir bina, ama pencere ve kapı demir, çünkü çok sık hırsızlık olayları oluyormuş. Üst döşeme yok, sunta kaplı, evde rutubet var (251).

Onur-1 Bölgesi'nde ana caddeye doğru yaklaştıkça, evlerin içi de, dışı da daha iyi bir görünüm kazanmaya başlıyor. 1985 yılında Erzurum'dan İzmir'e, 1991 yılında da bu mahalleye gelerek arsa almış ve evlerini kendi yapmış bir ailenin evi:

Önceleri tek göz odada oturuyorlarmış, fakat çocuklar büyüdükçe oda eklemişler. Kapı, pencereleri bile yokmuş, battaniyeleri örtmüşler. 7 sene öyle geçmiş. Burayı geçen sene yapmışlar, yer döşemeleri karo kaplı, ayrıca tavanı PVC kaplatmışlar, kışın yağmur suyu sızması için. Malzemeler özenle seçilmiş, çok temiz bir ev (258).

Yine ana cadde üzerinde, 1990 yılında İzmir'e ve bu mahalleye, Erzurum'dan göçen, başlık parasıyla arsa satın alıp, ev yaptıran bir ailenin evi:

Evleri çok merkezi bir yerde, zaten ana cadde üstünde iki katlı bir bina. Ailenin durumu gayet iyi, merdivenleri çıkıp içeri girdiğimizde bunu daha iyi anlıyoruz, evin içi çok iyi durumda. Mobilyalar yeni ve salonları geniş. (...) Önce alt katta oturuyorlarmış, sonra üst kata çıkmışlar. Alt kattaki kahve ve berber dükkanı da onların, içinde kiracı ver (260).

Onur-2 Bölgesi'nde, daha seyrek dokuda tümü tek katlı olan ve birbirine benzeyen evlerden biri:

1981 yılında Ağrı'dan İzmir'e göçmüşler. Büyük Yamanlar'da kiracı olarak oturmuşlar ama kirayı ödeyemeyince, kendi evlerini yapmaya karar verip bu evi yapmışlar. Evde anne, baba, dört de çocuk yaşıyor. "Ev yapılırken taş taşıdım, su taşıyıp harç kardım" diyor kadın. Evi, toplama malzemelerle, 2-3 günde yapmışlar. 1 oda ve 1 salon olan ve de, ilk yaptıklarında banyo ve tuvalet yokmuş, tam üç ay pencereleri takmadan oturmuşlar. 7 yıl su yokmuş, kuyudan çekmişler ve elektrik yokken de, ya kaçak ya da gaz lambasıyla idare etmişler. Şimdi ise hepsini yavaş yavaş yapmışlar. Ama yine de "burada hayat yok" diyor kadın (379).

Bu bölgede 1992 yılında yıkım yaşandığı, görüşmelerde dile getiriliyor. 1988 yılında Bingöl'den İzmir'e, 1990 yılında da bu mahalleye yerleşen bir aile:

İki yıl Yamanlar'da kirada oturduktan sonra, Onur Mahallesi'nin bu bölgesine ilk yerleşenlerden birisi olarak kendi evlerini yapmaya başlamışlar. Baba, bu olayı "gücümüz yetmiyordu kira vermeye, burası bomboştı, biz de geldik, konduk" diye özetliyor. 1990 yılında iki oda olarak yaptıkları ev, 1992'de belediye tarafından, etraftaki yirmi evle birlikte yıkılmış. Yıkımdan sonra altı ay çadırda oturmuşlar ve aynı arsaya yeni evlerini yapmışlar (390).

Her iki bölgede de, yol, elektrik ve su, yerleşim başladığından beri en büyük sorunlardan olmuştur. Gecekonduılara elektrik bağlanmasına izin verildiği dönemde, yaklaşık olarak 500 milyon TL karşılığı birçok ev elektrik saatini almıştır. Ancak, su hala çok büyük bir sorundur. 1 milyar TL ödeyebilenler sularını bağlatabilmişlerdir. Elektrik tesisatı, her iki bölgedeki evlerde % 90 oranında varken, su tesisatı, Onur-1 Bölgesi'ndeki evlerin % 32'sinde, Onur-2 Bölgesi'ndeki evlerin ise % 71'inde yoktur. Kanalizasyon sistemi, Onur-1'de % 26 oranında, Onur-2'de % 87 oranında yoktur. Telefon bağlantısı ise her iki bölgede de % 80'in üzerinde mevcuttur. Onur-1 Bölgesi'nde, evlerde tuvaletlerin % 18'i dışarıda iken, Onur-2 Bölgesi'nde bu oran % 65'e çıkmaktadır. Her iki bölgede de evlerin yarısından fazlasında rutubet, çatı akıntısı sorunu vardır. Yöre yaşayanları tarafından sıklıkla dile getirilen bir diğer önemli sorun ise, özellikle yüksek ve çok eğimli

yamaçlarda yapılmış olan evlerdeki çocukların, özellikle kışın çamurda, okullarına gidip gelmelerindeki zorluklardır. Toprak patikalardan inip çıkmanın güçlüğü, yaklaşık 9000 kişinin yaşadığı bu bölgelerdeki tek ana caddedeki dolmuş, otobüs, kamyonet, otomobil trafiği ile birleşince, öğrenciler için okul yolu, can güvenliğinin ciddi ölçüde tehlikede olduğu bir yol haline gelir.

Küçük bir kasaba nüfusunun yaşadığı bu bölgede, çocuk parkı, spor alanı, vb. hiçbir ortak kullanım alanı yoktur. Tüm bu yoksunluklar, diğer koşullarla birleşince, otoyol köprülerinin altı, tiner, bali kullanan mahalleli çocukların ve gençlerin mekanı haline gelmiş ve bu köprülerden geceleri geçilmez olmuştur.

3.2.7. Mülkiyet Durumu: “doğudan gelen halk çok kandırılıyor, burada bir toprak üç defa satıldı”

Onur Mahallesi kondularında, diğer bölgelerden farklı mülkiyet biçimi ve arsa edinme süreçleri gözlenmiştir. İzmir’deki diğer gecekondu bölgelerinden olan farklılaşmanın yanı sıra, Onur-1 ve Onur-2 Bölgeleri’ndeki mülkiyet biçimi de bir diğerinden farklılaşmakta ve Onur-1 Bölgesi’nin kendi içinde de değişik süreçler yaşanmaktadır.

Yaklaşık olarak 1290 yapının yer aldığı Onur-1 Bölgesi, 16 adet kadastral parselin bulunduğu alanda yapılaşmıştır. Aşağıda kadastral ada/parsel numaraları verilmiş olan bu parsellerin tümü özel mülkiyettir ve hemen tümü çok hisseli parsellerdir. en küçüğü 1403 m² büyüklüğündeki 2435 ada, 6 sayılı parsel dışında, tüm parseller 10.000 m²den büyüktür ve en büyük parsel de 2436 ada, 24 sayılı parseldir ve büyüklüğü 63.456 m² dir. (bkz. Tablo 3.2.11)

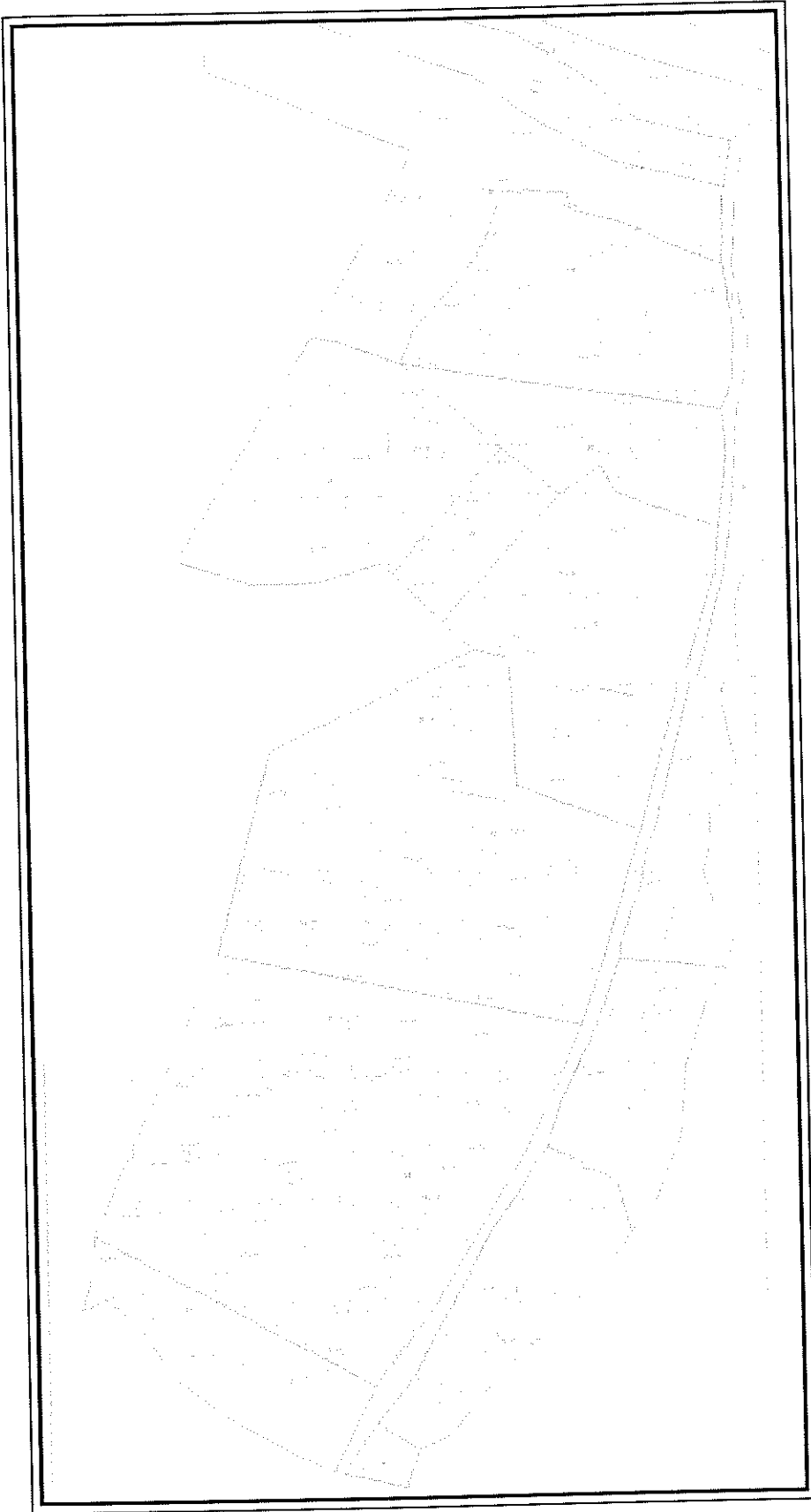
2000 yılı itibariyle yukarıdaki gibi bir mülk sahipliği ve büyüklük dağılımına sahip olan bu araziler, 1980 yılından itibaren kimi kez gerçek mülk sahipleri tarafından, kimi kez mülk sahibi olmayan kişiler tarafından, gecekondu yapacak insanlara önce sözlü veya senetli anlaşmalarla satılmıştır. Daha sonra zaman içinde, gerçek mülk sahiplerinden bazıları, gecekondu sahibinden “hisseli” de olsa tapu alabilmesi karşılığında, aynı arsa için ikinci kez para istemişlerdir ve gecekonduların bir kısmı hisseli tapu alabilmiştir.

Tablo 3.2.11 Onur-1 bölgesi'ndeki kadastral parseller ve mülk sahibi sayısı *Kaynak: Özde Planlama ve Ege Plan*

Ada	Parsel	Büyükük (m ²)	Hissedar Sayısı
2435	3	14955	72
2435	4	12545	65
2435	5	32490	68
2435	6	1403	49
2436	19	22600	4
2436	20	22286	2
2436	21	27722	103
2436	22	49755	76
2436	24	63456	302
2436	30	29415	29
2436	31	5780	2
2436	32	12013	35
2436	34	14380	12
2436	35	11180	20
2436	36	12620	15
2436	71	12895	111

2002 yılında ise bu bölgeye bir imar planı yapılmıştır. Bu imar planı, büyük ölçüde mevcut yapılaşmış dokuyu aynen koruyan bir imar planıdır. Hazırlanmış imar planına dayanarak da 18. madde uygulaması yapılmış ve parselasyon planı hazırlanmıştır. Bu parselasyon planı da, imar planına paralel olarak, mevcut yapılaşmayı esas alan ve her bir yapıyı bir imar parseli içinde bırakacak şekilde düzenlenmiş bir parselasyon planıdır. Bu parselasyon planında, daha önce yüzlerce kişinin hissedar olduğu kadastral parsellerdeki hisseler ayrıştırılmış, büyük hisse sahiplerine müstakil, diğerlerine 3-4 hisseli olmak üzere, imar parselleri tahsis edilmiştir. Aslında, gerek bu imar planı, gerekse de yapılan parselasyon planı, tipik bir ıslah imar planı niteliğindedir.

İmar parsellerinin oluşturulması aşamasında, ilk gerçek mülk sahipleri, bu imar parsellerinde yeniden hissedar olabilmış ve daha önce iki kez aynı arsa için bedel ödemiş gecekondü sahibinden üçüncü kez, bu defa "imarlı arsa tapusu" alabilmesi için para istenmiştir. Gecekondü sahibinin, bu aşamada muhatapı olan arsa sahibi kimliğindeki kişiler, kimi kez aynı kişiler olmakla birlikte, çoğunlukla farklı kişilerdir. Bir diğer

Harita 3.2.6 Onur 1. bölgenin imar planına dayanılarak hazırlanmış parselasyon planı

anlatımla, sonunda artık kendisine ait “müstakil” bir tapusu olabilen yapı sahipleri, kimi kez aynı kişiye, kimi kez de farklı kişilere ikinci, üçüncü defa bedel ödemişlerdir ve kuşkusuz bu durumda olan yapılar artık “gecekondu” değil, “kaçak yapı” statüsüne geçmişlerdir.

Araştırma grubunun başlangıçta anlamakta zorlandığı bu süreçte, aktif olan 2-3 büyük arsa sahibinin isimleri, hanehalkı görüşmelerinde sıklıkla dile getirilmiştir. Onur-1 Bölgesi’nde birinci grubu, bu zorlu süreci aşarak tapusunu almış ve artık “yıkım korkusu” yaşamayan bu grup oluşturmaktadır. Bu yapı sahiplerinin her aşamada arsaları için ödedikleri bedeller, hiç de azımsanmayacak büyüklüktedir. Özellikle son “imar tapusu” alma aşamasında, arsaların metrekare değerleri dolar bazında belirlenmiştir ve arsaları satın almamaları durumunda evlerin yıkılacağı yapı sahiplerine bildirilmiştir. Kimi kez mahkemelere dava açılmış ve yasal hak sahibi olmadıkları için de, tabi ki gecekondu sahipleri kaybetmiştir.

İkinci grup ise, elinde yalnızca hisseli tapusu olan gruptur. İmar uygulaması sonucunda, yapılarına denk gelen imar parseline, başka hissedarların da ortak edildiği bu yapı sahipleri, henüz bu hissedarların paylarını satın alamamışlardır. Yukarıda da belirtildiği gibi, imar parseline yapı sahibi dışında hissedar edilenler, çoğunlukla ilk gerçek arsa sahibidir ya da tamamen başka birisidir. Bu hisse sahiplerinin bir bölümü, gecekondu sahibini bulmuş ve istediği fiyattan arsayı satın almasını istemiştir. Bu hisseleri satın alamayan yapı sahipleri tedirgindir, çünkü diğer hissedarlar, dava açabilmekte ve yapı sahipleri mevcut hisselerini de koruyamama durumunda kalabilmektedir.

Üçüncü grup ise, sözlü anlaşma veya senetle arsasını satın alıp, yasal olarak hiçbir hakkı olmayan gecekondu sahipleridir. İmar uygulaması sonucunda, gecekondularına denk gelen imar parselinin tapusu, tümüyle başkasının üzerindedir ve bu başka sahipler de gelip ya yine dolar bazında arsayı satın almalarını ya da evlerinin yıkılacağı tehdidinde bulunmaktadırlar. Bu gruptaki gecekondu sahipleri de arsaları için başlangıçta birilerine bedel ödemiş olsalar da, bugün hiçbir şekilde hak sahibi değildirlir.

Son grup ise, başından beri hiç kimseye arsa için para ödemiş olan, arsayı kendisi çevirmiş olan gruptur. Bu gruptaki gecekondu sahipleri de, ya satın alma, ya da “yıkım” baskısı altındadır.

Yalınlaştırılarak aktarılmaya çalışılan bu sürecin 2003–2004 kesitinde, görüşme yapılan 257 hanedeki izleri ise şöyledir: Hanelerin % 35,8'inin "imarlı tapu"su, % 11,4'ünün hisse tapusu vardır, % 52,8'inin ise tapusu yoktur. Yine görüşme yapılan hanelerin % 24,7'si arsaya para vermediğini, % 53,1'i arsaya bedel ödediğini, % 22,2'si ise evini satın aldığı dile getirmiştir.

2003 yılının Eylül ayında, Onur Mahallesi'nin muhtarı olan Cuma Çelenk, yukarıdaki süreci şöyle açıklamıştır:

Yıllar önce, mahallede bir grup şahıs tarafından arsa satışı yapılmış. Fakat bu şahıslar arsa sahipleri değilmiş ve verdikleri belgenin de herhangi bir resmi değeri yokmuş. Muhtar bu olayı şöyle anlatıyor: "Birinin arazisini bir başka kişi 3. kişiye gecekonduyu yapmak için satıyor. Mal sahibi de, üzerinde gecekonduyu olursa, daha sonra araziye altyapı geleceği için arazi değerlendirileceği düşüncesiyle, nasıl olsa tapu bende, diğer evraklar geçersiz, diyerek sesini çıkartmıyor. Arsayı satan ve arsa sahibi farklı kişiler, garibanları sömürdüler, birileri yararlandı. 1990 yıllarında basın yoluyla duyurmaya çalıştık. Bizi dövmeye, vurmaya çalıştılar." Muhtar bu durumu belediyeye de beyan etmiş, ama kimse gelip olayı incelememiş. İmar geçtikten sonra da mahallenin yarısından fazlası, gerçek mal sahibine tekrar para ödeyerek tapusunu almış.

Onur-1 Bölgesi'ndeki arsa edinme süreçlerinde yaşanan deneyimden bazı örnekler ise şöyle:

1996 yılında bu arsayı bir şahıstan 30–440 milyon TL'ye satın almışlar, 1–1,5 senede evlerini yapıp taşınmışlar, malzemeleri taksitle satın almışlar. 4–5 yıl önce arsanın bir başkasına ait olduğunu öğrenmişler. Arsanın sahibinin metrekaresine başına 50 \$ istediğini ve ödeyemezlerse arsa sahibinin evlerini yıktıracağını söylüyor. Aslında evinden memnun, "tapusunu alsak bu ev de yeter, buralar güzel" diyor (118).

Onur Mahallesi'ne maddi imkansızlıklar nedeni ile ve kendilerine ait evlerinin olmasını istedikleri için taşındıklarını söylüyor. "Herkes burada ev yapıyor diye duyunca, biz de arsa satın almaya karar verdik. Aşağıdaki arsalar 300 bin TL iken, burası ucuzdu." 1990 yılında 214 m²lik arsayı çeviren kişiye, 150 bin TL ödemişler. 2000 yılında arsanın gerçek sahibi ortaya çıkmış, metrekaresi 40 \$'dan satın almalarını istemiş. Karşıyaka Belediye Başkanı ile görüşmeye gitmişler. "Bize indirim yaptı, 10 günlüğüne 20\$'a indi." diyor. Akrabalarından borç almışlar ve hala 600 \$ borçları varmış. "Tapuyu almadan sürekli korku içindeydik." diyorlar (117).

1984 yılında İzmir'e, 1991 yılında Onur Mahallesi'ne gelen, Erzurumlu bir aile:

Bu mahalleye ucuz arsa olduğu için gelmişler. Arsayı 1991'de, birinden satın alıp ev yapmışlar. "Burada arsaları farklı kişiler çevirip, buraları benim, ben çevirdim, diyerek sattılar" 1998'de arsanın gerçek sahibine 5800 \$ vererek tapularını almışlar (121).

1980lerde önce babasının, 1988'de de tüm ailenin Çorum'dan İzmir'e geldiği bir aile:

Buraya geldiklerinde, ilk Gümüşpala'da, bir sene kadar akrabalarının yanında oturmuşlar. 1990'da bu evin bulunduğu arsayı satın almışlar. Baba ve amca bir yıl içinde evi oturulacak hale getirmişler. 3,5 sene önce ise, arsanın gerçek sahibi çıkmış ve 3,5 milyara arsanın tapusunu almışlar ve tapuyu aldıkları dönem çok sıkıntı çekmişler (110).

1990 yılında, Erzurum'dan İzmir'e göçen bir aile:

Memleketten çıktuktan sonra doğrudan İzmir'e, Onur Mahallesi'ne, tanıdıklarının yanına gelmişler. Üç ay diğer akrabalarıyla aynı evde kaldıktan sonra, üç milyon vererek şimdi oturdukları evin arsasını satın almış, ödemeyi arsayı çeviren kişiye yapmışlar. İkinci kez ödeme ise, arsa sahibi olduğunu söyleyen kişiye yapılmış. Geçen sene ise, bir avukattan yazı gelmiş; "Şu an 248 m² arsayı işgal ediyorsunuz, gelin anlaşalım, aksi takdirde gerekli işlem yapılacaktır" diye. Önce yazının ciddiyetini anlamak için bir süre beklenmiş, sonra evin büyük oğlu avukatla görüşmeye gitmiş ve metrekaresine 45 milyon istenmiş ve dolar bazında anlaşmaya varılmış. Şimdi almak isteyenlere 50 milyon TL imiş. Beş ay 320 \$, beş ay 220 \$ ödenmiş, son sekiz taksit, 120 \$ ödenecektmiş (285).

Erzurum'un Hınıs İlçesi'nin bir köyünden, 15 sene önce, köylerinin boşaltılması nedeniyle İzmir'e gelen bir başka aile:

İlk kez, arsayı aldıklarında, daha sonra hisseli tapu için, üçüncü kez de hissesinin tamamını almak için aynı kişiye para vermişler. İki sene önce 37 m² hisse için 2 milyar TL ödemişler ve 150 m² lik arsalarının tamamına sahip olmuşlar. "Eskiden o kişiyle birlikte iki kişi burayı satın almış, burası zeytinlikmiş, daha sonra buraları fakirlere satmışlar. Bize almazsanız evinizi yıkarız, dediler. Bunun üzerine eşim hasta iken borç aldık, altınlarımızı sattım, parayı verdik. Kim para verdiyse zehir zıkkım etmiş" derken sinirleniyor (234).

Arsası için başlangıçta bir bedel ödemiş olmakla birlikte, gerçek arsa sahibi ortaya çıkınca, satın alamayan aileler de oldukça çok sayıdadır ve onların bugün tapusu olamaması nedeniyle, tümü "işgalci" durumundadır. 1989 yılında Çorum'dan İzmir'e gelen bir aile:

Geldiklerinde dokuz ay Gümüşpala'da oturmuşlar. Bu sırada da, bu mahallede bu evi yapmışlar. Bir odayı bitirince taşınmışlar. Arsa için 600 bin TL ödemişler fakat gerçek arsa sahibi değilmiş. Arsa sahibi geçen sene tapu için 5 milyar TL istemiş, fakat ekonomik durumları iyi olmadığı için ödeyememişler (280).

1990 yılında, sağlık sorunları nedeniyle, Kırşehir'e, 1991 yılında da, İzmir'e göç eden bir aile:

Evde su ve elektrik bağlantısı yok, elektrik kaçak kullanılıyor, su ise taşıma, evdeki birçok cihaz yanmış. Adam 63 yaşında, Karşıyaka Belediyesi'ne bağlı olarak, park sulama işinde sezonluk asgari ücretle çalışıyor. Kadın 40 yaşında, evde engelli bir kız var, çalışmıyor. 1991'de arsayı 250 bin TL'ye satın almışlar, ancak o zaman asıl sahibinin başkası olduğunu bilmiyorlarmış. Bu nedenle de şu an arsa sahipleriyle mahkemelik durumdadır. Evlerine icra kağıdı gelmiş ve bugüne kadar da toplam 650 milyon TL mahkeme parası vermek zorunda kalmışlar. Arsa sahibinin avukatı, metrekaresi 50 milyon TL'den, 150 m² arsa için toplam 7 milyar TL peşin para istiyormuş. Ancak şu an ailenin, değil bu parayı verebilecek, kendilerini geçindirecek kadar bile maddi güçleri yok (206).

1997 yılında, Diyarbakır'dan İzmir'e göçen bir aile:

1998 yılında, 210 milyon TL'ye satın aldıkları arsanın üzerine evin tamamını yapıp, yalnızca bir odasının sıvasını tamamlayıp taşınmışlar, sonra yavaş yavaş diğer odaları da tamamlamışlar. Elektrik için başvurmuşlar, henüz çıkmamış, kaçak kullanıyorlarmış. Suyu da komşunun saatinden kullanıyorlar, faturayı yarı yarıya ödüyorlarmış. Bu yıl da arsa sahibi çıkıp 50 milyar TL istemiş. Tapu için arsa sahibine taksitle ödemeyi teklif etmişler, arsa sahibi "*Olur mu öyle şey, buzdolabı mı satıyorum ben!*" demiş (282).

İlk geldiklerinde arsaya para vermeyip, kendisi çevirenler de bugün asıl arsa sahibiyle karşı karşıya kalmışlardır. 1991 yılında İzmir'e Erzurum'dan gelen bir aile:

Arsaya hiç para vermemişler. Önce bir oda yapıp sonradan büyütmüşler. Mahkemeden icra gelmiş, arsa sahibi altı milyar lira istiyormuş. Beş-altı ay önce evi yıkmaya gelmişler (248).

1981 yılında geldiklerinde arsa parası vermeden, işgal ederek, ilk başta bir haftada 1 oda yapmışlar, bir sene bu bir odalı evde yaşamışlar, 1982'de diğer odaları eklemişler. 2 yıl önce arsa sahibi ortaya çıkmış, tapu için 4 milyar TL istemiş, 2 milyarını ödemişler, taksitle 2 milyar daha ödeyecekler (275).

Arsayı kendi çevirip para ödemeyen ailelerin içinde, henüz asıl arsa sahibiyle karşılaşmayanlar da var:

Aile, 1973 yılında Kars'tan İzmir'e göç etmiş. Önce Gümüşpala'da oturmuşlar, buraya da arkadaş tavsiyesi ile 1987 yılında gelmişler. Bu arsaya, hiç kimseye para vermeden yerleşmişler. İnşaatı yaklaşık bir haftada tamamlamışlar; ilk yerleştiklerinde evin üstüne naylon çekip oturmuşlar. Daha sonra güçleri elverdiğince inşaatı tamamlamaya çalışmışlar (286).

Asıl arsa sahibi vefat ettiği için, tapuları olmadığı halde baskı altında yaşamayan ailelere de rastlanmıştır. 1996 yılında, terör nedeniyle Muş-Varto'dan önce İstanbul'a, 1999 yılında da Onur Mahallesi'ne göçen bir aile:

Evi kendi yapmış, "*el, kol, bilek gücüyle yaptım*" diyor. Akşamları işten geldikten sonra, çalışarak toplam 7 ayda tamamlamış, yapılırken yine bu sokakta kirada oturmuş. Evi yaparken borçlanmamış, çıkma malzemelerle yapmış, kapı-pencereleri de taksitle almış. Arsa için de kimseye para vermemiş. Daha önce İzmir'e gelen kardeşinin evinin yanına yapmış. Geçen sene bir adam gelip, hem kendisinin hem de bitişindeki bu arsanın kendisinin olduğunu söyleyip, 175 m² parsel için, metrekaresi 40 milyon TL olmak üzere parasını istemiş. Ama bu arsa sahibinin gelip de para istemesinden iki gün sonra vefat ettiğini öğrenmişler, bir daha da gelen olmamış (242).

Benzer bir hikayeyi, 1989-90 yılında evlerini yaptıran, Erzurumlu bir başka aileden de dinliyoruz:

Geçen yıl arsa sahibi gelmiş, eve buyur etmişler, konuşmuşlar. Kadın, "*senin malın, ne yaparsan yap*" demiş arsa sahibine. "*Adam insafli davrandı*" diyor kadın. "*Otur içinde, ne zaman paran olursa alırsın*" demiş arsa sahibi, "*siz eve aldınız, çayınızı içtim, çok açık sözlüydünüz*" diyerek satmaktan vazgeçmiş, "*ne kadar oturursanız oturun*" demiş, bir

daha da rahatsız etmemiş onları. Sonra duymuşlar ki, adam da karısı da vefat etmiş, bir tane kızları varmış, o da evi bağışladığı haberini yollamış onlara (454).

Farklı süreçleri yaşamış olsalar da, kimileri sonunda artık tapu sahibi olsa, kimileri olmasa da, birilerinin Onur-1 Bölgesi'nde yaşayanlar üzerinden oldukça çok para kazandığı açıktır. Üstelik para ödedikleri halde, hala tapu sahibi olamayan ve yıkım korkusu yaşayan aileler hala çoğunluktadır.

Diğer bölgelerden farklı olarak, çok katlı yapıların bulunduğu, artık bir bölümünün "imarlı tapu"sunun olduğu, Onur-1 Bölgesi'nin yaşayanları arasında, diğer bölgelere benzer biçimde "ev sahibi" yaşayanlar çoğunluktadır. Görüşülen 257 hanenin 216'sı (% 84,1) ev sahibi, 33'ü (% 12,8) kiracı, 8'i ise (% 3,1) kira vermeden başkasının evinde oturan ailelerdir. Onur-1 Bölgesi'nde kiralar 10 milyon TL ile 100 milyon TL arasında değişmektedir. Kiraların % 42,4'ü, 50 milyon TL'nin, % 69,7'si de 70 milyon TL'nin altındadır. Kiracılar, çoğunlukla "gecekondu bile yapamayanlar"dır.

1993 yılında, Diyarbakır'dan İzmir'e göçmüş bir aile:

Oturdukları evde kiracılar. Taşındıktan bir sene sonra ev sahibi elektrik bağlatmış, o bir sene içinde de karşığı evin saatini ortak ödemişler. Suyu yine ev sahibi 4-5 sene önce 35 milyon TL'ye bağlatmış. Ondandır önce yolun üstünde çeşme varmış, oradan taşıyorlarmış. Evin sahibi % 60 hisseli arsa sahibiymiş. Aslında adam evi oğluna almış ve bu aile de evi oğlundan kiralamışlar, ama oğlan askerde şehit olmuş. Babası da "siz evi oğlumdan kiraladınız, ne kadar isterseniz oturun" demiş. Eski kiracı oldukları için 70 milyon TL ödüyorlarmış (232).

Altı kişiden oluşan görüşmeyi yaptığımız aile, 75 milyon TL kira ödedikleri, sağlık koşulları yetersiz olan evde, görüşmesinin verdiği eşyalarla oturmaya çalışıyor. Baba, geçici olarak bir lokantada komilik yapıyor, haftada yol dahil 75 milyon TL alıyor. Anne ise kadın hastalıklarından rahatsızlanıp son bebeğini doğurmak zorunda kalıncaya kadar, sezonluk olarak üzüm fabrikasında çalışıyormuş. Oturdukları evden memnun olmamasına rağmen, ucuz olduğu için burada oturmaya devam etmeyi düşünüyor. Ama ev sahibinin kirayı arttırmasından da korkuyor. Anne, ev sahibinin yandaki dört katlı apartmanın sahibi olduğundan ve bu mahallede kiraya verdiği başka evleri de bulunduğu bahsederken, evin küçük kızı annesinin sözünü kesiyor ve "Allah verir, babam kazanır, Zeki (ev sahibi) alır" diyor (397).

Onur-1 Bölgesi'nde görüşme yapılan 257 hanenin 183'ünün (% 70,9) başka hiçbir yerde evi yoktur. % 2,9'unun ise memleketinde evi vardır. Onur Mahallesi'nde evi olanların oranı % 4,3, İzmir'de bir başka mahallede evi olanların oranı ise % 1,9'dur. özetle, Onur-1 Bölgesi'ne yerleşenler sayesinde, birileri çok para kazanmıştır ama bugün orada yaşayanların % 93'ünün, İzmir'de bir başka evi yoktur.

Onur-2 Bölgesi, fiziki özellikleri açısından Onur-1 Bölgesi'nden farklı olduğu kadar, mülkiyet biçimi ve arsa edinme süreçleri açısından da farklıdır. Onur-2 Bölgesi'nde

yer alan 155 yapının büyük bir bölümü kamu mülkiyetindeki araziler üzerinde inşa edilmişlerdir. Yaklaşık olarak 90 yapının bir bölümü, Bornova-Çiğli Otoyolu kamulaştırma sınırı içinde, bir bölümü de, tescil harici, ancak kamu mülkiyetindeki arazi içinde inşa edilmişlerdir.

Onur-2 Bölgesi için hazırlanmış ve şu anda yürürlükte olan uygulama imar planına göre, kamu mülkiyeti üzerinde yer almakta olan bu yapılar, “park”, “yeşil alan”, “otoyol kamulaştırma alanı” olarak düzenlenmiş alanlarda kalmaktadır. Bu imar planına göre, bu 90 yapının dışında kalan gecekonduların bulunduğu alanlar ve bugün boş olan yamaçlar, “konut gelişme alanı” olarak planlanmıştır. Konut gelişimine ayrılan bu alanların bir bölümü, Ege-Koop mülkiyetine geçmiştir ve daha önce belirtilen “Karşıyaka Körfez Evleri” de bu yapı adalarında inşa edilecektir. İmar planına göre konut gelişme alanı olarak planlanmış ve imar uygulaması yapılmış olan, aşağıdaki yapı adalarında ise kalan 65 yapı yer almaktadır. (Bkz. Tablo 3.2.12)

Tablo 3.2.12 Onur-2 mahallesi mülkiyet verileri Kaynak: *Mülkiyet verileri Karşıyaka 1. Bölge Tapu Sicil Müdürlüğü'nden 24.12.2004 tarihinde alınmıştır*

25998 ada	1 parsel : 22 hisse
	2 parsel : 11 hisse
	3 parsel : 11 hisse
	4 parsel : 16 hisse
	5 parsel : 2 hisse
	6 parsel : 2 hisse
25999 ada	1 parsel : 1 kişiye ait
	2 parsel : 1 kişiye ait
	3 parsel : 1 kişiye ait
	4 parsel : 5 hisse
	5 parsel : 2 hisse + maliye
	6 parsel : 1 kişiye ait
26000 ada	1 parsel : 31 hisse (planda resmi kurum alanı)
25840 ada	1 parsel : Ege-Koop
25841 ada	1 parsel : Karşıyaka Belediyesi

Onur-2 Bölgesi'ndeki yapıların yaklaşık olarak % 60'ı kamu mülkiyetindeki araziler üzerinde, % 40'ı ise çoğunlukla “hisseli” özel mülk arazilerinde yapılaşmıştır.

Onur-2 Bölgesi'nde, Onur-1 Bölgesi'ndeki gibi bir arsa piyasası oluşmamıştır. Görüşme yapılan ve bilgi alınabilen hanelerin 19'u (% 63,3) arsaya para vermediğini, 6'sı (% 20) evini satın aldığını belirtmiştir. Yalnızca 5 hanenin arsaya para verdiği bilgisi edinilmiştir. Böylesi bir arsa/ev edinme sürecinin doğal sonucu olarak da, hiçbir ailenin tapusu yoktur.

% 80'inin İzmir'e 1985 yılı ve sonrasında göçtüğü bu ailelerin 29'u (% 93,5) ev sahibidir. Kirada oturan, yalnızca 2 aile ile karşılaşmıştır. Bu ailelerden biri 25 milyon TL, diğeri ise 40 milyon TL kira vermektedir.

1990 yılında, Erzurum'un Şenkaya İlçesi, Dört Yol Köyü'nden İzmir'e göçen, üç çocuklu bir aile:

Evlerini hazine arazisi üzerine yapmışlar. Önce 1 oda yapıp içine girmişler, daha sonra 2 oda daha eklemişler. 1992'de yıkım görmüşler, elektrik bağlı ama su tankerden alınıyor (479).

1994 yılında Diyarbakır'dan İzmir'e, 1995 yılında da Onur Mahallesi'ne gelen ve 2000 yılında evlerini yapan iki çocuklu bir aile:

Kendi gecekondularını yine eş-dost ve akraba yardımıyla yapmışlar. "*Eşim yevmiye usulü çalışıyor, sigortası yok. Düzenli gelirimiz olmayınca, kira öderken zorlanıyorduk. Kriz döneminden önce, ben altın takılarımı bozdurdum, dolar yaptım. Kriz olup dolar artınca, biz de bu evi yapmaya karar verdik. Arsaya para ödemedik, parayı malzemeye verdi.*" (481).

1997 yılında İzmir'e Kırıkkale'den göç eden, tek çocuklu ve aslen Çorumlu bir başka aile:

1997 yılında Kırıkkale'den İzmir'e, abisinin yanına göç ediyorlar. 4 yıl Büyük Yamanlar'da kirada oturduktan sonra, abisiyle birlikte Onur Mahallesi'nde yamacın arka tarafındaki hazine arazisini işgal edip, iki kardeş bitişik olarak evlerini yapıyorlar. 3 yıldır elektrik ve su olmadan oturuyorlar (393).

1989 yılında Mardin'den İzmir'e, 1994 yılında da Onur Mahallesi'ne göç eden ve geçen sene evlerini yapmış olan üç çocuklu bir aile:

Mardin'deki terör olaylarından dolayı İzmir'e gelmişler. Hiçbir sosyal güvenceye sahip değiller. Evleri hazine arazisi üzerinde olduğu için bu evi yaparken hiç para vermemişler. Evin malzemesinin bir kısmı da, aşağıda yıkılan evlerden alınmış. Bu evi yaparken hem yarı eşyalarını satmışlar, hem de bir hayli borçlanmışlar. Kışın, özellikle yağmurlu havalarda, yarı dizlerine kadar çamurda yürümek zorunda kalıyorlarmış. Üstelik evlerinin arkası da şu an kaymış ve evleri yıkılma tehlikesi geçirmiş (434).

İşleri bozulunca Denizli'den İzmir'e göç eden ve 1987 yılında evlerini yapan tek çocuklu bir aile:

Denizli’de dükkanları soyulmuş ve sonrasında ekonomik durumlarını düzeltmemişler. Denizli’de kirada oturuyorlarmış, kirayı ödeyemez duruma gelmişler. Evin babası daha önceden de iş için İzmir’e sık sık gidip geliyormuş ve Konyalı bir arkadaşından Onur Mahallesi’ni duymuş, “durumu düzeltinceye kadar gecekonducu olmaya” karar vermişler. Nakliye paraları olmadığı için bütün eşyalarını satıp buraya gelmişler. Evin yapımı bir ay sürmüş, ev yapılırken burada çadırda kalmışlar. Araziyi seçme nedenlerini, “burayı hazine arazisi biliyorduk” diyerek açıklıyor, baba. Ayrıca evi yaparken Çorumlu birine arsa parası ödediklerini belirtiyor. Sonradan öğrendiklerine göre, bu arsa Yalova’lı birine aitmiş, evi hazine arazisine yapmadıkları için pişmanlar. Alana dört kere yıkım ekibi gelmiş, bunlardan sadece birinde yıkım yaşamışlar, o da evi yaptıkları ilk seneymiş (484).

Kiracı olmak, bu bölgede de zor. Maraş’tan Mersin’e, oradan da İzmir’e 1997 yılında göç eden ve Onur Mahallesi’ne geçen yıl taşınan bir aile:

İlk önce Küçük Yamanlar’a yerleşmişler, buradaki evlerine ise geçen yaz taşınmışlar. Eşi, Mersin’de halı satıyormuş, burada ise hurdacılık yapıyormuş. İzmir’deki yaşamları, aslında beklemediklerinin aksine daha zorlayıcı olmuş. Mersin’de bir seferde yıllık kiralarını verirken, burada arkadaş hatırına 25 milyon TL olan kira ücretini bile zor veriyorlarmış (436).

Tümü tek katlı yapılardan oluşan evlerde yaşayan, hiçbirisinin tapusu olmadığı, % 93,5’inin ev sahibi olduğu, Onur-2 Bölgesi yaşayanlarının tümünün İzmir’de bir başka evi yoktur, % 19,4’ünün ise, memleketinde evi vardır. Bir başka deyişle, yine hemen hemen tümü (% 80) 1985 yılı ve sonrasında göçmüş olan bu ailelerin, son yirmi yıl içinde edinebildikleri tek konut, pek çok yoksunluk içinde yaşadıkları, çoğunlukla derme çatma niteliğindeki bu konutlardır ve yine tümü “yıkım” tehdidi altındadır.

Onur-1 ve Onur-2, her iki bölgede yaklaşık olarak 9.000 kişi yaşamaktadır. Bu araştırma kapsamında tespit ettiğimiz bu en büyük gecekondü bölgesinde mülkiyete ilişkin veriler, aşağıdaki özet tabloda verilmiştir. Tablodan da görüldüğü gibi, her iki bölge arasında, mülkiyet biçimi açısından da farklar vardır. Onur-2 Bölgesi’nde hiçbir yapı sahibinin tapusu yokken, Onur-1 Bölgesi’nde, hanelerin yarısına yakın bir bölümünün hisseli ya da müstakil, bir tapusu vardır. Onur-1 Bölgesi’nde, arsayı bizzat kendisi çevirerek kimseye para ödemeyenlerin oranı % 24,7 iken, bu oran Onur-2’de % 63,3’e çıkmaktadır. Her iki bölge arasında, mülkiyet ilişkileri açısından en önemli benzerlik, düşük “kiracılık” oranlarında görülmektedir. Onur-1’de yaşayanların % 12,8’i, Onur-2’de yaşayanların ise yalnızca % 6,5’i evlerinde kiracı olarak oturmaktadır. Bu bulgu ise, diğer bölgelerimizde de olduğu gibi, 1990’lı yıllarda yapılmış gecekondü araştırmalarındaki sonuçlarla farklılaşmaktadır. Örneğin, 1991 yılında alan araştırması yapılmış olan Ümraniye’de, seçilen üç mahalle toplamında, ev sahibi oranı % 64’tür (Erder, 1996). 1998 yılında Sultanbeyli’de yapılan araştırmada ise ev sahipliği oranı % 69 olarak bulunmuştur

(Işık ve Pınarcıoğlu, 2001). Alan araştırması 1992 yılında, Ankara, İstanbul, Gaziantep ve İzmir kentlerinde yapılmış olan çalışmada, Şenyapılı, kiracılık oranlarının İstanbul, Ankara ve İzmir’de % 12 – 17 arasında değiştiğini (Şenyapılı, 1996) belirtmektedir.

Tablo 3.2.13 Onur Mahallesi bütününde gecekondularının mülkiyet verileri

Bölge	Yapının Mülkiyet Durumu				Ev Sahibi Olanların Ev Edinme Biçimi				Ev Sahibi Olanların Tapu Varlığı			
	Ev sahibi %	Kiracı %	Kira Vermeden Oturuyor %	Bölge Toplamı %	Arsa Edinme Biçimi		Ev olarak Satın Almış %	Bölge Toplamı %	Var		Yok %	Bölge Toplamı %
					Arsaya Para Vermiş %	Kendisi Çevirmiş %			İmar Tapusu %	Hisseli Tapu %		
Onur-1	84,1	12,8	3,1	100	53,1	24,7	22,2	100	35,8	11,4	52,8	100
Onur-2	93,5	6,5	0	100	16,7	63,3	20	100	0	0	100	100
Genel Toplam İçindeki %	85,1	12,1	2,8	100	48,2	29,9	21,9	100	31,9	10,1	58	100

Onur Mahallesi’nde, doktora çalışması kapsamında araştırma yapan Ünverdi ise, kiracılık oranının % 28 olduğunu belirtmektedir (Ünverdi, 2002). Ünverdi, araştırmasında % 3 örneklem ile ve belli kanallarla ulaştığı hane halkları ile görüşme yapmış, Onur-2 Bölgesi’ne ise girememiştir. Bizim araştırmamızda % 20 örneklem oranı ve sistematik örneklem tekniği ile her beş yapıdan birisinde yaşayan hane halkları ile görüşme yapılmıştır ve temsil oranı daha yüksektir. Gerek Ünverdi’nin, gerekse de diğer araştırmacıların bulduğu sonuçtan farklı bir sonuç elde edilmesinin en önemli nedeni, bu araştırmada, ıslah imar planı sınırları dışındaki, “yeni” gecekondular alanlarının kapsanması, diğerlerinde ise, eski-yeni ayrımı yapılmadan tüm alanlarda araştırmanın gerçekleştirilmiş olmasıdır.

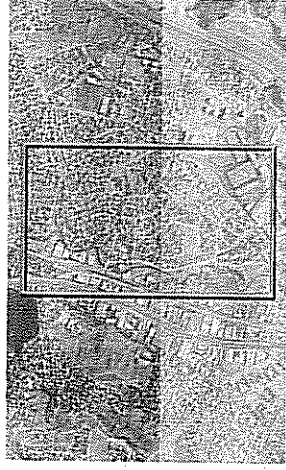
3.3. BUCA İLÇESİ

İzmir ana kentinin güney, güney-doğu kesiminde yer alan Buca ilçesi, nüfus büyüklüğü açısından kent bütünü içinde dördüncü sırada yer almaktadır. 2000 yılı nüfusu 308.169 kişi olan ilçe, Af Yasaları öncesinde kaçak yapı ve gecekondulaşmanın, Konak ve Karşıyaka ilçelerinden sonra en çok gözlendiği bölgedir. İzmir ana kentinde, af yasalarına dayanarak hazırlanmış olan 3214,6 ha. ıslah imar planının, 527,9 ha. büyüklüğündeki alanı içeren bölümü, (%16,4) Buca ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. 1960'lı ve 70'li yılların kaçak yapı ve gecekondular alanlarını kapsayan bu ıslah planları, birbirinden farklı dört bölgede yoğunlaşmıştır. Bu bölgeler;

- İlçenin güney-batı sınırında, Osman Aksuner, Aşık Veysel, İnkılap, Seyhan, Göksu, Fırat, İnönü, Binbaşı Reşat Bey, Mustafa Kemal mahallelerinin içerisindeki birinci bölge,
- Birinci bölgenin doğusunda, Çamlıkule, Kozağaç, Atatürk, Kuruçeşme mahalleleri içerisindeki ikinci bölge,
- Bahçekapı Mahallesinin bir kısmını kapsayan üçüncü bölge,
- ve son olarak, Konak ilçesi sınırları içerisindeki ıslah imar planları ile birleşen Ufuk, İsmetpaşa ve Dicle mahalleleri içinde kalan dördüncü bölgedir.

Hazine arazilerinin işgali ve şahıs mülkiyetindeki arazilerin hisseli satılması ve/veya işgali sonucu oluşan bu konut alanlarında, ıslah imar planlarının uygulanması sonucu, mülkiyet sorununun büyük ölçüde çözüldüğü, belediye yetkililerince dile getirilmiştir. Dile getirilen ve alan çalışmaları sırasında gözlenen diğer bir olgu ise, ıslah imar planı sınırları içerisinde, gabari artışı biçiminde ve boş parsellerde yasadışı yapılaşmanın kısmen devam etmesidir. Bu süreç, 1992 yılında alan araştırması yapılmış olan ve İzmir'in de içinde yer aldığı dört kenti kapsayan araştırmada da ortaya konmuştur (Şenyapılı, 1996). ıslah imar planı sınırları dışında ve ağırlıklı olarak 1980 sonrasında oluşmuş, görece "yeni" gecekondular alanlarını inceleyen bu araştırmada, Buca bölgesi çalışılırken, saptanan yeni gecekondular alanlarının yanı sıra, ıslah imar planı sınırları içinde ve bu planlarda "park", "eğitim alanı" vb. kullanımlar için ayrılan alanlarda ve/veya boş parsellerde yeni gecekondular yapıldığı bilgisine de muhtarlar aracılığı ile ulaşılmıştır. Bu tür gecekondular hakkında da, Buca'da belli bir bölge özelinde de olsa bilgi edinebilmek amacıyla, Buca'da, ıslah imar planı sınırları içinde olmakla birlikte, İnönü ve Gediz mahallelerinde yer alan gecekondular da incelemeye katılmıştır. Kuşkusuz tüm ıslah

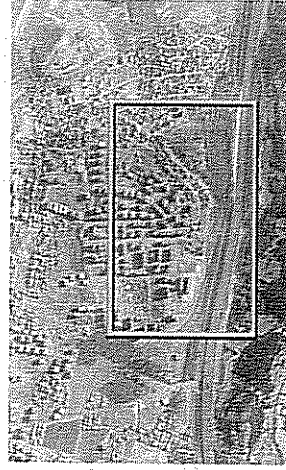
BUCA

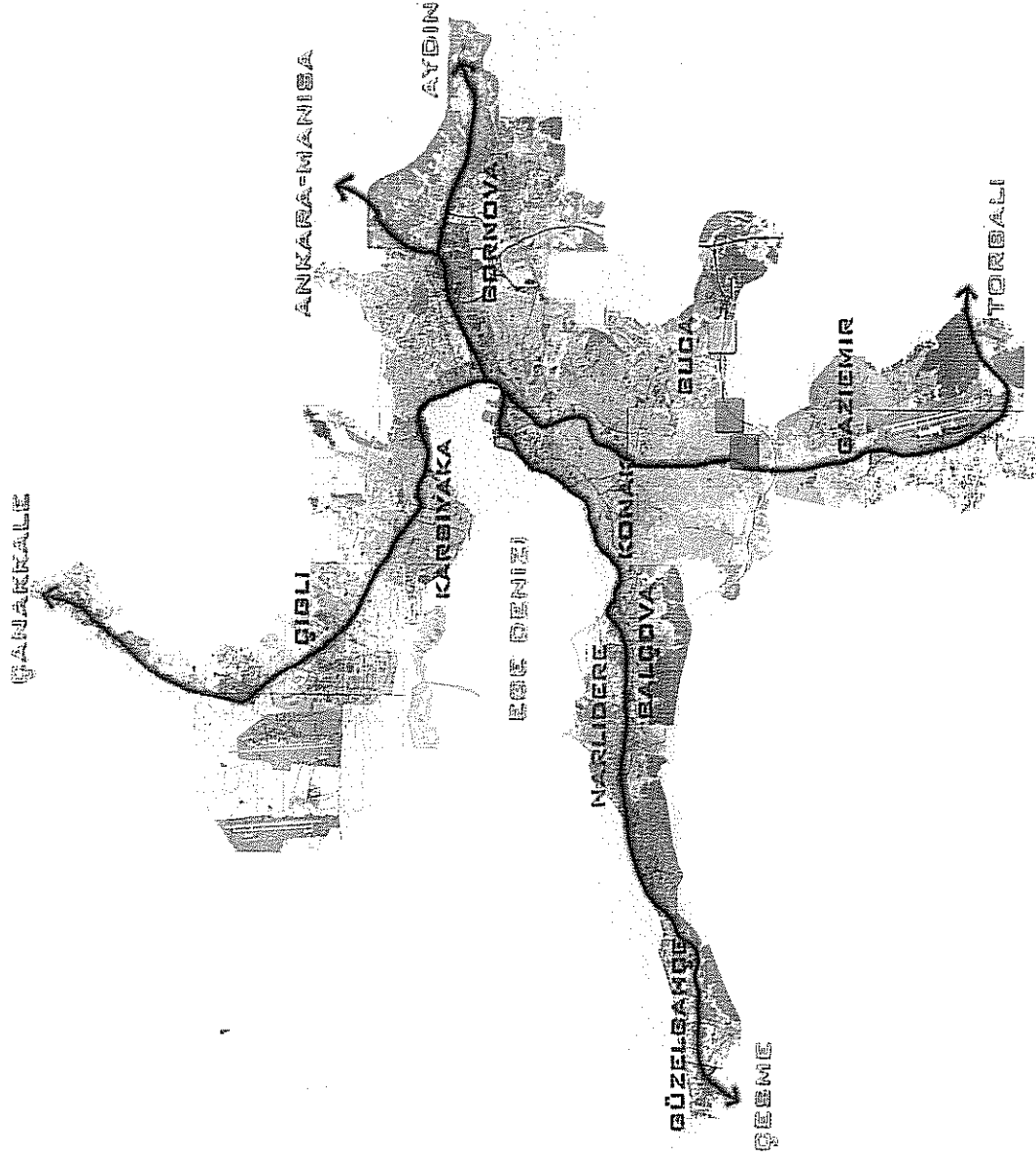
İNÖNÜ BÖLGESİ

MUSTAFA KEMAL BÖLGESİ

KURGESME BÖLGESİ

Harita 3.3.1 Buca İlçe Sınırları İçinde Gelişen Yeni Gecekondu Alanları

imar planı sınırları içindeki alanlar, bu bağlamda ayrıntılı incelenmeden, ıslah imar planı içindeki “yeni” gecekondular hakkında genelleme yapmak mümkün değildir.

Yukarıda belirtilen gecekondular dışında, Buca’da ıslah imar planı sınırları dışında, üç bölgede “yeni” gecekondular alanları belirlenmiştir. Bu üç bölge de, İzmir-Aydın Otoyolu’na yakın, kısmen bitişik bölgelerdir. Bu bölgelerin ikisi, Mustafa Kemal Mahallesi, birisi de Kuruçeşme Mahallesi sınırları içersindedir (Harita 3.3.1).

Mustafa Kemal Mahallesinde, ıslah imar planı sınırları ile İzmir-Aydın Otoyolu arasında kalan kesimde yer alan ilk bölge, orada yaşayanlarca “Şahin Tepesi” Mahallesi olarak adlandırılmaktadır. Bizim Mustafa Kemal 1 olarak ayırdığımız ve 180 adet yapının yer aldığı bu bölgede, 2003 yılı haziran ayında 36 adet hane halkı görüşmesi yapılmıştır. Bir tepenin eteklerinde yer alan ve çoğunlukla tek katlı olan bu yapıların kuzey bitişğinde, ıslah imar planı sınırları içinde kalan ve artık 3-4 katlı apartmanların yer aldığı sokaklar yer almaktadır.

Mustafa Kemal Mahallesi sınırları içinde yer alan ikinci bölge de, İzmir-Aydın Otoyolu’nun kuzeyinde ve yeni yapılmakta olan çok katlı apartmanların güneyinde yer almaktadır. Bu bölgenin batı bitişği ise, Konak ilçesindeki Cennetçeşme gecekondular bölgesinde, otoyolun yapımı sırasında yıkılan ve gecekondular sahiplerine arsa tahsisinin yapılmış olduğu, 61 Evler bölgesi yer almaktadır. Mustafa Kemal 2 olarak tanımladığımız bölgede, 190 adet yapı yer almaktadır ve bu bölgede 36 hane halkı görüşmesi yapılmıştır.

Buca’daki üçüncü gecekondular bölgesi, Kuruçeşme Mahallesi sınırları içersindedir. Yine İzmir-Aydın Otoyolu’nun kuzeyi ve Buca-Koop toplu konut alanını güneyinde yer alan bu gecekondular, birbirinden kopuk ama yakın iki grup olarak yapılaşmıştır. Her iki grupta toplam 115 adet yapı yer almaktadır ve bu bölgede 23 adet hane halkı görüşmesi yapılmıştır.

Islah imar planı sınırları içinde olmakla birlikte, planda “park”, “eğitim alanı”, vb. olarak ayrılan alanlarda veya boş parsellerde, gecekondular gelişiminin görüldüğü alanlar, İnönü ve Gediz Mahallesinin farklı farklı bölgelerindedir. Bu nitelikte 140 adet yapı olduğunun tespit edildiği bu mahallelerde de 28 hane halkı ile görüşme yapılmıştır.

Özetle, Mustafa Kemal, Kuruçeşme, İnönü ve Gediz Mahalleleri'nde 625 adet gecekondü tespit edilmiş ve 123 hane halkı görüşmesi yapılmıştır. Belirlenen bu bölgede, yaklaşık beş yapıdan birinde hane halkı görüşmesi yapılırken, bir yandan da tüm yapıların numerataj bilgisi ve muhtarlıkta kaydı olan hane halklarının bilgisi alınmıştır.

Aşağıdaki tabloda, mahalleler itibariyle görüşme yapılan hane halkı sayısı, hane halkı nüfusu ve muhtarlıkta kaydı olan hane halkı ve nüfusu hakkında ayrıntılı bilgi verilmektedir.

Tablo 3.3.1 Mahallelere göre muhtarlıkta kaydı olan hane halkı sayısı ve yapılan görüşme sayısı

Mahalle	Muhtarlıkta Kaydı Olan Haneler		Görüşme Yapılan Haneler	
	Sayı	Toplam Nüfus	Sayı	Toplam Nüfus
Mustafa Kemal I (Şahin Tepesi)	119	613	36	189
Mustafa Kemal II	141	620	36	161
Kuruçeşme	76	363	23	138
İnönü – Gediz	43	142	28	145
Toplam	379	1.738	123	633

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü gibi, 123 hane halkı görüşmesi ile toplam 633 kişi hakkında ayrıntılı bilgi alınmıştır. Demografik yapı, göç, eğitim, işgücünün yapısı vb. değişkenlerin analizinde hane halkı dağılımı esas alınmıştır.

3.3.1. Demografik Özellikler

Aşağıdaki tablodan da izlenebileceği gibi, 7 ile 30 yaş arasındaki yoğunlaşmaya karşın, 7 yaş altındaki % 13,3'lük çocuk nüfusu oranı, son yıllarda doğurganlığın düştüğünü gösterir. Nüfusun % 91,6'sının 50 yaş ve altında olması ise, "genç nüfus" tanımı ile örtüşmektedir. Cinsiyet oranlarına bakıldığında, nüfusun % 49,6'sı kadın; % 50,4'ü de erkektir.

Buca gecekondularında ortalama hane halkı büyüklüğü 5,11 kişi değeriyle, Konak gecekondularından yüksektir. Ortalama değer 5,11 kişi olmakla birlikte, Buca'da farklı gecekondü bölgelerinde hane halkı büyüklüğü farklılaşmaktadır. Örneğin Mustafa Kemal 1 Bölgesinde 5,25 kişi iken, Mustafa Kemal 2'de 4,36 kişi, Kuruçeşme'de 6 kişi ve İnönü-Gediz Bölgesinde 5,18 kişidir.

Tablo 3.3.2 Hane halkı üyelerinin yaş gruplarına göre dağılımı

Yaş Grubu	Sayı	%	Toplam %
0 – 1	14	2,2	2,2
2 – 6	70	11,1	13,3
7 – 14	117	18,5	31,8
15 – 20	109	17,2	49,0
21 – 30	102	16,1	65,1
31 – 40	95	15	80,1
41 – 50	73	11,5	91,6
51 – 60	29	4,6	96,2
61 – 70	17	2,7	98,9
70+	7	1,1	100
Toplam	633	100	-

1990 sonrasında yapılmış gecekondularında ortalama hane halkı büyüklüğünün genellikle 5 kişinin altına düştüğü görülmeye (Şenyapılı, 1996; Şengül ve Ersoy, 2000) karşın, bu çalışmada Karşıyaka, Narlıdere ve Buca'daki gecekondularında, bu değerin 5 kişinin üzerine çıktığı görülmektedir. Bunun bir nedeni İzmir'e son 10-15 yıl içinde gelen ailelerin çoğunlukta olması ve ileride ayrıntılı incelenecek olan "geniş aile" varlığıdır.

Tablo 3.3.3 Hane halkı üyelerinin doğum yerlerine göre dağılımı

Doğum Yeri	Sayı	%
Ege	279	44,1
Marmara	8	1,3
İç Anadolu	93	14,7
Akdeniz	9	1,4
Karadeniz	33	5,2
Doğu Anadolu	143	22,6
Güneydoğu Anadolu	67	10,6
Yurtdışı	1	0,2
Toplam	633	100

Doğum yerleri, hem hane halkı bireylerine, hem de her bir hanede görüşülen kişilere göre incelendiğinde, ilkinde yüksek çıkan İzmir doğumluların oranının (% 39,1), özellikle çocuk nüfusu ile örtüştüğü belirtilmelidir. Görüşülen kişilerin doğum yerleri

dağılımına bakıldığında, İzmir doğumluların oranı, % 7,3'e düşmektedir. Diğer mahallelerde de görüldüğü gibi, Buca gecekondularında yaşayanların da oldukça önemli bir bölümü (% 33,2), doğu ve güneydoğu illerinde doğmuştur.

3.3.2. Aile ve Akrabalık İlişkileri: "14 yaşındayken, ailenin malı dışarı gitmesin diye halakızıyla evlendirdiler."

Buca gecekondularında da, yoğun olarak "kırsal" kökenli göçmenlerin yaşadığı düşünülürse, aile ve akrabalık ilişkilerinin, diğer gecekondu alanlarında yaşayanlar ile ortak özellikler sergileyeceği beklenmelidir. Aşağıdaki, aile yapısı ve ilişkileri, kadının aile içindeki konumu, vb. için temsil edici bir örnektir:

6 kız 5 erkek çocukları var. Önce 5 kız 5 erkek 10 çocuk dediler ama sonradan laf arasında dışarıda oynayan engelli kızım da onların altıncı kızı olduğunu öğrendik. Kızlardan ikisi İstanbul'da, biri Manisa'da, ikisi ise Kars'ta evli ve oralarda yaşıyorlar. beş oğlun beşi de yanlarında, dördü evli, biri bekâr. En büyük iki oğlun eşleri Karslı ve iki kardeş. 2 no'lu oğlan en büyükten önce evlenmiş. Yani 1 no'lu oğlanın karısı 2 no'lu gelin. Kayınvalide gelinlerinden memnun, "geçinmeyecek ne var ki; sen iyi olursan onlar da iyi, kötü olursan onlar da kötü" diyor. Görüşülen evdeki gelin (2 no'lu); 12-13 yaşlarında Kars'ta evlenmiş, 2-3 sene sonra resmi nikâh yapılmış. Çocukların nüfus cüzdanlarını gösteriyor, nüfusa kayıtlılar. 3. gelin Manisalı, eşyle arkadaşları aracılığıyla tanıştıklarını ve kaçarak evlendiklerini söylüyor. Önce imam nikâhı olmuş 2-3 ay önce çocuklarının doğumu nedeniyle resmi nikâh yapılmış. Kendi ailesinin evlenmesini istemediği için kaçtığını ve yedi yıl onlarla konuşmadıklarını belirtiyor. Anne babasını bir-iki yıl önce kaybetmiş, iki kardeşler ve büyüğü olan ablası Ballıkuyu'da oturuyor. Babası Manisa Akhisar'da tuğla fabrikasından işçi emeklisi. İki çocukları var biri yedi yaşında diğeri 1,5 aylık. 4. gelin Sivaslı. Kendi ailesi de karşı evde yaşıyor. Sekiz aydır evliler henüz resmi nikâhları yok ancak kısa zamanda yaptıracaklarını hamile olduğunu ve çocuğun kaydı için resmi nikâh istediklerini söylüyor. İlkokulu tamamladıktan sonra ailesi ile birlikte İzmir'e göç edilmiş. Sekiz kardeşler. Kendisi 3. çocuk ve 19 yaşında. En büyük ağabeyi ve kendisi evli, bir büyük ablası ve diğer kardeşler ailesiyle birlikte yaşıyor. Evli ağabeyi de annesinin evinin arkasındaki evde oturuyor (4).

Çeşitli gecekondu araştırmalarının bulgularında (bkz. Kümbetoğlu, 1996; Şenyapılı, 1981), geniş aile, % 20-25 ile temsil edilir. % 70-80'lere ulaşan çekirdek ailenin, "kent" yaşamının sonucu, beklenen bir değişim olduğu vurgulanır. Diğer yandan T. Şenyapılı; 1995-1996 yıllarında, Ankara'da yapılan bazı alan araştırmalarının sonuçlarına dayanarak, giderek daha fazla sayıda yeni evlilerin ebeveynleriyle bir arada yaşadıklarını belirtmektedir (Şenyapılı ve Türel, 1996). Buca gecekondularında da, daha yüksek bir oranda (% 30,2) gözlenen geleneksel ailenin, yukarıdaki anlamda, kent yaşamının getireceği değişim beklentisiyle örtüştüğü söylenemez; araştırmaların yapıldığı tarihler düşünülürse, arada geçen zamanda, bu oranın düşmesi beklenirdi. Elbette, bizim araştırmamızdaki geniş aile, her zaman üç kuşağın bir arada yaşadığı "ideal" tip ile örtüşmez; bazen, aynı kuşaktan birinci derece akrabaların bir arada yaşaması şeklinde de

gözlenir. Ayrıca, Kümbetoğlu'nun (1996: 93) da işaret ettiği gibi, özellikle kadınlar açısından bakıldığında, "sıkı akrabalık ilişkilerinin mekana taşındığı..., yakınları ile aynı mahalleyi paylaşan kadınların adeta geniş aile içinde" yaşadıkları söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında, aşağıdaki bazı örneklerde görüleceği ve daha sonraki sayfalarda, "toplumsal ilişkiler" başlığı altında ayrıntı ile inceleneceği gibi, aynı bahçe içinde, aynı sokakta, birbirine çok yakın yerleşmiş aileler de "geniş aile" çevresini oluşturmaktadır:

Yan yana 3 ev aynı numeratajda gözükiyormuş, bir tanesinde ailenin birinci kuşağı oturuyor, diğesinde görüştiğimiz erkeğin amcası 4 kişilik ailesiyle oturmakta, diğesinde de görüştiğimiz erkek, toplam 11 kişilik ailesiyle birlikte yaşıyor. Söz konusu aile reisinin ilki nikâhlı olmak üzere iki karısı var. Görüştiğimiz mühendis oğlu da ilk karısından olan ilk oğluymuş. Adamın resmi nikâhlı ilk karısından 2 kızı, 4 oğlu, ikinci karısından da 3 kızı 1 oğlu var. İlk karısından olan kızlarının ikisi de evlenmiş. İkinci karısından olan kızlarından da yalnızca biri evli. Kalan çocuklardan yalnızca ilk evliliğinden olan oğullarından biri dışında hepsi bekâr ve hepsi bu evde bir arada yaşamakta. Bekârların dışında, evli olan oğlu da karısıyla birlikte yine bu evde yaşamakta. Baştan sayacak olursak; evin reisi, biri nikâhlı iki karısı, nikâhlıdan olan bekâr üç oğlu, evli bir oğlu ve gelini, nikâhsızdan olan bekâr iki kızı ve bir oğlu hep birlikte yaşıyorlar. Bu arada adamın ikinci karısından olan çocukları da okulda sorun çıkmasın diye nikâhlı karısının üzerine kayıtlı (18).

Burada, örnekte de görüleceği gibi, nikahsız (% 5,7) çiftlerde, pek de istisnai olmayan çok eşliliği ve bağılı olarak kadınlardan birinin nikahlı olduğunu da belirtmeye gerek yoktur. Bu durumda, nikahsız kadınlar için, "toplumsal güvence" olabilecek çocuklar, nikahlı eşin adına nüfusa kaydedilir. Nikahsız kadınlar da kayıtlarda ne eş, ne de anne olarak "var"dırlar:

Kadın, 1973 İzmir doğumlu, kocası 38 yaşında. Erkek, Afyon Bolvadin-Dişli doğumlu. İstanbul'da üç yıl çalışmış. Afyon'a dönmüş ve altı ay sonra İzmir'e çalışmaya gelmiş. Eşiyle İzmir'de tanışıp evlenmiş, resmi nikâhları yok. Erkeğin ailesi hala Afyon'da, kendi evlerinde yaşıyor ve onların da köydeki ekonomik durumu ancak geçimlik. Ailenin üç kız çocuğu var, yaşları 7, 5, 1.5 (25).

Çiftlerin yarısından daha azı (% 43,9) evlenirken, % 50,4'ü evlendikten sonra resmi nikah yapmıştır. Elbette, resmi nikahın evlenirken yapılmamasının bir nedeni de, çoğu kadının küçük yaşta evlenmesidir. Evlendikten yıllar sonra yapılan resmi nikah ise, kadının evlilikten doğan hakları için değil, çocukların okula başlarken nüfus kayıtlarının alınabilmesi içindir.

Görücü usulü ile evlenirler. Kadın, erkeğin üçüncü karısı. Resmi nikahları evlendikten 10 yıl sonra yapılmış (181).

Evde, karı koca, 4 kız bir erkek çocukları ile erkeğin annesi yaşıyor. Evlendiklerinde, kadın 15 erkek ise 20 yaşındadır. Resmi nikâhları hala yapılmamış, çocukların da nüfus kayıtları yok. 7, 6, 5, 4 ve 2 yaşında, toplam beş çocukları var. İlk dördü kız (23).

Annesi, 14 yaşında iken evlenmiş fakat resmi nikahı dört çocuğu doğduktan sonra yaptırmışlar. Babası, eşinden 10 milyon lira başlık parası istemiş, onlar da taksitle ödeyebilmişler.

Kuruçeşme’de hep akrabalarımız ve memleketliler var diyorlar. Diğer akrabaları Mehtap Mahallesinde yaşıyorlar. “Erzincan’ın Güzbulak köyünde akrabalar ve tarlalar var ama amcaoğulları 4 kardeş arasında pay edilince elimize hiçbir şey kalmayacak” diyor annesi (198).

24 yaşında 2’si kız, 1’i oğlan üç çocuk annesi kadın evlendiğinde 15 yaşındaymış. 1998’de İzmir’e göçen bu ailenin geçen seneye kadar resmi nikâhları yokmuş. Ama en büyük kızı okula başlayacağı için resmi nikâh yapılmış (20).

Kümbetoğlu’nun (1996) belirttiği gibi, gecekondulara taşınmaları, kadının her zaman aile içinde yaşadığını, bir nedenle yalnız kaldığında da koca ya da baba ailesine alındığını, az sayıda yaşlı ya da dul kadının yalnız yaşadığını gösterir. Ancak bu, kadınlar için her zaman “koruyucu” aile ilişkisi anlamına gelmez; tersine, koca tarafından ailesinin evinde, kadının üzerindeki cinsiyetçi değerler ile birleşen baskının katlanması da demektir:

Kaynana, kocasının ölümünden sekiz yıl sonra yani bundan 12 yıl önce, memleketteki akrabalarla sorun yaşadıkları için, 1 kızı ve 3 oğluyla birlikte İzmir’e göçmüş. Erkeklerden de biri köyde kalmış, kalan 3’üyle birlikte göçmüşler. İzmir’i tercih etmelerinin sebebi, burada tanıdıklarının olmasıymış. Kızlardan 4’ü Erzurum’dan buraya göçmeden önce evlenmişler, biri de İzmir’e ailesiyle birlikte göçmüş ama sonra İstanbul’a gelin gitmiş. İzmir’de önce kızını evlendirip İstanbul’a gelin göndermiş, sonra da sırayla oğullarından ikisini evlendirmiş. Evlenen oğullarla birlikte hep beraber görüşme yaptığımız bu evde oturlurken ehtiler geçinememiş ve sonradan evlenen, karısını alıp aynı mahallede başka bir eve taşınmış; onlar 3 yıllık evlilermiş ve henüz çocukları yokmuş. Göçen oğullardan en küçük olanı askere gidince ve annesiyle aynı evde kalan oğlu (görüşme yaptığımız gelinin kocası) da 2001 yılında çalışmak için kaçak olarak yurt dışına gidince “evde hiç erkek kalmamış”. Gelinin İzmir’e geliş hikayesi de şöyle; babası bundan 7 yıl önce (kadın evlenmeden bir yıl önce) imam nikâhlı olarak ikinci karısını almış, o da İzmirli olduğu için bütün ailesini toplayıp İzmir’e göçmüş. Şu anda annesi de, üvey annesi de İzmir’de Yeşilyurt’ta ayrı evlerde oturuyorlarmış, babasının resmi nikâhlı karısı görüşme yaptığımız kadının annesi olan ilk eşiymiş (32).

Kadın Sivas doğumlu, 1 yaşındayken babası amcalarıyla kavga ettiği için Ankara’ya göçerler. 19 yıl orada yaşadıkdan sonra (20 yaşındayken) evlenip kocasının köyüne gelin gider. Aslında kocası, onlar evlenmeden önceki iki yıldır Ege Üniversitesi’nde çalışıyormuş, ama henüz askerliğini yapmadığı için evlenip İzmir’de ev kurmamışlar. “Eskiden öyleydi, belki hala öyle düşünenler vardır ama ben kızlarıma asla öyle yaptırmam; evlendikten sonra gelin tek başına büyük şehirde kalmaz diye askere giden adam karısını ailesinin yanına emanet ederdi; bize de nasıl olsa askere gidecek diye ev kurmadılar, bir yıla yakın askere gitmeden önce, iki yıl askerlik sırasında, bir yıl da askerden döndükten sonra eşimin İzmir’de ev kurmasını beklerken, toplam dört yıl köyde kaynanamın yanında kaldım. Ben oraya Olgunlaşma Okulu diyorum, insan bazı şeyleri yaşayarak öğreniyor” diyor kadın (33).

Aile içi anlaşmazlıklar olduğunda, özellikle nikahsız kadınlar, son derece korunmasız olabilir:

Henüz resmi nikâhları olmayan, üç çocuktan yalnızca okula gidenin nüfusa kayıtlı olduğu (o da erkeğin annesinin üzerine) bir aile. Görüştüğümüz kadın dördüncü çocuğuna hamile. Tarihleri de tam olarak hatırlayamıyor, çocuklarının yaşıyla tarif ediyordu. Kadın Gümüşhaneli. Aynı köyden olan kocası 10 yıl önce kadına sevdalanmış ama kadının ailesinin maddi durumu kendininkinden daha iyi olduğu için vermeyeceklerini düşünerek kaçırmış. Bu arada adamın çalışmak için yurtdışına gitme planları varmış, Almanya’ya gitmeden 10 gün önce kaçırmış ki, o Almanya’dayken başkasına vermesinler. Sonra karısını kendi ailesinin yanına yerleştirip gitmiş. altı yıl da dönmemiş. Bu arada kadın, kayınvalidesinin evinde 1

seneye yakın oturduktan sonra geçinemeyip kendine başka bir ev bulur. O zaman halen köyde yaşadıkları için tarlada çalışıp geçimini sağlıyormuş (3).

Kadın, ikisi kız, bir erkek, üç çocuğu, eşi ve kayınvalidesiyle yaşıyor. Bu, kadının ikinci evliliği. 1987 yılında ilk evlendiğinde 18 yaşındaymış, “İzmir’de oturan kendi köyünden birine vermiş”ler, ama evliliklerinin üçüncü günü kocası askere gidince kayınvalidesi kadını kovmuş. İki yıl sonra da şimdiki kocasıyla evlenmiş. İlk evliliğinden şimdiki kocasının dışında pek kimsenin haberi yokmuş, bize de sessiz sessiz anlatıyor. Şimdiki eşiyle resmi nikâhları varmış. “Bir kere sütten ağzım yanınca bir daha aynı hatayı yapar mıyım, daha evlenmeden önce kıydırdım resmi nikâhı” diyor. Erkeğin de beşinci evliliği (16).

Diğer yandan, belirtilmelidir ki, küçük yaşta, başlık parası ile evlenmiş olan bazı kadınların, aynı eğilimi sürdürmediği gözlenmiştir:

Kadın, 15 yaşında iken evlenmiş geçen yıl resmi nikah yaptırmışlar. Şimdi 33 yaşında. Evlenirken başlık parası verilmiş, “başlık parası önemliydi bizim köy için.” Kendi çocukları için ise, “fakirlik açısından kaderleri bana çekmesin. 15 yaşında vermem, Allah’ın kaderi” diyor (183).

Özetlenirse, akraba evliliği, küçük, hatta çocuk yaşta (18 yaşın altında) evlilik, resmi nikahın evlendikten, çocuklar doğduktan sonra yapılması ya da hiç yapılmaması, görücü usulü evlilik, başlık parası (% 34,1), kadınların, babadan miras alamaması, ortak pratiklerdir ve bütün mahallelerde bir birine yakın oranlar ile temsil edilir. Hem kadınlarda, hem de erkeklerde, 18 yaş altında, yani çocuk yaşta evlilik istisna olmamakla birlikte, erkekler (% 13,7) ile karşılaştırıldığında, kadınlarda çok daha yüksektir (% 62). Cinsiyete göre ortaya çıkan bir farklılık da, erkeklerde en düşük evlilik yaşının 14 olmasına karşın (% 0,9), kadınlarda bunun, 12- 13 yaşa kadar düşmesi ve daha yüksek bir oranla temsil edilmesidir. (% 4,1). Yine, evli kadın ve erkeklerin büyük bir kısmı, akrabaları (% 26,8), hemşerisi (% 31,7), komşu ya da tanıdıkları ile (% 13) evlidir. “Yabancılar” ile evli olanların oranı ise, % 28,5’tir.

3.3.3. Eğitim: “Ortaokul (Temel ilköğretim) bittikten sonra çalışmaya başlayacaklar”

Bekleneceği gibi, Buca gecekondularında da eğitim düzeyi oldukça düşüktür. Okul çağında olmayanlar dışarıda bırakılarak hesaplandığında, okuma yazması olmayanların oranı % 13,3 gibi hiç de azımsanmayacak bir düzeydedir. Yine, % 17,4 gibi oldukça yüksek bir oran, ilkök mezunu değildir. Yüksek okula devam eden ve yüksek okul mezunlarının toplam oranı ise, sadece % 1,7’dir.

Bu bölgelerdeki okuma yazma bilmeyenlerin oranı, Konak gecekondularından daha yüksektir. Diğer yandan, görüşülen hane halkı bireylerinin % 9,9’u eğitimlerini; ilkokulu

(% 4,1), ortaokulu (% 2,9), ya da liseyi (% 2,9) terk etmiştir. Dört büyük kentte 1992 yılında alan araştırması yapılan çalışmada da, T. Şenyapılı, gecekondulu çocukların, “okul terk oranı”nın yüksekliğine ve babalarınınkine benzer bir değere sahip olduğunu dile getirmektedir (Şenyapılı, 1996). Yine, bekleneceği gibi, okulu terk etme nedenlerinin en başında, maddi nedenler vardır ve eğitime devam edemeyen çocuklar, hemen emek pazarına katılır:

Temel eğitimden sonra çocuklarını okutamayacaklarını söylüyorlar. Evli olan iki çocuğunu da okutamamışlar. “Ortaokul bittikten sonra çalışmaya başlayacaklar” (176).

Oğlanların hepsi ortaokulu bitirdikten sonra işe girip para kazanmak için açık öğretim lisesine devam ediyor (18).

Görüşülen kadın, ilkokul mezunu, o zamanlar ailesinin durumu pekiyi değilmiş, bir sene ara verip sonra devam edersin, demişler. “Şimdiki aklım olsaydı devam ederdim ama ara verdirdiler diye okumadım işte” diyor kadın. O da bir terzinin yanında dikiş dikmeyi öğrenir (31).

Maddi nedenlerle okula hiç gönderilmeyen ya da okuldan alınanlar ise, yine öncelikle kız çocuklarıdır. Kız çocuklarının eğitimi konusundaki düşüncelerine bakıldığında, her koşulda kız çocuklarını okutmak istediğini bildirenlerin oranı, % 40,6; okutmak istemeyenlerin, % 7,5; “maddi imkanları olursa” okutmak istediğini bildirenlerinki de % 46,2’dir. Ancak, “maddi imkanımız olursa okuturuz” ifadesinin, çoğu zaman, “maddi imkanımız yok, okutmayız” şeklinde de okunması mümkündür. Çünkü kız çocuklarının okul masrafları için yapılan yardımların, başka “öncelikler” için kullanıldığı da gözlenmiştir:

Kızlarından birini maddi sıkıntıları nedeni ile ilkokul üçüncü sınıfa kadar okutabilmişler. İki sene okula ara verdikten sonra mahallede bir kadın, sen niye okulda değilsin, diye sormuş. Kız, paramız yok deyince, okul masraflarını üstlenmiş. Büyük kızı konfeksiyon üzerine mesleki eğitim alıyor. Okulun yardım parasını evlerinin inşaatına harcadıkları için çocuklarının giysi ve kitap paralarının öğretmenleri vermiş (181).

Kadının okuma yazması yok. Kızlarını okutma konusunda kararsız, “durumumuz yok, bir de kız çocuğu, korkuyorum. Ben okutmayalım diyorum ama babaları aç kalsam da okuturum” diyor. Çocuklar kuran kursuna gitmişler. Kadın, okulun açtığı okuma yazma kursuna gitmiş ama tamamlamamış (183).

Kendisi ilkokulu üçüncü sınıfa kadar okumuş. Büyük oğlu ortaokulu bitirmiş. “Oğlanın kafası basmıyordu” diyor. Kızı da ortaokulu bitirmiş maddi olanaksızlıklardan dolayı devam edememiş (159).

Kadın, lise birinci sınıfta iken okulundan ayrılmak zorunda kalır. Eşi, ilkokul mezunu. Eşinin işten çıkarılması sonucunda kızı da kendisi gibi liseden ayrılmak zorunda kalmış. “Çok borcumuz var, ama dışardan okumasını istiyoruz” diyor, kadın. Artık kızı evde ve 3 kardeşinin bakımı konusunda annesine yardımcı oluyor (175).

Tablo 3.3.4 Hane halkı üyelerinin eğitim durumu

	Okul Çağında Olmayan Nüfus Dahil						Okul Çağında Olmayan Nüfus Hariç					
	Kadın		Erkek		Toplam		Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Okul Çağında Değil	52	16,6	38	11,9	90	14,2	-	-	-	-	-	-
Okuma Yazması Yok	56	17,9	16	5	72	11,4	56	21,5	16	5,7	72	13,3
Okuma Yazması Var	10	3,2	9	2,8	19	3	10	3,8	9	3,2	19	3,5
İlköğretim Okuluna Gidiyor	43	13,7	55	17,2	98	15,5	43	16,5	55	19,5	98	18
5 Yıllık İlköğretim Okulu Mezunu	86	27,5	121	37,8	207	32,7	86	33	121	42,9	207	38,1
İlkokuldan Terk	11	3,5	11	3,4	22	3,5	11	4,2	11	3,9	22	4,1
8 Yıllık İlköğretim Okulu Mezunu	6	1,9	4	1,3	10	1,6	6	2,3	4	1,4	10	1,8
Orta Okul Mezunu	10	3,2	14	4,4	24	3,8	10	3,8	14	5	24	4,4
Orta Okuldan Terk	3	1	13	4,1	16	2,5	3	1,1	13	4,6	16	2,9
Liseye Gidiyor	10	3,2	16	5	26	4,1	10	3,8	16	5,7	26	4,8
Lise Mezunu	9	2,9	10	3,1	19	3	9	3,4	10	3,5	19	3,5
Liseden Terk	8	2,6	8	2,5	16	2,5	8	3,1	8	2,8	16	2,9
Yüksek Okula / Üniversiteye Gidiyor	4	1,3	2	0,6	6	0,9	4	1,5	2	0,7	6	1,1
Yüksek Okul / Üniversite Mezunu	2	0,6	1	0,3	3	0,5	2	0,8	1	0,4	3	0,6
Yüksek Okuldan / Üniversiteden Terk	1	0,3	1	0,3	2	0,3	1	0,4	1	0,4	2	0,4
Okul Çağında Ama Okula Gitmiyor	2	0,6	0	0	2	0,3	2	0,8	0	0	2	0,4
Özel Bir Okula Gidiyor (Engelli)	0	0	1	0,3	1	0,2	0	0	1	0,4	1	0,2
Toplam	313	100	320	100	633	100	261	100	282	100	543	100

Diğer yandan, “maddi zorlukların” sadece kız çocuklarının eğitiminde belirleyici olduğunu söylemek mümkün değildir. Okumaya niyeti olan erkek çocuklar için de en “ucuz” eğitim yolları aranır:

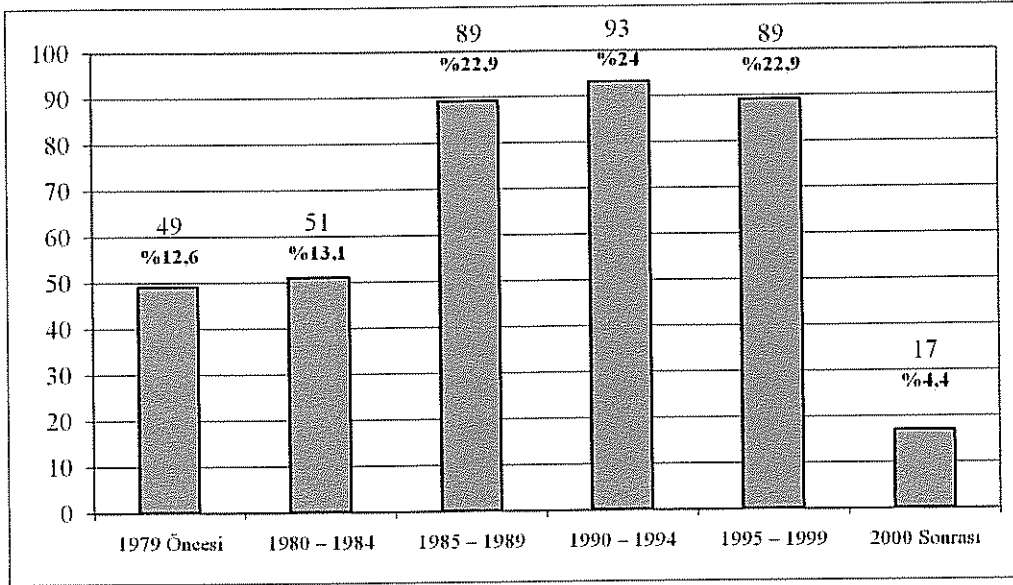
Evin bir oğlu ise Ankara'da Polis Akademisinde öğrenci, yatılı ve burslu olarak okuyor. Öğrenci olan oğullarının çok zeki ve çalışkan olduğunu, elektrik olmadığı halde mum ve gaz lambasında çalışıp Fen Lisesine gitmeyi başarmış, ancak paraları olmadığından kayıt yaptırılmamış. Normal liseyi bitirmiş ve Fen Fakültesi Matematik bölümünü kazanmış, bir yıl devam etmiş fakat yine parasızlık nedeniyle okulu bırakmak zorunda kalmış. Polis Akademisi'nde her şeyini okul karşıladığı için gittiğini aslında üniversiteye devam etmek istediğini belirtiyor (24).

Bekleneceği gibi, "ucuz" ya da masrafsız eğitim yanında, mezun olunca meslek sahibi olunacağı ve hemen çalışmaya imkan vereceği beklentisiyle meslek liselerine yönelim oldukça yaygındır. Sonraki sayfalarda ve daha önce incelediğimiz gecekondular alanlarında görüleceği gibi, düşük eğitim düzeyi yanında, eğitim "tercihleri"ndeki bu eğilim de işgücünün yapısında önemli bir belirleyicidir.

3.3.4. Göç Süreçleri: *"Zaten toprak olsa ne işimiz var burada?/ "Yedi ev değiştirdik sonunda yedinci bizim evimiz oldu."*

Buca gecekondularında yaşayanların, İzmir'e geliş tarihleri, 1959 yılına kadar gider. Bu, bir yandan, bazılarının 45 yıldır kentte yaşayıp, "formel konut pazarına" katılacak birikimi edinemediğini; bir yandan, imar aflarının uygulandığı tarihlerdeki bütün gecekonduları kapsamadığını gösterir. Bu, mekansal süreçler başlığı altında, ayrıntı ile incelenecektir. Diğer yandan, İzmir'e geliş tarihlerine bakıldığında ise, araştırmanın yapıldığı tarihlerde de daha önceki dönemlerde gözlenen yoğunlukta olmamakla birlikte göçün devam ettiği, "gecekonduların" halen yoksulların konut sorununa "çözüm" olduğu görülecektir. Şekil 3.3.1. incelendiğinde, hane reislerinin % 60'ının, 1985 yılı sonrasında geldiği görülmektedir. Bir kadının ifadesiyle: *"Eşim, 35 yıl önce ilkokul 3'den kaçıp İzmir'e çalışmaya gelmiş. Köyde ne yapacaksın, arazi yok ekecek-biçecek. Bizim hemşerilerin çoğu bu nedenden dolayı burada zaten"* (77) .

Erzincan'dan 1991 yılında İzmir'e gelmiş bir erkek de, *"orda yerim arazim yoktu. Buraya kendimizi attık rahat mı ettik? İzmir genellikle sıcak memleket. Çoluk çocuk yaz kış çalışırız diye düşündüm"*, der (199).

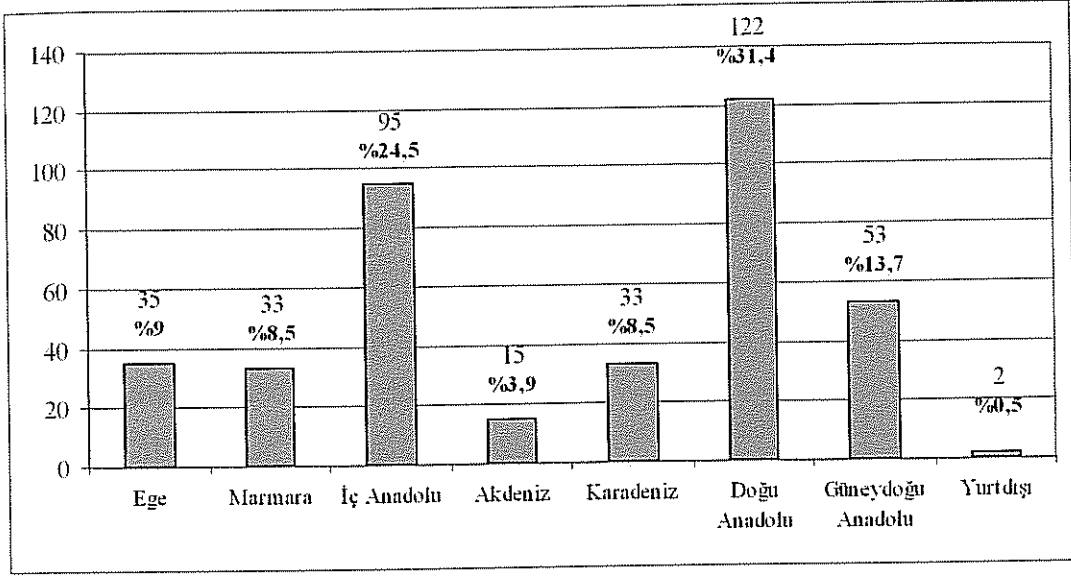

Şekil 3.3.1 Hane halkı üyelerinin İzmir'e geldikleri yıllara göre dağılımı

Şekil 3.3.2. incelendiğinde ise, İzmir doğumlu çocuklar ve gençler dışarıda bırakılarak, hane halkı bireylerinin geldikleri yerlere bakıldığında, yine yarıdan fazlası (% 45,1), doğu ve güney doğu kökenlidir: Buca gecekondü nüfusunun üçte ikisi (% 69,9), ekonomik nedenlerle göç etmiştir. Aile sorunları (% 12,3), aile üyelerinden bazılarının göç etmiş olması (% 5,7), evlilik (özellikle kadınlar için) (% 4,9), akrabalarının İzmir'de olması (% 3,6) da göç nedenleri arasındadır.

Muş'tan göçen kadının anlattığına göre köylerinde yapacak iş olmadığı için zaten köyün erkekleri hep büyük şehirlere çalışmaya giderlermiş. "Benim beyim de küçük yaşta beri hep İzmir'de, İstanbul'da çalışmış, evlendikten sonra da 4-5 ay büyük şehirde çalışır, bir ay köye yanımıza dönerdi, 4-5 ayda kazandığını biz bir ayda bitirirdik, bir gün, niye gelip gidiyorum ki, sizi de aldırayım İzmir'e dedi, amcasına söyledi, o bizi yolladı buraya" diye anlatıyor kadın İzmir'e geliş macerasını. İzmir'e göçtüklerinde iki kızı varmış, en küçük oğlu İzmir'de doğmuş. İlk önce Altındağ' taşınırlar, sonra Gediz Mahallesi'ne, dört aydır da bu evde oturuyorlar (20).

27 yaşındaki oğlu altı aylık iken memleketleri olan Aydından ayrılırlar. "Orda iş bulamadık, burada iş olanağı vardı, orda pamuk çapasına giderdik." Eşi 15 gün önce gelerek işini bulur sonra eşini ve üç çocuğunu getirir. Gültepe'de bir ev kiralanır. yedi yıl sonra Gültepe'de bulunan tanıdıkları Mustafa Kemal Mahallesi'nde ev yapıyoruz deyince, onlarda arkadaşlarından borç alarak 20 yıldır oturdukları evlerini inşa ederler (156).

Şekil 3.3.2 Hane halkı üyelerinin geldikleri coğrafi bölgelere göre dağılımı

Ailesi hala Yozgat'tadır, eskiden iki-üç yılda bir giderlermiş ama uzun süredir gitmiyorlarmış. Kayınpederinin de babasının da tarlası yokmuş. "Zaten toprak olsa ne işimiz var burada" diyor kadın. Eşinin de köyde işi yok, gurbete çıkar çalışır kazanır, döner birlikte harcarlarmış, sonra hep birlikte göçmeye karar verirler (169).

Eşinin ölümü üzerine çocuklarını da alıp, onların eğitimini tamamlaması için abisinin yanına Gediz Mahallesi'ne gelmiş Karaburun'dan ayrılalı 25 yıl olmuş. İkinci evliliklerinden sonra Gediz Mahallesi'nde kirada yaşayan çift evin beyinin Bayındır'daki ailesinin ısrarıyla 2001 yılında Bayındır'a taşınmış. Orada rençperlik yapmaya çalışmışlar ancak evin hanımının deyişiyle başaramazlar. "Biz tarlaya tabana alışık değiliz" diyor. Evin beyi kendi tarlalarında çalışmış. Tarla işlerinde yapamadıkları ve aile içindeki sorunlar nedeniyle iki ay önce İzmir'e dönerler. Taşandıktan sonra Bayındır'a gitmemiş. Karaburun'a ise iki haftada bir eşiyile birlikte gidiyor (172).

Çocukların eğitimi (% 2,8) ise diğer göç nedenleri ile birleşmiştir:

17 yıl önce Erzincan'ın Tercan ilçesinden İzmir'e- Mehtap Mahallesi'ne göç etmişler. "Çocuklarımız okusun istedik, biz cahil kaldık onlar kalmasın dedik. Durumumuz daha iyi olur dedik ama daha kötü oldu." İki ay Mehtap Mahallesi'nde yaşadıkdan sonra, akrabalarının bulunduğu Kuruçeşme Mahallesi'ne gelmişler. "Akrabalarımız vardı, yardımcı olurlar diye geldik ama olmadılar, herkes kendi geçim derdinde" (198).

Bizim araştırmamızda, "kırdan" kente göçün, az da olsa gözlenen bir diğer nedeni, kan davalarıdır. Kan davaları, diğer nedenlerden farklı olarak, memleket ile bağların daha köklü bir şekilde kopması anlamına gelir:

1977 yılında Batman'dan İzmir'e gelmişler. Köyde başkasının işlemediği bir suçla kendisini suçlamışlar. Olay bir kan davası olayına dönüştüğü için Batman'dan ayrılmış. Önce Boğaziçi'nde iki yıl, sonra Gürçeşme'de iki yıl kalırlar. 1983 yılında Kuruçeşme'ye yerleşirler (194).

1967 yılında kan davası nedeni ile İzmir'e göç ederler. "Karadenizlilerin % 99'u kan davalıdır, amcamız birkaç kişiyi öldürünce düşman sahibi olduk. Kaçtık, geldik" diyor. "12 yaşında iken memleketten gelince okuyamadık." 1988 yılında Mustafa Kemal Mahallesi'ne

taşınmışlar. Eşi, 55 yıl önce İzmir'de doğmuş. Kadının babası İzmir'e geldiklerinde, Yeşildere'de yaşamaya karar vermiş. "Babam bağ bahçesinde çiftçi olarak çalışırdı. Tarlalarını sattı ve ailecek İzmir'e göç ettik." Evlendiklerinde bir yıl Eşrefpaşa semtinde kiralık evde yaşarlar. Daha sonra Kadifekale'ye taşınırlar. 1988 yılında ise kadının akrabalarının bu mahallede olması nedeni ile mahalleye gelirler. "Burası ormanlık alandı. 1990 yılındaki yıkımdan sonra ağaçlık alan kalmadı. Sadece bahçemizdekiler kaldı" (174).

Hanelerin yine büyük çoğunluğu (% 62,9), göç etmeden önce, geçimlerini tarımsal faaliyetler ile sağlamıştır. Diğerleri de, göç etmeden önce, işsiz (% 11,2), memur (% 1,7), esnaf (% 6,9), ya da çobandır (% 3,4). Geldikleri yerdeki mülkiyet durumuna bakıldığında, yarıdan fazlasının evi (% 53,8), tarlası (% 52,1); ve dörtte üçünden fazlasının da hayvanı (% 70,6) hiç olmamıştır. Memleketinde daha önce evi (% 21), tarlası (% 18,5), hayvanı olup (% 25,2), şimdi olmayanlar, ya göç ederken ya da daha sonra satmıştır. Ancak, bu günkü yaşam koşullarına bakıldığında, bu varlıkların, yaşam düzeyini yükseltmeye katkısı olduğu söylenemez. Yine, memleketlerinde halen evi (% 25,2), tarlası (% 29,4) ya da hayvanı (% 4,2) olanların da, mülkün miras yoluyla çok sayıda çocuğa bölündüğü ve memleketleri ile ilişkilerinin niteliği ve mülklerinden geliri olanların % 3,4 gibi son derece düşük bir oranla temsil edildiği düşünülürse, bu mülklerin, çoğu gecekondü sakininin kentteki yaşamlarına katkısı olduğunu söylemek mümkün değildir:

Kadın Urfalı, eşi de Urfa- Diyarbakır arasında kalan Siverek'ten. Evlendikten sonra Urfa'da 5 sene yaşamışlar iki kız da orada doğmuş, sonra posta memuru olan kocasının İzmir'e tayinini istemişler. İzmir'i tercih nedeni, kadının görüncesinin İzmir'de yaşıyor olması. Kadının babasının çok malı varmış ama 7'si kız 5'i oğlan 12 kardeşlermiş, babası mallarını satıp oğlanlar arasında paylaşmış. Kızlar için tarlalardan birini bırakmış, şu anda o tarlayı da Urfa'da kalan ağabeylerinden biri ekiyor, satılınca parasını 7 kız aralarında paylaşacaklarmış (17).

Kadın Erzurumlu, memlekette ailesinin durumu da iyiymiş, ama köylerinde ağalık varmış ve babası, ben çektim, çocuklarım mağdur olmasın, bir de mal yüzünden kavgaya tutuşmasın diyerek, 1985 yılında hayvanlarını satıp, toprağı da bırakıp bütün çocuklarını da alıp İzmir'e göçer (16).

Tokat'lı bir aile. Görüştüğümüz kız 1,5 yaşındayken Tokat'tan doğrudan İzmir'e göçmüşler. Son kız ve oğlan İzmir doğumlu. Tokat'tan ailevi sorunlar nedeniyle ayrılmak zorunda kalmışlar. Tokat'tan ayrıldıklarında anneleri İstanbul'a göçmek ister ama İzmir'de akrabaları olduğu için buraya gelirler. Babalarının orada çok koyunu varmış ama ailesiyle ilgili problem yaşadığından onları bile bırakıp gelirler. Koyunlara sonra ne oldu, kim sattı bilmiyorlar. Tarlalarını da şu anda amcaları ekiyor ama parasını göndermiyor. Oradan hiçbir şey getirmediği için ilk geldiklerinde burada epey zorlandıklarını belirtiyor (151).

İzmir'i tercih nedenlerinin başında, akrabaların ya da aile üyelerinden bazılarının burada olması gelir (% 62,9). İzmir'de iş bulmuş olmak ya da bunu daha kolay olacağını düşünmek (% 23,3), İzmir'in diğer büyük kentlere göre daha uygun koşullar sunacağı beklentisi (% 11,2) ya da İzmir'in "güzel" bir kent olması, bildirilen diğer tercih nedenleridir.

Evin reisi 1969 yılında resmi nikâhlı karısıyla evlenmiş, 1979'da karısı ve çocuklarıyla İzmir'e çalışmak için gelmiş, İzmir'i seçmesinin nedeni burada akrabalarının olmasımı ama 1,5 sene kaldıktan sonra Kars'taki malları sebebiyle dönmüşler. Sonra 1980 yılında imam nikâhıyla o zaman 20 yaşında olan ikinci eşini almış ve 1989 yılında hep birlikte buraya göçmüşler. Göç etmelerinin sebebi akrabalarla ilgili sorun çıkması. Çünkü adamın evli olan oğlu akrabalarından birinin kızını kaçırmış ve kavga olmasın diye hep birlikte İzmir'e kaçmışlar. Önce bir süre Kuruçeşme'de kirada otururlar, sonra bu mahalleden arsa almışlar ve evlerini yaparken de yine bu mahalleden başka bir eve kiraya çıkmışlar, gidip gelmesi kolay olsun diye. Kaçırılan kızın ailesiyle daha sonra barışılmış ama tekrar Kars'a dönmeyi düşünmüyorlar çünkü akrabalarının çoğu buraya göç etmiş ve memlekette pek kimse kalmamış. "İncelerseniz aynı soyadı olan birçok aile bulursunuz" diyor oğlan (18).

Göç süreçlerinde ortaya çıkan esas özelliklerden ikisi, doğrudan (% 82,9) ya da kademeli (% 17,1) olmasıdır. Ankara (% 4,6), Adana (% 1,5), Aydın (% 3,1), Balıkesir (% 6,2), Bursa (% 6,2), Manisa (% 7,7) gibi birbirlerine yakın değerler ile temsil edilen diğerleri arasında, Mersin (% 14,9) ve İstanbul (% 18,5) ilk göç edilen yerlerde öne çıkan kentlerdir.

Yeni evli aile bir süre kaynının tarlasında çalışmış ve onun evinde yaşamış. Ancak geçim sağlamak için evin beyi İstanbul'da geçici sürelerle çalışmaya gitmek zorunda kalmış. İstanbul'da Esenler ve farklı semtlerdeki akrabaların yanında kalıp çalışan evin beyi bir süre sonra köye dönmüş ve ailesini İstanbul'a taşımış. En büyük çocukları Ardahan doğumlu, iki çocukları ise İstanbul'da doğmuş, en küçük ve görüşme sırasında yanımızdaki 15 yaşındaki erkek çocuk ise İzmir doğumlu. İstanbul'da 6-7 yıl kalmış, evin beyi inşaatlarda çalışmış. Evin hanımının kardeşleri İzmir'de olduğu için "daha iyi geçim yapabilmek için" 1988 yılında buraya gelirler (21).

Ailenin memleketi terk ediş nedeni işsizlik. Önce, 1978 yılında, Balıkesir'deki akrabalarının (evin hanımının teyze oğlu) yanına taşınmışlar. İlk iki çocukları Balıkesir doğumlu. 1991 yılında İzmir'e Gediz Mahallesi'ne, evin beyinin akrabasının yanına taşınmış, burada iki yıl kirada kalmış. 1993 yılında ise Mustafa Kemal Mahallesi'ne. Üç çocuğun doğum yeri de İzmir Buca-Gediz (22).

Eşi, 14-15 yaşlarındayken çalışmak için Balıkesir Erdek'e gitmiş. Makine operatörü olarak çalışıyormuş kadın da evlenip Balıkesir'e gelin gider, 1,5 sene orada kalırlar. Adam çalışırken yaptığı iş sebebiyle sol bacağına sorun çıkar, artık operatörlük işi yapamaz. Onlar da, akrabalarının çoğu burada olduğu için, ailece İzmir'e göç ederler. Bütün eşyalarını Balıkesir'de bırakıp, kadın annesinin yanına Manisa'ya gider, adam da iş aramak için İzmir'e gelir, iş bulup ev de tutunca ailesini de İzmir'e yanına alır (30).

Aile, 1982 yılında Erzincan'dan ayrılarak 2 çocukları ile birlikte Zonguldak'a giderler. Göç sebebini ise işsizlik ve ekonomik sebepler olarak açıklıyor evin oğlu. Zonguldak'ta yaşıyorlarken babası iş için İzmir'e gidip geliyormuş İzmir'deki akrabalarının tavsiyesi ile 1986 yılında İzmir'e göç ederler. "İzmir'de iş imkanı daha çok" diyor evin oğlu. Akrabaları bu mahallede çok olduğu için burayı tercih ederler (192).

Göç sürecinin bir diğer özelliği de, "kırsal" kökenli göçmenlerin önce köyünün bağlı olduğu kent merkezine, arkasından da daha büyük kentlere göç etmesidir. Bingöl (% 1,5), Erzincan (% 6,2), Erzurum (% 3,1) Şanlıurfa (% 1,5), Batman (% 3,1), göç sürecindeki böylesi duraklardır.

Evlendikten iki yıl sonra, 1989 yılında akrabalarının tavsiyesi üzerine Erzurum'dan göç ederler. İlk geldiklerinde Kemalpaşa'daki dayılarının yanında bir ay kalırlar. Amcasının Bayraklı'da bulduğu evde bir yıl kirada yaşarlar (183).

Erkek, evlendikten sonra köyde iş olmadığından 1965 yılında Batman'a taşınırlar. Köyde hiç mülkleri yokmuş. Batman'da galerilerine haciz gelince İzmit'teki akrabalarının yanına, önce büyük oğul ve babası gider. Bu arada kadın ve çocuklar, Silvan'da babalarının yanında yaşarlar. 1979 yılında onlarda İzmit'e göç ederler. Pet-Kim'de çalışan dayısının oğlu yer bulmalarında, iş kurmalarında yardım eder. İki yıl sonra İzmir Kuruçeşme'de amcasının oğlunun yanına gelmeye karar verirler. "İzmit'te çalışıyorsak burada da çalışırız dedik" diyor evin büyük oğlu (184).

Erkeğin babasının 1983 yılında vefatı üzerine amcası Erzincan'a giderken onları da beraberinde götürmüş. "Başka kimsemiz yoktur". 1996 yılında akrabalarının tavsiyesi üzerine İzmir'e gelmeye karar vermişler. Erkek, 15 gün öncesinden gelerek kalacak evi ayarlamış, daha sonra da ailesini getirmiş (190).

Erzurum'da hayvancılık ile uğraşırken kocası çalışmak için Erzincan'a gider. Doğru dürüst iş bulamayınca 4 ay sonra ailece İzmir'e göç ederler (191).

Belirtilmelidir ki, ister kademeli, ister doğrudan olsun, göç her zaman, "kırdan" başlayıp, kentte biten doğrusal bir süreç değildir. Kentteki geçim zorluğu, en başa dönmeye de zorlayabilir. Ancak yine, "en baştaki" ekonomik nedenler işe koyulunca çözüm, tekrar kente gelmektir:

Evin beyi, askerliğini tamamladıktan sonra 1957 yılında Konya'ya, 1959 yılında İzmir'e tanıdıklarının yanına çalışmak için gelir. Geldiği ilk yıllarda fırıncıda çalışmış sigortalı olarak. O zamanlar bekâr olduğu için ev kiraladığını ve uzun bir süre firında yatıp, yaşadığını belirtiyor. İkinci eşiyile İzmir'de evlenmiş. Evlendikten sonra kiralık eve çıkmış. Yıkık Kemerden bir gecekondunu almış. Babasının vefat etmesi üzerine çocukların çoğalması ve geçim zorluğundan köye geri dönmüş. Ancak babasından kalan malların varisi çok olduğu için mülk edinemeyince tekrar İzmir'e dönmüş. Kendi arazilerini alamayınca geri dönmeye karar vermişler. "İzmir'de fakir adam barınabilir diye bir duygumuz vardı. Çalışan adam geçinebilir diye düşünülürdü bizim oralarda. Ucuzluk ta var" diyerek neden İzmir'e göç ettiklerini açıklıyor. Döndükten sonra Akıncılarda kirada kalırlar. Orada kiracıyken M.Kemal'de gecekondunu yapıldığını duyarlar ve 15 yıl önce (1988) buraya gelip gecekondularını yapmışlar. "Yıkılıp yapıyordu, bizde yapalım şansımızı deneyelim dedik" diyor. Hiç yıkım görmemişler (173).

1990 yılında hep birlikte Batman'dan İzmir'e göç ederler. 1992 yılında ekonomik sebeplerle Batman'da baba evine gidip, bir yıl kaldıktan sonra tekrar Kuruçeşme'ye geri dönerler (193).

Buca gecekondunu sakınlarının, memleketlerinden göç etme tarihlerinde belli tarihlerde bir yoğunlaşma gözlenmediği halde, İzmir'e göç ettikleri tarihlere bakıldığında, 1983 yılından başlayan bir artış gözlenir. % 17,4'lük bir oran, 1982 ve öncesinde göç etmiş iken, % 25'i 1983 ve 1988; % 30'u 1989 ve 1994; % 25,1'i 1995 ve 2000 tarihleri arasında İzmir'e gelmiştir. 2000'den bu yana da azalarak da olsa (% 2,3) İzmir'e göç devam etmektedir.

Çok büyük bir kesim (% 86,1) İzmir'e göç ederken maddi yardım almamıştır. Yarıdan biraz fazlası (% 58,6) bütün ailesiyle göç ederken, diğerlerinde ise göç, ya önce

aileden birden fazla erkeğin (baba- oğul) (% 17,2), ya da bir erkeğin tek başına (% 9,5) gelmesi ile başlamıştır. Görüşülen kadınlar ise, ailesinin göç kararına bağlı olarak (% 14,7), evlenmeden önce, aileleri ile gelmişlerdir.

Kocasını askerden döndükten sonra tanıdıkları aracılığıyla İzmir'de arsa bulur, bir ay sonra da karısını, oğlunu ve henüz bebek olan kızını da alıp hep birlikte göçerler. Bu arada adamın ailesi Almanya'dan döndükten sonra kendilerine para vermedi diye oğullarını dışlarlar. 10 kardeşten iki oğlan babaları ölmeden kâğıt imzalatıp babalarının mallarını kendi üstlerine geçirirler, bunlara da hiçbir şey kalmaz (3).

Burada vurgulanması gereken bir diğer nokta, başka araştırmaların da (Şenyapılı, 1981; 1983; Işık ve Pınarcıoğlu, 2001) gösterdiği, kent içi hareketlilik. Bu, İzmir'e geldiklerinde önce, bir süre başka bir mahalledeki akrabaların evinde misafir olmak; yine akraba ya da hemşerilerin olduğu başka bir mahallede ev tutup bir süre orada yaşadıkdan sonra halen yaşanan mahalleye gelmek şeklinde gözlenir:

İzmir'e dört yıl önce gelmiş, önce Menemen'de evin hanımının ablasının yanında (Hasanlı-İncirli) kalınmış. Çocuklardan 3'ü Muş, 2'si İzmir doğumlu. İzmir merkeze gelmeyi eşinin işi için istediğini, burada çalıştığını (Çiğlidi) eşinin günlerce eve gelemediğini, buraya taşınırlarsa rahat edeceklerini düşündüklerini söylüyor. Buraya taşınmalarında Gediz'de oturan evin beyinin ablasının etkisi olmuş. Ev sahipleri de Gediz de oturuyor (23).

Karşılı bir aile, 20 yıl önce evlendikten hemen sonra dede ve babaanne de beraber olmak üzere İzmir'e göçmüşler. İlk olarak hep birlikte Manavkuyu'ya taşınmışlar. Görüşme yaptığımız ilk çocuğun doğumuna az bir süre kala yine Manavkuyu'da ayrı bir eve taşınmışlar. 4-5 yıl orada yaşadıkdan sonra Seferihisar'a taşınmışlar. Bu süre içinde bir zamanda da (görüştüğümüz oğlan tam tarihini bilemiyor) babaanesi ve dedesi Mustafa Kemal'e taşınmış. Babaları ölünce annesi çocuklarını da alıp kayınvalidesinin yanına taşınmış. Daha sonra kayınvalidesinin yanındaki arsaya da kendilerine ev yaparlar (19).

Aile Kars Çıldır'dan gelmiş. Evlendikten iki ay sonra buraya gelmişler. beş oğlan, iki gelin, kayınvalide ve kayınpeder hep birlikte göç edilmiş. Önce kendi babasının halasına gelmişler ve ailecek orada iki-üç ay kaldıktan sonra şu an oturdukları yeri alıp, bir oda olan yeri büyütüp, inşaat yapılmış ve taşınmış. 3. gelinin Kapılar'daki amcası babasının İzmir'e gelmesini ister ve ailece taşınırlar. İzmir'e geldikten sonra anne ve babası hiç çalışmamış. Önce Kapılar (Basmane), sonra Gediz Mahallesi'ne taşınırlar (4).

Kadının annesi ve babası o daha 1,5 yaşındayken boşanmışlar, 6 yaşına geldiğinde de annesi başka bir adamla evlenmiş ve bu nedenle Ödemiş'ten İzmir'e göçmüşler. İlk göçtüklerinde Çimentepe'de oturuyorlarmış, 10 yıl orada oturduktan sonra 5 yıl da Akıncılarda oturmuşlar. Sonra da evlenip bu mahalleye taşınmış. 10 yıldır da bu evde oturuyor. Eşi de 20 yıl önce ailesiyle birlikte Sivas'tan, Çimentepe'ye göçmüş. Yeşilyurt'ta ailesi bir ev almış ama oradan yol geçecek demişler, babası da satıp bu evi almış. Kadın, "kayınpederim biraz saftır benim, her söylenene inanır, yıkılacak diye yok pahasına sattığı ev hala yerli yerinde duruyor" diyor (31).

1980'li yıllarda eşi, İzmir'deki akrabalarının yanına çalışmak için gelir. Burada "ara işler" dediği hamallık, taşımacılık işlerinde çalışır. Köye döndükten sonra çobanlık yapmış. Ancak geçim sorunu yaşandığı için İzmir'e gelmeye karar vermişler. Eşi burada ehliyet kurslarına katılmış. Önce Gültepe'de kirada kalınmış, (1985 yılı) 13 lira aylık kira ödenmiş. Mustafa Kemal Mahallesi'ne 1985 yılında gelmişler. Eşinin akrabaları (evin beyinin kız kardeşi) Gültepe'de oturduğu için önce bu mahallede onların yardımıyla buldukları eve taşınmış. Gelişlerini, "gelmeyi hiç istemedim, ağlayarak geldim. İki valizle geldik. Sürekli kalırsız diye gelmedik. Ehliyetini alır döneriz dedik. Döneceğiz diye düşünüyordum" şeklinde anlatıyor.

Gültepe'deki ev çok kötü olduğundan Eski İzmir ve Toros mahallelerine taşınırlar. Eşinin asker arkadaşı buradaki arsaları almalarını önerir. Kiradan kurtulabilmek için bu mahalleye taşınırlar. "Yedi ev değiştirdik sonunda yedinci bizim evimiz oldu" diyor (171).

Gecekondu sakinleri, 1979'dan itibaren Buca'daki halen yaşadıkları mahallelere gelmeye başlamışlardır. 1982'den önce göç edenlerin oranı, % 2,1 iken, 1983'te, % 4,8'e yükselir. Bu tarihten sonraki 5 yıllık dönemlere bakıldığında, % 24,3'ü 1983-88 yılları arasında; % 30,1'i 1989-95; % 24'ü, 1996- 2000 yıllarında gelmiştir. Bu mahalleleri tercih nedenlerinin başında, akrabalarının ya da hemşerilerin buralarda olması (% 43,1) gelir. Oturdıkları evin arsasına para vermiş olanlar ve kiracı olanlar için ise, asıl neden, bekleneceği gibi, arsa ve kiraların ucuz olmasıdır (% 25,2). Tabi, "arsaya para vermemek" de (% 22,8) bir diğer önemli sebeptir. Yine özellikle kadınlar için önemli bir neden, evliliğidir (% 6,5). Eski gecekondu alanlarının oluşumunda en belirleyici nedenlerden biri olan, iş yerine yakın olmak isteği ise, en düşük değer (% 2,4) ile temsil edilir. C. Sevginin, alan araştırmasını 1983-84 yıllarında yaptığı, İzmir gecekondualarında yaptığı araştırmada, daha o yıllarda gecekondu yerleşim alanları ve sanayi alanları ilişkisinin kopmaya başladığı dile getirilmektedir (Sevgi, 1988). Genellikle düzenli olmayan işlerde, geçici ve güvencesiz olarak çalışmakta olan, bu bölgelerdeki gecekonducular içinde, işyerine yakın olmak, giderek önemini yitirmiştir. Aşağıdaki, memleketlerinden ayrılmalarından, halen oturdıkları mahalleye gelene kadar ki göç hikayeleri, birçoğunun ortak deneyimini yansıtır:

Görüşülen büyükbaba Karşlı olduklarını, ancak nüfus cüzdanlarının Erzurum olarak geçtiğini belirtiyor. Erzurum 200 kilometre, Kars ise 30 km olduğundan kendilerini Karşlı kabul ediyor ve 1990 yılında İzmir'e Kars'tan geldik diyor. İki yıl Toros-Esentepe'de oturulduktan sonra bu mahalleye, şimdi oturdıkları yere taşınmış. İzmir'e gelişlerini; "Köydekiler, köyü sattılar, biz de sattık geldik. İzmir fakir yeri diye bilinir, biz de rahat bir geçim sağlamak için sattık geldik" diyerek anlatıyor. İlk kaldıkları mahallede kirada oturmuş, kiradan kurtulmak için, ev sorunlarına çözümü buraya gelerek bulmuşlar. "Tapulu ev alayım istedim param yetmedi." Büyükanne de "Çocuk askerde, diğerleri küçük, yardım edenimiz yoktu, alamadık" diyor. 1979-80 yıllarında Toros'a yerleşmiş olan amcaoğullarının yardımıyla aynı mahallede kiraya çıkmış, İzmir'de ikinci olarak bu mahalleye gelmiş ve artık burada kalmayı planlıyorlar. İlk geldiklerinde 2 evin bulunduğu sokaklarında konutlardaki artışın 1992 sonrasında olduğunu belirtiyorlar. "Gecekondu huzursuzluk yaratır, devletle uğraşılmaz" diyen büyükanne aynı zamanda bir evleri olsun istemiş. Böylece bu mahalleye gelmiş; büyükanne mahalleyi ve evlerini seviyor, tapuyu alıp burada kalmayı umuyor. Büyükbaba ise, burasının güzel olduğunu ancak İzmir'den hoşlanmadığını belirtiyor, kız kardeşinin Ankara'da oturduğu mahalleyi (Abidinpaşa, Tuzluca'yı) sevdiğini söylüyor (24).

Önce memleketten amcaları göç ederek Buca-Selvilere yerleşmişler. Daha sonra 1983 yılında, ağabeyleri çalışmaya gelmişler. Babası ise, 1984 yılında oğullarının İzmir'de çalışması nedeniyle, çiftçilik yaptığı köyünden ailesini de yanına alarak ayrılmış. İzmir'e geldiğinde 13 yaşındaymış. "Tarlalar çok vardı ama ortağa verdiğimiz için çok kalmıyordu bize. O yüzden babam İzmir'e gidelim dedi." Sırayla, Bornova-Mansuroğlu (ailesi ile birlikte), Bayraklı, Mustafa Kemal mahallelerinde kirada yaşamışlar. yedi yıldır bu mahalledeler. İlk evlendikleri zaman Bayraklıda kayınvalidesinin yanında aynı evde yaşamışlar. Ailesi daha sonra tarlalarını

satarak, Naldöken semtinden ev satın almışlar ve Bornova'dan ayrılmışlar. Kendileri de kiralık evde oturmak istemeyince Mustafa Kemal Mahallesinde oturan amcasının bulunduğu, 2 oda olan evlerini 250 milyon lira vererek 1996 yılında satın almışlar (175).

Kiracı olan ailelerin de, yukarıda belirtildiği gibi, bu mahalleleri tercih nedeni, akraba ya da hemşerilerinin varlığı ve kiraların ucuz olmasıydı. Diğer yandan, gecekondular sahiplerinde gözlenen göç nedenleri ve kent içi hareketlilik, kiracılar için de geçerlidir:

1983 yılında kadın kendi ailesi (anne-babası) ile birlikte göç etmiş, eşi ise 25 yıl önce 1978 yılında kardeşleri ile birlikte İzmir'e gelmiş. Her iki aile için de ekonomik olanaksızlıklar göçe zorlayan nedeni oluşturmuş. "fakir kenti İzmir". İzmir'de yaşamının İstanbul ve Ankara'ya göre daha kolay olduğunu söylüyor. Yeni evlendikleri 1994 yılından 1996 yılına kadar Evkâl'de kirada oturmuşlar. 1996 yılı ile 1997 yılları arasında kayınvalidesinin yanına, Ağrı/Doğubayazıt'a gitmiş, 1997-1998 yıllarında Buca'da kendi ailesinin yanında yaşamış, 1998 yılında Kuruçeşme'deki bu eve kiracı olarak taşınırlar (182).

Gültepe Toroslar'da, 2-3 yıl kirada kalınmış, Çamlıkule'de kendi gecekondularını yapmışlar, orada dört yıl kalınmış ancak 99 yılında gecekonduları yıkılmış. O tarihten beri aile kirada yaşıyor. Bu mahalleye de 99 yılında gelinmiş, muhtarın evinin karşısındaki evde kira vermeden bir süre kalınmış, bu mahallede de dört ev değiştirilmiş (25).

Yozgat doğumlu olan çift, 8 yıl önce İzmir'e doğrudan göçle gelmişler. Evlenmelerinin ardından eşinin ailesi ile ortaya çıkan çatışma ve ekonomik yetersizlikler onları göç etmeye zorlamış. Önce eşi gelmiş, biraz çalışmış, 1-2 ay sonra kendisi gelmiş. Çocuklar da İzmir'de doğmuş. Neden İzmir? sorusuna cevap olarak eşimin arkadaşı vesile oldu yanıtı geliyor. Bu mahalleyi tercihleri için ise "akrabalar da bu mahallede oturuyor, kiralar uygun" diyor (155).

Kocasıyla İzmir'de tanışmışlar. Kendisi, İzmir'e babası ölünce gelmiş. beş kardeşlermiş. Evli kardeşleri, İzmir'e teyzesinin yanına göndermişler. İlk geldiklerinde, Buca'nın Şirinyer semtinde oturmuşlar. Evlendikten sonra Barış Mahallesi'ne taşınmışlar. Kayınlarının evlerinde oturmuşlar. Bu mahalleye bir ay önce taşınırlar (160).

Yozgatlılar. 14 yıl önce evlenerek İzmir'e göçmüş, eşi ise 12 yaşından beri inşaatlarda çalışmak için gelir, 1-2 ay çalışır memlekete dönermiş. Buraya geldiklerinde de 3-5 arkadaş birlikte bekâr evinde kalırlarmış. Evlendikten sonra 13 yıl boyunca Gediz Mahallesi'nde kirada oturmuşlar. Son bir yıldır da bu evde oturuyorlar (178).

Erkek, askerliğini bitirdikten sonra çalışmak üzere İzmir'e gelmiş. İzmir'e ailesi ile birlikte 1984 yılında gelişleri, burada çalışan ağabeylerinin aracılığı ile olmuş. Bu mahalleyi seçmelerinde akrabalarının burada olması kadar, ev kiralarının da uygun olması etkili olmuş (201).

Buca gecekondulari sakinlerinin, üçte birinin memleketleri ile hiç ilişkisi kalmamıştır. Büyük bir kısmının ilişkisi de sadece ziyaret (% 40,5), telefon ya da mektup ile haberleşme (% 19,8) düzeyindedir. Memleketleri ile ekonomik ilişki, 1980 öncesi gecekondular araştırmalarında kentteki yaşama önemli bir geçim desteği olarak belirtilirdi. C. Sevgi tarafından 1983-84 yıllarında İzmir gecekondular mahallelerine uygulanan araştırmada, nüfusun % 62,5'inin doğum yeri ile ilişki kurmadıkları ya da düzensiz kurdukları bulgulanmıştır (Sevgi, 1988). Alan araştırması, 1992 yılında yapılan ve Ankara, İstanbul, İzmir, Gaziantep kentlerini kapsayan gecekondular araştırmasında, hane halklarının dört kentte de doğum yerleri ile ilişkilerinin bittiği belirtilmektedir (Şenyapılı, 1996). Bizim

araştırmamızda, köydeki mülklerinden gelir (% 3,4); kışlık yiyecek yardımı (% 6,9); ve köydeki akrabalarından maddi yardım (% 0,9), çok az sayıda hane için geçerlidir. Büyük çoğunluğu (% 85,2), geri dönmeyi düşünmediği halde, geri dönmeyi düşünenlerin oranı da (% 14,8) hiç azımsanacak bir düzeyde değildir. Geri dönmek istemeyenlerin bildirdikleri nedenler, köyde yapacak bir şeylerinin olmaması (% 35), köyde kimsesinin kalmamış olması (% 12,6), evlerinin, işlerinin burada olması (% 15,5), çocukların geleceği (% 13,6), memleketinde aile içi anlaşmazlıklar olması (% 4,9), İzmir’i sevmeleri (% 13,6), köy işlerinin zor gelmesidir (% 2,9). Memleketine geri dönmek isteyenler ise, İzmir’de iş bulamamış ve geçinememiş olanlar (% 16,7), çiftçilik yapmak isteyenler (% 22,2) ya da memleketini özleyenlerdir (% 61,1). Memleketine geri dönmeyi isteyenlerin oranı, tanıdıklarından geri dönenler olduğunu belirtenler (% 15,4) ile birlikte alındığında, bu günkü gecekonduların tamamı için, kentin “ne pahasına olursa olsun” yaşanacak, ya da “tutunma olanağı” bulunabilen bir yer olduğunu söylemek kolay değildir. İzmir dışında, başka bir büyük kente (% 12,1) veya Ege’de başka bir kente (% 12,1) göç etmeyi düşünenler hesaba katıldığında ise, “fakir kenti” ya da “diğer kentlerden daha uygun” koşullar sağlayacağı beklentisi ile gelinen İzmir’de yaşamının da pek kolay olmadığı görülür. Mekansal koşulları sonraki sayfalarda ayrıntı ile incelenecek olan Buca gecekondularının da büyük çoğunluk (% 69,7) tarafından sürekli yaşanacak bir yer olarak görülmediği, kent içi hareketlilik içinde bir uğrak noktası olduğu söylenebilir. Diğerleri ile karşılaştırıldığında, çok azı (% 6,1) bu mahallede, ancak, başka bir eve taşınıp yaşamayı düşünmektedir. Bu bölüm ile bir sonrakinin, İstanbul’a göç edecek bir ailenin öyküsü ile bağlayalım:

Senelerce çalışıp para kazanmış ama eli çok açılmış, kazandığını hiç biriktirmemiş, hep dağıtmış. “Benim kocamın eli öyle açıktır ki, örneğin en son külüstür bir arabamız vardı, bir arkadaşı istemiş, ona vermiş, külüstür de olsa dört tekerleği vardı” diyor kadın. Kadınlı evlendiklerinde pek parası yokmuş ama evlenmeden önce birkaç şehirde çeşitli işler yaptığı için nasıl olsa bir şekilde para kazanacağını düşünüyormuş. Mesela; Adana’da tuhafiyeye açmış, Mersin’de plastik fabrikası kurmuş, Kemeraltı’nda elektronik dükkânı açmış, bir ara da inşaat işlerinde çalışmak için Libya’ya gitmiş. Evlendikten sonra da başka illerde çalışmaya devam etmiş. En son 2 yıl önce İstanbul’da rulman alıp satma işine girerek İstanbul’da çevre edinmiş. Bir süredir de mahalle aralarında arabasıyla dolaşarak çilingirlik yapıyormuş. Son birkaç aydır da İstanbul’daymış, Küçük Çekmece – Sefaköy’de ev tutmuş, kadın evi henüz görmemiş ama kısa bir süre sonra taşınacaklarmış. Kadın da evlenmeden önce konfeksiyona çalışmaya gidirmiş, evlendikten sonra kocası bırakmamış ama bir ara kocasının maddi durumu kötülediğinde, ona yardım olsun diye yemişte çalışmaya gitmiş. Büyük oğlanın soğuk algınlığına dayalı damar tıkanıklığı hastalığı varmış. Bu hastalık için bütün aileye yeşil kart vermişler, Behçet Uz Hastanesi’ne gidiyorlar (29).

3.3.5. İş Gücünün Yapısı, Emek Pazarına Katılım ve Gelir Düzeyi: “Şu anda iş yok evde yatıyorum. 3 gün bir yerde, 5 gün başka yerde, nerede iş olursa gidiyorum.”

Bu alt başlık altındaki iş gücünün yapısı ve emek pazarına katılım konusunu ayrıntılı incelemeye geçmeden önce, yine temsil edici birkaç örnek ile başlamak isteriz:

Eşi 43 yaşında, bir aydır işsiz ve inşaat ustalığı yapıyor. 15 yıl önce iki yıl süre ile Büyükşehir belediyesinde işçi olarak çalışmış. Evlendikleri ilk yıllarda İstanbul'a 1-5 aylık dönemlerde çalışmaya gitmiş ve eşine para göndermiş. Oğullar, 25 ve 18 yaşındalar. Buca- Gökdere'de bulunan plastik fabrikasında asgari ücret ile çalışıyorlar. Büyük oğul bir yıl önce bu işe girmiş, küçüğü ise 3 yıldır çalışıyor. Biri yeni başladığı, diğeri ise yaşını yeni doldurduğu için, ailesi sosyal güvencelerinden henüz yararlanamıyor. 21 yaşındaki kızı 2 yıl önce, yaz tatilinde aynı fabrikada çalışmış ve geçen sene de muhasebe kayıtlarını tutmuş. Bu sene çalışacak mısın diye soruyoruz. “Nerdeee iş yok ki” diyor. 25 yaşındaki büyük kızı ise 1 yıldır, Denizli'de bir otelde çalışıyormuş. Ayrıca 5 senedir Eylül ayında başlamak üzere kendi ifadeleri ile “defne silkeliyorlar”. “Otobanın başında kamyonları tutanlar oluyor, bize verin işi diye.” Boş bir arsaya kamyonlarla getirilip dökülen defne çalıları bir iki gün kurumaya bırakıldıktan sonra bir sopa yardımı ile silkeleniyor. Çalılar, aralıklarla dökülüyor ve her ailenin çalışı belli oluyor. Yapraklar toz olmadan çuvallara dolduruluyor. İş veren bayanın her akşam gelip onları kontrol edip, gözdağı verdiğini söylüyorlar. “Yapraklar ufalanmasın, içinde taş küçük çalı olmasın diye tembih ediyor, hatta çuvalları döktürüp yeniden temizletiyor bize” diyorlar. Toplanan defneyapraklarını sabun ve ilaç yapımında kullanılıyormuş (198).

7-8 yıldır ekonomik sıkıntı yaşıyorlarmış. Son 3 yıl önceki yıllara oranla daha kötü geçmiş. Eşi inşaat işçisiymiş. beş yıldır düzenli çalışmadığı için eşe-dosta borçlanmışlar, henüz borçlarını ödeyemiyorlar. Eşi bu beş yıl içinde kahvehane işletmek istemiş, ancak başarılı olamamış. iki ay önce yeni bir işe başlamış. Torbalı/Ayrancılar'da inşaat yapıyorlarmış. 19 yaşındaki oğlu bilgisayar şirketinde elektrik işçisi olarak çalışıyormuş. 6 yıldır aynı işyerine gidiyormuş. İlkokuldan sonra okumayınca çıraklık eğitim merkezine gitmiş, sertifika almış (177).

Ablası Çiğli'de tekstil atölyesinde, erkek kardeşi ise inşaatlarda çalışıyor. şu an işsiz. 41 yaşındaki anneleri ise Çiğli 'de özel bir şirkette temizlik işçisi olarak çalışıyor. 45 yaşındaki babası ise inşaat işçisi ve iş buldukça çalışıyor, sürekli işi olmadığı için nerede iş olursa oraya gidiyor. İşlerini bulurken çoğunlukla tanıdık ve akrabalar aracı oluyormuş. Bazen de aracı olan kişi yevmiyenin bir kısmına el koyabiliyormuş (192).

Evin beyinin Balçova'daki ayakkabı mağazası krizde iflas etmiş. Evin hanımı kocası iflas edince üç sene incir fabrikasında, haftalığı 25 milyon olmak üzere çalışmış. 20 yaşındaki büyük oğlu mahallelerde karpuz satıyor. Liseye giden kızı ilk defa bu yaz tatilinde konfeksiyon atölyesinde ayakçı olarak çalışmaya başlamış (193).

Önceki sayfalarda görülen, düşük eğitim düzeyi, belirtildiği gibi, iş gücü yapısının ihmal edilemez bir boyutudur. Yine, süresiz ve güvencesiz, niteliksiz işler, Buca gecekondularındaki işgücünün de esas özellikleridir. 20 milyon ile 700 milyon TL arasında değişen aylık ücretlerle çalışırlar ve ortalama aylık, 265 milyon TL'dir. İnönü-Gediz Mahallesi'nde çalışanların % 76,6'sı, Mustafa Kemal 1 (Şahin Tepesi) Mahallesi'nde çalışanların % 71,2'si, Mustafa Kemal Mahallesi'nde çalışanların % 62,3'ü, Kuruçeşme Mahallesi'nde çalışanların % 60'ı, 300 milyon TL'nin altında ücret almaktadır.

Dört bölge toplamında 123 hane halkı ve toplam 629 hane halkı üyesi hakkında bilgi toplandığı daha önce belirtilmişti. 123 hane halkında, toplam 213 kişi çalışmaktadır. Her ailede ortalama olarak yaklaşık iki kişinin çalıştığı Buca gecekondualarında, buna karşın toplam hane halkı geliri düşüktür. Ailelerin % 15,3'ünün toplam hane halkı geliri 200 milyon TL'nin, % 36,1'inin geliri 300 milyon TL'nin, % 54,1'inin geliri ise 400 milyon TL'nin altındadır.

Tablo 3.3.5 Hane halkı toplam gelirinin mahallelere göre dağılımı

Aylık Toplam Hane Halkı Geliri (Milyon TL)	M.Kemal I (Şahin Tepesi)		M.Kemal II		Kuruçeşme		İnönü Gediz		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
0 – 100	2	6,3	0	0	0	0	1	3,8	3	2,7
101 – 200	7	21,9	5	15,6	1	4,8	1	3,8	14	12,6
201 – 300	7	21,9	4	12,5	4	19	8	30,8	23	20,8
301 – 400	6	18,8	8	25	4	19	2	7,7	20	18
401 – 500	2	6,3	7	21,9	0	0	5	19,2	14	12,6
501 – 600	1	3,1	2	6,3	3	14,3	4	15,4	10	9
601 – 700	2	6,3	0	0	2	9,5	4	15,4	8	7,2
701+	5	15,6	6	18,8	7	33,3	1	3,8	19	17,1
Toplam	32	100	32	100	21	100	26	100	111	100
Bilinmeyen	4	-	4	-	2	-	2	-	12	-
Genel Toplam	36	-	36	-	23	-	28	-	123	-

Tablodan da görüldüğü gibi, toplam 123 hane halkından 111'ine ilişkin hane halkı bilgisi alınabilmiştir. Hane halkı görüşmeleri 2003 yılının haziran ayında yapılmıştır. Bu tarihte geçerli olan asgari ücret 306 milyon TL'dir. dört bölgenin üçünde ortalama hane halkı büyüklüğünün beş kişinin üzerinde olduğu göz önüne alındığında, bu hanelerin çok büyük bir bölümü için, elde edilen toplam gelirin yetersizliği açıkça görülmektedir.

Burada belirtilmelidir ki, bu rakamlar, her ay düzenli alınan ücretleri göstermez. Süreksiz ve düzensiz, iş buldukça alınabilen ya da, seyyar satıcılık, penye temizleme, emekli olunan yerde çalışma, evin bahçesinde sebze yetiştirilip ya da hayvan besleyip satılması, eve alınan, defne yaprağı ayıklama ya da tişört temizliği gibi ek işler ile de kazanılan ücretleri gösterir:

Konfeksiyon atölyesinde çalışan büyük kızın maaşı 90 milyon. Annesinin merdiven temizliğinden aldığı para ise ayda 40 milyon (181).

Liseye giden oğlu, hafta sonları pazarda çay satarak okul servisi parasını çıkarıyormuş. Bornova'da oto tamircisi olan oğlu haftalık 40 milyon TL ve Şirinyer'de doğramacıda çalışan oğlu, haftalık 45 milyon TL kazanıyor. Kendisi emekli ve maaşı 340 milyon TL. Ortaokula giden kızı geçen yıl 50 milyonluk eğitim yardımını almış (194).

Eşi Tekel'de 9 sene çalışmış. Kıdem tazminatı almış , O da avukat parasıyla çarçur olmuş. Büyük oğlu konfeksiyonda çalışıyor, ayda 200 milyon kazanıyor. Evde olan kızı da konfeksiyonda çalışıyor, aylığı 100 milyon liraya. Kendisi, şimdi pazara gidip, eski elbise satıyor (185).

Kayınpederi inşaat işçiliği yapıyor, iş olduğunda çalışıyor. Gelinin eşi ise Şirinyer'deki bir şirkette pazarlamacı olarak çalışıyor, ayda ortalama 600 milyon maaş alıyor, Diğer görünce ise Kaynaklar'daki bir plastik fabrikasında aylık 140-150 milyona sigortasız çalışıyor (186).

26 yaşındaki oğlu Bornova'da özel bir inşaat şirketinde bekçilik yapıyor. İşini iş ve işçi bulma kurumu aracılığı ile bulmuş. Ayda 250 milyon lira aylık alıyor. Sosyal sağlık güvencesi var. 1990 yılında boş arsada oynarken yüksek gerilim hattından dolayı sağ kolunu kaybetmiş. 27 yaşındaki evli oğlu aynı şirkette inşaat işçisi olarak çalışıyor. Günlük olarak 10-12 milyon lira alıyor (188).

Kocasını iş bulduğu zamanlarda yevmiyesi 10 milyon TL imiş. Yaklaşık bir yıl yeşil karttan faydalanmış ancak iptal edilmiş. Geçen yıl defneyapraklarını ayırma işlerinde çalışmış. Bir kamyon defneyaprağını 10 milyon TL ücret alarak ayıklamış. Kızı, tekstilde sektöründe çalışıyormuş. haftalık 40 milyon TL kazanıyormuş (197).

Kadın, 5 senedir aylık 700 milyon liraya, mevsimlik işçi olarak Pınarbaşı'nda bulunan bir tütün fabrikasında çalışıyor. Defnenin bir kamyonu 4 ton ve bu işten 25 milyon lira alıyorlar. 2-3 haftada bitiriyorlar 25 tonu silkeleme ve çuvallama işini. Odunu için silkelediklerini öğreniyoruz (198).

Tütün toplamaya giden kadın, 15 günde 200 milyon lira kazanıyor (200).

Ayrıca, düşük ücretler ve düzensiz işler ile birlikte vurgulanması gereken bir başka nokta, çalıştığı halde düzenli ücret alamamak, ya da sigortalı görünüp, işveren tarafından sigorta primlerinin düzenli ödenmemesidir. Elbette, bütün bunlar, toplu pazarlık gücünün olmaması ile de yakından ilişkilidir:

Eşi hamallık yapıyor, sigortası yok. Kazandığı para haftada 20 ile 50 milyon arasında değişiyor, işin durumuna bağlı. Özellikle 1-2 yıldır ücretini düzenli alamadığı için ekonomik anlamda sıkılıyorlar (155).

Kadın, 15 yıl tekstil atölyesinde bobinajcılık yapmış. Şu an emekli. 330 milyon emekli maaşı alıyor. Erkek, 40 sene önce Kadifekale'de otururken, askerden geldikten sonra 1973 yılında, İnciraltı'nda akrabalarının balık lokantasında çalışmaya başlamış. Mesleği aşçılık ve balık pişirmede usta. Mustafa Kemal Mahallesine taşındıktan sonra, akrabalarının sigortasız olarak çalıştırdığını anlayınca işinden ayrılmış "Aman uzak olsun cehenneme direk olsunlar" diyor akrabaları için. 1994 yılında pankreas ameliyatı olmuş ve artık rahatsızlığı nedeni ile çalışmadığını söylüyor. "Çok işte çalıştım ben. Araba yıkadım, tıbbi malzeme sattım, sürücü kursunda çalıştım" (174).

Erkek, iş koşullarıyla ilgili şikayetini şöyle aktarıyor: "Eskiden işverenle pazarlık yapardım, şimdi asgari ücrete razı oluyoruz. Dünyanın en ağır işini yapıyoruz. Aynı işi yapan belediye işçisi 750 milyon TL alıyor" (203).

Çalışan nüfus içinde, işgücünün niteliğini görece yükseltecek mesleki eğitim alanların oranı da oldukça düşüktür (% 7). Düşük ücretli olmakla birlikte, sosyal güvence

sunması nedeniyle en çok tercih edilen devlet işinde çalışanlar çok azdır (% 2). Bunlar ve kendi hesabına çalışanlar (% 14,5) dışındakilerin tamamı özel sektörde, kişiler (% 34,4) ya da firmalarda (% 31,3) çalışmaktadır. Ancak, "kendi hesabına çalışmak", her zaman, belirli bir yerde işyeri sahibi olup, düzenli geliri olmak anlamına gelmez:

Erkek, askere gitmeden önce Çimento fabrikasında çalışıyormuş askerden gelince 3 sene aynı fabrikada çalıştıktan sonra fabrikanın kapanması nedeniyle sebze pazarlamacısı olarak çalışmaya başlamış. 12 yıldır kendi kamyoneti ile Alaşehir, Balıkesir vb köylerinden sebze haline ve isteyen pazarcılara sebze getiriyor. "Önceleri işlerimiz iyiydi şimdi bayağı zorluk çekiyoruz. Bu sene işler bozuldu, işler olunca aylık 500 milyon kazanıyoruz." Bağ- Kur'a primlerini 4 aydır ödeyemiyorlar (153).

Hane halkı bireylerin ekonomik faaliyetlerine bakıldığında, sadece % 14.5'inin sürekli nitelikli işçi olduğu gözlenmiştir. Oysa tam 20 yıl önce İzmir gecekondularında yaptığı araştırmada, C. Sevgi, ailelerin % 80'inde en azından ailede bir kişinin güvenceli ve devamlı bir işi olduğunu saptamıştır (Sevgi, 1988). Sürekli işi olanların dışındakiler, geçici işçi ya da mevsimlik işçi (% 15,1), esnaf (% 4,5), seyyar satıcı (% 16) emekli (% 2,5), fason üretici (% 0,3), ev kadını (% 17,8), ev ve temizlik işçisi (% 0,3) evde tekstil vb işçisi (% 1,3)'dir.

Büyükbaba; Anadolu kargoda hamallık, inşaat işçiliği yapmış; büyükanne ise Konak-Kemeraltı'nda hazır giyim işçiliği, mevsimlik işçi olarak 4 yıl boyunca 3 aylık dönemlerde yemişte çalışmış, sekiz yıldır çalışmadığını belirtiyor. Yan binada oturan evli oğlu (35 yaşında) TEKEL'de sürekli işçi olarak on yıldır çalışıyor. Bu işinden önce Balatçık'ta geçici işçi olarak fırında, çay ocağında çalışmış. Eşi de (amcakızı) (31-32 yaşında, Kars doğumlu) Şirinyer'de tezgâhtar olarak, asgari ücret ve sigortalı olarak çalışıyor. Evde birlikte kalan ikinci oğlu (22 yaşında) Kaynaklar'da Tanet firmasında iki yıldır işçi olarak, sigortalı, asgari ücretle çalışıyor. Ailenin geçimini oğulların sağladığını belirtiyorlar (24).

Kadın, uzun süre terzi yapmış, yalnızca şimdi 8 yaşında olan oğlunun doğumundan sonra 3 yıl ara vermiş. Şimdi de oğlunun okulu nedeniyle yazları çalışıyor. Bu sene Alsancak'taki Zeynep Acar Modaevi'nden 600 milyon TL'ye teklif almış, ama bir arkadaşıyla gidecekmiş, o arkadaşının da bir problemi olunca yalnız başına başlamaya cesaret edememiş. Şimdi eski çalıştığı iş yerinde çalışmayı düşünüyor. Geçen sene 300 milyon TL'ye çalışıyormuş, bu sene daha da fazla olmasını bekliyor. Kocası da küçük yaşta beri tornacılık yapıyormuş. Kadın, "ben bilmez miydim parayı kocam getirsin deyip çalışmamayı, çok şükür 380 milyon para kazanıyor, sigortamız da var, ama 3 ay çalışsam hem çocuğumun okul masrafı, hem kışlık kömür param çıkar hem de kocama azıcık yardımım dokunmuş olur" diyor (31).

Görüleceği gibi, niteliksiz ve süreksiz işçiliğin hakim olduğu ve çalışabilecek herkesin emek pazarına katıldığı Buca gecekondularında, ekonomik olarak aktif olmayanlar, çocuklar, hasta ya da yaşlılar (% 15,4) ile öğrencilerdir (% 21,9). Ancak, bekleneneği gibi, okul dışı zamanlarda çocukların da çok düşük ücretler ile çalışması da istisna değildir:

Vefat eden eşinin emekli sandığından aldığı üç aylık emekli maaşı ile geçiniyorlar. Kendisi için üç ayda 400, çocukların her biri için 150 milyon lira alıyorlar. 13 yaşındaki oğlu 8. sınıfa

gidiyor. Yaz tatillerinde Buca sebze halinde iki gün çalışarak okul harçlığını çıkarıyor. “*Günde 2 milyon alıyor hem de anacığın karpuz getiriyor. Aklına giriyorlar okumasın diye babanın maaşı ile geçinirsin diyorlarmış. Oğlum diyorum 18 yaşından sonra alamazsın babanın maaşını*” (187).

Ancak hemen belirtilmelidir ki, yukarıdaki, “yaptıkları esas işler”, halen çalışıp çalışmadıklarını değil, sadece emek pazarına hangi işlerle katıldıklarını gösterir. Yoksa işsizlik, oldukça yaygındır (% 18):

Ailenin, görüşme yaptığımız Ziraat Mühendisi oğlu da dâhil olmak üzere herkes işsiz. Erkek çocukların hepsi ortaokulu bitirdikten sonra işe girip para kazanmak için açık öğretim lisesine devam ediyorlarmış, garsonluk gibi geçici sigortasız işlerde çalışıyorlarmış. Görüşme sırasında oğlanlardan birinin pazartesi günü bir kahvede işe başlayacağını öğreniyoruz. Mühendis oğlanla işsizlik konusunda epey sohbet ediyoruz. İzmir Vali Yardımcısı akrabalarımız ama iş bulma konusunda hiç yardımcı olmamış. Mühendis olan oğlan sözlüymüş, sözlüsü şu anda Yüksek Hemşirelik Okulunda son sınıf öğrencisiymiş. Kız Balıkesirliymiş, oğlan da “*İş nerede bulursak oraya gideriz, yerleşiriz*” diyor (18).

Erkek, Almanya’ya çiftçi yazılarak gitmiş ama orada berberlikten inşaat işçiliğine kadar birçok iş yapmış. Orada olduğu altı yılın son altı ayında arkadaşlarının girdiği bir tartışmaya katıldığı için tutuklanarak hapisanede yatmış. Bu arada biriktirebildiği bütün parayı da cezaevi günlerinde bitirmiş. Cezası bitince de sınır dışı edilerek Türkiye’ye gelmiş. 15 gün birlikte olduktan sonra da 1,5 yıl askerlik yapmış. “*Zaten bizim köyde erkekler durmaz ki, eşleri tarlada çalışır, kocaları da dışarıda iş arar, biz de köyde yalnız bekleriz*” diyor kadın. Kadının kocası tanıdıklarının vasıtasıyla bulunduğu inşaat işlerinde çalışıyor ama şu anda işsiz. Herhangi bir sosyal güvenceleri de yok. Adam, seçimlerden sonra iş bulma konusunda bir yararı olur umuduyla Cem Uzan’ın partisine üye olup bütün akrabalarının oylarını Genç Parti’ye verdirmiş ama umduğunu bulamamış (3).

Toplam nüfus içinde ev kadınlığı oranı, % 17,8’iken, kadın nüfusu içinde, % 34,9’dur. Görüşülen bireyler esas alındığında ise, ev kadını oranı, % 48’dir. Ankara’da yapılmış bir araştırmada (bkz. Ayata ve Ayata, 1996), alt orta gelir düzeyi mahallelerde ve gecekonduarda “ev kadını” oranları % 60 ile % 85 arasında değişmektedir. Bizim araştırmamızda, açık bir fark görülmektedir. Biz, “ev kadını” kategorisini, ücretli her hangi bir iş yapmayan kadınlar için kullandık. Ayrıca, “ev kadını” tanımlaması, ev içi üretim ve yeniden üretimi görünmez kıldığı için oldukça sorunludur. Ayrıca, “geçim stratejileri” çalışmalarının (Kalaycıoğlu ve Tılıç, 2002) ya da toplumsal dayanışma ağları çalışmalarının (Morris, 1994) gösterdiği gibi, kadının üstlendiği rol, kadının ev içi üretim ve geçimlik aktivitelerinin, ücretlendirilmemesine karşın, aileye “ekonomik katkısı” yadsınmaz. Diğer yandan, Özbay’ın da (1993;1996) belirttiği gibi, istatistiksel bir kategori olan “ev kadını”, ekonomik olarak “bağımlı” anlamına gelir, fakat toplumsal olarak, emek pazarına katılsın ya da katılmasın, öncelik çocukların bakımı ve ev işleri olduğu için, “bütün kadınlar, ev kadınıdır” (1996:52). Aşağıdaki örnekler, burada vurgulamaya çalıştığımızı anlatır:

İzmir'e geldikten sonra Kemeraltı'nda tekstille uğraşmış. Sonra Sümerbank' ta çalışmış. Şu anda emekli. Ev, bahçe işleriyle uğraşiyor. Eşinin çalışmasını istemiyor. " Biz gariyi çalıştırcaz diye almadık" diyor. Askerdeki oğlu oto tamircisi, evli oğlu da berber (114).

Eşi emekli ama ekonomik durumları pekiyi değil. "Benimki kumar düşkünü, her gün kahveye gidiyor, emekli parası da onun kahvesine, sigarasına, elektrik su parasına ancak yetiyor" diyor kadın. Eşi 3 yıl Pınar Şaşal'da çalışmış, o zaman her ay erzak veriyorlarmış, "15 yıllık evliliğim boyunca 3 yıl rahat ettim, o kadar" diyor kadın. Kadın yıllarca kocasına yardım etmek amacıyla yemiş işinde çalışmış ama küçük kızı olduğundan beri 3-4 senedir o işi yapmıyor. Bir gün etrafta dolaşırken bir atölye görür, dışarı iş verip vermediklerini sorar, verdiklerini öğrenince tanışır, anlaşır, şimdi düzenli olmasa da haftada ortalama 10.000 t-shirt yolluyorlar, t-shirt başına da 20.000 TL ödüyorlar. Kadın da t-shirt başına 5.000 TL komisyonla mahalledeki fakir komşularına paylaşıyor, Eğer artarsa 50 t-shirt de kendine ayırıyor. Aslında kocası bu işi yapmasını istemiyor. Çünkü düzenli değil ve birden topluca gelip kısa zamanda istedikleri için kadınlar gece gündüz bu işle uğraşıp, evdeki işlerini ihmal ediyorlarmış (16).

Anneleri, babaları öldüğünden beri defne ayıklama işinde çalışıyor. Bu defne işi dönem dönem yapılan fakat bütün sene süren bir işmiş. Bu arada kocasından kalan parayla inek almış ve üretmiş, ürettiği inekleri de büyütüp satar. Görüşme yaptığımız oğlan da okul çıkışlarında ve tatillerde dericide çalışıyor, küçük oğlan kardeşi de ayakkabıcıda çalışıyor. 11 yıl önce ölen babalarının da dâhil hiçbirinin sigortası yok. Okulda oğlanın bir öğretmeni varmış, onun sayesinde kitap-defter, kıyafet yardımı alabiliyor (19).

Sigortaları yok ama adam 3 ayda bir 150 milyon TL yaşlılık parası alıyor. Beş oğlun 2'si mobilyacıda (birinin kendi işi diğeri ise başka bir mobilyacıda sigortalı olarak) çalışıyor. birinin Karabağlar'da çay ocağı var. Biri inşatlarda diğeri ise lokumcudada sigortalı olarak çalışıyor. 3. gelin Kapılar'da otururken 3 yıl kadar hazır giyim atölyelerinde çalışmış, şimdi hem çocuklara bakmak için, hem de eşinin izin vermeyeceğini düşündüğünden çalışamayacağını söylüyor. 3. gelinin eşi şu anda işsiz, iş buldukça çalışıyor (4).

İki yıl önce yemek şirketinden aldığı yemeklerin dağıtımını yapıyormuş eşi. Fakat iflas etmişler. "Arabalarımız vardı. Arkadaşından çek aldı. 4 milyar, karşılıksız çıktı. Borçlarımızı kapatmak için arabalarımızı sattık. Geçen ay borcumuzun, 250 milyon lira olan ilk taksitini ödedik." Eşi, şu an Bozyaka'da sigorta hastanesinde bir yemek firmasında, 375 milyon lira maaş ile bir yıldır, aşçı olarak çalışıyor. Sigortası yapılmış. Kendisi ise, 10 yıl öncede iki yıl süre ile yılda 3-4 ay olmak üzere, Beşikçi oğlu fabrikasında, meyve ayıklama işinde mevsimlik işçi olarak çalışmış. Arada sırada para ile dantel ördüğünü öğreniyoruz. "Çalışmak istiyorum ama çocuklar elimden çiksin istiyorum" (175).

Diğer yandan, örneklerin de gösterdiği gibi, kadınların emek pazarına katılımı, el işleri, tekstil, defne ayıklama, yemişe gitme, eve alınan tekstil işleri, evlere temizliğe gitme vb. gibi, erkeklerinkine göre çok daha düşük ücretli işlerdir.

Oğullarından ikisi pastanelerde biri aşçı biri de garson olarak çalışıyor. Diğer oğlu da iş buldukça inşaat işlerinde çalışıyor. Yurtdışına giden kocasından henüz haber alamadıklarını ve dolayısıyla para da göndermediğini söylediler. Kadın, iş buldukça defneyaprağı ayıklamaya ya da yemiş fabrikasında çalışmaya gidiyor. Kaynanasının da 3 ayda 150 milyon TL yaşlılık parası var (32).

"Eşine destek olabilmek için" hep çalışmış. Kısa dönemlerde hazır giyim işinde çalışmış, evde piko-nakış yapıp satmış, son zamanlarda da incik-boncuk yapıp satıyormuş. Bir ara Alsancak'ta tezgâh açmış, şimdi de kermes falan olursa, haber alıp gidiyormuş. Bir süre kocasının dışarıda çalışma tabusunu yıkmak amacıyla bulaşıkçılık yapmış ama o sırada bağlama kursuna da gidiyormuş ve elleri bulaşık yıkamaktan çatlayıp bağlama çalamaz olunca işi bırakmış. Kızları da çalışıyor; özellikle küçük kızının kendi ayakları üzerinde durmaya meraklı olduğunu, kafasına koyduğu şeyi mutlaka yaptığını söylüyor; bu tatilde de kendine cep telefonu alabilmek için bir hazır giyim atölyesinde çalışmaya başlamış (33).

Kadın, senede bir ay tütünde, bir ay da yemişte çalışıyormuş. Ayrıca sipariş üstüne tığ işi de yapıyormuş. Kocasını da altı yıl önce ilk geldikleri zaman girdiği işte; Kaynaklar'da tavuk yemi yapan bir fabrikada çalışıyor. Maddi durumlarından şikâyetçi. "Bu gidişle memlekete döneriz" diyor. Çocuğu erken doğduğu için mama almaları gerekiyormuş, 40 milyonluk mama parasını akrabalarından borç alarak verirler (180).

Ailenin, evin orta katında oturan oğlu hastane personeli, karısı da arada bir evlere temizliğe gidiyor. İlkokul 4'e geçen bir kızları, bir de 3 yaşında ikiz kızları var. Hepsinin SSK'ya bağlı sağlık güvencesi var. Ailenin, evin en alt katında oturan, kızı sürekli olarak evlere temizliğe gidiyor (haftanın 4-5 günü) ve günlük 25 milyon TL ücret alıyor, kocası da hastane personeli. Yedi yaşında bu sene okula başlayacak bir kızları var. Hepsinin SSK'ya bağlı sağlık güvencesi var. Baba da hastaneden emekli olmuş, anne de İzmir'e geldiklerinden beri hep ev işlerine gitmiş ama o da artık kendini emekli etmiş (152).

Aile reisinin işsiz kalması ile derinleşen yoksulluğun, ailedeki diğer bireylerin yine niteliksiz ve süreksiz işlerde çalışması ile üstesinden gelinmeye çalışılması yanında, hurdacılık ta bir "seçenek" olarak ortaya çıkar. Bu kez, erkek hurda toplar, ayıklama ve tasnif işini de evde kadın ve çocuklar yapar:

Erkek, uzun süre inşaatlarda çalışmış, ancak son dönemde işsizlik nedeniyle hurdacılığa başlamış. Buca'nın farklı mahallelerinden hurda topluyor. Evin arkasındaki bahçeye toplanan hurdalar biriktirilip, ayıklanıyor. Erkek sabah erken saatlerde hurdaya çıkıyor. İşin evdeki kısmına aile üyeleri de yardım ediyor. Ailenin sosyal güvencesi sadece yeşil kart. Aile üyelerinden başka ücretli çalışan yok (22).

Erkeğin asıl işi boyacılık ancak, işsiz olduğundan bir süredir hurda topluyor, sigortası yok. Evin hanımı ise Kemalpaşa'da tütünde çalışıyor, 3 aylık mevsimlik işe, işyerinin servisiyle gidiyor ve aylık 420 milyon alıyor, çalıştığı 3 ay boyunca sigortası var. 6-7 yıl boyunca Gediz'de yemiş fabrikasında çalışmış. İşleri komşu ve tanıdıkları aracılığıyla buluyorlar, iş bulanlara herhangi bir borçlanma ya da ödeme yapılmıyor. 15 yaşındaki oğulları ise pazar günleri mahalle pazarında çaycılık yapıyor ve 6-7 milyon kazanıyormuş. Evin hanımı, "onu da kendisi harcıyor" diyor. İki yıl önce aile defneyaprağı ayıklama işi yapmış, bir kamyon için 15-20 milyon (iki yıl önce) kazanmışlar, bu yıl kamyon başına 50 milyon civarında olduğunu, ancak kendilerinin bu yıl yapmadığını belirtiyorlar. Askere giden oğulları öncesinde, ayakkabıcıda çalışıyormuş" (21).

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, işgücünün tanımlayıcı özelliklerinden biri de, güvencesiz olmasıydı. Yoksulluk "riski"ni ve "derinliğini" belirleyen düşük ücretler ve düzensiz işler (Mingione ve Morlicchio, 1993) yanında, her hangi bir sosyal- sağlık güvencesinin olmaması da ortaya çıkan yoksulluk tablosunu ağırlaştırmaktadır. Buca gecekondularında çalışanların yaklaşık yarısı (% 46,3) gibi çok büyük bir kesimin sosyal ya da sağlık güvencesi yoktur. Diğerlerinin, SSK (% 28,6), emekli sandığı (% 4), Bağ-Kur (% 3,7) gibi hem sosyal hem de sağlık güvencesi; yada, kural olarak sadece yoksullara verilen ve çoğu zaman sadece teşhis ve hastanede tedavi için kullanılabilen Yeşil Kartı vardır (% 17,5). Bu durumda, sosyal ve sağlık güvencesi olmayan nüfusun büyük çoğunluğu için, özellikle, tedavi edilemeyen ya da tedavisi yarım bırakılmak zorunda kalınan hastalıklar, hem yoksulluğun ayrılmaz bir boyutudur, hem de yoksullaşma sürecine doğrudan katılır:

Erkeğin, çalışırken yaptığı iş sebebiyle sol bacağına sorun çıkmış. Sigorta hastanesinde sorunun ne olduğunu tespit edememişler, akrabalarından toplanan parayla özel bir hastanede ameliyat olmuş ama artık operatörlük işi yapamıyormuş. İzmir'e ilk geldiklerinde bir fabrikada şoförlük yapmış, 1-2 yıl o fabrikada çalıştıktan sonra 4-5 sene de başka bir fabrikada yine şoförlük yapmaya devam etmiş. Bacağındaki rahatsızlık nedeniyle şoförlük işi de zor gelmeye başlayınca Bornova'da bir bakkal dükkânı açmışlar ama büyük marketlerle rekabet edemediği için iflas etmişler Marketi kapattıktan sonra inşaat işlerinde çalışarak geçinmişler. Adam şimdi İşçi Eğitim Derneği'nde kömür dağıtım işi yapıyormuş. Kadın da zor dönemlerde kocasına yardımcı olmak için az da olsa el işi, örgü yapıp satıyormuş. Gözleri rahatsız olduğu için tığ gibi ince işleri yapamıyormuş. Okul kapanınca da kızıyla birlikte Manisa'ya gidip bağda çalışıp kızının gelecek seneki masrafları için para kazanmayı düşünüyor. Günlük 5 milyon TL yevmiye alıyormuş. En son fabrikadaki şoförlük işinden ayrıldığından beri (5-6 yıldır) sigortaları yok. Kadının behçet hastalığının da tedavisi sigortaları bittiği için yarıda kalmış. Aslında gün olarak sigortadan emekli olma hakkı kazanmışlar ama adamın yaşı tutmadığı için bekliyorlar. Hiç yardım almamışlar. Yalnızca bu sene adamın bir öğretmen arkadaşı sayesinde, kızları için 50 milyon TL eğitim yardımı alınmış, o kadar (30).

Erkek inşaat işçisiymiş. Ancak yıllar önce geçirdiği trafik kazası çalışmasına engel oluyormuş. "1988 yılında trafik kazası geçirdim. Bir kolum, bacağı kırıldı. Platin takıldı. Bu nedenle son birkaç yıldır çok az işe gidebiliyorum." Geçimlerini konfeksiyonda çalışan oğulları temin ediyormuş. (170 milyon aylık-SSK var.) Aldıkları kurumsal yardımlar, ramazan ayında Kaymakamlık tarafından verilen 30 milyon yakacak parası ve de yeşil kart (176).

Kadın, 3 ay süre ile Ayrancılarda bir plastik fabrikasında hurda malzemelerden plastik malzemeleri ayırma işinde çalışmış fakat rahatsızlığı nedeni ile işinden ayrılmak zorunda kalmış. Kansızlık nedeniyle halsizlik yaşamakta olduğunu söylüyor. Evin beyi 15 gün önce Gediz Mahallesinde bir fırında iş bulmuş ve sigortasız olarak 400 milyon lira aylık ile çalışmaya başlamış. Daha önce mermerciye çalışıyormuş. Sigortalı gösterilmediği için ayrılmış. 1500 iş günü eksik olarak yeni işinde sigortasız çalıştığı için eşi üzülüyor, "dışardan, paramız olmadığı için ödeyemiyoruz." 19 yaşında olan kızı da şu an Gediz Mahallesinde bir tekstil fabrikasında 200 milyon aylık ile sigortalı olarak çalışıyor (176).

Kadın el işi yapıyor. Daha önce konfeksiyonda çalışmış ama oğlunun bronşiti olduğu için artık dışarıda çalışmıyor. Kocası da bu civarda, 10 milyon TL yevmiye ile inşaat işlerinde çalışıyor (178).

Çalıştığı zaman günde 12-13 milyon kazanıyor. "Onun da yarısı yollarda gidiyor. Eve beş milyon getirirsem iyi" (190).

Evin beyi kaynakçı olarak çalıştıktan sonra emekli olmuş. Aylık 380 milyon lira emekli maaşı alıyor Emeklilik parası ile arsaları üzerinde bir bina inşa ederek bakkal dükkânı açmışlar fakat iki ay önce, veresiye alanların paraları ödememesi nedeniyle iflas ederler. Toptancılara olan borçlarını ödemek için eşi, bir ay önce Buca- Kaynaklarda 300 milyon maaş alarak kaynakçı olarak tekrar çalışmaya başlar. "50 milyonu dolmuş parası olarak gidiyor zaten" diyor. Büyük oğlu İzmir TV'de gece şoförlük yapıyor işini bir ay önce gazete ilanı ile bulmuş. Sosyal güvencesiz olarak 230 milyon aylık alarak çalışıyor. Askerden geldikten sonra bu işyerine güvenlik görevlisi olarak girmiş fakat 2 yıl çalıştıktan sonra ayrılmış. 2 sene işsiz kalmış (156).

Büyük oğlu 4 yıldır bir mobilyacının yanında döşeme işinde çalışıyor, küçük oğlan da bu sene aynı yerde çalışmaya başlamış. İşyerleri Akıncılar'daymış, yaya olarak yaklaşık 45 dakika-bir saatte gidiyorlarmış. Eşi de en son kahvecilik yapmış ama zarar edip kapatmış. Asıl mesleği kasap, bir ara mobilyacıda, bir ara da inşaat işinde çalışmış ama şu anda işsiz (158).

Kendisi mevsimlik tütün işçisi. Yılda iki ay tütün ayıklama işinde çalışıyor. İşyeri Pınarbaşı'nda. İşyerine kendi tuttukları özel servisle gidiyorlar. Servise günde iki milyon TL ödüyorlar. Kocası, Konak Belediyesi'nde temizlik işleri şirketinde asgari ücretle çalışıyormuş. Kocası az ücret aldığı için fazla mesaiye kalıyor. Başlangıçta kendisinin çalışmasını istemiyormuş. Ancak işsizken karısının çalışmasına izin verir. Tütün işini komşuları aracılığıyla bulmuş. Kendisinden dört gün sonrada kocası temizlik şirketinde iş bulmuş (203).

Tablo 3.3.6 Hane halkı üyeleri iş yerlerinin bulunduğu semtlere göre dağılımı

İlçe	İş Yerinin Bulunduğu Semt	Sayı	%
	Değişiyor	37	17,1
Konak	Çankaya	2	1
	Konak – Merkez	9	4,3
	Alsancak	3	1,4
	Basmane	2	1
	Eşrefpaşa	1	0,5
	Bozyaka	1	0,5
	Üçkuyular	1	0,5
	Limontepe	1	0,5
	Hatay	1	0,5
Karşıyaka	Karşıyaka - Merkez	2	1
Çiğli	Çiğli - Merkez	2	1
Bornova	Altındağ	6	2,9
	Bornova - Merkez	6	2,9
	Işıkkent	6	2,9
	Pınarbaşı / Akıncılar	10	4,8
Buca	Şirinyer	8	3,8
	Buca - Merkez	37	17,1
	Kaynaklar	5	2,4
	Gediz	20	9,5
	Mustafa Kemal	12	6,7
Gazimир	Karabağlar	11	5,2
	Gazimир - Merkez	13	6,2
	Sevgi	3	1,4
Balçova	Balçova - Merkez	4	1,9
Büyükşehir Belediyesi Sınırları Dışı	Kemalpaşa	5	2,4
	Menemen	2	1
	Toplam	210	100

Gecekonduluların bu bölgelerde yerleşmesinde, “işyeri” bağlantısının çok güçlü olmadığına daha önce değinilmişti. Bununla birlikte, çalışanların % 39,5’inin işyeri, Buca sınırları içindedir. % 17,1’inin düzenli, sabit bir işyeri yoktur. Basmane, Konak gibi kent merkezinde iş yeri olanların oranı % 5,3’dür. ve Buca’dan bu semtlere bir belediye otobüsü ile gitmek mümkündür. Yine tek otobüsle gidilebilecek Karabağlar, Gazimир, Üçkuyular, Hatay gibi semtlerde çalışanların oranı ise % 12,4’tür. ancak Buca’dan çok uzakta olan

Kemalpaşa, Altındağ, Menemen, Işıkkent, Pınarbaşı, Karşıyaka, Çiğli gibi semtlerde çalışanların oranı ise % 16 gibi azımsanmayacak bir orandır.

Tablo 3.3.7 Hane halkı üyelerinin işyerlerine ulaşım yöntemlerine göre dağılımı

İş Yerine Ulaşım	Sayı	%
Toplu Taşınım	68	32,4
Yaya	64	30,5
Servis	55	26,2
Toplu Taşınım Ve Bazen Yaya	3	1,4
İş Yerinde Kalıyor	3	1,4
Kendi Aracıyla	13	6,2
Bir yere kadar t.taşınım / servis, sonra servis / t.taşınım	3	1,4
Bisiklet	1	0,5
Toplam	210	100

Diğer gecekondu bölgelerinde de gözlemlendiği gibi, çalışanlar çok uzak mesafeleri yürüyebilmektedirler. Çalışanların % 30,5'i işyerine yürüyerek gitmekte iken, % 32,4'i toplu taşınım, % 26,2'si ise işyerine servisle gitmektedir. İş gücünün ve gelir düzeyinin örnekleri ile gördüğümüz özellikleri, doğal olarak akla, bu koşullarda yaşamak için yardım alıp almadıkları sorusunu getirir. Yarıdan fazlası (% 66,7) yardım almadıklarını bildirmiştir. Diğerleri, yakacak (% 1,6), yiyecek ve giyecek (% 4,9), para (% 4,9) yardımı aldıklarını; bir kısmı (% 7,3), bu yardımların bir kaçını ya da hepsini aldıklarını; bir kısmı da (% 8,1) arada bir sözü edilen yardımlardan nadir olarak faydalandıklarını bildirmişlerdir. Oysa çok büyük bir kısmı (% 80,5) ekonomik sıkıntılarla yaşamaktadır. Hep ekonomik sıkıntı içinde yaşadığını bildirenler (% 24,2) yanında, çok büyük bir kesim (% 43,4) ekonomik sıkıntılarının son yıllarda arttığını vurgulamıştır. Daha iyi bir yaşam için gelinen İzmir ise, yine hiç de azımsanmayacak (% 8,1) bir kesim için ekonomik sıkıntılarının göçten öncekinden daha fazla artmasını getirmiştir. Aşağıdaki örnek, özellikle, son yıllarda ekonomik sıkıntılarının artmış olduğunu bildirenler ile birlikte düşünüldüğünde, bundan sonrasında gecekondu yoksullarını hiçte kolay bir yaşamın beklemediğini gösterir.

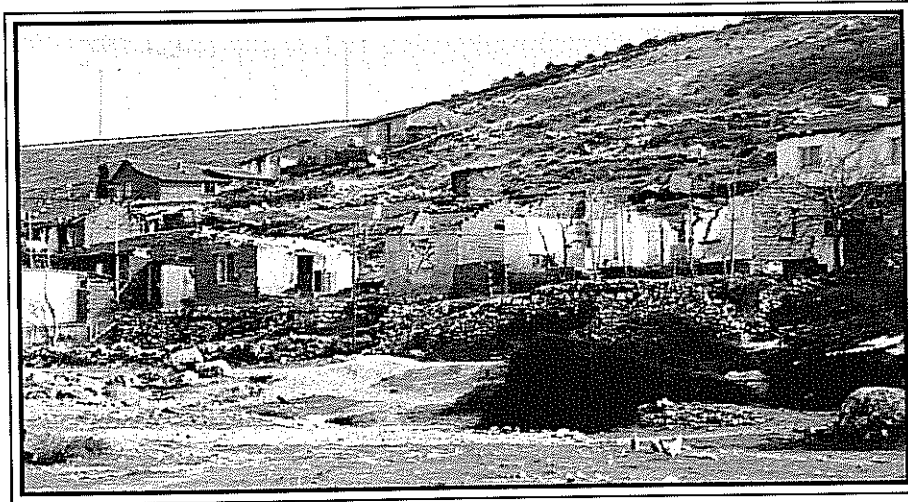
İşsizlik nedeniyle geldikleri İzmir'de hala işsiz ve evsiz olan ailenin ekonomik durumunun iyi olmadığı her hallerinden anlaşılıyor. Evin beyi tarihleri karıştırıyor, ancak Kemalpaşa Turgutlu'da baharat işinde 5 yıl sigortalı çalıştığını, Bornova Metroda temizlik işçisi olarak sigortasız olarak çalıştığını anlayabiliyoruz. Erkeğe, ne iş yaptığını sorduğumuzda, son yıllarda çalışmadığını belirtiyor. Çankaya'da İşçi Bulma Kurumu'na başvuruda bulunmuş, Deniz

Feneri derneğine mektupla durumunu bildirmiş ancak hiç bir yerden yanıt alamamış. Kadın da bir işte çalışmıyor. Ailede sigorta yok, yeşil kartları var. Geçimlerini komşularının yardımlarıyla sağlıyorlar. “Çocukların eline kapları veriyor komşulara yemek istemeye gönderiyorum, ne verirler.” diyor erkek. Bakkala borçları olduğu için artık veresiye alınamıyor. Ev sahibi de evden çıkmalarını istemiş (25).

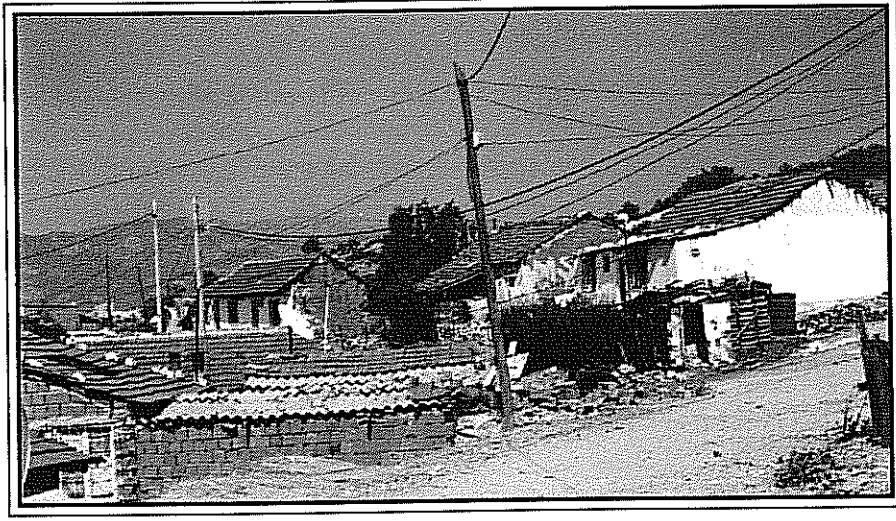
3.3.6. Mekansal Oluşum: “... imar müdürü bir gün geldi, bu alanı gezdi, hepsi yıkılsın dedi, okulların kapanmasına kadar izin istedik...”

Bu araştırmanın başlangıcında, elimizde haritalar, İzmir kentindeki yeni gecekondu alanlarını keşfetmek amacıyla, 2001 yılında bölge bölge dolaşırken, Buca gecekondu mahallelerinde, diğerlerinden farklı olarak iki özellik dikkatimizi çekmişti. Bunlardan birincisi, evlerin önünde yığılı olan bizim “çalı” diye düşündüğümü, daha sonra da “defne dalları” olduğunu ve bölge yaşayanlarının ek işi olduğunu öğrendiğimi, kurumuş defne dalı yığınlarıydı. Diğer ise, yerlerde, yollarda, farklı farklı renklerde uzayıp giden ve elektrik direklerinde sonlanan, elektrik kablolarıydı. Gecekonduya elektrik bağlanması henüz yasaktı ve özellikle Mustafa Kemal ve Kuruçeşme mahallelerinde, neredeyse elektrik savaşları yaşanıyor. TEDAŞ yetkilileri ile mahalleliler arasında yaşanan gerilim ve çatışma artık medyaya da yansıyor. Ve yine sonradan öğreniyorduk ki, Şahin Tepesi olarak adlandırılan ve bizim Mustafa Kemal 1 Bölgesi olarak tanımladığımız mahallede, tüm yetişkinler mahkemeye verilmişti. Çünkü bir kız çocuğu, elektrik çarpması sonucu ölmüştü.

Buca’daki, dört gecekondu bölgesi, ortak fiziksel özelliklere sahip olmakla birlikte, farklılıkları da içinde barındırmaktadır.

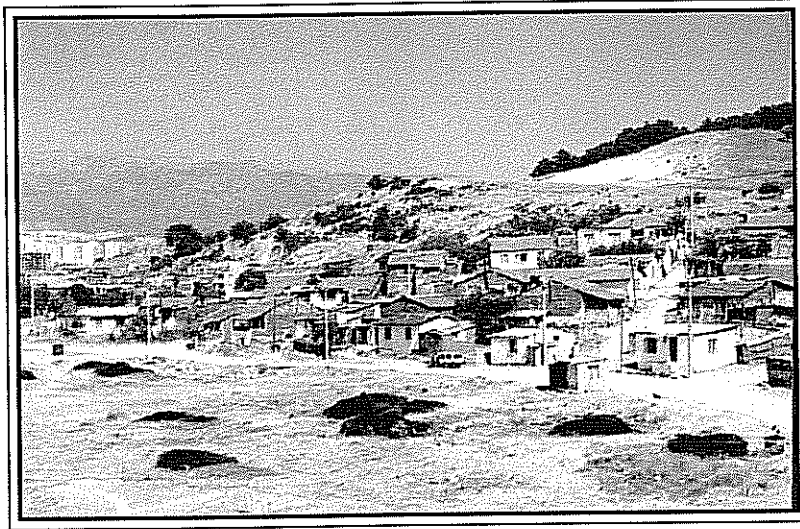

Fotoğraf 3.3.1 Kuruçeşme bölgesi gecekondu alanındaki defne dalları.

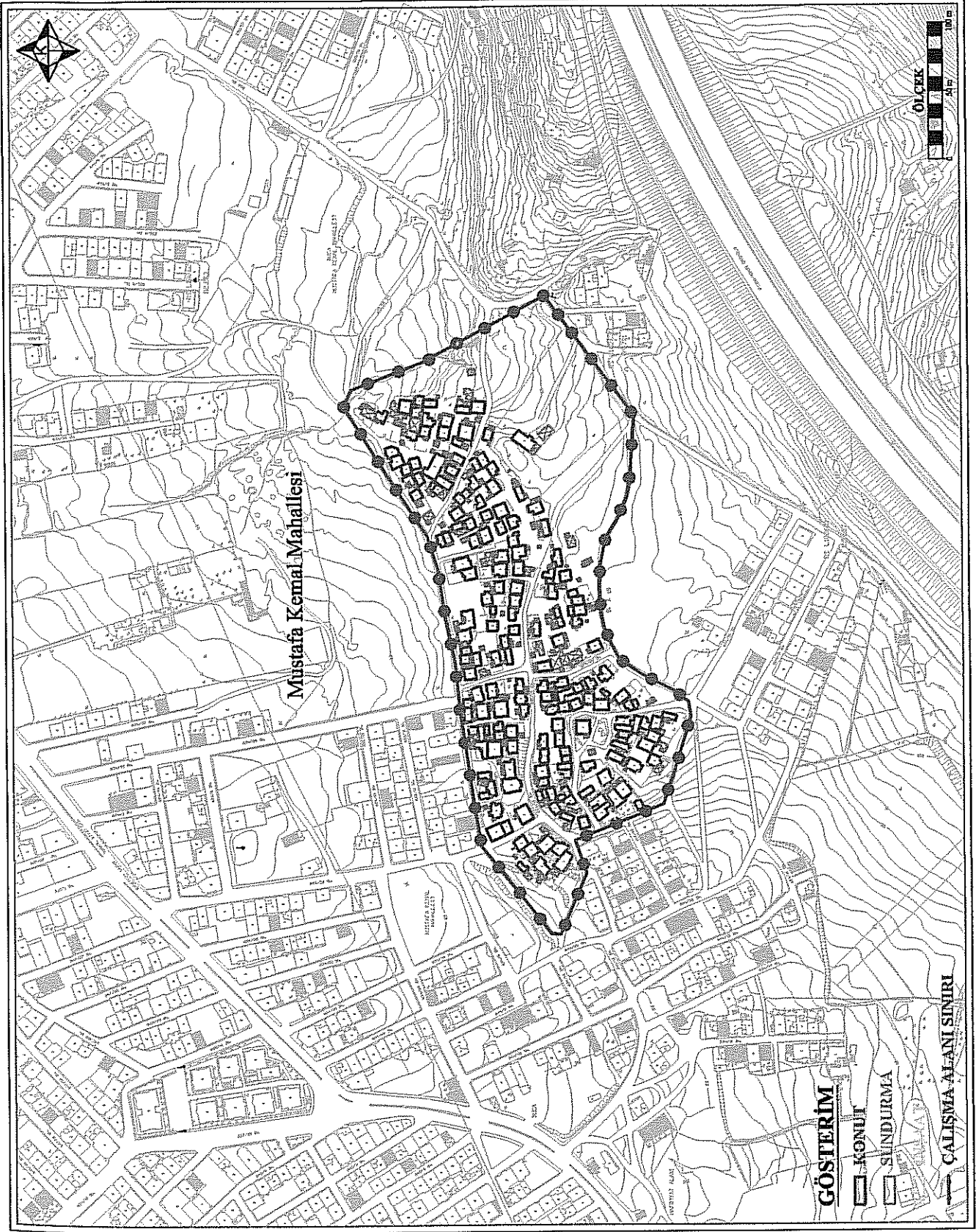

Fotoğraf 3.3.2 Şahin Tepesi bölgesi gecekondu alanındaki elektrik kabloları.

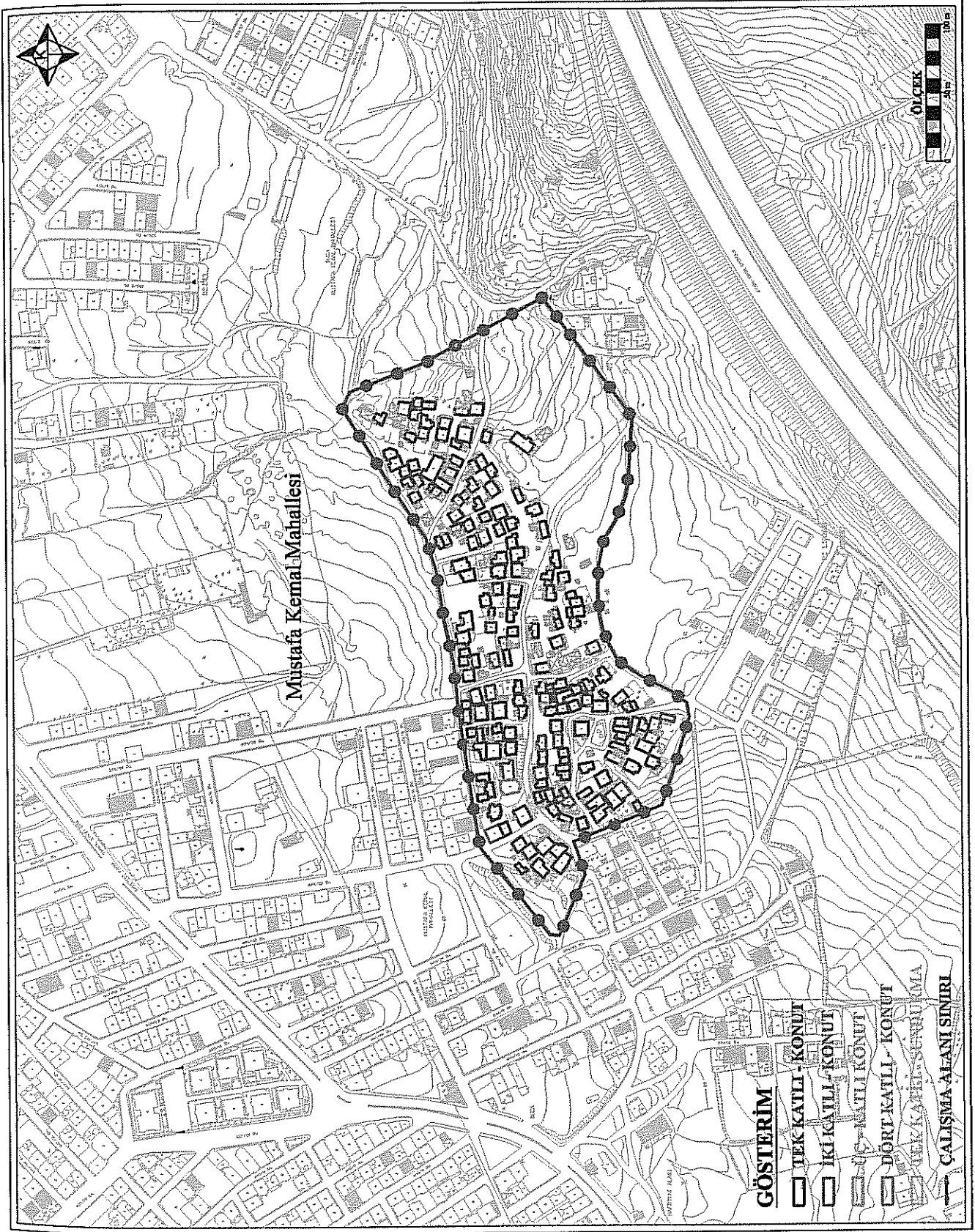
Mustafa Kemal 1 (Şahin Tepesi) Bölgesi, İzmir-Aydın Otoyolu'nun kuzeyinde ve ıslah imar planı yapılmış olan konut alanının güney, güney-doğusunda yer almaktadır. Bu bölge, ıslah planlı alana bitişik olarak gelişmiş olmasına karşın, o dokudan çok farklı niteliktedir. Islah planı içindeki doku, daha düzenli, sokakları beton kaplı, çoğunlukla ruhsatsız da olsa artık 3-4 katlı apartmanlardan oluşmaktadır. Şahin Tepesi Mahallesi'ne girildiği anda ise, bu doku tümüyle değişmekte, bir tepenin yamaçlarında, düzensiz bir biçimde konumlanmış, kimi kez bir sokağa bile cephesi olmayan, çoğu tek katlı, toplama malzemedен yapılmış, yığma yapıların yer aldığı bir konut dokusu ile karşılaşmaktadır. Sokaklar düzensiz, bir kısmı eğimli ve topraktır. Bu mahallede yer alan 180 yapıdan, yalnızca, sekiz tanesi (% 4) iki katlıdır.

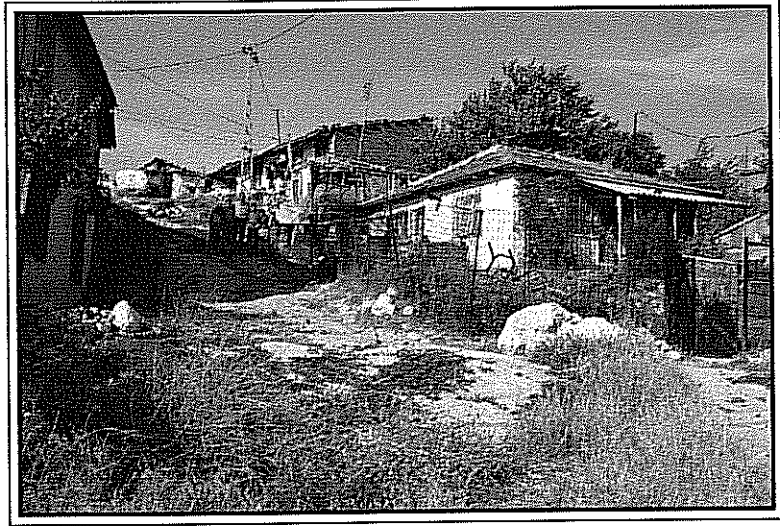
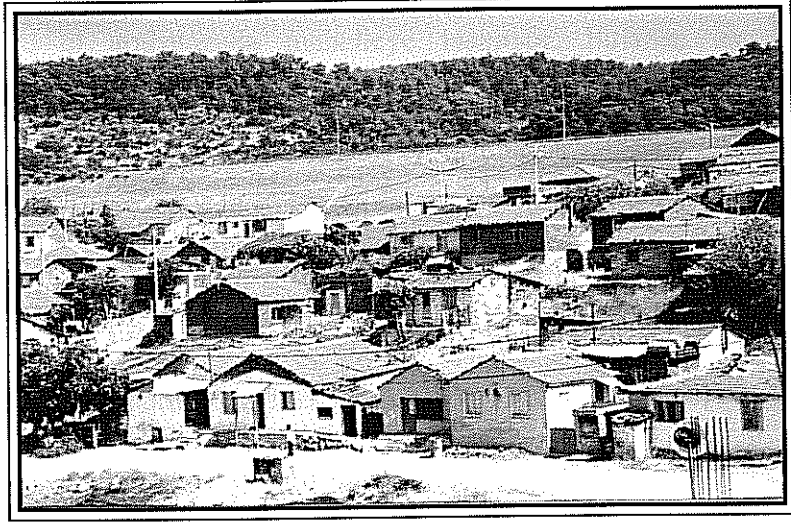
Fotoğraf 3.3.3 Şahin Tepesi gecekondu bölgesinden görünüm

Harita 3.3.2 Mustafa Kemal 1. Bölge (Şahin Tepesi) - Arazi Kullanım Durumu

Harita 3.3.3 Mustafa Kemal 1. Bölge (Şahin Tepesi) - Bina Yüksekliği Durumu

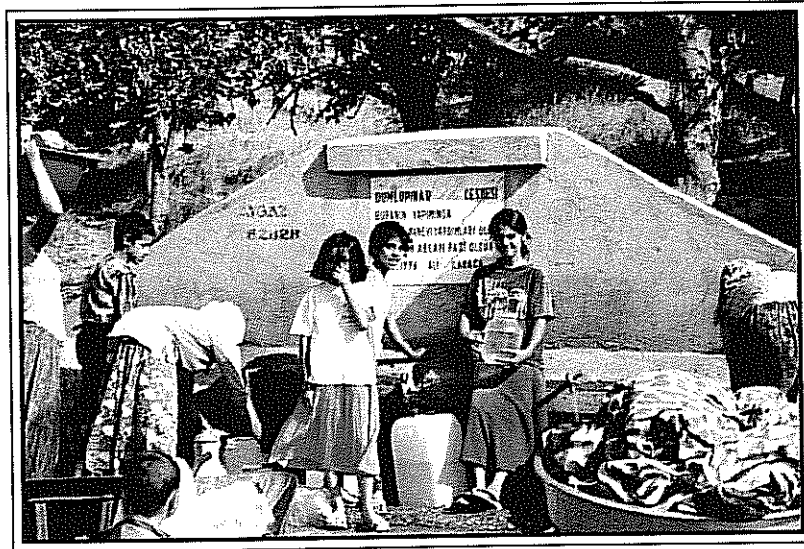
Fotoğraf 3.3.4-5 Şahin Tepesi gecekondü bölgesinden görünümle

Mahallede, konut dışında başka bir kullanıma dönük yapı bulunmamaktadır. Mahallenin kuzeyinde ve güneyinde, boş alanlar olmasına karşın, gecekondulaşma o bölgelere sıçramamıştır. Onun nedeni, bir sonraki bölümde ele alınacak olan, mülkiyet biçimidir. Yaşayanlarının % 87,5'inin 1980 sonrası İzmir'e geldiğini ve % 80'inin 1990 yılı sonrası bu mahalleye yerleştiğini belirttiği bölgede, konutların tümü 1986 sonrası, % 61'i ise 1990 yılı ve sonrasında inşa edilmiştir. Bölge yaşayanlarının yaklaşık % 45'i, Ağrı, Erzurum, Kars ve Muş'tan gelmiştir.

Şahin Tepesi'nde, başka bölgelerde de gördüğümüz, büyük mavi bidonlar veya su depoları tüm evlerde var çünkü su bağlantısı olan ev yok. Mahalleli, konutlardan oldukça

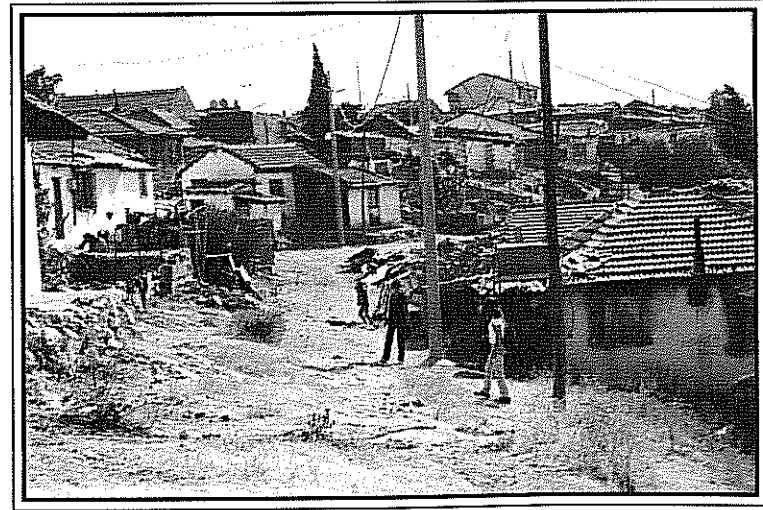
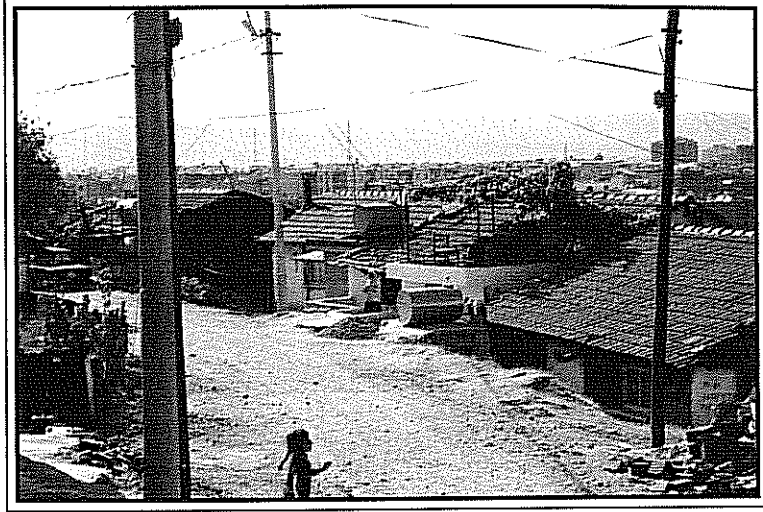
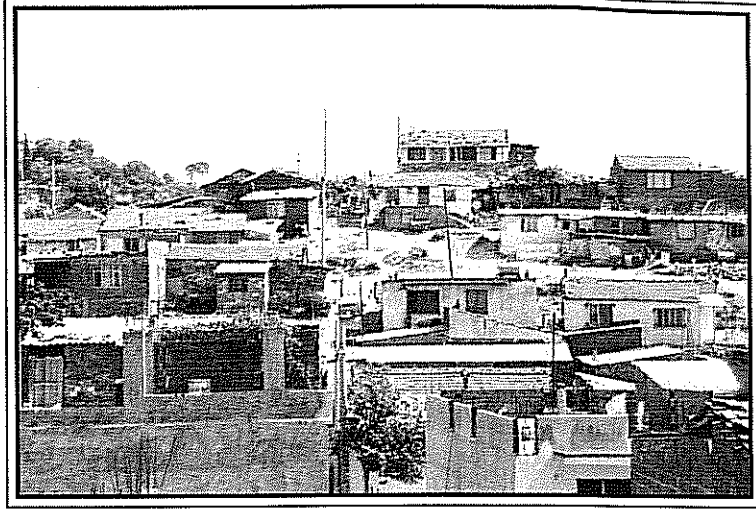
uzakta bir mahalle çeşmesinden su taşıyor. Çeşmenin üzerindeki yazıdan 1996 yılında yapıldığı anlaşılıyor. Çeşme başı her zaman hareketli, çamaşırlar yıkıyor, bidonlar dolduruluyor ve el arabalarıyla mahalleye taşıyor. Sularını mahalle çeşmesinde dolduruyormuş, tadını beğenip beğenmediklerini sorduğumuzda, “büyük oğlan ‘tapulu sudan daha güzel bizimkisi’ dedi. Yani, imarlı arsada oturanların, bağlı bulunduğu şehir şebekesinden akan sudan daha güzel olduğunu kastediyormuş. (29)

Evlerin, üzerine inşa edildiği arsaların % 33’ü oldukça eğimli ve % 5,6’sının sel tehlikesi var. Ancak Limontepe, Narlıdere, Onur Mahallesi ile karşılaştırıldığında, bu mahallenin sokak ve patikalarındaki eğim daha az. Evlerin arsalarının % 36’sının büyüklüğü 100 m² den, % 78’inin 150 m² den, % 94,4’ünün ise 200 m² den daha az.

Fotoğraf 3.3.6 Şahin Tepesi gecekondu bölgesinde bulunan mahalle çeşmesi

Mustafa Kemal Mahallesi sınırları içinde olmasına karşın, bu bölgeye neden Şahin Tepesi dendiğini, kendisi de orada oturan muhtar Ali güçlü, şöyle anlatıyor; “15 yıl önce o bölge, bir-iki kez yıkılmış. İlk yıkım geldiğinde, kadının biri doğum yapıyormuş, çocuğun adı Şahin olunca orası da Şahin Tepesi olarak adlandırılmış.” (6.6.2003 tarihli görüşme)

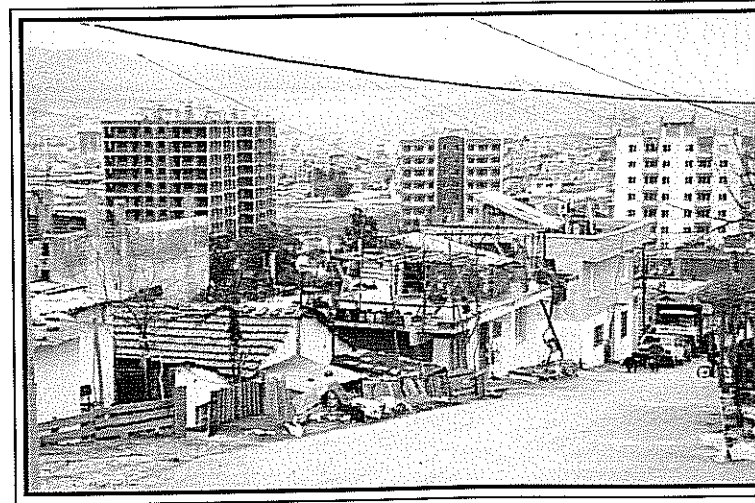
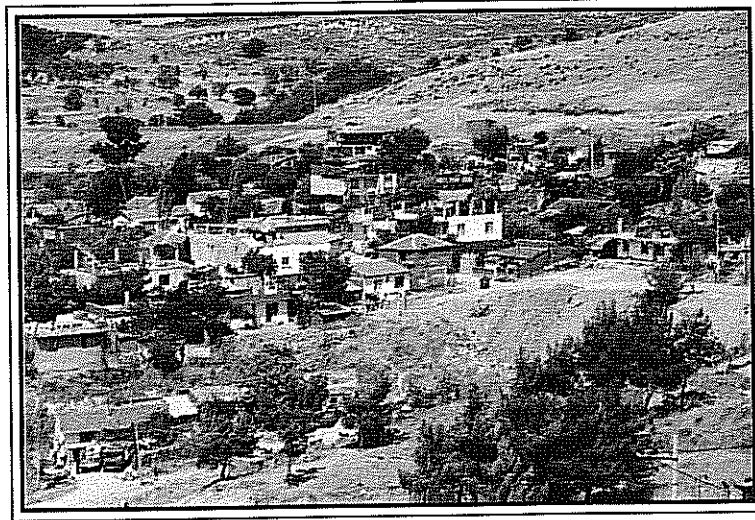

Fotoğraf 3.3.7-8-9 Şahin Tepesi gecekondularından görünüm

Muhtar, hem Şahin Tepesi (Mustafa Kemal 1), hem de Mustafa Kemal 2 olarak adlandırdığımız bölgede çok sorunun olduğunu anlatıyor;

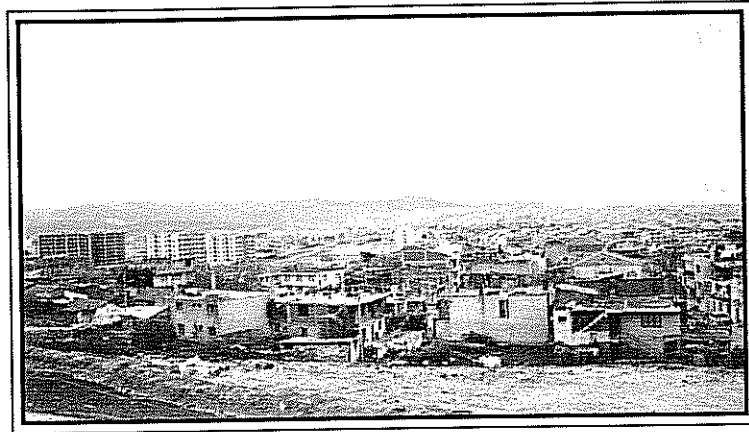
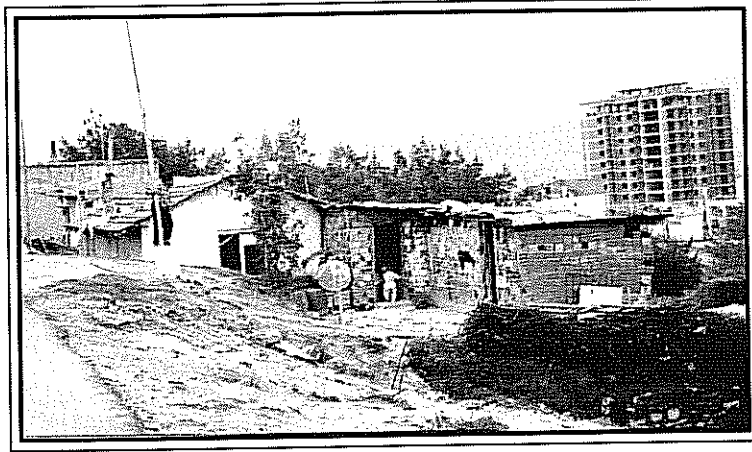
“Bundan önceki hükümetin çıkardığı elektrik affı ile elektriğe kavuştuk. Daha önce, üçüncü büyük kentte, ışık sağlamak için gaz satılıyordu. Önceleri bu durumun çözülmesi gerektiğini söyleyen aydınlar, STK’lar, elektrik affından sonra ‘buralara elektrik verilir mi’ demeye başladı ... otoyol yapılırken, çok gecekonduyu yıkıldı, her biri bir yere gitti, Cennetçeşme’deki gibi arsa verilmedi,... bölgede yeterli okul yok, sağlık ocağı var, yetersiz.” (6.6.2003 tarihli görüşme.)

Mustafa Kemal Mahallesi sınırları içindeki ve bizim Mustafa Kemal 2 Bölgesi olarak adlandırdığımız ikinci bölgede de 190 yapı yer almaktadır. İzmir-Aydın Otoyolunun hemen kuzeyinde yer alan bu bölgenin kuzeyinde, yeni sekiz-on katlı apartmanlar yapılmaktadır. Şahin Tepesi’ne göre, daha düzenli sokak yapısına sahip olan bu bölgede, sokaklar beton kaplıdır.

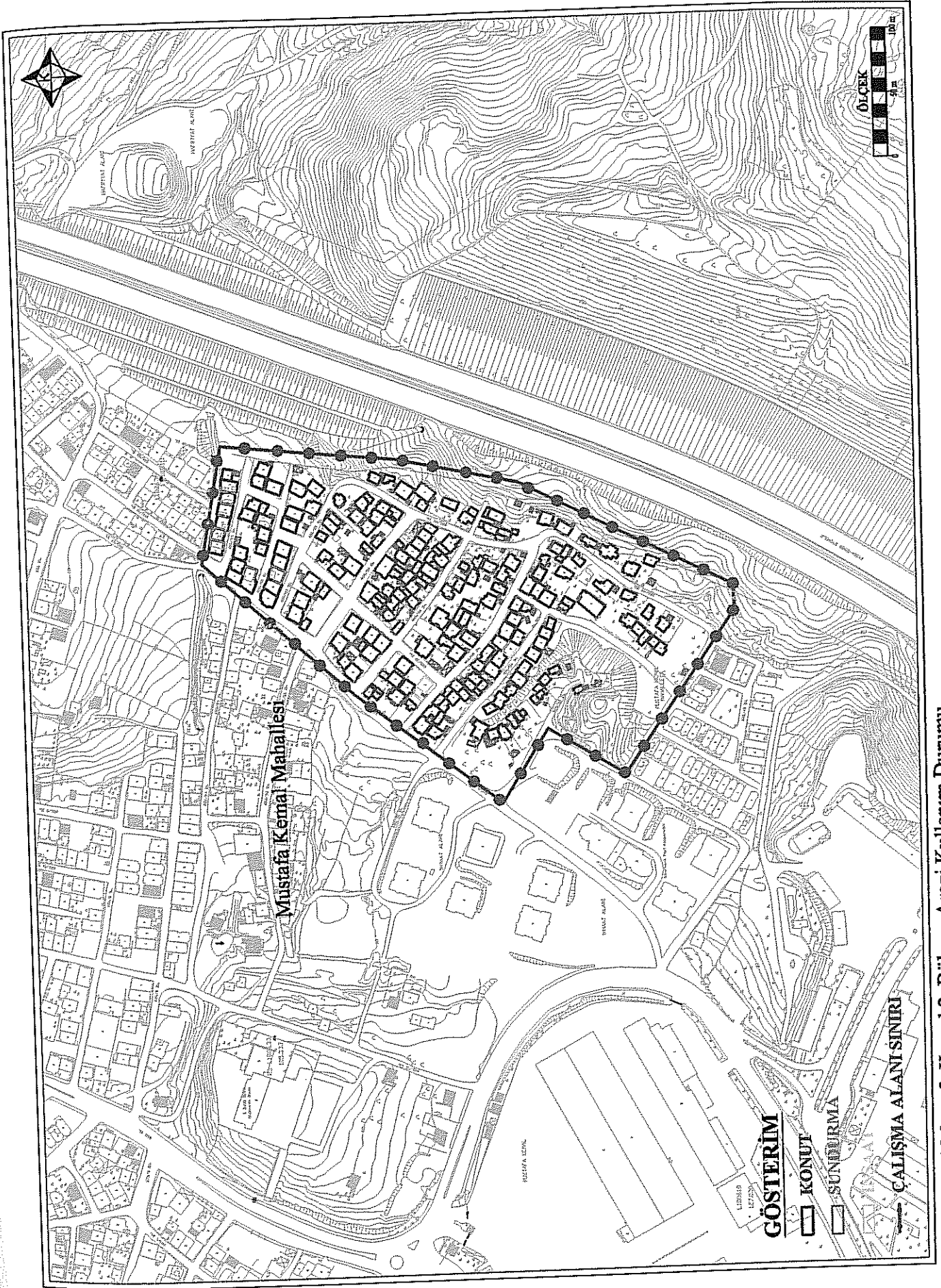

Fotoğraf 3.3.10–11 Mustafa Kemal 2 gecekondu bölgesinden görünümler

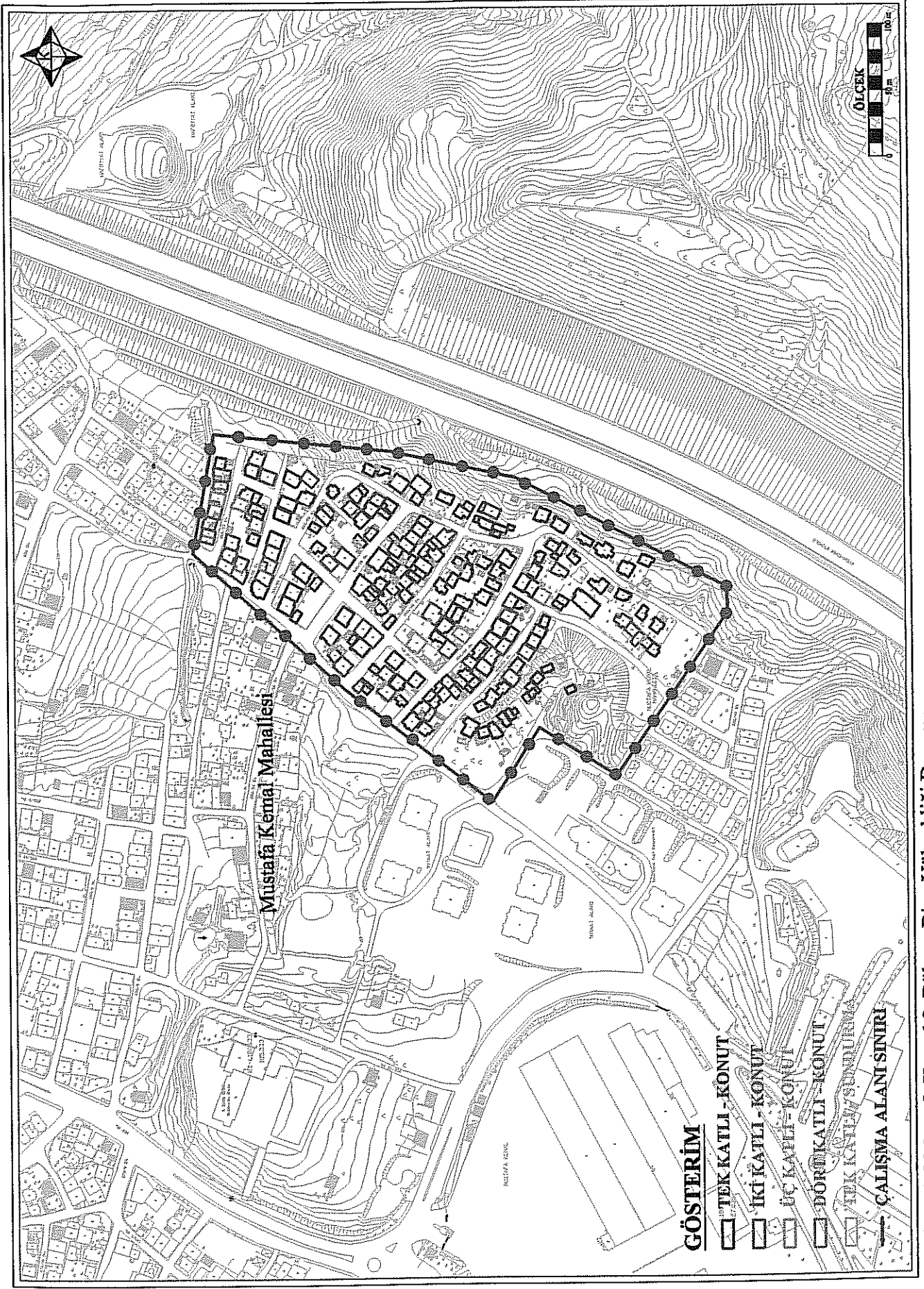
Bölgede yaşayanların % 60'ı, 1980 sonrası İzmir'e, % 75'i ise yine 1980 sonrası bu mahalleye gelmişlerdir. Evlerin % 70'i ise 1985 sonrası inşa edilmiştir. Bölge yaşayanlarının yaklaşık % 38'ini Konya, Sivas, Tokat ve Yozgat'tan gelenler oluşturmaktadır. Bu bölgede yaşayanlar, Şahin Tepesi'ne göre, daha önceden İzmir'e ve bu bölgeye gelmişlerdir. Bu nedenle de bir bölümünün hisseli de olsa tapuları ve imar affi başvuruları olması nedeniyle, bu bölgede iki-üç katlı yapılar daha çoktur. 190 yapının 36'sı iki katlı, dokuz tanesi, üç katlı, bir tanesi de dört katlıdır. Kalan yapılar ise (% 76) tek katlıdır. Sonradan yapılan tek katlı yapılar, çoğunlukla yığma tuğladır ve fiziksel koşulları iyi değildir. Bu bölgenin altyapı koşulları, Şahin Tepesine göre daha iyi durumdadır. Konutların çoğunluğunda elektrik su ve kanalizasyon vardır. Evlerin arsaları çok eğimli değildir ve % 19,4'ü 150 m² nin, % 61'i 150 m² nin, % 94'ü 250 m² nin altında büyüklüğe sahiptir. Bu bölge de otoyola dayanmıştır ve çevresi batıda 61 Evler ile kuzeyde çok katlı apartmanlarla ve ıslah planlı alanla çevrilmiş durumdadır. Bir başka deyişle, büyüme olanağı yoktur.

Fotoğraf 3.3.12-13 Mustafa Kemal 2 gecekondularından görünüm

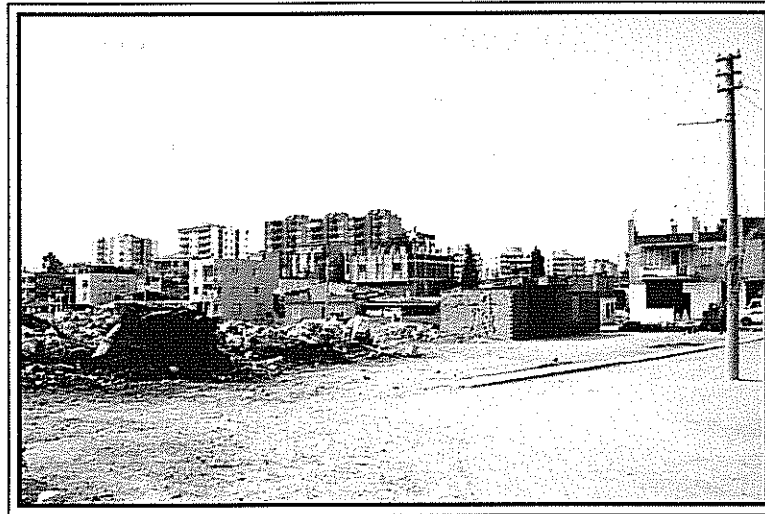

Harita 3.3.4 Mustafa Kemal 2. Bölge - Arazi Kullanım Durumu

Harita 3.3.5 Mustafa Kemal 2. Bölge - Bina Yüksekliği Durumu

Buca ilçesi sınırları içerisindeki üçüncü gecekondu bölgesi, Kuruçeşme Mahallesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Kuruçeşme gecekondualarının bir bölümü, Buca-Koop Toplu Konut Alanı ile İzmir-Aydın Otoyolu arasında kalan, dar, ince uzun bir alanda yer almaktadır Toplu Konut Alanı ile içiçe olan bu gecekonduaları, Buca-Koop blokları arasında, fiziki çevre kalitesi açısından büyük farklılıklar vardır. Fiziki yapı yanı sıra, sosyal yapı farklılıkları da, kimi kez bu bölgede yaşayanlar arasında çatışmalara neden olabilmektedir. Kuruçeşme gecekondualarının diğer bölümü ise, yine İzmir-Aydın Otoyolu'nun kuzeyindeki yamaçlarda ve ıslah imar planı sınırları ile otoyol arasında kalan alanlarda yer almaktadır.

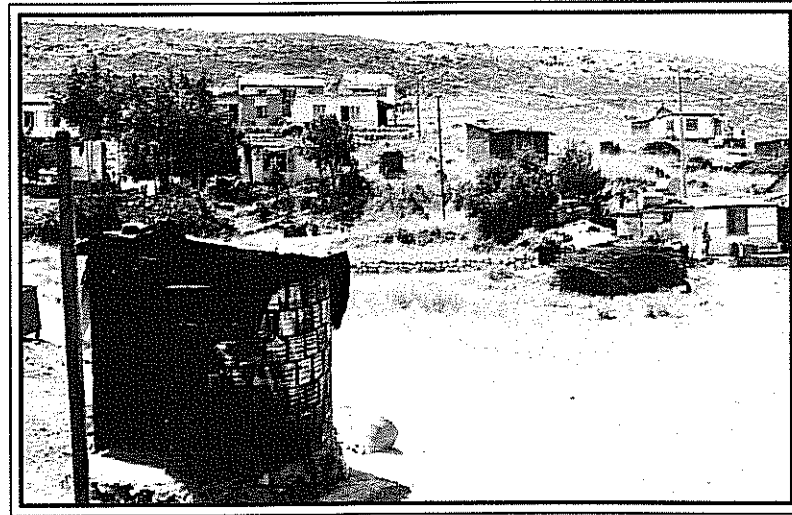

Fotoğraf 3.3.14-15 Kuruçeşme gecekondu bölgesinden görünüm

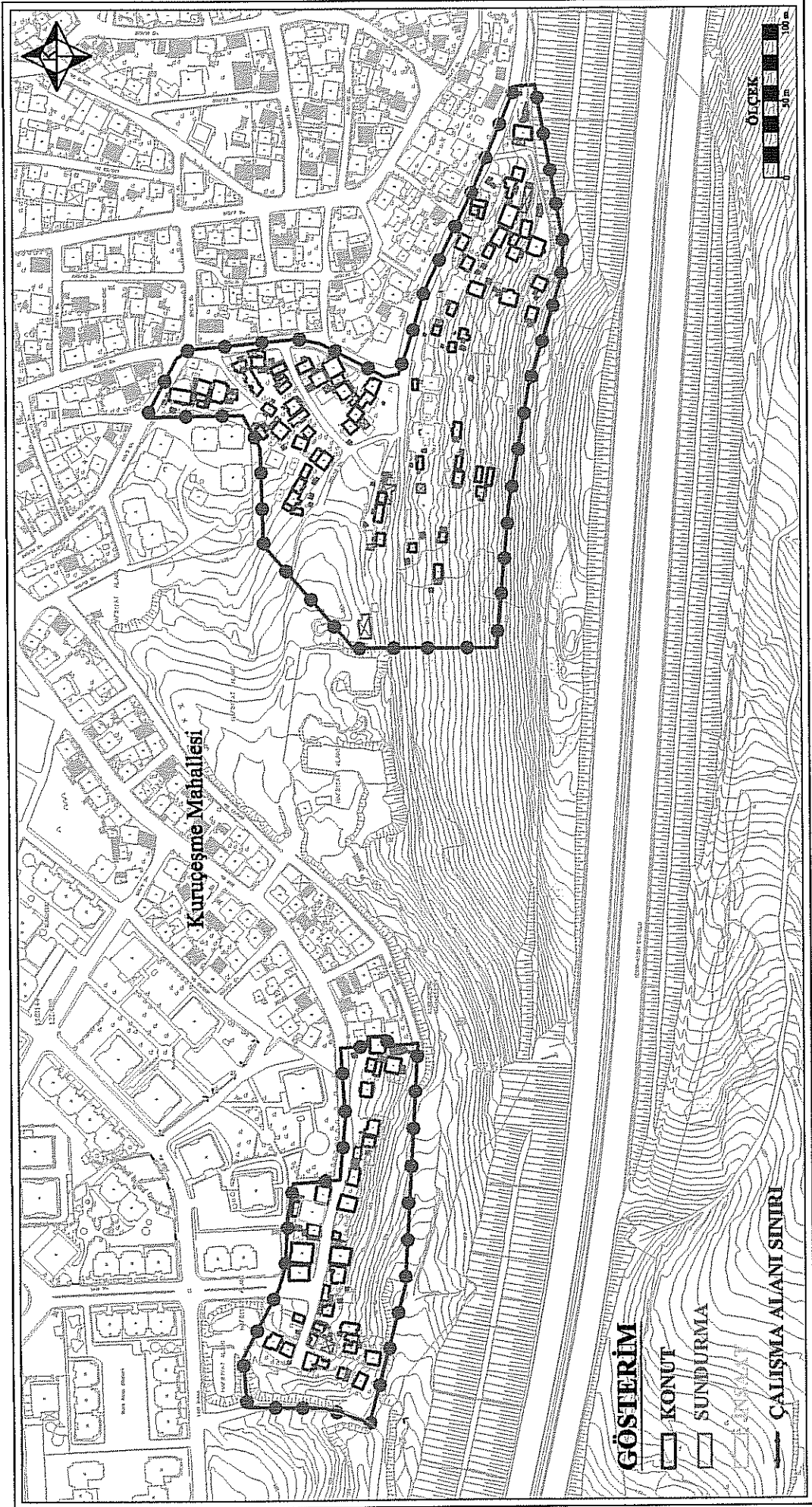
Kuruçeşme’de, bu iki bölgede toplam 115 yapı bulunmaktadır. bu yapıların sekizi iki katlı, biri üç katlı, kalan 106’sı ise tek katlıdır. Bu yapıların, özellikle Buca-Koop’un güneyinde ve her iki kesimde de, Otoyolun kuzey bitişiğindeki yamaçlarda yer alanlarının fiziki nitelikleri oldukça kötüdür. Hemen tümü yığma tuğla olan bu yapılar, oldukça eğimli alanlarda, yol izinin bile bulunmadığı araziler üzerinde inşa edilmişlerdir. Gerek Kuruçeşme gerekse de Mustafa Kemal 1 ve 2’inci bölgelerde, sokaklarda, evlerin arasında göze çarpan bir diğer fiziki özellik ise, ortak olarak kullanılan ve ekmek yapılan tandırlardır.

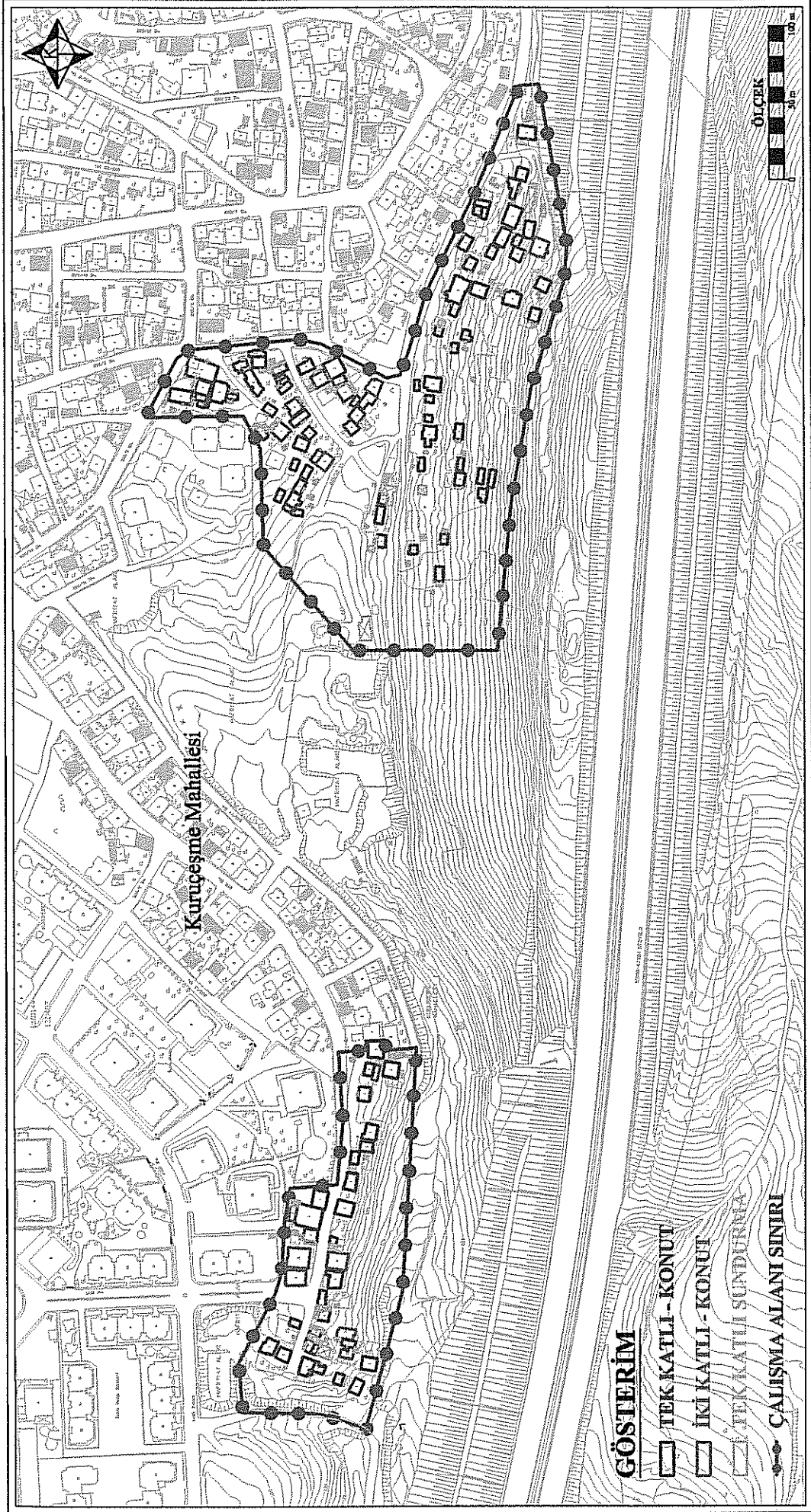
Fotoğraf 3.3.16 Kuruçeşme gecekondu bölgesindeki gecekondu

Fotoğraf 3.3.17 Kuruçeşme gecekondu bölgesindeki ortak tandır

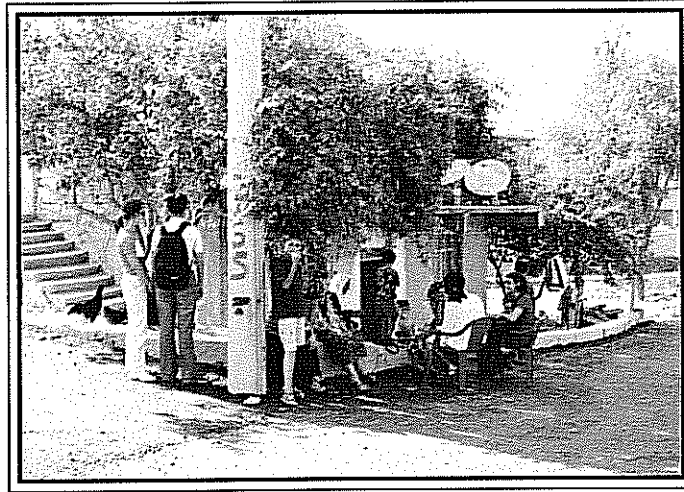
Harita 3.3.6 Kurucşme Mahallesi - Arazi Kullanım Durumu

Harita 3.3.7 Kuruçeşme Mahallesi - Bina Yüksekliği Durumu

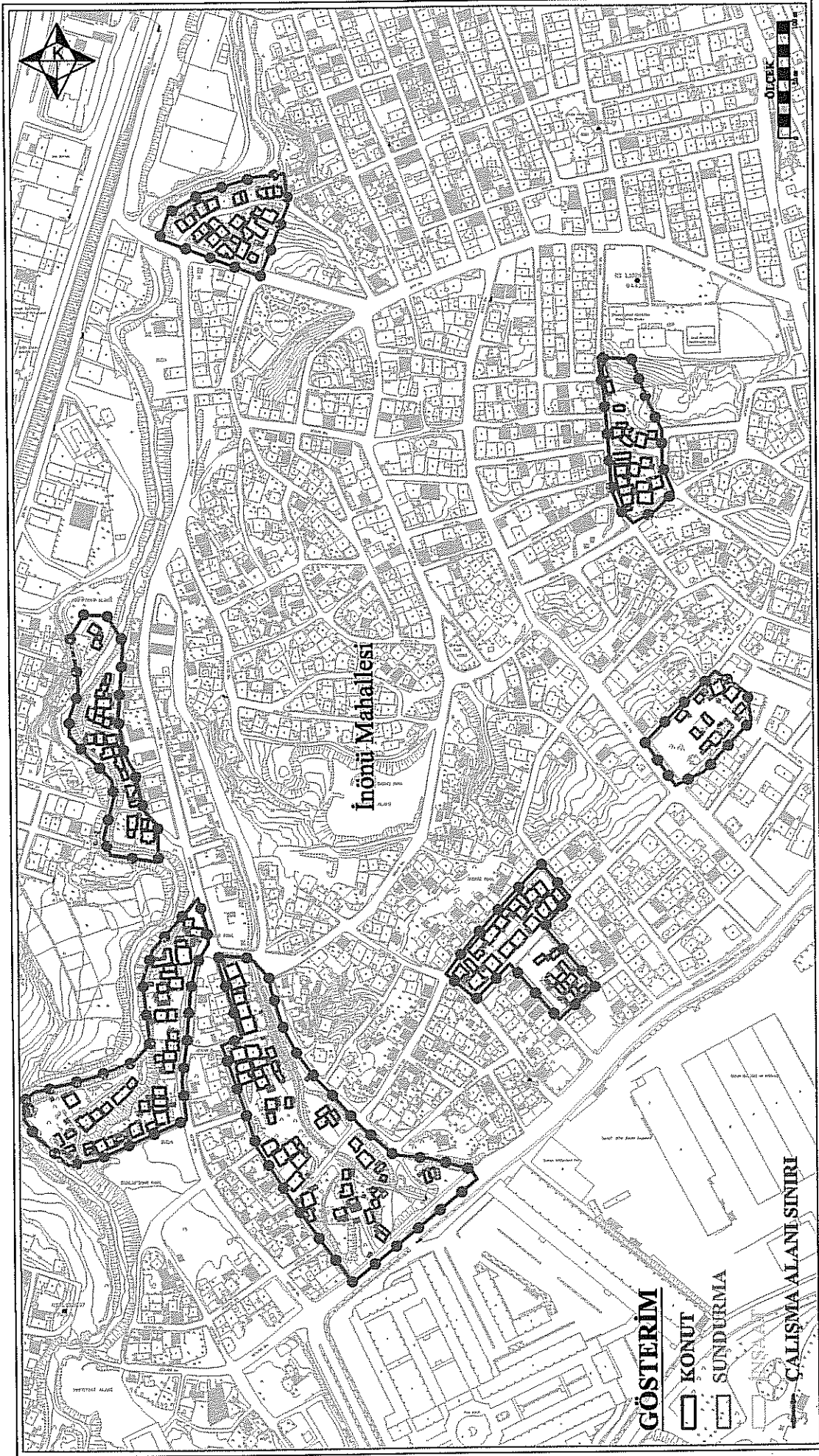
Kuruçeşme’de yaşayanların % 79’u, 1981 yılı sonrasında İzmir’e, % 88’i de 1986 yılı sonrasında bu mahalleye gelmiştir. Yaşayanların % 56,4’ü Ağrı, Diyarbakır, Erzurum ve Erzincan’dan gelmiştir. Evlerin % 62,2’si, 1985 yılı sonrasında yapılmıştır. Evlerin arsalarının % 8,7’si 100 m² den, % 47,8’i 150 m² den, % 82,6’sı 250 m² den küçüktür. Mahalle Muhtarı Veli Çimen ile yapılan görüşmede, mahallede iki kez yıkım yapıldığı, bazı gecekonduların Adatepe’ye taşındığı öğrenilmiştir. Bu konu mülkiyet verilerinin analizinde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Buca’da son gecekodu bölgesi, İnönü-Gediz Mahallesi sınırları içinde dere kenarında, imar planında “yeşil alan”, “park”, “eğitim alanı” olarak düzenlenmiş alanlarda, yer alan gecekondulardan oluşmaktadır. Daha öncede belirtildiği gibi, yalnızca bu bölgede ıslah imar planı sınırları içindeki gecekondular, fikir sahibi olabilmek için incelenmiştir. Aslında, tüm ıslah imar planı sınırları içindeki alanlar incelenmeli, bu alanlarda yeni gecekondulaşma varlığı ve niteliği araştırılmalıdır. Mahalle muhtarlarının yönlendirmesiyle tespit ettiğimiz bu gecekondular, birbirinden kopuk bir biçimde, ama ıslah planı içindeki boşlukları doldurulacak bir biçimde yapılaşmışlardır.

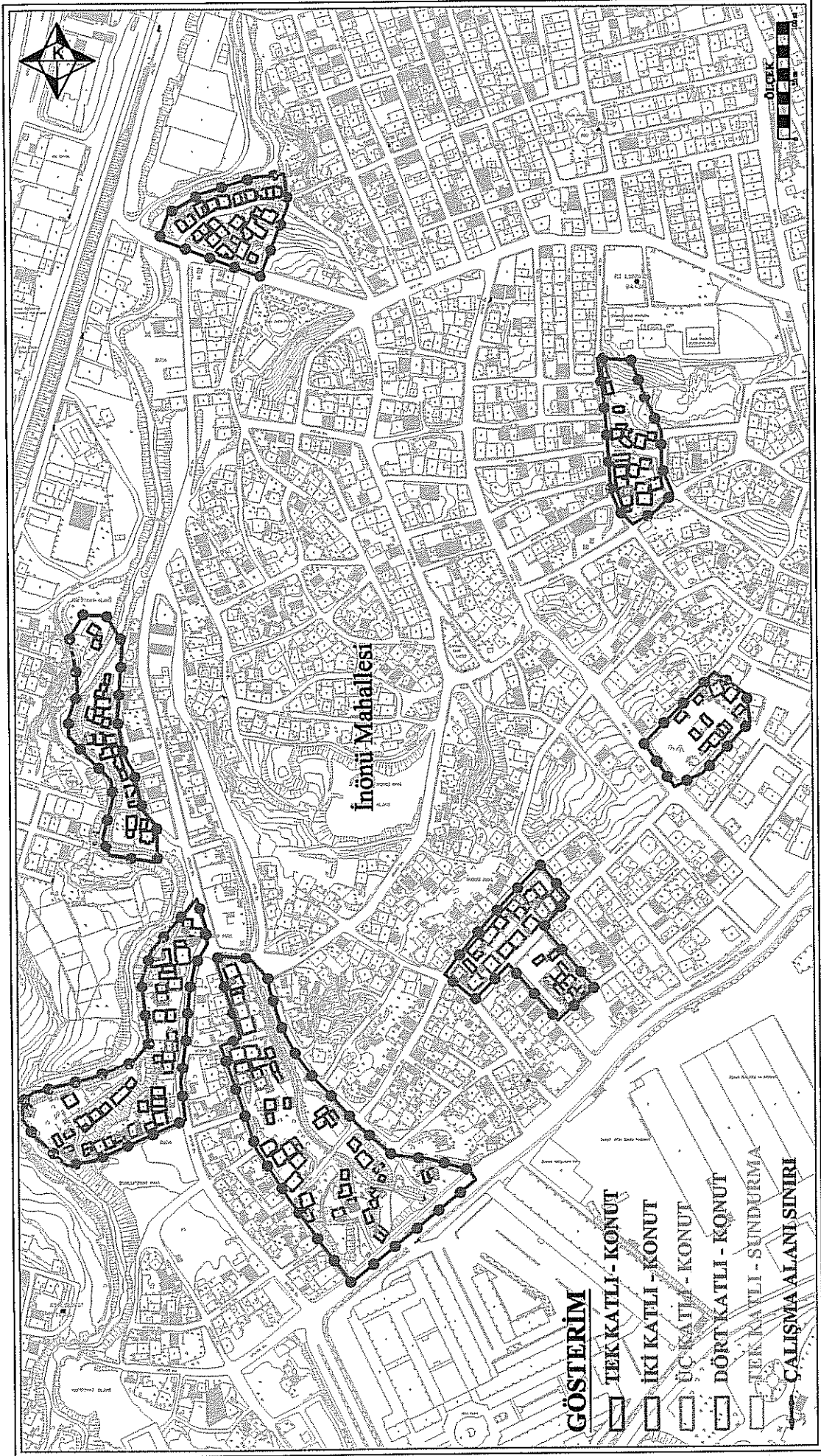

Fotoğraf 3.3.18 Gediz gecekodu bölgesi

140 adet yapının tespit edildiği bu bölgede yaşayanların % 96,7’si 1980 yılı sonrası % 66,7’si de 1990 yılı ve sonrasında İzmir’e gelmişlerdir. Yaşayanların tümü 1983 sonrasında % 74,1’i ise 1990 yılı ve sonrasında bu mahalleye taşınmışlardır. Yaşayanların % 44,5’i, İzmir’e, Mardin, İçel, Erzurum ve Diyarbakır’dan gelmiştir. Yapılış tarihi hakkında bilgi edinebilen yapıların tümü 1985 sonrası, % 70,6’sı 1990 sonrasında inşa edilmişlerdir.

Harita 3.3.8 Inonu-Gediz Bolgesi - Arazi Kullanim Durumu

Harita 3.3.9 İnönü-Gediz Bölgesi - Bina Yüksekliği Durumu

Ve Kondular...

Dört bölgede yer alan toplam 625 yapıdan görüşme yapılan 123 evin % 78'i yığma tuğladır. Kimi kez sıvasız, tek katlı, çatılı olan bu evlerin, özellikle Şahin Tepesi'nde ve otoyol kenarında olanları, toplama malzemedен yapılmış ve iğreti yapılarıdır. Şahin Tepesi'nde, kiracı olarak oturan bir ailenin evi:

Evin sağlıksız olduğunu, farelerin her yerde dolaştığını söylüyorlar. Evin içinde hiç eşya yok. Hemen girişte bir tahta divan, beton yer, yerde birkaç kapacak var, burasını mutfak olarak kullanıyorlarmış. Yatak odası olarak kullanılan bir oda ve odanın zemininde bir kilim ve duvara yaslanmış yorgan yığınlarının dışında eşyaları yok. Kapısız bir yer banyo olarak kullanılıyor, leğende yıkıyorlarmış, tuvalet dışarıda. Evin kendileri taşınmadan önce hayvan barınağı olarak kullanıldığını, ev sahibinin Kütahya'da olduğunu, bu mahallede yaşayan kız kardeşinden evi kiraladıklarını, ancak kirayı ödeyemediklerini belirtiyorlar (25).

Kuruçeşme'de, 1997 yılında 20 milyon TL'ye satın alınmış bir ev;

Tuvalet evin dışında. Mutfağın bir yanını dışarıya doğru açarak perde ile çevirmişler. Burasını banyo olarak kullanıyorlar. "Tuvaleti banyosu olan bir ev olsun yeter" diyorlar. Evde iki odada rutubet problemi var (183).

Mustafa Kemal 2 bölgesinde, evden taşınmak isteyen kiracı bir ailenin evi;

Ev, 2 oda, banyo ve tuvaletten oluşuyor. Evin girişinin bulunduğu hol, aynı zamanda mutfak olarak kullanılıyor. Evin eşyaları kötü durumda. Eşyaların olduğu kadar evin kendisi de kötü, çatı akıyor, nem almış, duvarlar çatlaklarla dolu. Kendileri de evin bu durumundan hoşnutsuz. Yakın bir zamanda arkadaşlarının evine taşınacaklarını söylüyor (156).

Görece iyi durumda olan evler de var, Kuruçeşme'de 1993 yılında satın alınmış, tapusuz bir ev;

2 oda 1 salon bir mutfak ve bir banyosu olan ev, 80 metrekare. Arsası ise 300 metrekare. Yerler taş döşeli. Duvarlar temiz boyalı. Geçen yaz PVC doğramalar takılmış. "Evimi yıkmasalar bari kapısını değiştirdim, duvarına ferforje yaptırдыm o kadar" (187).

Eski gecekondusunun bahçesine yeni yapılmış, tapusu olmasa da, iyi durumda ve Kuruçeşme'de bir ev;

İlk gecekondunun bitişiğinde yapılan yeni ev diğerinden oldukça farklı. Önceki yığma bina olarak yapılmışken, yeni olan betonarme. 3 oda, salon, mutfak, banyo, tuvaletten oluşan yeni gecekondu mahalledeki diğer gecekondulara oranla iyi durumda (186).

1989'da Yozgat'tan İzmir'e gelen ve 2001 yılında, Mustafa Kemal 2 Bölgesinde kayınbiraderinin evinin bahçesine yapılmış bir ev;

Burası kayınbiraderinin evinin bahçesi. 20 yıl önce 20 bin TL'ye satın almış ve evini yapmış; kayınbiraderi yurt dışına çalışmaya gidince, önce bir süre eltisiyle birlikte oturmuşlar, sonra geçinemeyince bahçeye bu evi yapmışlar (178).

Giderek apartman haline gelen yapılar da var; Mustafa Kemal 2’de, 1988 yılında İzmir’e gelen aile, şimdi dört katlı olan apartmanlarını, 1992 yılında yapmaya başlamışlar ve son katı, 2000 yılında tamamlamışlar. Hisse tapuları olduğunu belirten aile;

Babaları azar azar kazanıp evi yavaş yavaş tamamlamış, yapılacak birkaç şey daha varmış. Apartmanın merdiveni fayans kaplanacak, korkuluk yapılacak, bozuk olan apartman elektriği tamir edilecekti (151).

Buca gecekondularında, daha önce değinildiği gibi, elektrik ve su, çok uzun yıllar boyunca hep sorun olmuş, belli bölgeler için de hala sorun olmaya devam etmektedir. Dört bölgedeki yapılar toplam olarak değerlendirildiğinde, % 46,3’ünde su, % 8,9’unda elektrik, % 26,8’inde kanalizasyon tesisatı yoktur. Ancak örneğin, Şahin Tepesi ayrı değerlendirildiğinde, bu bölgedeki evlerin hiçbirinde su tesisatı, % 13,9’unda elektrik yoktur. Kuruçeşme’de evlerin % 60,9’unda su, % 43,5’inde kanalizasyon altyapısı yoktur.

Gecekonduların elektrik bağlanmasına izin verilmeden önce ki mahalleliler bunu “elektrik affı” olarak adlandırıyorlar, kaçak elektrik kullanımının çok yaygın olduğu, bu yüzden yangınlar çıktığı ve Şahin Tepesi’nde bir kız çocuğunun bir elektrik çarpması sonucu öldüğü, hemen hemen tüm hane halkı görüşmelerinde dile getiriliyor, bu yüzden tüm mahallelinin yargılandığı da;

Elektrik konusunda çıkan sorun; mahallede oturan ailelerden birinin kızının elektrik çarpması sonucu ölmesi üzerine, tüm mahalleye mahkemeden çağrı gelmiş. duruşma günü eve polis araçları gelmiş ve eşini alıp götürmüş. “Biz mahkemede ‘ne yapalım imkanımız yok, kaçak kullanıyoruz’ dedik, doğruyu söyledik, bir ceza gelmedi” diyor. Kaçak elektrik kullandığını inkar edenlerin mahkemeleri hala sürüyormuş... bir iki ay içinde elektrik affı çıkınca, elektrik bağlatmışlar (31).

Elektrik affı” çıkınca, birçok ev, elektrik bağlatmış;

Yandaki ev kadının kendi ailesine ait ve kiracı oturuyor. o evin tapusu olduğu için elektriği de, suyu da varmış. Kadın denelerdir elektriği telle, suyu da hortumla o evden alıyormuş. Kiracı elektrik ve su almasına itiraz etmesin diye de , sayaca gelen faturaları kadın ödüyormuş. Elektrik mahkemesi sırasında bu şekilde ifade vermelerine rağmen, kendi evlerine elektrik sayacı bağlatabilmeleri için 2 milyar lira ceza ödemeleri gerekmiş, ama para cezası dışında ceza almamışlar. Şu anda kendi elektriği var ama suyu hala kiracıdan hortumla alıyor (16).

Elektriklerini çıkan aflu bağlatmışlar, aylık 16 milyon lira elektrik faturası ödeniyor. Mahallede yaşanan kaçak elektrik sorunundan dolayı mahkemeye verilmişler ve 6. Sulh ceza mahkemesinde yargılanmışlar. Kararın 2002’de onandığı bilgisini alıyoruz (21).

Elektrik tesisatı sorunu kısmen artık çözülmüş olsa da, su tesisatı sorunu, özellikle Şahin Tepesi ve Kuruçeşme’de büyüktür.

Evin suyu yok, su el arabaları ile eve taşınıyor ve kullanım suyu olarak depoya pompalanıyormuş (24).

Üç yıldır bu mahallede oturuyorlar, geldikten 3-4 ay sonra elektrik bağlanacağı söylenmiş, ancak geçen sene alabilmişler. (500 milyon TL) kanalizasyonu mahalleli bir araya gelip kendileri kazarak bağlamışlar, su ise hala yok. Telefonla çağırınca su tankeri geliyormuş. Ama içme suyunu, yukarıdaki çeşmeden kendileri dolduruyorlarmış, çünkü tankerle gelen su, karın ağrısı yapıyormuş (30).

Mustafa Kemal 2 Bölgesinde su bağlatabilenler, yaklaşık 1 milyar lira ödemişler.

15 yıldır elektrik bağlantıları yokmuş. Zaman zaman kaçak kullanmışlar, zaman zaman da komşularının elektrik aboneliğinden faydalanmışlar. Elektrik bağlantısı için 300 milyon TL ödemişler, su bağlantıları da yokmuş. Ancak aftan yararlanarak 1 milyar 50 milyon TL ye su aboneliği olmuşlar (159).

Su bağlatabilmek için 1 milyar, elektrik için 400-500 milyon lira ödemişler. on sene su bağlanmamış. Köydeki akrabalarından aldıkları borç ile suyu bağlatabilmişler. Borçlarını hala ödeyememişler (171).

Evlerin % 81,3'ünde, telefon tesisatı vardır. Kanalizasyon tesisatının % 73 oranında var olduğu mahallelerde, tuvaletlerin % 26'sı evin dışındadır. Tüm bölgelerde, evlerin % 68,3'ünde nem, % 60,2'sinde çatı akıntısı sorunu vardır.

Buca gecekondularının çok büyük bölümü, Konak'taki Limontepe ve Cennetçeşme, Karşıyaka'daki Onur, Narlıdere'deki İnönü, Atatürk mahallelerindeki gecekondulara benzemektedirler. Çoğu tek katlı, yığma tuğla, toplama malzemelerden yapılmış, fiziki açıdan kötü nitelikli, güvensiz ve sağlıksız yapılardır. Bu nitelikleriyle de, 1960'lı yılların gecekondularından, fiziki açıdan daha sorunlu ve kötü durumdadır. Örneğin, 1965 yılında, İmar ve İskan Bakanlığı tarafından İzmir gecekondularında yapılan araştırmada, gecekonduların, bahçeli ve iyi durumda olduğu, tüm gecekonduların alanlarında su elektrik ve kanalizasyon sisteminin var olduğu belirtilmektedir (Yörükhan, Budak, Erkmen, vd; 1966).

3.3.7. Mülkiyet Durumu: “... devletin malı, bunca yıldır oturuyoruz, yıkarlarsa ne yapalım artık.”

Buca gecekondularından ilk bölge olan Şahin Tepesi (Mustafa Kemal 1) Mahallesiindeki gecekonduların çok büyük bir bölümü (% 83), kamu arazisi üzerinde inşa edilmiştir. 180 yapının, 31'i ise (% 17), özel mülkiyetteki arazi üzerinde yapılmıştır. Tüm yapılar, iki kadastral parsel üzerinde yer almaktadırlar. Bu parseller şunlardır.

1.pafta: 41, ada:181, parsel:26

2.pafta: 41, ada:181, parsel:27

31 adet gecekondunun yer aldığı 26 no'lu parsel, iki hisseli olmak üzere, özel mülkiyettir. 27 no'lu parsel ise, “Maliye” adına kayıtlıdır. (Mülkiyet bilgileri 20.12.2004 tarihinde, Buca 2. Bölge Tapu Sicil Müdürlüğü'nden alınmıştır).

Büyük bir bölümü, kamu arazisi üzerinde inşa edilmiş olan bu gecekonduların sahiplerinin doğal olarak tapuları yoktur. 2004 yılı, Aralık ayı itibariyle yürürlükte olan 1/1000 ölçekli uygulama imar planında, kamu mülkiyetinde olan ve üzerinde gecekonduların bulunduğu 27 no'lu parselin çok büyük bir bölümü, "rekreasyon alanı", "eğitim alanı", "semt spor alanı" olarak planlanmıştır. Bu parselin üzerinde 13 gecekondunun bulunduğu bir bölümü ise, "ayrık nizam-4 kat"lı konut gelişme alanı olarak düzenlemiştir. İki hisseli ve özel mülkiyette olan ve üzerinde 31 adet gecekondunun bulunduğu, 26 no'lu parselinde çok büyük bir bölümü, yine "ayrık nizam-4 kat" konut gelişme alanı ve bir bölümü de yol ve park olarak planlanmıştır.

Şahin Tepesi'nde, görüşme yapılan hanelerin % 86,1'i ev sahibidir. Dört hane (% 11,1) kiracı olarak oturmakta, bir hane ise kira vermeden, başkasının evinde oturmaktadır. Dört kiracıdan birisi 30 milyon, ikisi 35 milyon, birisi de 50 milyon TL. aylık kira vermektedir. Kiracılar, gecekondun mahallelerinde de çoğunlukla ekonomik açıdan en kötü olanların arasında yer almaktadır:

Aile, mahallede farklı evlerde kirada oturmuş, bu eve 35 milyon TL, kira ile girmişler, ancak beş aydır kirayı ödeyemiyorlar (25).

Şahin Tepesi'nde yaşayanların % 77,8'inin başka hiçbir yerde evleri yoktur, % 13,9'unun ise memleketinde evi vardır. Görüşme yapılan 36 haneden yalnızca 2'sinin başka evleri de vardır (% 5,6). Bir aile ise bir başka mahallede arsa aldıklarını ve orada kendilerine ev yapacaklarını belirtmiştir ki bu aile şu anda kiracıdır.

Mustafa Kemal Mahallesi sınırları içindeki ikinci bölgede 190 yapının, 40 tanesi (% 21) özel mülkiyetteki bir parsel üzerinde, diğerleri ise (% 79) Maliye adına kayıtlı beş adet kadastral parsel üzerinde inşa edilmiştir. Bu parseller şunlardır;

- Buca-81 pafta-644 ada-4 (123) parsel-özel mülkiyette-25 hisseli-imar uygulaması yapılmış,
- Buca-81 pafta-644 ada-2, 3, 5, 6, 93 no'lu kadastral parseller-Maliye adına kayıtlı. (Mülkiyet bilgileri 20.12.2004 tarihinde, Buca 2. Bölge Tapu Sicil Müdürlüğü'nden alınmıştır).

Bir önceki bölümde, gecekonduların fiziki özellikleri aktarılırken, Mustafa Kemal 2 Bölgesinde iki-üç katlı yapıların, diğer bölgelere göre daha çok olduğuna değinilmişti ve

bunun bir nedeninin de, hisseli de olsa tapu sahibi olmak olabileceği belirtilmişti. Gerçekten de 25 hisseli olarak tapu kayıtlarında görülen 123 (eski 4 no'lu kadastral) no'lu parsel üzerinde yer alan 40 yapının içinde yalnızca altı yapı, bir katlı, diğerleri iki-üç katlı, üç tanesi de dört katlıdır.

Yapılmış olan hane halkı görüşmelerinde de 36 ailenin dördünün (% 11) hisse tapu sahibi olduğu görülmüştür. Diğerlerinin tapusu yoktur. Mustafa Kemal 2 Bölgesindeki gecekonduların bulunduğu ve kamu mülkiyetinde olan alan, 2004 yılı Aralık ayı itibari ile yürürlükte olan 1/1000 ölçekli uygulama imar planında, “park”, “belediye hizmet alanı”, ve “semt spor alanı” olarak planlanmıştır. Özel mülkiyette olan 123 no'lu parsel ise, konut gelişme alanı olarak düzenlenmiştir.

Bu bölgede görüşme yapılan 36 hanenin 30'u (% 83,3) ev sahibi, beşi (% 13,9) kiracı, bir hane de başkasının evinde kira vermeden oturmaktadır. İki kiracını ödediği aylık kira 40 milyon, diğerleri ise 60–75 milyon TL'dir. Kiralık eve depozito vermek, kimi kez gecekondu mahallesinde de geçerli olabilmektedir.

Dört ay önce taşınmışlar bu gecekonduya. Bu mahalleye taşınmadan önce, Gediz Mahallesinde iki ayrı evde kirada otururlar. Aylık 40 milyon lira kira veriyorlar. Depozito olarak 200 dolar vermişler. Ev sahibi Karşıyaka'da oturuyormuş, akrabalarının oturduğu, yandaki gecekonduda, aynı kişiye aitmiş (155).

Mustafa Kemal 2 Bölgesinde görüşme yapılan hanelerin % 69,4'ünün başka hiçbir yerde evi yoktur, % 19,4'ünü ise memleketlerinde evleri vardır. İki ailenin bir başka evi daha vardır ve yine iki aile, ev yapmak üzere arsa almışlardır.

Kuruçeşme Bölgesi, Buca'daki üçüncü bölgedir. Bu bölgede 115 adet yapı bulunmaktadır. Bu yapıların, Buca-Koop Toplu Konut alanının güneyinde yer alan 35 tanesi 629 ada, 50 ve 105 no'lu, Maliye adına kayıtlı, kamu arazisi üzerinde inşa edilmişlerdir.

Bu alanın daha doğusundaki ve yine Otoyol'un kuzeyinde yer alan 70 adet yapının bulunduğu bölgede ise 25 adet yapı kamu arazisi, dokuz adet yapı Buca-Koop mülkiyetindeki arsada, 36 adet yapı da çok hisseli özel mülkiyette olan parseller üzerinde inşa edilmiştir. Bu parseller şunlardır;

- 629 ada, 84, 86, 87, 92, 93 no'lu parseller-Maliye adına kayıtlı,
- 629 ada, 88 no'lu parsel- Buca-Koop adına kayıtlı,

- 629 ada, 232 no'lu (45 hisseli) ve 236 no'lu (56 hisseli) parseller- özel mülk sahipleri adına kayıtlı.

(Mülkiyet bilgileri 20.12.2004 tarihinde, Buca 2. Bölge Tapu Sicil Müdürlüğü'nden alınmıştır).

Büyük bir bölümünün kamu arazisi üzerinde inşa edilmiş olması nedeniyle, evlerin % 81.8'inin tapusu yoktur. Diğerlerinin de hisseli tapusu vardır.

Aralık 2004 itibariyle yürürlükte olan 1/1000 ölçekli uygulama imar planında, Buca-Koop'un güneyinde yer alan 35 gecekondunun bulunduğu alan, "semt spor alanı", "belediye hizmet alanı" ve "park" olarak planlanmıştır.

Daha doğuda yer alan ve Otoyol'un kuzeyinde bulunan yapıların, kamu arazisi üzerinde olanlarının bulunduğu alanın büyük bir bölüm, "belediye hizmet alanı", "resmi tesis alanı" ve "sağlık tesisi alanı" olarak planlanmıştır.

Kuruçeşme gecekondularında görüşme yapılan hanelerin % 91,3'ü ev sahibi, % 8,7'si kiracıdır. Kiracı olan iki ailenin ödediği aylık kira, 50 milyon TL'dir.

Görüşme yapılan ailelerin % 78,3'ünün başka hiçbir yerde evi yoktur, %17,4'ünün ise yalnızca memleketinde evi vardır. Bir ailenin ise, bir evi daha vardır.

Buca'daki son gecekondular bölgesi, ıslah imar planı sınırları içinde kalan ve çoğunlukla, bu doku içinde kalan boşluklarda ve imar planında "park, "eğitim tesisi" vb. kullanımlara ayrılan alanlarda inşa edilmiş gecekondulardır.

İnönü mahallesinde, kuzey-güney doğrultusunda, Otokent ve 6. Sanayi Sitesi'nin batısında, sürekliliği olan bir dere vardır. Bu derenin kenarı, imar planında "yeşil alan", "park" olarak düzenlenmiştir. 43 yapı (% 30,7), dere kenarında yeşil alan olarak düzenlenmiş ve mülkiyeti belediyeye ait olan arazi üzerinde inşa edilmiştir. Dere kenarında olmamakla birlikte, imar planında "park" olarak düzenlenmiş ve mülkiyeti yine belediyeye ait olan alanlarda, 18 adet yapı (% 12,8) bulunmaktadır. Planda "eğitim tesisi alanı" olarak ayrılan ve yine kamu mülkiyetinde olan alanda, 21 yapı (% 15) yer almaktadır.

İmar planında konut alanı olarak düzenlenen yapı adalarında ise 58 adet (% 41,4) yapı bulunmaktadır. Bu yapı adaları ve parseller şunlardır;

- İnönü Mahallesi 40470 ada-1 no'lu parsel-hazine-belediye-şahıs

2, 3, 4, 5 no'lu parsel-maliye

6, 7, 8 no'lu parsel-belediye

- İnönü Mahallesi 40434 ada-1 ve 15 no'lu parseller-özel mülk,
2 hisse 14 no'lu parsel-özel mülk, 4 hisse,
2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 11, 12, 16, 17 no'lu parseller-özel
mülk,müstakil,
6, 10, 13 no'lu parseller-belediye

(Mülkiyet bilgileri 20.12.2004 tarihinde, Buca 1. Bölge Tapu Sicil Müdürlüğünden alınmıştır).

Yukarıdaki bilgilerden de görüldüğü gibi, bu bölgede de gecekondu, çoğunlukla kamu arazisi üzerinde inşa edilmişlerdir. Görüşme yapılan hanelerin % 92,9'unun tapusu yoktur.

Bu bölgede yaşayanların % 75'i ev sahibi, % 25'i kiracıdır. Buca'daki diğer bölgelerden daha yüksek olan kiracılık oranları görülmekte ve kiralar, aylık 40 milyon TL. ile 85 milyon TL arasında değişmektedir. Görüşülen hanelerin % 71,4'ünün başka hiçbir yerde evi yoktur. Diğerlerinin ise (% 28,6) yalnızca memleketlerinde evleri vardır.

Buca'daki dört farklı bölgede toplam 625 gecekondu tespit edilmiştir. Tüm bölgeler bütününde yapılmış 123 hane halkı görüşmesinin verilerine göre, ev sahibi olanları oranı % 83,8, kiracı olanların oranı % 14,6, kira vermeden başkasına ait bir evde oturanların oranı ise % 1,6 dır.

Yine dört bölge bütününde, görüşülen hane halklarından ev sahibi olanların % 93,2'sinin tapusu yoktur. Büyük bir bölümü kamu arazisi üzerinde inşa edilen bu yapılardan bazıları için Maliye Bakanlığı kira almaktadır. Örneğin İnönü-Gediz Bölgesinde iki aile 2002 yılında, yıllık olarak 500 milyon TL ve 400 milyon TL kira bedeli ödediklerini bildirmişlerdir. Benzer biçimde Mustafa Kemal 2 Bölgesinde Milli Emlak Genel Müdürlüğü'ne 1 milyar 200 milyon TL ve 320 milyon TL "işgaliye parası" ödediklerini belirten iki aile vardır. Şahin Tepesi (Mustafa Kemal 1) Mahallesinde bir aile ise Milli Emlak Genel Müdürlüğü'nce kira bedeli olarak istenen 190 milyon TL'nin taksitlendirilerek ödediklerini belirtmiştir.

Tablo 3.3.8 Görüşme yapılan hanelerde ev sahibi / kiracı dağılımı

	M. Kemal I (Şahin Tepesi)		M. Kemal II		Kuruçeşme		İnönü-Gediz		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ev Sahibi	31	86,1	30	83,3	21	91,3	21	75	103	83,8
Kiracı	4	11,1	5	13,9	2	8,7	7	25	18	14,6
Başkasının Evinde Kira Vermeden Oturuyor	1	2,8	1	2,8	0	0	0	0	2	1,6
Toplam	36	100	36	100	23	100	28	100	123	100

Arsa Edinme ve Ev Yapım Süreçleri, “...hiç başkasının malından hayır gelir mi, haram mal, adamın gözü kalmıştır tabi...”

Buca'daki dört gecekondü bölgesinde yer alan 625 yapıdan, % 20 örneklem ile belirlenen 123 yapıdaki hane halkları ile yapılan görüşmeler sonucunda 103'ünün (% 83,8) ev sahibi olduğu, bir önceki bölümde belirtilmişti. Bu 103 ev sahibinin, 26'sı (% 25) evini satın almıştır, 74'ü ise (% 75) evini kendi yapmıştır. (3 ev hakkında bilgi edinilememiştir)

Tablo 3.3.9 Ev sahibi olan ailelerin arsa / ev edinme biçimlerine göre dağılımı

Mahalle	Arsa İçin Bedel Ödemeyen Ev Sahibi Aile		Arsa İçin Bedel Ödeyen Ev Sahibi Aile		Evini Satın Alan Aile	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Mustafa Kemal I (Şahin Tepesi)	9	9	12	12	10	10
Mustafa Kemal II	16	16	8	8	6	6
Kuruçeşme	10	10	6	6	5	5
İnönü – Gediz	7	7	6	6	5	5
Toplam	42	42	32	32	26	26

Evini kendisi yapan 74 ailenin 42'si (% 56), evlerin yaptıkları arsa için kimseye bedel ödememiş, diğer 32 aile ise (% 44) arsa için bedel ödemiştir.

Yaşayanları tarafından Şahin Tepesi olarak adlandırılan, Mustafa Kemal I Bölgesinde, evlerini satın alan 10 ailenin tümü, bu evleri 1990 yılından sonra almışlardır ve bu ailelerin İzmir'e geliş tarihleri de çoğunlukla 1990 yılı sonrasıdır. Genellikle

sonradan ilaveler yapılan bu evlere ödenen bedeller, 1992’de 5 milyon, 1998’de 1.5 milyara, 1999’da 600 dolar ve 2001 yılında 1 milyar TL gibi değerlerdir.

Zaten İzmir’e göç ettiklerinden beri ekonomik sebeplerle bir sürü ev değiştirmişler. En son iflas da edince oturdukları evin kirasını da ödeyemediklerinde, akrabalar sayesinde, 2001 yılında, 1 milyar TL’ye bu gecekonduyu satın almışlar. Evi aldıklarında tapu-kadastroya gitmişler bir güvence belgesi alabilmek için, ama enkaz görüldüğü için, güvence veremeyeceklerini söylerler ama vergi dairesinden bir belge almışlar, vergilerini ödüyörlarmış (30).

Bu evi ilk yapanlar, adamın halasının ailesiymiş ama ondan sonra, dört kez el değiştirmiş. Adam evi satın almak için görmeye geldiğinde, içinde kiracı varmış ve kiracı çıkarken evi yaktığı için, taşındıktan sonra yeniden yapmak zorunda kalmışlar. 1999 yılında 600 dolar vermişler, inşaat da bir ay sürmüş bu arada Hipodrom’da bir yerde otururlar, karı koca gelip yaparlar, ama evin altını üstünü örtmeden girmişler, kalanı da sonradan tamamlamışlar (3).

Şahin Tepesi’nde arsasına para vererek ev yapanlar ise en eski 1988 yılında 2.5 milyon TL, 1993 yılında 2 milyon TL, 2000 yılında 300 milyon ve 2002 yılında 1 milyar 500 milyon TL gibi bedeller ödemişlerdir.

Evlerinin arsası için, yakında oturan komşusuna 1993 yılında 2 milyon TL ödemişler. Aynı yıl imarlı arsaların 15 milyon TL olduğunu, o arsalar almaya güçlerinin yetmediğini belirtiyor. Kocası arsa üzerine alacakları evi, bir ay içinde inşa etmiş, malzemeler için akrabalarından borç alınmış. Yedi yıl önce tüpten çıkan yangın sonunda evleri tamamen yıkılmış. Komşu ve tanıdıklar aracılığıyla, yeniden evi inşa etmişler (22).

Arsayı yine komşusundan alan bir başka Şahin Tepeli;

Göçtükten sonra iki yıl, bir akrabalarının inşaatı henüz tamamlanmamış evinde parasız oturmuşlar. Bu sırada ucuz arsa arıyorlarmış, sonra, şu anki yan komşularından bu arsayı alırlar, komşulardan da yardım alarak önce bir oda-mutfak yapıp taşınırlar. 2-3 yıl öyle oturduktan sonra, 2 oda daha eklerler (32).

Arsaya para ödemeyenler ise, doğal olarak mahalleye önce gelenlerdir. 1985 yılında İzmir’e gelen bir aile,

İzmir’e göç etmelerinin nedeni, kadının halasının oğlunun bu mahalleyi önermesidir. Geldiklerinde bu mahalle bomboşmuş. Öyle ki babası kendine bir arsa almış, etrafta da ineklerini otlatıyormuş, sonra bakmışlar ki, herkes kendine bir arsa çeviriyor, kadın da daha evlenmeden önce, kendine babasınınkinin yanındaki bu arsayı çevirmiş (16).

Çevirdikleri arsanın başkasının özel mülkü olduğunu sonradan öğrenen bir başka aile;

Kocası 1988’de gelip, önce iki göz ev yapmış, 1991’de taşınmışlar. 1993’te de evlerini son haline getirirler. İnşaatı kimin yaptığını sordüğümüzde, “*kocam kendi başına yaptı, ama ben de yardım ettim tabi, yemek taşıdım, bazen tuğla taşıdım, oğlum o sırada küçücükü, minik elleri ile tuğla taşıyordu*” diye cevap veriyor. Arsanın Mehmet adında bir şahsa ait olduğunu öğrendiklerini söylüyor. Hatta kocasının işlerinin iyi gitmemesini de buna bağlıyor. “*Hiç başkasının malından sana hayır gelir mi, haram mal, adamın gözü kalmıştır tabi*” diyor (29).

Diğer bölgelerde de olduğu gibi, oturulan ev, kendileri tarafından yapılmış da olsa veya satın alınmış da olsa, zaman içinde inşaat devam etmekte, bütçeye ve gereksinime göre büyümektedir.

1986 yılında İzmir'e, 1990 yılında Şahin Tepesi'ne gelen ve kocası Ege Üniversitesi'nde memur olan bir kadın, evlerinin hikayesini şöyle özetliyor:

İzmir'e ilk taşındıklarında kocası Gürçeşme'de bir ev tutmuş. 5 yıl boyunca aynı mahalle içinde birkaç ev değiştirirler. Bu süre içinde çok zorluk çekerler. *"Hem kendimiz geçinemiyorduk, bu arada bir de kayınpederimin Bağ-Kur'unu yatırıp bir de kayınbiraderimi okutuyorduk, o sırada aç yatıp çocuğuma süt alamadığım günler yaşadım"* diye anlatıyor. Sonra 1990'da bu mahalleden şu an oturdukları evi satın alıp taşınırlar. *"Bu ev şimdi gördüğümüz gibi değildi, yerler iyi dökülmemiş betonu, sürekli toz kalkardı, fareler cirit atardı, çok çile çektim, ama inanır mısınız, böyle günlerde insan aşkına daha çok sarılıp bağlanıyor"* diye anlatıyor o günleri. Evi satın aldıklarında üç göz boş odaymış, birini mutfığa çevirmişler, tuvalet dışarıda iken, sonradan içeri alırlar... Cezaları ödedikten sonra ilk etapta elektriği bağlamamışlar ve "cezasını ödemediği halde kaçak elektrik kullanmaya devam eden varsa hapse girebilir" dendiği için, hapse girerse kocasının bütün iş yaşamı mahvolacağından başka bir yere kiraya taşınmak zorunda kalırlar. Bir sene kirada oturdukları süre içinde Gıda Çarşısı'ndan, defolu diye satılan ucuz malların sağlamlarından alarak bu evin içini yaptırırlar. Sonra elektrik bağlanması da yasallaşınca, elektriklerini de bağlatıp evlerine taşınırlar (33).

İkinci bölgemiz olan Mustafa Kemal 2'de evini satın alan aileler de (altı aile) zaman içinde ilaveler yaptıklarını, hatta kimi kez yıkıp yeniden yaptıklarını anlatıyorlar.

1967 yılında İzmir'e, 1988 yılında bu mahalleye gelen bu aile;

Yanı başımızda bir tulumbadan su çeken evin hanımı *"suyumuz güzeldir"* diyor ve suyu, el arabasında döktükleri kumun içine boşaltırken *"tadilat yaptırıyoruz, ilk yaptığımızda evin çatısı alçaktı, hem de akıyordu, onu düzelttiriyoruz. Sağ olsun komşuda yardımcı oluyor"* diyor. 1988 yılında, 400 bin lira vererek tek odası ve tuvaleti olan, aynı arsada bulunan evlerini satın almışlar. 1990 yılında yıkım kararı gelmiş. *"İmar aflıydı ama kendi ellerimle yıktım."* Başka bir evi imar aflı diye göstermiş mal sahibi. *"O yüzden hak talep edemedik."* Bir yıl mahallede kiralık bir evde oturduktan sonra, 1992 yılında evlerini 2.5 gün içersinde evlerini, ustayla yeniden yapmışlar, 62 milyon lira kaba işçiliğine para vermişler, *"çıkma malzeme kullandım, çünkü onlar dolu tuğlaydı."* Her gün yıkım korkusu yaşadıklarını öğreniyoruz" (174).

Arsaya para vererek satın alan aileler (sekiz aile) içinde, tapulu yer aldığını sananlar da bulunmaktadır. 1970 yılında İzmir'e, 1993 yılında bu mahalleye gelen Sivashlı bir aile;

Yağhaneler'de 3-4 yıl, son olarak da Çimentepe'de yedi yıl yaşamışlar, 10 yıldır Mustafa Kemal Mahallesi'nde oturuyorlarmış. 1988 yılında, 10 milyon liraya arsayı satın almışlar. Dayısının oğluna vermiş parayı, "tapulu yer alacağım" demiş, *"ala ala burayı almış, kandırdı bizi"* diyor. beş yıl boş kalmış arsa, sonra evin bir odasını yapıp, oturmaya başlamışlar, daha sonra ilaveler yapmışlar. Evin yapımı sırasında akrabalarına ve eşinin çalıştığı iş yerine borçlanmışlar. İşyerinden aldığı çimento ve tuğlayı emek karşılığı geri ödemiş. *"Ev betonarme ama yığıldı artık, tavanda akıntı var, bina oturuyor, tapuları alsak yıkıp, yeniden yapacağız"* diyor. Dört yıl önce yıkım kararı gelmiş, evin arkasındaki dere dolacak diye, belediye yıkım kararı göndermiş. *"Yıkarlarsa, at bi sandalye, yak bi cigara, üzülme"* demiş eşi (177).

Daha önce yapılmış gecekondunun bahçesini satın alarak, ev yapan ailelere de rastlanmıştır. 1990 yılında İzmir'e, 1993 yılında bu mahalleye gelen bir aile;

1990'da bu mahalleye geldiklerinde, şu anki evin aşağı tarafında kalan bir evde iki sene kirada oturmuşlar. Burası da, komşusunun bahçesiymiş, 20 milyon lira vererek satın almışlar, inşaat üç ay sürmüş, bu sırada evin karşısındaki bir başka gecekonduda kirada oturmuşlar, sonra bu eve geçmişler, evde otururlarken de yavaş yavaş, iki sene içinde tamamlamışlar (169).

Mustafa Kemal 2 olarak adlandırdığımız bu bölgede de, arsaya bedel ödemeyenler (16 aile), genellikle önce gelenlerdir. 1983 yılında İzmir'e ve bu mahalleye gelen bir aile;

Kayınpederi mahalleye taşındığı zaman hazine arazisi olan, bu alanı da çevirmiş. Eşi, hem çalıştığı iş yerinden, hem de babasından borç alarak, evi üç ay içinde ustaya yaptırmış. Evin tapusu bulunmuyor, fakat imar affi başvurusunu belediyeye yapmışlar (157).

Sivas'tan 1980 yılında İzmir'e, 1985 yılında bu mahalleye gelen bir başka aile;

Önce aynı mahallede kirada oturmuşlar, gecekonduyu 1985 yılında kendileri yapmışlar. Kira verebilecek paraları olmadığı için evi yaptıklarını söylüyorlar. Evi yaptıktan bir ay sonra "yıkım kararı" gelmiş. "Evi bitirdikten bir ay sonra, Temmuz ayında yıkım kararı geldi. Eşyaları dışarıya çıkardım, evi yakmaya kalktım, gazetelere çıktım. Biz savaş ile kazandık. Çok yıkım kararı geldi bu mahalleye. Köylü gibi sakın görünürüm ama ister polis ister Kaymakam olsun hepsiyle görüşürüm" diyor. Bu mahallede önce kendisinin gecekonduyu yaptığını söylüyor, ardından diğer kardeşleri kendi evinin yakınlarına yapmışlar (176).

Buca'daki üçünü bölge olan ve Buca-Koop Toplu Konut alanının güneyinde yer alan Kuruçeşme Bölgesinde, 21 aileden beşi, evlerini satın almışlardır. 1989 yılında, Erzurum'dan İzmir'e, 1997 yılında da bu mahalleye gelen bir aile;

Evlerini 20 milyon lira ödeyerek Diyarbakırlı bir adamdan almışlar. "Ne tapusu ne imarı vardı, bile bile aldık. Komşuya ne olursa bize de o olacak. İlbaharda ölçüm yaptılar sonra yıkım kağıtları gelmeye başladı, ondan önce hiçbir sorunumuz yoktu. Devletin malı, bunca yıldır oturuyoruz, yıkarlarsa ne yapalım artık" (183).

Kuruçeşme de 21 aileden altısı, gecekondularının arsası için para ödemişlerdir. 1989 yılında Erzincan'dan İzmir'e, 1998'de bu mahalleye gelen bir aile;

Evlerini hazine arazisi üzerinde yaptıklarını biliyorlar. Arsayı eşinin arkadaşına 12 yıl önce, 12 bin lira vererek satın almışlar. İlk önce bir odayı yapıp, taşındıktan sonra, diğer odayı eklemişler (189).

Bu mahallede arsayı kendisi çeviren ve kimseye para ödemeyen 10 ailenin içinde, 1980'li yıllarda gelenlerin yanı sıra 1990'larda gelenlerde vardır.

1963 yılında Diyarbakır'dan İzmir'e, 1987 yılında da bu mahalleye gelen bir aile;

Mahalleye ilk geldiklerinde 1.5 yıl naylon bir barınakta yaşamışlar, bu arada komşuları, odun, yemek yardımında bulunmuşlar. Komşuları kendi aralarında toplanıp malzeme alıp bir oda yapmışlar, beş yıl boyunca bu tek göz odada yaşamışlar. Sonra zengin bir kişi kendi inşaatından artan malzemelerle bir oda daha yapmış. Kızının okul masrafının karşılayan kadın,

arkadaşlarına durumlarını söyleyince onların ramazanda verdikleri fitre ve 50 milyonluk eğitim yardımı ile evlerinin kalan kısmını yapmışlar (181).

1996'da Erzincan'dan İzmir'e ve bu mahalleye gelen bir aile;

Evi kendi olanakları ile yapmışlar. "*Herkes bir yerleri çevirmişti, burası boştu, yaptım.*" Kimseye para vermemişler. Kocası usta olduğu için kendileri evi yaparlar. "*Bir gün çalışıp 100 tuğla alıyordum, ertesi gün çalışıp çimento alıyordum.*" Evi yaparken akrabaları da yardım etmiş. bir günde bir oda yaparak, üstüne kontrplak atmışlar, "*bir ay içinde bu hale getirdim*" diyor (190).

Tüm gecekondu bölgelerinde "yıkım" korkusu, hep gözlenen bir olgu olmuştur, ama bunun en çok ve yoğun biçimde dile getirildiği bölge, Kuruçeşme Bölgesidir. 1967 yılında, Erzincan'dan İzmir'e, 1996 yılında bu mahalleye taşınan bir aile, bu olguyu şöyle dile getirmekte;

1996 yılında ilk Kuruçeşme Mahallesi gelince bir yıl boyunca kiralık evde kalırlar. "*Sonra herkes ev yapınca biz de yaptık.*" Üç ay içinde evlerini tamamlayıp, 1998 yılının ilk ayında evlerine yerleşirler. "*Buca Belediyesinin imar müdürü bir gün geldi bu alanı gezdi, 'hepsi yıkılsın' dedi, okulların kapanmasına kadar izin istedik.*" 2002 yılında aynı sırada, dere yatağı ile otoban arasındaki bölgede 40 eve yıkım kararı, 2003 yılında ise yedi eve yıkım kararı geldiğini anlattı (188).

Yıkım haberi verildiğinde, malzemelere zarar gelmesin diye sökülüp, tehlike geçince yeniden taktıklarını ise, 1996 yılında Erzincan'dan bu mahalleye göçen bir aile (185) dile getirmekte.

Kuruçeşme Mahallesi Muhtarı ile yapılan görüşmede, bu mahallede hazine arazisi üzerinde olan gecekondu için, 1999 yılında Adatepe'de 36 adet arsa sağlandığı, her arsaya iki gecekondulunun ortak olarak sahip olabileceği, arsa bedellerinin, üç milyon lira taksitle toplam dokuz milyon lira olduğu, ancak sadece 16 ailenin Adatepe'ye gittiği bilgisi alınmıştır.

Bu projeye ilişkin olarak, bir ailenin görüşü ise şöyledir;

"*70-80 metre karelik parselleri, iki kat izni ile iki kişiye veriyorlardı. Buradaki evini yıkmadan da arsa vermiyorlar öyle olunca da kirada oturmak zorundasın, bir yandan da ev yapuracaksın, çok zor*" (192).

1982 yılında Muş'tan Tarsus'a göçen, 15 yıl orada yaşadıkten sonra, 1997 yılında İzmir'e, gelen bir aile;

Evi üç sene önce, iki milyar liraya almışlar, tapuları yok. Evin sahibi kendine bu mahallede başka ev yapmış gitmiş. Evi almadan önce, aynı mahallede kirada oturmuşlar. Arsa 150-200 m², ikişer odadan oluşan iki parça yapı, tuvalet dışarıda, çatı akıyor, rutubet var. "*İnsan mecbur olmasa burada yaşar mı*" diyor (146).

Arsaya para veren altı ailenin tümü ise, arsalarını 1988 yılından sonra satın almışlardır. 1983 yılında Mardin'den İzmir'e, göçen bir aile;

1989 yılında, İnönü Mahallesi amcasına ait, tek gözlü eve taşınmışlar, 1-2 yıl burada oturduktan sonra, arsalarını, yine Mardinli olan ve 1977'de bu mahalleye gelmiş olanlardan, 1991 yılında, 1 milyar 250 milyon liraya satın almışlar. Mahallenin büyük bir çoğunluğunun, aynı kişilere para ödeyerek arsaları satın aldığını belirtiyorlar. Satın almadan önce, arsanın hazineye ait olduğunu bilmediğini, sonradan öğrendiğini anlatıyor (216).

İnönü-Gediz Mahallesi görüşülen 21 ailenin yedisi ise, arsalarını kendileri çevirmiş ve hiçbir bedel ödememişlerdir. Bu ailelerden üçü, 1990 yılı sonrasında arsalarını edinmiş ve evlerini yapmışlardır.

1988 yılında Samsun'dan İzmir'e göçüp, dört-beş sene Gediz Mahallesi kirada oturan bir aile;

12-13 yıl önce, konu komşudan duyup geldikleri mahallede, eski muhtarın gösterdiği arsayı çevirmişler. Evi kendileri 2-3 günde yapmışlar, komşuları da yardım etmiş (222).

Arsa edinme, inşa süreci ve mülkiyet biçimi açısından, kendi içinde ve bölgeleri arasında farklılıklar olsa da Buca gecekonduları, çoğunlukla kamu arazisi üzerinde, içinde yaşamak amacıyla satın alınan veya inşa edilen, daha önceki yıllarda gelenlerin arsayı kendilerinin çevirdikleri, sonra gelenlerin satın aldıkları, ama hemen tümü, aile ve komşularının yardımı ile inşa edilen ve zaman içinde bütçe ve gereksinime göre büyütülen, çoğu tek katlı, fiziki kalitesi kötü, ciddi altyapı sorunları olan konutlardır. Bu nitelikleriyle de 1960'lı ve 1970'li yılların gecekondular mahallelerinden daha büyük yoksunlukları içermektedirler.

3.4. BORNOVA İLÇESİ

İzmir kentinin doğu aksında yer alan Bornova ilçesi, 2000 yılı nüfus sayımına göre, 393.644 kişilik nüfusuyla, nüfus büyüklüğü açısından ilçeler arasında üçüncü sırada yer almaktadır. 1980 yılı öncesinde ayrı bir belediye olan Altındağ, Çamdibi, Işıkkent, Pınarbaşı yerleşimlerinin de ilçe belediyesine bağlanmasından sonra 1985 yılı nüfusunun 200.603 kişi olduğu yerleşimde, 1985–2000 yılı arasındaki on beş yıllık dönemde, nüfus neredeyse iki katına çıkmıştır.

İlçe sınırları içinde toplu konut alanları, gecekondulu bölgeleri, imar planına uygun olarak gelişen düzenli konut alanları olduğu kadar, af yasaları kapsamında kalan ve ıslah imar planı sınırları içinde kalmış bir dönemin gecekondulu alanları, kaçak yapılaşmanın gözlendiği alanlar ve yeni gecekondulu alanları da yer almaktadır.

1985–1998 yılları arasında, İzmir Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde onanmış olan 3214,6 ha büyüklüğündeki alana dönük olarak hazırlanmış ıslah imar planlarının, 440 ha'lık bölümü, Bornova İlçe belediyesi sınırları içindedir.

Naldöken, Osmangazi, Manavkuyu, Mansuroğlu, Erzene, Işıkkent, Atatürk, Meriç, Karacaoğlan, Mevlana Mahallesi gibi mahallelerde yapılmış olan ıslah imar planı sınırları içinde, mülkiyet karmaşası büyük ölçüde çözülmüş olmakla birlikte, ruhsatsız yapılaşma kimi bölgelerde hala devam etmektedir. Örneğin, Mevlana Mahallesi'nde bugün bile 5 kata kadar çıkabilen kaçak yapılaşma, sıvasız apartmanları, en üst kat döşemesinde açıkta bırakılan kolon filizleriyle, devam etmektedir (Işık, 2000). Benzer biçimde, Akgedik mevkiinde ve Pınarbaşı, Ümit ve Gürpınar mahallelerinde kaçak yapılaşma tespit edilmiştir.

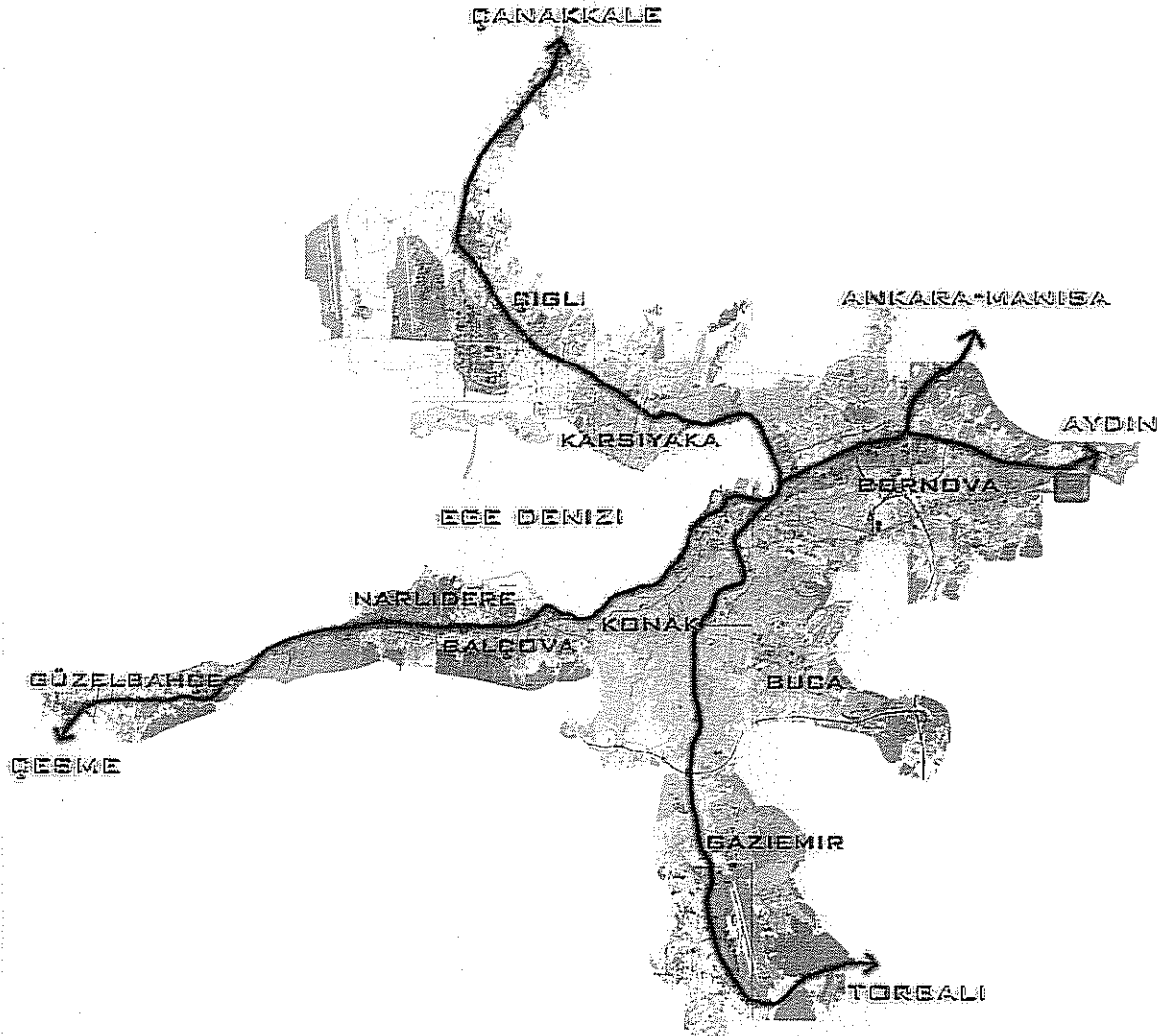
Yukarıda özetlenen ıslah imar planı sınırları dışında veya kendi mülk arazileri üzerinde kaçak yapılaşmanın gözlendiği alanlar dışında, Bornova'da ağırlıklı olarak 1980 yılı sonrasında gelişmiş olan yeni gecekondulu bölgesi ise, Yeşilçam Mahallesi sınırları içinde yer almaktadır.

Yeşilçam gecekondulu bölgesi, bu araştırmanın başladığı 2001 yılının Ekim ayında, kent bütünüünün “yeni” gecekondulu alanlarının tespit edilmesinden sonra, Kasım-Aralık aylarında ayrıntılı analiz çalışması yapılan ilk gecekondulu bölgesidir. 2001 yılı Ekim ayı

BORNOVA

■ YESİLÇAM MAHALLESİ

Harita 3.4.1 Bornova İlçe Sınırları İçinde Gelişen Yeni Geceköndü Alanları

itibariyle 697 adet yapının yer aldığı Yeşilçam gecekondu bölgesinde, muhtarlık kayıtlarına göre, 757 bağımsız hanede, 3.225 kişi yaşamaktadır.

Yeşilçam gecekondu bölgesi, bu araştırmanın başladığı, İYTE Şehir Planlama Yüksek Lisans Programı Proje dersi kapsamında incelenmiştir. On beş haftalık bir yarıyıl içinde, bu bölgenin analizinin tamamlanması hedeflendiği için, diğer bölgelerden farklı olarak, yaklaşık olarak 10 yapıdan birinde, hanehalkı görüşmesi yapılmıştır. Yapılmış olan 68 hanehalkı görüşmesi, 2001 yılının Kasım-Aralık ayları içinde gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerin yanı sıra, tüm yapıların numeratajı alınmış ve kaydı olan hanelerin muhtarlık kayıtları bilgisine ulaşılmıştır. Yaralanılan bir diğer veri kaynağı ise Yeşilçam Sağlık Ocağı ev halkı tespit fişleridir (ETF).

Yeşilçam yerleşimi, İzmir-Ankara karayolunun güneyinde, Pınarbaşı-Kemalpaşa sanayi aksının doğusunda, Bornova merkeze 6 km uzaklıkta yer almaktadır. Vadi içinde konumlanmış olması nedeniyle, karayolundan görülemeyen yerleşme, batı ve güneybatısındaki Ambarlar Sitesi, kuzeyindeki orman alanı ve güneyindeki Askeri Alanla sınırlanmış durumdadır. (Harita: 3.4.2)

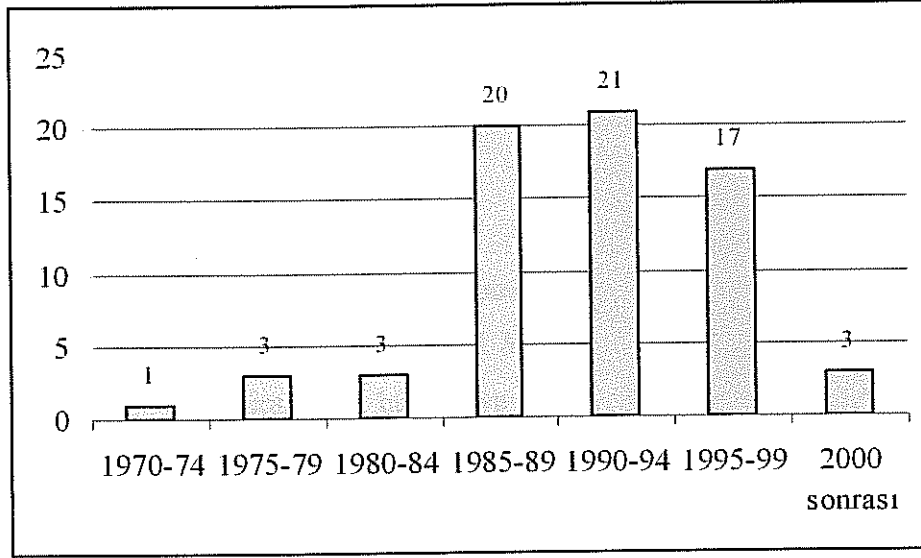
Yeşilçam'daki ilk yapılaşmalar, 1972 yılında, henüz Kavaklıdere köyüne bağlı bir mahalle iken başlamış ve 80'li yıllara kadar yavaş bir gelişme göstermiştir. 1990 sonrasında ise nüfus ve yapı yoğunluğu hızla artmıştır.

İzmir kentinin doğusunda, Pınarbaşı'ndaki sanayi alanlarına yakınlığı; yerleşimin batısındaki Ambarlar sitesinin inşası, alışılmamış bir biçimde ve çoğunlukla başlangıçta satın alan kişilerin bilmeden kandırıldıkları hisseli arazi satışlarının oluşu ve Hazine arazilerinin varlığı, Yeşilçam'ın hızla yapılaşmasında etkili olmuştur.

3.4.1. Yeşilçam'a Göç: "Köydeki tarlaların kimseye faydası yoktu."

Yeşilçam, 1970'li yılların başlarında, irili ufaklı az sayıda tarla ve zeytinlik alanların yer aldığı bir arazidir. Yeşilçam'a ilk yerleşenler, İzmir'in başka semtlerine daha önce göç etmiş olanlardır. Yeşilçam'da arsaların hisseli parseller halinde satılmaya başlamasından sonra Yeşilçam'a gelmeye başlamışlardır. O yıllarda Kavaklıdere köyüne bağlı bir mahalle olan Yeşilçam'a, 1972 yılında ilk yerleşenler, Yeşilçam'ın şimdiki muhtarının da içinde bulunduğu, Yeşildere, Mersinli ve Altındağ'dan gelen üç ailedir.

1972'den 1980'lere kadar yavaş bir gelişme gösteren Yeşilçam'da, 1980'lerin sonlarından 90'ların sonlarına kadar olan dönemde, büyük bir nüfus artışı gerçekleşmiştir. Hem İzmir içinden hem de kırsal bölgelerden yoğun göç alarak gelişimini sürdüren yerleşme, bugünkü halini almıştır. Yeşilçam'ın fiziksel gelişimi de, belirli dönemlere göre incelendiğinde (sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak ele alınacaktır); konut sayısının 1972 yılında 3 adet iken, 1978 yılında 81, 1984 yılında da 320'ye ulaştığı görülmektedir. 1990'lara gelindiğinde ise Yeşilçam, 1970'li yıllardaki kent içi yer değiştirme ile yaşanan göçün tersine, kırsal bölgelerden doğrudan göç almaya başlamıştır. Doğrudan göç, daha yoğun gerçekleşmiş ve 1990'lardan sonra Yeşilçam, yatayda ve dikeyde hızlı bir büyüme göstermiştir. 1997 yılına gelindiğinde yerleşmedeki yapı sayısı 468'e, araştırmanın yapıldığı tarihte birim konut sayısı ise 757'ye ulaşmıştır.

Şekil 3.4.1 Ailelerin Yeşilçam'a geldikleri yıllara göre dağılımı

Ailelerin geldikleri bölgelere göre dağılımı incelendiğinde, Doğu Anadolu Bölgesi (% 40) ve İzmir'in de dahil olduğu Ege Bölgesi'nin yaklaşık % 40'lık oranlarla, Yeşilçam'ın en çok göç aldığı bölgeler olduğu görülür. Bu bölgeleri sırasıyla, yine % 15 ile İç Anadolu Bölgesi ve % 4 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi izlemektedir. Marmara Bölgesi'nden gelen hiçbir aileye rastlanmaması ise, o bölgede göçü çeken başka merkezlerin olması ile açıklanabilir. Diğer yandan, Yeşilçam'a Ege'den göç eden haneler, ağırlıklı olarak, Kütahya'nın Simav ve Gediz ilçelerinden gelmiştir. Ailelerin yoğunluklu olarak geldikleri diğer şehirler ise, sırasıyla, Kars, Konya, Erzurum ve Ağrı'dır.

Tablo 3.4.1 Ailelerin geldikleri bölgelere göre dağılımı

Ailelerin Geldikleri bölgeler	Sayı	Oran
Doğu Anadolu Bölgesi	27	0,39
Ege Bölgesi	16	0,24
İç Anadolu Bölgesi	10	0,15
Güney Doğu Anadolu Bölgesi	3	0,04
Akdeniz Bölgesi	2	0,03
İzmir	10	0,15
Toplam	68	1,00

İzmir, geçmişte olduğu gibi İzmir ve çevresinden, Ege Bölgesinden göç almaya devam etmektedir. Bu Yeşilçam'da da böyledir. Ancak öncesiyle karşılaştırıldığında ortaya çıkan en belirgin değişim, Doğu Anadolu Bölgesi'nden göçün, yaklaşık üç kat artmış olmasıdır. Alan araştırması 1983–1984 tarihinde yapılan, Cezmi Sevgi'nin İzmir Gecekonduları üzerine yaptığı araştırma incelendiğinde, İzmir'de, o dönemde gecekonduya yaşayan nüfusun % 41'inin Ege Bölgesi, % 15'inin ise Doğu Anadolu Bölgesi'nden geldiği tespit edilmiştir.

Yapılan görüşmelerde hane halkı bireylerine niçin memleketlerinden göçüp, Yeşilçam'a geldikleri sorulmuştur. Göçü, *çok boyutlu ve çok biçimli bir toplumsal süreç* olarak ele alırsak, aileler tarafından bu soruya verilen bir tek yanıtın göçün nedenlerini kapsamlı olarak açıklayamayacağı açıktır. Bu yüzden de, hem tek tek sorulara verdikleri cevapları, hem de göç kararından bu güne bütün yer değiştirmelerini içeren “göç hikayelerini” göz önüne aldık. Hemen aşağıdaki iki örneğin, neden böyle bir yol izlediğimizi anlatacağını düşünüyoruz:

Kadın, Ağrı Eleşkirt'li, eşi İğdırlı. 25 yıl Pınarbaşı'nda yaşamış, evlenince kiracı olarak Gültepe'ye taşınmışlar. Gültepe'den İstanbul'a gitmişler, 3 yıl Dudullu'da kiracı olarak kalmışlar sonra Pınarbaşı'na geri dönmüşler. 1994'te Yeşilçam'da 48 milyon TL'ye bir ev satın alıp kiraya vermişler (2008 sokakta, senet satışı). 1997 yılında başka bir eve taşınmışlar, 1999 yılında eski evlerini satmışlar şu anda oturdukları apartmanı yaptırmışlar, evin arsası 2 milyar TL'ye alınmış, 200 m², inşaatı kendileri yaptırmışlar. Arsanın resmi tapusu var ancak ev ruhsatsız. 1. kat dükkan, 2. katta 2 dairede kiracılar oturuyor, daire başına 70 milyon TL kira alıyorlar. 3. katta kendileri 4 kişi yaşıyorlar. Dükkanı yakında bilardo salonu olarak kiraya vereceklermiş. Yeşilçam' a geliş nedenleri, buradaki arsa ve bina maliyetlerinin diğer semtlere göre “daha ucuz” olması ve bu mahallede kendi evlerine sahip olmak istemeleri. Artık bu mahalleye yerleşmişler ve taşınmaya niyetleri yok (29).

Van, Gürpınar'a bağlı köyleri boşaltılmış. 1987'de bütün aile Van'a göç etmiş. Van'dan Mersin'e gitmişler, sonra tekrar Van'a dönmüşler. Van'da iş imkanı yokmuş. Akrabaları da 1981'den beri İzmir'deymiş. İş var, diye gelmişler İzmir'e. 1995'te önce erkek kardeşler

çalışmak için gelmiş. 1998'de Yeşilçam'da arsa almışlar. Evi kendileri yapmışlar. Sonra tüm aileyi taşınmışlar (33).

Öncelikle, ailelerin göç etme nedenleri ve Yeşilçam'ı tercih etme nedenlerinin, birbirinden hem ayrıldığını hem de örtüştüğünü gördük. Ailelerin göç etme nedeniyle ilgili dağılıma baktığımızda iş bulma ve ekonomik nedenler % 88 ile ilk sıradadır. Yeşilçam'ın da yoğun olarak gelişme gösterdiği 1980 sonrası dönemde ülke ölçeğinde yaşanan gelir dağılımındaki adaletsizlikler, mekansal ve bölgesel eşitsizlikler, ekonomik yetersizlikler, insanların büyük kentlere göç etmesine neden olmuştur.

Tablo 3.4.2 Ailelerin göç ve Yeşilçam'a yerleşme nedenleri

Ailelerin Göç Nedenleri	Kişi	Oran
İş ve Ekonomik Nedenler	28	0,88
Zorunlu Göç	3	0,09
Daha İyi Bir Eğitim ve Çevre İsteği	1	0,03
Toplam	32	1,00
Ailelerin Yeşilçam'a Geliş Nedenleri	Kişi	Oran
Akraba Tavsiyesi	15	0,42
Ucuz Arsa ve ev	8	0,22
Ucuz Arsa ve Akraba Tavsiyesi	6	0,17
İşyerine Yakınlığı	6	0,17
Yeni Bir Çevre isteği	1	0,03
Toplam	36	1,00

Tabii ki hane halkı görüşmelerinde, kabaca iş ve ekonomik şartlar olarak özetlenen nedenler, özellikle toprak yetersizliğinin yanı sıra, hayvancılık ve tarım gibi uğraşlarını artık sürdüremez duruma gelmeleri ile birleşmiştir. Ancak görüşmelerde, ailelerin göç etme nedenlerini ifade ederken asıl vurguladıkları, bir iş edinmek ve ekonomik sıkıntılarını yenmektir.

1987 yılında Diyarbakır Egil yerleşmesinden, topraksızlık ve geçim sıkıntısı nedeniyle İzmir'e Mersinpınar'a taşınmışlar (1).

6 yıl önce Uşak'tan gelmişler. Beyi orada tabakhane işçi olarak çalışıyormuş. Uşak'ta deri işi bitince İzmir'e taşınmışlar. Enişteleri 20 yıldır Yeşilçam'daymış, onun aracılığıyla bu mahalleye gelmişler. 3-4 ay öncesine kadar kirada oturuyorlarmış, sonra, halen oturdukları evi satın almışlar (45).

1992 yılında Bilecik'ten geldiklerini söylüyor, konuştuğumuz 64 yaşındaki erkek. Muş'lu olduklarını, Bilecik'te bir yıl kaldıktan sonra İzmir'e akrabaları nedeniyle geldiklerini öğreniyoruz. Ambarlarda kahvehane kiralayıp, işletmeye başlayınca yakın olduğunu düşünerek

Yeşilçam'dan ev kiralamışlar. *“Muş'ta çiftçilik yapıyorduk kardeşlerimle, Tarla-takım azdır, geçim zordur. Önce oğlum geldi Yeşilçam'a ve ev kiraladı sonra biz geldik, 2 yıl kirada oturduktan sonra şimdi oturduğumuz evi satın aldık”* diyor. Eşinin sağlık problemi olduğunu, sosyal güvenceleri olmadığından sıkıntı çektiklerini söylüyor (13).

Kütahya'dan 1990 yılında Yeşilçam'a gelip, kiracı olarak yerleşen aile 1989 yılında akrabaları ile birlikte 2 arsa satın almışlar. Evlerini yapmaya başlamışlar ve halen inşaat halinde olan evin 1 katında oturuyorlar. Kütahya'nın Simav ilçesinin bir köyünden geldiğini söyleyen ailenin köyleriyle bağlantılarının kopmadığını, köydeki evlerini satmadıklarını öğreniyoruz. Köylerinde arazisi ve evleri olduğu halde iş olmadığını söylüyorlar ve bu nedenle İzmir'e gelmişler (12).

Ekonomik nedenler yanında, özellikle Doğu ve Güney Doğu'dan göç edenler söz konusu olduğunda, hiç de istisna sayılamayacak bir nedenle, politik nedenler ile göç ettikleri de görülmüştür. Bu, ekonomik nedenli göçlerden çok daha travmatik, baştan sona çok daha zorlu bir süreçtir. Yaşlı bir erkeğin ifadesiyle, köyünde *“zengin ve varlıklı”* olanların, kentte *“yoksul”* olması demektir. Çünkü *“tarlaları öylece bırakmış”*lar, hayvanları da *“çok ucuza”* satmışlardır.

Köyleri yıkılmış. Giravi aşiretindenler, köyün neredeyse yarısına sahiplermiş, *“ama faydası yok”* diyorlar. *“Köye dönebilen 1-2 kişi var, onlar da korucu olmuş...Burada ev var, çocukların hepsi çalışıp yaptı.. şimdi iş yok, evin duvarı karın doyurmuyor... Köyde 400 dönüm arazi vardı, hayvanlar vardı... Van gibi güzel yeri bırakıp geldik”*. Geri dönmek istiyorlar ama dönemiyorlar. Zaten kısa zaman öncesine kadar, *“dönüş yasağı vardı”*. *“Toplam 28 kişiye 2 kişi bakıyor”*. Evli oğlu Kavaklıdere'de inşaat işinde, küçük oğlu boya fabrikasında çalışıyormuş, 2 aydır ücretsiz izne çıkarılmış. Doğu'da her ile Dünya Bankası'ndan ziraat için kredi gelmiş, herkes kendini listelere yazdırmış, köye keşif gelip arazileri tespit etmiş, köylerin yarısı hazine arazisi çıkmış, bunlar *“Ermenilerden kalan yerler”*. *“Arazi sahiplerine dönüm başı 10 milyon TL verilecekti, bekliyoruz”*. Eşi, köye vekalet gönderecekti, *“Türkçe bilmiyor diye işlemi yapmamışlar...burada yaşamamız insanlık değil. Kuru evi ne yapalım, köyde topraklar, sular çok güzeldi, hayvanlarımız vardı. 20 kişiyi ağırlardık. Şimdi adam gibi yıkamıyoruz. Temiz yaşayamıyoruz”* diyor. *“Artık doğudan gelmek isteyen yok, orada çobanlık yapsa karnı doyar. Gelenler geri dönüyor. Burada yaşayan birçok köylülerim var, hepsi aç, rezil yaşıyor”* (33).

Aslen Suriyeli olan kadın, gelin olarak Mardin'in Ömerli ilçesinin bir köyüne gelmiş. Köyde hayvancılık yapıyorlarmış, biraz bağları varmış ama çok verimli değilmiş. *“Çok büyük yokluk”* çekiyorlarmış. 1988 – 1989 (?) yıllarında köylerinin çevresinde çatışmalar başlamış, onlardan korucu olmaları istenmiş, *“çocuklarım ölebilirdi”* diyor kadın. Köyleri *“24 saat içinde”* boşaltılmış, hayvanlarını çok ucuza satmak zorunda kalmışlar. Önce Adana'ya göç etmişler. Adana'da 10 yıl yaşamışlar *“işlerini yoluna koymuş”*lar, ancak erkek, iş yaptığı biri tarafından dolandırılmış. Parasız kalan aile İzmir'e göç etmiş (53).

Doğudaki farklı “etnik” gruplardan “aşiretlerin toprak kavgası” da başka bir göç nedeni olarak karşımıza çıkmıştır:

Muş Bulanık'ın Karahal Köyü'nden gelmişler. İlk önce 1989'da ablası gelmiş Yeşilçam'a (2005 sokakta oturuyor). 1994'te Muş'tan Pınarbaşı'na taşınmışlar, yaklaşık 1 yıl kirada oturduktan sonra 1995'te Yeşilçam'a taşınmışlar. Evin arsasını 1994'te hazineden 53 milyon TL'ye almışlar. İnşaatı ise kendileri yapmışlar. Göç sebepleri köylerine “uyum sağlayamamaları” ve buna bağlı olarak da ekonomik sebepler. Köyleri, Bulanık Ovası'nda

Murat Nehri yanında 4000 nüfuslu bir köymüş, artık nahiye olmuş. Nahiyeye 28 köy bağlı ve ilköğretim okulu, lise, jandarma karakolu var. 1978 yılına kadar köyün nüfusu daha fazlamış. 1978 yılında Kürt ve Çerkez aşiretlerinin toprak kavgası sonucu Çerkezlerin çoğu göç etmiş (28).

Göç eden ailelerin neden Yeşilçam'ı tercih ettiklerine gelince, akraba tavsiyesi ve ilişkileri, % 42 ile ilk sıradadır. Memleketinden göç etme kararında belirleyici olan "ekonomik" nedenler ile örtüşen, Yeşilçam'daki "ekonomik neden" ise, burada "ucuz arsa ve ev" bulma imkanındır. Memleketinden "ekonomik" nedenler ile göç edenlerin, kentte "ucuz arsa ve ev" bulabilecekleri yerlere yönelmeleri doğaldır. Ancak, Yeşilçam'ın "ucuz arsa" ve konut edinme imkanını sağladığı gibi bir neden, hemşerilik ve akrabalık ilişkilerinden de ayrılamaz. Çünkü kendileri gibi, daha önceleri yine "ekonomik" nedenler ile göç eden ve "ucuz arsa ve ev" bulmuş akrabaların yaşadığı bir yerdir, Yeşilçam. Sadece "ucuz arsa ve ev" olduğu için Yeşilçam'a geldiğini belirtenler arasında, burada akrabası ya da hemşerisi olmayan yoktur. Bu, bazılarının verdikleri cevaplara da yansımış; "akraba tavsiyesi" ve "ucuz arsa" varlığını bir arada ifade edenler de olmuştur (% 17).

Tokatlı olan aile 12 yıl önce 1989 yılında Yeşilçam'a gelerek, kiracı olarak oturmaya başlamışlar. 1991 yılında Sarı Halil diye bilinen birinden, tapusu olmayan arsayı (150 bin lira) satın almışlar. Yeşilçam'a gelme nedenleri olarak, kayınvalidesinin diğer 2 çocuğunun da Yeşilçam'da oturmasının tercih nedeni oluşturduğunu anlatıyor (11).

Kars'tan Bolu, Akçakoca'ya, oradan da 1979 yılında Yeşilçam'a taşınan aile hisse tapusu olan arsayı kimden ve ne kadara aldıklarını hatırlamıyorlar. Ancak, yeni geldiklerinde 4 veya 5 ev olduğunu hatırlıyorlar. Konuştüğümüz evin kızı, erkek kardeşinin Yeşilçam'da ilk yıllarda 6 yıl boyunca muhtarlık yaptığını ancak daha sonra Yeşilçam'dan taşındığını anlatıyor bize. İzmir'e çalışmak üzere memleketlerindeki her şeyi satın gelmişler. Yeşilçam'a ise akrabaları burada diye taşınmışlar (16).

1993 yılında Kütahya'nın Gediz köyünden gelen aile, biri 7 yaşında, diğeri 2 aylık olan kızlarıyla birlikte dört kişiden oluşuyor. Evin kadını ile yaptığımız görüşmede, eşinin (35 yaşında, lise mezunu) 12 yıl önce akrabalarının tavsiyesiyle Yeşilçam'a geldiğini, 1990'ların başında 6000 TL vererek arsayı hisseli satın aldığını, önce 1.katı tamamladıklarını bir süre 1. katta oturduktan sonra, yaklaşık iki yıl önce 2. katı tamamlayıp oturmaya başladıklarını öğreniyoruz (17).

Belirtilmelidir ki, Yeşilçam'a göç sürecinde öncelikle vurgulanan, akrabalık ilişkileridir; hemşerilik bunun arkasından gelir. Erder'in (1996) de işaret ettiği gibi, akrabalık, göç ile kente gelmiş "kökene bağlı" ilişkilerin en yaygın olanıdır. Hemşerilik ilişkisi ise, akrabalıktan farklı olarak göç edenlerin kökenleri ile birlikte getirdikleri tanımlanmış bir ilişki türü olmayabilir (Erder, 1996). Hemşerilik ilişkileri göç edilen kentsel ortamda "yeni" kurulan bir ilişki türü olabildiği gibi, aynı yerden gelenlerin ilişkide buldukları ve "nesnel olarak algılayabildikleri" bir grubu da kapsayabilir (Erder, 1996).

Bizim araştırmamızda, hemşerilik ilişkileri özellikle üzerinde durduğumuz bir konu olmasa da, hemşerilik ilişkisinin daha çok ikinci tanıma oturduğu yani aynı yerden gelip, kentte ilişkide buldukları insanları hemşerileri olarak gördükleri söylenebilir. Ancak, bekleneceği gibi, hemşerilik veya akrabalık ilişkilerinin mekansal oluşuma doğrudan katıldığı gözlenmiştir: “*Evi yapmak için önce aile büyüklerimiz babamla dayım Yeşilçam’a geldi. Arsayı ortak almışlar. Dayım inşaat işlerinden anladığı için evi birlikte yaptık. şimdi alt katta onlar oturuyor, st katta biz, yan tarafta da kardeşim oturuyor*”(33).

Diğer yandan, Yeşilçam’a akrabalarının tavsiyesiyle, Yeşilçam’da “ucuz” ev kiralayabileceği için gelen kiracılar da vardır:

Erkek, 1964 doğumlu ve ilkokul mezunu, 1 yıldır Bornova’da şoför olarak asgari ücretle çalışıyor, sigortası var. Kendisi 1963 doğumlu, ilkokul mezunu ve 14 yaşında iken kaçarak evlenmiş. Eşinden dolayı SSK’lı. Astım-bronşit olmasından dolayı kullandığı ilaçları SSK karşılıyor. Aksi takdirde pahalı olan tüpleri alamayacaklarını söylüyor. Eşi Bornova’da çalıştığından dolayı, Yeşilçam’da 11 yıldır bulunan ablası ve 12 yıldır bulunan abisinin yardımı ile ve ev kirasının da ucuz olması nedeniyle 2000 yılında Yeşilçam’a yerleşmişler. 1 yıldır şimdi oturdukları evdeler ve 60 milyon TL kira ödüyorlar. Eşi bir dostunun aracılığıyla işini bulmuş. Konya’da geçici olarak çalışırken bir arkadaşı “İzmir’de bir iş var, hem büyük şehirde sigortan da olur” deyince Bornova’ya gelmiş (22).

Ancak, hemen belirtmeli, “ucuz arsa” tanımı, Yeşilçam halkı tarafından dile getirilmektedir; ayrıntılı olarak incelendiğinde, arsaların hiç de “ucuz” olmadığı grlmştir. Bornova Tapu Dairesinden alınan bilgilerle birlikte değerlendirildiğinde anlaşılmıştır ki, insanlar ödedikleri ücretle, gerçekte sahip olduklarını zannettikleri arsanın sadece, 28 m² gibi çok kk bir kısmına sahiptirler. Ve sahip oldukları 28 m²’ye verdikleri para ile “pahalı arsa” olan yerlerden de 28 m² arsa alabilirlerdi. Daha açık ifade edilirse, daha sonraki sahiplerden, tapu sorununu bilerek, “imkansızlıktan satın aldık” diyenler olmakla birlikte, en azından bu arsaların ilk sahipleri kandırılmışlardır ve ortada çok ciddi bir arazi yolsuzluğu vardır. Ayrıca tapuları olmasına karşın, hazine arazilerini fiilen işgal etmiş durumdadırlar. Bu mesele, mülkiyet durumu başlığı altında ayrıntılı olarak incelenecektir. Burada vurgulanması gereken, “ucuz” diye aldıkları arsa ile hem ev sahipleri hem de kiracılarının hiç de “ucuz olmayan” mekansal, toplumsal, yasal süreçlere katıldıklarıdır.

Erzurum Hınıs’ın Söğütlü Köyü’nden 3 kardeş gurbetçi olarak çalışmaya çıkmışlar. Kendi köylerinden birinin taşeron işçiliğini yapmışlar. nce Balıkesir’de çalışmışlar, sonra İzmir’de. İzmir’de oturan dayıları Yeşilçam’da ucuz ev olduğunu söylemiş, onun tavsiyesi ile 1993’te 406 milyon TL’ye oturdukları evi satın almışlar. “*Köydeki tarlaların kimseye faydası yoktu*” diyorlar. (90 koyun, 50 inek) Hayvanlarını satıp çoluk ocuk İzmir’e getirmişler. Evi şahıstan hisseli tapu olduğunu bilmeden almışlar (21).

Konya'nın "dağ köylerinden kavga dövüşten kaçıp" İzmir'e gelmişler. Osmangazi'de kirada otururken, erkeğin çalıştığı fabrikadan 4 kişi bu arsaya almış, onlardan satın almışlar, alırken tapu sorununu biliyorlarmış. "İmkansızlıktan satın aldık" (40).

Manisa Demirci'den 12 yıl önce gelmişler. Demirci'de halı dokumacılığıyla geçiniyorlarmış. Erkek İzmir'e gelip, kamyon şoförü olarak çalışmış ve sonrasında kamyon almışlar. Son 3 yıl Bornova Kazım Dirik Mahallesi'nde oturmuşlar. Kira yükselince eşinin iş arkadaşının evi olan şu anda oturdukları eve taşınmışlar. Kiranın düşük olması ve peşinat istenmemesi nedeniyle buraya taşınmışlar. Ancak suyun olmaması, ulaşım sorunu, elektrik kesintisi gibi sebeplerden aylık maliyetin yükselmesi nedeniyle tekrar Bornova'ya dönmeyi düşünüyorlar (43).

Kütahya Emetliler. 1997 yılında Yıkık Kemer'e göç etmişler. 6 sene burada kiracı olarak yaşamışlar. Yeşilçam'daki arsayı 1984 yılında 120 bin TL'ye almışlar. Evlerini 1994-95 yıllarında tamamlamışlar, ilk önce mahkemelik olmuşlar, hazineye iki kere ödeme yapıp 130 milyon TL ceza ile tapularını almışlar. Göç sebepleri eşinin İzmir'de iş bulması ve Emet'te iş bulamamaları. Buca'da arsaları varmış ama üzerine başkaları gecekondular yapmış (30).

Diğer yandan, Ambarlar Sitesi, Efes Çadır İşletmesi, Batıçim Çimento Fabrikası ve Yeşilçam Taşocağı, hem çevredeki iş sahalarını oluşturmakta hem de Yeşilçam'daki emek gücü ile beslenmektedir. Bu nedenle alana geliş nedenleri arasında yer alan iş yerine yakın olma isteğinin de hayli yüksek (% 17) olduğu görülmüştür.

Malatya'dan 20 sene önce İstanbul'a göç etmişler. Eşinin ambarlardaki işi İzmir'e taşınca 13 sene önce buraya gelmişler. 2 sene Yıkık Kemer'de oturmuşlar, sonra eşinin işine yakınlığı nedeniyle Yeşilçam'a taşınmış 1990'de arsa almışlar. 1 sene kirada oturup 2 kat ev yapmışlar (39).

Muş, Bulanık'tan 9 yıl önce gelmişler. Yamanlar'da, Çamkule'de oturmuşlar. Eşinin işine göre ev değiştiriyorlarmış. Eşi, inşaatçı. 6 yıl önce Yeşilçam'a kiracı olarak taşınmış. Eşi, işi için dışarıya gittiğinde yalnız kalıyormuş, bu yüzden Yeşilçam'a tanıdıklarının, akrabalarının yakınına taşınmış. Bu mahallede değiştirdikleri üçüncü evmiş bu. İlk oturdukları yerden, ev sahibinin oğlu kız kaçırıp evlenince çıkmak zorunda kalmışlar. Sonra bu evin alt katına taşınmışlar (38).

Ailelerin Yeşilçam'a geliş biçimine bakıldığında, % 49'unun Yeşilçam'a doğrudan geldikleri, başka bir il, ilçe veya mahalleye uğramadıkları görülmektedir. Yeşilçam'a olan doğrudan göç daha önce de bahsedildiği üzere, özellikle 1980'li yılların sonunda başlamıştır. Yeşilçam'a geliş nedenleri arasında da yer alan akraba ve hemşeri ilişkileri, büyük kentlere doğrudan göçü kolaylaştırmaktadır. Güçlü akrabalık ve hemşeri ilişkilerinin Yeşilçam'da da var olduğu göz önüne alındığında, bunun doğrudan göçü desteklediği söylenebilir. Doğrudan gelişlerde, yine göç süreçlerinde esas olan, önce aileden bir ya da daha fazla erkeğin gelip, işini ve yaşanacak evi bulmasıdır.

1997 sonlarında Konya'dan Yeşilçam'a gelen ailenin 3 kız-2 erkek çocuğu var. Kadın, eşinin kendilerinden daha önce Yeşilçam'a gelerek ev kiraladığını, daha sonra çocuklarla beraber kendisinin geldiğini söylüyor (14).

1996 yılında Konya'dan Yeşilçam'a eşinin işi (frenç) nedeni ile gelmişler. 1986 yılında resmi nikahlı olarak evlenmişler. Önce eşi İzmir'e gelerek işini bulmuş, sonra ailesini getirmiş. 1996 yılında evlerini satın almışlar (hisse tapulu). Aynı yıl ikinci katı yapmışlar. Evi 1 milyardan daha fazla bir paraya Kütahyalı birisinden satın almışlar. Konya'daki evlerini satarak bu evi satın almışlar. Evin malzemeleri Pınarbaşı'ndan alınmış, evi ustaya yaptırmışlar. 1 yıl önce su şebekesi bağlanmış. Odun ve kömür ile ısıyorlar, yakacağı Pınarbaşı'ndan alıyorlar. Yeşilçam'dan ev almalarının nedeni iş arkadaşlarının Yeşilçam'da bulunması, Konya'dan İzmir'e gelmelerinin nedeni ise sanayide çalışan eşinin işlerinin kötüye gitmesi. Eşinin işleri 1 yıldır İzmir'de de pekiyi değil, 5.sanayide çalışıyor, Bağ-Kur'lu (23).

1995'te (6 yıl önce) Kars'ın Yalınkaya köyünden gelmişler. Erkek, aileden 6 ay önce gelmiş. Önce plastik dökümde daha sonra demir dökümde çalışmış (Pınarbaşı'nda). Yeşilçam'da akrabaları var. 1 yıl teyzesinin, 1 yıl da abisinin evinde kiracı olarak yaşamışlar. Ancak abinin eşiyle sorun yaşanmış ve kovulmuşlar (48).

Doğrudan göç ile karşılaştırıldığında, kademeli göç oranı (% 16) oldukça düşük kalmaktadır. Karşılı bir erkeğin, memleketinden başlayıp, Yeşilçam'a ulaşan göç hikayesine bakalım:

Aile 4 kişi. Erkek, 1946 doğumlu, ilkokul mezunu, 1968 yılında evlenmiş. Eşi 1949 doğumlu, çok az okuma-yazma biliyor, Ermenistan ile sınırı olan bir köyde oturduğu için okula gidememiş. Kars'ta çiftçilik yapmış, daha sonra 1984'ten 1993'e kadar Urfa Atatürk barajında iş makinesi operatörü olarak çalışmış. 1994 yılının 3. Ayma kadar çıkış alamamış. Şimdi SSK'dan emekli ve maaşı 280 milyon TL. Urfa'da Atatürk Barajı'nda çalışırken 2 yıl sosyal konutlarda kalmış. 1986 yılında çocukları da yanına getirmiş. Yeşilçam'a 1993 yılının Temmuz ayında gelmişler. Ağabeyinin kızı ve eşinin akrabaları aracılığı ile Yeşilçam'a gelmişler. Barajdan aldığı 160 milyon TL. tazminat ile Yeşilçam'da oturan Ağrı'lı Yusuf Binici'den (o da evi Adil İşboğan'dan almış, tapuda onun ismi geçiyormuş) 1994 yılında bu evi satın almış. Ev hisse tapulu, imar affına uğramış. Evi aldıktan sonra hiç tamirat yapmamış. "Yılbaşında ikramiye çıkarsa 5 kat konduracam!" diyor (25).

Diğer yandan, Yeşilçam'a, kent içi yer değiştirme ile gelenlerin oranı (% 35) ise, Yeşilçam'ın İzmir'in içinden de çok fazla göç aldığını gösterir. Elbette, Yeşilçam'a İzmir'in içinden gelmiş olan ev sahipleri olduğu gibi, kiracılar da vardır.

Aile 9 kişi. 1991 yılında Kars'tan Yamanlar'a gelmişler. O zamanlar, çocukları inşaatlarda 5 yıldır çalışıyormuş. 1991 yılında emekli olunca Yamanlar'a onların yanına gelmiş. Daha sonra hep beraber evi alıp Yeşilçam'a taşınmışlar. Yamanlar'da kiralar ucuz olduğu için orada oturmuşlar, daha sonra eğimin fazla olmasından dolayı oradan taşınmak istemişler. Kars'tan gelmelerinin nedeni ise tarlalarının olmaması. Yeşilçam'da akrabalarının çok sayıda olması nedeniyle burayı biliyor ve kendisi evi almadan önce soruşturmuş. Oturdıkları ev satılık olunca almaya karar vermiş (evi Manisa'da İsmail Ayrancı'dan almışlar). Amcaları Yeşilçam'da oturuyormuş (24).

İzmir Bayraklı'da kirada oturmuşlar. Arsayı 12 sene önce 5. sokaktaki Halil isimli birinden satın almışlar (hisse tapulu). Buradaki birçok arsayı o satmış. Eşi inşaatçı imiş, evi kendileri yapmışlar. Malzemeyi Pınarbaşı'ndan almışlar. Yeşilçam'ı önce kayınları bulmuş. Sonra diğer akrabaları ve kendileri de arsa almışlar (46).

1982 yılında evlendikten sonra eşi İzmir'de çalıştığı için Limontep'e gelmişler. 1 yıl kiracı olarak oturduktan sonra 1983 yılında arsanın ucuz olması nedeniyle 90 000 TL'ye Mehmet Turacı'dan (kendisi şu an Manisa'da oturuyormuş) Yeşilçam'daki arsalarını satın almışlar. Arsayı eşinin dayısını yardımı ve aracılığıyla almışlar. Yeşilçam'da oturan bu akrabaları daha

sonra Bayraklı'ya taşınmış. 1985 yılında 1. katı bitirmişler. Bu süre içinde 2 yıl kiracı olarak bitişikteki binada kalmışlar. 1990'da 2. katı bitirmişler. 1. katta eşinin kardeşi oturuyor. 2. kardeş ortak olarak ustayla birlikte evi yaptırmışlar (27).

Hane reisi 1961'de Kars'tan Ankara'ya gitmiş. Ankara'da 2,5 yıl kaldıktan sonra İzmir Bayındır'a gelmişler ve 8 ay çiftlikte kalmışlar. 1993'te 55 milyon T.L. 'ya oturdukları evin arsasını satın almışlar (20).

5 kişilik bir aile. Eşi Konya'da 3 yıl şoförlük yaptıktan sonra 1998 yılında yine şoförlük yapmaya Bornova'ya gelmiş, 1 yıl Bornova'da kirada oturmuş, 2000 yılında eşini ve çocuklarını da İzmir'e getirmiş. Ev sahipleri İğdırlı. 3. katta Kütahyalı kiracılar oturuyor, 2. katta muhtarın kızı oturuyor ve onun ev sahibi de Antep'li. Ev sahipleri 3 kardeş ve arsayı alıp evi yaptırdıktan sonra İğdır'a geri dönmüşler (22).

İzmir içinden Yeşilçam'a gelen ailelerin daha önce oturdukları yerler arasında, Pınarbaşı, Çamdibi, Gültepe ve Bayraklı gibi semtlerin isimleri geçmektedir. Kademeli göç ile Yeşilçam'a gelmiş olan ailelerin ilk uğrak yerleri incelendiğinde ise, sınıflandırılacak bir veri olmamakla birlikte, şehirlerden bazıları, Balıkesir, Bolu, Bilecik, Ankara, Eskişehir olarak sıralanabilir.

Yeşilçam'da yaşayanlarının geldikleri yerle olan ilişkilerine bakıldığında ise, belirli nedenlerle, birbirlerinden farklılaştığı görülür. Burada, geldikleri yerlerle ilişkilerini esas olarak, memleketlerinin İzmir'e uzaklığı, oradaki mal varlıkları, ya da bazı aile üyelerinin halen orada yaşayıp yaşamadığı belirler. Politik nedenlerle göç edenler için esas olan ise, "dönüş yasağı" ya da "köyde kimse"nin olmaması gibi nedenlerdir. Akrabaları olanlar veya malı bulunanlar seyrek de olsa memleketlerine gidip gelmekte, ilişkilerini devam ettirmektedirler.

Sonraki sayfalarda görüleceği gibi, işsizlik, yoksulluk yanı sıra, Yeşilçam'ın alt yapı sorunlarından son derece muzdarip olan büyük bir kesim (% 79), Yeşilçam'dan memleketine dönmeyi istememektedir. Ancak, görüşülen hanelerin yarısı (% 50), Yeşilçam'dan İzmir'in başka bir semtine taşınmayı istediğini belirtmiştir. Zaten "ucuz ev kirası" nedeniyle, Yeşilçam'a kiracıların geldiğini yukarıda belirttik. Bu kiracıların bir kısmı, burada ev alıp yerleşmeyi düşünür. Sürekli kalacağını belirtenler ise, bunu, yine ekonomik sorunlarına bağlar:

Biriktirdikleri "3-5 kuruş para" ile Yeşilçam'dan ev almayı düşünüyorlar. "Diğer semtlere paramız yetmez". Çok paraları olsa İstanbul'a, akrabalarının yanına giderlermiş. Yeğeni İstanbul'da inşaatçı, "Yeşilçam'da yatırım yapma, İstanbul'a gel, Bakırköy'den bir daire verelim, tapusunu da vereyim. Paranın birazını verirsin, kalanını da sonra verirsin" demiş. Ancak kendisi borçlanmak istememiş, parası da olmadığı için gidememiş. Şu an gitmediğine çok pişman. Mahalleden köyüne dönenleri duymamışlar. Kendisi memleketine dönmeyi

düşünmüyor ancak eşi “naçar kaldık buralarda, eğer akrabalarım dönerse ben de durmam dönerim” diyor. Köyde harabe bir evleri varmış. Babası ve ablası da hala köydeymiş (25).

“Yeşilçam’dan gitmek mümkün değil, zar zor yaptık gecekonduyu, burayı satıp gitmek için ne para var, ne de başka bir şey. Köye geri gitsen en azından aç kalmazsın ekersin, biçersin... Köyümüzdeki topraklar çok bölündü, o yüzden de bu topraklar tüm aileyi geçindirmez. Hayvanlarımızı sattık, bu evi yaptık” (12).

Yeşilçam’dan İzmir’in başka bir yerine taşınmayı düşünenler ise, Yeşilçam’ın toplumsal ve altyapı sorunlarını vurgulanmıştır.

3 odası olan ev oldukça eski ve yol kotundan düşük olduğundan yağmur yağduğunda su basıyor. Evlerini satıp, Yeşilçam’dan gitmek istiyorlar. “İlk geldiğimizde nüfus az ama çok temiz yerd. Şimdi pencereden bakınca kime bakıyorsun diye kızıyorlar. Bir tane komşum var, ona gidip geliyorum. Bekar bir oğlum var, o temiz bir yerde büyüsün istiyorum. Oğlumu dışarıya çıkarmıyorum, çünkü göz göre göre bıçaklanıyorsunuz. Jandarma da bıktı bizden. 2-3 yıl önce bu kadar kötü değildi, şimdi Teksas gibi oldu”(10).

Zamanında Yeşilçam deve konağıymış, şimdi ise evler fazlalaştı. Yolumuz yok, çamur çok. Komşuluk ilişkileri çok kötü durumda. Yan tarafımda oturan Çorumlu komşuyla görüşüyorum. Yeşilçam’dan gitmek istiyoruz, evin tapusu olunca satacağız. Hiçbir sosyal güvencemiz yok hastaneye gidemiyoruz, hasta olunca sağlık ocağına gidiyoruz, ilaç yazıyorlar, ama para olmadan ilaç alamıyoruz. 300 milyon elektrik borcumuz var ama ödeyemiyoruz. Çalışmak istiyoruz ama iş yok. Hiçbir yere gidemiyoruz... okula gelen 50 milyon yardımdan yararlanamadık. Evimiz var diye kimse bize yardım etmek istemiyor ama burada herkesin evi var... Bornova, Levent veya İzmir’in bir başka semtine gitmek istiyoruz (11).

“Yeşilçam’da hiç güven kalmadı. Gençler sokakta.... ve bu gençleri kazanacak hiçbir şey yok Yeşilçam’da. Biz ayırım yapmıyoruz ancak buradaki herkes ayırım yapıyor. Sağcısın, solcusun, sen şusun, sen busun diyerek gençlerin beyinlerini yıkıyorlar. Geçen gün kavga oldu. Bizim ev arada kaldı, çok korktuk. Yeşilçam böyle giderse batır, eskilerin çoğu satıp gitti. Yeni gelenler doldurdu Yeşilçam’ı. Biz de buradan gitmek istiyoruz.” Evin dış duvarında söylediklerini doğrulayan bir “satılıktır” yazısı var. 30 milyar TL verenler olduğunu ama satmadıklarını sözlerine ekliyor (16).

Yeşilçam’a göç sürecini incelediğimiz bu bölümü bitirirken denebilir ki, Yeşilçam bir yandan göç alırken, bir yandan da, İzmir’in diğer semtlerine göç vermeye devam edecektir. Bir sonraki bölümde, Yeşilçam’da yaşayan nüfusun demografik özelliklerine bakacağız.

3.4.2. Yeşilçam’da Demografik Özellikler

Bu bölümde, Yeşilçam sakinlerinin demografik özelliklerini, doğum yerleri, yaş ve cinsiyet dağılımı, aile tipi ve hane büyüklüklerine bakarak inceleyeceğiz.

Yeşilçam Muhtarlık kayıtları incelendiğinde, 1.671 kişiye ait bilgilere ulaşılabilmektedir.

Tablo 3.4.3 Ailelerin bölgelere göre doğum yerleri *Kaynak: Muhtarlık kayıtları*

Bölgeler İtibarıyla Doğum Yerleri	Kişi	Oran
Doğu Anadolu Bölgesi	597	0,36
İç Anadolu Bölgesi	132	0,08
Güney Doğu Anadolu Bölgesi	124	0,07
Akdeniz Bölgesi	32	0,02
Marmara Bölgesi	15	0,01
İç Ege	419	0,25
Kıyı Ege (İzmir - Aydın - Manisa)	352	0,21
Toplam	1671	1,00

Yeşilçam'da yaşayanların doğum yerlerine bakıldığında, Türkiye'nin bütün bölgelerine dağıldığı görülür. Ege Bölgesi, % 46'lık bir oranla ilk sırada yer almaktadır. Ege Bölgesi'ni İzmir ve yakın çevresinden gelen ailelerin oranını tespit etmek açısından ikiye ayırırsak, Kütahya Uşak gibi kentlerden oluşan İç Ege diye tarif edebileceğimiz bölgede doğmuş olanların oranı % 25, İzmir'in de içinde yer aldığı Kıyı Ege'de doğmuş olanların oranı ise % 21'dir. Doğu Anadolu Bölgesi ise % 36'lık bir oranla ikinci sırada gelmektedir. Onları ise sırasıyla İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi izlemektedir. Yeşilçam'daki gözlemlerimize dayanarak, Doğu Anadolu Bölgesi'nde doğmuş olanların oranının daha yüksek olduğunu, ancak resmi bir takım işlemlerle, daha seyrek muhatap olmaları dolayısıyla, muhtarda kayıtlarının yer almamasının bu oranının düşük görünmesine yol açtığını söyleyebiliriz. Muhtarlık ve sağlık ocağı görüşmelerimiz de bunu desteklemektedir; muhtarlık ve sağlık ocağındaki ev halkı tespit fişlerinde kayıtlı olmayanların daha çok Doğu ve Güney Doğu Anadolu'dan göç edenler ve burada doğmuş çocukları olduğu belirtilmiştir.

Görüldüğü gibi, yukarıda bahsedilen bilgiler ve çıkarımlar, ailelerin geliş süreçleri başlığı altında sunulanlar ile örtüşmektedir. Burada, doğum yerlerinin illere göre dağılımını incelemek, demografik açıdan örüntünün daha iyi anlaşılması için de önemlidir. Kütahya (% 28), İzmir (% 27) ve Kars doğumlular (% 18) en yüksek oranlardadır. Kütahya doğumlular İç Ege doğumlularının % 90'nını, İzmir doğumlular ise Kıyı Ege doğumluların % 90'nını oluşturmaktadır. İzmir doğumluların oranının bu kadar yüksek olmasının nedeni, göç eden ailelerin çocuklarının nüfus kaydını burada yaptırılmaları ve İzmir doğumlu çocuklar ile açıklanabilir.

Yeşilçam muhtarlık kayıtlarından edinilen bilgiler ve Yeşilçam Sağlık Ocağı'ndaki Ev halkı Tespit Fişleri (ETF) ışığında oluşturulan aşağıdaki grafikler cinsiyet ve yaş dağılımını göstermektedir. Bu veri, Yeşilçam'da yaşayan toplam nüfusa yakınlığı açısından bakıldığında oldukça sağlıklıdır. Nüfusun, % 46'sını kadınlar, % 54'ünü erkekler oluşturmaktadır. Yaş dağılımı ise, aşağıdaki tabloda görülebilir:

Tablo 3.4.4 Yeşilçam'da yaş dağılımı *Kaynak: Sağlık Ocağı ETF fişleri*

Yaş Dağılımı	Kişi	Oran
0-14	997	0,32
15-26	825	0,26
26-55	1147	0,36
55 ve üstü	177	0,06
Toplam	3146	1,00

Burada, Türkiye'dekine tamamen paralel bir yapı göze çarpmaktadır. Nüfusun çoğunluğunu % 58'lik bir oranla 0-14 ve 15-26 arası çocuk ve genç nüfus oluşturmaktadır. 15- 55 yaş arasındaki çalışma yaşındaki nüfusun ise, toplam içindeki payı, % 62'dir.

Diğer yandan, Yeşilçam'da ortalama hane büyüklüğü, 5,07'dir. Hane halkı sayısının dağılımını gösteren tablo incelendiğinde 0-4 kişilik ailelerin oranının % 57'lik bir oranla ilk sırada yer aldığı gözlenmektedir. Bu genelde yeni evli, az çocuklu ailelerin oluşturduğu grubu temsil etmektedir. 5 ila 10 arası kişinin yaşadığı haneler (% 37) daha çok, çok çocuklu aileleri temsil ederken; 11 ve üstü kişinin bulunduğu haneler (% 6), genelde birden çok ailenin ya da kuşağın bir arada yaşadığı geniş ailelerdir. Bu sonuncu kesimi, özellikle Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelmiş olan ailelerin oluşturduğu gözlenmiştir.

Tablo 3.4.5 Yeşilçam yaşayanlarının hanehalkı üyesi sayısı itibariyle dağılımı

Hanehalkı Büyüklüğü	Hanehalkı Sayısı	Oran
0 - 4 kişi	39	0,57
5 -10 kişi	25	0,37
11 ve üstü	9	0,06

3.4.3. Eğitim

Genel olarak gecekondü mahallelerinde eğitim düzeyinin düşük olduğu İzmir’de 1991 yılında DPT tarafından yapılan gecekondü araştırmasına göre, ilkokul mezunlarının oranı % 59,1 ile birinci sırada, okur-yazar olmayanların oranı ise % 15 ile ikinci sıradadır (Alpar, Yener; 1991). 2002 yılında Yeşilçam’daki eğitim durumu da benzerdir. Yeşilçam’da görüşmelerle elde edilen, aile reisinin ve eşinin eğitim durumuna bakıldığında, yine ilkokul mezunlarının ilk sırada yer aldığı görülür.

Tablo 3.4.6 Yeşilçam’da eğitim yapısı

Aile Reisinin Eğitim Durumu	Kişi	Oran
İlkokul	42	0,62
Ortaokul	5	0,07
Lise	3	0,04
Eğitimi Yok	10	0,15
Cevapsız	8	0,12
Eşinin Eğitim Durumu		
İlkokul	38	0,56
Lise	2	0,03
Eğitimi Yok	21	0,31
Cevapsız	7	0,10

Burada da cinsiyete dayalı açık bir fark görölmektedir. İlkokul mezunlarında, % 6’lık, erkekler lehine bir farklılık varken, okuryazarlık durumunda ise fark, yine erkekler lehine, iki katına çıkmaktadır. Belirtilmelidir ki, mahallede açılan okuma-yazma kurslarına katılan 34 kadının, ilk aşama için sertifika almış olması da aradaki farkı kapatmaya yetmemiştir. Araştırmanın yapıldığı tarihlerde, ikinci aşama kursların da açılması beklenmekteydi. Diğer yandan, Yeşilçam’da yapılan hane görüşmeleri sırasında aile reisleri içinde yüksek okul mezunuyla karşılaşılmamıştır. Alanda yapılan kahve sohbetlerinde mahallede 3 üniversite öğrencisi bulunduğu ve lise öğrencileri ile eğitimine devam edemeyen bazı lise mezunlarının üniversiteye devam etmeyi istedikleri öğrenilmiştir.

Yeşilçam’da 1979 yılında iki derslikli olarak yapılan ve 1995’te iki derslik daha eklenen ilköğretim okulu yetersiz kaldığı için yeni bir binanın yapımına başlanmıştır. Bu

durum mahalledeki nüfus artışından kaynaklanmaktadır. Eğitimin kalitesine ilişkin önemli verilerden biri de eğitim mekanının fiziksel yapısıdır . Yeşilçam İlköğretim Okulu'na bu açıdan baktığımızda; yer aldığı arsada bahçe düzenlemesinin olmadığı görülür. Yeni binanın inşaatı devam ettiği için çocukların oynayabileceği bir mekan değildir. Ayrıca mahalledeki sokakların çamur içinde olması okula geliş-gidişlerini de olumsuz yönde etkilemektedir.

Okul müdürü ile yaptığımız görüşmeden binanın yetersizliğinden dolayı ikili öğretim yapıldığı öğrenilmiştir. 605 öğrencinin kayıtlı olduğu okulda 17 kadrolu ve 3 tane geçici öğretmen bulunmaktadır. Öğretmen sayısının yetersizliğinin yanı sıra hiçbirinin bu mahallede oturmadığı öğrenilmiştir.

Okul kayıtlarına göre devamsızlık yapan ve çoğu ilköğretim yaşını aşmış 14 öğrenci vardır. Ayrıca eğitimini sürdürürken çalışan 5-6 çocuk olduğu belirtilmiştir. Sanayide çalışan bu çocuklar ailelerinin geçimine katkıda bulunmaya çalışmaktadırlar. Elbette, okul çağındaki çocukların yaz tatillerinde çalıştıkları da bildirilmiştir.

Konya'da iken gelirleri iyi olmadığı için büyük çocuklarını okutamamışlar. Çocuk, "zamanında buraya gelseydik okurdum" diyor. Köyde ortaokulun olmaması nedeniyle ilkokulu bitirdikten sonra gönderememişler. 3 tane erkek çocukları var. 19 yaşında ilkokul mezunu olan çocuk 1 yıldır Pınarbaşı 5. Sanayi Sitesi'nde çalışıyor, 120 milyon TL maaş alıyor ve sigortası yeni yapılmış. Konya'da iken Antalya'ya gidip inşaatlarda çalışmış. 14 ve 13 yaşlarındaki oğulları Yeşilçam'da ortaokula gidiyor. Yaz tatillerinde sanayide tamircide çalışıyorlar (22).

Yine, çocukların temel ilköğretimden sonra okula devam edememesi de öncelikle ekonomik nedenler ve cinsiyetçi değerler ile ilişkilidir.

Çocuklarının ilkokuldan sonra ekonomik olanaksızlıklar nedeniyle okuyamadığını, kendisinin ise "kız çocukları okuyup da ne olacak, erkeklere mektup mu yazacak" diyen babası yüzünden okula gidemediğini, okuma-yazma bile öğrenemediğini biraz da hüznlenerek anlatıyor (4).

Evde okul çağına da olan çocukların hiç biri okula gitmiyor, evin hanımı Türkçe yi çok akıcı konuşuyor (53).

Bütün bunların yanında, mahallede yaşayan aileler gelir düzeylerinin düşüklüğüne bağlı olarak, çocukların eğitimi ile yakından ilgilenememektedirler. Hane görüşmelerinde ekonomik durumları iyi olmadığı için çocuklarına kitap defter alamadıklarına değinilmiştir. Aileler ayrıca çocuklarına okula giderken giydirecek "doğru düzgün" kıyafetler alamadıklarını ve bu nedenle çocuklarının okula gitmeye utandıklarını belirtmişlerdir.

Okulda bu sorunları aşmak üzere velilerden oluşan bir koruma derneği oluşturulmaya çalışılmaktadır.

3.4.4. Emek Pazarına Katılım: “Toplam 28 kişiye, 2 kişi bakıyor”

Gecekondu nüfusun genel olarak işçi profili çizdiği İzmir’de, özellikle inşaat sektörünün atılımında olduğu 1990’larda yapılan 1999 – Yerel Gündem 21 Göç çalışmasına göre İzmir gecekondu nüfusunun % 45,3’ünü işçiler oluşturmaktadır (İzmir Y.G.21, 1998). Cezmi Sevgi’nin 1988’de yaptığı *Kentleşme Sürecinde İzmir’de Göç ve Gecekondu* çalışmasında özellikle Konak, Karşıyaka, Bornova ilçelerinde yer alan gecekondu bölgelerinde işçi yoğunluğu gözlenmektedir (C.Sevgi, 1988).

İzmir’in doğu sanayi aksında yer alan Yeşilçam’da aile reislerinin iş durumu incelendiğinde; daha önceki gecekondu çalışmalarını doğrular nitelikte işçi emeklileri en yüksek oranda karşımıza çıkar. Mahallenin Pınarbaşı Sanayi’ye ve Ambarlar Sitesi’ne yakınlığının etkisiyle, işçi sayısı da yüksektir (% 14,70).

Yeşilçam’da çok net olarak gözlediğimiz bir diğer durum ise son 1–2 senedir ”kriz” nedeniyle sını alanda birçok işçinin işten çıkarılması ile gündeme gelen *işsizlik* oranındaki artıştır. Mahallede işsiz kesimi oluşturan önemli bir çoğunluk da Doğu ve Güneydoğu Anadolu’dan gelip, kentte iş bulamayan ve geçici işler yaparak yaşamını sürdürmeye çalışanlardır. Bu grubu özellikle genç nüfus oluşturmaktadır. Geçici işler olarak *marjinal sektör* olarak adlandırılan sokak satıcılığı gibi işler yapanlar vardır. Geldikleri yerlerde yaptıkları tarım - hayvancılık benzeri işlerini göç ettikleri yerde sürdürememekte ve dolayısıyla devamsız-geçici, vasıf gerektirmeyen işlerde çalışmaktadırlar. Ancak, bu tür işleri, hanedeki genç, nitelikli işçilerin işsiz kalması nedeniyle, halen emekli olanların da yaptığı belirtilmelidir.

Erkek, fabrikadan emekli, 4 çocukları var. Evde 3 kişiler, bir bekar oğulları da onlarla yaşıyor. Oğulları askerden yeni gelmiş, şimdi işsiz. Alt katta kiracı var ama kira alamıyorlarmış. Kadın, “5 senedir iyi bir kiracı bulamadık” diyor. Üst katlarda evli oğulları oturuyor. En üst kattaki oğlu oto tamircisiymiş, şimdi işsiz. İçki içiyor, eşiyle sorunları var. “*Oturdukları kat çadır gibi. 2 çocukları var, soğukta yaşıyorlar*”. Erkek, oğluna kızgın; kadın, kocasından gizli oğluna yardım ediyor. Ortanca oğlu geçici işlerde çalışıyor. Buraya geldiklerinde hiçbir şeyleri yokmuş. Erkek, ek işlerde çalışmış, hala da yaz aylarında pamuk şeker satıyor. “*Şimdi az çok bir şeyler edindik*”. Oğullarının gayretsiz olduğundan şikayetçi (40).

Diğer yandan, bu tür işlerin, maliyeti yüksek malların satışı söz konusu olduğunda, her zaman sürdürülmesi mümkün değildir:

Erkek, seyyar halı satıyormuş. Antep'ten getirttikleri halıyı mahalle aralarında, kale civarında satıyorlar. Halı alıp satmak sermaye gerektiriyormuş ve dolandırılınca parasız kalmışlar. Yaklaşık 1 yıldır çalışmıyor. Ara sıra inşaatta çalışmış ancak şimdi iş olmadığını söylüyor (49).

Tablo 3.4.7 Yeşilçam'da iş durumu ve mesleki dağılım

Aile Reisinin İş Durumu	Kişi	Oran
Emekli	15	0,22
İşçi	10	0,15
İşsiz	15	0,22
Esnaf	9	0,13
Şoför	4	0,06
Nakliyeci	3	0,04
Hurdacı	3	0,04
Oto Tamircisi	2	0,03
Bulaşıkçı-Temizlikçi	2	0,03
Teknisyen	2	0,03
Bekçi	2	0,03
Diğer	1	0,02
Toplam	68	1,00
Eşinin İş durumu		
Ev Hanımı	51	0,77
Emekli	1	0,01
İşçi	4	0,06
Mevsimlik İşçi	1	0,01
Temizlikçi	3	0,05
Terzi-aşçı-çocuk bak.	3	0,05
Diğer	3	0,05
Toplam	66	1,00

Kadınların emek pazarına katılım düzeyine bakıldığında, Yeşilçam'da bunun oldukça düşük olduğu görülür; hiç bir ücretli işte çalışmayan ev kadınları, % 77 gibi yüksek bir orandadır. Başka semtlere temizlik işlerine giden ve bakıcılık yapan az sayıda kadın dışında, çalışan kadınlar ise çoğunlukla işgücünü ucuz istihdam eden sektörler olan konfeksiyon ve tütün dallarında çalışmaktadır, ya da çevredeki ilçelerdeki tütün ya da pamuk tarlalarında, tarım işçisidir. Çalışmayı düşünen kadınların da, bu tür işler ya da "sarımsak soymak" dışında hemen hiç seçeneği yoktur.

Erkek, ilk geldiklerinde inşaat işçisi, daha sonra usta olarak çalışmış. Deprem sonrası inşaat sektörü krize girince pazarcılık yapmaya başlamış. Ancak son 8 aydır maliyetler yükseldiği için bu işi de yapamıyor, 8 aydır işsiz. “Özal döneminde bu işler iyiydi, daha sonra gittikçe kötüleşti.” ... “Pazarcılık yaptığımız bir kamyonetimiz var, ama pazarcılıkla aracın yakıt parasını karşılayamıyoruz... Fakirin kalkandırılması lazım. Hırsızlık, yolsuzluk yapmayacaksan ancak evinde oturacaksın...” Kadın, mevsimlik olarak (Mayıs – Eylül) tütün işinde çalışıyor (42).

Memlekete taşınmak istiyorlar ancak eşi memleketinde iş olmamasından dolayı taşınmayı istemiyor. “Gitmek için çok masraf gerekiyor”. Başka semte gitmek istediğini ama paraları olmadığını belirtiyorlar. “Bu derenin dibinde ne var?” 5 yıl sonra çocuğu büyüdüğü zaman çalışmayı düşünüyor. Temizliğe gideceğini belirtiyor. Sarımsak soyma işini düşünüyor. Ailesinin yanında daha iyi yaşadığını söyleyen kadın “babam bu halde olduğumu görse beni çekip alır, şimdiki aklım olsa evlenmezdim, ne işim var buralarda diyor” (49).

Sarımsak ayıklayarak ayda 15–20 milyon gelir elde etmekte. Sarımsakları mahalleye tanımadığı bir getirip dağıtıyor. Daha sonra aynı kişi, ayıklanmış sarımsakları Bayındır’da bulunan fabrikaya götürüyor. Sarımsakların kilosu 350 bin TL ‘dan ayıklanıyor (1).

Özellikle gençler arasında işsizliğin çok yaygın olduğu mahallede, hane görüşmeleri ve okuldan edinilen bilgilere göre, çocuk işçilik de söz konusudur. Sanayide hiçbir güvencesi olmadan kaçak çalıştırılan çocuklar olduğu anlatılmıştır.

Aşağıdaki tabloda ise, aile reislerinin ilk yaptıkları iş görünmektedir. Burada, görüşülen hanelerde halen ilk işini sürdürenler ve işçi olarak çalışanların sayısı yoğunluktadır. Bu iki grubun oranı % 75’i geçmektedir. Yeşilçam’ın sanayi alanlarına yakınlığı nedeniyle, buradaki sanayi kuruluşlarında veya Ambarlar Sitesi’nde işçi olarak çalışanların sayısı işçi grubu içinde oldukça fazladır.

Tablo 3.4.8 Aile reisinin ilk yaptığı işi gösterir mesleki dağılım

Aile Reisinin İlk Yaptıkları İş	Sayı	Oran
Aynı İş Sürdürenler	23	0,34
İşçi	28	0,41
Şoförlük	6	0,09
Çiftçi	3	0,04
Kahveci	2	0,03
Diğer	6	0,09
Toplam	68	1,00

Gençlerin işsiz kalması, yaşlıların da yapabilecekleri işlere yönelmeleri demektir. Yeşilçam’ın ve burada yaşayanları erişebilecekleri yerler düşünüldüğünde, pek fazla seçenek yoktur.

Evin kızı, ekonomik kriz sonrasında işsiz kalmış. Babasıyla annesi yaşlılık aylığı alıyor (3 aylık 40.000.000 TL), ancak torunlarına da bakmak zorunda olduklarından Ambarlar Sitesinde kullanılmış kağıt toplayarak satıyorlar (16).

Genç bir kadın da iş aramak için ulaşım maliyetlerini karşılayamadığı için, iş aramaya gidemediğini belirtiyor.

Kocasının işi sürekli değil. Kirayı kayınbabasının gönderdiği parayla ödemişler. Alt kattaki kiracı, 60 milyon TL'ye oturuyormuş. Eşi şu an ailevi bir sorunu halletmek için memleketteymiş. Ailesinden biri öldürülmüş ve kan davası sorunları tekrar başlamış. Köyde iki çocukları var, ilkökula gidiyorlar. Kadın, iş aradığı için kardeşini Muş'tan çocuklara baksın diye getirmiş. Geçim sıkıntısı çekiyorlar, borç içindelermiş. Un, kuru yiyecek, kahvaltılık memleketten geliyormuş. Oradan otobüse veriyorlarmış, burada garajdan karşılıyorlar. Daha önce memleketten yiyecek damak tadı için geliyormuş, şimdi maddi imkansızlıktan geliyor. Yol parasını karşılayamadığı için, "Yeşilçam dışına çıkıp, iş bile arayamıyor...". Faturaların yüklü gelmesinden şikayet ediyor (38).

Yeşilçam'da çalışanların, çalıştıkları işyerleri, semtler baz alınarak incelendiğinde ise; mahalle, coğrafi olarak, Bornova'daki sanayi kuruluşlarına yakın bir yerde konumlanmış olduğundan, Bornova'da çalışanların oranı, oldukça yüksektir (% 54). Hane halkı görüşmelerinde, çalışanların yoğunluklu olarak 5.Sanayi Sitesinde yer alan kuruluşlarda ve yine Yeşilçam'a komşu olan Ambarlar Sitesinde çalıştıkları görülmektedir. Yeşilçam'ın Ambarlar Sitesine, 5. Sanayi Sitesine, Bornova'ya ve Pınarbaşı'na yakınlığı insanların bu alanı seçmelerinde de önemli bir rol oynamaktadır.

Tablo 3.4.9 Çalışanların semtler itibarıyla dağılımı

Semtler	Sayı	Oran
Bornova	37	0,54
Yeşilçam	12	0,18
Konak	5	0,07
Diğer	1	0,01
Değişik Yerler	2	0,03
Cevapsız	11	0,17
Toplam	68	1,00

Yeşilçam'da yaklaşık % 70'lik bir kesim Bornova ve Yeşilçam içinde yer alan kuruluşlarda çalışmaktadır. Bunun yanında İzmir'in değişik semtlerinde (Konak, Çınarlı, Alsancak gibi) çalışan kişiler vardır. Geçici işçilerin çokluğu ve bazı insanların çalışma yerlerinin sabit olmayışı yüzünden bu insanların çalıştıkları semtler hakkında net bir rakam ortaya koymak zordur.

Yeşilçam'da , SSK'ya bağlı olan kişilerin daha çok (% 50) olduğu görülmektedir. Bu, mahalledeki emek gücünün niteliği ile doğrudan ilişkilidir. İşçi emeklisi ve işçi sayısının yoğun olduğu mahallede, işçilerin sosyal güvence kurumu olan SSK'nın yüksek bir orana sahip olması doğaldır. Ancak, belirtilmelidir ki, evdeki koşulları ile birlikte işyerlerindeki koşullarını da göreceğimiz, hemen aşağıdaki örnekteki gibi, bu iş güvenliği, her zaman olması gerektiği gibi işlemez:

Şu anda evde 14 kişilik 3 aile yaşıyor. Toplam 8 çocuk var. Oturulan odada TV dışında mobilya yok, minderde oturuyorlar. Su ve elektrik var, soba yanıyor. Kardeşlerden ikisi Batıçim'de çalışıyor. Diğer kardeş kekik fabrikasında çalışıyor. "İşçi haklarının" olmamasından şikayetçiler. Fabrikalarında "güvencesiz, kaçak çalışanlar ve çocuk işçiler var". Kendileri de SSK'ya henüz geçmişler ve 8 yıldır çalıştıkları halde 3 yıldır çalışıyor görünüyorlar. 2 ayda 1 aylık alıyorlar. Eşleri çalışmıyor, kadınların çalışmasından yana değiller. Kızlarını da okutmak istememişler, komşunun ısrarı ile okula yazdırmışlar (21).

Tablo 3.4.10 Sosyal güvence dağılımı

Sosyal Güvence Durumu	Sayı	Oran
SSK	34	0,50
Bağ-Kur	7	0,10
Emekli Sandığı	1	0,01
Yeşil kart	3	0,04
Yaşlılık Maaşı	1	0,01
Yok	18	0,26
Cevapsız	4	0,06
Toplam	68	1,00

Sosyal güvencesi SSK'dan olan ailelerden sonra ikinci sırada hiçbir sosyal güvencesi olmayanlar gelmektedir. Sosyal güvencesi olmayanların (% 26) ikinci sırada en yüksek orana sahip oluşu da, işsiz veya geçici işlerde çalışanların yoğunluğu ile ilgilidir. Ancak, "formel sektör"de sürekli işçilerin de sigortasız çalıştırılması, hiç de az rastladığımız bir durum değildir:

Erkek, Ankara'da otururken polismiş. 1976 yılında ayrılmış. 1999 yılının Mart ayında Ambarlar Sitesindeki nakliyecilik işinden emekli olmuş. 204 milyon TL maaş alıyor. Oğlu 20 yaşında ortaokul mezunu, 2 senedir şoför olarak Pınarbaşı'nda bir şirkette çalışıyor. Sosyal güvencesi yok, 120 milyon TL maaş alıyor. Daha önce nerede iş bulursa orda çalışıyormuş (26).

Erkek (50 yaşında) şimdi işsiz, evde, kahvede, muhtarın yanında vakit geçiriyor. Sigortasını tamamlayamamış. 4 çocukları var, kızlarından biri evli. Oğlu 16 yaşında, Pınarbaşı'nda sanayide, kaportada çalışıyor. Büyük kızı 20 yaşında, daha önce pazarlamacılık işlerinde çalışmış. Çocuklar ortaokul mezunu (Pınarbaşı Ortaokulu). Kadın (40 yaşında) evlere temizliğe gidiyor. Oğlu haftada 15 milyon TL alıyor. Maddi olanaksızlıktan okutamamışlar çocuklarını,

oğlu okumadığı için ailesine kızyor. Kızlar evde oturup çeyiz yapıyorlar. Hiç birinin sosyal güvencesi yok. “Sağlık ocağında muayeneler ücretli” (46).

Sosyal güvencesi olmayanlar içinde Doğu ve Güneydoğu’dan göç edenlerin, çoğunlukta olduğu gözlenmiştir. Bu da, Van’dan göç etmiş oldukça kalabalık bir ailede görüldüğu gibi, sürekli bir iş edinememeleriyle açıklanabilir: “*Toplam 28 kişiye 2 kişi bakıyor. Evli oğlum Kavaklıdere’de inşaatta çalışıyor. Küçük, boya fabrikasında çalışıyordu, 2 aydır ücretsiz izne çıkarılmış*” (33).

Sosyal güvenceye sahip olmayanlar ile karşılaştırıldığında, Emekli Sandığı’na (% 1), Bağ-Kur’a (% 10), bağlı olanların ve Yeşil Kartı (% 4) ve yaşlılık maaşı (% 1) olanların oranı bir hayli düşüktür. Yeşilçam’da yaşayanların yoğunlukla devamlı bir işinin olmaması ve göç edenlerin sürekli işsizlik problemi, hanelerin sosyal güvencelerinin de olmaması demektir. Bir sonraki bölümde, bütün bunların gelir düzeyleri ve yaşam koşulları ile nasıl birleştiği görülebilir.

3.4.5. Yeşilçam’da Gelir Düzeyi ve Yoksulluk Halleri: “...Bazen dağlara çıkıp ot toplayıp pişiriyorum. Geçinmek zorundayız.”

Emek pazarına katılım biçiminin genellikle vasıf gerektirmeyen, emek yoğun veya düşük ücretli işler ve yoğun işsizlik ve çok düşük düzeylerde de “informel” işler ile tanımlandığı Yeşilçam’da, gelir düzeyinin de çok düşük olacağı açıktır. Hemen bir önceki bölümde, sakinlerinin emek pazarına katılım biçimini gördüğümüz Yeşilçam, gelir düzeyi düşük ailelerin yoğun olarak yer aldığı bir yerleşimdir. Bu ailelerin çoğunluğunun sosyal güvencesiz olması, birçok sağlık problemini de beraberinde getirmektedir. Mahalledeki sağlık ocağında 2 ebe, 1 hemşire ve yeni atanmış 1 doktor bulunmaktadır. Burada yapılan görüşmede mahallenin su sorununa bağlı, temizlik probleminden bahsedilmiştir. Daha önce sağlık ocağı tarafından klorlanarak mahalleye giren su tankeri giriş yolunu değiştirmiştir. Bu problemden kaynaklı deri hastalığı, idrar yolu enfeksiyonu, bağırsak enfeksiyonu ve vajinit sorunları ile sağlık ocağına sıklıkla gidildiği bildirilmiştir. Her hangi bir sosyal, sağlık güvencesi olmayanların, bu tür hastalıklar için kullanmaları gereken ilaçları da alamadıkları hem hane görüşmelerinde, hem de sağlık ocağı personeli ile yaptığımız görüşmelerde belirtilmiştir. “*Hiçbir sosyal güvencemiz yok, hastaneye gidemiyoruz. Hasta olunca sağlık ocağına gidiyoruz, ilaç yazıyorlar, ama para olmadan ilaç alamıyoruz.*” Yine, sağlık personelinin özellikle üzerinde durduğu meselelerden biri,

düşük gelir düzeyine bağlı, hem yetişkinlerde, hem de çocuklarda ortaya çıkan beslenme bozukluklarıdır. Sağlık ocağında yaşanan bir diğer sorun ise Türkçe bilmeyen yaşlılar ile hekim ve personel arasındaki iletişim güçlüğüdür. Tabii, Türkçe bilmeyen kadınların yaşadığı güçlük, sadece sağlık ocağı ile sınırlı değildir: *“Akşamları oğluma gidiyorum. Namaz kılıp eve yatmaya geliyorum valla keşke buraya gelmeseydim. Herhangi bir sağlık güvencesi yok. Dispanserde tansiyonun var dediler, reçete yazdılar. Konak'a git sana ilaç versinler yardım etsinler dediler. Ama ben Türkçe bilmediğim için gitmedim”* (1).

Ekonomik güçlükler, sağlık ve beslenme de olduğu kadar, yukarıda da belirtildiği gibi, eğitimde de sorunlar yaratmaktadır. Bazı aileler Anadolu Lisesi veya Üniversite Sınavlarında başarılı olan çocuklarını okul masrafları veya kayıt ücretleri nedeniyle okula gönderemediklerini veya çocuklarına okula giderken giydirecek uygun bir kıyafet alamadıklarını belirtmişlerdir.

“ ... Parasızlığın çocuklarına yansımından rahatsız. Kitap alacak para bile bulamıyor çocuklara. Yaklaşık bir yıldır çocukları hiçbir yere götürememiş... 19 yaşında anne olmuş. *“Doğumu Konak Devlet Hastanesi'nde yaptım, parasını ödeyemediğim için hastaneden kaçarak çıktım...”* Mahallede yaşayanların sorunlarından bahsediyor: *“Halk çaresiz, ne istediğini bile bilmiyor, her yerden tıkanmış. Durumu bizden kötü olanlar bile var burada. Köyün bir kısmı tandırda ekmek pişiriyor”*. Çocukların eğitimi için buradan taşınmak istiyor, *“ama maddi imkan yok”*. Okul koruma derneğine girmiş, bu dernek ile okulda bir şeyler yapmak istiyor, *“ama yine para sorunu çıkıyor”*. Ortaokulu okumasına köyde laf ettikleri için bitirememiş. Şimdi dışardan bitirmek istiyor. Çocuklarının eğitimi ile yakından ilgili. *“Birçok aile çocuklarının okuluna bile gidemiyor... Bu kılık kıyafetle okula gittiklerinde arka plana atılıyorlar, gururları kırılıyor, insanların tavırları kılık kıyafete göre. kadınların çoğu Türkçe bilmiyor. Okuma yazma kursu yapıldı, çok güzel oldu. Artık otobüsün nereye gittiğini bilebilecekler...”* (38).

Tablo 3.4.11 Yeşilçam'da sahip olunan mallar itibarıyla dağılım

Sahip Olunan Mallar	Sayı	Oran
Yalnız TV+Buzdolabı	13	0,19
Yalnız Beyaz Eşyalar	27	0,40
Gayri Menkul+Beyaz Eşya.	16	0,24
Beyaz Eşyalar +Otomobil	4	0,06
Gayrimenkul+Otomobil+Beyaz Eşya.	3	0,04
Hiçbiri	1	0,01
Cevapsız	4	0,06
Toplam	68	1,00

Diğer yandan, biz de bu araştırmada, “refah göstergeleri”ne de, baktık. Belirtilmelidir ki, buradaki “gayrimenkul” kategorisi, mülkiyet durumu başlığı altında

ayrıntısı ile incelenecek olan mahallede, ailelerin “sahip oldukları gecekondulara” karşılık gelmektedir. Bunların dağılımı, tabloda görülebilir.

Yapılan hane halkı görüşmeleri sırasında, oturacak bir minderi olmayan bir eve ve aylardır para girmeyen evlere de rastlanmış olmasına karşın, bütün evlerde en azından televizyon ve buzdolabı gibi beyaz eşyalar vardır. Günümüzün tüketim toplumunda artık beyaz eşyaların “lüks değil, zorunlu ihtiyaç malları” haline geldikleri düşünülürse bu dağılım ailelerin *bu günkü* genel ekonomik düzeyleri ile bir gösterge olmaktan çıkar.

Elektriği ve suyu bulunan evde televizyon, müzik seti, çamaşır makinesi, telefon, koltuklar, birçok evden çok daha iyi durumda. Ancak, kadın, eşinin 3 yıldır düzenli işinin olmadığını belirtiyor. Kendisinin de zaman zaman aççılık, çaycılık gibi işlerde çalıştığını, ama uzun bir süredir işsiz olduğunu söylüyor. 2 kız ve 2 oğlu var. erkek çocuklardan biri ortaokulu bitirmiş ve BMC’de çalışıyormuş, düzenli tek gelir kaynakları ise bu çocuğun kazandığı (60 milyon lira) aylık (11).

Çünkü çoğu zaman beyaz eşyalar, daha önceleri, geçici de olsa çalışılan işlerden ellerine geçen toplu para ile ya da taksitle alınmıştır. Üç çocuklu, 30- 35 yaşlarında her ikisi de işsiz bir çiftin yaptığı gibi, bu eşyaların bir kısmı, “*dara düşüp satılmış*”, evde kalan radyo teyp ve buzdolabı, “*alıcı bulunursa satılacak*” ya da bozuk olabilir.

Gayrimenkul sahipliği konusunda da, daha önceki sayfalarda gördüğümüz yaşlı bir erkeğin ifade ettiği gibi, “*kuru duvar... karın doyurmaz*”, kalabalık bir hanede sadece iki kişi çalışabiliyor ise ve “*başını sokacak bir yer*” olduğu için de satılamayacak ise, bir “refah göstergesi olarak alınabilir mi?” sorusu, bu araştırma boyunca bizi meşgul eden sorulardan biriydi. Ayrıca, “sahip” olunan evler, hemen aşağıdaki örnekte de görüldüğü gibi, “yıllarca, hiç eşya almadan” evdeki üç kişinin maaşı ile yapılmıştır:

Evde elektrik tesisatı var, suyu tankerden alıyorlar. Ayda 50 milyon TL suya gidiyormuş. Ekmeği evde tandırda yapıyorlar, ayda 2 torba una 20 milyon TL ödüyorlar. “*Köyde iş ağırdı, belim ağrıyordu, burada daha da ağır*” diyor. Dağa gidip odun topluyorlar, tandır yapıyorlar. İlk geldiklerinde 20 hane ancak varmış mahallede, eşyaları hiç yokmuş. “*Yıllarca hiç eşyaya para vermeden, eşimin ve iki oğlumun maaşıyla bu evi yaptık*”. Şimdi ev eşyaları ancak ihtiyaçlarını karşılayacak kadar, buzdolabı bozuk. Alış verışı Perşembe günü kurulan pazardan yapıyorlar. Ağrı’lı bir pazarcıdan, borçla alış veriş yapıyor (36).

Yine, Yeşilçam’daki hukuki problemlerini sonraki sayfalarda ayrıntısı ile inceleyeceğimiz “gayrimenkul sahipliği”, hemen yukarıda söz ettiğimiz işsiz ve eşinin memleketine, Kırşehir’e, göç etmek için gecekondusunu, 3 milyar TL’na alıcı bulup satmayı bekleyen erkeğin “gayrimenkul sahipliği” ile birlikte düşünülmelidir. 3 milyar TL’na satılması umulan gecekondu, derenin içindedir. Bütün duvarlarının rutubetten rengi

değişmiş, bütün zemini ayakları ıslatacak kadar nemlidir ve her yağışta içine su dolmaktadır. Böyle bir evde senelerdir yaşayan kadın, kronik böbrek hastasıdır ve doktor ve ilaç parasını karşılayamadıkları için tedavi olamamaktadır. Çocuklar da bu koşullarda sürekli solunum yolu enfeksiyonlarından muzdariptir.

Elbette, bu örneği verirken, Yeşilçam'daki evlerin, 3 milyar TL civarında olduğunu iddia etmiyoruz. Araştırmanın yapıldığı tarihlerde, 15, 20 ya da 30 milyar TL'na da satılık olan evler de vardı. Bu evlerin nasıl edinildiği, sonraki sayfalarda ayrıntısı ile incelenecektir.

1993 yılında Kütahya'nın Gediz köyünden gelen aile, biri 7 yaşında, diğeri 2 aylık olan kızlarıyla birlikte dört kişiden oluşuyor. Evin hanımıyla yaptığımız görüşmede, eşinin (35 yaşında, lise mezunu) 12 yıl önce akrabalarının isteğiyle Yeşilçam'a geldiğini, 1990'ların başında 6000 TL arsayı hisseli satın aldığını, önce 1.katı tamamladıklarını bir süre 1. katta oturduktan sonra, yaklaşık iki yıl önce 2. katı tamamlayıp oturmaya başladıklarını öğreniyoruz. Özellikle eşinin Yeşilçam'ı sevmediğini, "pislik ve kavgadan şikayetçi" olduğunu, eşi emekli olunca, buradaki evlerini satıp, ailelerinin de halen yaşadığını köylerine geri dönmek istediklerini belirtiyor. Ev için 20 milyar TL. veren olursa hemen satacaklarını da sözlerine ekliyor (17).

Bilecik'te bir yıl kaldıktan sonra 1992'de İzmir'e akrabaları burada olduğu için Yeşilçam'a gelmişler. Aslen Muş'lular. Ambarlarda kahvehane kiralayıp, işletmeye başlayınca yakın olduğunu düşünerek Yeşilçam'dan ev kiralamışlar. "Muş'ta çiftçilik yapıyorduk kardeşlerimle, Tarla-takım azdır, geçim zordur. Önce oğlum geldi Yeşilçam'a ve ev kiraladı sonra biz geldik, 2 yıl kirada oturduktan sonra şimdi oturduğumuz evi satın aldık" diyor. Eşinin sağlık problemi olduğunu, sosyal güvenceleri olmadığından sıkıntı çektiklerini söylüyor. "Her yer çamur-kanalizasyon, Tüm fakirler burada toplanmış ve kimsenin işi-gücü yok. Fırsat bulunca gitmek istiyorum. 15 milyar isteyince kimse almıyor (13).

Diğer yandan, araştırma sırasında ailelerin hepsinin aylık gelirlerine dair kesin veri elde edilememiş olmakla birlikte, bazı görüşmelerde bu bilgiye ulaşılabildiği. 20 hanenin verdiği bilgiye göre ailelerin aylık gelirleri sınıflandırıldığında, 15 milyon TL ile 400 milyon TL arasında değiştiği görülmüştür. Ancak, telaffuz edilen rakamların büyük bölümü asgari ücret düzeyinin altında kalmaktadır. Yığılma özellikle 100 – 150 milyon TL arasındadır.

Kadının kardeşi 20 yıldır İzmir'de yaşıyor. Yeşilçam'a gelişlerinde de bu kardeşi yardımcı olmuş. Şimdi karşı apartmanda oturuyor ve Işıkkent'te kendi dükkanında çalışıyormuş. Hane reisi beş kardeş, diğer dördü de Yeşilçam'da yaşıyor. Anne babaları da bu kardeşlerle birlikte yaşıyormuş. Kız kardeşi, babalarıyla birlikte yaşıyor ve konfeksiyonda aylık 120 milyon TL ile 8 saatin üstünde çalışıyormuş (42).

Babasıyla annesinin yaşlılık aylığı aldığını (3 aylık 40.000.000 TL), ancak torunlarına da bakmak zorunda olduklarından Ambarlar Sitesinde kullanılmış kağıt toplayarak sattığını anlatıyor (16).

Evin sahibi İstanbul'da "eve bakın yaptırın" demiş, yaptıramamışlar. Yalnızca evin oğlu "Saadet Partisi'nde çalışıyor, getir ve götür işlerini yapıyor. Parti erzak ve yakacak yardımı yapıyor". Sadece evdeki yaşlı annesinin yeşil kartı var ve yaşlılık aylığı alıyor (52).

Hanelerin tek tek aylık gelirlerini gösterir veri olmamasına karşın, görüşmelerde de sıklıkla yoksulluklarını vurgulamaları yanında, hemen her evde yoksulluklarını ortaya koyan izler yakalamak mümkün olmuştur. Örneğin, evlerin hemen hepsinde kadınlar, un alıp, ekmeklerini evlerin önündeki bahçeye ya da sokağa kurdukları ve bir kaç ailenin ortak kullandığı tandırlarda ya da sacda kendileri yapmaktadır. Gelir düzeyleri ile karşılaştırıldığında, özellikle kalabalık ailelerde, sadece günlük ekmek masrafı bile ciddi bir giderdir. Yakacak odunu da Yeşilçam'a sınır olan orman alanından kadınlar toplar. Bu odunlar, aynı zamanda, evde ısınmak için de kullanılır. Aylardır eve tüp alamadığını belirten kadınlar, yemeklerini de, evde, ormandan topladıkları odunlar ile yaktıkları sobanın üzerinde pişirir. Tek bir odada yakılan soba, hem yemek pişirmek, hem de bütün ailenin tek bir odada toplanıp ısınması için kullanılır. Pek çok aile kuru tahıl, tarhana, bulgur benzeri dayanıklı gıdaları memleketlerinden temin ettiklerini belirtmiştir. Pazardan sebze almak sorun olduğunda da, "dağdan ot toplayıp pişirmek" gibi bir çareye de başvurur, kadınlar:

İki yıl boyunca iş bulamayan kocasına yardım etmek ve evi geçindirmek için kendisi de temizlik şirketinde çalışmış, şirketten ayrılmasına rağmen halen haftada iki farklı eve temizliğe gittiğini söylüyor. "Ne yapayım haftada 30 milyon alıyorum, hepsini de mutfak masrafı yapıyorum. Evi geçindirmek zor. Bazen dağlara çıkıp ot toplayıp pişiriyorum. Geçinmek zorundayız" (4).

Kadınların bulunduğu bu tür "geçim stratejileri" yanında, yoksulluk, "informel yardımlaşma ağları" ile birlikte anılır. Yeşilçam'da ise, kendi köyünden 20'den fazla hemşerisi olan bir kadının ifadesi ile "herkes kendi derdinde... birbirlerine yardım edemiyorlar" (53). Yine bir başka kadın, "parasızlıktan" annesini ziyarete sık gidemiyor, kocası da "kahveye gidemiyor"dur (37).

"Yoksulluk halleri"nin sadece hanelerin gelir düzeyleri ile tanımlanan yoksulluk ile ve buna bağlı olarak, beslenme, sağlık, eğitim gibi "temel ihtiyaçlar"ın karşılanamaması ile sınırlı olduğu söylenemez. "Derenin içinde" olan Yeşilçam'da kışın hemen her yağışta, su baskınları yaşanır. "Kim memnun olur ki bu derenin dibinde yaşamaktan, kudretim olsa hemen Sivas'a giderim." (4). Bunları ifade eden kadının, sel nedeniyle evi yıkılan komşusu da, "hiç umudumuz yok" diyor. "Temel ihtiyaçlar"ın yanında, kentsel alt yapı hizmetlerine erişim de son derece sınırlıdır. "Kanalizasyon yok, su yok. Vergimizi veriyoruz ama

belediye bize hizmet vermiyor. Ulaşım sorunu yaşıyoruz. Dolmuşlar işliyor ama belediye otobüsü seyrek geliyor.”

Kentin ekonomik ve fiziksel mekanında “tutunma olanağı bulamayanlar”ın çoğunluğu oluşturduğu gecekondu yerleşimlerinde olduğu gibi, Yeşilçamlıların da kentin toplumsal kültürel yaşamına tutunamayacağı aşıkardır. Bu, kadınlar açısından çok daha sınırlı yaşam alanları anlamına gelir. “Türkçe bilmemek”, ekonomik sorunlar ve kadınların yaşam alanını ev içi ile tanımlayan toplumsal değerler ile bir araya gelince, çoğu kadın, “İzmir’in hiç bir yerini bilmez.” Ancak bunun, sadece dil sorunu olan kadınlar için geçerli olduğu söylenemez. Eğlenme, dinlenme, alışveriş etme amacıyla kente ya hiç gidemezler ya da çok seyrek gidebilirler. *“Önceleri pazar alışverişi için Tepeciğe veya sinemaya giderdik ama şimdi hiçbir yere gidemiyoruz; Bayan olarak Yeşilçam’da yapacak bir şey yok, ne cafe var ne de başka bir şey. Çok seyrek kızlarla Bornova’ya gidebiliyoruz o kadar.”*

Bekleneceği gibi, çok büyük bir kısmının (% 60), işyerine ya da acil hastalıklarda hastaneye gitmek dışında kentle ilişkisi çok azdır ya da hiç yoktur. Diğerlerinin kentle ilişkileri ise, yine acil işler ve yakın akraba ziyaretleri ile sınırlıdır. “Kent ile ilişki”de özellikle vurgulanan, “yol parası” olmadığı ya da bunu karşılayamadıklarıdır. Bu da, yoksulların kent yaşamının “dışında” olması demektir. Bu mesele, sonraki sayfalarda, diğer gecekondu alanlarımızın tamamını içerecek şekilde, ayrı bir başlık altında incelenecektir.

3.4.6. Mekansal Oluşum: *“her yer çamur, kanalizasyon, tüm fakirler burada toplanmış ve kimsenin işi gücü yok”*

Kentin yerleşik alanına bitişik, Bornova merkeze 6 km uzaklıkta, ama gözlerden uzak bir dere yatağının iki yamacına kurulmuş olan Yeşilçam yerleşimine, Efes Çadır Branda Fabrikasının önünden geçen 10 m genişliğindeki yoldan ulaşıldığında, kentin görece “düzenli” diğer mahallelerinden çok farklı, ama diğer gecekondu bölgeleriyle çok benzer özelliklere sahip bir mahalle ile karşılaşılır.

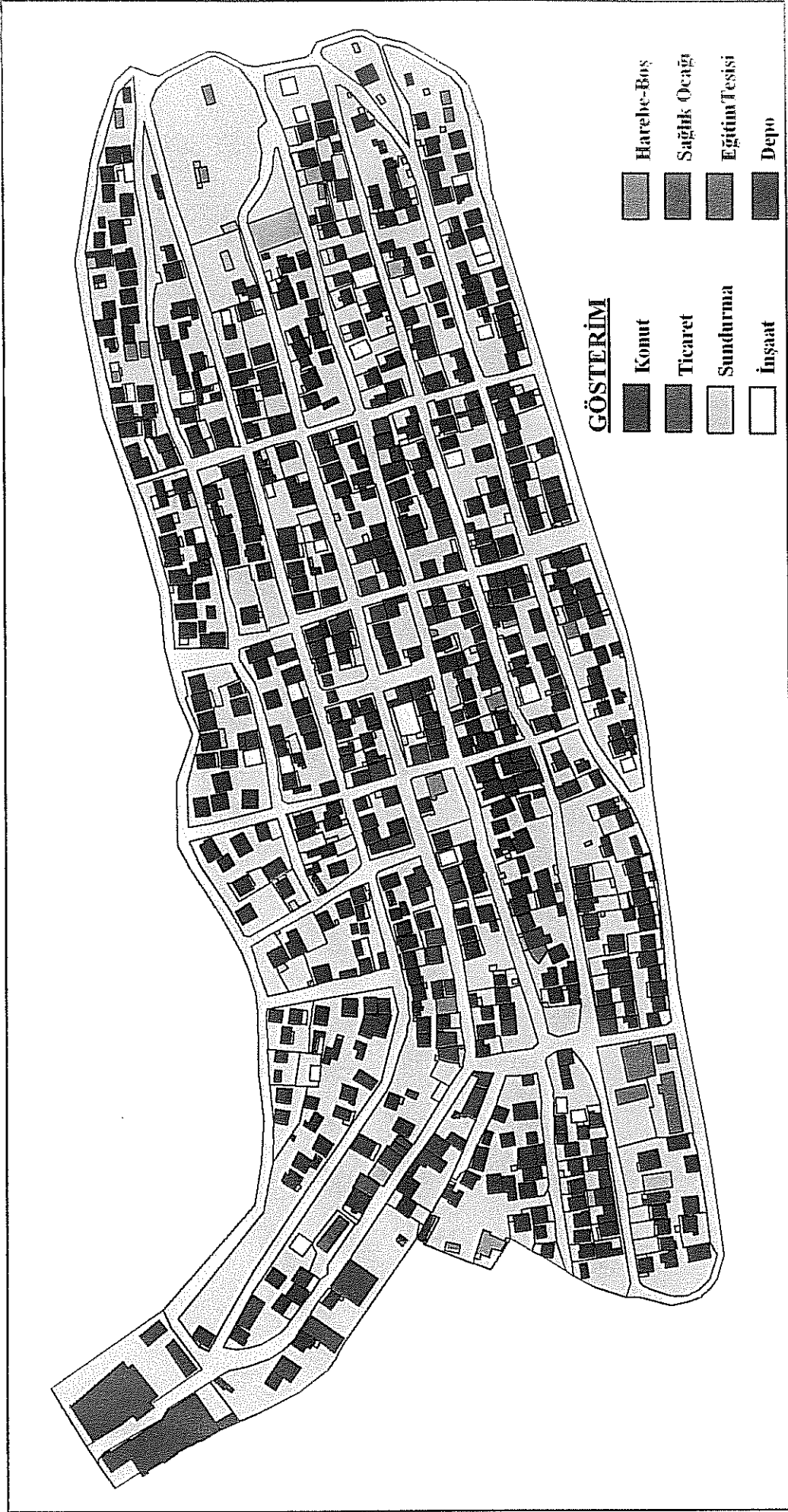
2001 yılı, muhtarlık verilerine göre 3.225 kişinin yaşadığı bu bölge, anılan dere yatağının iki yamacında, kimi beton kaplı, kimi toprak sokaklarıyla, bu sokaklarda zaman zaman açığa çıkmış ve kırık dökük durumdaki kanalizasyon sistemiyle, çoğu 1–2 katlı

olmakla birlikte 3–4 katlı yapıların da yer aldığı bir yerleşimdir. Tümü ruhsatsız olan yapıların yaklaşık olarak üçte biri, fiziki açıdan kötü durumdadır. Elektrik, su ve kanalizasyon altyapısı bu yerleşim için de en önemli sorunlardan birisidir. Yerleşimde, konut yapıları dışında, bir cami, bir ilköğretim okulu, 1 sağlık ocağı, perakende ticaret birimleri, küçük atölyeler, kahvehaneler ve depolar yer almaktadır.

1970’li yıllarda Kavaklıdere Köyüne bağlı bir mahalle olarak yapılaşmaya başlayan yerleşim, 1980 yılından sonra hızla büyümeye başlamıştır. 1986 yılında bağımsız köy statüsüne geçen yerleşim, 1998 yılında Bornova Belediyesine bağlanmış ve onun mahallesi olmuştur. Yapılan hanehalkı görüşmeleri sonucuna göre, bugün Yeşilçam’da yaşayanların % 95’i, 1980 sonrası, % 62’si ise 1990 yılı ve sonrasında bu bölgeye gelmişlerdir. Yeşilçam’ın hızla büyümesindeki nedenler şöyle özetlenebilir;

- Bornova’ya yakın konumda olması,
- Hisseli arazi satışının oluşu, Hazine arazisi varlığı ve ucuza ev ve arsa edinme olanağının olması,
- Pınarbaşı sanayi alanına ve fabrikalara yakın olması,
- 1978–1984 yıllarında, “Ambarlar Sitesi” olarak bilinen, İzmir Nakliyeciler Kooperatifi’ne ait depolama alanının inşa edilmesidir.

Yeşilçam’a ilk yerleşenler, kent içinde kiracı olan ve kademeli göç ile İzmir’e gelen dar gelirli ailelerdir. 2001 yılı Kasım ayında Yeşilçam Mahallesi muhtarı, kendisi ile birlikte iki ailenin 1972 yılında, ilk konutları inşa ettiklerini belirtmiştir. 1984 ve 1997 yılı halihazır haritaları ve 2001 yılında alanda yapılan tespitlere dayanarak, Yeşilçam’da bu üç farklı yıldaki yapı sayısı, aşağıdaki tabloda verilmiştir. Bu tabloda belirtildiği gibi, yapıların % 49’u 1 katlı, % 29’u ise 2 katlıdır. Özellikle 1997 yılından sonra 3 ve 4 katlı yapıların sayısında artış görülmektedir (% 10). 54 yapıda ise, ikinci, üçüncü ya da dördüncü katı çıkmak üzere (% 7,7) inşaat faaliyetleri devam etmektedir. Tüm bu değerler, Yeşilçam’da özellikle 1997 yılı sonrasında dikeyde büyümenin hızlandığını göstermektedir. (bkz. Harita: 3.4.2. Kat Yüksekliği ve alana ilişkin görüntüler)

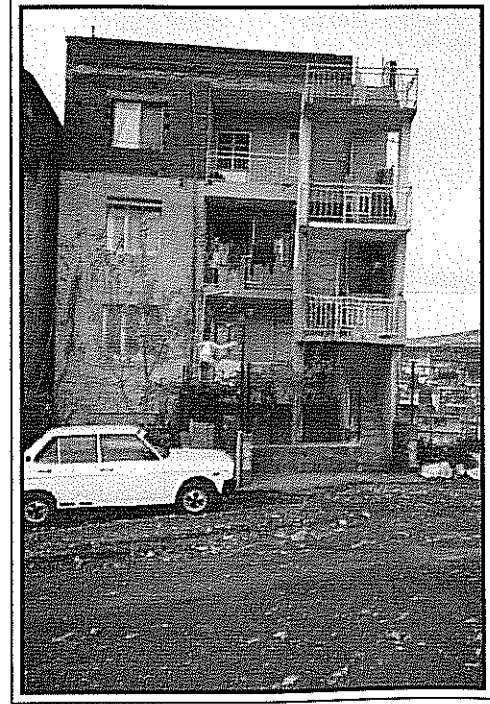
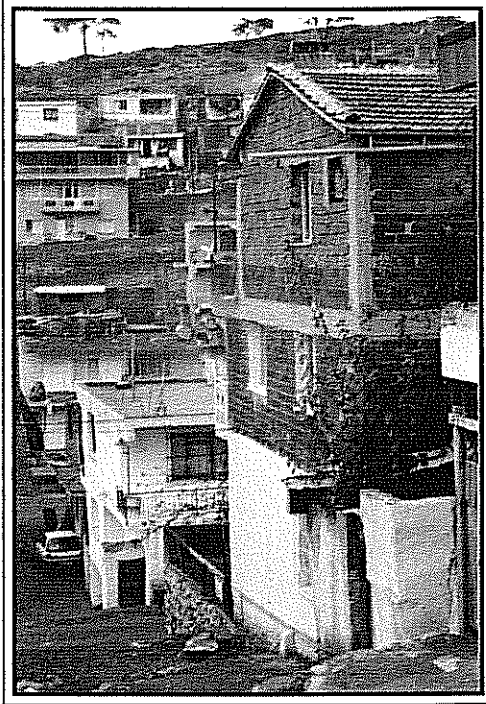
Harita 3.4.2 Yeşilçam Mahallesi - Arazi Kullanım Durumu

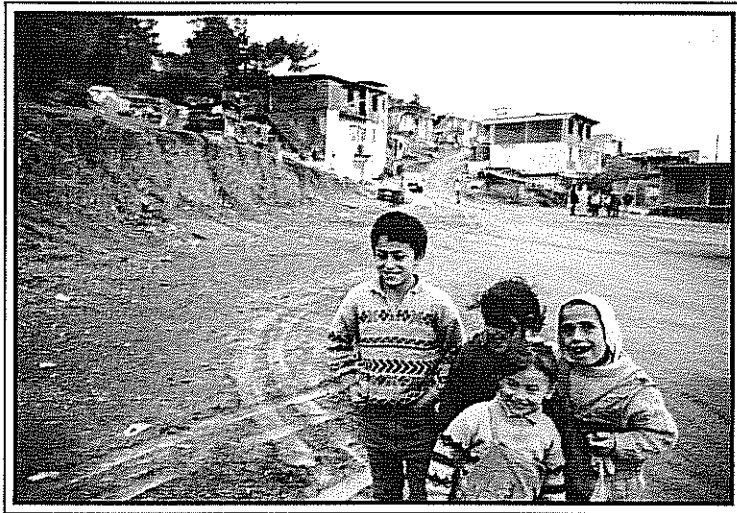
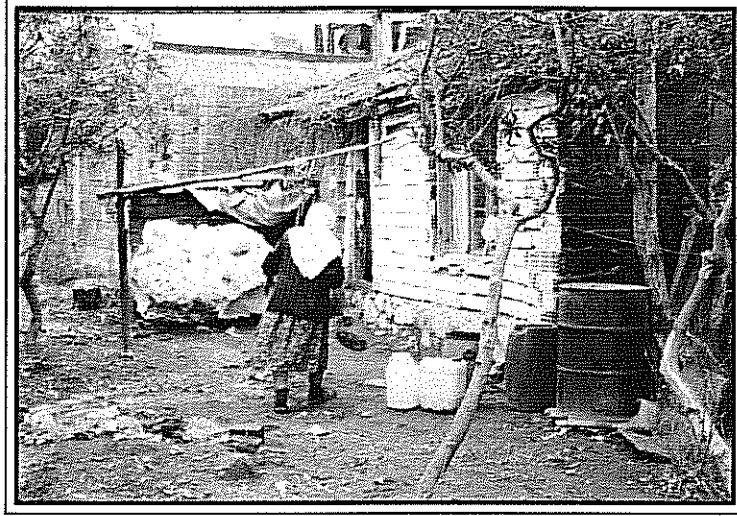
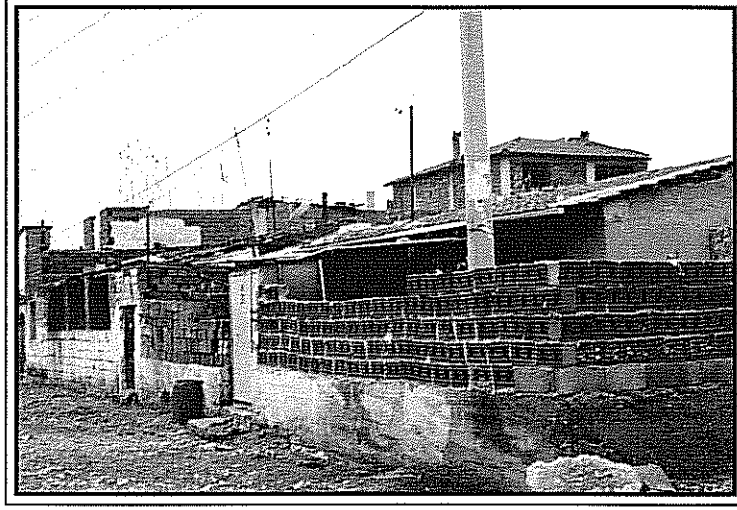
Harita 3.4.3 Yeşilçam Mahallesi - Bina Yüksekliği Durumu

Tablo 3.4.12 Yeşilçam'da yıllar itibariyle bina ve binaların kat sayısı

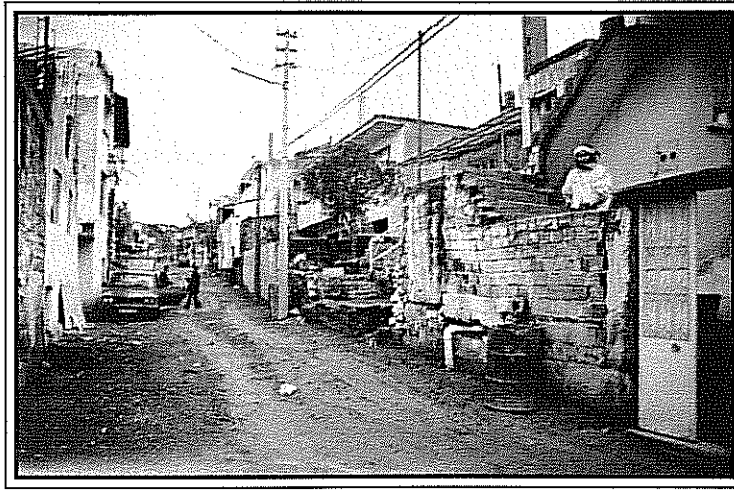
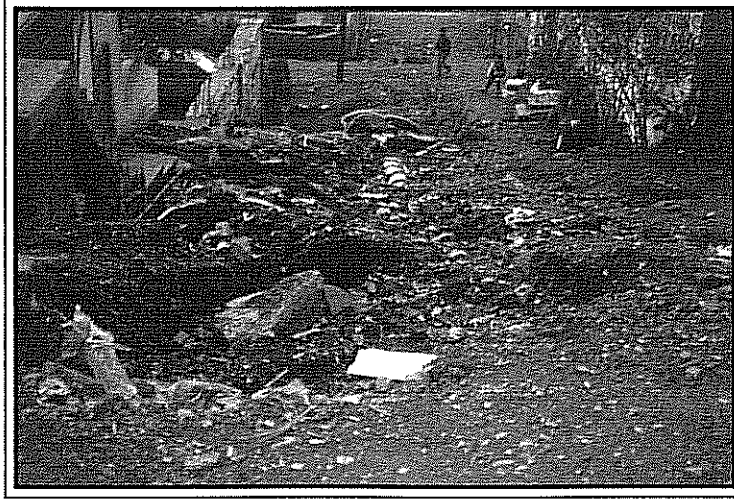
Yapıdaki Kat Sayısı	1984	1997	2001
1 kat	271	315	343
2 kat	11	108	201
3 kat	-	19	63
4 kat	-	1	7
1+ inşaat	-	-	37
2+ inşaat	-	-	14
3+ inşaat	-	-	3
inşaat	38	25	20
Temel	-	-	9
Toplam	320	468	697

Fotoğraf 3.4.1-2 Yeşilçam gecekonduları

Fotoğraf 3.4.3–4–5 Yeşilçam'dan genel görünüm

Fotoğraf 3.4.6–7 Yeşilçam'dan sokak görünümüleri

Bugün 2 katlı olan evlerini 1974 yılında yapmaya başlayan ve karı-koca ikisi de Efes Çadır Fabrikası'ndan emekli olan bir aile;

1974 yılında Çamdibi'nden Yeşilçam'a gelen aile, arsalarını Ramiz Yenirol'dan satın almışlar. Önce kendi çabaları ile 1 oda, 1 mutfak yapmışlar ve evin tamamını 9 yıl süre önce bitirmişler. *"Yeşilçam'a ilk geldiğimizde dört komşu vardı çevremizde ve çok iyi geçinirdik. Çok temiz, nezih ve orman içinde bir yerdi"* (1).

1991 yılında Kars'tan çıkarak, önce Ankara'ya sonra Bayındır'a, 1993 yılında da Yeşilçam'a gelen bir aile;

1993'te 55 milyon TL'ye bu evin arsasını almışlar, o zamanlar 350 bin TL haftalık altyormuş, evi akrabalarının yardımı ile kendileri yapmış. Üçüncü katı da kayınbiraderi ile birlikte yeni yapıyorlar, alt kat biraderin üst kat kendisininmiş. 4 çocukları var, karı-koca 5. sanayiye garsonluk yapıyorlar (12).

Yıllar içinde ilave edilen katlarda, oğulların gelinlerin, ya da kardeşlerin oturması sıklıkla rastlanan bir durumdur.

1992 yılında, çocuklarının İzmir'de çalışması nedeniyle Kars'tan gelen bir anne-baba, bugün üç katlı olan evini oğullarıyla paylaşmakta;

Bir oğulları Manisa'da ilkokul öğretmeni, ikinci oğul askerde, gelin onu bekliyor, üçüncü oğul 1,5 yıldır işsiz ve evli. 12 sene önce Yeşilçam'da oturan akrabalarının sayesinde, hisse tapulu olarak 4 milyon TL'ya arsalarını almışlar, 1. katı 1990-92 yılında, ikinci katı 1994-95'te, 3. katı da 2000-2001 yılında bitirmişler. Birinci ve üçüncü katta evli oğullar oturuyor, ikinci katta da anne, baba ve henüz bekar olan dördüncü oğul yaşıyor. İlkokul mezunu ve 17 yaşında olan bu oğul, bir haftadır Çiğli'de konfeksiyon atölyesinde 200 milyon TL aylıkla çalışmaya başlamış (18).

1994 yılında Ağrı'dan, önce Naldöken'e, sonra Yeşilçam'a taşınan üç çocuklu bir aile;

Ağrı'da kayınbabasının hayvanlarını, kendilerinin de Naldöken'deki evlerini satarak elde ettikleri parayla, hisse tapulu olarak arsalarını satın alıp, 1995 yılında 1. katı kendileri inşaatta çalışarak bitirmişler. 1997 yılında 2. ve 3. katları tamamlamışlar. 3 katlı binanın alt katında 25 milyon TL kira aldıkları kiracı, orta katta ablası, üst katta da kendileri oturuyor. Kadın, Yeşilçam Sağlık Ocağı'nda, aylık 60 milyon TL maaşla, geçici ve sigortasız olarak üç yıldır çalışıyor. Kocasını ise inşaatlarda çalışmış hep, ama şimdi işsiz, onun da sigortası yok. İkinci katta oturan ablasının eşinin de bir yıldır işi yokmuş. "eve bir tuğla bile alamamışlar"(22).

Kimi kez bu iki üç katlı evlerde çok kalabalık aileler de yaşamaktadır. Diyarbakır'ın Bismil ilçesi, Tepe köyünden 1994 yılında köylerinin yakılması nedeniyle, İzmir'e gelen bir aile;

İzmir'e geldikten sonra Levent'te 6 ay, Çamlık'ta 2-3 yıl, Mersinpınar'da 1 yıl, Çobançeşme'de 8 ay, Pınarbaşı'nda 6 ay kirada kalmışlar. Arsayı Pınarbaşı'nda oturan hemşerileri aracılığıyla, 1997 yılında, 600 milyon TL'ya hisse tapulu olarak almışlar. 1998'de evi yapmaya başlamışlar, 6-7 ay içinde 1. katı, 2000 yılında da 2. katı inşa etmişler. 3. katın kolonlarını yapmalarına rağmen, hayat pahalılığı nedeniyle yapmaktan vazgeçmişler. İki katta toplam 13 kişi yaşıyorlar (26).

Diğer gecekondu bölgelerine benzeyen ve Yeşilçam'daki evlerin yarısını oluşturan tek katlı evlerde kimi kez çok derin yoksulluk halleri ile karşılaşılır. 1995 yılında, Kars Yalıkavak köyünden doğrudan Yeşilçam'a göç eden 3 çocuklu bir aile;

Kocasını 6 ay önce İzmir'e gelip Pınarbaşı'nda önce plastik dökümde, daha sonra demir dökümde çalışmış, sonra ailesini de getirmiş. Yeşilçam'da bir yıl teyze evinde, bir yıl da ağabey evinde kiracı olarak yaşamışlar, ancak ağabeyin eşi ile sorun yaşanmış ve kovulmuşlar. 1997 yılında 500 milyon TL ile hisse tapulu olarak arsayı almışlar ve akrabaların yardımıyla, hep birlikte evi yapmışlar. Ev üç odalı ama içinin dışının sıvası yok ve sadece bir odada yaşıyor. Bu odada bir soba, bir televizyon, iki de divan var. Diğer odalar boş ve ev hala bitmemiş durumda. Bir kızları evlenmiş, evde iki çocuk var. Birisi üç yaşında, diğeri 18 yaşında olan iki erkek çocuk. Son 4 yıldır, kocası işsizmiş, ama bir ay önce Yeşilçam'daki

kağıt deposunda bekçilik işi bulmuş. 18 yaşındaki oğulları meslek lisesine giderken, babası işsiz kaldığı için, okulu bırakıp, Pınarbaşı'nda konfeksiyonda çalışmaya başlamış. Ayda 100 milyon TL ücretle, sigortalı, ama haftanın her günü çalışan bu gencin tek amacı bu evi bitirmek ve "ev gibi yapmak". Evde su bağlantısı yok ve elektrik kaçak kullanılıyor (71).

1995 yılında Ağrı'dan İzmir'e ve doğrudan Yeşilçam'a göç eden ve tek katlı evde, dokuz kişi yaşayan bir aile;

Eşi dokuz yıl önce Yeşilçam'da inşaat işi bulunca, İzmir'e gelmiş, daha sonra da ailesini getirmiş.1995 yılında arsayı satın almışlar, evin yapımı iki yıl sürmüş, bu sürede kirada oturmuşlar. Evlerinde şebeke suyu ve elektrik yok. Suyu tankerden alıyorlar ve ayda 40-50 milyon TL su parası veriyorlar. Elektrik ise kaçak kullanılıyor. Kanalizasyon yok, odun kömür satın alarak ısıyorlar ama eşi işsiz olduğu için bu sene alamamışlar (25).

Yeşilçam yerleşimindeki yapılar, yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi ve diğer gecekondular bölgelerinde olduğu gibi, aile üyeleri ve akrabaların yardımıyla, kimi kez işçi tutarak, ama hemen hepsi, esnek bir üretim süreci içinde inşa edilmişlerdir. Diğer bölgelerden farklı olarak, Yeşilçam'daki yapıların % 82,6'sı betonarme yapılardır. Betonarme yapı oranının yüksek olmasına karşın, tüm yapıların % 34,3'ü fiziki açıdan "kötü" kalitededir. Yalnızca % 10,1 oranında "iyi" durumda yapı olduğu tespit edilmiştir, diğerleri ise "orta" kalitededir. Betonarme yapılardaki sorunlar, kolonlarda eğiklik, kolon ve kiriş aksı sapması, su basman ve bağ hatıllarının çökme yapmış olması ve beton dökümüne ilişkin belirgin hatalardan kaynaklanmaktadır.

Yerleşme alanı içinde, vadi tabanından geçen derenin yağışlarda baskınlara neden olması, binaları da olumsuz etkilemektedir. Yapı ne kadar da iyi malzemedен de yapılmış olsa, konumundan dolayı kalitesine düşme görülmektedir. Özellikle dere yatağı üzerinde, çukur yerde yapılmış evlerde, ciddi sorunlar yaşanmaktadır.

Yerleşimdeki en büyük sorun, altyapı eksikliğine ilişkindir, su, elektrik, kanalizasyon ve yol, diğer bölgelerde olduğu gibi, bu bölgede de sorundur. Muhtarlıktan alınan bilgilere göre, Yeşilçam'da 410 hanede su şebekesi yoktur. Suyu bağlı olmayan haneler, yerleşmeye gelen tankerlerden su almaktadırlar. 2001 yılı Kasım ayı itibarıyla, 700 lt su için 1,5 milyon TL ücret ödemektedirler. Kalabalık aileler, haftada üç kez su aldıklarını ve bunun ekonomik açıdan sorun olduğunu ifade etmektedirler. Ailelerin anlatımlarına göre, 1999 yılı yerel ve genel seçimlerinde, taşıdıkları oy potansiyeli nedeniyle, dönemin Büyükşehir Belediye başkanı ile yapılan seçim ittifakı sayesinde, tüm yapılar kaçak olmasına karşın, su şebekesinin döşenmesi sağlanmıştır. Yine Yeşilçamlıların ifadesine göre "seçim amaçlı" olarak, İZSU tarafından su boruları

döşenmiş ve 1–2 ay içinde başvuran hanelere 250–300 milyon TL karşılığında su bağlanmıştır. Şebeke bağlanmadan, yine Büyükşehir Belediyesi tarafından, su bağlantısı yapılması durdurulmuştur.

2001 yılının Ekim-Kasım aylarında, belediye sınırları içindeki ruhsatsız yapılara elektrik bağlanmamaktaydı, bu nedenle bölgede elektrik bağlantısı olmayan evler, ya komşularıyla ortak olarak ya da kaçak olarak elektrik kullanmaktadırlar.

Bir başka altyapı sorunu ise, kanalizasyon ağının eksik olmasıdır. Kanalizasyon için bazı çalışmalar yapılmış, ancak bu çalışmaların projelendirilmesi ve uygulanması konusunda yeterli özen gösterilmemiştir. Öyle ki birbirine monte edilmemiş, kırılmış künkler açıktadır montajlı olan kısımların ise bağlandığı ana şebeke yoktur. Kanalizasyon sistemi, Ambarlar Sitesi'nin sınır duvarının bulunduğu alanda, büyük bir fosseptik çukura aktarılmıştır.

Yerleşimdeki yolların niteliği de sorun yaratmaktadır. Yeşilçam'da tek asfalt sokak, Efes Çadır'dan camiye kadar uzanan sokaktır. Yağmur yağdığı zaman, mahalledeki sokaklar çamur içinde kalmaktadır. Bu durum, araçların yerleşime girip çıkmalarında ve öğrencilerin okula ulaşmalarında sorunlar yaratmaktadır. Yolların eğimi ve toprak yüzeyi, yağışlı günlerde, dere yataklarına toprak birikmesine neden olmaktadır.

Yerleşimin diğer önemli altyapı sorunu ise, yoğun yağışlarda dere yatağı yakınında yer alan yapıların maruz kaldığı sel tehlikesidir. Dere suyunun akışını engelleyen Ambarlar Sitesi sınır duvarı nedeniyle sular bu bölgede birikmekte ve yakındaki evleri su basmaktadır.

Hemen tüm hanehalkı görüşmelerinde dile getirilen bir başka sorun ise, mahallede kahveler ve cami dışında hiçbir ortak kullanım alanının, özellikle gençler için olmamasıdır.

Yaşam çevresine ilişkin tüm bu sorunlar, zaman zaman mahallede yaşanan gerginliklerle de birleşince, görüşme yapılan hane halklarının yarısı, Yeşilçam'dan ayrılmak istediklerini dile getirmişlerdir.

3.4.7. Mülkiyet Durumu: “şimdi de Hazineden tapuyu alacak para yok”

Yeşilçam yerleşimi, fiziki özellikleri, yaşayanları, sorunları açısından, bu araştırma kapsamında incelenen diğer gecekondulu bölgeleriyle benzerlik gösterse de , yapıların arsa mülkiyeti açısından çok farklılaşmaktadır.

Araştırma grubunca, daha önce hiç karşılaşılmayan, Yeşilçam’daki “yasal” arsa edinme, el değiştirme süreçlerinde, bölge yaşayanlarının büyük bir bölümü, hisseli de olsa, resmi tapu sahibi olmalarına karşın, hukuki olarak ve fiilen “gecekondulu” statüsündedirler. Algılamakta güçlük çektiğimiz bu süreci, tapu kayıtlarındaki ayrıntılı incelemelere dayanarak, daha basit bir şekilde şöyle ifadelendirmek mümkün; tapu dairelerinde resmi olarak gerçekleştirilen hisseli satışlarda, satın alınan hisselerin, gerçek m² değerlerinin 14 m², 28 m², 50 m² gibi değerlere karşılık gelmesi ve bu hisseleri satın alan kişilere arazi olarak, Hazine mülkiyetindeki ve diğer parsellerdeki arazilerin gösterilmesi ve bu hisseleri satın alan kişilerin, satın aldıklarında bu gerçeği bilmemeleridir. Bugün Yeşilçam’da birçok yapı sahibi, elinde resmi tapu olmasına karşın, Hazine mülkiyetindeki araziler üzerinde evini yapmış olup gecekondulu statüsündedir. Yaygın olarak gözlenen bu sürecin yanı sıra, Yeşilçam’da diğer bölgelerde de olduğu gibi, sözlü anlaşma ile “el senedi” ile arsa/ev alım satımı veya arsaya bedel ödemeksizin alana yerleşim de vardır.

Yeşilçam’daki bu farklı ev edinme/ edinememe süreçlerinin ortaya konmasında üç veri kaynağından yararlanılmıştır. İlk veri, yerleşme sınırları içinde kalan parsellerin mülkiyet verileridir. Bu veriler için 2001 Aralık – 2002 Ocak aylarında, Bornova Kadastro Müdürlüğü, Bornova 1. Bölge Tapu Sicil Müdürlüğü ve Bornova Belediyesi’nde çalışılmıştır. Tapu Sicil Müdürlüğü’ndeki tapu kütükleri taranarak, Yeşilçam’daki parsellerin tapuya ilk tescil edildikleri tarihten başlayarak, 2002 Ocak ayına kadar olan süre içinde, tüm el değiştirmeler ve kayıtlar incelenmiştir. İkinci veriler ise kahvehane sohbetleridir. Bu sohbetlerde, tapusunu evinden alıp gelen Yeşilçamlılar, nasıl olup da resmi tapuları olduğu halde, gecekondulu olarak adlandırıldıklarını kimi kez anlamaya, kimi kez de anlatmaya çalışmışlardır. Üçüncü veri kaynağı ise hanehalkı görüşmeleridir.

Yeşilçam yerleşiminin güney kısmını askeri alan, kuzey sınırını tescil dışı orman arazisi ve güneybatı sınırını Ambarlar Sitesi oluşturmaktadır. Vadi tabanından geçen derenin kuzey ve güney yamaçlarında, birbirine paralel ve dik açılmış olan sokaklar ve

oluşmuş olan tipik ızgara doku, burada bir özel parselasyon planının yapılmış olabileceğini düşündürmektedir. Ancak, ilgili tüm kurumlara sorulmuş olmasına karşın, böyle bir plana ulaşamamıştır.

Yeşilçam'da üzerinde konutların yoğun olarak yer aldığı arazilerde, üç adet Hazine mülkiyetinde, dört adet çok hisseli özel mülkiyette kadastral parsel yer almaktadır. Bu parseller, büyük parsellerdir. Bunların dışında yerleşimin girişinde, kuzeybatısında, görece olarak daha düzenli ve küçük 103 adet parsel bulunmaktadır. Bu parsellerin 66'sı 1991–2001 yılları arasında Hazine mülkiyetinden şahıs mülkiyetine satış yoluyla geçmiştir. 37 tanesi ise, 2002 yılı Ocak ayı itibariyle Hazine mülkiyeti olarak kayıtlıdır. Alanın kuzey sınırında, tapuda tescil dışı olarak kayıtlanan beş parsel ise orman alanı içinde kalmaktadır. Bu parsellerdeki yapılaşma az sayıdadır.

Yukarıda genel nitelikleri anlatılan bu 115 adet parsel ve üzerlerindeki yapılaşma düzeyleri, aşağıdaki alt başlıklarda ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

- a. Hazine mülkiyetinde olan parseller; ilk tapu tescilinde 2002 yılına dek Hazine mülkiyetinde olan parseller ve yerleşimin kuzey sınırındaki tescil dışı parseller de bu bölümde ele alınacaktır.
- b. Hazine mülkiyetinden satış yoluyla özel şahıs mülkiyetine geçen parseller; ilk tescilleri Hazine mülkiyeti adına olan, ancak 1992 yılı sonrasında satışı yapılan parseller, bu bölümde ele alınacaktır.
- c. Hisseli satış parselleri; ilk tescillerinden 2002 yılına dek şahıslar adına kayıtlı, hisseli parseller bu bölümde ele alınacaktır.

a. Hazine mülkiyetinde olan parseller

Yeşilçam yerleşiminde üzerinde yoğun bir biçimde konut yapılaşmasının bulunduğu ve diğerlerine göre daha büyük olan Hazine mülkiyetinde üç adet parsel vardır. Bu parseller; 669, 670 ve 229 numaralı parsellerdir. Bu üç hazine parseli, yerleşimin ortasındaki, özel mülkiyete olan ve çok hisseli olan dört kadastral parseli çevrelemektedir.

669 no'lu parcel, 91.470 m² büyüklüğündedir. Yerleşimin güney yamaçlarında ve Askeri Alan'a bitişik konumda olan bu parcel, 1992 yılında tapuya Hazine adına tescil edilmiştir. Bornova Belediyesi arşivinden, 1978 yılına ait olarak Yeşilçam yerleşiminin bir bölümüne ait halihazır harita bulunabilmiştir. Bu haritaya göre, 1978 yılında 669 no'lu parcel üzerinde 36 adet 1 katlı ve iki adet de inşaat halinde yapı tespit edilmiştir. Yerleşimin tüm dokusunu görebildiğimiz 1984 yılı halihazır haritasında ise, 669 no'lu parcel üzerindeki yapı sayısı 156'ya ulaşmıştır. Bu 156 yapıdan, 121'i tek katlı, 3'ü iki katlıdır ve 32 yapı da inşaat halindedir. Bir sonraki halihazır harita 1997 tarihlidir ve haritaya göre, 669 no'lu hazine parcelindeki yapı sayısı 228'e ulaşmıştır. Bu yapıların 153'ü tek katlı, 59'u iki katlı, 7'si üç katlıdır ve 9 yapı da inşaat halindedir. 2001 Kasım ayı arazi çalışmalarımızda yaptığımız tespitlere göre ise, 669 no'lu parcel üzerindeki toplam yapı sayısı 259'a ulaşmıştır. Bu yapıların 138'i tek katlı, 80'i iki katlı, 19'u üç katlı, 3'ü dört katlıdır ve 15 yapı da inşaat halindedir. Yıkık durumda, boş olan ve harabe olarak nitelendirdiğimiz 4 yapı da bu parcel üzerindedir. (bkz. Tablo 3.4.17. Hazine parsellerinde ve çok hisseli özel şahıs parsellerindeki bina sayısının yıllara göre dağılımı) Yeşilçam'da yer alan İlköğretim Okulu da 669 no'lu parcel üzerinde inşa edilmiştir.

670 no'lu parcel, 53.955 m² büyüklüğündedir ve yerleşimin kuzey yamaçlarında, orman alanının bitişğinde yer almaktadır. Bu parcel de 1992 yılında, tapuya Hazine adına tescil edilmiştir. 1978 yılı halihazır haritasına göre, 670 no'lu parselde 12 adet yapı bulunmaktadır. Bu yapıların 9'u tek katlı, 1'i iki katlıdır ve biri de inşaat halindedir. 1984 yılı halihazır haritasında ise toplam yapı sayısının 52'ye çıktığı görülmektedir. Bu yapıların 33'ü tek katlı, 1'i iki katlı, 18'i inşa halindedir. 1997 yılı halihazır haritasında, toplam yapı sayısı 139'a ulaşmıştır. Bu yapıların 91'i tek katlı, 38'i iki katlı, 4'ü üç katlıdır ve 4 yapı da inşa halindedir. 2001 yılında bizim yaptığımız tespitlerde ise, 670 no'lu parcel üzerindeki toplam yapı sayısı 166'ya ulaşmıştır. Bu yapıların 84'ü tek katlı, 59'u iki katlı, 18'i üç katlıdır ve dört yapı da inşa halindedir.

229 no'lu parcel, 1.510 m² büyüklüğündedir ve yerleşimin kuzeybatısında yer almaktadır. Bu parcel, Hazine adına, 1996 yılında tescil edilmiştir. 1978 yılı halihazırında, bu parselin bulunduğu bölge yoktur, o nedenle bu yıla ilişkin bilgimiz yoktur, ancak 1984 yılı halihazır haritasında, 229 no'lu parcel üzerinde 2 adet tek katlı yapı bulunmaktadır. 1997 yılında yapı sayısının 4'e çıktığı görülmektedir. 2001 yılı arazi tespitlerimizde, bu parcel üzerinde 5 adet tek katlı yapı ve bir adet de inşa halinde yapı olduğu belirlenmiştir.

Görece düzenli parsellerin içinde yer alan 37 adet parsel, yerleşimin kuzeybatı girişindedir. Bu bölgede daha önce de söz edildiği gibi, hemen tümü 1.150–300 m² büyüklüğünde 103 adet parsel yer almaktadır. Bu parsellerin büyük bölümünün 1989 yılında Hazine adına tapu tescili yapılmıştır. Ancak bu tescil “hükmen”dir. Tapu kayıtlarında görülen bu ifade, bu arazilerin bir parselasyon işlemi sonucu oluşturulduğunu, başka kişi veya kurumlarla mülkiyet konusunda çelişki yaşandığını ve açılan dava sonucu, hükmen Hazine adına tescil işleminin yapıldığını düşündürmektedir. 103 adet olan bu parsellerin 66’sı 1992 yılından itibaren özel kişilere satılmıştır ve bu 66 parsel bir sonraki bölümde ele alınacaktır. 2001 yılı Ocak ayı itibarıyla Hazine adına kayıtlı olan, (satılmamış olan) 37 adet parselin hemen tümü 140–300 m² arasında büyüklüklere sahiptir. Bu parsellerin toplam alanı 6.932 m²’dir.

1984 yılı halihazır haritasında, bu 37 adet parsel üzerinde 20 yapı görülmektedir. Bu yapıların 19’u tek katlı, birisi ise inşa halindedir. 1997 yılı haritasında ise bu parseller üzerindeki yapı sayısı 40’a çıkmıştır. Bu yapıların 35’i tek katlı, 3’ü iki katlı ve ikisi inşaat halindedir. 2001 yılı arazi tespitlerimizde ise, bu parseller üzerinde 41’i tek katlı, 10’u iki katlı, 1’i üç katlı ve üçü inşa halinde, 55 yapı olduğu saptanmıştır.

Hazine mülkiyeti adına kayıtlı, yukarıdaki tüm parseller Tablo 3.4.13’te verilmiştir.

Tablo 3.4.13 Hazine mülkiyeti olarak kayıtlı parseller (2002 Yılı Ocak Ayı İtibarıyla)

Parsel No	Alan (m2)	Mülkiyet Durumu	Tapulama Tarihi
229	1510	Hazine Tapulama	23.08.1996
231	1358	Hazine Tapulama	26.01.1981
264	164	Hazine Hükmen	04.07.1989
265	165	Hazine Hükmen	04.07.1989
266	173	Hazine Hükmen	04.07.1989
267	181	Hazine Hükmen	04.07.1989
269	192	Hazine Hükmen	04.07.1989
270	196	Hazine Hükmen	04.07.1989
273	249	Hazine Hükmen	04.07.1989
274	240	Hazine Hükmen	04.07.1989
275	178	Hazine Hükmen	04.07.1989
276	144	Hazine Hükmen	04.07.1989
283	151	Hazine Hükmen	04.07.1989
284	164	Hazine Hükmen	04.07.1989
285	151	Hazine Hükmen	04.07.1989
286	158	Hazine Hükmen	04.07.1989
288	151	Hazine Hükmen	04.07.1989
305	143	Hazine Hükmen	04.07.1989

306	143	Hazine Hükmen	04.07.1989
307	143	Hazine Hükmen	04.07.1989
308	143	Hazine Hükmen	04.07.1989
309	144	Hazine Hükmen	04.07.1989
310	151	Hazine Hükmen	04.07.1989
311	151	Hazine Hükmen	04.07.1989
313	141	Hazine Hükmen	04.07.1989
315	140	Hazine Hükmen	04.07.1989
316	151	Hazine Hükmen	04.07.1989
317	140	Hazine Hükmen	04.07.1989
318	255	Hazine Hükmen	04.07.1989
319	305	Hazine Hükmen	04.07.1989
321	229	Hazine Hükmen	04.07.1989
322	146	Hazine Hükmen	04.07.1989
325	265	Hazine Hükmen	04.07.1989
331	263	Hazine Hükmen	04.07.1989
332	267	Hazine Hükmen	04.07.1989
333	250	Hazine Hükmen	04.07.1989
334	246	Hazine Hükmen	04.07.1989
335	236	Hazine Tapulama	25.03.1981
336	223	Hazine Tapulama	25.03.1981
669	91470	Hazine Hükmen	15.10.1992
670	53955	Hazine Hükmen	15.10.1992
Toplam	155225	41 Parsel	

Orman alanı içinde kalan tescil dışı parseller, yerleşimin kuzeyinde yer alan orman alanında kalan ve bir bölümünde yapılanma olan ve tapu kayıtlarında “tescil dışı” olarak yer alan yedi adet parsel bulunmaktadır. Bu parseller, 232, 233, 234, 235, 236, 239 ve 668 sayılı parsellerdir. Bunlardan 232 ve 668 sayılı parseller, 1999 yılında tevhit edilmiş ve 814 no’lu parsel olarak, Hazine adına tapuya tescil edilmiştir. Diğer dört parsel ise tapu kayıtlarında “tescil dışı” olarak gözükmektedir.

2001 yılı arazi tespitlerine göre, tevhit/birleştirme sonucu oluşan 814 sayılı parsel üzerinde 8 adet yapı bulunmaktadır. 233, 234, 235 ve 236 no’lu parseller üzerinde ise 9 yapı bulunmaktadır.

b. Hazine mülkiyetinden satış yoluyla özel şahıs mülkiyetine geçen parseller

Yerleşimin kuzeybatısındaki tek giriş ve tek ulaşım aksı çevresinde yer alan 103 adet çoğu küçük ve görece düzenli olan parsellerin, 66 tanesi Hazine mülkiyetinde iken satış yoluyla özel mülkiyete geçmiştir. Bu parsellerin ikisi, 1981 yılında Hazine adına tapuda kayıtlanmıştır. Kalan 64 parselin ise, büyük çoğunluğu 1989 yılında “hükmen” Hazine adına tescil edilmiştir. Bu parsellerin bir tanesi, 238 no’lu parsel, 35328 m²

büyüklüğündedir. Kalan 65 adet parsel 140 m²-378 m² arasında değişen büyüklüklere sahiptir ve tümünün toplam alanı 48.391 m²'dir.

Büyük bölümü 1989 yılında Maliye Hazinesi adına kayıtlanan bu parseller, bir parsel dışında 1992 yılından itibaren özel kişilere veya kurumlara satılmaya başlamıştır. Bu 66 adet parsel içinde, tek büyük parsel olan 238 no'lu parsel, 1985 yılında "hükmen" Hazine adına tescil edilmiş ve 1988 yılında da Ambarlar Sitesi'ne satılmıştır. Kalan 65 adet parsel ise özel kişilere satılmıştır. Satın alan kişilerin bir bölümü, bu parselleri yeniden satmışlardır. 1992 yılında Hazededen özel mülkiyete satışın başlamasından sonra 2002 yılı Ocak ayına dek aradan geçen 10 yıl içinde 2-3 kez el değiştiren parseller de bulunmaktadır. Hazine mülkiyetinden satışı yapılan 66 parselden 40'ı ilk sahiplerinden sonra da el değiştirmiştir. Satışı yapılan parsellerden 26'sı ilk sahiplerinde kalmış, 27'si bir kez, 10'u iki kez, 2 parsel üç kez ve bir parsel de dördüncü kez el değiştirmiştir.

Aşağıdaki tabloda, Hazine adına kayıtlanmış ve daha sonra satışı yapılmış olan bu 66 parselin, tapuya tescil ve el değiştirme tarih ve sayıları ile beyan edilen satış değerlerine ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 3.4.14 Hazine mülkiyetinden özel mülkiyete satış yoluyla geçen parseller *Kaynak: 2002 yılı Ocak ayı itibarıyla*

BEŞ (5) KEZ									
Par.NO	Alan(m ²)	Mülkiyet Durumu	Tapu Tar.	1.E.D.Tarih	Fiyat (m. TL)	2.E.D. Tarih	3.E.D. Tarih	4.E.D. Tarih	5.E.D. Tarih
282	151	Hazine Hükmen	04.07.1989	15.03.1995	55	1995	1996	1999	2000
TOPLAM			1 PARSEL						
DÖRT (4) KEZ									
259	159	Hazine Hükmen	04.07.1989	31.01.1995	41	1996	1996	1998	
303	143	Hazine Hükmen	04.07.1989	17.01.1995	37	1995	1999	1999	
TOPLAM			2 PARSEL						
ÜÇ (3) KEZ									
240	244	Hazine Hükmen	04.07.1989	14.08.1992	50.2	2001	2001		
245	378	Hazine Hükmen	04.07.1989	29.07.1992	67	1994	1994		
258	187	Hazine Hükmen	04.07.1989	31.11.1995	48	1997	1999		
260	166	Hazine Hükmen	04.07.1989	31.01.1995	50	1996	1997		
301	143	Hazine Hükmen	04.07.1989	04.04.1995	37	1995	1997		

302	143	Hazine Hükmen	04.07.1989	23.01.1995	37	1997	2000
312	151	Hazine Hükmen	04.07.1989	16.01.1995	39	1995	1996
320	216	Hazine Hükmen	04.07.1989	01.03.1995	55	1995	1997
323	262	Hazine Hükmen	04.07.1989	15.03.1995	67	1996	1997
324	265	Hazine Hükmen	04.07.1989	16.01.1995	68	1997	1997
TOPLAM			10 PARSEL				
İKİ (2) KEZ							
241	232	Hazine Hükmen	04.07.1989	29.07.1992	47.5	1993	
242	258	Hazine Hükmen	04.07.1989	29.07.1992	46	1993	
243	309	Hazine Hükmen	04.07.1989	29.07.1992	55	1993	
244	327	Hazine Hükmen	04.07.1989	29.07.1992	55	1993	
246	224	Hazine Hükmen	04.07.1989	16.01.1995	59	2001	
247	231	Hazine Hükmen	04.07.1989	08.03.1993	47.2	1993	
248	228	Hazine Hükmen	04.07.1989	08.03.1993	46.5	1993	
250	286	Hazine Hükmen	04.07.1989	29.07.1992	50	1993	
255	219	Hazine Hükmen	04.07.1989	24.02.1995	58	1997	
262	151	Maliye Hazinesi Tapulama	14.04.1981	30.12.1994	40	1995	
272	217	Hazine Hükmen	04.07.1989	16.03.1995	75	1997	
278	141	Hazine Hükmen	04.07.1989	14.03.1995	48	1998	
279	151	Hazine Hükmen	04.07.1989	31.03.1995	57	1995	
289	151	Hazine Hükmen	04.07.1989	07.12.1994	40	1997	
290	151	Hazine Hükmen	04.07.1989	14.12.1994	40	1995	
291	151	Hazine Hükmen	04.07.1989	14.12.1994	40	1998	
292	151	Hazine Hükmen	04.07.1989	14.12.1994	40	1998	
294	151	Hazine Hükmen	04.07.1989	05.12.1994	40	1999	
295	145	Hazine Hükmen	04.07.1989	10.02.1995	38	1999	
296	133	Hazine Hükmen	04.07.1989	10.02.1995	38	1999	
297	186	Maliye Hazinesi Tapulama	14.04.1981	20.06.1995	140	1999	
298	140	Hazine Hükmen	04.07.1989	10.02.1995	36	1999	
299	143	Hazine Hükmen	04.07.1989	10.02.1995		1999	
304	141	Hazine Hükmen	04.07.1989	30.12.1994	45	1998	
314	151	Hazine Hükmen	04.07.1989	24.04.1996	90	1996	
327	262	Hazine Hükmen	04.07.1989	15.03.1995	67	1998	
328	262	Hazine Hükmen	04.07.1989	25.05.1998	67	1998	

TOPLAM		27 PARSEL			
BİR (1) KEZ					
280	151	Hazine Hükmen	04.07.1989	10.01.1995	40
268	190	Hazine Hükmen	04.07.1989	03.05.1995	62
293	143	Hazine Hükmen	04.07.1989	16.01.1995	38
277	151	Hazine Hükmen	04.07.1989	14.03.1995	43
256	207	Hazine Hükmen	04.07.1989	17.02.1995	68
329	258	Hazine Hükmen	04.07.1989	24.02.1995	65
271	200	Hazine Hükmen	04.07.1989	31.10.1995	85
300	143	Hazine Hükmen	04.07.1989	24.01.1995	37
254	253	Hazine Hükmen	04.07.1989	20.02.1995	70
257	195	Hazine Hükmen	04.07.1989	01.02.1995	74
261	154	Hazine Hükmen	04.07.1989	31.01.1995	41
337	188	Hazine Hükmen	04.07.1989	10.02.1995	48
338	177	Hazine Hükmen	04.07.1989	10.02.1995	47
339	167	Hazine Hükmen	04.07.1989	10.02.1995	42
340	237	Hazine Hükmen	04.07.1989	10.02.1995	61
652	152	Hazine Hükmen	04.07.1989	16.01.1995	39
326	270	Hazine Hükmen	04.07.1989	15.03.1995	69
249	260	Hazine Hükmen	04.07.1989	29.07.1992	46.5
251	301	Hazine Hükmen	04.07.1989	29.07.1992	53
252	324	Hazine Hükmen	04.07.1989	29.07.1992	58
253	332	Hazine Hükmen	04.07.1989	29.07.1992	59
287	151	Hazine Hükmen	04.01.1990	03.09.2001	1,5milyar
*238	35328	Hazine Hükmen	19.09.1985	26.12.1988	Ambar
281	151	Hazine Hükmen	04.07.1989	10.01.1995	39
330	256	Hazine Hükmen	04.07.1989	16.03.1995	
263	152	Hazine Hükmen	04.07.1989	24.01.1995	39
TOPLAM		26 PARSEL			

* 238 no'lu parsel Ambarlar Sitesine satışı sonrasında 237 no'lu parselle tevhit edilerek 791 no'lu parsel olarak değiştirilerek tescillenmiştir.

Hazine mülkiyetinden özel mülkiyete geçen bu parseller üzerinde , 1984 yılı halihazır haritasında 19 adet tek katlı yapı bulunmaktadır. 1997 yılı haritasında ise, Efes Çadır işletmesine ait yedi parsel (241, 242, 243, 244, 245, 249, 250 no'lu parseller)

dışında, 28 yapı ve bir sağlık ocağı yer almaktadır. Bu yapıların 24'ü tek katlı, 2'si iki katlı ve ikisi de inşa halindedir. 2001 yılı arazi çalışmalarımızda ise, Efes Çadır işletmesi dışında bu parsellerde 47 yapının mevcut olduğu saptanmıştır. Bu yapıların 30'u tek katlı, 9'u iki katlı, 6'sı üç katlıdır ve ikisi de inşa halindedir.

c. Hisseli satış parselleri

Yerleşme alanındaki hisseli satış parselleri, yerleşmenin coğrafi olarak ortasında, kamu arazileriyle çevrelenmiş konumda yer almaktadır. (bkz. Harita 4.4.2.)

Toplam 4 adet olan bu hisseli özel mülk parsellerinin (341, 342, 343, 344 no'lu parseller) alansal büyüklükleri toplamı 57.610 m²'dir. İlk tapulama tarihleri 1977 ve 1978 yılları olan bu parsellerde, tapulama tarihinde 526 olan hissedar sayısı, 2002 yılı itibariyle 621 hissedar sayısına ulaşmıştır.

Tapu kayıtlarından elde edilen veriler ve Ek:1'de görülen tapu örneğinden de anlaşılacağı gibi, 5,7 ha büyüklüğünde bir araziye, 621 kişinin hisselenmesi durumunda, bu hisseler karşılık gelecek gerçek arazi büyüklüğü çok küçük olacaktır. Tapu kayıtlarındaki hisselenme oranları, bu dört parselde, 13,8 m², 27,7 m², 55,5 m², 64,9 m², 77,2 m², 86,5 m², 114,6 m² gibi gerçek arazi büyüklüğüne ve daha büyük değerlere karşılık gelmektedir. Tablo 4.4.16'da bu dört parselin büyüklükleri, ilk tapulamada ve 2002 yılı itibariyle hissedar sayıları ve her bir parseldeki el değiştirme sayısı verilmektedir.

Tablo:3.4.15 Hisseli satış parselleri, büyüklükleri, hisse paydaı ve hissedar sayıları dağılımı

Parsel No	Alan (m ²)	Tapulama Tarihi	İlk Tapulamada Hissedar Sayısı	2002 Yılı Hissedar Sayısı	El Değiştirme Sayısı	Hisseye Esas Olan Payda Değeri
⁽¹⁾ 341	18530	23.02.1977	163	160	214	32124
⁽²⁾ 342	6563	31.05.1977	29	36	66	8104
⁽³⁾ 343	9175	24.01.1977	30	50	83	12000
⁽⁴⁾ 344	23342	15.02.1978	304	375	429	126000
Toplam	57610	-	526	621	792	-

⁽¹⁾ 341 no'lu parselde hisselenmeye esas olan pay değerlerinde; 150, 509, 224 gibi değerler görülmektedir. Bu değerlerin karşılığı olan m²'ler; 150/32.124 oranında 86,5 m², 224/32.124 oranında 129,2 m², 509/32.124 oranında 293,6 m²'dir.

⁽²⁾ 342 no'lu parselde hisselenmeye esas olan pay değerlerinde; 135, 202, 270, 300 gibi değerler görülmektedir. Bu değerlerin karşılığı olan m²'ler; 135/8.104 oranında 242,9 m²'dir.

(3) 343 no'lu parselde hisselenmeye esas olan pay değerlerinde; 85, 101, 150, 306 gibi değerler görülmektedir. Bu değerlerin karşılığı olan m²'ler; 85/12.000 oranında 64,9 m², 101/12000 oranında 77,2 m², 150/12000 oranında 114,6 m², 306/12.000 oranında 233 m²'dir.

(4) 344 no'lu parselde hisselenmeye esas olan pay değerlerinde; 75, 150, 300, 15.750 gibi değerler görülmektedir. Bu değerlerin karşılığı olan m²'ler; 75/126.000 oranında 27,7 m², 300/126.000 oranında 55,5 m² ve 15.750/126.000 oranında 2917,7 m²'dir.

Bu hisseli parsellerin satışında, hisse oranının payda değerleri, parsellerin gerçek büyüklüklerinden daha büyük olarak belirlenmiştir. Yukarıdaki tablodan da görüleceği gibi, 341 no'lu parselin alanı 18.530 m² iken, hisse oranının payda değeri 32.124 olarak belirlenmiştir. Bu payda değerine göre 1 hissenin gerçek arazi büyüklüğü, 0,58 m²'ye karşılık gelmektedir. 150/32.124 oranında bir hisse ise 86,5 m² büyüklüğünde gerçek araziye karşılık gelmektedir. Oysa böyle bir hisselenme ile arazi satın alan kişi, çoğunlukla "pay" değerindeki 150 değerini, gerçek arazi değeri sanarak satın almıştır.

Belge 3.4.1-2'de verilen tapu örnekleri incelendiğinde ise, bu hisselenmenin ne kadar küçük arazi büyüklüğüne karşılık gelebileceği görülmektedir. Bu tapu 344 no'lu parselde aittir. Bu parsel 23.342 m² büyüklüğündedir. Tapudaki hisse oranının payda değeri 126.000'dir. Parselin büyüklüğü bu payda değerine bölüldüğünde, 1 hisseye karşılık gelen gerçek arazi büyüklüğünün 0,185 m² olduğu bulunmaktadır. Tapudaki satış işlemi sonucu 75/126.000 oranındaki hisse bir kişiye, 75/126.000 oranındaki bir başka hisse ise bir başka kişiye satılmıştır. Bu hisselenme oranlarının gerçek arazi büyüklüğü karşılığı ise 13,89 m²'dir. Özetle, bu tapu ile arazi satın alan kişiler, gerçekte 13,89 m² büyüklüğünde bir arazi almışlardır ama 75 büyüklüğünde arazi aldıklarını sanmışlardır.

Bornova 1. Bölge Tapu Sicil Müdürü ile 2002 yılının Ekim ayında yapılan iki görüşmede, hisselenme ve hisseli satışlarla ilgili şaibeli bir durumun varlığına işaret edilmiştir. Tapu müdürünün ifadesiyle "...mülkiyet hakları yasalar, özel kanunlar ve mahkeme kararı haricinde sınırlanamaz. Anayasal güvence altına alınmıştır. Bu nedenle de alansal büyüklüğü ne olursa olsun, tapuda satış işlemlerine engel olunamaz. Ancak 13 m² değerindeki satışlarda, alıcının uyarılması gereklidir. Bu tür satışların kandırma ve hilenin olduğunu düşündürdüğü" belirtilmiştir.

Yapılan hanehalkı görüşmelerinde, Yeşilçam'a ucuz arsa ve ev olduğu için geldiğini belirten ailelere rastlanmıştır. Oysa arazi ve konuta ödenen bedel, sahip olduklarını sandıkları arazinin küçük bir kısmına karşılık gelmektedir. Yasal süreçle ve

tapu işlemlerini gerçekleştirerek, arazide hisse sahibi olan yerleşim sakinleri, tapularının karşılığı olan m² büyüklükleri konusunda gerçek bilgileri satın alma sonrasında öğrendiklerini, kandırıldıklarını ifade etmektedirler.

Hisseli satış parsellerini, yasal arsa edinme süreçleriyle alanların büyük bir bölümünün evleri ise, satın alınan parsel üzerinde değil, Hazine mülkiyetinde olan parsellerin üzerindedir. Bu kişiler, ellerinde hisseli de olsa “resmi” tapuları olmasına karşın, Hazine arazisini işgal etmiş durumdadırlar.

Aktarılan bu hisseli satışlar, Yeşilçam henüz Kavaklıdere köyüne bağlı iken başlamıştır. Tapu kütüklerinin incelenmesi sırasında, bu çok hisseli dört parselin, 1977, 1978 yıllarında tapuya tescilinin yapıldığı ve daha önce köy tapusunda da hisseli olarak kayıtlara geçildiği görülmüştür. İlk hissedarlara ve hisselenme oranlarına ulaşmak amacıyla Bornova Tapu Sicil Müdürlüğü’nde kök kayıtlarına ulaşmak istenmiştir. Ancak bu kayıtlar, incelemesi zor, neredeyse imkansız bir arşivde saklanmaktadır. Bu nedenle bu kayıtlardan daha geriye gidilememiştir.

1978 yılı halihazır haritalarında bu dört parselin bir bölümüne ilişkin bilgi vardır, bu veriye göre 78 yılında, bu dört parselde toplam 28 yapı bulunmaktadır. 1984 yılı haritasında ise, bu parseller üzerindeki yapı sayısının 110’a çıktığı görülmektedir. Bu yapıların 87’si tek katlı, 4’ü iki katlı, 19’u ise inşa halindedir. 1997 yılı halihazır haritasında dört parsel üzerindeki yapı sayısı, 182’ye ulaşmıştır. 2001 yılı arazi tespitlerimizde ise, çok hisseli dört özel mülk parselindeki yapı sayısının 220 olduğu görülmüştür. Bu yapıların 125’i (% 56,8) tek katlı, 67’si (% 30,4) iki katlı, 21’i (% 9,5) üç katlı, 2’si dört katlıdır.

Gerek bu çok hisseli dört özel mülk parseli, gerekse de üç adet büyük Hazine mülkiyetindeki parselle üzerindeki yapı sayıları ve kat sayıları yıllara göre aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.4.16 Hazine parsellerindeki ve çok hisseli özel mülk parsellerindeki bina sayılarının yıllara göre dağılımı

Yıllar	Kat Yüksek.	Üç Adet Büyük Hazine Parseli				Çok Hisseli Dört Adet Hisseli Şahıs Parseli					Toplam
		669	670	229	Toplam	341	342	343	344	Toplam	
	1katlı	36	9	Veri yok	45	Veri yok	2	8	14	24	69
1978	2 katlı		1		1				1	1	2
	inşaat	2	1		3			2	1	3	6
Toplam		38	11	0	49	0	2	10	16	28	77
	1katlı	121	33	2	156	22	10	19	36	87	243
1984	2 katlı	3	1		4				4	4	8
	inşaat	32	18		50	5	1		13	19	69
Toplam		156	52	2	210	27	11	19	53	110	320
	1katlı	153	91	4	248	37	14	19	50	120	368
1997	2 katlı	59	38		97	7	5	10	19	41	138
	3 katlı	7	4		11	4		2	3	9	20
	4 katlı				0	1				1	1
	inşaat	9	6		15	6	2		3	11	26
Toplam		228	139	4	371	55	21	31	75	182	553
	1katlı	138	84	5	227	39	16	23	47	125	352
2001	2 katlı	80	59		139	19	8	12	28	67	206
	3 katlı	19	18		37	1	3	6	11	21	58
	4 katlı	3			3	2				2	5
	inşaat	15	4	1	20			1	3	4	24
	harabe	4	1		5		1			1	6
Toplam		259	166	6	431	61	28	42	89	220	651

*Bu tabloda düzenli parsellerin bulunduğu alan hesaplama dışında tutulmuştur. **1978 yılı halihazır paftası alandaki 342, 343,344 ve 669 no'lu parsellerin tamamını ile 670 no'lu parselin yarısına yakın bir kısmını kapsamaktadır. Bu nedenle, 1978 yılında, diğer parsellerdeki bina sayıları tabloda yer almamıştır. ***Parseller bazında sayımda, her iki parselin de üzerinde bulunan binaların çoğunluğu hangi parselde bulunuyor ise o parselde kabul edilerek sayım yapılmıştır. **Tabloda yer alan bina sayılarına dahil edilmeyen diğer binalar ise;** 1978 yılında 343 ve 344 no'lu parseller üzerinde bir camii, 1984 yılında 669 no'lu hazine parseli ile 341 no'lu hisseli şahıs parselleri üzerinde bir ilkokuldur.

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü gibi, Yeşilçam'daki yapıların çok büyük bir bölümü, üçü Hazine mülkiyetinde, dördü ise çok hisseli olarak özel mülkiyette olan bu 7 parsel üzerinde yer almaktadır. Toplam 651 yapının 431'i (% 66,2)si Hazine mülkiyetindeki parsellerde, 220'si ise (% 33,8) çok hisseli parsellerde yer almaktadır.

Ayrıntılarıyla aktarılan bu arsa edinme sürecine paralel olarak, Yeşilçam'da yapılan 68 hanehalkı görüşmesinde, 55 hanenin (% 80,9) hisseli tapusu olduğu, 4 hanenin (% 5,9) müstakil tapusu olduğu görülmüştür. Bir başka deyişle, Yeşilçam'daki yapı sahiplerinin % 86,8'inin ellerinde "resmî" arsa tapusu olmasına karşın, yapıların büyük bir bölümü Hazine mülkiyetindeki parseller üzerindedir ve "gecekondu" statüsündedir.

Tapusu olmayan ailelerin 3'ü (% 4,4) arsalarını, senet satışı yoluyla almıştır. 6 ailenin ise (% 8,8) tapusu yoktur. Bu aileler arsaya bedel ödemededen yapılarını yapmışlardır, ya da ev olarak satın almışlardır. Yalnızca dört adet çok hisseli özel mülk parsellerinde bile, 1997–2001 yılları arasındaki 24 yıllık dönemde, 792 adet satış/el değiştirme işlemi, “resmi” olarak gerçekleşmiştir. Bu çok hareketli arsa piyasasındaki en belirgin aktörler, arsa komisyoncularıdır. Görüşme yapılan ailelerin % 57'si, gerçek sahibi olmadıkları arsalarını, komisyoncudan almışlardır. % 15'i ise, evlerini, bir önceki yapı sahibinden satın almıştır. Arsalarını akraba ve hemşerilerinden alanların oranı % 16 iken, ailelerin % 6'sı, Yeşilçam'ın Kavaklıdere köyüne bağlı olduğu dönemlerde, köy muhtarının satışlarda aracılık ettiğini dile getirmiştir.

Arsa edinme süreçleri ve arsa mülkiyeti açısından, gerek İzmir anakenti içindeki, gerekse de anakent sınırları dışındaki yakın belediyelerde yer alan ve bu araştırma kapsamında incelenen tüm gecekonduların farklı olan Yeşilçam'da, ev sahipliği ise benzer bir görüntüye sahiptir. Yeşilçam'da yaşayanların % 89,7'si ev sahibi, % 10,3'ü kiracıdır. Kuşkusuz böylesi düşük bir kiracılık oranı, 1990'lı yıllarda yapılmış olan diğer gecekonduların sonuçlarından yine farklıdır.

Tapuları olan, ama arsalarının sahibi olamayan bazı Yeşilçamlıların öyküleri şöyle;

51 yaşında olan adam, hem altı kardeş olması, hem de işleyecek tarım toprağının yeterli olmamasından ötürü, 1965 yılında Kütahya-Gediz'den, İzmir'in Çamdibi'ne gelmiş. İnşaatlarda amele olarak çalışmış ve tek başına bir odada yaşamış. 1968–1969 yıllarında Ekspres gazetesinde çalışırken eşiyile tanışmış ve 1972 yılında evlenmişler. Aynı yıl Çamdibi'ndeki komşusundan, Yeşilçam'da ucuz arsa satıldığını duymuş. Kavaklıdere köyünün muhtarından arsayı satın almış. Parsellenerek satılan arsayı, masa üzerinde bir parsel numarası seçerek, yerinde görmeden satın almış. Şu anda Hazine arazisi üzerinde olan evini, 1984–1989 yılları arasında, Arabistan'da inşaat işçisi olarak çalışırken kazanıp gönderdiği parayla karısı yaptırmış. Evin planını eşi kesme şekerle çizmiş. İnşaatta kendileri de çalışmışlar, tuğlaları caminin önünden eşi tek başına taşımış (27).

Kars'ta alevi oldukları için çok baskı görmüşler ve 1979 yılında, arsalarını ucuza satıp, İzmir'e eşi ve çocukları ile göç etmişler. Kemalpaşa'da bir tanıdığın yanında kalmışlar. Kemalpaşa'dan Gültepe'ye gelip gidiyorlar. Arkadaşları “ambarlar taşınacak, yeni mahalle kuruluyor, yeri görmeden tapulu diye para verip alanlar bile varmış” demişler. “köyden gelmiş cahil bir çocuktum” diyor. “Cumhuriyet tapusu” ile buradan bir arsa almış, parası ancak buraya yetiyormuş. Tapuda 150 m² görünen arsanın ancak 76 m²'sinin kendisinin olduğunu sonradan öğrenmiş. Yıllarca bakkallık yapmış, şimdi Bağ-kur emeklisi. Oğulları Ambarlar'da hamallık yapıyorlar ama şimdi hepsi işsiz. Üç kızının ikisi üniversiteyi kazanmış, ama okutamamış. Aslında evi satmayı düşünüyor, “ama alan yok” diyor (40).

1981 yılında, Afyon'daki arazilerini satıp, İzmir'e göç eden aile, Güzelyalı'da kasap dükkanı açmış, çünkü babası da kasapmış, ama 1984 yılında, zarar nedeniyle dükkan kapatılmış. Arsayı 1987 yılında 150000TL'ye satın almışlar. 1989 yılına kadar, toplama malzeme ile kendileri de

çalışarak binayı yapmışlar ve taşınmışlar. “Kavaklıdere muhtarı Çıtak, Ambarlar Sitesi’ni satmış önce. Buranın bir kısmı Özkanlar’ın, yanına birkaç kişi buluyor ve burayı satıyorlar. Tapu dairesine gidip tapularımızı aldık biz. Çıtak köy muhtarı olarak, numerataj veriyor, su ve elektriği bağlıyordu” diyor (47).

Oturdukları evi satın alan ailelerin de tapu sorunu var.

1979 yılında evlenmişler, eşi daha önce çalışmaya İzmir’e geliyormuş, 1983 yılında Isparta’nın Sütçüler köyünden ailece göçmüşler, Çamdibi’ne yerleşmişler. Doğanlar’dan ev almak istemelerine rağmen, alamamışlar. O dönemde Yeşilçam’dan hisse tapulu 22 milyon TL’ye, kabası bitmemiş binayı almışlar. 1998 yılından başlayarak, inşaatı tamamlamaya çalışmışlar ve üç yıl önce Yeşilçam’a taşınabilmişler (11).

Erzurum Hınıs’ın Söğütlü köyünden üç kardeş, gurbetçi olarak çalışmaya çıkmışlar. Önce Balıkesir’de çalışmışlar, sonra İzmir’de. İzmir’de oturan dayıları, Yeşilçam’da ucuz ev olduğunu söylemiş, 1993’te 406 milyon TL’ye bu evi almışlar. Evi Mustafa Koltuk’tan, hisseli tapu olduğunu bilmeden almışlar. Şu an evde 14 kişilik 3 aile yaşıyor (13).

Satın aldığı evin tapusunun olmadığını bilerek satın alan bir aile;

Uşak’ta tabakhane çalışırken, deri işi bitince, altı yıl önce Uşak’tan İzmir’e göçmüşler. 3-4 ay öncesine kadar kirada oturuyorlarmış, şu anda oturdukları evi satın almışlar. Ev tapusuz ve senetle alınmış. Kocasını Yeşilçam’da kahveci (51).

Dört ay önce evi 3 milyar TL’ye satın almışlar. Buraya gelmeden önce ailesiyle oturuyorlarmış, üç kişilik bir aile. Bu evi almaya kadının ailesi yardım etmiş. Tapu yok, sonradan çıkacağını düşünüyorlar. Eşi Gıda Çarşısı’nda temizlikçi, kendisi de 6 senedir tütünde mevsimlik işçi olarak çalışıyor (43).

Ve kiracılar, Yeşilçam’da kiracı olanlar, kirası ucuz diye burayı seçenlerdir, ama yine de Yeşilçam’da ev sahibi olmayı istemezler.

1997 sonlarında, Konya’dan Yeşilçam’a gelen ailenin beş çocuğu var. Kadın, kocasının iki ay önce gelerek Yeşilçam’da ev kiraladığını, kendilerinin sonra geldiğini söylüyor. 40 milyon TL ev kirası veriyorlar, ancak evin inşaat halinde olduğunu, boya ve badanasını kendilerinin yaptıklarını oturulacak hale getirdiklerini anlatıyor. Kocasını 4. sanayi sitesinde oto boyacısı kalfası olarak çalışıyor, en büyük sıkıntılarının eşinin işe gidip gelmesinde yaşadıklarını, araba bulamayınca işe yürüyerek gittiğini söylüyor. “Yeşilçam’ı bize anlatır mısınız?” dediğimizde; “Yeşilçam’da kimseye karışmazsan rahat edersin, ben rahatım, komşularıma gider gelirim, kötü insanlar değil, hepsini seviyorum” diyor ama ekliyor, “yine de Yeşilçam’dan ev satın almak istemem, Altındağ taraflarında oturmak istiyorum” (6).

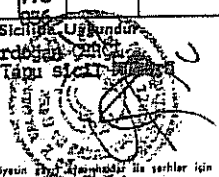
Manisa Köprübaşı’ndan 3 ay önce, ailece Yeşilçam’a gelmişler, kocası bir yıl önce gelmiş ve taş ocağında, 250 milyon TL ücretle çalışıyormuş, evi geldiğinde kocası kiralamış. Kiraları 50 milyon TL. Ev sahipleri üst katta oturuyor. Bir çocukları var, ikinci çocuğu ekonomik nedenlerle istemiyorlar. Halası Bayraklı’da oturduğundan, oraya taşınmak istediğini söylüyor (7).

Manisa Demircili’den 12 yıl önce İzmir’e gelmişler, kocası kamyon şoförü, kadın Ege Üniversitesi’nde, asgari ücretle, 7 yıldır temizlik işçisi olarak çalışıyor. Üç oğulları var. Daha önce Bornova’da oturuyorlarmış, orada kiraların yükselmesi nedeniyle, kocasının iş arkadaşının evi olan bu eve taşınmışlar. 40 milyon TL kira ödüyorlar. Kiranın düşük olması ve peşinat istenmemesi, taşınmaları için önemli nedenler olmuş. Ancak suların olmaması, ulaşım

sorunu, elektrik kesintisi yüzünden maliyetin yükseldiğini ve Bornova'ya geri dönmeyi düşündüklerini söylüyor (49).

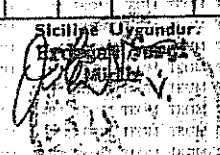
1998 yılına dek, köy statüsünde olan Yeşilçam yerleşimi, yetersiz altyapısıyla, yağmurlu havalarda çamur içinde kalan sokakları ve sel tehlikesiyle, üçte birinin kötü kalitede ve sağlıksız nitelikte olduğu konutlarıyla, birçok sorunun bir arada yaşandığı ve 2001 yılı Ekim ayı itibariyle 3.225 kişinin yaşadığı bir yerleşimdir. Ayrıntılarıyla aktarılan arsa edinme süreçleri ve mülkiyet biçimi nedeniyle, büyük bir bölümünün, ellerinde “resmi” tapuları olmasına karşın, Hazine arazilerini işgal etmiş durumda olmaları ve yerleşimde yapılaşmanın devam ediyor olması, bu mülkiyet karmaşasını giderek daha da zor çözümler hale getirmektedir. Olumsuz yaşam çevresi koşulları, kahvehaneler ve cami dışında hiçbir ortak kullanım alanının bulunmaması, özellikle genç nüfusun işsizlik sorunu ile de birleşince, bu yerleşimde kimi kez gerginliklerin de yaşanmasına neden olmakta ve bugün bu bölgede yaşayanların, kiracılar da dahil olmak üzere, Yeşilçam'dan ayrılmak istemesi sonucunu yaratmaktadır.

Belge 3.4.1 Yeşilçam Mahallesi'ne ilişkin tapu örnekleri

İli	İzmir		Türkiye Cumhuriyeti TAPU SENEDİ				
İlçesi	Bozova						
Bucağı							
Mahallesi							
Köyü	Kavaklıdere						
Sokağı							
Mevkii							
Eml. Vergi. Hes. No.	Satış Bedeli	Pafta No.	Ada No.	Parsel No.	Yüzölçümü		
	500.000.-		-	344	He.	M ² .	Dm ² .
					-2-	-3342-	
Vaafı	Zeytin ağaçlı tarla.						
Simiri	Paftasında.						
İktisabı	150/126000 hissesi Halil Bekri adına kayıtlı iken bukerre hissesini 500.000.-TL. em bedelle satıgandan tescil edilmiştir.						
Sahibi	Fahrettin Şengül Mevrali oğlu. 150/126000						
GELDİSİ		Yevmi. No.	Cilt No.	Sayfa No.	Sıra No.	Tarihi	GİTTİSİ
Cilt No.		2064	4 8 9	344 776	-	7/7/1991	Cilt No.
Sayfa No.							Sayfa No.
Sıra No.							Sıra No.
Tarihi							Tarihi
Sicil İşleri Müdürlüğü Eskişehir 2. Bölge Tapu Sicil Müdürlüğü 							
NOT : Mülkiyetin devri hususunda bu senin için tapu kütüğüne tescim edilmiştir.							

Ambar Sicil No : 129

Belge 3.4.2 Yeşilçam Mahallesi'ne ilişkin tapu örnekleri

İli	İzmir	 <p>Türkiye Cumhuriyeti TAPU SENEDİ</p>					
İlçesi	Bornova						
Bucağı	2. Buğçe						
Mahallesi							
Köyü	Kavaklıdere						
Sokağı							
Mevkii	Boynkenadı						
Eml. Vergi Hes. No.	Satış Bedeli	Pafta No.	Ada No.	Parsel No.	Yüzölçümü		
	10.000.000	1-11		341	Ha.	M ²	Dm ²
					1	8580	
Vasfı	Zeytin Ağaçlı Tarla						
Simiri	Paftasındadır.						
İhtisabı	Bu Tapu senedinde 150/32124 hissesi Necip oğlu Arif Şen adına kayıtlı iken, bu kezre malik bu gayrimenkuldeki hissesinin tamamına satışında alıcı adına tescil edildi/Alı						
Sahibi	Mustafa Özel:Ali oğlu 150/32124						
GELDİSİ		Yevmi No.	Clit No.	Sayfa No.	Sıra No.	Tarhi	GİTTİSİ
Clit No.		3878	9	353		18.08.1994	Clit No.
Sayfa No.		Siciline Uygundur					Sayfa No.
Sıra No.							Sıra No.
Tarhi		NOT : Mülkiyetin gayri sınırlı hakları ile beraber tapu kitabına tescil edilmiştir.					Tarhi

Ambar Sıkk No : 129

3.5. NARLIDERE İLÇESİ

İzmir Anakenti'nin batı aksında yer alan Narlıdere İlçesi, 2000 yılındaki 53.281 kişilik nüfusu ile İzmir'in, Güzelbahçe İlçesi'nden sonra, en az nüfusa sahip ilçesidir. Yine de 1980 yılı nüfusunun 23.100 kişi olduğu göz önüne alındığında, ilçede aradan geçen 20 yılda, nüfusun ikiye katlandığı görülmektedir.

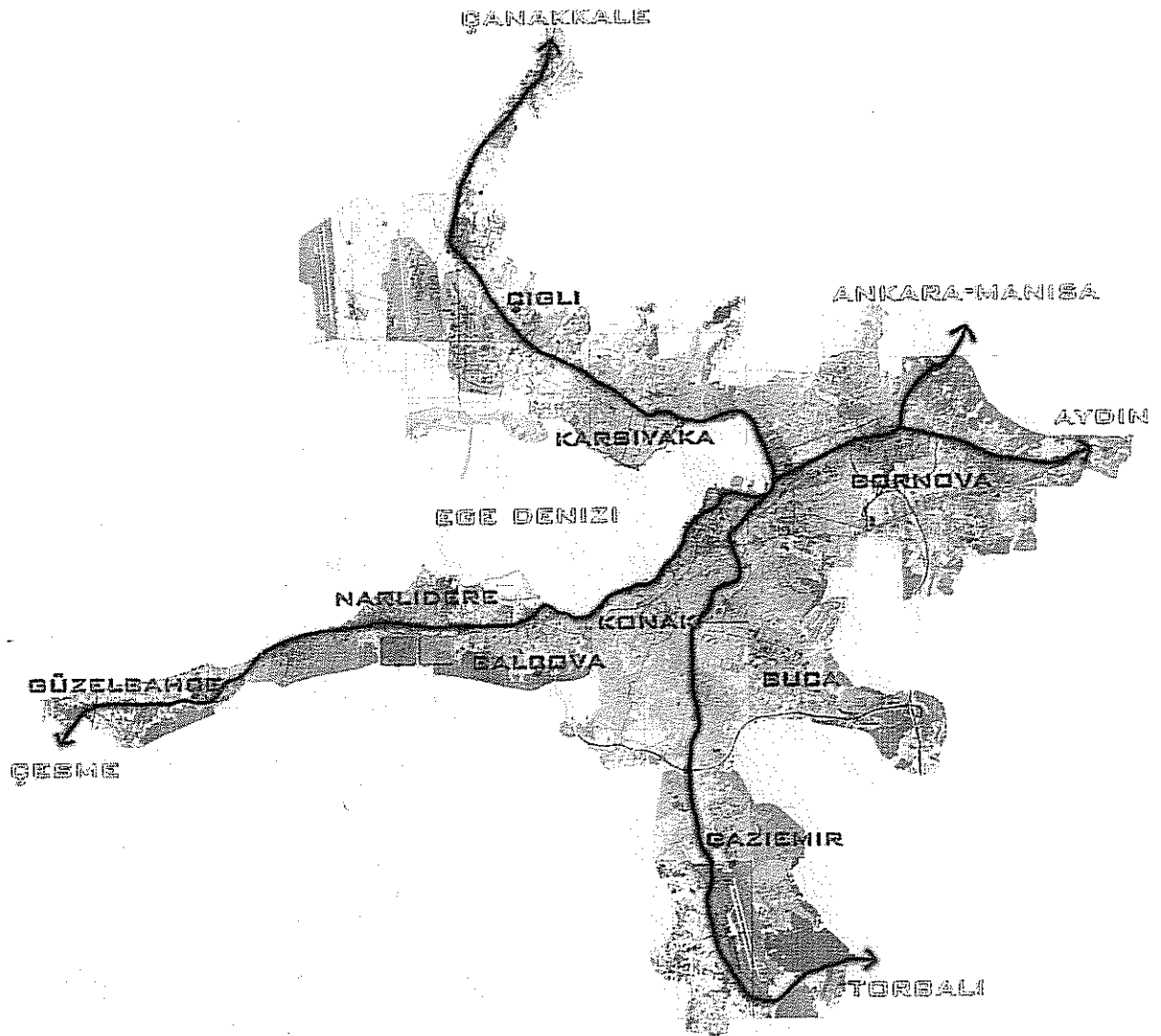
Anakentin batı aksında, birbirine bitişik üç ilçe belediyesinden birisi olan Narlıdere, deniz kıyısından, güneydeki yamaçlara dek uzanan belediye sınırlarıyla, Balçova ve Güzelbahçe ilçe belediyeleri arasında yer almaktadır. Deniz kıyısında, üst gelir grubunun yer seçtiği villa sitelerinin arkasındaki düzlükte, narenciye bahçeleri yer alır. Yaklaşık 10 yıldır, bu narenciye bahçelerinin içinde de çok lüks villalar inşa edilmektedir. İlçe sınırları içinden birbirine paralel olarak geçen İzmir-Çeşme Otoyolu ile eskiden hem bu bağlantıyı sağlayan, hem de yerleşimin ana caddesi olan Mithatpaşa Caddesi arasında, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Güzel Sanatlar Fakültesi yer almaktadır. Mithatpaşa Caddesi'nin güneyinde, imar planına uygun olarak inşa edilmiş apartmanların arkasında, güney yamaçlarda bir önceki dönemin gecekonduların alanları yer almaktadır. Af yasalarına dayanarak bu alanlara dönük 36,9 ha büyüklüğündeki alanı kapsayan ıslah imar planı, 1985-1987 döneminde onaylanmıştır. Bu ıslah planının güneyinde ve bitişğinde, daha eğimli yamaçlarda ise yeni gecekonduların alanları yer almaktadır. 2. İnönü, Atatürk, Ilıca ve Huzur Mahalleleri'nin bir bölümünde oluşan bu yeni gecekondular alanında, 2002 yılında 447 adet gecekondular tespit edilmiştir. ıslah planı sınırları dışında ve güneyinde oluşan bu gecekondular bölgesinde, 7-8 yıl önce, daha çok sayıda gecekondular olduğu, o yılların halihazır haritalarından görülmektedir. 1996 yılı haritalarına göre, aynı bölgedeki gecekondular sayısı, 681'dir. 1995-96 yılında, Narlıdere Belediyesi bu sınırlar içinde bir gecekondular dönüşüm projesi başlatmıştır.

Anılan dönüşüm projesi uyarınca, 342 gecekondular yıkılmış, gecekondulardan boşalan alan ise Narkent Kooperatifi'ne tahsis edilmiştir. Kooperatif, yıkılan gecekondular sahiplerine, 11 katlı, 8 blok inşa etmiş ve gecekondular taşınmıştır. Diğer yeni gecekondular alanlarının güneyinde, çok eğimli yamaçlarda ise yeni, çok katlı, lüks apartmanlar inşa edilmektedir. Bir başka anlatımla, af yasaları sonrasında inşa edilen mevcut gecekonduların kuzeyinde, ıslah imar planlı alan; güneyinde ise lüks, çok katlı apartmanlar yer almaktadır ve bu gecekondular alanı arada sıkışmıştır.

NARLIDERE

■ İNÖNÜ MAHALLESİ ■ ATATÜRK MAHALLESİ

Harita 3.5.1 Narlıdere İlçe Sınırları İçinde Gelişen Yeni Gecekondu Alanları

Aslında Körfez'in çok eğimli, dere yataklarının bulunduğu ve zemin sorunu olan bu yamaçları, kentsel gelişmeye açılmaması, ağaçlandırılması gereken alanlardır.

Narlıdere, Yeniköy ve Narlı köy yerleşik alanları etrafında gelişen bir yerleşimdir. Bu yerleşimin ilk sakinleri, Osmanlı Dönemi'nde Ege Denizi sahillerine yerleştirilen, orman ürünlerinin işlenmesinde ustalaşmış, "Tahtacı" olarak adlandırılan Alevilerdir.

Narlıdere'de görülen gecekondulaşma süreci, bekleneceği gibi, İzmir'in diğer bölgelerindeki gecekondulaşma sürecine paraleldir. Narlıdere'de 1970–75 yıllarında başlayan gecekondulaşma sürecinin nedenleri;

- İlçede yer alan tarım alanlarının, kırdan göç eden ailelere istihdam olanağı sağlaması,
- Kentin batı ulaşım aksı üzerinde bir bölge oluşu ve erişebilirliğinin yüksek olması,
- Mülkiyet yapısında hazine ve çok hisseli şahıs arazilerinin bulunması,
- Dar gelirlili gruplara yer göstererek, gecekondulaşma olanağı sağlayanların varlığı,
- Göç edenlerin, Narlıdere yerleşik halkının kültürel özellikleri ile olan benzerliği, olarak özetlenebilir.

1980'li yıllardan sonra ise yukarıdaki nedenlerin yanı sıra, bugün artık ıslah imar planı sınırları içinde kalmış olan gecekondularda yaşayanların, akraba ve hemşerilerinin Narlıdere'de yerleşme süreçlerine destek olmaları da, yeni gecekonduların yapılmasına neden olmuştur ve bugün II. İnönü, Atatürk, Ilıca ve Huzur Mahalleleri'nde yer alan ve yaklaşık olarak 2.450 kişinin yaşadığı gecekondulaşma alanları, bu eski gecekondulaşma mahallelerine eklenerek oluşmuştur.

Narlıdere gecekondulaşma bölgesinde 2002 yılının Mart-Mayıs aylarında alan çalışmaları yapılmış ve yaklaşık olarak % 10 örnekleme oranına karşılık gelen, 51 hanehalkı görüşmesi gerçekleştirilmiştir.

Özetle, kentin batı aksında ve ulaşılabilir konumda olan Narlıdere yerleşimi, gerek deniz kıyısındaki ve narenciye bahçelerindeki lüks, villa tipi konut yerleşimleri, gerekse de çok eğimli yamaçlarda inşa edilmiş olsa da "deniz manzaralı" çok katlı, lüks apartmanları ile giderek rantı artan bir yerleşme görünümündedir. Birbirine bitişik alanlarda, tek katlı

derme çatma gecekondularla, çok katlı lüks apartmanların yer aldığı yerleşimde, son dönemde yaşanan gecekondulaşma göç süreçlerinden başlanarak incelenecektir.

3.5.1. Narlıdere'ye Göç: “Karışıkta oralar...”

Narlıdere, 1970– 75 yıllarından beri göç almaktadır. Ancak Narlıdere'ye göç, 1980– 85 yılları arasında yoğunlaşmıştır. Bu göçler, ilk gecekondulaşma yerleşmelerine eklemlenen çalışma alanımızın oluşumunda çok önemlidir. İlk gecekondulaşma sahipleri, bugün ıslah imar planı sınırları içinde kalan bölgeye yerleşmişlerdir. İmar affına uğramış bu bölge ile orman alanları arasındaki bölgede gelişen gecekondulaşma ise sonraki dönemde gelişme göstermiş ve ilk gecekondulaşma bölgesine eklenmiştir. Ailelerin Narlıdere'ye geliş yıllarını gösteren dağılımda da bu sonuç gözlenmektedir.

Tablo 3.5.1 Ailelerin Narlıdere'ye geldikleri yıllara göre dağılımı

Yıllar	Kişi	%
1970–74	3	0,06
1975–79	5	0,10
1980–84	6	0,12
1985–89	17	0,33
1990–94	12	0,24
1995–99	3	0,06
2000----	5	0,10
Toplam	51	1,00

Tabloda da görüldüğü gibi, Narlıdere'ye göç eden ailelerin sayısı 1980'li yıllardan itibaren artış göstermiş ve 1985–94 yılları arasında en yüksek değerlere ulaşmıştır. Dağılım incelendiğinde bu alanın, ilk gecekondulaşma yerleşmesinde olduğu gibi 1970–1974 yıllarında da göç aldığı görülmektedir. Bu yıllarda gelen ailelerin oranı % 6'dır. Ayrıca son iki yılda gelenlerin oranının % 10 gibi yüksek bir değere sahip oluşu, Narlıdere'de gecekondulaşma sürecinin halen hiç de azımsanmayacak bir düzeyde devam ettiğini göstermektedir. Hemen belirtelim, bu süreç, halen bazı aileler için yine aileden genç erkeklerin ya da ailenin tamamının İzmir'e sezonluk işler için gidip gelenler, yani, “gurbetçi, çalışıp geri dönenler” ile de devam etmektedir. Ancak, diğer yandan, kentte “iş bulamadığı için” geri dönenler de vardır.

"...Burada kaynım, 4 çocuğuyla kalıyordu, işsizlikten üç sene önce geri döndüler. Köyde bir parça arazi vardı, ekip biçiyorlar ama anca kendilerine. Orda da kötü, gelir yok. Ben iki yıldır gitmedim, telefonla konuşuyoruz. Şimdi burada çocuklar kalıyorlar... giderlerken araba da kiralayamadılar, hemşeriler kurbanlık getirmişlerdi o arabayla geri döndüler... ufak bir aylığın olsa bende dönmek isterim. Köyde her şey ucuz" (29).

Kadının ailesi Diyarbakır'da oturuyor. Diyarbakır, Germikli Kazası'nın içinden. Eşi önceden burda çalışmış. Evlenip 28 gün Diyarbakır'da kaldıktan sonra buraya gelmişler. 1978 yılında memlekette iş olmadığı için buradaki abisinin yanına gelmiş. Bir daha dönmemiş. Abisi 6 ay boyunca iş bulduğu için İzmir'e gelmiş, Basmane, Tepecik'te kalmış. Öz dayıları Narlıdere'deymiş. Onun da yardımıyla gelmiş. "Türkçemiz zayıf olduğundan bize başka iş de vermezlerdi". Diyarbakır'a 20 senedir bir kez, babasının ölümü nedeniyle annesinin yanına gitmiş. Bir yıl orada kalmışlar. Bu süre içinde Ilıca'daki evlerini kiraya vermişler. Annesiyle geçinemeyince geri dönmüşler. Bir yıl boyunca oradayken sadece 2 gün iş bulup çalışabildiğini söylüyor. "Buraya geldiğimde ufak bir piknik tüpü, çaydanlık birkaç tabağım vardı. Kardeşlerim mevsimlik olarak çalışmaya geliyorlardı. Mezarlığın karşısında bekar odalarında 100 bin kira veriyorduk yövmiye de 20 bin liraydı...halen, Mart'tan Kasım'a kadar çalışmaya gelen çok kişi var. Bu civarda bakkalın karşısında, 4 kişinin kaldığı bekar odaları var. orada kalıyorlar. Boş bir arsayken aynı memleketten insanlar buraya gel burası boş sende buraya yerleş dediler. Kime ait olduğunu bilmiyoruz. Soran olmadı bize ait diye. Köyde hiç bir şey kalmadı. 10 kardeş... 5 milyara köydeki tarlayı 10 dönüm satıldı. Adam başına 500 milyon düştü. Akrabamız orda (memlekette) ama idaremez olmadığı için, iş sahası açılrsa, devlet iş güvencesi verse ben buranın kahrını çekmem. İstemiyorum ama orda aç napcaz biz". Geçen sene 6 ev işsizlikten (3-4 senedir yörük ali efe sokakta oturanlardan biri de kiracılarıymış ve 6 yıldır buradaymış, kirayı da ödeyemediği için kira vermeden kalabileceği söylendiği halde) geri dönmüşler. "Gidenlerin altısı da kiracıydı" (26).

Aile mahalleye 2001 Eylülde gelmiş. Her kış çalışmak için İzmir'e geliyorlar, yazları da Kırşehir'e dönüyorlar. Buraya geldiklerinde de, Kırşehir'de de kirada oturuyorlar. Yazları da memlekette akrabalarının yardımıyla geçiniyorlar. Bu geliş-gidişler 10-15 yıldır sürüyormuş. İzmir'e her geldiklerinde nerede ucuz ev bulurlarsa oraya yerleşiyorlar. Parasız kaldıkları zaman günlük geçici ne iş bulurlarsa yapıyorlar. Bu mahalleye tanıdıklarının tavsiyesiyle gelmişler, kadın mahalleyi çok sevmiş, buraya yerleşmek istiyor ama ev alacak paraları yok. Kira ise çok pahalı geliyormuş (40).

Erkek, Ağrı -Taşlıçay Kazası, Çorlu Köyü'nden 11 yıl önce (1991'de) gelmiş, "Çalışmaya geldik buraya, memlekette arazi yok, iş yok... Biz üç kız, üç erkek kardeştik, en küçükleri benim. Bir ben buradayım. Kardeşlerimin çocukları burada. Onlar gurbetçi, çalışıp geri dönüyorlar". Narlıdere'de akrabası (amcasının oğlu) olduğu için gelmiş. Onlar 30-40 yıl önce gelmişler.... "on bir senedir memlekete gidemiyorum. Bekarken gidip geliyordum. Burada çalışıyordum, 4-5 ay memlekete gidiyordum." Evlendikten sonra da bir süre böyle devam etmiş. Sonra ailesini buraya getirmiş, ilk önce Esendere'de yedi ay kirada oturmuşlar, sonra Narlıdere'ye taşınıp iki ay kirada kalmışlar. Bu evi ise on bir yıl önce yapmışlar... "Arazimiz olsa, imkanımız, gelirimiz olsa memlekete gideriz" Memleketinde iş olmadığı için gelmişler, "Biz terör yüzünden gelmedik. Bizim oralarda terörist çok yok. Ovalık olduğu için terörist pek barınmıyor" diyor.... Biz ev sahibi ile konuşurken komşusu da geldi, O da 1989'da Ağrı, Taşlıçay, Yardımcılar Köyü'nden gelmişler (47).

Aşağıdaki tablo incelendiğinde, Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelen ailelerin oranının % 61 gibi yüksek bir oranla ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Ailelerin geldikleri illere göre dağılımı incelendiğinde ise, Ağrı'dan gelen ailelerin oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu dağılımlar, aşağıdaki tabloda görülebilir.

Tablo 3.5.2 Ailelerin geldikleri bölgelere ve illere göre dağılımı

Ailelerin Geldikleri Bölgelere	Kişi	%
Göre Dağılımı		
Doğu Anadolu Bölgesi	31	0,61
İç Anadolu Bölgesi	12	0,24
Güney Doğu Anadolu Bölgesi	5	0,10
Ege Bölgesi	2	0,04
Karadeniz Bölgesi	1	0,02
Toplam	51	1,00
Geldikleri İllere Göre Dağılım	Kişi	%
Ağrı	20	0,39
Afyon	6	0,12
Diyarbakır	5	0,10
Sivas	3	0,06
Erzincan	2	0,04
Erzurum	2	0,04
Tunceli	2	0,04
İzmir	2	0,04
Diğer İller	9	0,18
Toplam	51	1,00

Genel olarak, ailelerin geldikleri bölgeler itibariyle dağılımı, diğer gecekondular alanlarımız ile benzer gibi görünse de özellikle iki açıdan birbirinden ayrılmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelen ailelerin oranı Yeşilçam'da da ilk sırada yer almasına rağmen, Yeşilçam'da bu kadar yüksek oranlarda değildir (% 40). Ayrıca Narlıdere'de, Ege Bölgesi'nden göç eden ailelerin oranı oldukça düşükken, Yeşilçam'da, Ege Bölgesi'nden gelen ailelerle İzmir'den yer değiştirme yoluyla gelen ailelerin toplam oranı % 34 gibi yüksek bir orandadır. Diğer yandan, aileye değil, hanehalkı bireylerine göre incelediğimiz Konak (% 31,5), Buca (% 31,6), Karşıyaka (% 58,2) ve Gaziemir (% 21) gecekondularındaki Doğu Anadolu'dan göç edenlerin oranları da Narlıdere'dekine ulaşmaz.

Narlıdere gecekondularında yaşayanların da çoğu (% 75), ekonomik nedenler ile göç etmiştir. Cezmi Sevgi'nin 1988 tarihli *Kentleşme Sürecinde İzmir ve Gecekondular*

adlı araştırmasında da ilk sırada yer alan iş ve ekonomik nedenlerle göç, önemini hiç yitirmeden sürmektedir.

Aile 1987 de Afyon'dan gelmiş. İlk önce kızları yerleşmiş mahalleye (evlenme nedeniyle). Kızlarının kocası 1987'de ölünce o yalnız kalmasını diye oğulları gelmiş, birkaç ay sonra da ailenin geri kalanı gelip yerleşmiş. Aile aslen Kafkas göçmeniymiş. 2. Dünya Savaşı'nda Afyon'a gelip yerleşmişler. Oradaki sülaleleri çok genişmiş, hala sülaleye ait tarla ve evleri var. Memlekette tarım ve hayvancılık yapıyorlarmış. Sülale hala bu işi sürdürüyormuş. Ancak aile büyüyüp toprak bölününce geçim zorlaşmış (42).

Erzincan'da arazisi yokmuş. "*Arazim olsaydı hiç gelmezdim.*" Kent merkezinde oturuyormuş. İnşaat işlerinde, pancar toplama gibi işlerde çalışıyormuş. Ayrıca köylerde 2-3 yıl arayla 8-9 yıl çobanlık yapmış. Erzincan'da iş olmadığı için İzmir'e taşınmış. Erzincan'dan 1997 yılı kasım ayında, Güzelbahçe-Yelki Köyü'ne yerleşmişler. Bir Almancının gecekondusunda 5 ay kalmışlar. Müstakil bir evde, kooperatif başkanının evinde kira ödemedi 3 yıl kalmış. Daha sonra Eski Foça'da Cem Tavuk Çiftliği'nde kalmış. 2000 yılından sonra Narlıdere İnönü Mahallesi'nde kirada oturmaya başlamış. Buraya geldiği için pişman, Erzincan'da dostları tanıdıkları var. Memleketine dönmek istiyor ancak olanakları yok (11).

Malatya'dan eşi ile birlikte Narlıdere'ye 21 yıl önce gelmişler. Malatya'da "*zengin insanların tarlalarında*" çalışmışlar. Kazanılan paranın yarısını tarla sahibi alıyormuş. "*İzmir'de daha iyi geçinebiliriz*" düşüncesiyle gelmişler. Göç sırasında kimseden yardım almamışlar. Narlıdere'de 7 yıl kirada kalmışlar. Sonra II. İnönü'de arsa satın almışlar (2).

Aileden önce erkek gelmiş İzmir'e 1972 yılında. (Ağrı'dan) O zaman bekarmış. Memlekette 7 kardeş, anne, baba tek göz odada yaşıyormuş. Toprakları yokmuş, başkalarının topraklarında marabalık yapıyorlarmış. Baba bu ekonomik sıkıntılardan dolayı İzmir'e iş bulmaya gelmiş. Hemşehrillileri bu mahallede olduğu için direkt bu mahalleye gelmiş. 2 yıl bir hemşehrillilerinin evinde kalıp narenciye bahçelerinde çalışmış. 1974'te ilk eşiyle evlenip onu da getirmiş (51).

1992'de Ağrı, Doğubeyazıt'tan işsizlik nedeniyle akrabalarının yaşadığı Narlıdere'ye gelmişler. Eşinin ailesi 30 yıl önce Özdere'ye yerleşmiş, o yüzden İzmir'i tercih etmişler. II. İnönü'de kirada oturmuşlar. Birkaç ay sonra evlerini üzerinde bulunduğu arsa ile birlikte 50 milyon liraya satın almışlar. Evi aldıkları kişinin burada 2-3 evi, arabası varmış, taşınıp gitmiş. Gelinin ailesi yıllar önce Bingöl'den gelmiş. Kendisi burada doğmuş. Evlenmeden önce ailesi ile Atatürk Mahallesi'nde oturuyormuş (18).

Ağrı'dan 12 sene önce (1990) gelen kadın, görüşmeye *keşke hiç gelmeseydim* sözleriyle başlıyor. "*Gitmek istesem de çocuklar istemiyor.*" Çobanlık yaptıkları memleketlerini geçim sıkıntısı yüzünden bırakıp gelmişler. "*Memlekette toprak olsaydı, bırakıp gelmezdim. Çobanlık yapıyorduk, bir küçük evimiz vardı, artık o da yok*". Çocuklarına da iş imkanı olmadığını ekliyor. İlk önce eşi, burada oturan kardeşinin yanına gelmiş, 1 sene çalıştıktan sonra oturdukları arsayı satın almış. Köyde koyunlarını satarak 8 çocukla birlikte buraya göç etmişler. 1 sene bu mahallede kirada oturmuşlar. Gelin İzmir'i sevmediğini söylüyor. "*Maddi, manevi açıdan burası kötü*" (14).

Ekonomik nedenleri, eşit oranlarla; ailevi sorunlar (% 8) ve politik nedenler (% 8) takip eder. Ailevi sorunlar, genellikle ifade edilmekten kaçınılmıştır. Biz de "kaçındıklarını" farketdiğimizde her yerde olduğu gibi, burada da ısrar etmedik. Ancak, "senin benim kavgası" ya da "aile içi geçimsizlik", üzerinde çok durulmadan da olsa, göç nedeni olarak belirtilmiştir:

Kadın Karşı, eşi Erzurumlu. İzmir'e önce eşi gelmiş kardeşleriyle, 20 yıl önce eşinin ailesi ile bir problemi olmuş (açıklamak istemiyor), o da iki kardeşini alıp İzmir'e gelmiş. Bu mahallede hemşehri ve tanıdıkları varmış, direkt bu mahalleye gelmişler. 6 yıl sonra evlenmişler ve böylece kadın da buraya gelmiş. Evlendikten 2 yıl sonrasına kadar kirada oturmuşlar. 1980 yılında şimdiki evlerinin arsasını almışlar (34).

Diyarbakır, Bismil'in bir köyünden Narlıdere'ye gelmişler. 70'lerden beri İzmir'e gidip gelen erkek, 1987 yılında arsayı 500 bin liraya aldığını söylüyor. Babanın anlatımına göre gelişleri; 1970'lerden beri İzmir'e iş için gelip gidiyormuş, karısının akrabalarının İzmir'de olması buraya gelişlerini etkiliyor. "toprak yetmezliğinden" köyden çıkıldığı, kalsalardı "o senin bu benim kavgası"nın çıkacağını, bu yüzden gelindiğini söylüyor. İlk geldiğinde de bahçe ve inşaat işlerinde çalışılmış. O dönem işlerin iyi olduğu ancak şimdi iş bulmada sıkıntı çekildiği belirtiliyor. Narlıdere'de 1987'de arsayı 500 bin lira ödeyerek almışlar, hazine arsası olduğunu biliyor. Geldikleri yıl (1987) "yol-bel" olmadığından inşaat için çimento, kumu sirtlarında taşımışlar. Elektrik, su yokmuş. Hepsini kendilerinin getirdiklerini ama şimdi burdan "kovulmaya çalışıldıklarını" söylüyor. "zenginler geldi, şimdi bizi burdan kovmaya çalışıyorlar. Nerde hak, hukuk? Şimdilik bize bir şey söylemediler ama alı kısım gitti, sıra bize de gelecek...ben de ne diyeceğimi şaşırdım" (30).

Yine, baba yanlı aile üyelerinden biri nedeniyle başlayan kan davaları da göçe neden olmuştur. Diğer yandan, ayrı ayrı göç nedeni olarak karşımıza çıkan kan davaları ve politik sorunların, aşağıdaki ikinci örnekte olduğu gibi, ailenin bazı üyeleri göç ettikten seneler sonra bir araya geldiğine de tanık olunmuştur.

14 sene önce, kayınının oğlu birini vurmuş, kan davası yüzünden göç etmişler. Ağrı, Doğubeyazıt'tan gelen aile köyde hayvancılıkla geçiniyormuş. Hala tarlaları var. İlk geldiklerinde 2 ay Güzelbahçe'de kirada oturmuşlar. Sonra buranın eski muhtarından arsa satın almışlar (20).

2 senedir buradalar. Ağrı Diyadinliler; erkek, Gedik, kadın, Karakuyu köyünden. Erkek, Ağrı'dan 16 yaşında talebeyken ayrılmış. Şu an 42 yaşında. "oranın ekonomisi kötü, sosyal hakkı, servisi yok. Devlet oraya bakmıyor ki! Köyde toprak var ama verimsiz" diyor. Bütün aile İzmir'e göçüp gelmiş bu nedenden dolayı. Ailesi aynı yerde başka bir gecekonduda oturuyor. Soruyor; Ağrıda olsaydım işim, servisim, sigortam olacak mıydı? .. "Biz kürt geleneklerine göre çok kinciyiz (kan davası)" diyor. Çocukları korucular tarafından öldürülmüş. Ev reisinin halası 40 yıl önce Narlıdere ye gelmiş. Ağrıdan gelen aileye gelmelerinde yardımcı olmuş... "Bekçilik yaptım ama toplumda yerimi aldım" diyor. "Ayrılık koymam araya... Laz, Kürt, Arap... hiç ayırmam. Ama Türkiye'de ayırım var" diyor. "Önce devletin komutanı sorardı sorunuz var mı? Bir şeye ihtiyacımız var mı diye. Şimdi devletten soğudular. Neden? Araştırmak lazım. Bana neden şimdi terörist gözüyle bakılıyor? Kürt de askere gidiyor, vergi veriyor, çalışıyor, şehit oluyor... Benim dedem de 1915'te Çanakkale'de şehit oldu" diyor. "T.C. kanunu kitapta aynıdır. Kanun yapıcılar yapmış ama doğunun - batının kanunu ayrıdır. Ama hala doğudaki yaşantıyı, havayı, suyu özleyorum. 20 senedir Ağrı'ya gidiyorum yollar hala toprak" diyor (48).

Narlıdere'de, doğu ve güney doğudan politik nedenlerle göç edenler, diğer gecekondularımız ile karşılaştırıldığında, daha fazladır. Bunun, yoksulluk ile nasıl birleştiği, aşağıdaki örneklerden birindeki erkeğin ifadesinde okunabilir: "...şimdi ne olursa olsun içimizde yara vardır. Eskiden de açlık vardı, ama bu yara yoktu içimizde." Çünkü, kadının ifadesiyle, "herkes yerini terk edince, ne kadar da varlığın olsa, olmuyor"dur:

Erzincanlı olan aile 1992'de çocukları ile birlikte İzmir'e göç etmişler. Aile'nin göç etmesinde deprem ve "terör" önemli rol oynamış. "Terör'den kurtarmak için çocuklarını" göç etme kararı almışlar. Erzincan'da apartman dairesinde kalıyorlarmış. Deprem olduktan sonra müstakil bir evde oturma kararı almışlar. Aynı zamanda "Alevi" oldukları için Erzincan'da baskı altında olduklarını söylüyor. Erzincan'da TEK'te çalışıyormuş. Tayinini İzmir'e aldırması. Göçten önce İzmir'de yaşayan insanların daha ileri görüşlü olduğunu düşünüyormuş. Ancak bu görüşü göç ettikten sonra giderek değişmeye başlamış. Narlıdere'yi seçmelerinde kendi görüşüne yakın insanların bulunmalarının önemli rol oynadığını söylüyor (4).

"Tunceli- Ovacık-Çambulak köyünden 1978'de geldik. O zaman zaten...köyler yakıldı, yıkıldı, boşaltıldı. Ailem oradaydı benim. Son zamanlarda yıkıldı zaten köylerimiz boş şimdi. Herkes bi yere gitti... bir kısmı Erzincan'a gitti, burda ve İstanbul'da var...bizim zamanımızda çok iyiydi oralar. Sonra bi terör olayı oldu. İnsanlar bi terörden çektiler, bir devletten çektiler. Onların baskısı bi tarafta, çuval çuval un, şeker veriyorlardı onlara. Gecenin bir vakti gelip silahu dayıyorlardı, istersen verme. İnsanlar boşaldı en sonunda, çok kötü oldu. Bombaladılar. Camı alan kaçtı ordan. Orası 95'te boşaltı herhalde. Çok kişiyi öldürdüler. Muhtarlar bile gitti geri dönemedi..."

Erkek, Ağrı'dan 1979 yılında tek başına göç etmiş. Eşi ile burada tanışmış. Aile'nin kente göç etmelerinde önemli rol oynayan etmen ekonomik ve "terör"den ailesini uzak tutma çabaları gelmekteymiş (8).

Dört yıldır bu evde oturuyorlarmış. Diyarbakır'dan 8-9 yıl Önce gelmişler, "Karışıkta oralar, rahat değildik. Baktık zarar gelir bize. Hem iş yoktu, Diyarbakır'da dört-beş dönüm toprak vardı. Anamız orda, kızkardeşim orda. Gidip geliyoruz zor da olsa." diyor baba. Diyarbakır'a da Lice'nin Mermer Köyü'nden gelmişler. "Köyün yarısı var, yarısı yok. Karakol köyün içinde. 1970'lerde köyden Diyarbakır'a gittik. Diyarbakır'da tarımla uğraştık. O kadar dayandık, kaçtık." Diyarbakır'da da sur çevresinde bir gecekonduda oturuyorlarmış. "Diyarbakır'da surun çevresini yıkıyorlarmış. Vali temizletiyormuş. insanlar ne yapsın şimdi. Onlara bir yer göstermeden olmaz ki bu," diye belirtiyor. "Bu mahallede kirada oturduk, dört-beş sene önce yaptık (bu evi). "Rahat değiliz" diyor baba "Bir yerde kavga oldu mu rahat olunur mu? Bir düzen olursa her şey olur, biz bunu bekliyoruz. Hepimiz bu toprağa kan dökmüşüz. Hep beraber ölüme gideceğiz. 'Ayrılmak istiyorlar' diyorlar. Nereye ayrılacağız. Yalan diyorlar Yönetim bizi bu hale sevk etmiş, bizi vahşet göstermiş. Bizi kesici, biçici gösteriyor. Ashı öyle değil. Devlet bizi karşı karşıya getiriyor...Eski keyf kalmadı, şimdi ne olursa olsun içimizde yara vardır. Eskiden de açıklık vardı, ama bu yara yoktu içimizde". Kadın da, "herkes yerini terk edince, ne kadar da varlığın olsa olmuyor" diyor kadın. Erkek, çocukken babasını kaybetmiş. "Aklımda hiçbir sureti yok", diyor. Diyarbakır'da yaşayan annesinden " 80-90 yaşında, hala çakmak gibi, tavşan gibi kaçır" diye bahsediyor özlemlerle (44).

Daha önceki gecekondularımızda ve bu bölümde, yukarıdaki sayfalarda da görüldüğü gibi, ister ekonomik, ister diğer nedenlerle olsun, doğdukları memleketten başlayıp, hemen Narlıdere'de biten bir süreç değildir, göç. Bazen, memleketten başka bir kente, oradan İzmir'in başka semt(ler)ine, en son Narlıdere'ye olduğu gibi; önce, memleketten İzmir'in başka semt(ler)ine, oradan Narlıdere'ye de olabilir. Her bir yer değiştirmede de yine bir önceki yerdeki geçim sıkıntısının payı büyüktür. Ailelerin Narlıdere'ye geliş biçimlerine göre dağılımı incelendiğinde ise; görüşme yapılan ailelerin % 71'inin Narlıdere'ye doğrudan geldikleri, başka bir il, ilçe veya mahalleye uğramadıkları görülmektedir. Ailelerin % 16'sı İzmir'in başka mahallelerinden, % 12'si de başka bir kentten Narlıdere'ye gelmiştir. Kent içi yer değiştirme yoluyla İzmir'in bir başka

semtinden Narlıdere'ye gelen, daha önce oturdukları semtler arasında, Güzelbahçe, Balçova, Yamanlar, Bayraklı gibi semtlerin isimleri geçmektedir. Diğer yandan, çok az da olsa (% 0,2) Narlıdere'nin yerlileri de vardır.

Diyarbakır'dan 1978 yılında Ankara'ya göç etmişler. "Diyarbakır'da Toprağımız yoktu. Bir kerpiç evimiz vardı. Diyarbakır'da çobanlık yapıyordum. İş bulamadığım için Ankara'ya gittim ve şoför olarak çalıştım." Karayollarında bir taşeron firmasında 1 yıl silindir operatörü olarak çalışmış. Ankara'da 22-23 yıl kalmışlar. 1978-1985 yılları arasında Çankaya-Yıldız Sancak mahallesinde kirada oturmuşlar. 1985 de Mamak Ege mahallesinde gecekonduyu yapmışlar. Yaptıkları gecekonduyu af kapsamına girmiş. Ege mahallesi daha önce çöplük mahallesiymiş. İmar planında yeşil alan olarak ayrılmış. Mahalle sakinleri kooperatif girişimi başlatmış. Kooperatif girişimine bu aile de katılmış ancak artan masraflar üzerine aile, 1999 yılında kooperatif hissesini satmış. Bursa'ya iş nedeniyle göç etmişler. Bir yıl kaldıktan sonra Ankara'ya tekrar dönmüşler. Ankara'da işsiz kaldığı için İzmir'e taşınmışlar. "Ankara 'da mevsimlik işler var bu yüzden İzmir'e taşındım." Yeğeni aracılığıyla Narlıdere'ye taşınmışlar. Mahallede hemşehrileri ve köylüleri var (10).

1970'te Kars, Sarıkamış'tan geçim sıkıntısı nedeniyle ayrılan baba ailesiyle Erzurum'a göç etmiş, orada evlenmiş. 1990'da eşi ve 5 çocuğu ile buraya gelmişler. Önce baba gelmiş, sonra aileyi getirmiş. Akrabalarının yaşadığı bu mahallede evlerini kendileri yapmışlar. Memleketlerine dönmeyi düşünmüyorlar, nedeni ise ekonomik; *burada en azından iki oğlum çalışıyor*. Memleketle bağlantıları kalmamış (17).

Narlıdere'ye doğrudan göç edenlerin böylesine yüksek bir oranda olması, daha önce de bahsedildiği üzere, Narlıdere'ye geliş nedenleri arasında da yer alan akraba ve hemşehri ilişkilerinin, büyük kentlere doğrudan göç sürecini kolaylaştırılması ile ilişkilidir. Narlıdere'ye bir akraba tavsiyesi ya da akrabaların burada olması nedeniyle yerleşmiş olanlar (% 25) ile, arsa için bir ücret ödememiş olmaları nedeniyle Narlıdere'ye yerleşenler (% 33), diğerlerine göre daha fazladır.

Ağrı'da yaşanan işsizlik sorunundan dolayı 1988 yılında İzmir'e göç etmeye karar vermişler. Aile Ağrı'dan göç ettikleri zaman Narlıdere'ye gelmişler. İlica mahallesinde kirada oturmuşlar. Kirada 5-6 ay kalmışlar. Bu alanda amcasının evi varmış ev yapması için yer göstermiş. Kirada kalırken kendi imkanlarıyla evini yapmış. Daha sonra İzmir'e göç eden kardeşlerine de bu mahallede ev yapmalarında yardımcı olmuş (5).

Ağrı'nın Murat nahiyesinde 1970 yılında gelmiş. Geldiğinde 7 yaşındaymış. Anne-babası yokmuş. Amcasının ailesi birlikte göç etmişler. İzmir'de çok çeşitli yerlerde oturmuşlar "Eşimin işine göre ev değiştirdik" diyor. Narlıdere'den önce Naldöken'de, Akgedik'de, Gümüşpala'da oturmuşlar. Narlıdere'ye akrabaları ve tanıdıkları bulunduğu için gelmişler (23).

Aile 1981 yılında Ağrı-Diyadin' den İzmir'e gelmiş. Memlekette toprakları yokmuş. Sadece 1 ev ve birkaç hayvanları varmış. Geçimlerini hayvancılıkla sağlıyorlarmış. Geçim sıkıntısı ve maddi sorunlar yüzünden hayvanlarını satıp gelmişler. 4 yıl Seylan sokakta kirada oturmuşlar. 1985 yılında bu arsayı alıp evlerini yapmışlar. Mahalleyi hemşehrilerinin burada oluşu ve ucuz olduğundan tercih etmişler. İzmir'e gelmiş olmaktan çok memnunlar. Baba bazen memleketi özleyiyor dönmeyi istiyormuş ama ailenin geri kalanı istemiyor. "Tarla yok, iş yok, hangimizin karnı doycak" diyor kız (39).

78'de köyden eşinin ailesinin büyük oğlu buraya gelmiş. "O gelince ailesi de buraya geldi. Sonra eşim askere gitti. 3 aylık evliydim buraya geldiğimde." Evlendiğinde eşi henüz askere gitmemiş, küçük evlendiğini söylüyor. "16 yaşında" diyor. Eşi 18-19 yaşındaymış, evlilikten bir yıl sonra askere gitmiş. Eşinin ailesiyle İzmir'e gelen annenin ailesi köydeymiş o yıllarda. "başka bir yere gitmedik, köylümüz, akrabamız buraya gelmişti. Kaynım da bu yüzden buraya geldi biz de onun ardından. Başka bir yere gitmedik. Hep buradaydık" (33 a).

Narlidere'de yaşanan arsa edinme süreci, diğer yerlerden, örneğin, Yeşilçam'dan farklıdır. Yeşilçam'da hiç bir bedel ödemedi arsa edinen ailelerin oranı yok denecek kadar azken, Narlıdere'de hazine arazileri ve çok hisseli şahıs arazilerini bedelsiz olarak "işgal eden" ailelerin oranı oldukça (toplamda % 33) yüksektir. Dolayısıyla, Narlıdere'nin böyle bir sürece imkan verir yapıda olması, kente göç eden barınma gereksinimi taşıyan aileler tarafından da tercih edilmesini de desteklemiştir.

Afyon-İhsaniye-Kıyırda 1985 yılının 11. Ayında İzmir'e anne, baba ve ilk çocuklarıyla birlikte gelmişler. Köyden 1982 yılında "gelir olmadığı için" ayrılan aile önce Eskişehir-Yörükçürka köyüne erkeğin arkadaşlarının yanına gitmiş. Orada çoban olarak çalışmışlar. 1985 sonlarında İzmir'de kirada kalınmış bir süre burada tanıdıklarının da yardımıyla bir göz ev yapmışlar (29).

"...evlenmeden önce Adanada oturuyorduk. Evlenince Bitlisin Kömürüköy köyüne gelin gittim. Sonra eşimin ailesiyle birlikte 13 yıl önce izmire geldik" diyor. İlk önce kayınvalidesinin evini yapmışlar ve birlikte yaklaşık 3 yıl oturmuşlar. Daha sonra kendi evlerini yapmışlar. "Arsaya para vermedik".... Memleketi ile bağlantısını sorduğumuzda "Adanaya gidip geliyoruz" diyor (50).

1977 yılında İzmir'e gelmişler ve 1979 yılında babaları yanlarındaki evi yapmış. "79'da gecekonduyu yaptık. Burası boş arazi, hazine yeri idi. Herkes geliyor, 1-2 göz ev yapıyordu. Buralar ot, çöptü. Aksaray'ın köyündeydik, dağlık bir bölgeydi ve arazi kısıtlılığı vardı. İş yoktu. Kendimize ait bir arazi yok. Şimdi orda da üç köyü birleştirdiler, taşındılar. Şimdi orda bir evimiz de yok." İş kısıtlılığının dışında gelişlerinin bir diğer nedenini evin erkeğinin babasının sağlık sorunu oluşturuyor. Doktorların nemli bir ortamda yaşamasını söylemeleri nedeniyle İzmir'e gelmeye karar verilmiş (31).

Ailelerin Narlıdere'ye yerleşme nedenlerinden üçüncüsü ise ucuz arsa varlığıdır. Ucuz arsa edinme olanaklarını barındırdığı için Narlıdere'yi tercih eden ailelerin oranı toplamda % 66'dür. Ancak, Narlıdere'de arsa edinme sürecinin başka biçimleri de vardır ve ailelerin bir kısmı (toplamda % 33) arazilerini düşük de olsa bir bedel karşılığında edinmiştir. Bu konu, mekansal oluşum ve mülkiyet ile ilgili bölümde ayrıntılı olarak incelenecektir.

Aile 1987 yılında Ağrıdan gelmiş. Orada tarla veya arsaları yokmuş, sadece 1 evleri varmış. Kocası sürekli İzmirdeki inşaatlarda çalıştığı için ayrı kalıyorlar, para yetmiyormuş, sonunda taşınmışlar. Önce 4 yıl Balçovada kirada oturmuşlar, daha sonra 2 yıl bu mahallede kirada oturmuşlar. 1993 yılında Ağrılı bir komşularından arsayı alıp evi yapmışlar. Bu mahalleyi tercih etme sebebini, "burası fakir yer, zengin yerler bize uymuyor. Hem bizim bütün köylüler burada, insan yabancı yere niye gitsin" diyerek açıklıyor (36).

Narlıdere'nin tercih edilme nedenlerinden bir diğere nedeni olarak çalışılan işyerlerine yakınlık gösterilmektedir. Ailelerin % 8'i çalıştıkları işyerlerine yakınlık olduğu için Narlıdere'ye yerleştiklerini dile getirmişlerdir. Ayrıca, Narlıdere'nin erişilebilirliğinin yüksek olması ve tarımsal istihdam olanaklarına yakınlığı Narlıdere'nin tercih edilme nedenleri arasındadır ve alanın gelişmesine hız kazandıran etkenlerdendir.

Aile 1974 yılında Afyon Sandıklı' dan gelmiş. "Afyon'da iş yok; kırsal alan, mecburiyetten geldik". Babası, 4 erkek kardeş ve 2 kız kardeşiyle birlikte 8 kişi gelmişler. Burada evlenmiş 17 yıl Narlıdere Şehitlik mahallesinde kirada oturmuşlar. Bütün kardeşleri Narlıdere' de oturuyor. Afyon' da ev ve tarlaları halen duruyormuş, akrabalara bırakmışlar. Memlekete sık gelip gitmiyorlar. Toprakları akrabaları işliyormuş. Bu mahalleyi bağı-bahçeye yakınlığı için tercih etmişler; "biz bahçecilik biliriz, yakınlık olsun diye buraya yerleştik" diyor (38).

Çok büyük bir kısmı, yaşam koşulları hiç de kolay olmadığı halde, Narlıdere'den başka bir yere ya da memleketine göç etmeyi düşünmemektedir; "burada iyi kötü ekmeğiyor"lardır; ya "artık buralıyız...gelin gelen geri gitmez"; ya da köyde kimsesi kalmamıştır.

16 yaşında iken Ağrıdan Esendereye gelmişler. İlk önce abisi İzmir'e gelmiş ve kapıcılık yapmış sonra babası ve diğere kardeşler gelmiş. Memlekette tarlalarını satıp Esenderede arsa satın almış babası. Gelirken akrabaları yardımcı olmuş 7 amcası 6 halası da tarlalarını satıp çalışmak için İzmir'e gelmişler. Evlenince bu mahalleye taşınmış. Kayınpederi 1985 yılında önce evi yaptırdı daha sonra ailesini getiriyor. Kayınpeder Ağrı'da hayvancılık yapıyor ve tarlada çalışıyor. Ağrıya dönme konusunda "Memleket gitti kıyamet bitti, burası iyi oraya dönmen artık" diyor (13).

Eşini ailesi 35 yıl önce geçim sıkıntısı yüzünden Erzurum'un köyünden akrabalarının olduğu İzmir'e göç etmiş. Kayınbabası buraya gelmeden önce ölmüş. Kaynanası Güzelbahçe'de bir otelde çalışıp 10 çocuğuna bakmış Kendisi de 14 yıl önce gelin gelmiş. Memlekete dönmek istemiyor, artık buralıyız, soğukta gidip ne yapayım memlekette. Oralarda yazın çalışırsın, kışın iş yok. Gelin gelen geri gitmez (19).

Sivas Kangalın Hamalköyünden 1989 yılında gelmişler. O zaman bu mahallede 50 hane köylüleriydi. Köyün yakınlarına termik santral yapılmış, tarımda verim düşmüş, dolayısıyla arazilerin de değeri düşmüş. "kışın siyah kar yağıyordu, yerde toprak görünmezdi kömür tozundan. Çiçek bile büyümüyordu, değil ki ürün yetişsin" diyor amca. Bu durumda göçmek zorunda kalmışlar. Bu mahallede de köylüleri varmış gelmeden, bizle beraber 50 hane olmuştu burda bizim köylü" diyorlar. Birkaç akraba ve köylü aileleri ile beraber gelmişler. Köyde kalan evleri daha sonra yıkılmış, tarla ise para etmiyormuş. "ne ürün verir, ne ev yapılır artık oraya, kim ne yapsın o tarlayı, öyle duruyor" diyor. Köyde akrabalarından kimse kalmamış, bir kısmı da İstanbul'a yerleşmiş. O yüzden köye gidip gelmiyorlar (35).

Memlekete dönmeyi düşünmüyorlar, "evim yok, barkım yok orda, şimdi gitsem rezil olurum, nasıl gideyim" diyor. 3-4 yılda bir önemli zamanlarda ziyarete gidiyorlarmış. En büyük beklentileri krizin bitip iş olanaklarının artması. "iş yok güç yok, hayatımız sürünerek gitti. Sabah akşam çocuklarım ne olacak diye düşünüyorum" diyor anne. Evlerinin bir kooperatif için yıkılmasından korkuyorlar, "bizi de gönderecekler de bakalım ne zaman" diyor. "evimizi bize bıraksınlar, devletten başka yardım istemem" diye ekliyor (36).

Memlekete dönmeyi düşünmüyorlar, "iş olsa, yaşam imkanı olsa giderim... ama şimdi neye güvenip gideceğiz?" Memlekete en son 4 yıl önce gitmişler ziyarete. Yol parası yüzünden gidemiyorlar. Bayramda Kaymakamlıktan yardımdan almışlar. "İş yardım yapmakla bitmiyor. O bir gün olur, iki gün olur, sonra benim karnım nasıl doycak. Bana asil iş versinler, ben hayatımı kurtarayım" (41).

Ancak, herkesin kalmakta ısrar ettiği de söylenemez. Zaten çoğunlukla ekonomik nedenler ile göç etmiş ve İzmir'de de aynı zorluklar ile baş edemeyenler, geri dönmeyi düşünmektedir. Ayrıca, "parasızlık yüzünden" geri dönemeyenlerin olduğu da belirtilmelidir.

Kadının bu mahallede oturan ablası ise memlekette tarlasının olduğunu ve geri dönmeyi düşündüklerini söylüyor. "Burada korkuyoruz, geçim zor. Bıçaklanmalar oluyor. Kriz yüzünden hırsızlık oluyor. Çocuklar kötü alışkanlıklar ediniyor." Görüşülen kadın ise, hırsızlık hakkında düşüncelerini şöyle açıklıyor. "Bu milletin de suçu yok. 15 nüfus bir evde, mecbur kalıyor bu durum devletin suçu" (12).

Afyon Karşıyaka köyünden, "orada iş olmadığı için iş buluruz" diyerek dört yıl önce gelmiş. Afyonlu olan ev sahibi rahatsızlığı nedeniyle köye dönmeye karar verince bu evi kiralamışlar ve 4 yıldır burada oturuyorlar. Evin çevresindeki diğer evler (no: 40, 35/a 31/c, 35) birinci dereceden akrabaları (anne, kardeşler,..). Kadının akrabaları İzmir'e 15 yıl önce gelmiş ve yanlarındaki evleri yapıp yerleşmişler. "İş bulup çalışırsak kalırız, çalışmazsak ne yapalım döneriz. Bizim orası ormanlık, gidip evi yaparız, cezasını verir otururuz, başka ne yapalım?" diyen kadın, köyde de mallarının mülklerinin olmadığını, ancak burada iş olmadan yaşamının da zor olduğunu belirtiyor (28).

1983 yılında Niğde, Aksaray'a bağlı Gülağaç köyünden 6 çocuklu 8 kişilik aile geçim sıkıntısı nedeniyle göç etmişler. "Toprak vardı, motor alamadık, çocuklar da sürmedi". Önce eşi İzmir'e gelmiş, sonra aileyi taşımış. Gelirken köydeki tarlalarını satmışlar. Önce Narlıdere karakolunun arkasında kirada oturmuşlar. 1985'te buraya taşınmışlar, "ilk gelenlerden sayılırım", diyor. "Buranın yerlileri arsaları sattıkça evler arttı". Kadın, buradan memnun değil, eşi ölmüş, yıkım olmuş. Parasızlıktan geri dönemiyor. "Gidince geçinebilmek için inek, tavuk almak gerekiyor" (15).

Diğer yandan, politik nedenler ile göç etmiş olanlar, "terör bitti"ği için geri dönmeyi düşünmektedir:

Memleketine geri dönmeyi düşünüyor. Dönme isteğinde doğu'da "terör" olaylarının durması önemliymiş. Memleketine ilişkin sera, ağaçlandırma gibi projeleri var (8).

Her şeye rağmen, göç sürecinin yönü, "geri"ye değil, "karnın nerede güverse oraya" doğru olacak gibi görünmektedir.

Aile 28 yıl önce İzmir'e Ağrı'nın Diyadin İlçesi, Malakar Köyünden gelmiş. "Deprem olmuştu, evimiz yıkıldı. Muhtar bizi buraya gönderdi. Depremden önce orada hayvancılık yapıyorduk, İzmir'de ilk önce Karabağlar-Eskiçarnlık'a yerleştik. Orada önce kiradaydık. On bin liraya ev aldık. 1980'lerde oradaydık. Oradaki evimiz de gecekonduydu. 40 milyona sattık. On beş senedir buradayız", diyor kadın. Oğlu (28 yaşında) "Oradaki (Karabağlardaki) hemşehrilerimiz bize rahat vermediler. Evi satmak zorunda kaldık, şimdi burada da rahat bırakmıyorlar" diye açıklama getirdi. ... "Ağrı'dan buraya tek bizim ailemiz geldi". Kocasının diğer kardeşi İstanbul'a göç etmiş. Oğlu, "Doğuda iş sorunu var. Afganistan'ı

geçti. Yaylalar kapandı.., 1999'da gittiğimde her taraf asker kayıyordu, halktan çok asker vardı" derken; annesi, "karnın nerede güverse oraya gidersin" diyor (45).

3.5.2. Demografik Özellikler

Narlıdere'de yapılan hane halkı görüşmeleri sonucunda edinilen, aile büyüklüğü ve hane halkı büyüklüğü ile ilgili veriler değerlendirildiğinde, çalışma alanımız sınırları içinde kalan bölgede yaşayan nüfus yaklaşık olarak 2.450'dir. Bu değer, gecekondular alanında yer alan 446 birim konut ile ortalama hane büyüklüğü değerleri üzerinden hesaplanmıştır.

Yaş dağılımı incelendiğinde, 0-14 yaş arası çocuk nüfusu, % 32 oranındadır. Tabloda da görüleceği gibi, ağırlıkla, genç bir nüfus barındıran Narlıdere gecekondularında, 15-55 yaş arasındaki çalışma yaşındakilerin oranı, % 63'tür. Yaşlı sayılabilecek 55 yaş ve üzeri kesimin toplam nüfusa oranı ise sadece % 4 olarak görünmektedir.

Tablo 3.5.3 Narlıdere'de yaş dağılımı

Yaş Dağılımı	Kişi	%
0-14	72	0,32
15-26	59	0,26
26-55	84	0,37
55 ve üstü	10	0,04
Toplam	225	1,00

Narlıdere'de yaşayan ailelerin, aile büyüklüğü açısından dağılımına baktığımızda, 5-10 kişilik ailelerin oranının % 64 ile ilk sırada geldiği görülmektedir. bu grubu, % 32 ile 0-4 kişilik aileler izlemektedir. Çalışma alanında ortalama hane büyüklüğü ise 4,4'dür. Bu, çok çocuklu ve geniş ailelerin oldukça fazla olması ile ilişkilidir.

Evde 9 kişi yaşıyor, anne, baba, 5 kız, 2 erkek çocuk. Erkek 50 yaşında, kadın 41 yaşında, Evdeki en büyük kızları 21 yaşında, büyük oğlu 16 yaşında, 2. kız 17 yaşında, 3. kız 13 yaşında, 4. kız 11 yaşında, 2. oğul ve 5. kız ikizler, 8 yaşındalar. 26 yıl önce, kadın 15 yaşındayken evlenmişler. Aralarında uzaktan akrabalık var. Resmi nikahları var, başlık ödenmiş. Ailenin 23 ve 24 yaşlarında evli iki kızı var, aynı mahallede oturuyorlar. Birinin eşi beşik kertmesiymiş (39).

11 kişilik bir aile. 65 yaşındaki teyze, 2 oğlu, 2 gelini ve 6 torunu ile birlikte yaşıyor. Teyzenin evli 5 çocuğu daha var. 1 oğlu Nar-kent'te, 4 kızı Aksaray'da, 3 kızı İzmir'de oturuyor (15).

Üst katta eşinin anne-babası oturuyor. Eşinin 3 erkek kardeşi de bu mahallede oturuyor, 2 kızkardeşi evli, başka mahallede. 2,5 yaşında bir kızları var. Memlekete arasına ailesini görmeye gidiyor (16).

Hanede 9 kişi yaşıyor. Anne-baba, 1 erkek, 1 kız çocuk, babanın iki erkek kardeşi, büyük erkek kardeşin eşi ve çocuğu. Anne 36, baba 40, erkek çocuk 10, kız çocuk 8 yaşında., Kadın diğerlerinin yaşlarını bilmiyor. Evlendiklerinde kadın, 22 yaşındaymış. 14 yıl önce 500 bin lira başlık parası ödenmiş, evlendikten 1 yıl sonra resmi nikah yapılmış. Eşi akraba değil, görücü usulü ile evlenmişler (34).

Evde 11 kişi yaşıyor. Anne, baba, 6 çocuk, 1 gelin ve 2 torun. Baba 44 yaşında. Anne 42 yaşında. Büyük oğul 22 yaşında. Gelin 21 yaşında, ilkokul mezunu, çalışmıyor (çocuklardan vakit bulamıyor).Torunlardan biri 3, diğeri 1 yaşında. 2. oğul 18 yaşında, 3. oğul 17 yaşında, 4. oğul 15 yaşında, 5. oğul 9 yaşında, Kız 20 yaşında. Anne ile baba 26 yıl önce, anne 16 yaşındayken evlenmişler, akrabalık ve başlık parası yok, resmi nikahları var. Oğul ve gelin 1997 yılında, gelin 18 yaşındayken kaçarak evlenmişler. Bir süre sonra gelinin ailesi ile görüşülmüş, barışılmış, 100.000.000 TL başlık ödenmiş. Resmi nikahları hala yok, 2 çocuklarının kimliklerini bu yüzden alamıyorlar. Gelin en kısa zamanda resmi nikah istiyor. Gelin Mardin'li onun ailesi de Esendere sirtlarında bir gecekonduda oturuyormuş. Gelinle oğul da ayrı eve çıkmak istemiyorlar, aile içi ilişkileri çok iyiymiş, birlikte yaşamaktan memnunlar "zaten istesekte hangi parayla çıkıcaz" diyor gelin (37).

Göç süreçlerini konu ettiğimiz bölümde de görüldüğü gibi, Narlıdere gecekondularının oluşumunda, akraba ya da aile üyelerinin burada olması önemliydi. Bu, çoğu aile üyesinin birbirine çok yakın, hatta bitişik evlerde oturması da demektir. Daha önce de belirtildiği gibi, geniş aileler her zaman aynı çatı altında olmayabilir; yan yana ya da üst üste evlerde yaşayan farklı ya da aynı kuşaktan ailelerden de oluşabilir.

Aile, ek odada 3 ve yan evde 6 olmak üzere 9 nüfuslu. 46 yaşındaki teyze; eşi, 3 kızı (yaşlar; 13, 17, 19), 1 oğul (yaş 15) ile yaşıyor. Yan taraftaki ek odada ise 29 yaşındaki oğul, eşi ve 3 yaşındaki kızı ile kalıyor. Kadın, 17 yaşında teyzesinin oğluyla evlenmiş, başlık parası almışlar, resmi nikahları var (18).

51 yaşında olan kadın ile tanıştık önce. Dört oğul, üç kızı var. Şimdi evde en küçük oğul ile en küçük kızı kalmış, iki kızı ve bir oğul evli. Evli oğul yan evde oturuyor. Evli kızma ise, evin arkasında bir ev inşa ediyorlar. En büyük oğulları 35 yaşında. 1993'den bu yana Aydın Cezaevinde. Ömür boyu hapis cezası almış. "Belki affa uğrar" diyor anne. "Çok akıllı ve güzel bir çocuktu" diyor. Kardeşleri de ekliyorlar: "İlkokula bile gitmedi, ama şimdi kitap yazıyor, hem de mektuplarını hep daktilo ile yazıp gönderiyor." Kadın: "ne yapalım, bir bizim çocuğumuzun başında değil ki, bu durumda olan başka evlatlar da var... inşallah Allah hepsini kurtarır". İkinci oğul 28 yaşında, evli, bir çocuğu var. Üçüncü oğul 20 yaşında ve Kars'ta asker. Dördüncü oğul lisede. Bekar kızı 23 yaşında (45).

Küçük aileler ise, eşini kaybetmiş kadınlar ve evde kalan bekar çocuklardan; ya da çocuklarının bir kısmı evlenmiş yaşlı çiftlerden oluşur.

Aile iki kişiden oluşmakta, Anne ve oğul. Baba vefat etmiş . Anne 22 yaşında evlenmiş. Şu an 34 yaşında, oğul ise 11 yaşında Eltisi aynı sokakta oturuyormuş. Bu nedenle Akrabaları ile sık sık görüşüyorlar. Yazın Rize'ye gidip geliyorlar (9).

Geniş aileler yanında, Narlıdere’de de akraba evliliği, görücü usulü, küçük yaşta evlilik, çok eşlilik ve başlık parasına oldukça sık rastlanır. Yine, başlık parasının her zaman nakit olması gerekmez, para yerine, kadının ailesine, koyun, öküz, altın... gibi şeyler de verilebilir.

1974 te ilk eşiyle evlenmiş. Eşi de aynı köylü, uzaktan akraba. Baba 1984 te 2. eşiyle evlenmiş, oda akrabası 1. eşin resmi nikahı yok ama 2. eşi resmi nikah yaptırmış. Evde 9 kişi yaşıyor, baba, 2 eşi, 4 oğlu, gelin ve torun. Baba 53 yaşında, 1. eş 48 yaşında, 2. eş 40 yaşında, 3. oğlu 15 yaşında, 4. oğlu 12 yaşında, torun 5 yaşında. Evin gelini 1995 te 13 yaşındayken evlenmiş, oda akraba, 2. eşin yeğeni. Birinci eş zaten hastaymış, ikinci eşte bel fitiği olunca evin işlerini yapsın diye almışlar gelini. O yıl 16 altın başlık ödemişler, şimdi beş yaşında bir oğlu var (51).

Evde 6 kişi yaşıyor, anne, baba ve 4 oğlu. Baba 48 yaşında, Anne 38 yaşında, 1. oğlu 18 yaşında, 2. oğlu 15 yaşında, 3. oğlu 12 yaşında, 4. oğlu 10 yaşında. Ailenin 2 kızı evli ve aynı mahallede oturuyorlar. Biri 24 yaşında. Anne 13 yaşındayken evlenmişler. Kocasını uzaktan akraba resmi nikahları var. Babası başlıksız vermemiş, mecbur olup 50 koyun başlık vermişler (36).

Evde 8 kişi yaşıyor. Anne, 4 erkek kardeş ikisi evli, bir çocuk. Annesi 62 yaşında. Eşi yazma bilmiyor. 12 yıl önce Ağrı’da resmi nikah ile bugünkü değer ile 4 milyar lira başlık parası ile evlenmiş. Kardeşinin eşi, 19 yaşında resmi nikah ile 1.5 sene önce evlenmişler. Bu mahallede hemşehrilerinin çok olduğunu ama sadece 2 ablasının bulunduğunu – 1 kızkardeş Uşakta-söylüyor (12).

Evde 7 kişi yaşıyor. Kayınpeder, kayıinvalid, erkek çocuk, eşi, 2 çocukları ve bir bekar erkek kardeş. Görülen kişi gelin, Ağrı’nın Çöğlü köyünde doğmuş. 8 senedir evli. 17 yaşında , Esenderede otururken görücü üsülü ile teyzesinin oğlu -5 milyon başlık parası- ile evlenmiş ve 2. İnönü mahallesine gelmiş. 7 yaşında bir erkek, 3 yaşında kız çocukları var. Yandaki evde -10 numara- evli kayınbiraderi oturuyor. Evin yakını çevresinde hep eşinin akrabalarının gecekonduları bulunuyor. Esendereye de akrabalarına ziyarete gidiyor (13).

14 yaşında evlenen kadın, şimdi 50 yaşında, eşi 52 yaşında, resmi nikahları yok. Başlık parası olarak ailesi 50 koyun, 1 öküz almış. Dört oğlu, dört kızı var, evli iki kızı İzmir dışında yaşıyor. Diğer evli kızı üst sokakta ve evli oğlu ve onun eşi kendisiyle birlikte kalıyor. Ayrıca bekar üç oğlu, bekar kızı ve eşi ile evde sekiz kişi yaşıyorlar. Evli oğlu 25 yaşında, 3-4 yıldır inşaatçılık yapıyor. 23 yaşındaki Antepli eşi ile askerde tanışmışlar, 5 ay önce düğünü burada yapmışlar. Bekar kızı 20 yaşında ve oğulları 15,16,17 yaşındalar. Memleketine 12 yıldır 1 kez giden kadın, “*akrabaların herbiri başka yerde*”, diyor (14).

Aile reisi 38, eşi 36, annesi 72 yaşında. Eşi, amcasının kızıymış. Evlenirken 2,5 milyon TL başlık parası ödemiş. Resmi nikahı var. Mahallede hemşehrileri ve köylüleri var (10).

5 kişilik bir aile. Görüştiğimiz kadın 29 yaşında. Evde, 32 yaşında olan eşi, 5,5 yaşındaki oğlu, 3,5 yaşındaki kızı ve 7,5 aylık oğlu ile birlikte yaşıyor. Bize fotoğraflarını göstererek çocuklarından bahsediyor. Evlendiğinde 16 yaşında olan kadının eşi, akrabası. Başlık parası almışlar, resmi nikahları var. Eşinin kardeşleri de burada ev sahibi, bir tanesi Narlıdere’de kirada oturuyor (19).

Görücü usulüyle 20 yaşında evlenmişler. Şimdi 23 yaşında. Evde 6 kişi yaşıyorlar. Eşinin 2 kız kardeşi, kayıinvalid-kayınpeder (53 yaşında), ve kendi çocuğu birlikte yaşıyorlarmış (25).

Aile anne, baba, 6 çocuk; 2 oğlu 1 kızı aile ile kalıyor, oğlunun biri saralı. Eşiyle aynı köyden. 1963 yılında evlenmişler. Akraba değiller. Evlendiklerinde erkek 17-18, kadın da 13-14 yaşlardaymış. Erkek, evliliklerini şöyle anlatıyor: “*ben köyde buna (eşini kastediyor) laf*

attım. Bana kötü söz etti, küfür etti. Ben bi gün onu otağa giderken 2 arkadaşıla değırmene kaçırđım. Abileri sonra bi iyi dövdi tabii. Başlık olarak 300-500 lira verdim. Önce imam sonra belediye nikahı yapıldı, şimdi aramız iyi.” Kadın 53, erkek, 56 yaşında (30).

Aile yedi kişiden oluşuyor. Erkek 1964 Diyarbakır- Hor?? Doğumlu.7 kişilik bir aile. Birinci eşi, 18 yaşında evlenmiş, okur-yazar, şu anda 29 yaşında. Üç çocuğı var. Nikahlı olan birinci eş aynı zamanda akraba, dayı ve hala oğılu. Berdeli büyüklerinde isteğıyle yaptıklarını söylüyor ve ikinci ve imam nikahlı olan eşin “dışardan” olduğunu belirtiyor. Dışarıdan olarak nitelenen ikinci eş te Diyarbakır’ın bir başka köyünden ve akraba değıl. İlk eşin 3 çocuğı, 12, 11 ve 3 yaşında. İkinci eş, 21 yaşında ve henüz bir yaşına girmemiş bir çocukları var. İkinci eşin iki yıldır imam nikahlı olduğı ve bir yıl öncesine kadar Diyarbakır’da yaşadığını öğreniyoruz. Bu süre içinde eşinin de Diyarbakır’da kaldığını ve kendisine eltisi, kayınının yardım ettiğini söylüyor ilk eş (27).

Akraba evliliğinin kesin olarak reddedildiğı bir tek aileye rastlanmıştır. Bu da akraba ilişkilerinin çok güçlü olduğı vurgulanan, “çerkez geleneklerine” bağlanmıştır:

Üst katta üç kişi yaşıyor (görüşme yapılan ev) anne, baba ve büyük oğılu. Anne 71, baba 95, küçük oğılu 35 yaşında. Büyük oğulları alt katta yaşıyor, 42 yaşında, ilkokul Evli ve bir çocuğı var. Aile aslen Kafkas göçmeniymiş. 2. Dünya Savaşı’nda Afyon’a gelip yerleşmişler. oradaki sülaleleri çok genişmiş, hala sülaleye ait tarla ve evleri var. Çok önemli olaylar olmadıkça memlekete ziyarete gitmiyorlar. Oradan yardım da gelmiyor. Büyük oğılu emekli olunca memlekete dönmeyi düşünüyormuş, Anne ve baba da gitmek istiyorlar, “küçük emekli olunca oda gelir” diyor teyze. Memleketteki kendi evleri yıkılmış ama “bir ev buluruz” diyor. Çerkez oldukları için “akrabalık bağları çok kuvvelli, bizi açıkta bırakmazlar... 7 göbekten öteye kız bile alıp vermezler”. Gelinleri de uzaktan akrabaları “kana kan karışmaz bizde” diyor (42).

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi, gençler tarafından da sürdürülen “geleneksel” pratiklerin, bazı ailelerde değıştığıne tanık olunur. Hatta, birinci kuşakta çok yaygın olan küçük yaşta evliliğın de özellikle ikinci kuşakta, “kendi karnını doyuramamak” gibi bir nedenle ertelendiğı de olur:

Aile 6 kişiden oluşuyor. Anne (51), baba (64), 3 oğılu (26, 24 ve 19 yaşlarında) ve bir kızı (12 yaşında) var. 24 yaşındaki oğılu özürlü Ayrıca 26 yaşındaki oğılu, evlilik için şunu söylüyor. “Ben kendi karnımı doyuramıyorum, başkasının nasıl doyurayım. Bunun için evlenmeyi düşünmüyorum.” 2. İnönü mahallesinde hemşehrileri ve akrabaları var. İlişkileri çok fazla yok. Onlar zengin ben fakirim. “onun pabucu yeni, benim pabucum eski, yan yana duramayız.”(11).

9 kişilik ailenin bir oğılu şu an askerde. Babanın 3 eşten 11 erkek, 3 kız çocuğı var. Çocukların beşi evli, 2’si kirada, 2’si yan dairelerde yaşıyor.Görüştüğümüz eşinin 3 çocuğı var. Kumalarının öldüğünü söylüyor. 38 yaşındaki kadını 20 yaşındayken kocası dağa kaldırmış, öyle evlenmişler. *Çocuklar istedikleri ile evlenirler, eski devir değıl artık. Bizim memlekette anne-baba ne derse o olur.* Baba 67 yaşında, kızı 12, oğulları, 7,11,14,14,20,24 yaşındalar. Komşuları akraba değıl, 2 kayını Atatürk mahallesinde oturuyor, 1-2 ayda bir görüşüyorlar (20).

Aile 4 kişi. Anne, baba ve iki çocuk. Kadın, 1964 doğumlu, 16 yaşında evlenmiş. Eşi dayısının oğılu. Erkek, 1961 doğumlu, 18 yaşında evlenmiş. Akraba evliliğı yaptıklarını, büyüklerin karar verdiğini ve kendilerine söz düşmediğini belirtiyorlar. Başlık parası olarak, evlendiklerinde, 40 bin lira verilmiş. Kendileri “akraba veya dışarıdan olsun, çocuklar kendileri karar versin” istiyorlar. Akraba evliliğinde sorun olabileceğini sonradan öğrenmişler, kendi çocuklarında sağlık yönünden bir sorun yok. Kız çocuk, 85 doğumlu. Erkek çocuk 14 yaşında. Erkeğın anne babası hala köyde yaşıyor, “yarım çiftçi...kendi ihtiyaçlarını karşılayacak kadar üretim yapabiliyorlar”. Diğer 4 kız kardeş evlenip köyden ayrılmış. Kadının 1 erkek, 1 kız kardeşi

Narlidere’de. “2 kardeşimi de getirdim, onlarında gecekondusu var, kız kardeşim evli, erkek kardeşim de bekar ve kirada kalıyor” (29).

Diğer yandan, her ne kadar Narlıdere’deki gecekondulaşma sürecinde akrabaların burada olması önemliyse de, bütün akabaların aynı yerde yaşamaları mümkün olmadığından, göç süreci de, bu ilişkilerin “eskisi gibi olmamasında” etkilidir.

Evde 5 kişi yaşıyor, şu an 4 kişiler, 1 oğulları askerde. Anne 57 yaşında, Baba 60 yaşında. Büyük oğul 40 yaşında. Ortanca oğul 36 yaşında. Askerde olan 34 yaşında. 42 yıl önce kadın 15, erkek 18 yaşındayken evlenmişler. Aralarında uzaktan akrabalık var. 3 koyun ve 1200 lira başlık parası ödenmiş, resmi nikahları var. Mahallede 1 akrabaları var, sıkça onunla görüşüyorlar. Çay mahallesinde de köylüleri varmış, onlarla da görüşüyorlar. “Misafirlik yine de eskisi kadar olmuyor” diyor, kadın (35).

Ailenin yedi çocuğu varmış. Şu anda ikisi evli. En büyük çocukları 25, en küçük çocukları ise 8 yaşında. Anne ve baba 54 yaşlarında. Evde şu anda gelinleri ve iki torunları ile birlikte 10 kişi yaşıyor. Evli oğullarından biri asker, gelinleri ise iki kızı ile birlikte yanlarında kalıyor. “Öbür oğlum Narlıdere tarafında kirada oturuyor” diyor. Evde beş oğlu daha var (44).

Yukarıdaki örnekler, kadınların aile içindeki konumunu da anlatır. Kadının olmadığı yerde ise, onun rolünü, evin kızı üstlenir:

Dilek 21 yaşında evin en büyük çocuğu, iki erkek, bir de kız kardeşi var. 19 yaşındaki erkek kardeşi üç yıldır Tekirdağ’da bir kot fabrikasında çalışıyormuş. Kızkardeşi 12 yaşında, küçük erkek kardeşi ise henüz 4 yaşında. Dilek’in annesi dört yıl önce (38 yaşında) vefat etmiş. Kardeşi henüz dört aylıkken. Kardeşini o büyütmüş. “Annemi kaybettiğimde henüz 17 yaşındaydım. Çok sıkıntı, çektim. Bunalıma girdim” Dilek, şimdi her şeyin biraz daha iyi olduğunu söylüyor. Babası 51 yaşındaymış. Şu anda evde dört kişi yaşıyorlar. “Çocukluğumu hiç yaşamadım diyebilirim. Annem bahçeye çalışmaya gidiyordu. Ben elimden geldiğince ev işlerini yapmaya çalışıyordum. Ormana gidip sırtımızda odun taşıdık. Okul zamanı dışında, sokağa çıkıp oyun oynamadım...” (46).

3.5.3. Eğitim: “Burada bayanlar gece okuluna gidiyorlar ama beni göndermiyorlar.”

İzmir gecekondularında eğitim düzeyinin oldukça düşük olduğu belirtilmişti. Bu, Narlıdere’de de geçerlidir. Ayrıca yine, eğitim düzeyi erkek ve kadınlar arasında farklılık göstermektedir. Erkeklerde ilkokulu bitirenlerin oranı % 67 iken, kadınlarda % 41; hiç okula gitmeyenlerin oranı erkeklerde % 28, kadınlarda ise % 59’dur. Burada belirtmeye bile gerek yoktur; okuma yazma bilmemek, kadınların kentteki hizmetlere erişimini doğrudan etkilediği gibi, bağımlılığını da derinleştirir. Diğer yandan, özellikle genç kadınlar arasında, mahallede Halk Eğitim Merkezi tarafından ya da ilk okullarda belirli zamanlarda açılan okuma yazma kurslarına katılımın oldukça yüksek olduğu belirtilmiştir. Ancak, gece okuluna gönderilmeyen “gelin”lerin de olduğu belirtilmelidir.

Okuma-yazması olmadığı için kayınının oğlu hastane işlerine yardım ediyor. Ailede ilkokul diploması olan kimse yok, yalnızca gelin ilkokul mezunu. Kızlarını okutmamış, oğulları da okulu yarım bırakmışlar. Evden okula gidiyoruz diye çıkıp gitmiyorlarmış (14).

Baba okur yazar, 1. eş okur yazar değil, 2. eş okur yazar değil, en büyük oğlu ilkokul mezunu, Gelin okur yazar, 2. oğlu ilkokul mezunu, 3. oğlu orta son sınıfta, 4. oğlu ilkokul 5. sınıfta. Gelin geçen yıl mahalledeki ilkokulum düzenlediği okuma yazma kursuna gidip öğrenmiş (51).

Kadın, okur-yazar, hala gece okuluna gidiyor zaman buldukça. Erkek, ilkokul mezunu. Erkek çocuk, okulu lisede bırakmış, çalışmıyor. Kız çocuk, ilkokul 3.sınıfa gidiyor (31).

Kadın, okur-yazar. "Tam çatamıyor ama kursu bitirince çözecek" diyor eşi. Halk eğitim merkezinin okuma yazma kurslarına devam ediyor. Erkek, ilkokul mezunu. Erkek çocuk, ilkokul üçüncü sınıfa gidiyor. Çevrenin iyi olması için aşağıdaki okula yazdırılan çocuk okula her gün 3-5 çocukla beraber yürüyerek gidiyor (32).

Gelin, 25 yaşında okuma yazma bilmiyor. Eşi ilkokul mezunu. Okula giden oğlumun okuma yazmayı sökemediğinden yakınıyor. "Çocuklar okudukları yere kadar okuyacaklar. Babam bizi okutmadağı için pişmanım. Burada bayanlar gece okuluna gidiyorlar ama beni göndermiyorlar." diyor. Kayınpederi 72 yaşında, Ağrı- Diyadinli. Okuma yazması yok. Babası okutmamış. Kayınvalide okuma-yazma bilmiyor. Kayınbirader ilkokulu bitirmemiş (13).

Tablo 3.5.4 Narlıdere’de eğitim durumu

Erkeğin Eğitim Durumu	Sayı	%
İlkokul	29	0,67
Lise	2	0,05
Eğitimi Yok	12	0,28
Toplam	43	1,00
Eşinin Eğitim Durumu	Sayı	%
İlkokul	19	0,41
Eğitimi Yok	27	0,59
Toplam	46	1,00
Çocukların Eğitim Durumu	Sayı	%
Okul Çağı Öncesi	23	0,17
İlkokul-İlköğretim Öğrencisi	39	0,28
İlkokul-İlköğretim Mezunu	45	0,33
Lise Öğrencisi	6	0,04
Lise Mezunu	10	0,07
Açıköğretim Mezunu	3	0,02
Eğitimi Yok	11	0,08
Toplam	137	1,00

Çocukların eğitim durumunu gösterir dağılım incelendiğinde ise durum farklıdır. Zorunlu eğitime geçiş ve eğitim olanaklarının, birinci ve ikinci kuşaklar ile karşılaştırıldığında, kentte daha iyi olması çocukların temel eğitime katılım düzeyini yükseltmektedir. Örneğin, 9 kişilik bir ailenin bütün üyelerinin eğitim durumuna bir göz atıldığında bu, hemen görülebilir:

Baba okur yazar değil. Anne okur yazar değil. Büyük oğul ilkokul mezunu. Gelin ilkokul mezunu. 2. oğul ilkokul mezunu, 3. oğul lise mezunu, 4. oğul lise öğrencisi. 5. oğul ilkokulda okuyor. Kız ilkokul mezunu (37).

Kuşkusuz burada, kente gelen ailelerin eğitimin, en azından okuma- yazmanın, gerekliliği konusundaki tutumları da önemlidir. Ancak, okula gitmeyen % 8'lik oran hiç de azımsanamaz. Ayrıca, ilk okul sonrası eğitim düzeylerine bakıldığında, temel eğitime katılım düzeyinin sürmediği de görülür. Temel eğitimden sonrasına devam edenlerin oranı, çok belirgin bir şekilde düşer. Ancak, özellikle okuma yazması olmayan kadınların, çocuklarını okutmaya çok istekli olduğu belirtilmelidir.

Erkek ve kadın ilkokula gitmemiş. Lise 1 ve ortaokul 3'e giden kızları, ortaokula giden erkek çocukları var (1).

Erkek ilkokul mezunu, kadın hiç okula gitmemiş. Büyük oğul Mithatpaşa Meslek Lisesine, küçük oğul ilkokul 5. sınıfta okuyor (3).

Eşi, ilkokul mezunu, kendisi okuma – yazma bilmiyor. Üç çocuğu var, 1 kız (4) ve iki oğul (3 ve 9 yaşında). Çocuklarını, imkanlarının yettiği kadar okula göndermek istiyor (10).

Kadın, ilkokul mezunu başarılı bir öğrenciymiş. Ağabeyi "*daha fazla okumasına gerek yok*", diyerek ortaokula göndermemiş. "*Çocuklarımı sonuna kadar okutmaya çalışacağım*" diyor (50).

Eşi, "*yokluk yüzünden*" ilkokula gitmeyip çalışmış, kendisini de babası okutmamış. Çocuklarının okumasını istiyor (19).

Kadın okur-yazar değil. Baba ilkokul mezunu. Büyük oğul lise mezunu. Ortanca oğul lise mezunu. Askerde olan lise mezunu. Ortanca Açıköğretimde okuyormuş, "*keşke hepsi üniversitede okusaydı, ama ne yapalım, imkanlar yetmedi*", diyor kadın (35).

Hemen yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi, eğitim düzeyini belirleyen en önemli etken, ekonomik imkanlardır.

İlkokul 5. sınıfta olan kızlarını maddi olanaksızlıklar nedeniyle okuldan almış (11).

Okuma- yazması yok. Eşi ilkokul mezunu, çocukların biri ilkokul 5. sınıfta, diğeri 7. sınıfta okuyor. 19 yaşındaki kızını fakirlikten okutamamış (18).

Anne, ilkokul mezunu. Baba, ilkokul mezunu. Kız çocuk ortaokulu bitirmiş. Maddi nedenlerden okutamadıklarını söylüyorlar. Erkek çocuk, orta son sınıf. Okutmak istiyorlar (29).

Ekonomik sorunlar nedeniyle öncelikle kız çocukları okuldan alınmakla birlikte, bunun sadece kız çocuklarının eğitimi etkilediğini söylemek mümkün değildir. Aynı nedenler ile okula gönderilemeyen ya da okulu terk eden erkek çocuklar da hiç az değildir.

Baba ilkokul mezunu, Anne okur yazar. Aile 7 kişi, anne, baba, 4 kız, 1 erkek çocuk. Erkek, 36 yaşında, kadın 35 yaşında, 1. kız 13, 2. kız 10, 3. kız 4, 4. kız 3, oğul da 7 yaşında. Çocukların hiç biri okula gitmiyor, maddi yetersizlikten okutamıyorlar. Anne okutmayı istiyor ama, "elinden bir şey gelmiyor" (40).

Ekonomik sıkıntılar nedeniyle, kız çocukları okulu terk ederken, erkek çocuklar, okul dışı zamanlarda ayakkabı boyacılığı gibi işlerde çalışarak eğitimlerini sürdürebilse de, temel eğitimi bitirdikten sonra bu pek de mümkün olmayabilir:

Erkek, okuryazar değil. Kadın, okuryazar değil. Birinci oğul ilkokul 2'den terk. İkinci oğul ilkokul 5. sınıfta okuyor. Haftanın bazı günleri ayakkabı boyacılığı yapıyor. "Öğretmeni anlayış gösteriyor". Üçüncü oğul ilkokul 4. sınıf öğrencisi. Dördüncü oğul ilkokul 1. sınıf öğrencisi. Evli kızı okuryazar değil. Maddi yetersizlikten çocukların bir kısmını okutamamışlar, bir kısmı da okula geç gitmiş. "keşke imkan olsaydı, hepsi üniversite okusaydı" diyor kadın (36).

Çocukların ikisi ilköğretim okulunda, anne, baba okula gitmemiş. Diğer çocuklar ilkokuldan sonra devam etmemişler, pazarda çalışıyorlar (20).

Baba okuryazar, anne okuryazar değil, En büyük kızları ilkokul mezunu, büyük oğul ilkokuldan terk, 2. kız ilkokul mezunu, 3. kız, ilkokul mezunu, 4. kız ilkokul öğrencisi, 2. oğul ve 5. kız ilkokula gidiyorlar. Çocukların okumasını istemişler ancak maddi durumları el vermemiş (39).

Hapisteki oğul ilkokula gitmemiş, "ama şimdi kitap bile yazıyor". İkinci oğul için kadın, "oğlum geldiğimizde 1,5 yaşındaydı, ilkokulu bitirdi. O zaman kayıt parası bulamadığımız için orta okula kayıt ettiremedik," diyor. Dördüncü oğul ise Lise 1'e gidiyor. Bekar olan kızı, ilkokul üçüncü sınıfa kadar gitmiş (45).

Narlidere gecekondularındaki eğitim durumu, daha önceki bölümde incelediğimiz göç süreçleriyle birlikte, emek gücünün ve emek pazarına katılımın niteliğine dair yeterince fikir verir. Bir sonraki bölümde, bunu daha yakından inceleyeceğiz.

3.5.4. Emek Pazarına Katılım ve Gelir Düzeyi: "Çocuklar iş bulursa karnımız doyuyor."/ "Allahıma şükür bir [SSK] güvencemiz var."

Gecekondulardaki emek gücünün, İzmir'de özellikle ücretli işçi ağırlıklı olduğunu belirtmiştik. Bu, bekleneceği gibi, Narlıdere'de de farklı değildir. Ayrıca son yıllarda

yaşanan ekonomik kriz ile işsiz kalanların pek çoğunun geçeköndü yerleşmelerinde yaşadığı varsayılırsa, bu, Narlıdere için de geçerlidir.

Tablo 3.5.5 Narlıdere’de istihdam durumu

Aile Reisinin İş Durumu	Kişi	%
Emekli	6	0,12
İnşaat İşçisi	6	0,12
Sürekli İşçi	3	0,06
İşsiz	22	0,43
Seyyar Satıcı	3	0,06
Alıcı-Demir-Mobilya vs..Ustası	4	0,08
Diğer	7	0,14
Toplam	51	1,00
Eşinin İş durumu	Kişi	%
Ev Kadını	37	0,73
Bahçe-Sera İşçisi	6	0,12
Temizlikçi	6	0,12
İşçi	2	0,04
Toplam	51	1,00

Yukarıdaki tabloda da görüleceği gibi, araştırmanın yapıldığı tarihlerde Narlıdere’deki aile resisleri arasındaki işsizlik inanılmaz boyutlardadır (% 43). Bu grubu daha çok, “nerede iş çıkarsa oraya” giden ve iş bulamayan inşaat işçileri oluşturur. Ayrıca, kadınların emek pazarına katılımının son derece düşük olduğu ve ortalama hane büyüklüğünün 4.4 olduğu düşünülürse, bunun ne denli ağır bir yoksulluk anlamına geleceği, kolayca tahmin edilebilir.

Aile, ek odada 3 ve yan evde 6 olmak üzere 9 nüfuslu. 46 yaşındaki kadın, eşi , 3 kızı (yaşları, 13, 17, 19), 1 oğlu (yaşı 15) ile yaşıyor. Yan taraftaki ek odada ise 29 yaşındaki oğlu, eşi ve 3 yaşındaki kızı ile kalıyor. Evde çalışan tek kişi arasına seraya giden teyze. Eşi ve evli oğlu inşaatçılar, ama şu an iş yok. Eşi 7 senedir işsiz. Sosyal güvenceleri yok. Kadın seraya gittiğinde, 4 milyon TL yövmiye alıyor (18).

Evde anne baba ve üç çocuk olmak üzere 5 kişi yaşıyor. yalnızca erkek çalışıyor; mesleği boyacılık. “Nerede iş çıkarsa orada çalışmaya” gidiyor (7).

11 kişilik bir aile. 65 yaşındaki kadın, 2 oğlu, 2 gelini ve 6 torunu ile birlikte yaşıyor. İlk geldiklerinde eşi ve çocukları inşaatta çalışıyorlarmış. Şu an eşi hayatta değil. Kadının yaşlılık kağıdı var. Oğullarından biri İzbeton’da şoförmüş, çıkarılmış, şimdi, mandalin topluyor. Diğer oğlu hurdacılık yapıyor, onu da “zabita kovalıyor...Bir gün aç, bir gün tok” (15).

Kadın, 50 yaşında, eşi 52 yaşında. Evli oğlu ve onun eşi kendisiyle birlikte kalıyor. Ayrıca bekar üç oğlu, bekar kızı ve eşi ile evde sekiz kişi yaşıyorlar. Evli oğlu 25 yaşında, 3-4 yıldır inşaatçılık yapıyor. Bekar kızı 20 yaşında ve oğulları 15, 16, 17 yaşındalar. “Ev temizleme işi

önerdiler, kendime tutmadım". Bahçe işlerinde çalışmış. Önceden inşaatçılık yapan eşi rahatsız olduğu için şimdi çalışmıyor. Evli oğlu 3-4 yıldır inşaatçılık yapıyor. Evde çalışan iki kişi var. Biri evli oğlu, Çeşmealtı'nda bir inşaatta çalışıyor. Sürekli bir iş değil. Diğeri ise bekar kızı, Konak'ta bir çanta atölyesinde çalışıyor. İkisinin de kazandıkları ancak kendi ihtiyaçlarına gidiyor. Kadının yeşil kartı var, ölen ablasının nüfus cüzdanını verdikleri için yaşı 65 görünüyor. 3 sene önce ameliyat olmuş, ayrıca kireçlenme rahatsızlığı var. Bu yüzden artık bahçeye çalışmaya pek gidemiyor. 2-3 sene önce demircide çalışan oğlu "kötü arkadaşları yüzünden" cezaevine girmiş, 5 aydır dışarıda fakat çalışmıyor. Kadın çocuklarına kızgın, benim çocuklarım çalışmaz, diyor. Çok sinirliler, birşey desem ya beni vuracaklar, ya kendilerini kendini vursa, acıyı yine ben çekerim. Benim acımı onlara ver, ama onlarınkini bana verme, diyorum. İnsanın çocukları olmazsa anne- babayı anlamaz (14).

Erkek, iki eşi. Evde 9 kişi yaşıyor, erkek, 2 eşi, 4 oğlu, gelin ve torun. erkek 53 yaşında, 1. eş 48 yaşında, 2. eş 40 yaşında, 3. oğul 15 yaşında, 4. oğul 12 yaşında, torun 5 yaşında. Erkek, mandalina toplamada çalışmış, inşaat işçiliği yapmış ancak, 4 yıldır işsiz. Birinci eş hiç çalışmamış, şimdi hasta. İkinci eş çalışmıyor, en büyük oğlu ve ikinci oğlu simit satıyor. Gelin çalışmıyor. Evde sadece iki kişi çalışıyor, simit satıyorlar. Yeşil kart dışında hiç bir sosyal güvenceleri yok. Ayda yaklaşık 200- 250 milyon lira giriyor eve (51).

Aile reislerinin ilk yaptığı işlere bakıldığında, yine % 48 ile inşaat işçiliğinin ilk sırada yer aldığı düşünülürse, inşaat işçilerinin, artık çalışabilir durumda olmayanlar ve "usta" olup, inşaat şirketlerinden emekli olabilenler –ki, bunların da çok az sayıda olduğu görülmüştür- dışında, hemen tamamının işsiz olduğu gibi bir sonuç çıkmaktadır. Büyük şirketlerde de olsa, inşaat işlerinde nasıl "sigortalı" olunduğu, ve ücretler, aşağıdaki örnekte görülebilir:

Kadın ile görüşmeye başladığında eşi kahvehanedeydi, iş bulmak için genellikle kahveye gidildiğini belirtiyor. Bir süre sonra, eşi de görüşmeye katıldı. Kadın, dışarıya el işi, iğne oyası, dantel yaparak katkıda bulunuyor. 3-4 yıldır bu işi yaptığını söylüyor. Eşinden başka çalışan yok evde, eşi de şu anda işsiz. Eşi anlatıyor: "sigortam yok, yeşilkartım var. Keşke sigortamız olaydı. Yeşilkartla doktora gitmedik ama sağlık ocağına gittik... her semtin kahvehanesi var. iş olursa götürüyorlar. Yeniköy'de, Narlıdere'de işçi kahveleri var. Seferihisar, Urla, Güzelbahçe'ye sabah 8'de işçi götürüyorlar. Bir tarafını kırınca hemen 2-3 günlük sigorta yapıyorlar... 20 yıldır bu işi yapıyorum sigortam toplam bir yıl çıkmaz. Bir günlük işte kimse sigorta yapmaz. Özdilek'te çalıştım bir hafta iskele kurduk. Kemeri bağlayın diye bile kimse sormadı. İki kişi iskeleden düşüp öldü. Ayna cephe birinin başına düştü hala hastanede yattıyor." Özdilek ustaya 15 amealıya 10 milyon yövmiye veriyor. 40 günde 10 gün işe gittim" (26).

Tabii, halen işi ve sosyal güvencesi olan ve örneklerde görülenlerden "çok daha şanslı" aile reislerinin de olduğu belirtilmelidir. Ancak, gelir düzeyi ve hane büyüklüklerine bakıldığında, aynı şeyi söylemek pek de kolay görünmüyor:

Evde 9 kişi yaşıyor, anne, baba, 5 kız, 2 erkek çocuk. Baba 50 yaşında, Anne 41 yaşında. En büyük kızları 21 yaşında, büyük oğlu 16 yaşında, 2. kız 17 yaşında, 3. kız 13 yaşında, 4. kız 11 yaşında, 2. oğul ve 5. kız ikizler, 8 yaşındalar. Erkek, 20 yıldır inşaat işçiliği yapıyor, 2 yıl önce SSK dan emekli olmuş, 2 yıldır kardeşiyle inşaat işine devam ediyor. Kadın çalışmıyor. Kadınların çalışmasına izin verilmiyor, ve onlar da istemiyor. Evde sadece baba çalışıyor. Ayda eve 300-400 milyon civarında para giriyor. Bütün ailenin sosyal güvencesi var (SSK) (39).

Önceleri inşaat işçiliği yapıp, şimdi çalışabilir durumda olmayanlar ise, artık “yaşlılık aylığı” alanlar ve, yine çoğu zaman inşaat işçiliğinin getirdiği sağlık sorunları ya da yaralanmalar sonucu işini kaybedenlerdir:

4 kişilik ailede (40 yaşında karı- koca ve 11, 15 yaşında iki çocuk) çalışan kimse yok. Erkek, inşaatta kaza geçirmiş sonra kalp krizi geçirmiş. Kadın da kocası ile ilgilenmek zorunda olduğundan ve kendi rahatsızlığından ötürü çalışmıyor. Yaklaşık 5-6 yıldır çalışmıyorlar. “Eş-dost sayesinde geçiniyoruz” (3).

Önceleri, inşaat işlerinde, ve pancar toplama gibi işlerde çalışıyormuş. Ayrıca köylerde 2-3 yıl arayla 8-9 yıl çobanlık yapmış. Erzincan da bir kavga sonucu yaralanmış, geçirdiği operasyondan sonra çalışmamış. 26 yaşındaki oğlu geçen yıl askerden dönmüş ancak 1 yıldır işsiz. Evin geçimini 19 yaşındaki oğlu sağlıyor. Çapa, bahçe işlerinde çalışmış. Şimdi ise Narlıdere ve İnciraltı’nda çöp toplayarak alenin geçimini sağlamaya çalışıyor. Bu işi yapmaktan utandığı için geceleri çalışıyor; çöplerden plastik, demir ve teneke gibi maddeleri toplamaya çıkıyor. Elde ettikleri gelir ancak günlük ihtiyaçlarını idare ediyor. “Çocuklar iş bulursa karnımız doyuyor.” Yeşil kartları var. Ancak sadece muayane için kullanabildiklerini, ilaçlar için faydasının olmadığı ifade etmekte. “Geçen gün tansiyonum çıktı. Doktor 34 milyonluk ilaç yazdı. Ancak satın alamadım. Emekli bir komşunun sağlık karnesi aracılığı ile alabildim.” Bu yıl 3 kez devlet yardımı almış. Yılbaşından önce 40 milyon TL, Bayramda ise iki kez 25 milyon TL almış. Ayrıca, oğlu Yeşilyurt Devlet hastanesinde ameliyat olunca kaymakamlığa müracaat etmiş ve 600 milyon TL hastane faturası devlet tarafından ödenmiş (11).

Evde 7 kişi yaşıyor. Kayınpeder, kayınvalide, erkek çocuk, eşi, 2 çocukları ve bir bekar erkek kardeş. Görüşülen kişi gelin. Eşi 26 yaşında aşçı, Balıklıovada bir lokantada çalışıyor. İşe yeni girmiş ve maaşını bilmiyor. Daha önce Narlıdere’de lokantalarda çalışmış. İlkokulu bitirdikten sonra ayakkabı boyacılığı yapmaya başlamış. 14 senedir usta aşçı olarak çalışıyor hep sigortasız çalışmış. Eşi haftanın 7 günü çalışıyor. İşini kendisi arayıp bulmuş. Kayınpeder şu anda hasta ve felçli. 65 yaş emeklisi üç aylık 70 milyon emekli maaşı alıyor. Hep İzmir’de inşaatlarda çalışmış. Ailede herkesin yeşil kartı var. Bu mahalledeki sağlık ocağına gidiyorlar. Çok memnunlar muayene ücreti olarak 1 milyon veriyorlar. Kayınbirader daha önce pazarda çalışıyormuş. 2 senedir yazın Bodrumda fotoğrafçılık yapıyor (13).

Kadınların özellikle sera ve mandalina bahçelerinde çalıştığı Narlıdere’de, eve, oya, dantel örmek gibi, iş almak yoluyla ya da mandalina bahçeleri dışındaki sezonluk işlerle emek pazarına katılım, diğer gecekondu alanlarından çok daha düşüktür. Buna bağlı olarak da, Narlıdere gecekondualarında ev kadını oranı oldukça yüksektir. Burada, özellikle çocuklu kadınlar üzerinde işleyen cinsiyete bağlı iş bölümü, ve cinsiyetçi değerlerin de etkili olduğu belirtilmelidir:

Kadın, Narkent’de çaycılık yapıyor. Erkek, iki senedir askeriye’nin inşaatlarında “inşaatçılık”. Hırsızlık olayları yıkımlar sonrasında artınca yukarıdaki kooperatif inşaatlarında (Yeniköy tarafında özel inşaatları kastediyor) çalışan kızının çalışmasına izin vermemiş. “Evde oturup, beklemesini uygun” görmüşler. Kızı için “evi bekliyor gece gündüz. Gündüz kimse yok. Küçük okuyor. Oğlan Bolulu Hasan Ustada tatlıcıda çalışıyor. ...” (33a).

Erkek 45, kadın 40 yaşında. 3 çocuklu bir aile. Erkek “ne iş olsa yapıyor, pazarda çiğ köfte satıyor, duvar ustalığı yapıyor”. Kadın dışarıda hiç çalışmamış. “konfeksiyon gibi sigortalı bir iş olsa belki çalışabiliriz ama çocuklar ortada kalır zor olur” Yeşil kart var ama sigortaları

yok. 21 yaşındaki oğlunun yaklaşık üç yıllık sigortası var, Görsel yayınlarda kitapçılık yapıyormuş, İncir altındaki Turkuaz Café'de çalışmış (49).

"Diyarbakır'da çobanlık yapıyordum. İş bulamadığım için Ankara'ya gittim ve şoför olarak çalıştım." Karayollarında bir taşeron firmasında 1 yıl silindir operatörü olarak çalışmış. Yeşilmen inşaat şirketinde çalışmış. Şimdi işsiz. Eşinin ve annesini çalışmasına karşı olduğunu belirtiyor. Yeşil kartları yok ancak en kısa zamanda başvuru yapacaklarını ifade etmiştir (10).

Hanede 9 kişi yaşıyor. Karı- koca, 1 erkek, 1 kız çocuk, kocanın iki erkek kardeşi, büyük erkek kardeşin eşi ve çocuğu. Evde 3 kişi çalışıyor, kocası ve 2 erkek kardeşi. Kocası bekçilik yapıyor, asgari ücretle çalışıyor. Kardeşlerden büyüğü nakliyecisi, küçüğü hamal, ikisi de yevmiye ile çalışıyormuş. *"onların kazancı ancak kendilerini karşılıyor, kocanın maaşı da bizim aileye"* diyor kadın. Hepsinin de işyeri Konak'ta, otobüsle gidiyorlar, *"yol çok pahalı oluyor"*. Kadınlar çalışmıyor, kocaları izin vermiyor. Zaten onlar da çalışmak istemezmiş (34).

Kadın ve erkek, tarım ve hayvancılıkla uğraşmışlar, şu anda çalışmıyorlar. Sosyal güvenceleri yok Küçük oğlu DEÜ hastanesinde işçi olarak çalışıyor. 12 yıldır bu işi yapıyor, daha önce başka bir işi olmamış, sigortalı, asgari ücret alıyor. Büyük oğulları Pınar-yem de çalışıyor, sigortalı, asgari ücret alıyor. Eşi çalışmıyor, Karısının çalışmasına izin vermiyor, o da çalışmak istemiyor (42).

Erkeğin mesleği inşaat işçiliği, 3 yıldır işsiz, sigortası dolmamış. Kadın çalışmıyor, *"erkekler izin vermiyor"*. Büyük oğul 10 yıldır Balçova' da bir yufkacıda çalışıyor, sigortası yok. Gelin 21 yaşında, çalışmıyor (çocuklardan vakit bulamıyor). 2. oğul 4 yıldır aynı yufkacıda çalışıyor. 3. oğul da 1 yıldır yufkacıda çalışıyor. Kız çalışmıyor, abileri izin vermiyor (37).

Çalışan evli kadınlar, ev temizliği ve sera ve bahçe işleri yaparken, bekar genç kadınlar da daha çok, Kemeraltı'ndaki konfeksiyon atölyelerinde çalışmaktadır. Bekleneceği gibi, bu tür işlerde, sosyal güvencenin olması çok nadirdir. Aşağıdaki örneklerde, ailenin diğer üyeleri ile birlikte, kadınların da yaptıkları işler görülebilir:

İzmir'e geldikten sonra, Güzelbahçe'de bir marangozda sigortasız olarak çalışmakta. Evin hanımı, aile bütçesine katkıda bulunabilmek için Hatay'a hafta'da iki kere ev temizliğine gidiyor. Evin hanımı kendisi açısından *"çalışmanın güzel"* olduğunu söylüyor. Ancak eşi gibi herhangi bir yerden sigortası yok. Aile reisi ve eşi dışında evde çalışan kimse yok (1).

Kadın, eşi vefat ettikten sonra ailenin geçimini sürdürmek için çalışmak zorunda kalmış. Evde çocuk bakmış ancak ulaşım sorunu nedeniyle bu işi sürdürememiş. Bu yüzden bu işi bırakmış. Şimdi ise Narlıdere 'de ev temizliğine gidiyor. Ailenin yeşil kartı var ancak bu kartın ilaç alımında hiçbir faydası olmadığını söylüyor (9).

Babası, inşaatlarda ustalık yapıyor. Ancak şimdi işsiz. Dilek ise Kemeraltı'nda bir tekstil atölyesinde çalışıyor, 14 yaşında çalışmaya başlamış. Haftanın altı günü çalışıyor. Haftada 50 milyon Lira alıyor, sigortası yok. *"Kemeraltı'nda-çalışanların %80'i sigortasız, asgari ücretle çalışıyor"* diyor Dilek ve işinde ustalık aşamasına geldiğini belirtiyor. *"Benim ve kız kardeşimin Yeşilkartı var, babamın ise yok... Şimdiki işimde akşam 7'ye kadar çalışıyorum. 8 buçuk 'da evde oluyorum, Konak'dan otobüsü kaçırdığım zaman iki vasıta ile geliyorum."* (46).

Bir oğlu 28 Kemeraltı'nda konfeksiyon atölyesinde çalışıyor. Çıraklıktan başlamış işe, şimdi usta. Haftanın 6 günü çalışıyor. Haftalık ücreti ise 70 milyon Lira ve sigortasız. İş sürekli değil, eşi ise çalışmıyor. Üçüncü oğlu Kars'ta asker. Bekar olan kızı, Çocukluğundan bu yana pek çok işte; lokanta, pastane, muhasebe bürosunda çalışmış. Bir aydır işsizmiş ve bugüne kadar hiç sigortası olmamış. *"En son Narlıdere'de bir"*

pastanede çalışıyordum. Öğlen 1'den gece 3'e kadar, haftanın 7 günü çalışıyordum. Haftada 35 milyon Lira veriyorlardı, ben de en sonunda bıraktım". Kocasını inşaat ustasıymış. "Yaşlandı artık, çalışmıyorum". Yeşil kartı var (45).

19 yaşındaki büyük kız kardeşi, seralarda çalışıyor. Haftalık kazancı 30 milyon lira. Eşi askere girmeden önce elektrikçide çalışıyormuş. Kayınpederi de geçici işlerde, arasıra da seralarda çalışıyor. Hepsisi sigortasız çalışıyor (25).

Erkek, börek ve simit satarak geçimini sağlıyor. Fırından alıp, Narlıdere'de el arabası ile veya tepsiyle satıyor. Daha önce inşaat işçiliği yapmış. Sigortası yok, Yeşilkartı var. Kızları, şimdi Çankaya'da gelinlik diken bir konfeksiyon atölyesinde çalışıyor, ayda 100 milyon Lira alıyorlar. "Henüz makine kullanamıyorlar". Haftanın beş-altı günü işe gidiyorlarmış. Sigortalan da yok. "Bir meslek öğreniyorlar". Kadın çalışmıyor. Daha önce mandalina bahçelerine meyve toplamaya gidiyormuş (47).

Kadın sigortasız, bahçe işlerine iş oldukça gidiyor, gündelik 4-5 milyon arasında. İşleri tanıdık çevrenin haber vermesiyle bulduğunu şimdi iş olursa gelip çağırıldıklarını söylüyor. Erkek de sigortasız, inşaatlarda iş bulursa gidiyor. İş bulmak için kahvede beklediği belirtiliyor. Afyon'un Karşıyaka köyünden dört yıl önce ilk geldiklerinde erkek, 1-2 ay inşaatlarda sürekli iş bulabilmiş ve çalışmış. Şimdilerde "3 gün çalışırsa 10 gün boşta" olduğunu söylüyor. Geldikleri yerde de iş sorunlarının olduğunu ve "karınlarını doyuracak kadar" geçim imkanı olduğunu belirtiyorlar (28).

4 kişilik bir aile. Kızları 16, oğulları 14 yaşında. Evde sadece kadın, bir fırında haftanın 6 günü çalışıyor. "Şimdi askeri ücret alıyorum". Temizlik ve mutfak işleri yapıyor. Beş yıldır sigortası var. Eşinin sigortası yok. Şu anda işsiz. İş buldukça çalışıyor. İlk geldiklerinde bir ay işsiz kalmış, bir arkadaşları inşaatla iş olduğunu haber vermiş ve sonrasında da inşaatlarda iş buldukça çalışmış. İş bulmak için kahveye gidiyor (29).

Burada, kadınların emek pazarına katılımının son derece sınırlı olduğunu ve yaptıkları işlerin niteliğini gördükten sonra, bir kadının, "informel iş girişimi"ne de bir bakmak, daha çok "informel" sektör ile birleştirilen gecekonducuların, bu alandaki sınırlılıklarına dair de fikir verebilir:

Kadın, temizliğe veya bahçe işlerine gidiyor. Saat 8:30-17:30 arasında çalışıyor. Ev temizliğinde 18-20 milyon bahçe işlerinde 5 milyon günlük kazancı. Ancak iş her zaman olmuyor. Alsancak'a ev temizliğine gidip gelirken orada gördüklerini alıp Narlıdere pazarında satmayı düşünmüş ve belediyeye başvurup pazar yerinden yer almış. Önceleri ücretin yüksek olmadığını satış yapamasa da sorun olmadığını söyleyen kadın, şimdi kapalı pazar yeri için çok para (1,5 milyar) istendiğini ve günlük olarak ayrıca bir miktar para yatırılması gerektiğini belirtiyor. İşleri arkadaşlarının aracılığıyla bulmuş önceleri şimdi ise "onlar gelip buluyorlar" diyor. Erkek, Narlıdere'de bir demircide (7-8 yıldır aynı iş yerinde) haftalık 50 milyona, sigortalı olarak çalışıyor. İşi arkadaşının aracılığıyla bulmuş. İşyerine bisikletle gidip geliyor (32).

Örneklerde de görüleceği gibi, SSK (% 18), Bağ-Kur (% 4) ve Emekli Sandığı (% 2) gibi kurumlara bağlı olmadan çalışıp, sosyal güvencesi olmayanlar çoğunluktadır (% 51). Diğer yandan, Narlıdere'de, Yeşilkart sahibi ailelerin oranı oldukça yüksektir (% 25). Hiçbir sosyal güvenceye sahip olmayan ve Yeşilkartlı ailelerin toplam içindeki payı % 76'dır. Ancak, belirtilmelidir ki, SSK'lı olmak, her zaman, işverenin sağladığı bir güvence

değildir; çalışanların, SSK primlerini kendilerinin yatırdığı da bildirilmiştir. Ayrıca, belirli bir süre sigorta ile çalışıp, primlerini yatıramayanların da olduğu belirtilmelidir.

Evde 8 kişi yaşıyor. Anne, 4 erkek kardeş ikisi evli, bir çocuk. Annesi 62 yaşında. Eşi ev kadını, okuma yazma bilmiyor. Görüşülen erkek, 165 milyon lira maaş ile Balçova Kipa'da 8 aydır temizlik görevlisi olarak çalışıyor. 15 yıldır çalışıyor ama 1.5 yıllık sigortalı. İnşaat sektörü durgun olduğu için iş olmadığını söylüyor. Kipa'da çalışmadan önce ise 2 sene İstanbul'da, 3 sene Konya'da, ve Uşak'ta sıva-badana işinde çalışmış. 27 yaşındaki erkek kardeşi, ilkokul mezunu Dokuz Eylül Hastanesinin karşısında bir lokantada 1 senedir temizlik elemanı olarak çalışıyor. 13 yaşından itibaren çalışıyor. Diğer erkek kardeş, 22 yaşında, ilkokul mezunu, Üçkuyular'da berber dükkanında 100 milyon lira maaş ile çalışıyor. Daha önce ayakkabı boyacılığı yapmış 12 senedir berber çırağı olarak çalışırken şimdi ustalık yapıyor. En küçük erkek kardeşi, 18 yaşında, ilkokul mezunu, kemertinde bir lokantada garson olarak 100 milyon lira maaş ile çalışıyor. Sigortasız çalıştığı için eve getirilen ortak paradan sigortasını ödüyor (12).

Şimdi evde çalışan kimse yok. Erkeğin mesleği inşaat işçiliği. İzmir'e geldiğinde, bu işi yapmış. Bir ara 1994'te 1 yıl Narlıdere Belediyesi'nde çalışmış. 2001 Nisan'da işten çıkarılmış. Sigortası tamamlanmadığı için yararlanamıyormuş. Anne bir süre Kaymakamlık ta halı dokuma işinde çalışmış, başka bir iş yapmamış. Şu an arasına çıkan günlük iş ve borçlarla geçiniyorlar (41).

Erkeklerin inşaat işlerinde, kadınların da ev temizliği ve sera, bahçe işlerinde çalıştığı Narlıdere gecekondualarında, çalışan çocuklar da bahçe işleri ya da hurda, kağıt toplama işleri yapar. Örneklerde, diğer aile üyelerinin yanında, çocukların yaptıkları işler de görülebilir:

İşini sorduğumuzda: "Şimdi boşum" diyor erkek. "Olsa inşaatta çalışacağım hanım bahçeye gidecek. Şimdi çağırırlarsa haftada bir veya iki sefer gidiyor. Bahçede yevmiye 5-6 milyon Lira, kasacılık 4 milyon. Bazı günler yağmurun altında çalışıyorduk. Bahçe sahibi de haklı tabii, ama buna göre yevmiye de çok düşük. Çocuklar da çalışıyor. Gün var elleri boş geliyor, gün var birkaç kuruş getiriyorlar. Hurda kağıt toplamaya gidiyorlar." Hurdaları Narlıdere'de, çöplerin içinden topluyorlarmış. Çocukların topladıkları Narlıdere'de bir hurda deposunda toplanıp fabrikalara gönderiliyormuş. Baba Narbel'de, Narlıdere'de, Gaziemir'de ve İzmir'in daha pek çok yerinde inşaatlarda çalışmış, Kalifiye değilmiş, "iki yıldır iş yok" diyor. Şu anda Bursa'da asker olan oğlunun dönünce işçi olarak lokantada çalışabileceğini söylüyor. Erkeğin daha önce tarım sigortası varmış. Ödeme yapamadığı için önce ceza gelmiş. Cezasını ödemiş. Ancak sonra ödemeyi bırakmış. Şimdi Yeşil kartları var (44).

Erkeğin mesleği inşaat işçiliği ancak 3 yıldır işsiz. Sigortası tamamlanmamış, yararlanamıyorlar, emekli de olamıyor. Yeşilkartları var. Kadın çalışmıyor, hasta. Ancak çalışmayı istiyor. İlk geldikleri zaman 3 yıl bahçelerde mandalin toplama işinde çalışmış. "Bu halimle bahçe işine gidemem ama bir fabrika olsa çalışırım" diyor. Birinci oğul bir süre boyacılık yapmış, daha sonra 1-2 yıl lokantada garsonluk yapmış, ancak 2 yıldır o da işsiz. İkinci oğul 15 yaşında, ilkokul 5. sınıfta okuyor. Haftanın bazı günleri ayakkabı boyacılığı yapıyor. Öğretmeni anlayış gösteriyor. Evdeki tek gelir kaynağı o. Ayda 30-50 milyon kazanıyor (36).

Narlıdere'ye göç süreçlerini incelediğimiz bölümde de belirttiğimiz gibi, kışın mandalina bahçelerinde çalışmak üzere gelen ve kirada oturan mevsimlik işçiler de vardır.

Bunlar, tarla sahipleri ile her hangi bir sözleşme olmaksızın, “nasıl olsa iş buluruz” düşüncesi ile Narlıdere’ye gelir.

Aile 7 kişi, anne, baba, 4 kız, 1 erkek çocuk. Baba 36 yaşında , Anne 35 yaşında, 1. kız 13, 2. kız 10, 3. kız 4, 4.kız 3, oğulda 7 yaşında. Çocukların hiç biri okula gidemiyor, parasızlıktan. Erkek, ne iş bulursa onu yapıyor, çoğunlukla mevsimlik bahçe işi. Anne babayla aynı işi yapıyor. Şu sıralar işsizler. Her yıl geldikleri bahçenin sahipleri bu yıl başka işçiler almış. Kışı ara sıra buldukları günlük işlerde geçirmişler. Sosyal güvenceleri yok. Ayda eve en fazla 40-50 milyon TL. para giriyor Yazları da memlekette akrabalarının yardımıyla geçiniyorlar (40).

Hemen yukarıdaki örnekteki gibi, bu kesimin işsiz kalması, özellikle, Narlıdere’de yerleşmiş olanlar arasındaki işsizliğin çok fazla olması ile ilişkilidir. Buraya geldikten kısa bir süre sonra Yeşilyurt Devlet Hastanesinde hasta bakıcı olarak işe girmiş, şimdi emekli olan ve eşi ara sıra bahçe işine giden bir erkeğin ifadesiyle: “[Eşim] gittiği zaman 5.000.000 TL. yevmiye alıyor... Doğulular 2-3 milyon desen gidecek... fiyat kırıyorlar” (38).

Çalışanların, işyerlerinin semtler itibarıyla dağılımı incelendiğinde Narlıdere’de çalışanların oranı, % 48’dir. Narlıdere’yi, % 10 ile yine yakın mahallelerden, Balçova izlemektedir. Her ne kadar, “nerede iş çıkarsa orada çalışmaya” gidenler olsa da, bu değerler, çoğunun, sakini oldukları Narlıdere’ye yakın yerlerde çalışmayı tercih ettiğini gösterir. Ancak, Narlıdere’deki işyerlerine göre, gecekonduların coğrafi konumu göz önüne alınırsa bu, yaklaşık 30- 35 dakikalık yürüme mesafesi demektir. Ve, işyeri Narlıdere’de olanların çoğu, işe yaya gidip gelir. Gelir düzeyleri yukarıdaki örneklerde görülen çalışanlar için, ulaşım maliyetlerinin çok ciddi bir gider olacağı açıktır. Çeşme, Balıklıova, Urla- Çeşmealtı gibi, Narlıdere’ye 30 ile 90 km mesafelerdeki yerlerde, daha çok inşaat işlerinde çalışanlar ise, işverenin sağladığı servis araçları ile gidip gelmektedir.

Emek pazarına katılımın ve gelir düzeylerinin niteliği düşünüldüğünde, çalışanların gelecekleri konusunda hiç de umutlu olmamaları, son derece doğaldır. “...yaşlandııkça rezil olduk, keşke öleydim” (35). Tabii, kentte böylesine umutsuz olmaları, gelecekleri ile ilgili neleri tasarladıkları, bekledikleri ya da göç ettikleri yere dönmeyi düşünüp düşünmedikleri sorularını getirebilir akla. Mekansal süreçleri ve mülkiyet durumunu inceleyeceğimiz sonraki bölüme, bu sorulara verdikleri cevaplara bir göz atıp geçmek isteriz:

“...mal- mülk kalmamış memlekette... bir aileyle düşmanlık var...gitsek de buradakinden daha rezil oluruz... zaten istesek te hangi parayla çıkıcaz?” (37).

" bir evimizi bize bıraksınlar, birde şu yolları düzeltip su işini halletsinler yeter, devletten başka bişey beklemiyorum" (38).

"...düzenli bir iş...Az olsun, maaşım olsun... iş nerede ben orada yaşamaktan bıktım, ben de bir yere yerleşeyim, ben de evimi yapayım istiyorum, bıktım bu açlıktan". Hiç devlet yardımı almamışlar, bir kere başvuruda bulunmuş, kadın. " Kocan genç, çalışsın" demişler. Yaşama dair hiç umudunun olmadığını belirtiyor (40).

Annesi, Diyarbakır'ı seviyor ve dönmek istiyor. Babası ise, dönmek istemiyor. Kızı da, "Hayır" diyor, "Orada da sorun çok" (43).

Memlekete dönmeyi düşünmüyorlar. Hem çocuklar istemiyor, hem de ev ve toprakları yok. Zaten çok fazla akrabaları da kalmamış orada. Yardım da gelmiyor. En büyük beklentisi su sorununun çözülmesi ve tapularının verilmesi. "Her şey zamanla olur ama susuz olmuyor. Tapu da lazım ki evi başımıza yıkmasınlar" (51).

3.5.5. Mekansal Oluşum: "Yıkım olur diye geceyi gündüze kattık...insan çok çekince gözü birşey görmüyor"

İzmir anakent sınırları içinde, imar affı yasalarına dayanarak hazırlanmış olan ıslah imar planları sınırlarının dışında ve ağırlıklı olarak son yirmi yıl içinde oluşmuş gecekondu bölgeleri içinde, Narlıdere gecekondu bölgesi, diğerlerinden üç noktada farklılaşmaktadır.

Diğer gecekondu bölgeleri, kentlilerin büyük bölümü tarafından çoğunlukla bilinmeyen, görülmeyen alanlarda oluşmuşken, Narlıdere gecekondu kentlin batı aksında, körfeze bakan güney yamaçlarda gelişmiştir. İzmir-Çeşme yönünde giderken, yoldan kolaylıkla algılanabilen bu gecekondu, bir önceki dönemin gecekondularına eklenerek gelişmiştir. Bu konumsal özellik, bir de Konak İlçesi'nin Cennetçeşme gecekondu bölgesinde vardır.

Narlıdere gecekondularının, diğer bölgelerden ikinci farklılığı ise, hemen güney bitişiğinde hızla çok katlı lüks apartmanların yapılıyor olması ve rantın hızla artıyor olmasıdır. Tıpkı gecekondu gibi, bu apartmanlar da çok eğimli yamaçlarda inşa edilmektedir. Aslında gerek bu bölgenin sahip olduğu yüksek eğim ve topoğrafik özellikler, gerekse bu özelliğe aykırı yapılaşma biçimi, kimi bölgelerde gözle bile algılanabilen heyelan riski ve zemin sorunlarıyla birleşince, oluşagelen bu konut alanının fiziki çevre kalitesi ve güvenliği tartışılır olmaktadır.

Narlıdere gecekondu bölgesinin, diğer bölgelerden son farkı ise, büyük bir gecekondu dönüşüm projesinin bugün bölgede uygulanıyor olmasıdır. Ayrıntılarıyla sonraki bölümlerde ele alınacak bu projeye dayanarak 2001 yılında, bu bölgedeki

gecekonduların 342 tanesi yıkılmış ve boşalan alan Narkent kooperatifine tahsil edilmiştir. Narkent kooperatifi, gecekondular için 11 er katlı 8 blok inşa etmiş ve gecekondular bu bölgelere taşınmıştır. Bu proje sonucu oluşmuş olan fiziki çevrenin kalitesi ve güvenilirliği de tartışılır bir görünüme sahiptir.

Narlidere gecekondularında yaşayanların % 71 ini, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgemizden göç edenlerin oluşturduğu ve % 84'ünün 1980 sonrasında Narlıdere'ye geldiği ve ailelerin yine % 71 inin doğrudan Narlıdere'ye gelip yerleştiği bir önceki bölümde aktarılmıştır. Hanehalkı görüşmesi yapılan 51 yapıdan, 36'sı hakkında bina yapım yılına dair bilgi edinilebilmiştir. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi, bu bölgede gecekonduların yapımı 1985- 89 ve 1990- 94 dönemlerinde yoğunlaşmıştır.

Tablo 3.5.6 Narlıdere'de bina yapım tarihlerinin dağılımı

Bina yapım yılı	Adet	%
1970-74	2	0,04
1975-79	2	0,04
1980-84	1	0,02
1985-89	18	0,35
1990-94	10	0,20
1995-99	2	0,04
2000...	1	0,02
Satın alınan/Kiralanan	15	0,29
Toplam	51	1,00

Alan çalışmalarının yapıldığı sırada (2002 Nisan- Mayıs), bölgede yeni inşaatların yapılmakta olduğu görülmüştür. Alan Çalışmalarının tamamlanmasından yaklaşık iki ay sonra, bölgede yeni yapılan 7 gecekondular yıkılmıştır (Cumhuriyet, 27 Temmuz 2002).

Aslında 1990'lı yıllarda bölgedeki gecekonduların sayısı daha fazladır. Narlıdere Belediyesi, Tapu Müdürlüğü ve alan araştırmasında elde ettiğimiz verilerin karşılaştırılması sonucu, 1996 yılında bölgedeki gecekonduların sayısının 681 adet olduğu tespit edilmiştir.

Anılan Dönüşüm projesi uyarınca, bölgede 342 gecekondular yıkılmış ve gecekondular Narkent bloklarına taşınmıştır. Bugün alandaki gecekonduların sayısının 447

olduğu göz önüne alındığında 108 gecekondunun 1996 sonrasında yapıldığı görülmektedir. Harita 3.5.2’de yıkılmış olan gecekondular, alanın güneybatısında “kahverengi” renkli olarak gösterilmektedir. Bugün bu alanda, Narkent kooperatifinin üyeleri için yapılmakta olan, çok katlı apartman inşaatları devam etmektedir. Harita 3.5.3’te “kırmızı “ ile gösterilen yapılar “tek katlı”, “mavi” ile gösterilen yapılar “iki” katlı gecekonduları belirtmektedir. Yıkılmış gecekonduların bulunduğu alanın güneyinde ise Narkent ve Narbel konut blokları yer almaktadır. Mevcut gecekonduların güney-doğusunda ve daha yüksek yamaçlarda yapılmakta olan çok katlı konut blokları da yine aynı haritada kolaylıkla görülebilmektedir.

Harita 3.5.3’ten de görüleceği gibi, bu gecekondular bölgesinde, yapıların çoğu (% 88) tek katlı ve çatılı yapılardır. İki katlı yapıların oranı % 9, üç katlı yapıların ise % 1 dir.

Tablo 3.5.7 Narlıdere’de gecekonduların kat sayısına göre dağılımı

Kat adedi	Bina sayısı	%
1 katlı yapı	401	0,88
2 katlı yapı	44	0,09
3 katlı yapı	2	0,01
inşaat	7	0,02

Çok eğimli arazide, kimi kez yaya olarak bile çok zor ulaşılabilen yamaçlarda yapılmış olan bu gecekondular, diğer bölgelerimizde olduğu gibi zaman içinde, “oda” ilavesiyle yapılmış, fiziki kalitesi genellikle iyi olmayan yapılardır. Hanehalkı görüşmesi yapılan 51 yapının % 86’sının “yığma-tuğla”, % 14’ünün ise “betonarme” olarak inşa edildiği saptanmıştır.

Bölgede hemen tümüyle konut yapıları yer almaktadır. 2002 yılı itibariyle perakende satış ve küçük ölçekli imalatın gerçekleştirildiği 5 adet yapı ve 4 adet depo yapısının varlığı tesbit edilmiştir.

Ağırlıklı olarak ekonomik ve fiziki yaşam çevresinin niteliği ile ilgili sorunların yaşandığı ve yaşayan ailelerin % 88'inin ev sahibi olduğu bölgede gecekonduların yapım öyküleri, diğer bölgelerimizle büyük benzerlikler içerir. 1981 yılında, Malatya'dan toprağı olmadığı için Narlıdere'ye göç eden bir aile;

Narlıdere'de 7 yıl kirada kalmışlar, sonra II. İnönü'de arsa satın almışlar. Evi, kendileri usta tutarak yaptırmışlar. Arsayı Tekel'de çalışan A.B'den almışlar. *"Heveslendik aldık, herkes yapıyordu, bizde para verdik aldık."* Bu kişi, evin içinde bulunduğu yakın çevredeki arsaları, burada yaşayan insanlara satmış. Evin tapusu yok. Ev 3 oda, 1 salon, tek katlı ve bahçeli. Elektrik ve kanalizasyon bağlı, sularını 5 ay önce bağlatmışlar. (2).

1988 yılında, işsizlik nedeniyle Ağrı'dan doğrudan Narlıdere'ye göç eden, 6 kişilik bir aile;

Hıca mahallesinde, 5- 6 ay kirada oturmuşlar. Bu alanda amcasının evi varmış, ev yapması için yer göstermiş. Kirada kalırken kendi imkanlarıyla evini yapmış. Daha sonra İzmir'e göç eden kardeşlerine de bu mahallede ev yapmalarına yardımcı olmuş. Kente geldiği zaman, arsa alacak parası yokmuş, mecburen gecekonduya sığınmak zorunda kalmışlar. Buraya geldiğinde her yerin zeytinlik olduğunu, daha sonra gecekonduların çoğaldığını, insanların gecekonduyu yapmak için çevreye zarar verdiğini söylüyor. Evlerinin arsaları için hiç kimseye ödeme yapmamışlar (5).

1986 yılında Ağrı-Diyadin'den, Narlıdere'ye göç eden 8 kişilik aile;

"Herkez burayı tercih etti, bizde tarlaları sattık geldik ve memleket ile bir alakamız kalmadı." Babası 16 yıl önce, arsayı Ağrı'lı hemşehrileri olan B.B'den 1 milyon 100 bin liraya satın almış. (Tarla 750 bin liraya satılmış, 300 bin lira da borç almışlar.) Babası ile birlikte, 40gün içinde evi yapmışlar. Yiğma, sıvalı, kiremit çatılı ve 3 odalı bir ev. Elektrik ve su bulunuyor, fakat su mutfaktaki çeşmeden tazyikli akmayınca bahçeye musluk taktırmışlar ve bulaşıkları orda yıkıyorlar. Başka yerde evleri yok, fakat Esentepe'de bir arsaları varmış ve ev yapmayı düşünüyorlar. *"8 kişi burada zor oluyor, evin bahçesi bile yok."* Aylık 85 milyon lira elektrik ve su parası, günde 3 milyon ekme parası ödüyorlar" (12).

1990 yılında, Ağrı'dan Narlıdere'ye göç eden 8 kişilik bir aile;

Çobanlık yaptıkları memleketlerini, geçim sıkıntısı yüzünden bırakıp gelmişler. *"Memlekette toprak olsaydı bırakıp gelmezdim, bir küçük evimiz vardı, artık o da yok."* Çocuklarına da iş imkanı olmadığını ekliyor. İlk önce eşi, burada oturan kardeşinin yanına gelmiş, 1 sene çalıştıktan sonra arsayı satın almış. Köyde koyunlarını satarak 8 çocukla birlikte göç etmişler. 1 sene bu mahallede kirada oturmuşlar. *"Ev temizleme işi önerdiler, kendime tutmadım".* *"Bahçe işlerinde çalışmış, aç da kahrım ama kirada oturmam"* demiş. Bir akraba usta tutmuşlar, önce 1 oda, 1 mutfak yapmışlar. 2-3 sene sonrada 1 oda eklemişler. *"Tavansız sadece çatı ile oturdum."* Şimdi iki odalı evde, tahta üzerinde muşamba suları evin arka duvarına vuruyor, nem yapıyor (14).

Aileleri 35 yıl önce (1967), Erzurum'dan İzmir'e geçim sıkıntısı nedeniyle göç etmiş olan ve kendileri 14 yıllık evli olan, 3 çocuklu bir aile;

Daha önce okulun orada kirada oturmuşlar. Erzurum’lu olan ev sahibi de aynı mahallede oturuyormuş. Bu evi 8 yıl önce (1994) eşi ve kardeşi ile birlikte yapmışlar. Akrabaların komşuların yardımıyla, 1 haftada 1 oda, 1 mutfak yapmışlar. “*Yıkım olur diye geceyi gündüze kattık*”. “*Yıkımdan korkmuyormuydunuz*” diye soruyoruz, ev sahibinden çok çektiğini söylüyor ve “*insan çok çekince, gözü bir şey görmüyor*” diyor. Tapuları yok, buralar bir adamınmış, tüm mahalleli gidip konuşmuşlar. Eşinin kardeşleri de burada ev sahibi, bir tanesi Narlıdere’de kirada oturuyor. Kooperatifi istemiyor, “*müstakil daha rahat, yüksek binalar tehlikeli çocuklar için*” diyor. Elektrik , suyu yeni vermişler, kanalizasyon var (19).

1988 yılında, kan davası nedeniyle, Ağrı-Doğubeyazıt’tan, İzmir’e göçeden 9 kişilik aile;

14 sene önce, kaynının oğlu birini vurmuş, kan davası yüzünden göç etmişler, köyde hayvancılıkla geçiniyorlarmış, hala tarlaları var. İlk geldiklerinde 2 ay, Güzelbehçe’de kirada oturmuşlar, sonra buranın eski muhtarından arsa satın almışlar. Arsayı köyde satıkları koyunların parası ile satın almışlar. Önce inşaatçı damatlarının da yardımıyla 1 oda yapmışlar, sonra 2 oda eklemişler (20).

Ekonomik nedenlerle, 1986 yılında Yozgat’tan Balçova’ya 1990 yılında da Narlıdere’ye gelen 4 kişilik bir aile;

Evlerinin olduğu yeri, bir tanıdıkları göstermiş. Hiç kimseye para vermemişler. Ancak yeri gösteren tanıdıklarının onlara borcu varmış, sonra da bu borcu ödememiş, “ona saydı herhalde” diyor. Önce 1 oda yapmışlar, sonra parça parça eklemişler. “*yaparken korkmadınız mı*” diyoruz. “*Korkunun ecele faydası yok. Bir kere yıkarlarsa, ikinciyi bayrama, seçime denk getiriyoruz*” diyor. Evi, derenin yamacında heyelan tehlikesi yaşıyorlarmış. Komşularının evi, 2-3 kez yıkılmış. “*Şimdiki aklım olsaydı, gelip gecekonda yapmazdım, imarlı daire alırdım, buraya daha çok para gitti*” diyor. Suyu ortak kullanıyorlar, elektrikleri varmış, ancak şantiye elektriği gibi ücretlendirildiğinden hayli yüksek faturalar ödüyorlarmış (24).

Evlerinin yapım sürecinde, “yıkım”ı yaşayanlar da vardır. 1978 yılında, Narlıdere’ye Diyarbakır’dan, ağabeyinin yanına iş bulmak için gelip, evlenip bu bölgeye yerleşen, 5 kişilik bir aile;

“*Boş bir arsayken, aynı memlekette insanlar, ‘buraya gel, burası boş, sen de buraya yerleş’ dediler. Kime ait olduğunu bilmiyoruz, soran olmadı ‘bize ait’ diye. Memleketteki rezillik burda da var. Elektriği verdikleri halde, tapulu olmadığı için her an yıkılabilir. Fazla yeri zaptedenler, diğerlerine sattılar. Mahallede 2-3 kişi bunu yapmıştır. Belediyecilere o zamanın parasıyla 50-100 bin lira verdim. Zabıtalara ev yıkılmasın diye para verdik hep.” Ağbisinin evi üç kere yıkılmış. “*Bir gecede bir odayı hep beraber yaptık*” diyor. 1977-1978 yılında yıkılmışlar. Oturdıkları evi yıktıklarında yeniden yapmışlar (1994 gibi). Aşağıdaki 4-5 ev yıkılmış ve aynı yere yeniden yapılmış. “*Artık yıkımda 3 milyar lira ceza geldiği için yapmıyorlar. Şikayet oluyordu belediyeye, kışkırtıcı ihbar ediyordu*” (26).*

1982 yılında Afyon-İhsaniye Kıyır’dan, önce Eskişehir’in Yörükçürka Köyüne, 1985 yılında da, İzmir Narlıdere’ye “gelir olmadığı için” göç eden, 4 kişilik bir aile;

Bir süre İzmir’de kirada kalmışlar, sonra tanıdıklarının yardımıyla, bir göz ev yapmışlar. “*Biz kiradayken burayı herkez çeviriyordu, Devlet bize de hak tanır diye çevirdik, para vermedik kimseye.*” Eşi inşaatlarda çalışıyormuş. Gecekonda yıkımına tanık olan bu aile, ilk

yıkımı 1987 yılında yaşadıklarını, Belediyenin haber vermeden, bir gece gelip evi yıktıklarını söylüyor. Çocuğuyla birlikte sokakta kaldıklarını, komşularının yanına sığındıklarını ve sonradan tekrar evlerini yaptıklarını belirtiyor. Yıkıma delil olarak Yeni Asır gazetesinde çıkan ve çerçevelediği fotoğraflarını göstererek, “*eşim Prenses Otel’in inşaatlarında çalışıyordu, o gece de nöbete kalmıştı, evin etrafını zabıtalılar, polisler çevirmişler, gecenin saat 1’inde bizi zorla çıkardılar, sonra da bir göz evi yıktılar*”. İlk gecekondunun bir göz odasının olduğunu, tuvalet ve banyo için, komşunun evini kullandıklarını belirtiyor. “*Sonrasında bir göz oda yaptık, bir yıl sonra bir odunluk ekledik, şimdi iki oda, mutfak, banyo var, tuvalet dışarda*” (29).

Ev sahibi olmakla birlikte, evlerini kendileri yapmayan, satın alan aileler de vardır. Görüşme yapılan 51 hanehalkından 11’i (% 22), evlerini satın almışlardır. Evlerini edinme biçimleri farklı olsa da ailelerin göç süreçleri benzerlik gösterir. 1988 yılında Ağrı’dan önce İzmir’in Yamanlar mahallesine (gecekondulu bölgesi), daha sonra Narlıdere’ye taşınan 4 kişilik bir aile;

Evi 1993 yılında 10 milyon liraya almışlar. Daha sonra kendi ihtiyaçları doğrultusunda eklemeler yapmışlar. Babasının pazarcılık yapması ve yakınlarında akrabalarının olmaması nedeniyle buradan ev almışlar. Evin elektrik ve kanalizasyonu var, ancak suya bağlı değiller. Su ihtiyaçlarını mahallenin çeşmesinden karşılıyorlar (6).

1992 yılında Ağrı, Doğubeyazıt’tan işsizlik nedeniyle, akrabalarının yaşadığı Narlıdere’ye gelen 9 kişilik aile;

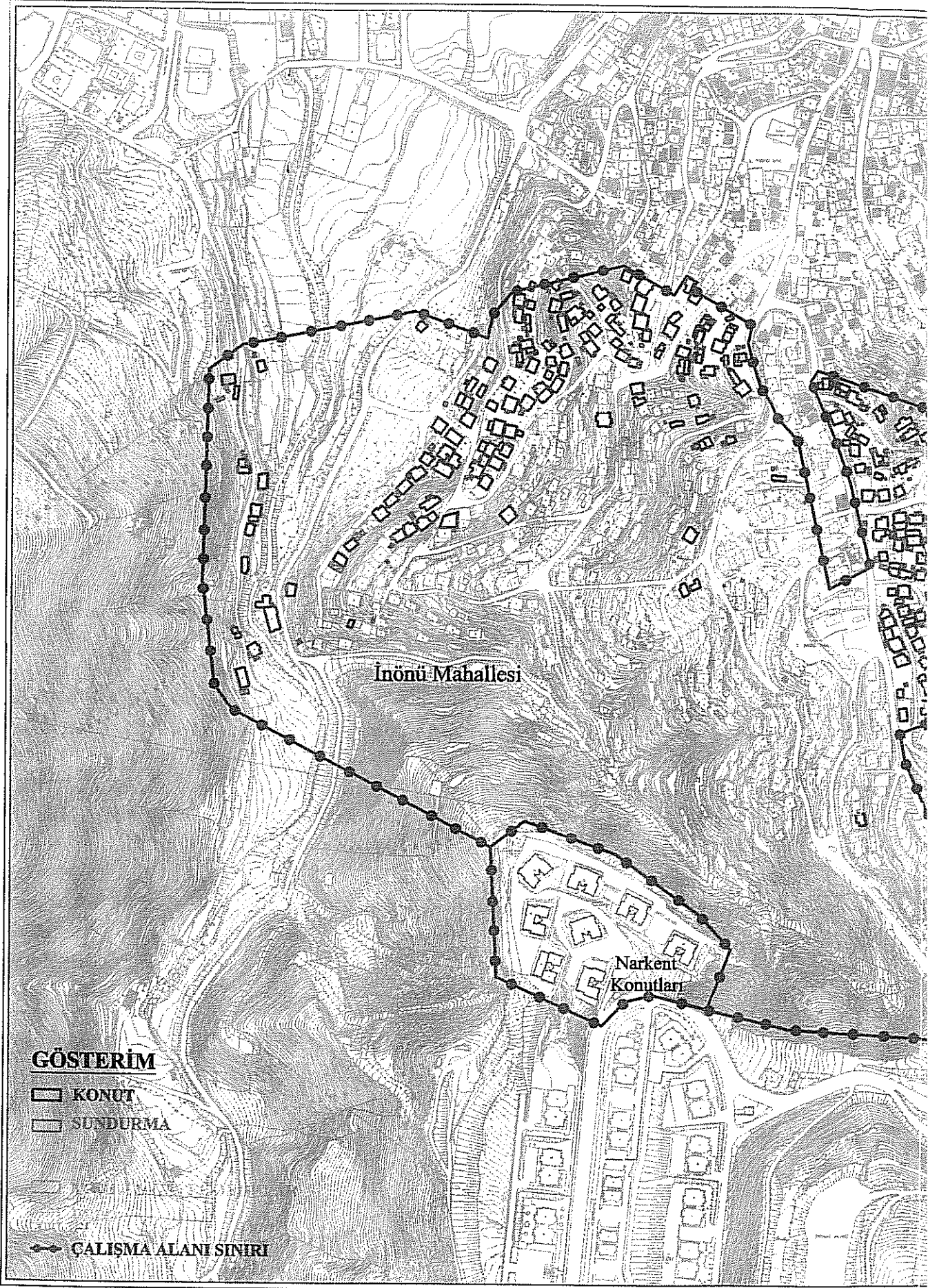
Önce II. İnönü’de kirada oturmuşlar. birkaç ay sonra 2 oda, 1 salon olan evlerini, üzerinde bulunduğu arsa ile birlikte 50 milyon liraya satın almışlar. Evi aldıkları kişinin, burada 2-3 evi, arabası varmış, taşınıp gitmiş. Evde çalışan tek kişi, arasına seraya giden anne ve gittiğinde 4 milyon lira yevmiye alıyor (18).

7 yaşında bir çocukken, amcasının ailesiyle birlikte Ağrı’dan İzmir’e gelen ve burada evlenen bir kadın ve ailesi;

İzmir’de çok çeşitli yerlerde oturmuşlar. “*Eşimin işine göre ev değiştirdik*” diyor. Narlıdere’den önce Naldöken’de, akgedik’de, Gümüşpala’da oturmuşlar. Kadın Sahilevlerinde temizliğe gidiyor, eşi ise 2 yıldır Narlıdere beldyesinde çalışıyor. Narlıdere’ye akrabaları ve tanıdıkları olduğu için gelmişler. Arsa ile birlikte, 1 oda ve mutfaktan oluşan binayı birlikte almışlar. “*Gecekondulu olduğunu bile bile aldık*” diyor. Ev, derenin yamacında, oldukça zor ulaşıyor. Biz derenin içinden yürüyerek çocukların yardımıyla eve ulaşabiliyoruz (23).

Afyon’dan göç eden aileye gelin gelen , kocası askerde olan ve çocuğuyla birlikte onlarla yaşayan, görümcesiyle birlikte haftada 30’ar milyon liraya seralarda çalışan kadın ve ailesi;

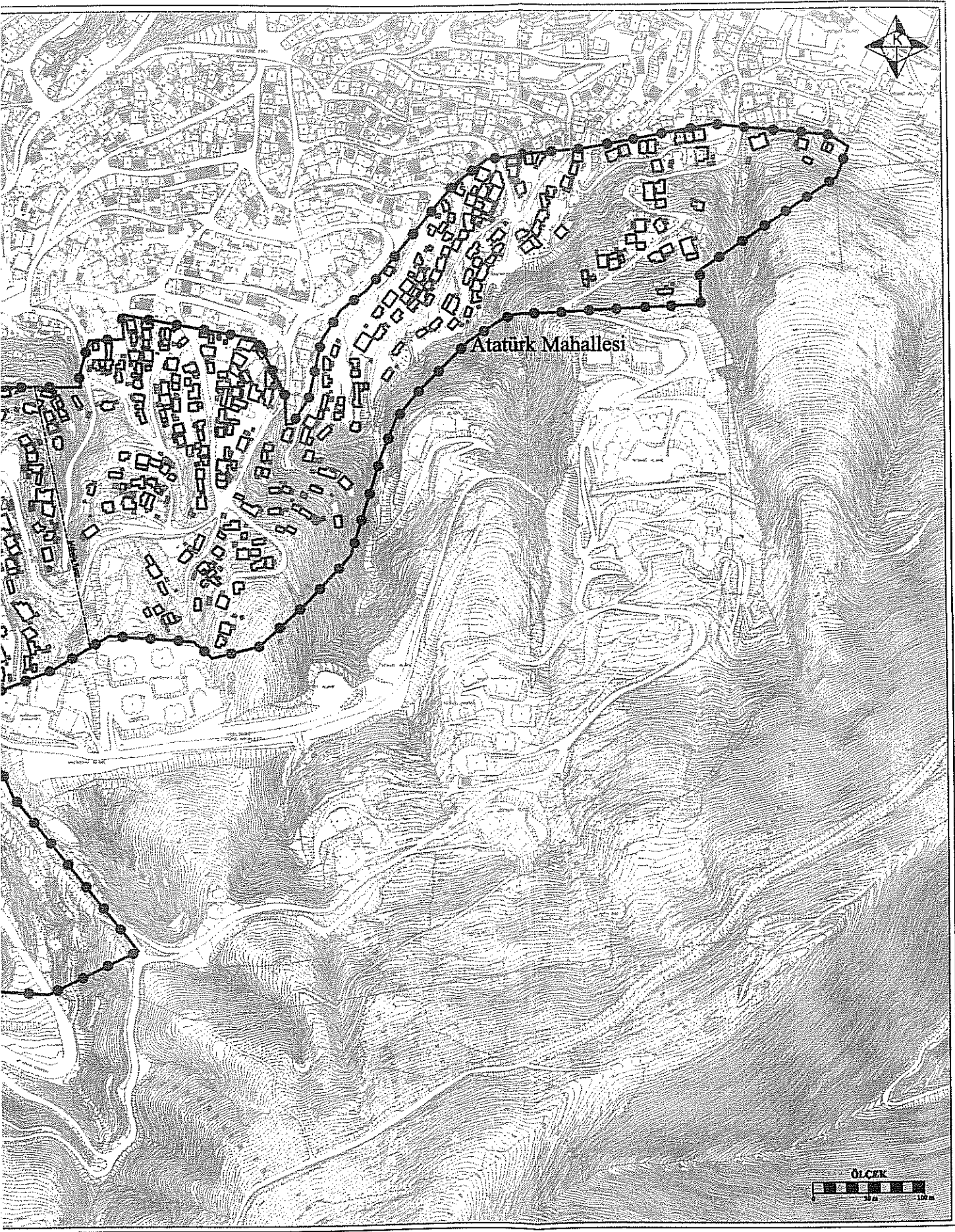
Evde 6 kişi yaşıyorlar, oturdukları ev kayınvalidesine ait, arsasıyla birlikte evi geçen yıl (2001), 2,5 milyar liraya almışlar. “*Tapulu yere güç yetmiyor*” diyor. (Önceden yan taraftaki evde kiracı olarak oturuyorlarmış ve evin kirası 40 milyon liraymış) Ev derenin yamacında ve son derece kötü durumda, yağın yağmurlarla birlikte evin önünde heyelan olmuş (25).

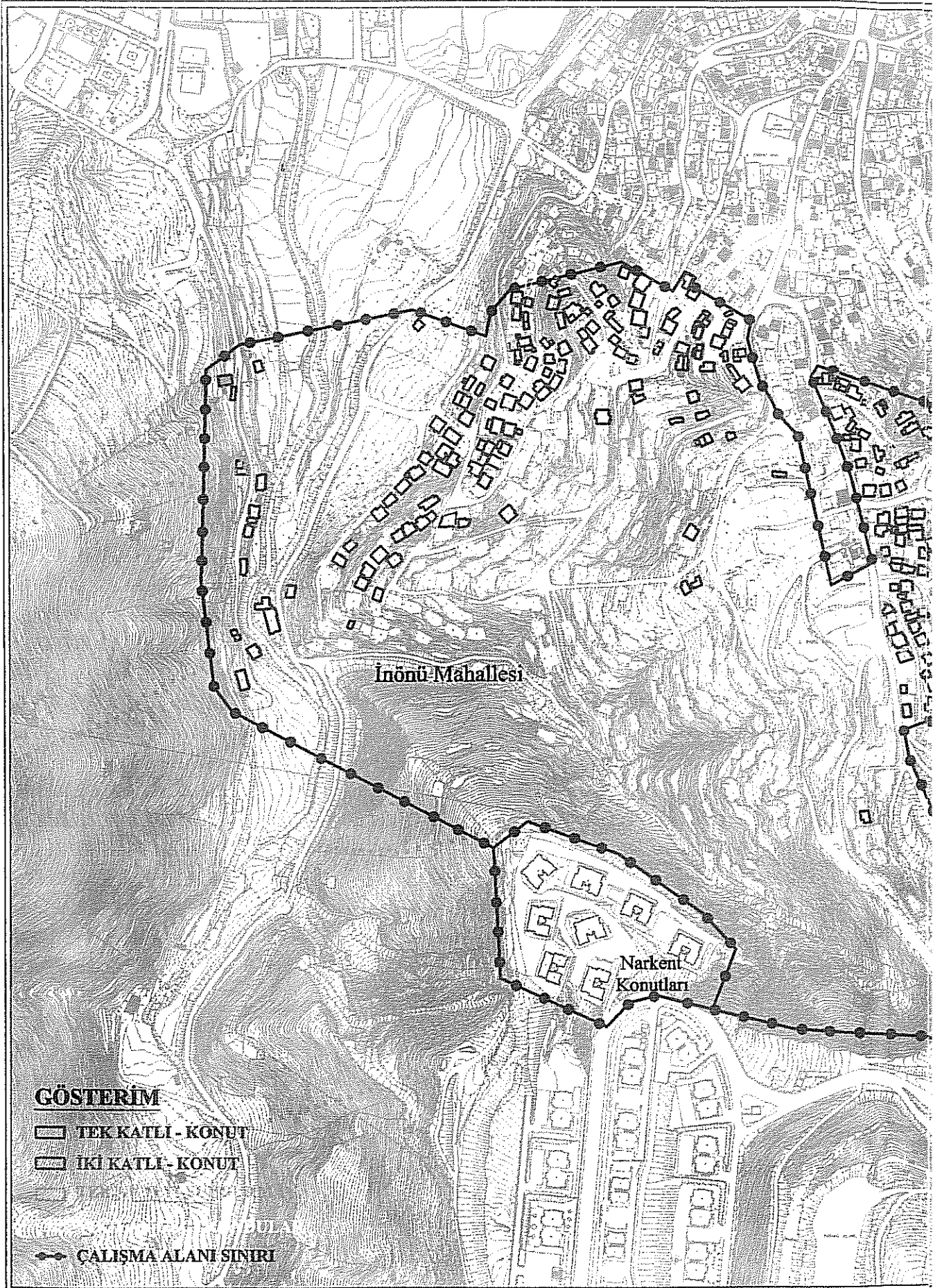

Harita 3.5.2 İnönü ve Atatürk Mahalleleri- Arazi Kullanım Durumu

Atatürk Mahallesi

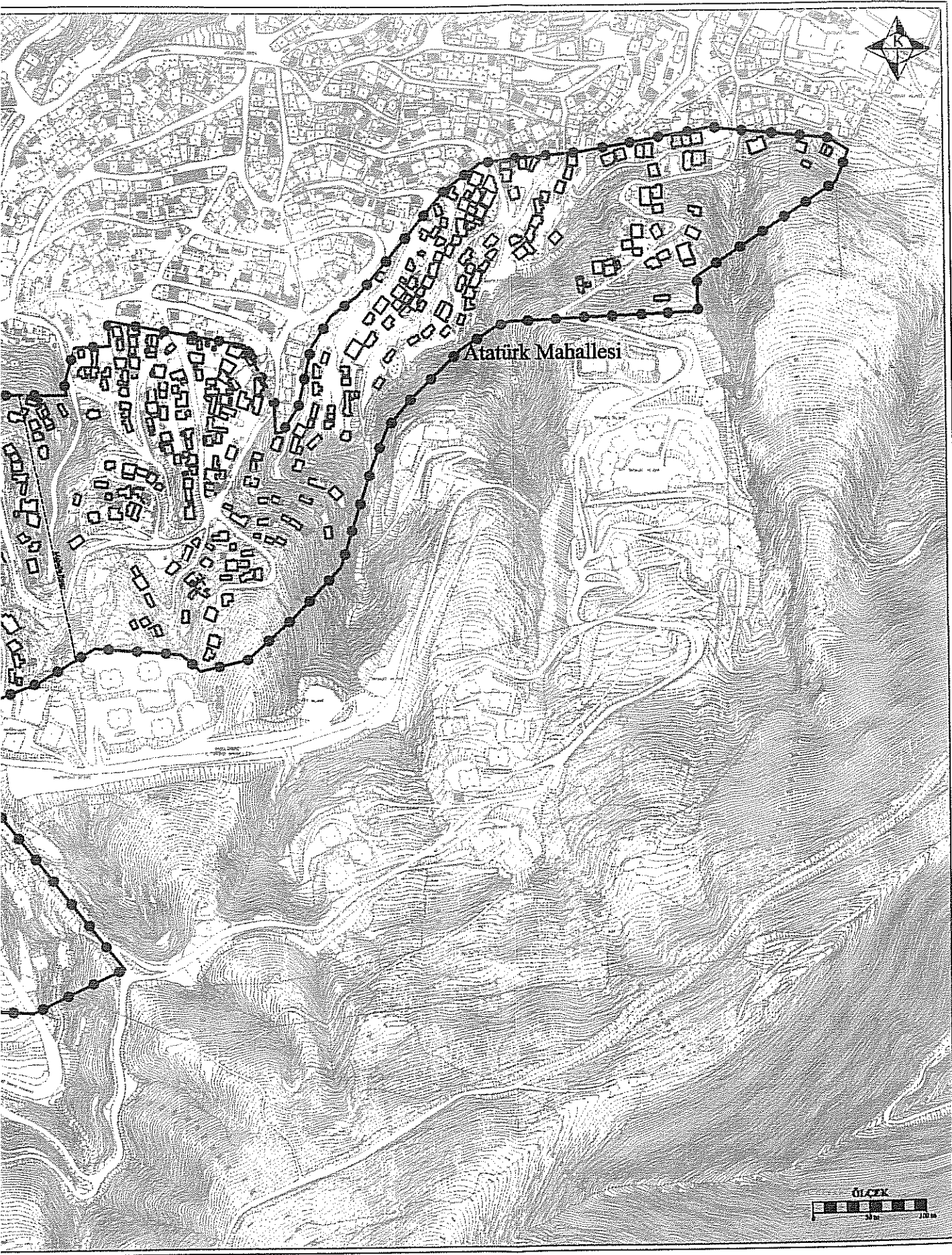

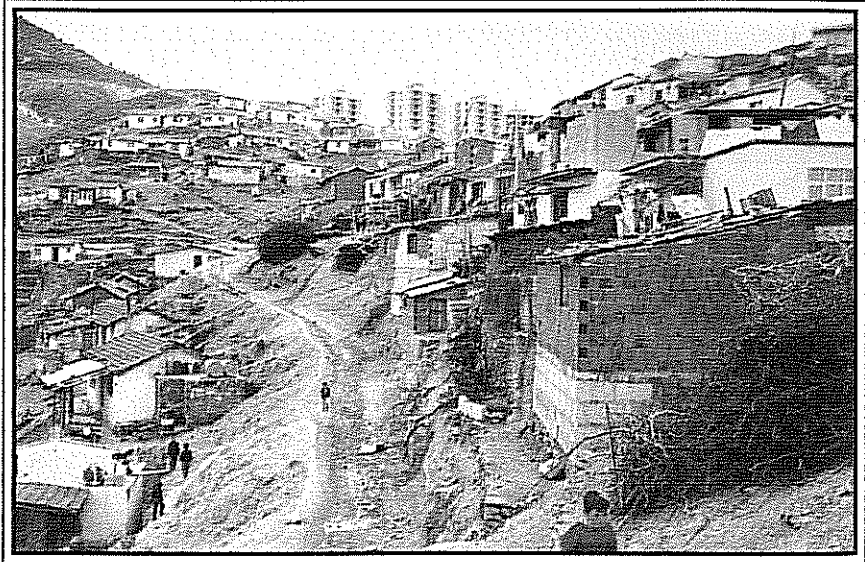
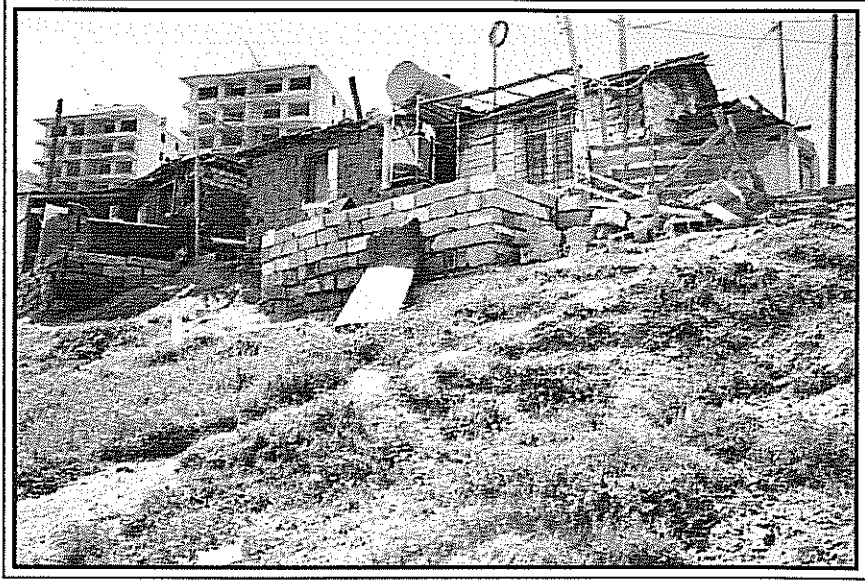
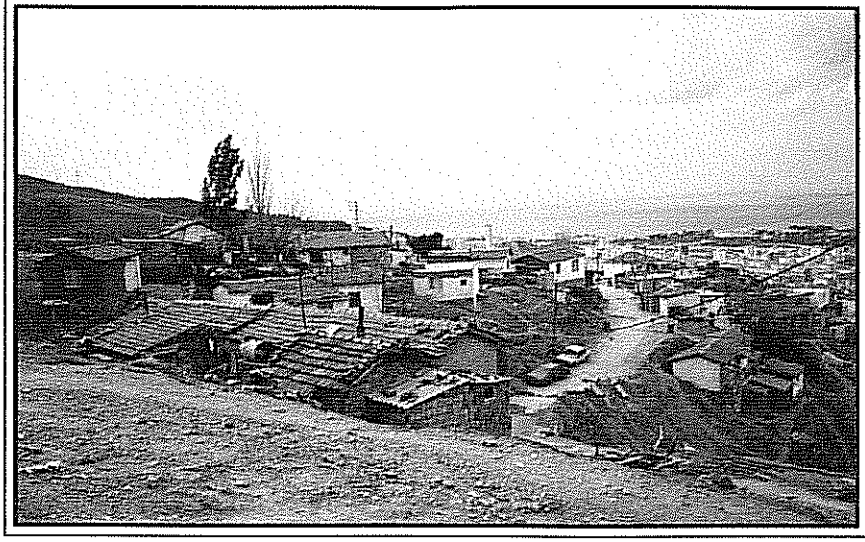

Harita 3.5.3 İnönü ve Atatürk Mahalleleri - Bina Yüksekliği Durumu

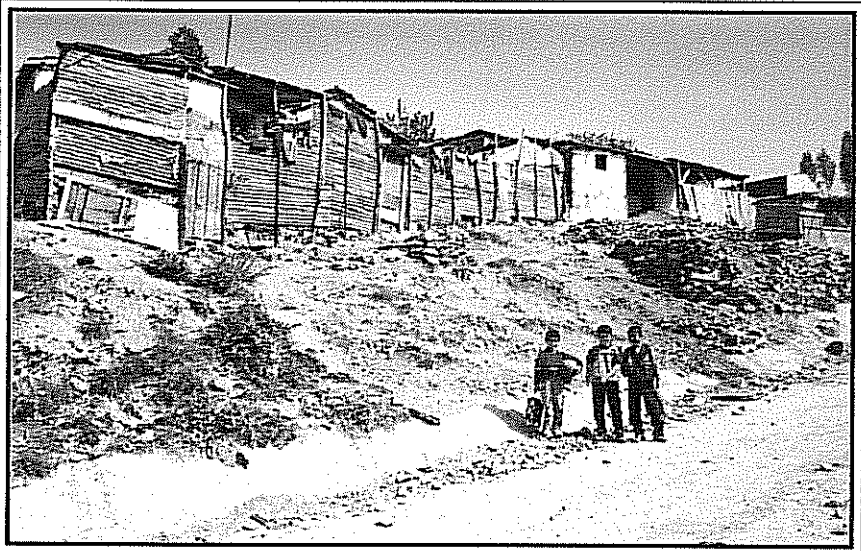
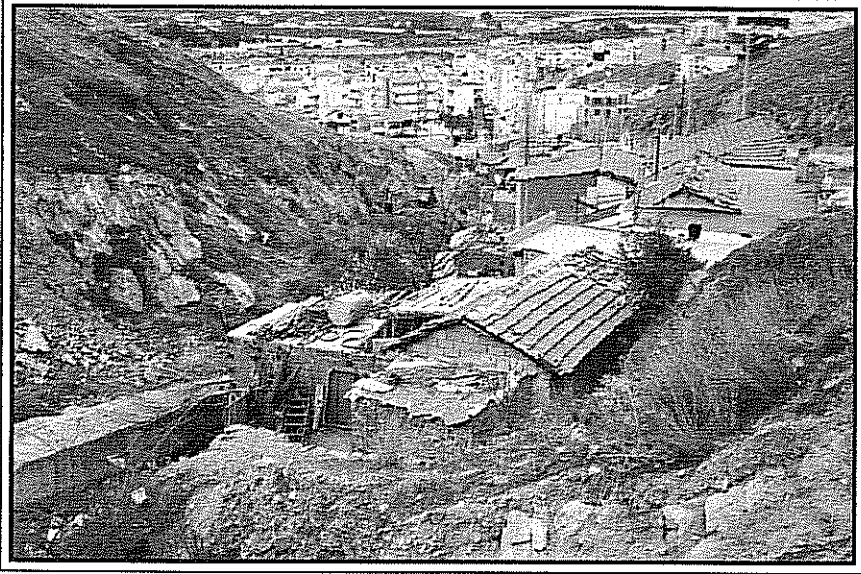
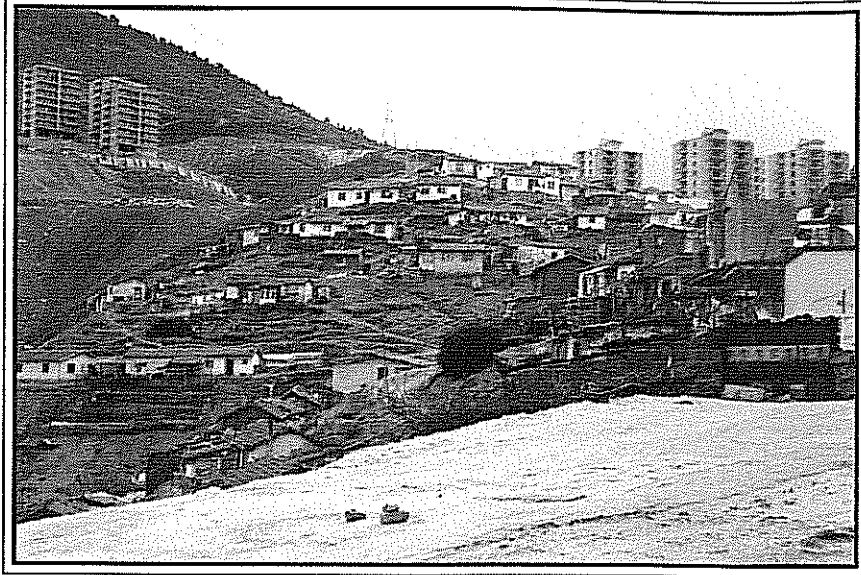

Atatürk Mahallesi

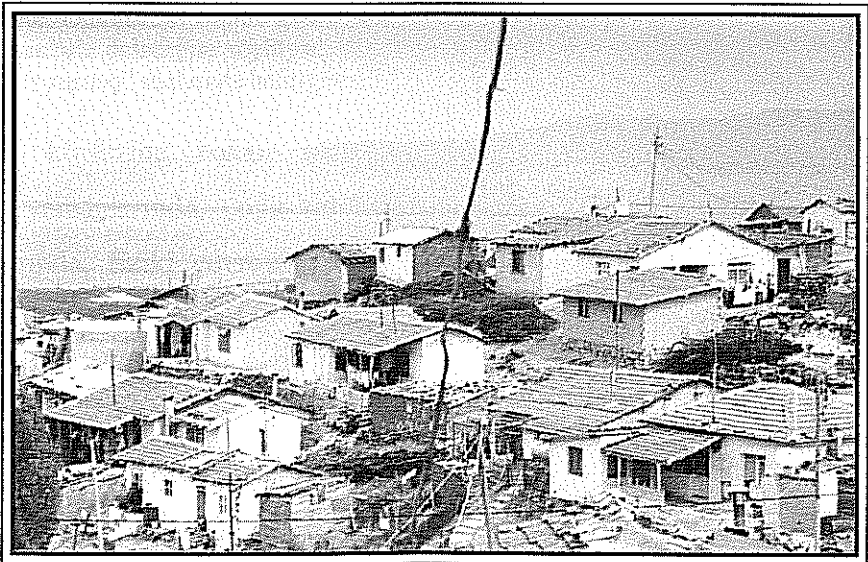
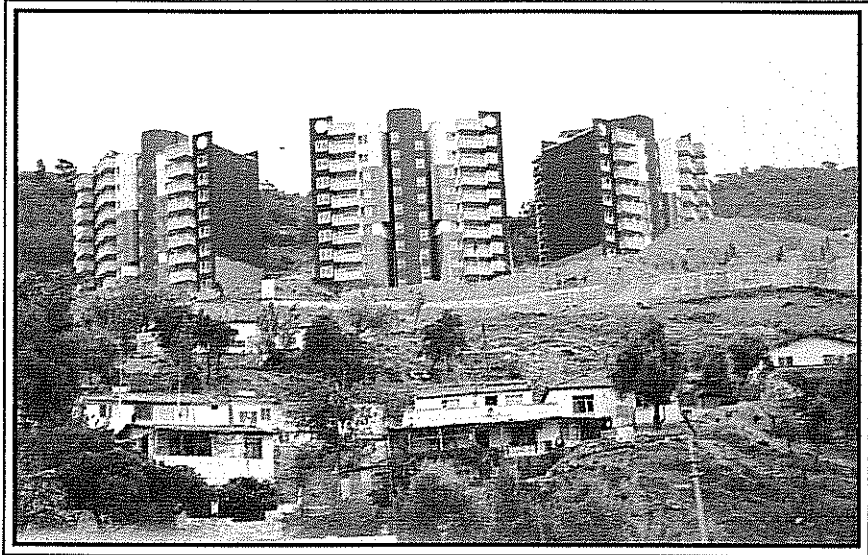
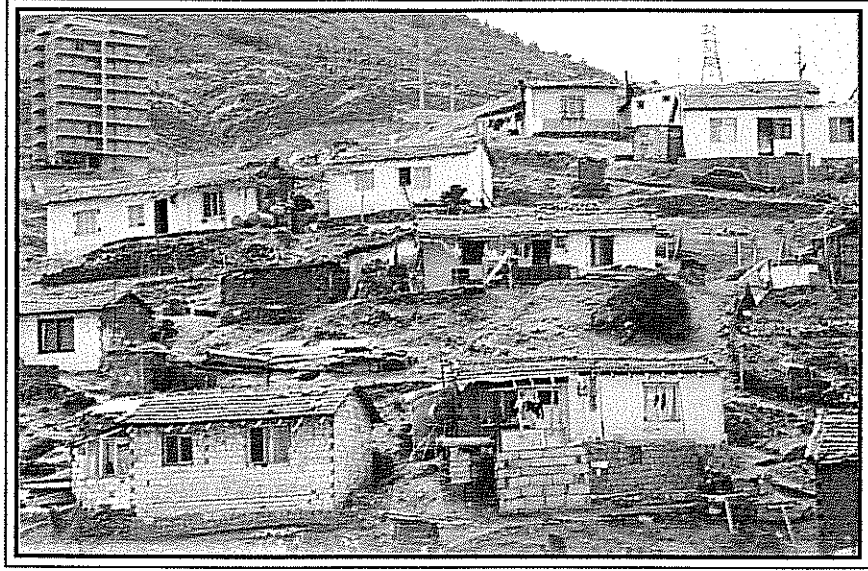

Fotoğraflar: Narlıdere İnönü ve Atatürk Mahalleleri fotoğrafları

Fotoğraflar: Narlıdere İnönü ve Atatürk Mahalleleri fotoğrafları

Fotoğraflar: Narlıdere İnönü ve Atatürk Mahalleleri fotoğrafları

Kiracılar, Narlıdere’de gecekondular bile yapamayanlardır ve görüşülen hanelerin % 12’si kiracıdır. Kentin diğer bölgelerine göre oldukça düşük olan kiralar bile, bu kesim için çoğunlukla “bıktırıcı”dır. Erzincan’dan 1997 yılında İzmir, Güzelbahçe Yelki köyüne, sonra Eski Foça’ya ve 2000 yılında da Narlıdere’ye göç eden , 6 kişilik aile;

“Arazim olsaydı hiç gelmezdim” diyor. 2000 yılından sonra Narlıdere İnönü mahallesinde kirada oturmaya başlamış. Aylık 35 milyon TL. kira ödemekteler ve ev hakkında yıkım kararı var, ev sahibi Narkent’te oturuyor, bu nedenle geçici olarak kalıyorlar. Baba Erzincan’da bir kavga sonucu geçirdiği operasyon nedeniyle çalışmıyor, bir oğul özürü, diğeri ise çöp toplayarak ailenin geçimini sağlamaya çalışıyor. Ev 2 oda, mutfak ve tuvaletten oluşmakta. Banyo yok. Geldikleri, için pişman, memleketine dönmek istiyor ama olanakları yok.

Afyon’un Karşıyaka köyünden 1997 yılında “orada iş” olmadığı için İzmir’e göç eden dört kişilik bir aile;

Konutta kiracı olduklarını söylüyor. Ev ahşap malzemeden yapılan, üstü naylon örtülü ve mutfak olarak kullanılan bir oda ile, yağma örülmüş dört duvardan oluşan başka odadan oluşuyor. Evin tamamı bu kadar. Aylık 35-45 milyon lira kira veriliyor. Anne, bahçe işlerine, iş oldukça gidiyor, baba ise inşaatçı, “3 gün çalışırsa 10 gün boşta”. Geldikleri yerde de iş sorunlarının olduğunu ve karınlarını “doyuracak kadar” geçim imkanı olduğunu belirtiyorlar. *“iş bulup çalışırsak kalırız, çalışmazsak döneriz. Bizim orası ormanlık, gidip evi yaparız, cezasını verip otururuz, başka ne yapalım”* diyen evin hanımı, köyde de mal varlıklarının olmadığını, ancak burada iş olmadan yaşamının da zor olduğunu belirtiyor (28).

Ödemiş’te işlerinin bozulması nedeniyle, İzmir’e göç eden, önce “kent içine”, sonra Narlıdere II. İnönü Mahallesine taşınan aile;

Adam Güzelbahçe’de bir marangozda sigortasız olarak çalışıyor, kadın Hatay caddesindeki evlere haftada iki gün temizliğe gidiyor. Dört kişiler, iki oda, bir salondan oluşan, bahçesi de olan eve aylık 45 milyon lira veriyorlar. Evde elektrik ve kanalizasyon bağlantısı var, ancak suları yok. Kadın, “kiracı olmaktan artık bıktıklarını “ev sahibi” olmak istediğini söylüyor. Müstakil veya apartmanda bir daire de olabileceğini, önemli olanın ev sahibi olmak olduğunu belirtiyor. Oturdıkları evinde içinde bulunduğu alanın yıkılacağını, buraların Narkent’teki gibi apartmanlarla dolacağını söylüyor. Oturdıkları evin tapusu olmadığını, *“adam gelmiş buraya çevirmiş yapmış”* sözleriyle belirtiyor (1).

İzmir körfezine bakan yamaçlarda ve kuzey-güney doğrultusundaki dere yataklarının yamaçlarında, çoğu tek katlı ve kiremit çatılı olarak yer alan Narlıdere gecekondularında, fiziki çevreye ilişkin olarak dört önemli sorun gözlenmektedir. İlk sorun, daha önce de belirtildiği gibi zemin koşullarına ilişkindir, ve bu sorun yalnızca gecekondular değil, alanda yapılmakta olan diğer çok katlı imarlı yapıları da ilgilendirmektedir. Alanın kimi bölgelerinde, gözle de algılanabilen heyelan sorunu, yapılan hafriyat işlemleri, uzun dönemde sorun yaratabilir niteliktedir. Diğer yandan özellikle dere yataklarına yakın konumdaki gecekondular da şiddetli yağışlarda risk altında kalabilir niteliktedir. Bu denli hareketli bir topoğrafyada yer alan ve eğimin yüksek olduğu

yamaçlardaki konutlara, kuru havalarda bile yaya olarak ulaşabilmek çok zordur. Küçük toprak patikalarla ulaşılabilen gecekonduların ikinci sorunu, “yol” sorunudur. Yaya olarak erişememek, daha güneyde yapılmakta olan çok katlı yapılar için de geçerlidir.

Bu yaşam çevresine dair, üçüncü sorun ise su sorunudur. Birçok gecekonduya şehir şebeke bağlantısı yoktur. Bu konutlarda yaşayanların da katkısıyla, mahalleye su borusu döşenmiş, çeşme yaptırılmıştır. Bu çeşmeden sırasıyla ve metrelerce uzunluktaki hortumlarla kendi evlerine su çekmekte ve depolarını/bidonlarını doldurmaktadırlar. Kimi kez bir eve iki haftada sıra gelmektedir. 1988 yılında Ağrı’dan, doğrudan doğruya Narlidere’ye göç edip yerleşen aile, mahallenin su sorununu ve nasıl çözmeye çalıştıklarını şöyle aktarıyor;

Evin su bağlantısı yok. Buraya ilk geldiği zaman bir kuyu varmış. İnsanlar su ihtiyacını evin yakınındaki bu kuyudan sağlıyorlarmış. Ancak yağmur yağdığı zaman suların bütün pisliği, bu kuyuya taşıdığı belirtiliyor. İnsanlar bu suyu içtikleri için hastalanıyorlar. 1988-89 yılında mahalledeki çocukların hastalandığını, bunun üzerine sağlık ocağına gittiklerini anlatıyor. Çocukların vücudunda yaralar oluşmaya başlamış ve ilgilenecek birilerini aramışlar. Bunun üzerine İzmir’li bir milletvekiline gidip, durumu anlatmışlar. Su sorununu çözmek için mahallenin aşağısındaki su deposundan tepelik alanın arkasına kadar 5 km. kanal açmışlar, su borularını döşemişler. 1992 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi tahlil yapmış ve “suyun içilme amaçlı kullanılması sakıncalıdır” diyerek halkı uyarılmış, suyun kaynatılmadan içilmemesi gerekiyormuş. Kaynatılmadan içilen evlerde guatr, kaşıntıların çoğalması gibi hastalıklar çıkıyormuş. Alandaki çeşmede toplam üç vana var. Aralarında düzenledikleri bir sıraya göre, her ev sırayla su almaktaymış. Buna göre mahalleyi üçe bölmüşler. Bir vanadan 20 hane su alıyormuş. Her hane sıra geldiğinde zaman en fazla 1 saat su kullanabiliyormuş. Yaz geldiği zaman çeşmenin suyu azalmaya başlıyormuş. Bu su deposunun dışında, kooperatiflerin 500 tonluk su deposu varmış. Bu su deposundan kendileri de yararlanmak istiyorlar, ancak bu konuda kendilerine henüz bir güvence verilmemiş. Mahalle halkını toplayıp, depodan yararlanmak için müracaat etme düşüncesindedir (5).

Mahalleye diğerlerine göre daha önce göç eden (1979) Ağrı’lı bir aile ile yapılan görüşmede ise; çeşmeden sıra ile su aldıklarını, sıranın 15-20 günde bir geldiğini, günde 5-6 evin su alabildiğini, yazın çeşmenin yetersiz kaldığını ve tankerlerden su almak zorunda kaldıkları (8) dile getirilmiştir. Narlidere gecekondualarının, ağırlıklı olarak 1985 sonrasında gelişen bu bölgesinin sorunu ise hiçbir sosyal altyapı tesisinin bulunmamasıdır. Çocuklar uzun mesafeleri, yokuşları yürüyerek okullarına gitmektedirler. Aynı yetersizlik Narkent ve Narbel toplu konut alanları için de sözkonusudur.

Bir küçük belde nüfusu kadar insanın hemen tümüyle başka seçenekleri olmadığı için, çok ağır ekonomik sorunlarla başetmeye çalışarak ve çok sağlıksız çevre koşulları içinde yaşadığı Narlidere’de, yine bu konutların büyük bölümü “yıkım” tehdidi altındadır.

Çünkü bir bölümü hazine arazisi üzerinde bir bölümü de başkalarına ait olan özel mülk arazileri üzerinde inşa edilmişlerdir.

3.5.6. Mülkiyet Durumu: “İnşaatlar etrafımızı çevirdi, Bizi de buradan çıkaracaklar, bize de ya öyle ya böyle çıkın gidin diyecekler”

Narlidere gecekondularında da diğer bölgelerimizde olduğu gibi, “ev sahibi” olanların oranı oldukça yüksek olup, % 88 dir. Yapılan 51 hanehalkı görüşmesinde, altı hanenin (% 12) “kiracı” olarak, evlerinde oturdukları tesbit edilmiştir. 2002 yılı arazi çalışmalarında, ıslah imar planı sınırları dışında tesbit edilen 447 gecekondunun, 111 tanesi (% 25) hazine arazisi üzerinde, 316 (% 75) tanesi ise başka kişilere ait özel mülk arazileri üzerindedir. Yaşayanların çoğunluğunun ev sahibi olduğu Narlıdere gecekondularında, ev sahibi olanların ev ve arsa edinme süreçlerine değinip, alandaki arazi mülkiyeti ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Narlidere’de ev sahibi olanların % 76 sı evlerini kendi inşa etmiş, % 24 ü ise “yapılı” olarak satın almışlardır. (Tablo 3.5.8) Evlerini kendileri inşa edenlerin ise yarısı evlerinin arsası için bedel ödemezken, diğer yarısı ödemiştir.

Tablo 3.5.8 Ev sahibi olanların ev/arsa edinme biçimleri

Evini kendisi inşa edenler				Evini satın alanlar		Toplam	
Arsaya para verenler		Para vermeyenler		sayı	%	sayı	%
sayı	%	sayı	%				
17	38	17	38	11	24	45	100

Gecekondusunun arsasına para vermeyenlerin bir bölümü, arsayı kendileri çevirenlerdir, arsa çevirirken komşular, akrabalar yardımcı olurken, kimi kez de aşağıdaki örnekte olduğu gibi muhtar yer göstermiştir.

1975 yılından beri İzmir’e çalışmak için (Ağrı’dan) gidip gelmeye başlayan baba, 1980 yılında eşini de getirmiş. “Önce Söke’de yaklaşık 200 m² lik arazi aldım” diyor ama Söke’ye yerleşmekten vazgeçmişler. “İzmir’de ilk önce Bayraklı’da güzel bir ev alacaktık, Allah kimsayı ters getirmesin, işlerimiz biraz ters gitti, evi alamadık” diyor. Narlıdere’ye üç erkek kardeşi ile birlikte gelmişler. Evin kızı, annelerinin dört yıl önce vefat ettiğini, babasının şimdi işsiz olduğunu, kendisinin de 14 yaşından beri (yedi yıldır) Kemeraltı’nda haftada 50 milyon liraya sigortasız olarak çalıştığını anlatıyor. “Bu evi çok zorluklarla yaptılar” diyor. Arsa için para vermemişler, muhtar onlara yer göstermiş. “1985’den imar affım var” diyor baba. “Bizim evin dışındaki evler sonra yapıldı” diye de ekliyor (46).

Çok eğimli bir yamaçta evlerini 2001 yılında yapan ve Diyarbakır'dan 1989 yılında göç eden altı kişilik aile;

Ev, bir oda, banyo ve tuvaletten oluşuyor. Tuğladan örülmüş, çatısı saç malzemeden ve naylonla örtülmüş durumda. "12-13 senedir buradayız. Önce kiracıydık, 30-40 milyon lira kira veriyorduk" diyor kadın. Baba, badanacı ama şimdilerde işsiz, büyük kız arasına, gündeliği 5 milyona bahçe işine gidiyor. En son on bir gün gitmiş, bakla toplamış. "Arsa için para vermedik, kimse bize boşaltın diye gelmiyor" diyor anne. Yeni yapılan apartmanlar için ise; "karşı bloklar tehlikelidir" diyor.

Diyarbakır'dan 8-9 yıl önce (1993-94), "karışıkta oralar" diyerek İzmir'e göç eden, 10 kişilik aile;

Dört yıldır bu evde oturuyorlarmış. Diyarbakır'dan 8-9 yıl önce gelmişler. "Köyün yarısı var, yarısı yok. Karakol köyün içinde. 1970 lerde köyden Diyarbakır'a gittik. Diyarbakır'da tarımla uğraştık... o kadar dayandık kaçtık." Diyarbakır'da da sur çevresindeki bir gecekonduda oturuyorlarmış. Valilik tarihi surun çevresindeki gecekonduları temizletiyormuş. "İnsanlar ne yapsın, yer göstermeden olmaz ki bu" diye belirtiyor. "Bu mahalle de kirada oturduk, dört beş sene önce (1997-98) yaptık bu evi. Hazine burası, inşaatlar etrafımızı çevirdi. Bizi de buradan çıkaracaklar. Yavaş yavaş gelecekler. Bize de ya öyle ya da böyle çıkın diyecekler. Buranın manzarası güzel, yazın burası çok güzel, burası yayla. Zenginlerin gözü burda tabi. O yüzden bizi buradan kovacaklar" diyor baba gülümseyerek (44).

Ev sahibi olan ailelerin (% 88), 17'si (% 38) evlerini yaptıkları arsaları satın almışlardır. Arsalara ödenen bedeller 1986 yılında 1 milyon 100 bin lira (10), 1987 yılında teyze oğlundan 1 milyon lira (32), 1990 yılında karşı komşudan 10 milyon lira (9) veya 1991 yılında muhtara verilen on günlük yövmiye bedeli karşılığı 300 bin lira (47) olabilmektedir.

Ağrı, Taşlıçay ilçesi, Çörlü köyünden 1991 yılında "arazi yok, iş yok" diyerek, doğrudan Narlıdere'ye gelen, altı kişilik aile;

"11 senedir memlekte gidemiyorum, bekarken gidip geliyordum. Burada çalışıyordum, 4-5 ay memlekete gidiyordum". Evlendikten sonra da bir süre böyle devam etmiş, sonra ailesini buraya getirmiş. İlk önce Esendere'de yedi ay kirada oturmuşlar, sonra iki ay Narlıdere'de kirada oturmuşlar. Bu evi ise 11 yıl önce yapmışlar. "Arsaya para verdik, muhtar ve tanıdık adamlara verdik" diyor. "300 bin lira verdim, on günlük yövmiye idi. Bu günün parasıyla 150-200 milyon lira yapar" (47).

1990 yılında Rize'den, Narlıdere'nin Narlı mahallesine, eşinin işi nedeniyle taşınan, daha sonra eşini kaybeden ve 11 yaşındaki oğluyla yaşayan anne;

Narlı mahallesinin Sütçüler sokağında beş yıl kirada oturmuşlar. Şu an oturdukları evin arsasını, 1992 yılında karşı komşularından 10 milyon liraya satın almışlar. Bir yıl içinde tek katlı evi yapmışlar, 8 yıldır kendi evlerinde yaşamaktalar. Anne eşi vefat ettikten sonra ailenin geçimini sürdürmek için çalışmak zorunda kalmış, evde çocuk bakmış, ancak ulaşım sorunu

nedeniyle bu işi sürdürememiş. Bu yüzden bu işi bırakmış. Şimdi ise Narlıdere’de ev temizliğine gidiyor (9).

Tokat’ın Artova’sından, “köyde bize birşey yoktu” diyerek, Narlıdere’ye halasının yanına gelen, 1992 de evlerini yapan, üç kişilik aile;

“Ben askerdeyken ağbim gelip burda halamın yanında kaldı, bizde emeği çoktur, bende kaldım. Sonra ağbim gelip buraya ev yaptı, askerden dönüşte ağbimin yanında kaldım, evlendikten sonra burayı yaptık, yerleştik kaldık” diyor. *“Hanımın teyze oğlundan 15 yıl önce 1 milyona aldık arsayı, kaporasını verdim. O zaman Toprak Seramik’te temizlikçi olarak çalışıyordum... adam gelmiş sahiplenmiş, devletin malı ama biz ona para verdik”* diyor (32).

Evini, yapılmış olarak satın almış olan evsahiplerinin (% 24) ödedikleri bedeller ise 1988 yılında 1,5 milyon lira, 1992 yılında 50 milyon lira, 2001 yılında 2,5 milyar olabilmektedir. 1989 yılında Sivas’ın Kangal İlçesinin Hamalköy’ünden termik santral nedeniyle toprakları verimsizleştirdiği için doğrudan Narlıdere’ye göç eden beş kişilik aile;

Evlerini daha buraya taşınmadan önce, 1988 yılında bir hemşehrileri almış onlar için. O yıl 1,5 milyon lira ödemişler. Satın alınan kişinin kim olduğunu bile bilmiyorlar. Sonradan sadece 1 oda eklenmiş, başka evleri yok (35).

1992 yılında deprem ve terör nedeniyle Erzincan’dan İzmir’e göç eden 5 kişilik aile;

Aile şu an oturdukları evi, A.B den satın almış. Evin 1970 li yıllarda satın aldıkları kişi tarafından yapıldığını, onun bir süre bu evde kaldığını anlatıyor. Ev üç oda, 1 salon, su elektrik, kanalizasyon bağlantısı var. Aile reisi A.B yi “zamanın mafyası” olarak değerlendiriyor ve evin “tapulu” olduğunu söylüyor (9).

Alanda yaptığımız görüşmelerde, A.B nin görüştüğümüz başka iki aileye de arsa sattığını öğreniyoruz.

Kimi atın alınmış, ama çoğunlukla içinde oturanlar tarafından inşa edilmiş olan 447 gecekondudan hemen tümünün arsa tapusu yoktur. Görüşme yapılan 51 hanehalkından yalnızca üç tanesinde tapu olduğu söylenmiştir. Tapusuz olarak inşa edilmiş bu yüzlerce yapının yerleştikleri arazilerin mülkiyeti ise aşağıda ele alınacaktır.

Mülkiyet

Yaklaşık olarak 2.500 kişinin yaşadığı bu gecekondu bölgesindeki arazilerin mülkiyet verilerine ulaşabilmek için, 2002 yılının Nisan ayında Narlıdere ilçesi Tapu

Müdürlüğü'nde, tapu kütükleri incelenmiş, Narlıdere Belediyesi'nde bu alana dönük olarak 1996 ve 1999 yıllarında onaylanmış imar planları ve bu planlara dayanarak hazırlanmış parselasyon planları incelenmiştir.

Tablo 3.5.9 Üzerinde gecekondulu bulunan parsellerin mülk sahipliği ve büyüklüğe göre dağılımı (tescil tarihi itibarıyla) *Kaynak: Narlıdere Tapu Müdürlüğü Kayıtları (2002)*

Ada	Parsel	Tescil tarihi	M ²	Mülkiyet sahibi	Hisseli/müstakil
137	27	-	15936	Şahıs	85 hisseli
137	62	1948	18940	Şahıs	Müstakil
24	48	1947	3365	Şahıs	4 hisseli
24	49	1947	1425	Şahıs	4 hisseli
24	50	1946	26545	Şahıs	Müstakil
24	74	1944	90010	Şahıs	2 hisseli
24	75	1946	21480	Şahıs	4 hisseli
24	76	1946	1610	Şahıs	4 hisseli
24	77	1946	6980	Şahıs	2 hisseli
24	78	1945	1110	Şahıs	3 hisseli
24	79	1946	4720	Şahıs	Müstakil
24	80	1944	8885	Şahıs	3 hisseli
24	83	1946	8140	Şahıs	Müstakil
24	84	1945	10650	Şahıs	5 hisseli
24	73	1944	2720	Şahıs	3 hisseli
24	47	1944	204	Maliye	Müstakil
156	1972	1988	675761	Maliye	Müstakil

Tablo 3.5.9 da verilen dağılımda da görüldüğü gibi, Narlıdere gecekonduları hem özel mülkiyetteki, hem de kamu mülkiyetindeki araziler üzerinde yapılaşmıştır. Tescil tarihi itibarıyla tesbit edilen bu mülk sahipliğine göre, alanda tesbit edilmiş olan 447 adet gecekondunun 111 tanesi, Maliye hazinesi adına kayıtlı olan 1972 ve 47 sayılı parseller üzerindedir. Kalan 336 gecekondulu ise, özel mülkiyette olan 15 adet parsel üzerinde yapılaşmıştır. Bu özel mülk parsellerinin birisi dışında, diğerleri az sayıda hissedarı olan yada "müstakil" olarak mülk sahipliğinin tescil edildiği parsellerdir. Çok hisseli olan (85 hissedar) 27 sayılı parselin tescil tarihine ilişkin bilgi edinilememiştir, ancak daha sonra değinileceği gibi, bu hissedar sayısındaki artış büyük bir olasılıkla bölgede zaman içinde görülen hisseli/müstakil satışların artışından kaynaklanmaktadır. Burada tescil tarihi

itibariyle ilk dağılımın verilmesinin nedeni, zaman içinde, yukarıdaki mülkiyet deseninin, uygulanmış olan parselasyon planları sonucu artık değişmiş olmasıdır. Anılan değişim, hem üzerinde gecekonduların bulunduğu “maliye” adına kayıtlı kamu arazilerinde ve özel mülkiyetteki arazilerde, hem de üzerinde gecekondular bulunmayan ancak gecekondulara bitişik konumda olan ve alanın güney yamaçlarındaki özel mülkiyetteki parsellerde olmuştur. Bu değişim, kamu ve özel mülkiyetteki araziler ayırımında ele alınacaktır.

Kamu Mülkiyetindeki Araziler

Üzerinde gecekonduların yer aldığı ve “maliye” adına kayıtlı olan iki parsel; Ilıca mahallesi sınırları içindeki 24 ada, 47 nolu parsel ve Atatürk mahallesi sınırları içindeki 156 ada, 1972 sayılı parseldir. Bu parsellerden, 1972 sayılı olanı 675.761 m² büyüklüğünde olan ve alanın güney-batısında yer alan parseldir. Bu parsel üzerinde 1970 li yıllardan bu yana üzerinde yoğun gecekondulaşma görülmektedir. Ancak Tablo 3.5.9. da da görüldüğü gibi, parselin tapuya tescil tarihi 1988 yılıdır. Kadastro kayıtlarına göre, önce “Maliye” adına tescil edilen parsel, daha sonra aynı tarihte Konak Belediyesi adına tescillenmiştir. 1993 yılında Konak Belediyesi’nden Narlıbahçe Belediyesi’ne, 1994 yılında da Narlıdere Belediyesi adına tescil edilen 1972 sayılı parselin 60 ha. lık bölümü, 1995 yılında TOKİ tarafından “toplu konut alanı” olarak ilan edilmiştir.

Bu toplu konut alanı içindeki gecekonduları ıslah etmek amacıyla, Narlıdere Belediyesi, gecekonduların sahipleriyle anlaşma yapmış ve 2001 yılında bu bölgedeki 342 gecekondular yıkılmıştır. Yıkılan gecekonduların bulunduğu alan Nar-kent Yapı kooperatifine tahsis edilmiş, buna karşılıklı Kooperatif, gecekonduların da katkısıyla, 11 katlı 8 blok halinde apartmanlar inşa etmiş ve eski gecekondular bu apartmanlara taşınmıştır. Apartmanlara taşınan gecekondular ve projeye ilişkin olarak, daha ayrıntılı bilgi, bölüm sonunda aktarılacaktır.

Bugün, gecekonduların boşalttığı alanda, Narkent Kooperatifi, kendi üyeleri için çok katlı bloklar inşa etmektedir. 1972 sayılı parsel sınırları içinde, ancak bu dönüşüm projesi kapsamı dışında, 2002 yılı tesbitlerine göre 111 adet gecekondular bulunmaktadır.

Özel Mülkiyetteki Araziler

Gerek üzerinde, 2002 yılı tesbitlerine göre, 336 adet gecekondulu bulunan 15 adet özel mülk parseli, gerekse de bu parsellerin güneyinde bulunan ve bugün arazide çok katlı apartmanların, üzerinde inşa edilmekte olduğu parsellerde, özellikle son yıllarda hızlı bir değişim yaşanmıştır.

Bu özel mülk parsellerine ilişkin olarak imar planları hazırlanmıştır. Üzerinde hiç gecekondulu yokmuş gibi hazırlanan bu imar planlarına dayanarak, 1995 yılında ve 1999 yılında iki parselasyon planı hazırlanmıştır. İlk parselasyon planı, 120 nolu plandır. Ancak bu plana iki mülk sahibi itiraz etmiş ve idari yargı kararıyla iptal edilmiştir. Daha sonra imar planında da değişiklik yapılmış ve 120/1 nolu parselasyon planı onaylanmıştır. Bu plana göre, mevcut gecekondular artık ya özel mülkiyetteki büyük konut yapı adaları içinde kalmışlardır, ya da imar planında yol, yeşil alan, sağlık tesisi vb. kullanımlara ayrılan alanlarda kalmaktadır. Parselasyon planları ve mevcut gecekondular karşılaştırıldığında; 74 gecekondunun “yeşil alan”, 33 gecekondunun “belediye hizmet alanı”, üçünün “dini tesis”, 15’inin “sağlık tesisi” olarak planlanan, diğerlerinin ise “konut yapı adası” olarak planlanan adalarda kaldığı tesbit edilmiştir. Bu plan kararlarının nasıl hayata geçeceğine ilişkin ise kimsenin fikri yoktur. Özellikle konut yapı adası içinde kalmış olan gecekondularla, bu yapı adasının özel mülk sahipleri karşı karşıya bırakılmışlardır. Nitekim alan araştırmaları sırasında bazı arsa sahiplerinin ve müteahhitlerin gecekondulara gelerek, konutların bulunduğu arsanın kendilerine ait olduğunu söyledikleri dile getirilmiştir. Anılan 120/1 nolu parselasyon planına dayanarak gecekondulu bölgesinin güneyinde oluşturulan konut yapı adalarında yoğun bir biçimde yapılaşma başlamıştır. Aslında, daha önce de belirtildiği gibi, arazinin doğasına aykırı bir biçimde oluşagelen bu yapılaşma ile bölgede arsa rantı iyice artacak ve gecekondularla özel mülk sahipleri arasında gerilimler yaşanabilecektir.

Tapu tescil tarihinden, 2002 yılına dek, gerek gecekonduların bulunduğu parsellerde, gerekse de daha güneyde bugün çok katlı yapılaşmanın bulunduğu, 120/1 no’lu parselasyon planının sınırları içindeki 45 adet parseldeki el değiştirme sayıları, tapu kütüklerinden incelenmiştir. Bu incelemeye göre; 1996– 2002 yılları arasında, bu bölgedeki 45 adet parselde 107 adet el değiştirme işlemi gerçekleştirilmiştir.

Narlıdere gecekondular bölgesi, imar aflarından sonra ve ıslah imar planları sınırları dışında oluşmuş son dönem gecekondular bölgeleri içinde, “dönüşüm” projesinin uygulandığı tek bölgedir. Bugün ülkemiz büyük kentlerinin öncelikli gündemlerinden birini oluşturan “dönüşüm” projeleri konusunda da ipuçları içeren bu proje aşağıda ele alınacaktır.

3.5.7. Narlıdere Narkent Kent Yenileme Projesi

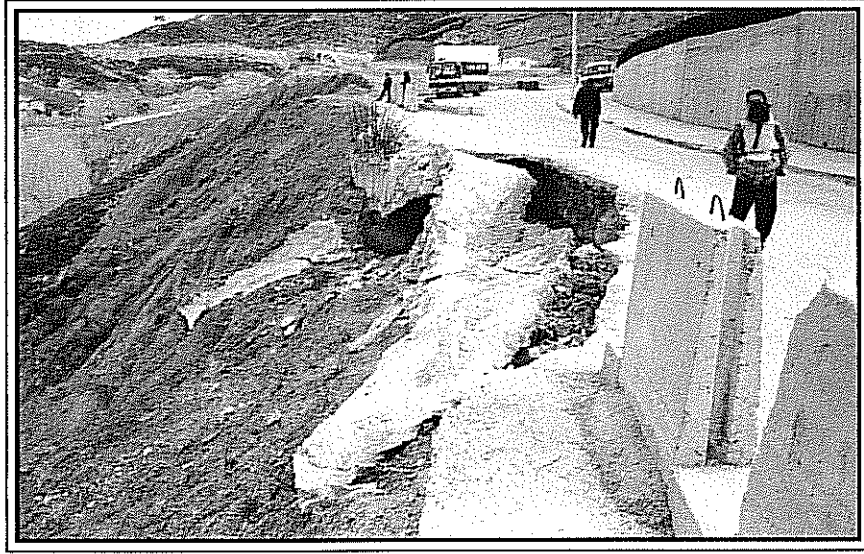
Narlıdere gecekondularında alan araştırmamızı yürütürken, gecekondular tarafından Narkent Blokları sık sık gündeme getirildi. Kimi, eski komşularının taşındığı gibi “apartman” bloklarına taşınmak istediğini, gecekondudan kurtulmak istediğini ve “tapulu bir evde” oturmak istediğini dile getirirken, büyük bir kısmı da apartman bloklarının güvenli olmadığını, evlerin çok küçük olduğunu ve kendi gecekondularının daha güzel olduğunu söyledi. Bu araştırmanın doğrudan konusu olmamakla birlikte, çok yeni gerçekleştirilmiş bir proje olması nedeniyle ve gecekondusu yıkılıp Narkent’e taşınanların, İmar Affı yasalarından sonra gecekondularını yapanlar/ alanlar olması nedeniyle, 2002 yılının Nisan Mayıs aylarında, Narkent Bloklarında 30 adet hanehalkı görüşmesi ve kahvehane sohbetleri yapıldı, Belediyeden ve Kooperatif yöneticilerinden bilgiler alındı.

3.5.7.1. Projenin Oluşumu: Yapım ve Onanma Süreci

Narlıdere Narkent Kent Yenileme Projesi 6.6.1994 tarihinde belediye meclis kararıyla, Narlıdere Belediyesi mülkiyetindeki (daha önce hazine mülkiyeti olan), tapunun 22, 23 pafta 156 ada 1972 parselinde kayıtlı taşınmazın imar planında kapsadığı alanın, Toplu Konut Alanı ilan edilmesi istenmesi kararının alınmasıyla başlamaktadır. Bu karar sonrasında Narlıdere Belediyesi gerekli başvuru sürecini başlatmıştır. 1995 yılında 1972 parseli kapsayan alana yönelik üretilen imar planı, belediye meclisince onaylanmış ve toplu konut alanı ilan edilmesi için yetkili kurumlara gönderilmiştir. 1996 yılında ise aynı alan TOKİ tarafından, Toplu Konut Alanı ilan edilmiştir. 1995 yılında yapılan planda ise 1998 yılında plan değişikliğine gidilerek bugün Narkent bloklarının bulunduğu alan konut adası, eğimli alan ise eğitim tesisi olarak değiştirilmiştir.

Narlıdere Belediye Meclisi’nin almış olduğu karar ve yapılan planlama çalışmalarıyla başlatılan bu süreç belediye mülkiyetinde bulunan, II. İnönü ve Huzur Mahalleleri arasında kalan, yaklaşık 60 hektarlık bir alanı kapsayan 22, 23 pafta 156 ada

1972 parselde bir yandan kent yenileme projesinin başlatılması anlamını taşımaktadır. Bu süreçle birlikte projenin uygulanması için gerekli planların yapılması, onanması ve uygulamanın başlatılması için toplu konut alanı ilanından oluşan ilk etap tamamlanmıştır.

Fotoğraf 3.5.1-2 Narlıdere- Narkent konut alanı ve yakın çevresi görüşleri

Fotoğraf 3.5.3-4 Narlıdere- Narkent konut alanı ve yakın çevresi görünüşleri

3.5.7.2. Projenin Uygulanması - Kooperatifleşme, İnşaat Süreci ve Yerel Yönetim Birimi olarak Belediyenin Rolü

Narlıdere Belediyesi adına kayıtlı 1972 nolu parseli kapsayan alanın Toplu Konut Alanı ilanıyla birlikte dönemin belediye başkanının da girişimleri ile bu alanda üretilecek konutlar için kooperatifleşme süreci de başlatılmıştır. Görüşülen kooperatiflerden S.S.İZMER Konut Yapı Kooperatifi başkanının ifadesine göre belediye başkanı kooperatifleşmeyi özendirici toplantılar düzenlemiştir. Görüşülen kooperatif başkanı da belediye başkanınca çağırılarak bu alanda inşa edilecek konutlar için çevresindeki

tanıdıklarıyla bir kooperatif kurması için teşvik edilmiştir. Dönemin gazetelerine verilen ilanlar tanıtım sürecinin bir diğer aşamasıdır.¹ Belirtilen görüşlere göre kooperatifin hedeflediği üye sayısına ilk bir yıl içinde ulaşılmıştır. 2431 adet konut yapılması hedeflenen alan için 1.250 üye kaydedilmiştir. 1995- 1996 yıllarında başlayan bu girişimler kooperatiflerin inşaatlarına başlanamamasının sonucu olarak üye sayısının bugün 1050'ye düştüğü belirtilmektedir. Kooperatif üyeleri ilk üye oldukları 1996 yılından 2004 yılına dek yaklaşık 14- 15 milyar lira ödeme yapmışlardır. Bu rakam kooperatif üye aidatlarının toplamını ifade etmektedir. 2004-2005 dönem üye aidatlarının 500 milyon lira olduğu belirtilmiştir. Üye aidatlarının ilk ödentilerinin S.S. Narkent Konut Yapı Kooperatifler Birliğine devredilen ve Toplu Konut Alanı olarak ilan edilmiş olan 1972 parsel üzerindeki 342 adet gecekondunun yıkılarak taşındığı 8 adet blok inşaatının gerçekleştirilmesinde kullanılmıştır. Taşınan alandaki birim konut maliyetinin 3.5- 4 milyar lira arasında olduğu belirtilmektedir. Üye aidatlarının bir kısmı ile de bölgede gerekli olan dere ıslahı ve istinat duvarlarının yapımı gerçekleştirilmiştir. Bu sürecin tamamlanması ile 1972 parsel üzerindeki yapı adaları birliğe bağlı kooperatiflere kura ile dağıtılmıştır.²

Büyük bir kısmı boş ve 17 hektarlık bölümü 342 adet gecekondunun tarafından kullanılan alan, bu "kent yenileme" süreci içinde, yeni mülk sahiplerine devredilmiştir. Bir başka deyişle 342 gecekondunun, ayrılan iki hektarlık alanda konut sahibi olması karşılığında, kamu arazisi olan 1972 parsel, özel şahıslara kooperatifler aracılığıyla devredilmektedir.

Kurulan kooperatiflerin bir üst birlik oluşturulmasında, dönemin belediye başkanı öncülük etmiş ve Narkent Kooperatifler Birliğinin ilk başkanlığı görevini de üstlenmiştir. Belediye başkanı yerel seçimler sonrasında yetkilerini kooperatif genel kurulunda seçilen yeni bir başkana devretmiştir.

Narkent Kent Yenileme Projesinde yerel yönetim birimi olarak Narlıdere Belediyesinin üstlendiği görevler şöyle özetlenebilir; i) Narlıdere Belediyesi adına kayıtlı yaklaşık 60 hektarlık 1972 nolu kadastral parselin uygulama imar planlarının, projelerin yapımı ve onaması, ii) planlanan alanın Toplu Konut Alanı ilan edilmesi için gerekli yasal, bürokratik sürecin tamamlanması, iii) kooperatifleşmenin özendirilmesi, kooperatiflerin

¹ Narkent Kent Yenileme Projesi'nin basında yansımaları Ek:1

² Bu bilgiler Narkent Kooperatifler Birliği'ne bağlı İZMER Konut Yapı Kooperatif Başkanı ile 2004 Kasım ayında yapılan görüşmelerden elde edilmiştir.

kurulmasında öncülük edilmesi. iv) 1972 sayılı parsel üzerinde yaklaşık 17 hektarlık alan üzerinde bulunan 342 gecekondunun proje kapsamındaki yıkım ve 2 hektarlık yeni yerlerine taşınmasında uygulayıcılık ve denetleyicilik.

Narlıdere Belediyesince bu süreçte Narkent Belediyeler Birliği'ne herhangi bir maddi sermaye aktarımı yapılmamış olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte Narlıdere Belediyesince kurulan Narbel Konut Yapı Kooperatifi, Narkent kooperatifinin ilk etabını oluşturan ve yıkılan gecekonduların taşındığı bölgenin hemen ardında yer alan bir inşaat gerçekleştirmiştir. Narbel konutları olarak adlandırılan bu konutlar için TOKİ'den kredi alınmış ve % 95'i belediyeye ait olan toplam 850 konutluk bloklar inşaa edilmiştir. Bu inşaatın Narkent'in yıkılan 342 gecekonduyu yerine inşaa edilen konutlarının bitiminden önce tamamlandığı bilinmektedir. Bugün ise bu kooperatif kentin farklı bölgelerinde devam etmekte olan farklı "kent yenileme projeleri" ni üstlenmektedir.

1972 sayılı kadastral parsel sınırları içine yıkılan 342 gecekonduyu için 11- 12 katlı yapılardan oluşan 8 blok inşaa edilmiştir. Her bir kat 70 m²'lik 4 daireden oluşmaktadır. 1972 nolu kadastral parsel içinde olan yaklaşık 111 gecekonduyu ise bu kent yenileme projesinin dışında kalmıştır. Bu gecekondulara yönelik herhangi bir proje üretilmemiştir. Üretilen çözüm yalnızca toplu konut alanı ilan edilen alanda kalan gecekonduları içermektedir.

Toplam 60ha'lık bir alanda ve toplam 2.431 adet konut üretmeyi hedefleyen³ Narkent Kent Yenileme Projesinin ilk etabı 2001 yılında tamamlanmıştır. 12 kooperatif ve 1.200 üyeden oluşan özel bir kooperatif niteliği taşıyan Narlıdere Narkent Kooperatifler Birliği'nin kooperatifleri 2003 yılında, 1972 parselden kura ile belirlenen kendi arsaları üzerinde inşaatlarının yapımına başlamışlardır.

Narkent Kooperatifler Birliğine tahsis edilen alanın Narlıdere raporunda da belirtildiği gibi alanda eğimin yer yer % 100'e (45°) vardığı ve heyelan tehlike olasılığı olduğu görülmektedir. Narkent gecekondularının taşındığı bölgede yapılan istinat duvarlarında kaymalar olduğu, 2002 yılı arazi çalışmalarında saptanmıştır. Kooperatif

³ Narkent tanıtım dökümanları, ilgili belediye dökümanları; "Söz konusu alanda 2431 konut üretileceği Belediye Başkan Yardımcısı imzalı plan açıklama raporundan anlaşılmaktadır" denilen TC.İzmir Bayındırlık ve İ.Mdr.tarihli yazısı. — İskan M.D. 2000 YERİSİ

alanının yerleşime açılabilmesi için DEÜ Mühendislik Fakültesi Jeoloji Mühendisliği Bölümünden alınan raporda, zemin yapısı konusunda pek çok olumsuz durum belirtildiği halde, sonuç görüş olarak söz konusu alanın yerleşime uygun olduğu bildirilmiş, Narkent kooperatifinin yapılaşması böylece mümkün olmuştur. İZSU'nun aynı alan için, 2002 yılında yaptırdığı bir başka çalışmada da alanın taşıdığı risk yeniden gündeme getirilmiştir⁴. Alanda yerleşime uygun oluru alınmışsa da, alanın taşıdığı özel nitelik, konut yapım tekniklerinin ve altyapı inşaatının önemini vurgulamaktadır. Narkent Kooperatifler Birliği bu bölgedeki alt yapı, istinat duvarlarının ve dere yatağının ıslahı gibi çalışmalar için İzmir Büyükşehir Belediyesine başvurmuş olduğunu ancak bu süreci hızlandırmak için kendi girişimleri ile alanı ıslah ettiklerini belirtmektedir (Alanın ıslah ve istinat duvarları sonrasındaki görüntü için Bkz. Fotoğraf 3.5.1-2-3-4).

3.5.7.3. Narlıdere Narkent Kent Yenileme Projesi ve Narkent Yaşayanları

Narkent'de Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Durum

Narkent Projesi kapsamında gecekondusu yıkılarak yeni konutlara taşınan alanda toplam 30 hane ile görüşme yapılmıştır. Bu görüşmelerde 24 hanenin ev sahibi, dört hanenin kiracı, bir hanenin akrabasının evi ve bir hanenin ise noter satışıyla konutu satın aldığı saptanmıştır. Toplam 30 hanede yapılan görüşmelere göre, yıkılan alandan taşınan 24 ev sahibi hanenin 19'u yıkılan gecekondusu için (arsaya veya eve) bir bedel ödediğini, bir hane ise bedel ödemediğini ifade etmiştir. Bilgi alınamayan hane sayısı ise üç adettir. Yıkılarak taşınan gecekondulu alanındaki konutların tamamının tapusuz ve imar affından yararlanmamış olduğu saptanmıştır.

Ailelerin geldikleri illere göre dağılımına bakıldığında; Sivas'tan gelen aile sayısının sekiz, Ağrı'dan gelen aile sayısının dört, Diyarbakır'dan üç, Erzincan, Kayseri ve Tokat'dan ikişer, Bayburt, Bingöl, Erzurum, Niğde ve Tunceli'den birer ailenin göç ettiği saptanmıştır. Göç edilen illerin bilinmediği hane sayısı ise dört adettir.

Narkent'de yaşayan hane halkı büyüklükleri ise şöyledir; iki kişilik aile sayısı iki, üç kişilik aile sayısı dört, dört kişilik aile sayısı beş, beş kişilik aile sayısı yedi, altı kişilik

⁴ 16 Eylül 2002, Yeni Asır Gazetesi, sayfa 5. Ek:1 Basında Narkent Dosyası

aile sayısı sekiz, yedi kişilik aile sayısı iki ve sekiz kişilik aile sayısının iki olduğu görülmektedir. Aile büyüklüğü ortalaması ise 4,9 kişidir.

Narkent’de sosyal güvence durumu incelendiğinde toplam 30 hane içinde 14 ailenin SSK’lı olduğu, 6 ailenin hiçbir sosyal güvencesi olmadığı, 4 ailenin yeşilkartlı ve 1 ailenin ise emekli sandığına bağlı olduğu görülmüştür. Bilgi alınamayan hane sayısı ise 5’tir. Narlıdere’deki diğer gecekondularında olduğu gibi Narkent’de de yeşilkart ve SSK’lı ailelerin oranı yüksektir. Toplam 30 hanede hiçbir sosyal güvenceye sahip olmayan ve yeşilkart sahibi ailelerin sayısı 10 hanedir.

Narkent’de Fiziki Yapı

Narkent’de toplam 8 blok, 2 hektarlık yapı adası içinde inşaa edilmiştir. Yaklaşık olarak 1.620 kişinin yaşadığı bu alanda yapılaşma yoğunluğu (Emsal) 1,5’dir. Net Nüfus yoğunluğu ise 810 kişi/ha olduğu görülmektedir.

Narkent’de Kentsel Sosyal ve Teknik Altyapı

Narlıdere gecekondularındaki kentsel altyapıya ilişkin önemli sorunlardan biri yoğun yağışlarla birlikte yerleşimi tehdit eden sel tehlikesidir. Narkent alanındaki Ali Onbaşı deresi ıslah edilmesi gereken dere yataklarından biridir. Narkent Kooperatifler Birliğinin girişimleriyle istinat duvarları yapılmış ve dere ıslahı tamamlanmış olduğu ifade edilmektedir. Bu önlemlerin ne derece yeterli ve sağlıklı olduğu ise tartışma konusudur. Narkent alanında 2004 yılında hizmete giren bir ilköğretim alanı bulunmaktadır. Bu alanın dışında sağlık alanı ve yeşil alan gibi herhangi bir sosyal donatı alanı bulunmamaktadır.

Narkent Yaşayanlarının Projeye İlişkin Görüşleri;

Süreç; 1972 nolu parsel üzerinde gecekondusu bulunan haneler Narkent projesini mahalle muhtarından, belediyenin yaptığı toplantılardan ve belediyeden gelen yazılardan öğrendiklerini belirtmişlerdir. Yıkılan gecekonduların sakinlerinin yaşadığı “kent yenileme projesi” süreci, kendi aktarımlarıyla şöyledir.

1995 yılında emniyet güçleri ve çevik kuvvetle birlikte belediye görevlileri yıkım için mahalleye gelmişlerdir. Gecekonduların sahipleri bu yıkıma karşı direnmiş ve emniyet

güçleri yıkımı gerçekleştirmemiştir⁵. Olay sonrasında “kent yenileme projesi” için mahalle muhtarı ve belediyenin yaptığı toplantılarla ikna edilme süreci yaşanmıştır. İkna olmayanlar ise alandan zorla çıkarılmıştır. Projenin uygulanabilmesi için öncelikle inşaatların yapılacağı alanda kalan 31 gecekondulu ile yapılan sözleşmelerle bu gecekondular yıkılmıştır. Yıkılan gecekondular geçici konut olarak inşaa edilen konutlara ve 2001 yılında Narkent’e taşınmışlardır. Narkent’in bitişi sonrasında bu geçici konutlar da yıkılmıştır. İlk yıkılan 31 gecekondunun dışında kalan gecekondular ise Narkent inşaatlarının tamamlanması sonrasında yıkılmıştır. Yıkım işini belediye üstlenmiş ve enkazı gecekondular sahiplerine bırakmış, gecekondular sahipleri bu enkazları satmışlardır. Narkent Kooperatif konutlarına taşınan gecekondular sakinleri kooperatife iki yıl boyunca ayda yedi ile on milyon lira arasında değişen ödemeler yapmıştır. Kooperatife geç üye olan ve bu nedenle hala ödeme yapan aileler vardır. Kimlere sattıkları bilinmemekle birlikte Narkent inşaatları sürecinin başlaması ile 45-50 kişinin evini iki milyar liraya satarak daha kırsal bölgelere gittiği belirtilmektedir⁶.

Rant sorunu ve çözümler; Mahalle sakinleri gecekondular alanlarının rant sürecinin bir parçası olduğunu ve sorunun “gecekondular sorunu değil rant sorunu” olduğunu ifade etmektedirler. Belediye uygulamalarını eleştirmekte ve kendi önerilerini de geliştirmektedirler.

“...oy toplamak için seçim zamanı gelir.. Gecekondular yapın diye yol açıyorlardı, şimdi buradan kovuyorlar... Zenginler için bir yer burası. Burası hazine, devletin yerini peşkeş çekiyorlar. Madem öyle bizde *biz devlete ödeyelim* diyoruz. Bizim gibi tapulu yer alanlar multimilyoner oldu, biz burada hala sırtımızda yük.”..... “devlet de bizim, halk da bizim. Niye sadece bu ranttan zengin yararlansın.”⁷ “Biz diyoruz ki bu yerler bizim, başkasına vermeyecekler, imar planımızı da bize verecekler.” Üretilen konutların “toplu mezar” olduğunu ifade edenlerin ifadelerinde “gecekondular yıkıp bize toplu mezar yaptılar. Halkın, ezilen vatandaşın sırtından para kazanmak için cirrit oyunları oynuyorlar.”⁸

⁵ II.İnönü Mahallesi görüşmesi, 3.4.2002, Narkent kahvehane görüşmesi ve 29-30 nolu hane halkı görüşmeleri

⁶ II.İnönü Mahallesi muhtarıyla 3.4.2002 tarihinde yapılan görüşmelerde Muhtar tarafından aktarılan bilgiler

⁷ II.İnönü Mahallesi (Ağrı Kıraathanesi) görüşmesi, 3.4.2002, 1. Kişi

⁸ II.İnönü Mahallesi (Ağrı Kıraathanesi) görüşmesi, 3.4.2002, 2. Kişi

Belirtilen bu görüşlerde ortak nokta ise topraklarının tapularını alıp kendi evlerini- apartmanlarını kooperatif yerine kendilerinin yapmalarının daha uygun olacağı yönünde. Gecekondu yıkılarak Narkent'e taşınma sürecine ilişkin önceleri bu projenin tepkiyle karşılandığı, direnildiği ancak belediyenin yıkım ile taşınmaları "mecbur" kıldığı yönündedir. Gerek hane halkı görüşmelerinde gerekse de mahalle kahvelerindeki ifadelerde, bu sürecin zorunlu olarak kabul edildiği belirtilmektedir. Gecekondu tapusu, suyu olmayan ve yıkım sonucunda hiçbir hak iddia edemeyeceklerini düşünen gecekondu yaşayanları "sokakta kalmaktansa taşınmayı" "tercih" etmişlerdir.

Yeni yapılan bloklar ve yaşam alanlarına ilişkin düşüncelerde ise bir kısmı bu alanın "toplu mezar" olduğunu söylerken, bir kısmı "güvensiz ama iyi", "sokakta kalmaktan iyi", "kimsenin böyle bir evi olamazdı" demektedirler. II. İnönü Muhtarı ifadesinde ise "... Binalar sağlıksız ve göz boyama, ama yine de razıyız. Buradan iyi en azından" demektedir.

Narkent'de Tercihler ve Mecburiyet; Bölgeye nasıl taşındıkları ve memnun olup olmadıklarına ilişkin sorulara ortak yanıt "mecburen" ifadesi kullanılarak verilmektedir. Bu süreci kendi ifadeleri ile "daha çıkmadan üzerimize toprak attılar mecburen çıkıp buraya geldik" (3.görüşme) "kimse buraya gelmek istemiyordu, sürekli mektup geldi, mecbur kaldık" (5.görüşme). Baskıdan doğrudan bahsedilmeyen görüşmelerde ise taşınılan bölgedeki sorunlar ifade edildikten sonra "mecburen geldik" ifadesi ekleniyor (6. görüşme).

Bir başka görüşmede ise alanın olumlu yönleri vurgulanmakta ise de tercih ettiği yaşam alanının "yıkılan gecekondu" olduğunu belirtenler de bulunmakta (7.görüşme). "İsteyerek taşınmadık kaç kez yıkarız diye geldiler...hiç kimse çıkmasa kazanırdık...ev yıkmaya geldiler bizde sokakta kalmamak için tapumuzu aldık" (9.görüşme) "kazmalarla duvarları deldiler çıkmak zorunda kaldık. ...önce kimse istemedi gelmeyi. "gitmeyenin hakkı yanacak" dediler...yıkmasalar kalırdık..."(21.görüşme) "Gecekondu bulsam taşınırım...orası da çok iyi değildi, ama burası çok kötü..."(19.görüşme). Yıkım zamanı belediyenin baskısını ifade eden bir ev hanımı; "keşke ayak direyip gelmeseydik ama umudu kesilince boyun eğiyor insan" diyor (22.görüşme). "...taşınmayanların hakkı yanacak" denilince gelmeyi kabul edenler (24.görüşme) gelmek istemeyen ancak zorlandıklarını belirtenlerde var. "bize kalsa gelmezdik. Belediye toplantılar yaptı, milleti

kandırdı, ikna olmayanları da zorladı”(26. ve 27. görüşme). İsteklerini ifade edenlerden biri ise şöyle söylüyor “tabii istedik, buldozeri görünce ne yapacaksın?...Allah’a çok şükür burayı yapıp verdiler. Sokakta kalacaktık yoksa...” (28. görüşme) daha detaylı bir ifade de ise “kişisel olarak söylüyorum, bizi mecburen yıktılar. Kim derse ki “memnunuz” yalan söylüyordur. 1995’de çevik kuvvet geldi insanlar kenetlendi. Belediye de 2. İnönü yerle bir edilecek diye karar aldılar... Emniyet müdürü sordu vergi veriyor musun, elektrik var mı... Emniyet müdürü aşağıya indi ben bunları yıkamam, sen buraya hizmet vermişsin dedi ve yıkmadan gitti...” Narkent’den noter satışıyla ev alan ve dört aydır burada yaşayan hane ise başka yere gücünün yetmediğini ve satıp taşınmak istediğini belirtiyor (2. görüşme). Bir kiracı ise “ucuz olduğu” için burayı “tercih” ettiklerini açıklıyor.

Yapılan görüşmelerin hemen hepsinde ortaya çıkan “mecburen tercih” ve zorunda kalmanın temel nedenleri tapularının olmayışına dayanmaktadır. Aynı haneler nerede yaşamayı istediklerine ilişkin görüşlerinde ağırlıklı olarak tüm sorunlarına rağmen yıkılan yerlerinde yaşamak istediklerini belirtmektedirler. Kendi yıkılan gecekondusunda yaşamayı istediğini belirten haneler (1, 3, 5, 9, 19. görüşme) tapularının kendilerine verilmesinin uygun çözüm olduğu belirtilmektedir.

Narkent’de sorunlar; Görüşülen hanelerde Narkent’teki sorunlar ve kaygılar :

- Temelin sağlam olmadığı düşüncesi yaygın (2.,5,6,22, 23, 24. görüşme);
- Heyelan ve deprem kaygısı (6, 19, 21, 22, 23, 25, 26, 27. görüşme)
- Tesisatlar, ince işçilik ve kapı, baca, çatı, pencerenin sağlıksızlığı. Ev sahiplerinden ince inşaat aşamasında çalışan hane halkı “yaptığım en kötü işti” diyerek inşaat kalitesini değerlendiriyor.
- Ulaşım ve donatı yetersizliği (Pazar yerinin olmayışı, okul sağlık alanının olmayışı ve son olarak yeşil alan eksikliği dile getiriliyor.)
- Konutların çok küçük olması
- Apartman yaşamının kendilerine uygun olmadığı

Narkent’in olumlu yönleri:

- Tam bir teknik altyapının olması (elektrik, su sorununun olmayışı)
- Banyo, tuvaletin konutun içinde olması

- Tapu sorununun olmaması

3.5.7.4. Genel Bir Değerlendirme

Çalışmanın başlangıcında Narlıdere Narkent Kent Yenileme Projesinin nasıl bir alternatif niteliği taşıdığını analiz etmek amacıyla iki temel soru sorulmuştur:

- Projenin gerek uygulama ve gerekse de sonuçları aşamasında gecekondulu yaşayanları açısından olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir? Projenin oluşum sürecinde nasıl bir yaklaşım izlenmiştir? Gecekondulu sakinlerinin talep ve görüşlerine yer verilmiş midir? Katılımcı bir süreç yaşanmış mıdır?
- Gerçekleştirilen proje ile eski gecekondulu yeni apartman yaşayanlarının sosyo-ekonomik, mekansal ve kültürel taleplerini ne ölçüde karşılanmıştır? Yıkılan gecekondulara mekansal olarak ne tür bir alternatif yaratılmıştır? Bu mekansal olanakların gecekondulu yaşayanlarının sosyal ve kültürel gereksinimlerinin karşılanmasına ne denli yardımcı olmuştur?

Bu yöndeki değerlendirmelere ilişkin olarak, yukarıda yapılan saptamalar kapsamında şunları söylemek olanaklıdır.

1. Yaklaşık 60 hektarlık olan 1972 sayılı parsel Narlıdere yerleşiminin Kent yenileme projelerinin büyük çaplı ilk etabını oluşturmaktadır. Bu girişimle ciddi bir arsa stoğu kentlilerin konut talebinin sağlanması için gündeme getirilmiştir. Bu talebin sağlanmasında kamu arazisi niteliğinde olan ve üzerinde 342 gecekondunun bulunduğu 1972 nolu parsel yasal süreçler içinde planlanarak, toplu konut alanı ilan edilerek, kooperatifleşme desteklenerek konut alanı ilan edilmiştir. Bu yasal çerçevede kalarak, planlanan 2.431 adet konutun sadece 342 adedi “yasadışı” gecekondulunun konut gereksinimini karşılamak için ayrılmıştır. Geriye kalan konutlar ise aylık ortalama 500 milyon lira ödeme gücü olan kentli nüfusa yönelik düşünülmüştür. Başka bir deyişle 60 hektarlık bir kamu arazisinde, 2 hektarlık alan alt gelir grubu kentlilerine (gecekondulu ve yasadışı kalan kentlilerin), diğer kesimleri ise özel kooperatifler aracılığıyla orta gelir grubundaki şahıslara devredilmiştir.

2. Yıkılan gecekondulara ayrılan bölüm, arazi eğiminin en fazla olduğu buna karşın en yüksek inşaatların gerçekleştirildiği alandır. Bu bölümde projeler 11-12 katlı, her katta 4 daire ve 70 m² olarak tasarlanmıştır. Yeni yapılmakta olan Kooperatif konutlarında ise, dairelerin 150 m² büyüklüğünde olduğu ve her katta 2 daire olmak üzere blokların 8 katlı olduğu görülmektedir.
3. Yıkılan gecekondularda yaşayanlar için yapılan dairelerin zemin etütleri ve inşaatları hakkında bilgiye ulaşılammıştır. Yeni yapılmakta olan bloklarda ise zemin güvenliğine yönelik özel inşaa tekniklerinin kullanıldığı tanıtım broşürlerinde yer almaktadır.
4. Projenin uygulama sürecinde yıkılan gecekondularda yaşayanların katıldığı bir sürecin yaşanmadığı yapılan hane halkı görüşmelerinden anlaşılmaktadır. Proje kapsamında gecekondulu yaşayanlarının sosyal, kültürel ve mekansal taleplerinin değerlendirilmemiş olduğu da ifade edilen sıkıntılardan anlaşılmaktadır.

Yaşar kalabilmenin en önemli koşullarından biri olan “barınma hakkı olarak konut” anlayışı ile yukarıdaki süreç değerlendirildiğinde Narkent Projesi kapsamında gecekondulu yaşayanlarının kentsel alanda hakları olmayan, işgalci, kentin “ötekileri” statüsünde ele alındığı görülmektedir. Geliştirilen Narkent Yenileme Projesinin alt gelir grubu kentlilerinin konut sorununa değil orta veya üst gelir grubu kentlilerine yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Daha da açıkçası bu süreçte konut ve inşaat piyasasında ciddi bir hareketlilik sağlanmış ancak, iddia edilen “gecekondulu önleme” niteliği, sağlıklı bir kentsel çevre ve konut söylemleri projenin iddiaları olmaktan öteye gidememiştir.

Barınma ihtiyaç ve haklarını “illegal”, “işgal” koşullarıyla gerçekleştirmiş olan gecekondulu halkı legal süreçte üretilen çözümlerle “legal” konutlarına taşınmışlardır. Şimdi sorulması gereken soru ise “legalleşme” dışında kentin alt gelir grubunun bu kesiminin bu alandaki gelişmeden bir rant elde edip etmediğidir.

Narkent projesi eski gecekondulu yaşayanlarına rant sağlamış mıdır?

Görüşmelerde alınan ev sahibi/kiracı oranlarına bakıldığında toplam 30 görüşme içinde 4’ünün kiracı, 24’ünün gecekondusu yıkılan haneler, 1’inin satın alan hane, 1’inin ise bir tanıdığının evi olduğunu görülmektedir. Ev sahibi olanlar içinde ise gecekondusuna bir bedel ödeyenler değerlendirildiğinde sayılarının toplam 24 ev sahibi içinde 19 hane

olduğu görülmektedir. Farklı tarihlerde, farklı illerden gelen, benzer ekonomik ve sosyal güvence koşullarına sahip bu hane halklarının yerseçimlerinde belirleyici faktör, kendi ifadeleriyle, ödemeye güçlerinin yettiği yere yerleşmek yönündedir. Alanda yaşamaktan memnun olsun/olmasın tüm görüşmecilerin ortak ifadesinin barınma ihtiyaçlarına yönelik kaygılarla ifade edildiğini söylemek mümkündür.

Olanaklılıklar ve kıstlılıklar - kazananlar ve kaybedenler; Alt gelir grubunun, başkasının arsası üzerine izinsiz olarak, barınma sorununa ürettiği çözüm olarak ortaya çıkan Narlıdere gecekondularında, kentsel dönüşüm ve gecekondu önleme projesi pratiğinde neler olmuştur? Sağlıklı bir çevre oluşturulabilmiş midir? Minimum standartlar, barınma ihtiyacının kriterleri olarak, sağlanabilmiş midir? Tercih edilebilir alt gelir grubuna dönük proje üretilmiş midir? Proje üretiminde katılım sağlanabilmiş midir?

Narlıdere gecekondularından yıkım sonrasında Narkent'e taşınan gecekonduluya sağladığı olanaklardan ilki, gecekondulunun alınan tapularla "illegal" konumdan "legal" konuma geçirilmiş olmasıdır. Bu olanak, aynı zamanda, her an yıkım ve evsiz kalma tehlikesinden kurtulunması anlamını taşımaktadır.

İkinci olarak gecekondusunda olmayan elektrik, su, telefon gibi (daha çok su), insani olarak en temel sağlıklı yaşam olanaklarına kavuşmuş olmasıdır. Üçüncü olarak ise; konut alanları açısından bakıldığında tek veya iki oda ve yığma olan binalardan, betonarme ve 70m²lik alana taşınmasıdır. Yatayda kullanım alanları olarak bahçe, açık alan kullanımları kaybedilmiştir.

Üretilen alan, kendi ifadeleriyle, yapılması planlanan alan değildir. Daha geniş konutlar, daha az katlı apartmanlar önerilmiş, ancak sonuç, ifade edilenin dışında 11- 12 katlı, 70 m²lik konutlar olarak ortaya çıkmıştır. Projelerin yapım aşamasında katılımcı bir sürecin gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda, taşınan gecekonduluların ifadeleri dikkate alındığında, ki onlar bu süreci "mecbur bırakılmak" olarak tanımlıyorlar, bu süreç uzlaşım ve katılım süreciyle gerçekleşmemiştir.

Ödenen bedeller açısından bir değerlendirme yapılacak olursa şunlar ifade edilebilir. Birim konut maliyetlerinin 3,5 milyar olduğu ve bunun yaklaşık 250- 500 milyon lirasının gecekondu sahiplerinin aylık 7,5- 10 milyon lira arasında değişen ve bir-dört yıl süren aidatlarla ödediği, alanın kamu arazisi olduğu düşünüldüğünde yapılan uygulamanın

“gecekondu sorununa çözüm” niteliği taşıyıp taşımadığı tartışmalıdır. Aynı maliyetlerle, gecekondu sakinleriyle oluşturulacak bir uzlaşım ile tarafların memnun olabileceği bir çok alternatif üretmek olanaklıdır. Oysa ortaya çıkan sonuçtan o bölgede yaşamakta olan kesim, gerek süreç ve gerekse sonuçları açısından memnun değildir. Gerçekten de alanın hala çözümlenmemiş bir dizi sorunu olduğu dikkate alındığında, bu gecekondu önleme/kentsel dönüşüm ve kentsel yenileme sürecinin alt gelir grubu kentlilerine yönelik olduğunu söylemek pek de mümkün değildir.

Narlıdere bütününde yapılan değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda, bu alanda yaşayan gecekondu sakinlerinin kendi gelir gruplarına yönelik taşınabilecekleri bir alanın olmadığı ve yerleşebilecekleri alanların ise “kent yenileme” süreci ile orta-üst gelir gruplarına aktarıldığı anlaşılmaktadır. “Tercih etme haklarını” kullanarak Narkent’de yaşamayı tercih etmeleri kaçınılmaz bir sonuçtur. Narlıdere ve Balçova genelinde alt gelir grubuna en uygun konut fiyatları şimdilik Narkent’in bu bölgesindedir (Narkent’de aylık kiralar 60-100 milyon lira (2002 fiyatlarıyla) civarındadır. Aynı dönemde, yine Narlıdere’de gecekondu kiraları 35-45 milyon liradır). Yakın çevrede inşaa edilen lüks toplu konutlar tamamlandıkça bu gelişimin alan üzerindeki etkisinin ne olacağı da belirsizdir.

Sonuç olarak

Tüm kentsel dönüşüm projelerinin temel hedefi, bir önceki sosyal, ekonomik, kültürel ve fiziksel mekan bütünlüğünden daha sağlıklı, daha güvenli, daha huzurlu ve daha kaliteli mekanların yaratılması olmalıdır. Eski yaşam çevresinin niteliklerinden daha alt düzeyde niteliklere sahip çevrelerin, “dönüşüm” adı altında yaratılması hem kaynak israfıdır, hem çok önemli bir fırsatın kaçırılmış olmasıdır.

Narkent dönüşüm projesi, yukarıdaki bakış açısıyla değerlendirildiğinde, gecekonducular için yaratılmış olan “yeni” fizik çevrenin, “tapu güvenliği” ve “kentsel teknik altyapı” (su, elektrik, kanalizasyon vb.), sağlamanın dışında, daha nitelikli bir yaşam çevresi sunduğunu söyleyebilmek ne yazık ki mümkün değildir. İçinde yer aldığı doğanın belirgin ve belirleyici özelliklerine yabancı ve aykırı olarak oluşturulmuş bu yeni yaşam çevresinde yaşayanlar; gerekli sosyal alanlarından yoksun, çok yüksek yoğunlukla inşaa

edilmiş çok katlı bloklarda eski uyumlu komşuluk ilişkilerini yitirmiş ve şiddetli yağışlarda ve İzmir’de sıklıkla gündeme gelen depremlerde korku duyarak yaşamaktadırlar.

Yıkılan gecekonduların boşalttığı ve kamu mülkiyetinde olan yaklaşık 60 hektar büyüklüğündeki alanda, Narkent Kooperatifler Birliği’ne bağlı kooperatiflerce inşa edilmekte olan çok katlı yapılarla oluşacak yaşam çevresi de benzer sorunlara sahiptir. Çok eğimli yamaçlarda, istinat duvarları inşaa edilerek yapılmakta olan bu binalara, ancak yine yüksek eğimli taşıt yollarıyla erişmek mümkündür.

Aynı bölgede 2.500 kişi daha gecekondularda yaşarken, kamu mülkiyetinde kalmış son 60 hektarlık araziye bu biçimde kullanmak, sorunlu yaşam çevreleri yaratmanın ötesinde, aynı zamanda çok önemli bir fırsatın da kaçırılmış olması demektir.

3.6. GAZİEMİR İLÇESİ

İzmir Anakentinin güney çıkışında, son ilçe belediyesi olan Gaziemir; 1980 yılında 25.000 kişilik bir nüfusa sahipken, son yirmi beş yıl içinde, Adnan Menderes Havaalanının, Ege Serbest Bölgesi'nin (ESBAŞ) kentin güneyinde yer seçmesi ve Emlak Bankası Gaziemir Toplu Konut Alanının yerleşime açılması ile, hızlı bir nüfus artışı yaşamış ve nüfusu bu dönemde yaklaşık olarak üç kat artmıştır. 2000 yılı nüfusu 69.811 kişi olan ilçe, nüfus büyüklüğü açısından, dokuz ilçe içerisinde altıncı sırada yer almaktadır.

İzmir Anakent sınırları içinde yapılmış olan 3.214 ha. büyüklüğündeki alanları kapsayan ıslah imar planlarının, 49,9 hektarı, Gaziemir İlçe Belediyesi sınırları içindeki alanlara aittir. 1981- 87 yılları arasında, 36,75 ha., 1988- 94 yılları arasında 3 ha., 1995- 98 yılları arasında da 10,25 ha. büyüklüğündeki alana dönük olarak hazırlanmış olan ıslah imar planları Aktepe, Dokuz Eylül, Emren ve Gazi Mahallesi sınırları içindeki yapılaşmış alanları içermektedir.

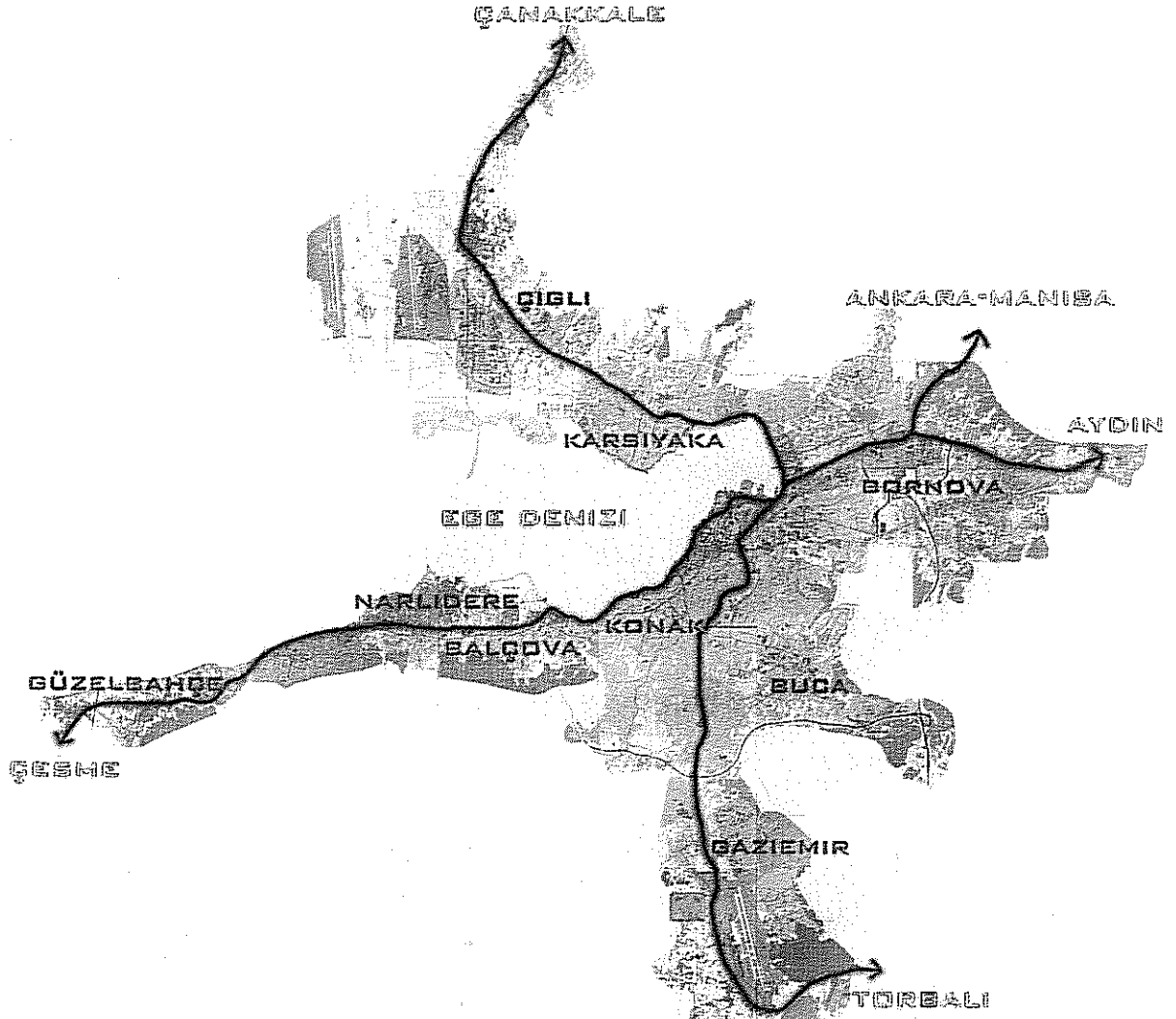
Islah imar planı sınırları dışında, Gaziemir İlçesi'nde, 1980 yılından sonra gelişen yeni bir gecekondü bölgesi vardır. Sevgi mahallesi gecekonduları, Gaziemir Emlak Bankası Toplu Konut Alanı'ndan, araba ile beş dakika uzaklıkta kurulmuş, küçük bir gecekondü mahallesidir. Yöre yaşayanlarınca "Pirenlik Mevkii" olarak da adlandırılan bu bölgenin bir bölümü eskiden çöplük olarak kullanılmıştır. Sevgi Mahallesi, güneyde Görece'nin Ata Mahallesi gecekondularıyla birleşmektedir. Bir sonraki bölümde, İzmir Anakenti çevresinde yer alan belediyelerde gecekondulaşma ele alınacak ve Ata Mahallesi' de ayrıntılı olarak incelenecektir.

Sevgi Mahallesi gecekonduları, Anakent içindeki diğer gecekondü mahallelerinden farklılaşmaktadır. Hemen tümü tek katlı ve bahçeli evleri, bahçelerde ağaçları, kimi kez hayvan damları, birbirleriyle uyum içinde yaşayan insanları ile, bir büyük kentin yakınında, sakin, huzurlu bir yaşamın sürdüğü ve bunun kolaylıkla algılandığı bir yerleşimdir. Yaklaşık olarak 125 gecekondunun bulunduğu bu bölgede, 2003 yılının Temmuz ayında 21 hanehalkı görüşmesi yapılmış ve 101 hanehalkı üyesi hakkında bilgi toplanmıştır. Hanehalkı görüşmelerinin yanısıra, diğer bölgelerimizde olduğu gibi, tüm

GAZİEMİR

■ SEVGİ MAHALLESİ

Harita 3.6.1 Gazimir İlçe Sınırları İçinde Gelişen Yeni Gecekondu Alanları

yapıların numarataj bilgisi alınmış ve muhtarlıkta kaydı olan tüm hanelerin muhtarlık bilgileri alınmıştır.

Tablo 3.6.1 Mahallelere Göre Muhtarlıkta Kaydı Olan Hane Halkı Sayısı ve Yapılan Görüşme Sayısı

Mahalle	Muhtarlıkta Kaydı Olan Haneler		Görüşme Yapılan Haneler	
	Sayı	Toplam Nüfus	Sayı	Toplam Nüfus
Sevgi	146	603	22	101

3.6.1. Demografik Yapı: “Köy yerinde çok çocuk oluyor”

Gaziemir Sevgi Mahallesi de, diğerleri gibi, göç ile oluşmuş bir yerleşimdir. Bu, tek tek hane bireylerinin doğum yerleri dağılımında görülebilir. Buradaki İzmir doğumlular ise, bekleneceği gibi, ikinci ve üçüncü kuşaktan hane üyeleridir.

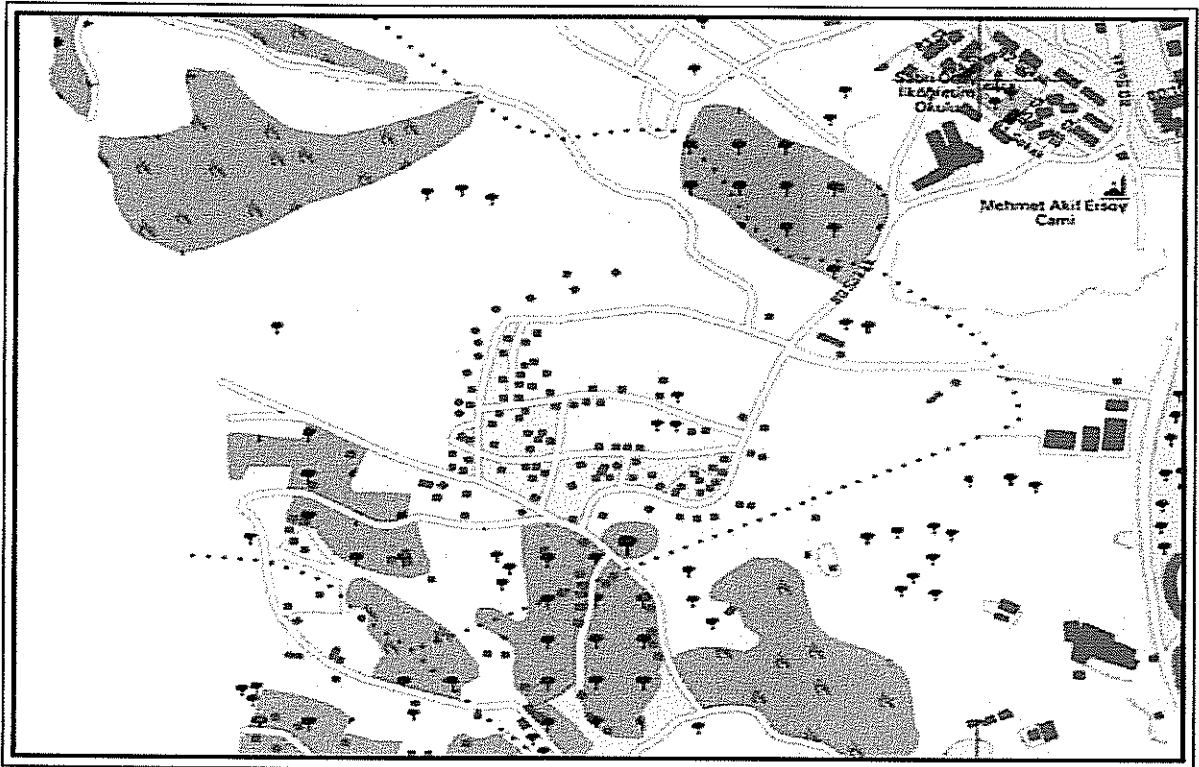
Tablo 3.6.2 Hane Halkı Üyelerinin Doğum Yerlerine Göre Dağılımı

Doğum Yeri	Sayı	%
Ege	61	60,4
Marmara	0	0
İç Anadolu	15	14,9
Akdeniz	1	1
Karadeniz	2	2
Doğu Anadolu	7	6,9
Güneydoğu Anadolu	15	14,9
Yurtdışı	0	0
Toplam	101	100

Sevgi Mahallesinde, İzmir’e yakın illerden Aydın’da doğmuş olanlar, diğer gecekondü alanlarına göre daha fazladır. Bu kesim, çoğunlukla, daha önceleri Doğu ve Güneydoğu’dan Aydın’a Menderes ovasındaki pamuk tarlalarına mevsimlik tarım işçisi olarak gelip, bir süre sonra İzmir’e taşınan ailelerin ikinci kuşak üyeleridir. Aydın doğumluların arasında, Aydın’lı topraksız zeytin ve pamuk işçileri de bulunmaktadır.

Harita 3.6.2 Sevgi mahallesi gecekondü alanları hava fotoğrafı

Harita 3.6.3 Sevgi mahallesi gecekondü alanları haritası

Erkek, Aydın'da iken yevmiye olarak tarlalarda çalışıyormuş. Eşi de Aydın, Çine'de zeytin topluyormuş. Arkadaşının haber vermesi sonucunda 1976 yılında Betontaş fabrikasına vinç operatörü olarak girmiş. 1976 yılında Aydın'dan İzmir'e gelmişler. 1976-1983 yılları arasında Gaziemir Dokuz Eylül Mahallesi'nde. 1983-1985 yıllarında Menderes'te, 1985-1990 yılları arasında Gaziemir Sosyal konutlarda kiralık evde yaşamışlar (138).

Yaş dağılımına bakıldığında, Sevgi Mahallesi'nde de, 7 yaşın altındaki çocuk nüfus ile, 7- 14 yaş arasındakilerin oransal farklılığı dikkat çekicidir. Bu, özellikle son yıllarda doğum oranlarında azalmayı gösterir. Ayrıca, Sevgi mahallesi'nde, ortalama hane büyüklüğü de diğer gecekondularla karşılaştırıldığında, daha düşüktür (4,8). Çok eşli ve çok çocuklu bir aile içine doğmuş iki çocuklu bir kadın, bunu, "köy- kent" farklılığını vurgulayarak ifade eder:

Kadının iki çocuğundan erkek 13, kız ise 11 yaşında. Karaman'ın Ermenek ilçesi Balkusan köyünde doğmuş. Babasının iki eşinden 15 çocuğu var. Kadın, babasının birinci eşinin beş çocuğundan biri. "15 kardeşimden üçü İzmir'de, beşi Karamanda, biri Mersinde..." diye saymaya başlıyor. Kendisi gibi Karamanlı olan eşinin ise altı kardeşi var. "Köy yerinde çok çocuk oluyor" diyor (137).

Ayrıca, diğer gecekondularla karşılaştırıldığında, buradaki 60 yaşın üstündeki nüfus oranı da dikkat çeker. Cinsiyet dağılımında ise, kadın (% 50,5) ve erkek (% 49,5) nüfus bir birine çok yakın oranlar ile temsil edilir.

Tablo 3.6.3 Hane Halkı Üyelerinin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grubu	Sayı	%	Toplam %
0 – 1	0	0	0
2 – 6	6	5,9	5,9
7 – 14	20	19,8	25,7
15 – 20	14	13,9	39,6
21 – 30	18	17,8	57,4
31 – 40	14	13,9	71,3
41 – 50	14	13,9	85,1
51 – 60	7	6,9	92,1
61 – 70	4	4	96
70+	4	4	100
Toplam	101	100	-

3.6.2. Aile ve Akrabalık İlişkileri

Sevgi Mahallesi'nde de, çekirdek aile (% 65,3) ve geniş aile (% 27,5) diğer gecekondulu alanlarımızdaki değerlere yakın oranlardadır. Buradaki en belirgin farklılık, % 8,9'luk "parçalanmış aile" kategorisinde ortaya çıkar. Burada parçalanmış aileler, boşanma sonucu değil, eşini kaybeden kadınlar ve çocuklarından oluşur. Az sayıda da olsa, eşini kaybetmiş ve çocuklarını evlendirdikten sonra yalnız yaşayan yaşlılar vardır.

Evlenme yaşlarına bakıldığında, diğer mahalleler ile benzer şekilde, 18 yaşın altında evlilik oldukça yaygındır ve yine burada da, kadınlar ile erkekler arasında belirgin bir farklılık vardır. Erkeklerde, % 28,6 olan 18 yaşın altında evlenenlerin oranı, kadınlarda, % 52,4'e çıkar. Yine, erkeklerin % 38,1'i 20 yaşın altında evlenmiş iken, bu yaşa kadar evlenmiş olan kadınların oranı, % 76,2'dir. Diğer yandan, erkeklerde en yüksek evlilik yaşı 33 olduğu halde, görüşülen haneler içinde, 24 yaşından sonra evlenmiş kadına rastlanmamıştır.

Sevgi Mahallesi'nde de evli çiftler arasında karşımıza çıkan bir diğer evlilik geleneği, başlık parasıdır (% 23,8). Başlık parası, aşağıdaki örnekteki erkeğin de ifadesinde görüleceği gibi, daha çok "doğulular"ın geleneği olarak görülür. Ancak, küçük yaşta evlilik gibi, başlık parası da sadece "doğu"ya ait bir pratik değildir.

Eşi Konya'da vefat etmiş. Aynı köyden olan eşi, evlendiklerinde 17 yaşındaymış. Kendisinin de askerliği yapıp evlendiğini söylüyor. Başlık parasını soruyoruz; "*Bizde başlık olmaz, biz Konyalıyız, o Doğulularda olur.*" diyor. 3 çocuğu var, oğulları burada, kızı Almanya'da. Gelinleri akraba (131).

Çorum Ovasaray'lı bir aile. Kadının eşi 7 sene önce emekli olmuş. 1 oğlu, 3 kızı var, hepsi evli. Şimdi evde 2 kişi yaşıyorlar. Kadın, 60 yaşında, ilkokul mezunu, eşi lise mezunu. Eşi köylüsü, okulda beraber okumuşlar. "*16 yaşında 3000 lira başlık parası ile evlendik. Köy şaşırды, bu kadar parayı nasıl verecek diye*" (133).

Kadın, 1942 Kayseri'nin Talas ilçesi, Kuruköprü köyü doğumlu, okuryazar değil. 1961 yılında 16 yaşında evlenmişler, kocası askere gittiğinde 4 yıllık evliymişler. Resmi nikahları evlilikten sonra, eşi askerden dönünce, tanıdıklarının yardımıyla yaptırılmışlar. 3 yıl kaynanasıyla aynı evde kalmış ve halı dokuma işine devam etmiş. Askerlik sonrasında eşi yurtdışında (Avusturya, ..) 6 yıl inşaat işlerinde çalışmak üzere gitmiş. Kaynanasıyla kalmak istemediği için, eşinin yurtdışında çalışmasına izin vermesi karşılığında kendisi ve çocuklarını İzmir'e yerleştirmesi şartını koymuş. "*Eğer bizi getirmeseydi gitmesine razı değildim*" diyor. Başlık parasının kendi zamanlarında olduğunu, gelini için de "*yün parası*" ödendiğini belirtiyor (145).

Kadınlar arasında, düşük evlilik yaşı ile ilişkili olarak, diğer mahallerde de olduğu gibi, küçük yaşta doğum da oldukça sık görülür. Bu pratiklerin, “değiş- tokuş” geleneği ile birleştiğine de tanık olunmuştur:

Evde 7 kişi yaşıyor. Kadın 37, eşi 39, oğulları 20 ve 6 , kızları da 18, 12, 14. Kadını, daha 5 yaşındayken “değiş tokuş” ile eşine vermişler. Kadının amcası, kocasının kardeşini kaçırdıca karşılık olarak ailesi de O’nu kaçırdıca kadının abisine vermiş. 13 yaşındayken Mardin’de evlenmişler. İlk çocuğunu 15 yaşındayken dünyaya getirmiş. Daha sonra resmi nikah yapmışlar (133).

Görüşülen haneler içinde, resmi nikahı olmayan çift yoktur; ancak, büyük çoğunluğu (% 61,9) bunu, sonradan yapmıştır. Evli çiftler arasında oldukça yaygın gözlenen bir diğer pratik de, akraba evliliğidir (% 42,9). Akraba evliliğinin en yaygın şekli, kardeş çocukları (hala, teyze, amca, dayı çocukları) arasındadır. Buna, komşusu ile (% 14,3) ya da hemşehrisi ile (% 23,8) evli olanlar eklendiğinde, “yabancı” ile evlenenlerin oranı, oldukça düşük (% 19) kalır.

Görüşülen hanede toplam altı kişi yaşamakta: büyük anne, büyük baba, evli oğul, eşi ve 2 torunları birlikte kalıyorlar. Evde bulunan babaanne ve torun ile görüşme yapıldı. Babaanne 1942 Kayseri’nin Talas ilçesi, Kuruköprü köyü doğumlu, okuryazar değil. Köyde yaşadığı zamanlarda halı dokuduğunu, babasının ablalarının yanında kalarak halı dokumasını istediğini bu nedenle de okumasına izin vermediğini belirtiyor. Kendi eşi de aynı köyden ve aynı yıl doğumlu, meslek lisesini (inşaat üzerine olduğunu belirtiyor) bitirmiş. Eşiyle yakın komşu imişler. Babaannenin dört oğul var, 3’ü köyde, biri ise İzmir (Şirinyer)’de doğmuş ve hepsi evli. Dört çocuktan en büyüğü bir akrabanın kızı ile, küçük oğul, dayısının kızı ile, ortanca oğullarından biri yakın komşunun kızı ile, bir diğeri ise Adanalı bir tanıdığı kız ile “isteyerek ve severek” evlenmişler. Akraba evliliğine ilişkin ne düşündüğünü soruyoruz, oğullarının kızları sevdiğini ve evlenmekte ısrar ettikleri için evlendiklerini, kendilerinin bir baskısı olmadığını açıklıyor. Biri kendisiyle aynı evde yaşıyor, ikisi aynı mahallede kendi evlerini yapmış, biri ise Buca’da. Oğullardan biri imam hatip lisesi mezunu, 2. ise Kenan Evren’in “imam hatip mezunları bir şey olamaz” demesi üzerine okulu terk etmiş, bir oğul orta okul ve dördüncüsü de lise mezunu. Torunlarının kız-erkek ayırmadan okumalarını istiyor (145).

Evde 4 kişi yaşıyor. Kadın 38 , eşi ise 41 yaşında. 1986 yılında dayısının oğul ile birbirlerini “severek” evlenmişler. Her ikisi de Kütahya-Simav doğumlu. 15 yaşında bir oğulları ve 8 yaşında kızları var. Evlendikten bir ay sonra İzmir’e göç etmişler (128).

Ancak, çocuklarının evliliği söz konusu olduğunda, akraba evliliği ya da “yabancılar” ile evlenme konusunda ısrarlı değildirler. Akraba, komşu ya da hemşehrileri ile evli ebeveynler, daha çok, çocuklarının kendi istedikleri ile evlenmelerini savunurlar (% 95,2).

3.6.3. Eğitim

Sevgi Mahallesi'ndeki eğitim durumuna bakıldığında, eğitim düzeyinin oldukça düşük olduğu görülür. Ancak, üniversite ya da yüksek okul mezunu olan (% 1,3) ya da bu kurumlarda eğitimine devam edenlerin (% 3,9) oranı da çok düşük olmakla birlikte, diğer gecekondü mahallelerindeki kadar yüksek değildir. Diğer yandan, okul çağında olmayanlar ve halen temel ilköğretime devam edenler dışında bırakıldığında, okuma yazması olmayanların oranı oldukça yüksektir (% 17,1). Yine, hem eğitim hem de okur yazarlık durumunda, cinsiyete göre belirgin bir farklılık vardır.

Ancak, yetişkinler arasında cinsiyete göre belirgin bir farklılık olmasına karşın, halen okul çağında olmayan ya da temel ilköğretime devam eden kız çocuklarının eğitimine karşı olumsuz tutumların devam ettirilmediği söylenebilir. Maddi imkanları olursa (% 78,9) ve her koşulda okutacağını belirtenler (% 10,5) ile karşılaştırıldığında, kız çocuklarını okutmak istemeyenler, oldukça düşüktür (% 5,3). Ayrıca, bunlar arasında, kendisi okumak istemeyen kız çocukları olan aileler de vardır (% 5,3). Çocukların okutulmasında, bir kadının, "*biz süründük, onlar sürünmesin*" sözleriyle ifade edilen, eğitimin, çocukların geleceğinde önemli olduğu düşüncesi etkilidir. Ancak bunun, herkesin paylaştığı bir düşünce olduğunu söylemek pek de mümkün değildir. Bu, hemen aşağıdaki örnekte, ebeveynlerin göç öyküsü ve emek pazarına katılım koşulları ile birlikte görülebilir:

3 çocuklu, Mardin'li bir aile. Kadın ve erkek, amca çocukları, fakat "severek" evlenmişler. Kadının ailesi, 30 yıl önce kadın "daha kundaktayken" İzmir'e göç etmiş. Erkeğin ailesi ise, 1986 yılında Ödemiş'e, 1989'da da buraya göç etmiş. Buraya, 1988'de göç eden ağabeyinin aracılığı ile gelmişler. Erkeğin babası ölmüş. Mardin'de tarlaları var, fakat bekar kardeşleri olduğu için kaldırılan üründen talebi olmadığı gibi, tarlaların bölünmesini de düşünmüyor. Erkek, aslında inşaat ustası. Son bir yıldır işsiz olduğu için karşığı inşaat bekçilik yapıyor. Hafta içi ve Cumartesi günleri, akşam saat 6'dan sabah 9'a kadar çalışıyor. Daha önce çalıştığı inşaat işinden 6 ay para alamamış. Mâhkeme devam ediyormuş. Hatta, davalardan birini kazanmışlar fakat, parayı alabileceklerinden pek umutlu değiller. Kadın da evlenmeden önce tarım işlerinde çalışmış. Evlendikten sonra da bir süre gitmiş, son 6 yıldır gitmiyor. Adapazarı'na 30- 40 günlüğüne fındık toplamaya giderlermiş. Bir araba gelip alır, yataklarını da götürür, orada kalırlarmış. Menemen'e, Ödemiş'e pamuk toplamaya ya da çapaya gittiklerinde akrabalarının yanında kalırlarmış. Gümüldür'e mandalina toplamaya gittiklerinde de bir otobüs sabah alıp, akşam bırakırmış. Bu günün parasıyla yevmiye, 4. 5 milyon TL, veya kilo başına hesaplanırmış. Kadın, çocukların okuması ile ilgili, "*biz sürünüyoruz, onlar bari okusun; şimdi okuyana ekmek var,*" diyor. Erkeğin, kadının sözlerine tepkisi ise, "*hadi ordan, okuyanlar da işsiz.*" (127).

Tablo 3.6.4 Hane halkı üyelerinin eğitim durumu

	Okul Çağında Olmayan Nüfus Dahil						Okul Çağında Olmayan Nüfus Hariç					
	Kadın		Erkek		Toplam		Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Okul Çağında Değil	1	2	5	10	6	5,9	-	-	-	-	-	-
Okuma Yazması Yok	12	23,5	1	2	13	12,9	12	24	1	2,2	13	13,7
Okuma Yazması Var	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
İlköğretim Okuluna Gidiyor	9	17,6	10	20	19	18,8	9	18	10	22,2	19	20
5 Yıllık İlköğretim Okulu Mezunu	17	33,3	16	32	33	32,7	17	34	16	35,6	33	34,7
İlkokuldan Terk	4	7,8	4	8	8	7,9	4	8	4	8,9	8	8,4
8 Yıllık İlköğretim Okulu Mezunu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Orta Okul Mezunu	3	5,9	1	2	4	4	3	6	1	2,2	4	4,2
Orta Okuldan Terk	0	0	1	2	1	1	0	0	1	2,2	1	1,1
Liseye Gidiyor	1	2	6	12	7	6,9	1	2	6	13,3	7	7,4
Lise Mezunu	1	2	2	4	3	3	1	2	2	4,4	3	3,2
Liseden Terk	0	0	1	2	1	1	0	0	1	2,2	1	1,1
Yüksek Okula / Üniversiteye Gidiyor	1	2	2	4	3	3	1	2	2	4,4	3	3,2
Yüksek Okul / Üniversite Mezunu	1	2	0	0	1	1	1	2	0	0	1	1,1
Yüksek Okuldan / Üniversiteden Terk	1	2	1	2	2	2	1	2	1	2,2	2	2,1
Okul Çağında Ama Okula Gitmiyor	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Özel Bir Okula Gidiyor (Engelli)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	51	100	50	100	101	100	50	100	45	100	95	100

Görüşmelerde, halen okul çağında olup, okula gitmeyen çocuğu olan aileye rastlanmamıştır. Diğer yandan, Urfa, Viranşehir'den Söke'ye mevsimlik tarım işçisi olarak gelip, daha sonra mevsimlik orman işçisi olarak çalışmış bir ailenin 22 ve 19 yaşlarında olan iki kızı okul çağında oldukları yıllarda, aile orman içinde çadırda yaşadığı ve maddi imkanları elvermediği için okula gidememiştir. Yine, Mardin Mazıdağı'ndan 10- 11 yıl önce göç etmiş bir ailenin de göç etmeden önce köyde okul olmadığı için okula gidemeyen bir çocuğu vardır. Bunlar, daha sonra kursa giderek okuma yazma öğrenmişlerdir.

3.6.4. Göç Süreçleri: “Köyde fakirler kaldı abla be. Buraya gelmeye gücü yetmeyenler kaldı...”

Sevgi Mahallesi, 1980’lerin başında göç almaya başlamıştır. Buna bağlı olarak, yapılaşmaya aynı tarihlerde başlamıştır. Ancak, tabloda da görüleceği gibi, sevgi mahallesine yoğun yerleşim, 1991 ve 1996 yılları arasındadır. Bu sürecin mekansal boyutu, sonraki sayfalarda incelenecektir. Bu bölümde, ailelerin Sevgi Mahallesi’ne geliş tarihleri ve göç süreçleri incelenmektedir.

Tablo 3.6.5 Hane Halkı Üyelerinin Sevgi Mahallesi’ne Geldikleri Yıllara Göre Dağılımı

İzmir’e Geliş Yılı	Sayı	%
1979 Öncesi	0	0
1980 – 1984	4	5,2
1985 – 1989	21	27,3
1990 – 1994	41	53,2
1995 – 1999	10	13
2000 Sonrası	1	1,3
Toplam	77	100

Tablo 3.6.6 Hane Halkı Üyelerinin İzmir’e Nereden Geldiklerine Göre Dağılımı

Nereden Geldiği	Sayı	%
Ege	22	36,1
Marmara	0	0
İç Anadolu	13	21,3
Akdeniz	1	1,6
Karadeniz	2	3,3
Doğu Anadolu	8	13,1
Güneydoğu Anadolu	15	24,6
Toplam	61	100

1980’de ilk yerleşenlerden biri olan yaşlı bir kadın, “ilk geldiğimizde, 12 evden başka ev yoktu”, der. Buna karşın, Sevgi Mahallesi’nde yaşayanların memleketlerinden ayrıldıkları tarihler, 1963’e, İzmir’e geldikleri tarihler de 1966’ya kadar gider. Aşağıdaki tablolarda, memleketlerinden ayrıldıkları ve İzmir’e geldikleri tarihlerin dağılımı görülebilir.

Tablo 3.6.7 Hane Halkı Üyelerinin Memleketlerinden Ayrıldıkları Yıllara Göre Dağılımı

Memleketlerinden Ayrılış Yılı	Sayı	%
1979 Öncesi	20	32,8
1980 – 1984	4	6,6
1985 – 1989	23	37,7
1990 – 1994	13	21,3
1995 – 1999	0	0
2000 Sonrası	1	1,6
Toplam	61	100

Tablo 3.6.8 Hane Halkı Üyelerinin İzmir'e Geldikleri Yıllara Göre Dağılımı

İzmir'e Geliş Yılı	Sayı	%
1979 Öncesi	14	23
1980 – 1984	6	9,8
1985 – 1989	26	42,6
1990 – 1994	14	23
1995 – 1999	0	0
2000 Sonrası	1	1,6
Toplam	61	100

Yukarıdaki iki tabloya bakıldığında, memleketlerinden ayrıldıkları ve İzmir'e geliş tarihlerinde, 1986 yılında bir yoğunluk görülür. Burada, doğum yerleri ve İzmir'e geldikleri yerler arasındaki farklılık, bilindiği gibi, kademeli göç nedeniyledir. Diğer gecekondü alanlarından farklı olarak, Sevgi Mahallesinde yaşayanların geldikleri yerler çok fazla çeşitlilik göstermez. İller itibariyle bakıldığında, Mardin ve Aydın öne çıkar.

6 çocuklu, 8 kişilik aile 10- 11 sene önce Mardin, Mazıdağı'nın Evciler köyünden gelmişler. Akrabaları buradaymış, önce eşi gelmiş, evi yapmış. Çocuklarıyla birlikte otobüsle gelmişler, eşyaları daha sonra mahalleye taşınan kayınları getirmiş. Köyde hala akrabaları var. Orada eşi çobanlık yapmış. 4 kardeş ortak arazileri ekmişler, ama verimsizmiş, yeterli olmamış. Aşiretleri var. Köy, korucu köymüş, eşi koruculuk yapmış. 4 kardeşi amcaları İzmir'e göndermiş. Önce bu aile göç etmiş, sonra kayınları da ailelerini bu mahalleye getirmiş (134).

Mardin Mazı Dağı'ndan gelmişler. 14 senedir İzmir'delermiş. 1987 'de eşi ve çocuklarıyla beraber İzmir'e gelip bu mahalleye yerleşmişler. Bu mahallede akrabaları oturuyormuş. Onlar aracılığıyla burayı öğrenmişler (130).

Aydın ise, Güneydoğu'dan gelen mevsimlik pamuk işçilerinin İzmir'den önceki durağıdır (% 14,3). Ayrıca, yukarıda da belirtildiği gibi, Aydın'lı topraksız köylüler "memlekete yakm," diye İzmir'i tercih eder.

Urfa' da hayvancılık yapmışlar, hayvanları azmış, geçimlerini sağlayamamışlar. İzmir'e 1985'te ailecek pamuk toplamaya gelmişler. İzmir'i daha önceden biliyormuş, askerliği Narlıdere' de yapmış. Aydın Söke'de pamuk toplamışlar, ev kiralamışlar, yapamamışlar, ormanda çadırda yaşamaya başlamışlar. 1987'de İzmir Orman Müdürlüğü'nde çalışmaya başlamış, mevsimlik orman işinde 8-9 yıl çalışmış, İzmir'in tüm ormanlarında ağaç dikmiş. 9 yıl Görece'de çadırlarda yaşamışlar (141).

Sevgi Mahallesi'ne gelinen yerlerden Ankara ise (% 28,6), İç Anadolu illerinden göçün ilk durağıdır.

"Çorum, Uvasaray'dan 40 sene önce çıktık, Ankara'ya gittik". İç Cebeci'de oturmuşlar, 20 sene önce eşinin tayini çıkınca İzmir'e gelmişler. Çorum'da tarlalar yetersizmiş, miras yüzünden bölünmüş. Eşi Ankara'ya gitmiş, kapıcılık işini bulmuş, sonra aileyi taşımış. Çorum'da akrabaları var. 6-7 senede bir gidiyorlar. "Çorum'umuz çok güzel bizim de işte gismet buralara geldik" (133).

Sevgi Mahallesi'nde görüşülen hanelerin de çok büyük bir kısmı (% 70), memleketlerinde geçimlerini tarım ile sağlamışlardır. Ancak, bekleneceği gibi, tarımsal faaliyetler ile geçimini sağlamak, her zaman kendi toprağını ekip biçmek anlamına gelmez; bu, ücretli tarım işçiliği ya da yarıcılık, kiracılık gibi ilişkiler ile birlikte düşünülmelidir. Memleketlerindeki toprak mülkiyetine bakıldığında, hiç toprağı olmayanlar (% 28,6), diğer gecekondulu alanlarına göre daha az; halen toprağı olanlar ise daha fazladır (% 52,4). Göç etmeden önce toprağı olup, sonradan satan ya da yakın aile üyelerine bırakanların oranı da, % 19'dur. Ancak, köydeki toprak, çoğu zaman geçinmeye yetmemiştir. Göç etmeden önce, hayvanı olmayanlar çok fazladır (% 85,7). Hayvanı olanların (% 14,3) bazıları, hayvanlarını satıp yol parası yapmıştır.

"Köyde 15-20 dönüm toprak vardı, o da kuraç olduğundan yetmedi...Çocuklar da durmadı orada." Köyde hayvanlarını satıp onun parası ile göç etmişler. "Şimdi köydeki toprağı baraj basmış". 1990 yılında Konya Karaman Ermenek'ten Buca, Akıncılar'a gelmişler, iki yıl kirada oturmuşlar. Bu mahallede hemşehrileri varmış. "Bir arkadaşına para verip ev yaptırıldı". Annesi kardeşi halen köyde, ara sıra haber alıyor. Maddi durumları el vermediği için 4-5 senedir köye gidememiş. Köyü özlediğini ama gidemediğini söylüyor. "Orda kendimizi idare ediyorduk ama bazı nedenlerle geldik işte... Havadar temiz burası da..." (131).

Erkek, 1980 yılında ailesiyle birlikte İzmir'e göçetmiş. "Köyde çiftçilik, tarımla uğraştık... geçim sorunundan İzmir'e geldik..." Görüşülen evde 3 kişi, karı koca ve kızları yaşıyor. Üçü de Kütahya ili, Altıntaş ilçesi, Beşkarış köyü doğumlu. Erkek ve kadın aynı köyden, 1955 doğumlular ve 16 yaşında evlenmişler. Yıkık Kemer'de oturan ve ordaki hastanede çalışan teyze ve dayısının yanına gelmişler. Onların evinin yakınında bir evde ikibin lira ile kirada oturmuşlar. 1991 yılında bu mahalleye taşınmışlar (144).

Sevgi Mahallesi'nde karşımıza çıkan bir farklılık, göç etmeden önce geçimlerini sağladıkları alanlarda, tarımsal faaliyetlerden sonra, tarım dışı ücretli işçiliğin (% 20) gelmesidir. Ücretli işçilerin bir kısmı da, göç etmeden önce, çalışmak için memleketinden İzmir'e gelip gidenlerdir. Göç etmeden önce memur (% 5) ve çoban olanlar (% 5) ise, eşit oranlar ile temsil edilir.

Demiryollarından emekli olan erkek, görev nedeniyle birçok ilde çalışmak, ailesini de beraberinde oradan oraya götürmek zorunda kalmış. Oğlu üniversiteyi bitirince köye dönsün istemişler. Oğlu ise *"köy hayatı çekemem, İzmir çok güzel oraya yerleşin geleyim"* demiş. Kadın da *'gidelim bari'* deyince evlerini satıp gelmişler İzmir'e. Önce kadının, Üçkuyular'da yaşayan abisinin yanında kalmışlar bir süre. Sonra abisi gazetede ev ilanı görüp getirince gidip evi görmüşler. *"Buraları tamamaz, bilmezdik. O günün parasıyla Balçova'dan belki iki ev alabilirdim. 12 bin dolara bu evi aldım"* (131).

Erkeğin ailesi Adana'da. Kadın, evlenmeden önce kendi ailesiyle beraber Işıkkent'de oturuyormuş. Eşi de Adana'dan İzmir'e çalışmaya geliyormuş. Tanışıp aşık olup evlenmişler. Eşi zaten onu görünce karar vermiş İzmir 'de kalmaya. *"Eşim kendi kendine kalkmış gelmiş İzmir'e. Şimdi kendi çalıştığıyla karı sahibi, ev sahibi, çocuk sahibi oldu"* (129).

Kadın, Tire'li. Tayin sebebiyle İzmir'e gelmişler 1963'de. Eşinin emekli parasıyla Çiğli'de ev yapmışlar. Uzunca bir süre orada oturmuşlar. 19 yaşındayken Tire'de evlenmiş. Eşi TCDD'de memurmuş. Yirmi yıl önce 1983'de eşi vefat etmiş. 76 yaşındaki kadın tek başına yaşıyor. Emekli maaşıyla geçiniyor. *"Dua edin de Allah canımı alsın"* diyor, gülüyor da ağlıyor da. Çiğli'deki evi satmışlar. Tapuluymuş. Oradan hakkına düşen parayla bu evi almış 1 oda WC ve banyo olarak. Daha sonra komşuların yardımıyla eve bir oda daha eklemiş (139).

Görüşülen hanelerden, memleketinde önceden ve halen evi olanlar hiç azımsanmayacak bir oranda (% 38,1) olduğu halde, bekleneceği gibi, bu evlerden geliri olduğunu belirten çıkmamıştır. Evleri, ya boş duruyor, ya da oturulmaz haldedir. Oturulacak durumda ise, köyde kalan yakın akrabaları kullanıyordur. Çok büyük bir kısmının da zaten memleketinde evi hiç olmamıştır (% 33,3) ya da önceden olduğu halde, şimdi yoktur (% 28,6). Mülkiyet durumu, memleketleri ile ilişkilerine bakarak, çok azının (% 5) "maddi yardım" alması ile birlikte değerlendirilirse, oradaki mülklerinden gelirleri olmadığı daha açık bir şekilde görülebilir. Zaten çok büyük bir kısmının ilişkileri ziyaret (% 50) ya da mektup ve telefon ile haberleşme (% 35) biçiminde sürerken, bir kısmının da tamamen kopmuştur (% 10).

Artık memleketleri ile ilişkisi kopmuş olanların büyük bir kısmının, politik nedenler ile göç ettiği aşikardır:

72 yaşında bir erkek ve 60 yaşında bir kadın ile görüşüyoruz. 1967 yılında, çatışmalardan dolayı köylerini terk etmek zorunda kalıp, İzmir'e gelmişler. *"Ben geleli kızım 1967'de) ona göre hesaplayın. Kürdün elinden kaçtım. Geliyodu ya ispiyonculuk; ya çocuklarını ver ya da öldürüyorlardı. Merkezdeydim ben Hasankale'nin içinden. Tanıdık ta vardı burda kızım."*

Amcama güvenerek geldik, sürüldük buralara. Aramız, bahçemiz, bağımız, dükkanımız vardı memlekette. Bizi yok eden PKK'ydı. Bahçamızı alıp geldik. Kürdün gitmediği yer yok kızım. Almanya'da, İtalya'da her yerde. 3 tane damadımı öldürdü PKK. Dağda kurşuna dizdiler... Köyde fakirler kaldı abla be. Buraya gelmeye gücü yetmeyenler kaldı. Pisliğe karıştılar ya da. 25 senedir gidip gelmiyorum. Ölülerim orda annem babam orda... Özal kıskırttı bunları alın kurun memleketi diye... Kendi memleketimde kürtten korkar olduk kızım" (135).

Memleket ile bağları köklü bir şekilde koparan bir diğer göç nedeni de, kan davalarıdır.

Erkek, 1975'te Adana'dan kan davası nedeniyle ayrılmak zorunda kalmış. Ablası ve eniştesiyle birlikte İzmir'e ilk geldiklerinde Basmane'de kirada oturmuşlar. 2 yıl sonra bir tanıdık vasıtasıyla eşiyile görücü usulü evlenmişler. Kadın, "bu adam buldu beni, bir daha da bırakmadı", diyor. Kadın evlendiğinde 16 yaşındaymış, dolayısıyla nikahları da izinli vekalet yoluyla yapılmış. Bir süre kadının Yenidoğan'da oturan ailesinin yanında kalmışlar, sonra bu mahalleye gelmişler. "Yağmurun altında çok yattık" Karı-koca birlikte çalışmışlar evin yapımında. Bir oda bir mutfak yapmışlar, daha çatıyı örtmeden taşınmışlar. 1-2 yıl sonra da diğer odaları eklemişler. Arazi düz olmadığından, kayaları kestirmek için neredeyse bir ev parası harcamışlar. "Bağ diktik buralara, kayalık, taşlık, çalılıktı her taraf" (276).

Göç nedenlerine toplu olarak bakarsak, yine, ekonomik nedenler (% 79,7) öne çıkar. Bunu, tayin (% 6,8), "gelin gitmek" (% 5,1), aile üyelerinin göç etmesi (% 3,4), politik (% 3,4), ve sağlık (% 1,7) gibi nedenler takip eder. Yine, büyük bir kısmı (% 88,5) İzmir'e doğrudan göç etmiştir. Kademeli göç edenlerin (% 11,5) İzmir'e gelmeden önceki uğrak yerleri, Ankara, Aydın ve Kars'tır.

Görüşme yapılan hanelerin büyük bir kısmı (% 90), memleketlerinden ayrılırken maddi yardım almamış, kendi imkanları ile göç etmişlerdir. Yine, bekleneceği gibi, çoğunluğu ailece göç etmişken (% 80), diğerlerinde de ya önce baba ve oğul (% 10) ya da yetişkin erkeklerden biri (% 10) göç etmiş, sonra ailenin geride kalan üyelerini getirmiştir. Diğer yandan, Sevgi Mahallesi'nde yaşayanların İzmir'i tercih etmelerinde de en çok belirleyici olan, akraba ya da aileden bazılarının burada olmasıdır (% 50). Bunun arkasından, İzmir'de iş bulmuş olmak, ya da daha rahat iş bulunabileceği düşüncesi (% 45) gelir. İzmir'in "güzel bir kent" olması da belirtilen bir diğer nedendir (% 5).

Kayseri, Talas Uzunköprü köyünden İzmir'e gelesi 33 yıl olmuş. 23 yıldır bu mahallede oturuyorlar. İlk geldiklerinde 12 evden başka ev yokmuş. İzmir'e ilk gelindiğinde Buca Şirinyer'e yerleşmişler. Aile İzmir'e gelmeden önce erkek, İzmir Efes oteli inşaatı gibi bir çok büyük inşaat işi olarak (ve sigortalı) çalışmış. Yurtdışına işçi olarak yazılmış ve olunca buradaki işleri bırakmış ve 6 yıl çalışma süresince ailesine para göndermiş, arada bayram tatillerinde, yılbaşında İzmir'de kalan eşini ve çocuklarını ziyarete gelmiş. 6 yıl sonra dönüp yeniden inşaat işlerine başlamış, Beymen mağazası, çalışmış. Bu süre içinde Şirinyerde oturulan evi satın almışlar, evin hisse tapulu olduğunu belirtiyor. Komşularının arabası ile kendi kamyonetlerini köye gidecekleri için kısa süreliğine takas etmişler. Köyden dönüşte arabayı teslim etmek için bu mahalleye (Sevgi) gelmişler. "Burayı görüp beğendik. 30 yıl önce 150 bin liraya 10 bin taksitle aldık". Şimdi kendileri ve 3 oğlunun oturduğu geniş alanı (altı

dönüm) satın almışlar. Aldıkları yerin hazine olduğunu biliyorlarmış, ancak parayı verdikleri kişinin buradaki ağaçlara (zeytin) baktığını ve bu tür işler için o paranın ödendiğini belirtiyor. Şirinyer’de oturup buraya hafta sonları gidip geliyorlarmış. 1980 yılında şimdi içinde oturan evi eşi ve en büyük oğlu inşaa etmiş (145).

Evde karı koca yaşıyor. Beş çocukları var ve hepsi evli. 1965 yılında Afyon’un Sincanlı ilçesinin Düzağaç kasabasında evlenmişler. 1966 yılında da iş bulma ümidiyle İzmir’e gelerek Buca/Esentepe’ye yerleşmişler. Akrabalarının çoğunun Esentepe’de olması onların ilk geldiklerinde oraya yerleşmesinde etkili olmuş. Esentepe’de 10 yıl kadar kirada oturmuşlar. Sonra bir gün kadın Sevgi mahallesinde oturan kardeşini ziyarete gelmişler ve “çok beğenmiş”ler. Böylece 1989 yılında şu anda oturdukları evin biraz daha yukarısına ev yapmaya başlamışlar. Fakat Orman alanına girdiği için henüz inşaat halindeyken evi yıkmışlar. 3 ay sonra şimdi oturdukları evi yapmışlar. Arsayı kendileri çevirmişler, şu anda da ecrimisil ödüyorlar. “Evi yaparken çok su taşıdık, kum taşıdık” diyor erkek. Bu evi yaparken de belediyeden yıkım için geldiklerini fakat engellediklerini söylüyor (346).

Sevgi Mahallesi’ni tercih etmelerinde ise, akraba (% 33,3) ya da hemşehrilerin burada olması (% 33,3) en sık belirtilen nedendir. “Arsaya para vermemek” (% 14,3) ve “arsanın ucuz olması” (% 9,5), “işyerine yakınlık” (% 9,5) gibi nedenler, akraba ve hemşehrilerin burada olması ile karşılaştırıldığında, daha önemsiz gibi görünmektedir. Ancak, aşağıdaki örneklere bakılırsa, özellikle akrabaların ve hemşehrilerin Sevgi Mahallesinde olması ile arsaya para vermemek ya da arsanın ucuz olması gibi nedenler, bir birinden pek de ayrılamaz:

İlk bu mahalleye yerleşmiş. Ekonomik açıdan İzmir’in daha iyi olacağını düşünmüşler. Ama daha kötü olduğunu söylüyor. Bu arsayı Karşıyaka’dan birinden 3,5 milyara satın almış. Akrabaları İzmir’deymiş, Tepecik’te ailesinin evine gidip geliyormuş, Menderes’teki akrabaları burada ucuz hazine arazileri olduğunu söylemiş. Arsayı almış, 150 bin liraya kamyon tutup, evini arsaya taşımış. İki hafta naylonun altında kalmışlar. Hem çalışmış hem evini yapmış. Ev yaparken malzemeleri borçla almış, toplam 12-13 milyon lira ödemiş. Evin tapusu yok. Yıkım olup olmadığını soruyoruz; “komşunun evini 1997’de iki kere yıktılar, yeniden yaptılar... Belediye reisi ilgilenmiyor. Oy toplayacağında 3-5 sefer gidip geliyor” (132).

17 yıl önce komşuları aracılığı ile Menderes’ten buraya gelmişler. Menderes’te kirada oturduklarını, ev sahibi olmak için buraya gelmeyi istediklerini söylüyor. Buradaki arsa için ecrimisil ödemişler. Evi 1986 da ailesinin yardımıyla yapmışlar. 2 gün içinde bir odasını yapmışlar, daha sonra diğer odaları eklemişler (276).

1987 yılında Karaman’dan ilk bu mahalleye göç etmişler. Sevgi Mahallesi’nde görünce yaşadığı için evlendikten sonra onların yanına taşınmaya karar vermişler. Eşi 1985 yılında İzmir’e gelmiş ve Afa inşaat şirketinde çalışmaya başlamış. Daha sonra işinden ayrılıp Karaman’a dönmüş, evlenmiş ve eşini de alıp İzmir’e göç etmiş (137).

Evde 4 kişi yaşıyor. Karı koca ve 2 çocukları. Kadın ve eşi 54 yaşında. Kızı 22, oğlu ise 28 yaşında. Kadın ve eşi, Aksaray’ın Boyalı köyünde doğmuş. Eşi 1970 -1971 yılında Ankara-Hacettepe’de teknisyen olarak çalışmış. 1974 yılında ise Polis okuluna gitmiş. Polis olduktan sonra da tüm yurtta dolaşmaya başlamışlar. Giresun, Ankara, Erzincan Kars vs. 1986 yılında İzmir’e çıkmış tayinleri. Öncelikle Esentepe’de 3 ay kirada oturmuşlar, ardından 5 yıl Gaziemir’deki polis lojmanında yaşamışlar. Lojmanın süresi bitip de, “çıkan artık” denilince ne yapacaklarını bilememişler. “Bir yandan çocuklarının okul masrafı, diğer yandan kirada yaşamak”. Kendilerinde bu ikisine yetebilecek gücü bulamamışlar. “Lojmanda otururken çık

dediler, 2 çocuk üniversitede okuyor, ne yapalım... Lojmanda otururken baktık gördük ki insanlar bu tepede ev yapıyor, 3 arkadaş bizde gelip arsa çevirdik. Burada mafya yok. Biz kimseye para ödemedik. Bu devletin ayıbıdır” (142).

Bekleneceği gibi, burada da, İzmir’e göç her zaman, doğrudan Sevgi Mahallesi’ne yerleşmek anlamına gelmez. Bir süre İzmir’in diğer mahallelerindeki akrabaların yanında kalınır ya da kirada oturulur.

Aydın’ın Söke ilçesinin Bağarası köyünden 1993’te evlenerek İzmir’e gelmişler. İzmir’e ilk geldiklerinde 1 yıl kadar Tepecik’te, 1,5 yıl kadar da Yeşilyurt’ta kirada oturmuşlar. “Kiralarda yapamadık, ev sahipleri kiraları çok arttırıyordu. Sonunda ev almaya karar verdik”. Eşinin ablası Sevgi mahallesinde oturuyormuş ve onun vasıtasıyla bu evi bulmuşlar. Evi 1996’da 250 milyona satın almışlar. “170’ini dolar, gerisini Türk parası verdik” Görüncesi 4 bilezik göndermiş. Kalanını da karı-koca çalışarak ödemişler (347).

Kadın, Afyon’dan 17 sene önce 16 yaşında ayrılmış. Eşi Manisa – Salihli’den orada iş olmadığı için İzmir’e gelmiş. 1989 yılında evlenmişler, 2 yıl Bayraklı’da kayının evinde kirada kalmışlar. Buraya 1992 yılında yerleşmişler. Eşi SANFO’nun inşaatında çalışırken arkadaşlarından burada ucuz ev olduğunu duymuş, evi satın almış. Evi 1992’de 12 milyon liraya almışlar. Ev sahibi Afyon’daymış, hiç burada oturmamış, evi bacanağına devretmiş. Müstakil 3-4 odalı bir evde yaşamak istiyor. “mutfak, yatak odası, tuvalet içiçe” 5 kişi bir odada kalıyorlar. “Bir misafir gelse kal diyemiyoruz.” Arsa büyük ama belediye ev yaptırmıyormuş. “yaptırsa da bizde para yok”. Evi aldıklarında yıkıntılıymış; “biraz düzelttik, temel attık” (140).

Eşi daha önceden Turgutlu’da bir fabrikada çalışıyormuş. Memleketine gidip eşi ile evlendikten sonra eşyalarını da alıp İzmir’e taşınmışlar. Bayraklı semtinde 2 yıl kiralık evde yaşadıkdan sonra 1989 yılında Sevgi mahallesine gelmişler. Gaziemir’de eşi çalışırken bu mahalleyi görüp beğenmiş. “Hazine arazisi üzerine herkes ev yapınca biz de yapalım dedik”. Evlerinin 1 oda ve bir mutfaktan oluşan eski bölümünü 1989 yılında bir ay içinde ailece yapıp bitirmişler. 2002 yılında ise 2 milyar liraya diğer 2 odayı eklemişler. Arsaları 350-400 evleri ise, 100 metrekare. 1997 yılında 13 milyon lira ecrimisil ödediklerini öğreniyoruz (132).

Afyon doğumlu olan kadın, 17 yıl önce Afyon’dan İzmir’e göç etmiş. Eşi İzmir’de çalışıyor, kendisi Afyon’da kayınvalidesinin evinde kalıyormuş. Geçimsizlik olunca, Afyon’da doğan kızını da alıp, İzmir’e eşinin yanına gelmiş. 1 yıl Esentepe’de kirada oturmuşlar. Sonra Gaziemir’deki şu an oturdukları arsayı satın almışlar (136).

İzmir’e ilk geldiklerinde akrabalarının da bulunduğu Gaziemir’de kirada oturmuşlar. Orda 17 sene kaldıktan sonra 8 sene de başka yerlerde yaşamışlar. 1987 yılında bu gecekonduyu yapmış. Kirayı ödeyemedikleri için ev sahibi çıkarmış onları. 170 m2 olan arsa için 850 bin TL ödemiş Remzi Pöğüt adlı bir vatandaşa. Daha sonra arsanın başka sahibi çıkmış. Mahkemelik olmuş. Tapusunu alamamış. Arsanın orman arazisi olduğunu söylüyor. İlk geldiğinde bir oda yapmışlar. 1993’de ek yapmışlar. Kadın, ilk zamanlarda hiç istememiş gecekonduyu. 3 sene gelmemiş. Akrabalarında kalmış. “Burası eskiden çöplüktü. 1989’a kadar devam etti. Ben geldiğimde burada 17 ev vardı” (135).

Sevgi Mahallesi’ne, İzmir’e göç edip, başka mahalleleride kirada oturduktan sonra, “ev sahibi olmak için” gelinmiştir. Bu başlık altında görüldüğü gibi bu, hiç de kısa, doğrudan ve kolay bir yolculuk değildir. Sevgi Mahallesi’ne gelip, “kendi evlerine sahip olduktan” sonra da, mekansal süreçler başlığı altında inceleneceği gibi, başka biçimlerde,

mahkemeler ile, “rezillik çekerek”, susuz ve elektriksiz, “naylonun altında yatarak”, “sırtında kum taşıyarak” ... devam eden bir “tutunma” öyküsüdür bu.

“Eş-dost vesile oldu aldık burayı” diyor ancak eşinin kimden aldığını, ne kadar para ödediğini bilmiyor. Önce 1 oda yapıyorlar, sonra yıllar içinde ekliyorlar. “Siz bir görseydiniz, ilk evi yaptığımızda üzerimizde çatı yok, naylonla, kilimle kapatıp oturduk Sade biz değil herkez öyleydi. 16 yıldır inşaat sürüyor, bitmiyor”. Eşi ölmeden önce 1 oda daha eklemişler. “Adam hasta, gelen giden oluyor. Burayı mutfak diye yaptık ama giden-gelen oluyor diye oda olarak kullandık. Bir hafta yatabildi eşim bu odada”. Mutfak, banyo, tuvalet evin dışında. 1987-1988 yılında belediyeden para cezası gelmiş gecekondü için. Taksitlendirerek, yatırmışlar. Yıkım yaşamamışlar (136).

“Çok uzun süre susuz kaldık, kanyonlarla su taşıdık. Biz geldiğimizde yol bile yoktu, 17 metre derinliğinde dört tane kuyu kazdım, beşincide suyu buldum. 3-4 sene gaz lambasıyla oturduk 1985’te elektrik geldiğinde burada 35 aileydik. Bizim kirveyi de buraya ben getirdim.10-15 sene rezillik çektik” (136).

“Biz çok zor günler geçirdik, çocuklarıma ayakkabı alamazdım. Ev sahibi bilmiyo yoktan vardan. Kira biriktirecem diye geceleri bile örgü yapardım. 4 tene çocuk hepsi de okula gidiyordu.” Buldukları arsayı 1987 ‘de 100.000 TL ödeyerek satın almışlar. Arsa sahibi de aslında burayı çevirip de sahiplenmiş, esas sahibi değilmiş. Evi de zaman içinde oda ekleyerek şimdiki haline getirmişler. İlk önce 1 yıl elektriksiz oturmuşlar. Kanalizasyon için de herkes kendi evinin çukurunu kazmış. Suyu mahallece ortak ödüyorlarmış (133).

Evin durumu iyi görünmüyor. Çatı akıyor, rutubet alıyor. Çatlaklar oluşmuş depremde (135).

“Bizimki kabuksuz yumurtlamak” diyor 28 yaşındaki oğul. “Çektiğimiz korku bambaşka, hiç huzurumuz yok”... babası da söhbete katılıyor: “torunların hakkını hukukunu buraya yatırdım, yokluktan, çaresizlikten. Yarın çıkan derlerse ne yaparız?” (137).

Ancak, tamamının burada “tutunmakta ısrarlı” olduklarını söylemek pek mümkün değildir. “Evimiz burda oldukça bu mahallede ohuruz gelecek ne gösterir bilinmez” (137). Hem mülkiyet ile ilgili sorunlar, hem de kentteki yaşam koşulları karşısında, “geri dönmeye yetecek birikimi sağlayalım köye dönelim”(131), diyenler, “ya yakın bir köye, ya da kiraya” çıkmayı düşünenler de vardır. Bu da Sevgi Mahallesi’nde yaşayanların en azından bir kısmı için, göç sürecinin burada bitmeyeceği anlamına gelir.

1991 yılında Sevgi Mahallesi’ne taşınmışlar. Mahallede bulunan Aydın’lı komşuları ve iki üç arkadaşı mahallede ev yapmaya karar vermişler. Kent içinde aldıkları maaş ile ev alamayacaklarının düşününce onlar da gecekondularını yapmış. 1000 metrekarelik arsa için arsa sahibine ağaçlar nedeni ile üçyüz bin lira para vermişler. Aynı yıl bir haftada iki usta ve komşularla birlikte iki oda, mutfak, tuvalet ve banyodan oluşan evlerini bitirmişler. Arkadaşlarından beş milyon borç almışlar ve evin inşasında yeni malzeme kullanmışlar. Evlerinin bulunduğu alanın Orman Bakanlığının mülkiyetinde olması nedeniyle 2001 yılında 159 hane ile birlikte mahkemeye verilmişler. Keşif bedeli olarak iki yüz kırk beş milyon lira para vermişler. Orman Bakanlığından yıkım kararı gelmesi nedeni ile endişeliler. Yine de yeni yasa ile ilgili, “Orman arazilerini satarlarsa ahırız” diyor. 1991-1996 yılları için Maliye Bakanlığı’na 20 milyon lira ecrimisil ödemişler. Başka bir yere göç eder misiniz diye sorunca, “Buradaki havayı hiçbir yere değişmem. Çok rüzgarlı yazın gün batışından sonra burada duramazsın” diyor ve ekliyor. “Bu evi bize satmazlarsa en yakın yere gideriz. Ya yakın bir köye ya da kiraya gideriz.” (138).

3.6.5. Emek Pazarına Katılım ve Gelir Düzeyi: “Yalan kızım, Türkiye yalan çıktı. Sigorta göstermemişler, senelerce çalıştım. Günlerim tamamlanmadığı için emekli olamadım”

İzmir kentinin güney aksı, konut alanlarının yanı sıra çalışma alanlarının da yer seçtiği bir akstır. Karabağlar- Gaziemir- Menderes güzergahı üzerinde, mobilya üretim ve satış birimleri, Ege Serbest Bölgesi (ESBAŞ), Adnan Menderes Havaalanı, Kısıkköy Ağaç İşleri Küçük sanayi Sitesi ve farklı büyüklükte ve ürün çeşitliliğine sahip imalat birimleri yer almaktadır. Sevgi Mahallesi çalışanlarının da % 70,6'sı bu aks üzerindeki iş yerlerinde çalışmaktadırlar. Bu mahallede yaşayanların, burayı seçme nedenleri arasında, “iş yerine yakınlık” % 9,5 gibi düşük bir oranda yer almaktadır. Bu nedenle çalışanların, buraya yerleştikten sonra, bu işleri buldukları düşünülebilir. Çankaya, Pınarbaşı, Karşıyaka, Çiğli gibi, bu bölgeye çok uzak semtlerde çalışanlara da rastlanmıştır. Sürekli ve sabit bir işyeri olmayanların oranı ise % 8,8'dir. Güney aksı, bir yandan da tarımsal üretim yapılan alanlara yakındır. Bu yüzden sürekli işi olmayanların bir bölümü, geçici tarım işçisi olarak da çalışmaktadır, diğerleri ise çoğunlukla inşaat sektöründe çalışanlardır.

Sevgi Mahallesi'nde, öğrenciler (% 29,7), emekliler (% 5,9), yaşlılar ve çocuklar (% 5) ve ev kadınları (% 22,8) dışında, çalışanların hemen tamamı ücretlidir. Kendi hesabına çalışanların oranı, sadece % 2'dir. Ücretli işçiler, özel firmalar (% 37,1) ya da özel kişiler hesabına (% 48,6) çalışmaktadır. Görüşülen hane bireyleri arasında, sadece bir kişi devlet memurudur. Diğer yandan, görüşülen hanehalkı bireylerinin % 32,7'sinin sosyal güvencesi yoktur. Diğerlerinin ise, SSK (% 50,5), Emekli Sandığı (% 6,9) ya da Bağ- Kur (% 5) güvenceleri vardır. Bu kurumların dışında, Yeşil Kart'ı olanların oranı da, % 5'tir. Burada belirtmelidir ki, SSK güvencesi, her zaman işverenler tarafından sağlanmaz; işten çıkartılanlar, kendi imkanları ile tamamlayabilirler. Kimileri de sigortalı olduğunu zannederken, sigortasız çalıştırılmıştır.

Erkek, 6 yıl kadar İzeltaş'ta, bir süre Teba'da ve daha sonra da piyasada çeşitli işlerde çalışmış. Eşi de 14 sene Tekel'de çalışmış. “Turgut Özal'ın zamanında” kadının Tekel'den çıkışını vermişler, ama eşi ödemelerini tamamlayarak emekli olmasını sağlamış. (137)

Evde yaşlı bir çift yaşıyor. Erkek, şimdi çalışmıyor. 3 ayda bir aldıkları yaşlılık maaşıyla geçiniyorlar (200 milyon). “Yalan kızım Türkiye yalan çıktı. Sigorta göstermemişler, senelerce çalıştım. Günlerim tamamlanmadığı için emekli olamadım”. (135)

Tablo 3.6.9 Hane Halkı Üyeleri İş Yerlerinin Bulunduğu Semtlere Göre Dağılımı

İlçe	İş Yerinin Bulunduğu Semt	Sayı	%
Konak	Değişiyor	3	8,8
	Çankaya	1	2,9
	Konak - Merkez	1	2,9
	Bozyaka	1	2,9
Karşıyaka	Karşıyaka - Merkez	1	2,9
Çiğli	Çiğli - Merkez	1	2,9
Bornova	Pınarbaşı / Akıncılar	2	5,9
Gazimir	Karabağlar	1	2,9
	Sevgi	4	11,8
	Gazimir - Merkez	17	50
Büyükşehir Belediyesi Sınırları Dışı	Menderes	2	5,9
	Toplam	34	100

Tablo 3.6.10 Hane Halkı Üyelerinin İşyerlerine Nasıl Ulaştıklarına Göre Dağılımı

İş Yerine Ulaşım	Sayı	%
Toplu Taşımın	7	23,3
Yaya	4	13,3
Servis	7	23,3
Toplu Taşımın Ve Bazen Yaya	3	10
İş Yerinde Kalıyor	0	0
Kendi Aracıyla	1	3,3
Bir tere kadar t.taşımın / servis, sonra servis / t.taşımın	8	26,7
Bisiklet	0	0
Toplam	30	100

Emek gücünün yapısal bileşenlerinden eğitim düzeyinin oldukça düşük olduğuna önceki sayfalarda değinmiştik. Mesleki eğitim alanların oranı da oldukça düşüktür (% 12,6). Bu iki bileşenin böylesi değerler ile temsil edilmesi, emek pazarına katılımın daha çok, niteliksiz işlerle olduğu anlamına gelir. Bunlar da, erkekler için, daha çok inşaat işleri; kadınlar ve çocuklar için ise, mevsimlik tarım işleridir.

Erkek şimdi Turgutlu'da inşaatla çalışıyor, yevmiyesi 9 milyon lira, yemeği kendine ait. "Eve pek para getiremiyor, bazen haftada 10 milyon, bazen 20 milyon lira... işten ayrıldığından beri durumumuz hiç düzelmemiş, kışın iş bulamıyo." (140).

Kocası geçici inşaat işçisi, kendisi yaz aylarında Menderes civarında pamuk tarlalarında çalışıyor. En son geçen sene yevmiyesi 5 milyona çalışmış. Bu sene iş olmadığından yakınıyor. İşverenler daha önce mahalleye kadar gelip işçi toplarlarmış. Dayıbaşı aracılığıyla iş buluyormuş. Kızıyla büyük oğlu da çalışıyorlarmış. Kızı 4-5 ay önce matbaa da çırak olarak çalışıyormuş ama şimdi işsizmiş. Oğlu da mobilyacı da çırak, haftalığı 45 milyon. Çocuklar işlerini araştırıp gezerek buluyorlar. Mardin'de yaşadıkları zamanlarda köyde de çok kalamadıklarını söylüyor. Mevsimlik işçi olarak Muğla, Adapazarı Ödemiş, Menderes'e gidiyorlarmış. Tarla sahibi çadırı, malzemeyi verir, onlar da erzaklarını yiyeceklerini yanlarına alır giderlermiş. Pamuk çapalamasından toplanmasına kadar geçen süre boyunca kalıyorlarmış gittikleri yerlerde (130).

Ancak belirtilmelidir ki, Sevgi Mahallesi'nde, nitelikli sürekli işçilerin oranı, diğer gecekondulu alanlarındakilere göre daha yüksektir (% 1,8). Bu kesimi, Sevgi Mahallesi'nde, Gaziemir ve çevresindeki mobilyacılar sitesi ve konfeksiyon atölyelerinde, çıraklıktan yetişmiş sürekli işçiler oluşturur. Aralarında, az sayıda ve kendi alanının dışında çalışıyor da olsa, meslek lisesi mezunları vardır.

Büyük oğlu Kısıkköy'de boyacılık yapıyor, diğer oğlunun ise asıl mesleği kaynakçılık. Fakat iki aydır Gaziemir dolmuş durağındaki kahvede garsonluk yapıyor. 22 yaşındaki kızı ise Gaziemirdeki bir tekstil firmasında makineci olarak çalışıyor (276).

Kısıkköy'de iki yıldır marangoz ve sigortalı olarak çalışıyor (137).

Kadın Gaziemir'de çaycı olarak çalışıyor ve 245 milyon lira aylık alıyor. Erkek, işçi emeklisi. Emekli maaşı, 332 milyon lira. 23 yaşındaki oğulları imam hatip lisesi mezunu ve Karabağlar'da, bir araba firmasının servisinde yedek parçacı olarak çalışıyor (138).

Evli kadınlar, mevsimlik tarım işleri yanında, eve iş alırlar ya da evlere temizliğe giderler (% 3).

Kocası, Aydın yolu üzerindeki bir fabrikada, profil üretiminde kaynakçı olarak 4 yıldır çalışıyor. Daha önce Pınar et fabrikasında aylık 220 milyon lira ile sigortalı olarak çalışıyormuş. Kendisi ise 2 yıl bir konfeksiyon atölyesinde ve Bayraklı'da üzüm paketleme işinde çalışmış. Şimdi ise yumağını 40 milyon liraya dantel örererek para kazanıyor (128).

Kocası eczacı kalfası olarak çalışmış. Daha sonra bir doktorun yanında 6-7 yıl çalışmış. Ayrıca Ege seramikte çalışmış. Askeri lojmanlarda 8-9 yıl kapıcılık yapmış. Eşi son olarak Bornova'da bir kooperatife muhasebecilik yapmış ve emekli olmuş. Kendisi 19 yıldır temizliğe gidiyormuş (346).

Kadın, 30 yaşında, ilkokul mezunu. Eşi 38 yaşında o da ilk okul mezunu. 11 yaşında bir kız ve 9 yaşında bir oğlu var. ikisi de temel ilk öğretime devam ediyor. Kadın kızının okulunda hizmetli olarak çalışmış. Evde 6 ay kadar çocuk bakmış. Şimdi de ayda 2 kez evlere temizliğe gidiyormuş. İş olursa yine çalışmak istiyor. Eşi de kaynakçı olarak Çiğli'de asgari ücretle çalışıyor (129).

1980 yılında ailesiyle birlikte İzmir'e göç etmiş olan erkek, akrabaları sayesinde hastaneye memur olarak (güvenlik görevlisi) girmiş. Yıkık Kemur'de oturken karısı, mevsimlik işçi olarak (yılıda iki ay), tütün ve incir işlerinde 10 yıl boyunca (84-91 yılları arasında) sigortalı olarak çalışmış. İlk taşındıklarında 12 bin lira aylık alıp, 2 bin lira kira ödemişler. Oradan ayrılırken kiranın 100 bin liraya ulaştığını belirtiyorlar (144).

Çevredeki fabrikalarda ya da atölyelerde sürekli işçi olarak çalışanlar kadınlar ise, daha çok, bekar ve genç kadınlardır.

Erkek, haftada 1-2 kez Gazimir istasyonunun yakınındaki pazarda kuru gıda satıyor. "Bizim de gözümüz açıldı artık" diyor. 2 kızı 3 yıldır Sarnıç'ta tekstilde çalışıyor. Ayakçılık yapıyorlar, maaşları 160 milyon lira. SSK'ları yeni yapılmış. İşe sevisle gidiyorlar. Bir oğlu Kısıkköy'de mobilya işinde çalışıyor, sosyal güvencesi yok. Maaşı 200 milyon lira. İşleri arkadaşları aracılığı ile bulmuşlar. 3 çocuk ilköğretim okuluna gidiyor, eğitim yardımı almamışlar. Maddi durumlarının burada Mardin'den daha iyi olduğunu, en azından şimdi bir evleri olduğunu söylüyor. Başka ev olmadığı için oğlunu evlendiremediğini söylüyor (134).

Erkek işsiz, emekli olmamış. Kısıklı'da fidan dikerken, karton fabrikasından birileri gelip fabrikaya işçi arandığını, çalışmak isteyip istemeyeceklerini sormuşlar. Kızları "baba bu yaptığımız iş değil, mümkünse çalışalım" demişler. Önce fabrikayı araştırmış, orada çalışan, şimdi kızları ile çok iyi arkadaş olan, Aydın' ı iki kadına sorduktan sonra çalışmalarına izin vermiş. Kızları şimdi iş yerlerinde (Kısıklı'da karton fabrikasında). SSK'ları var, asgari ücret alıyorlar, işe servisle gidip geliyorlar (141).

Altı kişilik bir aile; karı-koca ve dört çocuk. İki kızı iki oğlu var. Erkek, 44 yaşında. 1991 yılında Aydın Kuyucak'tan gelmiş. Kadın, Gazimir'de fabrikada çalışıyor, okuma yazması yok. "Sabah akşam çalıştığı için okuma-yazma kursuna gidemedi". Erkek inşaat işçisi, memleketi Aydın'da da inşaatçıymuş. Aydın'a işi düşerse 2-3 senede bir gidiyor. Kendisi de çocukları da geçici işlerde çalışıyor, "nerde iş bulursa... orda." Sosyal güvencesi yok; eşinin var kendisi yararlanamıyor. Oğlu işsiz kendisi de 4-5 aydır iş bulamıyor. Yevmiye ile bazen 10 bazen 8 milyona çalışıyor. İşini Gazimir'de kahveden buluyor. Eşi asgari ücret alıyor, 210 milyon lira. Kızı tekstilde çalışıyor, aylığı 160 milyon lira. Aydın'da iken, sadece kendisi çalışıyormuş (132).

Sevgi Mahallesinde de çocuk işçiliği oldukça yaygındır. Bekleneceği gibi çocuklar, okul zamanı, ders saatleri dışında ve yaz tatillerinde ya mevsimlik tarım işlerinde, ya sanayide ya da sokakta çalışırlar.

Oğlu, bu sene yaz tatilinde Kısıkköy'de bir mobilya atölyesinde çalışıyor. Haftalık 20 milyon alıyor ve işyerine servis ile gidiyor. Geçen sene yaz tatilinde de aynı iş yerinde çalışmış. Arkadaşlarının aynı iş yerinde çalışması sonucunda işini bulmuş. Daha önceki sene ise klima-tesisat dükkanında çalışmış (128).

Çocukların da ilk öğrenimleri süresince bir yandan çalıştıklarını, mahalle içinde, okul çevresinde simit, börek sattıklarını belirtiyorlar. 1991 yılında buraya taşındıktan ve çocukları çalışmaya başladıktan sonra ekonomik durumlarının daha iyi olduğunu söylüyorlar (144).

Diğer gecekondü alanlarından farklı olarak, Sevgi Mahallesi'nde, orman alanına yakın ve yapılaşmanın yoğun olmaması nedeniyle, özellikle emekliler ve kendi hesabına çalışanlar arasında rastladığımız hayvancılık da bir diğer önemli ekonomik faaliyettir.

Emekli ve gazi maaşlarının yanı sıra hayvancılık da onlar için bir gelir kaynağı. 10 tane koyunları var ve sütünü, peynirini satıyorlar (142).

Emekli maaşı ve hayvancılık ile geçiniyorlar. Evlere süt satıyorlar, yoğurt ve peynir yapıyorlar (143).

Günün belli saatlerinde Işıkent'te nakliyecilik yapıyor, gece de 90 koyununa çobanlık yapıyor. Büyük oğlu 3-4 aydır bir şirkette çalışıyor, sosyal güvencesi yok. İşyeri Gıda Çarşısında, metrekafe hesabı parke döşüyor. Küçük oğlu Karabağlar'da mobilyacıda çalışıyor. 300 milyon lira aylık alıyor. 40 koyunları var, kendisi de onları güdüyor. Akşam saat 10:00'da koyunları salıyor, sabah saat 6:00'da getiriyor. Süt satıyor. Gelinleri evde çocuk bakıyor (131).

Tablo 3.6.11 Çalışanların Aldıkları Ücretlerin Dağılımı

Aylık Ücret (Milyon TL)	Sayı	%
0 - 200	17	40,5
201 - 300	10	23,8
301 - 400	11	26,2
401 - 600	4	9,5

Sevgi Mahallesi'nde çalışabilir durumda olan ve iş bulan hemen herkesin çalışıyor olmasına karşın, toplam hanehalkı gelirleri düşüktür.

Tablo 3.6.12 Hane Halkı Toplam Gelirinin Dağılımı

Aylık Toplam Hane Halkı Geliri (Milyon TL)	Sayı	%
0 - 100	0	0
101 - 200	2	9,5
201 - 300	2	9,5
301 - 400	4	19
401 - 500	3	14,3
501 - 600	1	4,8
601 - 700	3	14,3
701+	6	28,6
Toplam	21	100
Bilinmeyen	1	-
Genel Toplam	22	-

Kısaca ifade edilirse, Sevgi Mahallesi'ndeki emek gücünün de emek pazarına katılımı, daha çok niteliksiz, süreksiz, güvencesiz ve düşük ücretler ile tanımlanır. Skaburskis (2004)'in de işaret ettiği gibi, istihdam düzeyi ve gelir kaynağı, konut

sorunundan ayrılamaz. Skaburskis, konut edinebilmek ve bununla ilgili sorunları etkilediği varsayılan coğrafya, demografi, göç, etnisite, çalışan sayısı, gelir kaynağı, istihdam ve eğitimin konut sorunu üzerindeki etkilerini ayrı ayrı değerlendirmiş; gelirinin çoğunu konut için harcayan ve “yoksulluk sınırı” altında yaşayan haneler için, konut sorununun yaygınlığı ve büyümesini açıklayan en önemli etkenlerin, istihdam düzeyleri ve hane gelirinin kaynağı olduğunu göstermiştir. Ancak, hane büyüklüğü ile birlikte düşünüldüğünde, emek pazarına katılım ve işsizlik sorununun, konut sorunu ile de birleşen yoksulluğu derinleştirdiği aşıkardır. Diğer yandan, göç süreçleri başlığı altında görüldüğü gibi, Sevgi Mahallesi’ne göç ve yerleşmede en çok öne çıkan, başka yerlerdeki “kiradan kurtulup,” buraya, *“başımızı sokacak bir yer olsun, bizim olsun yeter”* düşüncesi ile, “kendi ev”lerine sahip olmak için gelmiş olmasıdır. “Kendi ev”lerinin yasal ve fiziksel koşullarını, sonraki sayfalarda inceleyeceğiz.

3.6.6. Mekansal Oluşum

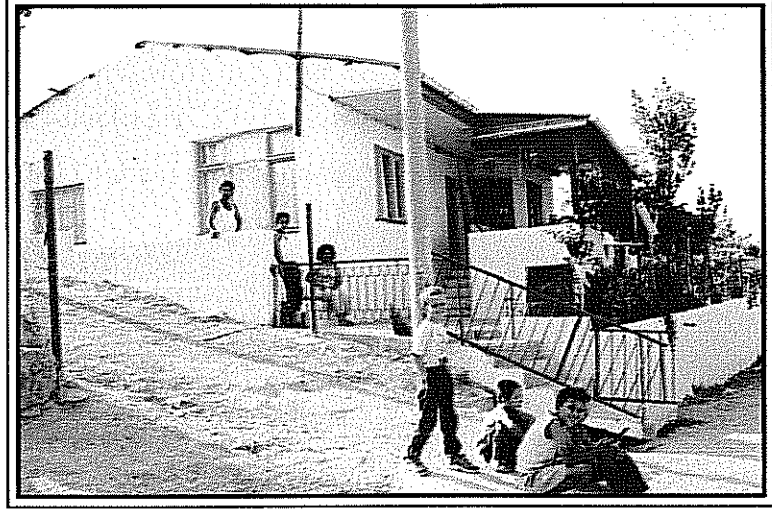
Gaziemir’in düzenli, temiz, Emlak Bankası Toplu Konut Alanı’yla farklılaşmış çevresinden, arabayla 5 dakika uzaklıktadır Sevgi Mahallesi. Uzaktan bakıldığında, 1-2 katlı, bahçeli evleriyle ve ağaçlarıyla, güzel bir kırsal yerleşim görüntüsündedir. Birbirine paralel toprak sokaklar ve hafif eğimli bir topografyaya sahip araziler üzerinde, seyrek bir dokuya ahip, bu küçük gecekondular mahallesi’nde yaklaşık olarak 125 ev yer almaktadır.

Tablo 3.6.13 Görüşme yapılan hanelerde ev sahibi / kiracı dağılımı

	Sevgi	
	Sayı	%
Ev Sahibi	22	100
Kiracı	0	0
Başkasının Evinde Kira Vermeden Oturuyor	0	0
Toplam	22	100

Görüşülen 22 hanede yaşayanların % 75’inin 1980 sonrası, % 67’sinin 1985 sonrası İzmir’e geldiği Sevgi Mahallesi sakinlerinin, bu mahalleye geliş tarihleri ise çoğunlukla 1985 sonrasındır. Yaşayanların % 95’i 1986 yılı ve sonrasında, % 67’si ise 1990 yılı ve sonrasında Sevgi Mahallesi’ne yerleşmişlerdir. Doğal olarak, gecekonduların yapılış

tarihleri de bu verilerle paralellik göstermektedir. Evlerin % 94'ü 1986 yılı ve sonrasında, % 33'ü de 1990 yılı ve sonrasında inşa edilmişlerdir.

Fotoğraf 3.6.1-2 Sevgi mahallesi gecekonduları

Sevgi Mahallesi, batı sınırında Görece'nin Ata mahallesi gecekonduları ile birleşmektedir. Mahalleye ilk gelen ailelerden biri olduklarını öğrendiğimiz aşağıdaki aile de, başlangıçta tıpkı Ata mahallesi'nde olduğu gibi, bu mahalledeki evlerini yalnızca hafta sonu kullanmışlardır.

30 yıl önce (1973) 150 bin TL. 'ye, 10 bin TL. Taksitle, şimdi kendileri ve 3 oğlunun oturduğu, 6 dönüm araziyi satın almışlar. Aldıkları yerin Hazine arazisi olduğunu biliyorlarmış. Ancak parayı verdikleri kişinin buradaki ağaçlara (zeytin) baktığını ve bu tür işler için o paranın ödendiğini belirtiyorlar. Şirinyer'de oturup, buraya hafta sonları gidip geliyorlarmış. 1980 yılında, şimdi içinde oturulan evi, eşi ve en büyük oğlu ile beraber inşa etmiş. Önce bir oda yapılmış, sonra bir banyo- tuvalet ve sonra mutfak. İlk geldikleride mahallede 12 evden başka ev yokmuş (145).

Mahalleye ilk gelenlerden, 1967 yılında Erzurum'dan İzmir'e göç eden ve 1987'de bu mahallede gecekonduyu yapan, yaşlılık aylığıyla geçinen bir karı- koca ise o yılları şöyle aktarıyorlar;

Gaziemir'de kiralarda oturduktan sonra, 1987 yılında bu gecekonduyu yapmışlar, Kirayı ödeyemedikleri için ev sahibi çıkarmış onları. 170 m². olan arsa için Remzi Pöğüt'e 850 bin TL. ödemişler. Daha sonra arsanın başka sahibi çıkmış, mahkemelik olmuşlar, orman arazisi olduğunu söylüyorlar. İlk geldiklerinde bir oda yapmışlar, 1993'te de ek yapmışlar. " Burası eskiden çöplüktü, ben geldiğimde burada 17 ev vardı" diyor (135).

Sevgi mahallesi'ne yerleşenler, çoğunlukla, İzmir'in başka semtlerinde bir süre kirada oturup, kiradan kurtulmak için burada ev yapanlardır.

İzmir'de ilk Bayraklı Çay Mahallesi'nde kirada kalmışlar, sonra da Çiğli ve Yamanlar'da kirada oturmuşlar. 1983'te Havaalanında çalışan eşi, işine yakın bu alanda kendine tek oda yapmış. Burada herkes arsa çeviriyormuş, o da çevirmiş. 1 oda yapmış ve 2 sene önce de karısı gelmiş. Yokluktan gelmişler, kiradan kurtulmak istemişler. "*Biz çok zor günler geçirdik, çocuklarıma ayakkabı alamazdım. Ev sahibi bilmiyo yoktan vardan, kira biriktiricem diye geceleri bile örgü yapardım, 4 tane çocuk, hepside okula gidiyordu*" diyor. Evin bulunduğu bölge çöplükmüş, "*nasıl oturacaksınız*" demişler. Ev biriktirmiş, etraftan taş, tuğla toplamışlar, ek yapmışlar, üç usta tutmuşlar. "Belki benim olur" diye yapmış evi. Eşi, "*herkes yapıyor, artık kira ödemekten mahvoldum*" demiş (133).

1 yıl Esentepe'de kirada oturmuşlar, "*eş dost vesile oldu, aldık burayı*" diyor. Siz bir görseydiniz, ilk evi yaptırdığımızda çatı yok, kilimle kapatıp oturduk, sade biz değil herkes öyleydi, 16 yıldır inşaat sürüyor, bitmiyor" diyor (136).

1991 yılında Aydın- Kuyucak'tan doğrudan bu mahalleye gelip yerleşen ailenin ev yapım hikayesi de yukarıdaki ailelere benziyor;

Menderes'teki akrabaları burada ucuz hazine arazileri olduğunu söylemiş. Arsayı Karşıyaka'daki birinden 3.5 milyona almış, 150 bin liraya kamyon tutup, evini arsaya taşımış. İki hafta naylonun altında kalmışlar. Hem çalışmış, hem evini yapmış. Evi yaparken malzemeleri borçla almış toplam 12- 13 milyon TL. ödemiş. Ev, bir oda, 1 salon, tuvalet dışarında, toplama malzemenin yapılmış ve çatısı akıyor (132).

1976 yılında Aydın'dan İzmir'e göç eden, Menderes'te, Gaziemir'in Dokuz Eylül Mahallesi ve sosyal konutlarında 15 yıl kiracı olan ve bu mahalleye 1991 yılında gelen bir aile;

1991 yılında Sevgi mahallesi'ne taşınmışlar. Mahallede bulunan Aydın'lı komşuları ve iki üç arkadaşı, mahallede ev yapmaya karar vermişler. Kent içinde adıkları maaş ile ev alamayacaklarını düşününce onlarda gecekondularını yapmış, 1000 m² arsa için sahibine ağaçlar nedeni ile 300.000 TL. vermişler. Aynı yıl, bir haftada, iki usta ve komşularla birlikte 2 oda, mutfak, tuvalet ve banyodan oluşan evlerini bitirmişler. Arkadaşlarından 5 milyon TL. borç almışlar ve evin inşaatında yeni malzeme kullanmışlar (138).

Sevgi Mahallesi'nde kiradan kurtulup, ev sahibi olmak isteyen ailelerden birisi de bir polis ailesidir;

Polis olduktan sonra tüm yurttta dolaşmaya başlamışlar. Giresun, Ankara, Erzincan, Kars vs. 1986 yılında İzmir'e çıkmış tayinleri. Öncelikle Esentepe'de 3 ay kirada oturmuşlar, ardından 5 yıl Gaziemir'deki polis lojmanında yaşamışlar. Lojman süresi bitip de "çıkın artık" denilince ne yapacaklarını bilememişler. Bir yandan çocuklarının okul masrafı, diğer yandan kirada yaşamak çok zor gelmiş. "Lojmanda otururken çık dediler, 2 çocuk üniversitede okuyor, ne yapalım. Lojmanda otururken baktık gördük ki insanlar bu tepede ev yapıyor, 3 arkadaş bizde gelip arsa çevirdik. Burada mafya yok, biz kimseye para ödemedik, bu devletin ayıbıdır...3 günde evi yaptık, ancak ince işler hala devam ediyor" diyorlar (142).

Sevgi Mahallesi'nde yaşayanların büyük bir bölümü (% 72) evlerini kendileri yapmışlardır. Satın alanlar ise (% 28), genellikle ilk aldıklarında 1-2 oda olan evlerine sonradan ilave yapmışlardır. Uzun yıllar geçici orman işçisi olarak çalışan ve çadırlarda yaşayan bir aile;

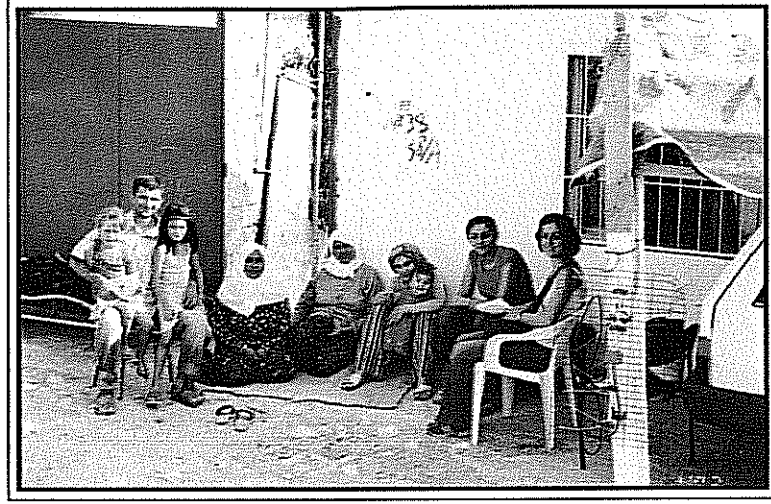
Evi 1994 yılında 1 oda olarak 21 milyon TL.'ye almışlar. "Başımızı sokacak bir yer bulalım, belki küçük kızı okuturuz dedik." Evi satanlar kiraya çıkmış. Kadının teyze oğlu bu mahallede oturuyormuş, o haber vermiş. Ev yıkılacak durumdaymış. Ek yapıya izin vermedikleri için belediyeye gitmiş. "Gelip baktılar, ev oturulacak gibi değil, izin verdiler" diyor (141).

1989 yılında evlenmişler, 2 yıl Bayraklı'da kaynının evinde kirada kalmışlar. Eşi Aliğa Demirçelik'te sendikalı işçiymiş. 1990'da 2000 kişi işten çıkarılınca işsiz kalmış. Sonra inşaatlarda çalışmaya başlamış. Eşi Sanfo'nun inşaatında çalışırken, arkadaşlarından burada ucuz ev olduğunu duymuş, evi 1992'de 12 milyon TL.'ye almış. Evi aldıklarında yıkıntılıymış, "biraz düzelttik, temel attık, mutfak, yatak odası, tuvalet içiçe, bir misafir gelse kal diyemiyoruz" diyor. Beş kişi bir odada kalıyorlarmış. Arsa büyük ama belediye artık ev yaptırmıyormuş, "yaptırsa da bizde para yok" diyor (140).

Yapılan hanehalı görüşmelerinde, zaman zaman mahallede "yıkım " olduğu ve yeni yapıya izin verilmediği dile getirilmiştir.

1991 yılında, bölgenin yıkım geçirdiğinden bahsediyorlar. "15 ev yıkıldı burada, bizim ev de temel iken yıktılar. Onlar yıktı, biz yaptık" diyor (142).

Mahallede 9 sene önce yıkım olmuş, şimdi ek veya yeni ev yapanlarınkini yıkıyorlarmuş, her gün belediyeden biri dolaşıyormuş (134).

Fotoğraf 3.6.3 Hanehalkı görüşmelerinden bir kesit

Sevgi Mahallesi gecekonduları, İzmir kentindeki diğer gecekondular mahallerindeki konutlardan hem fiziki açıdan daha iyi durumdadır, hem de daha büyük bahçeler içinde yer almaktadır. Kimi kez hayvan damlarının ve tandırların da içinde yer aldığı bu arsaların büyüklükleri 100- 300 m² arasında % 33,3 iken, 350- 600 m² arasındaki arsalar % 66,7 oranındadır. Evler ise çok büyük değildir. % 66,7'si, 75 m² den daha küçüktür. % 28,6'sı ise 80- 100 m² arasında büyüklüğe sahiptir. % 95,2'si yığma olarak inşa edilmiş olan gecekonduların % 28,6'sında rutubet, % 47,6'sında ise çatı akıntısı sorunlu vardır. Mahallenin en büyük fiziki sorunu ise toprak yolların varlığı ve kanalizasyon sistemi yokluğudur. Elektrik tesisatı % 100 oranında, su tesisatı % 95,2 oranında, telefon tesisatı % 100 oranında vardır. Mahalleye elektrik 1990 yılında gelmiştir, suları ise ortak depodan ve tek saatten sağlıyorlar ve bu nedenle iki katı para ödediklerini söylüyor ve yakınıyorlar. Su parasını, mahallede oturan emekli polis her ay hanelerden toplamaktadır;

Evin beyi mahalle temsilcisi olmuş. Mahallenin suyu tek bir saate bağlı olduğundan su parası hane başına bölünüyor, sonra bu paralar toplanıp bankaya yatırılıyor. "Her ay topluyorum bu parayı. Bu ay 1 milyar 405 milyon TL. Geldi. 100 milyonu eksik kaldığından yatıramadık bankaya. Faiz alacaklar şimdi" diyor. Su için 122 aboneleri varmış, ancak abone olmayanların da bulunduğunu söylüyor (123).

Her evin bahçesinde bulunan fosseptik çukurlar, Belediyenin vidanjörleri ile zaman zaman boşaltılmaktadır.

Mahalleli, Bulgurcu'dan ortak saat alıp su deposu yaptırmış, oradan evlerine su alıyor, ortak ödüyorlar. Evin malzemesi toplama, çatı akıyor. Bir oda bir salon, tuvalet dışarıda, kanalizasyon yok, fosseptik var. Her ay 20 milyon TL. Vidanjör parası ödediklerini söylüyorlar (132).

Mahallede bir küçük bakkal ve evden dönüştürülen cami dışında hiçbir ortak kullanım alanı yoktur. Okul uzakta ve yollar toprak olduğu için, çocukların okula gidişi sorunludur.

Yollar toprak ve eğimli. Torunlar Sosyal Konutlardaki Sabri Öney İlköğretim okuluna gidiyor. Bir torununu geçen sene mahallede trafik kazasında kaybettiklerini söylüyor (131).

Tüm sorunlarına karşın yine de Sevgi Mahallesi gecekondularında yaşayanlar, mahallelerini çok sevmektedirler ve % 86'sı başka bir yere taşınmayı istememektedir.

3.6.7. Mülkiyet Durumu: “Burayı bana bıraksınlar, Türkiye onların olsun”

Sevgi mahallesi gecekondularının büyük bir bölümü “tescil harici” olup, kamu mülkiyetindeki araziler üzerinde inşa edilmiştir. Gaziemir Pafta: 9, 258 kadastral ada'da yer alan bu arazilerin yanı sıra; Hazine adına tapuda kayıtlı olan ve üzerinde gecekondular olan diğer parseller şunlardır; Pafta: 9 Ada: 238 parsel: 2- 15- 34. Bu bölgede yer alan ve özel mülkiyette olan 9 pafta 238 ada, 35 nolu parselin üzerinde ise 5 adet yapı bulunmaktadır. Bu parselde sekiz hissedar bulunmaktadır. (Gaziemir Tapu Sicil Müdürlüğü Aralık- 2004 Kayıtları)

Sevgi mahallesi, güney sınırında Görece'nin Ata Mahallesi ile birleşmektedir. Dördüncü Bölüm'de İzmir Anakentinin çevresinde yer alan belediyelerdeki gecekondulaşma süreci ele alınacaktır. Görece de bu belediyelerden birisidir ve sınırları içindeki gecekondular bölgelerinden birisi Ata mahallesi'nde yer almaktadır. Dördüncü Bölüm'de ayrıntılı olarak ele alınacak olan Ata Mahallesi gecekonduları, bir dönem Orman Yasa'sının “2-B maddesi” kapsamına alınan, daha sonra yaşanmış olan yargı süreci sonucunda, bu kapsamdan çıkarılarak “orman sınırı” içine alınan araziler üzerinde yapılaşmışlardır ve bu gecekonduların tümü hakkında “yıkım” kararı verilmiştir. Aynı belediye ve mahalle sınırları içinde olmalarına karşın, Sevgi Mahallesi gecekondularının da bir bölümü, bu orman sınırı içinde kalmaktadır ve onlara ilişkin olarak da “yıkım” kararı verilmiştir.

1976 yılında İzmir'e gelen, 15 yıl boyunca kiracı olarak yaşayan, 1985-1990 yılları arasında Gaziemir Sosyal Konutlarında kirada oturduktan sonra 1991 yılında Sevgi Mahallesi'nde gecekonduyu yapan aile;

Evlerinin bulunduğu alanın Orman Bakanlığı'nun mülkiyetinde olması nedeniyle 2001 yılında 159 hane ile birlikte mahkemeye verilmiştir. Keşif bedeli olarak 245 milyon TL. para vermişler. Orman Bakanlığı'ndan yıkım kararı gelmiş olması nedeni ile endişeliler. Yine de gündemdeki yasa tartışmaları nedeni ile umutlu konuşuyor. "Orman arazilerini satarlarsa alınız" diyor. 1991-96 yılları için Maliye Bakanlığı'na 20 milyon TL. ecri misil ödemişler. "Bu evi bize satmazlarsa en yakın yere gideriz, ya yakın bir köye, yada kiraya gideriz" diyor (138).

Sevgi mahallesi gecekondularında görüşme yapılan ailelerin tümü ev sahibidir, kiracı yoktur. Hepsisi, evlerinin "gecekonduyu" olduğunun farkındadır, bir yandan bu arsaların kendilerine satılmasını beklemekte, bir yandan da "yıkım" korkusu yaşamaktadırlar. Ailelerin büyük bir bölümü, Maliye Bakanlığı'na "ecr-i misil" ödemektedir.

1995 yılında, 14 milyon TL. inşaat malzemesine, 3 milyon TL. de kapı, pencereye vererek üç günde yapmışlar evi. "Sıvasıyla falan bu günün parasıyla toplam 2 milyar TL. ederdi" diyorlar. 300 m2 nin vergisini veriyorlarmış, 1996 yılında da 11.300.000 TL ecr-i misil ödemişler. Kadın, "burayı bana bıraksınlar, Türkiye onların olsun" diyor (127).

Tümü ev sahibi olan Sevgi Mahallesi gecekondularının % 29'u evini satın almıştır, % 71'i ise evini kendisi yapmıştır. Evini kendisi yapanların % 67'si, arsaya para vermemiş, kendisi çevirmiştir. % 33'ü ise para ödemiştir. (Tablo 3.6.15)

Tablo 3.6.14 Sevgi Mahallesi'nde evini yapan, satın alan, arsaya para veren ailelerin dağılımı.

	Evini yapan	Evini Satın alan	Arsaya para vermiş	Arsayı kendi çeviren
Sayı	15	6	5	10
%	71	29	33	67

Bayraklı'da iki yıl kirada oturduktan sonra, 1989 yılında Sevgi Mahallesi'ne taşınan, Kütahya- Simav'lı bir aile;

Gaziemir'de eşi çalışırken, bu mahalleyi görüp beğenmiş. "Hazine arazisi üzerine herkes ev yapınca, biz de yapalım dedik." Diyorlar. Evlerinin bir oda ve bir mutfaktan oluşan eski bölümünü, 1989 yılında bir ay içinde ailecek yapıp bitirmişler (127).

Burada herkes arsa çeviriyormuş, o da çevirmiş. (1983), evi taksitle yapmışlar, başka evleri yok. Bütün maaşlarını bu eve harcamışlar, kapıları ucuzca, "toplama" almışlar. Elektrik yok, fareler dolaşır, gözümü yumardım, ... hazineye bedava oturduğum" diyorlar ama başka yerde olsak daha zengin olurduk, para olsa burada ne işimiz var" diyor (133).

Esentepe’de 10 yıl kadar kirada oturmuşlar, sonra bir gün, kadının Sevgi Mahallesi’nde oturan kardeşini ziyarete gelmişler ve buraları çok beğenmişler. 1989’da şu anda oturdukları evin biraz daha yukarısına ev yapmaya başlamışlar. Fakat orman alanına girdiği için, henüz inşaat halindeyken evi yıkmışlar. Üç ay sonra ise şu anda oturdukları evi yapmışlar. Arsayı kendileri çevirmişler, şu anda da ecrimisil ödüyorlar. Bu evi yaparken de belediyeden yıkım için geldiklerini söylüyorlar. Evin babası, gelecekle ilgili “biz ölesiye buradayız”, gidecek yerimiz yok, köyde mal mülk de yok, tapumuzu versinler yeter” derken, eşi de “devlet elimizden alırsa, arkamıza baka baka çıkıp gideceğiz, ne yapalım” diyor.

Arsaya para verenler ise, 1988 yılında 300 bin TL, 1991’de 3.5 milyon TL., 1992’de 12 milyon TL: gibi bedeller ödemişlerdir.

1991’de Aydın- Kuyucak’tan gelen aile; İlk bu mahalleye yerleşmişler, ekonomik açıdan İzmir’in daha iyi olacağını düşünmüşler ama daha kötü olduğunu söylüyorlar. Bu arsayı, Karşıyaka’dan birinden 3,5 milyon TL.’ye satın almışlar. Menderes’teki akrabaları, burada ucuz hazine arazileri olduğunu söylemiş (132).

Afyon’dan İzmir’e geldiklerinde bir yıl Esentepe’de kirada oturmuşlar. Sonra bu arsayı satın almışlar. “Eş dost vesile oldu, aldık burayı” diyorlar. 1987- 88 yılında, belediyeden para cezası gelmiş gecekondular için. Taksitlendirerek yatırmışlar, yıkım yaşamamışlar. Gelecekle ilgili beklentisini sordüğümüzda; “evim olursa, bu evi bize verirlerse, çocuklarının başında yaşlanıp nene olup, gidecem” diyor (136).

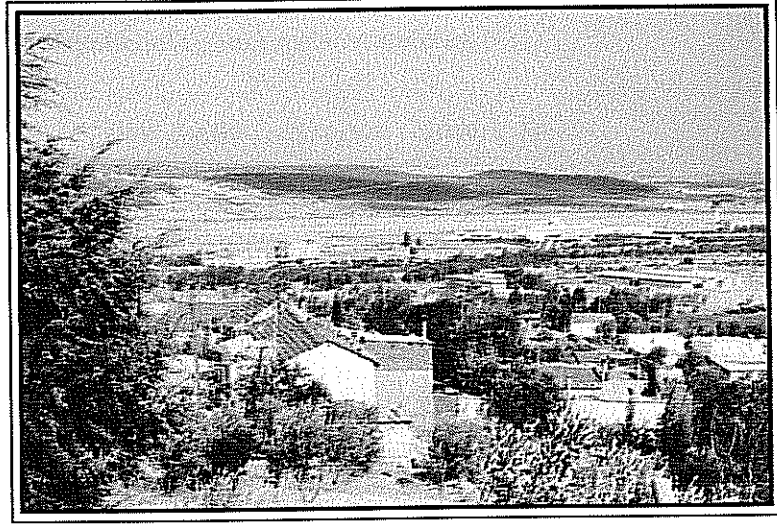
Hemen tümü, hazine arazileri üzerinde inşa edilmiş olan Sevgi Mahallesi gecekondularında yaşayan ailelerin, doğal olarak hiçbirinin tapusu yoktur. Bu mahallede oturmakta oldukları evden başka evi olmayanların oranı, % 57, memleketinde evi olanların oranı % 24 iken, İzmir’de başka evi olanların oranı, diğer gecekondular mahallelerinden daha yüksek olarak % 19’ dur. 1979 yılında Kars’tan İzmir’e göçeden ve 1986 yılında Sevgi Mahallesi’nde gecekondular satın alan ve bir başka evleri daha olan aile;

Sevgi Mahallesi’nde bulunan gecekonduyu, bir polisten 14 milyon TL.’ye satın almışlar, satın aldıklarında sadece 1 odası varmış. 1996- 97 yılında eve taşınmışlar. Daha sonra Emlak Bankası konutlarında kiralık ev tutmuşlar. Yaz aylarında gecekonduyu kullanıyorlarmış. Kocasını eczacı kalfası olarak, sonra bir doktorun yanında, Ege Seramik’te, askeri lojmanlarda kapıcı, bir kooperatifte muhasebeci olarak çalışmış ve emekli olmuş. Kendilerine ait Evka- 4’de bir daireleri varmış. Kendisi 19 yıldır ev temizliğine gidiyormuş, daha önce haftada 5 gün giderken, oğlunun üniversiteye gitmesi nedeniyle 7 gün gitmeye başlamış. Oğlu 60 milyon TL. kira ödüyormüş (143).

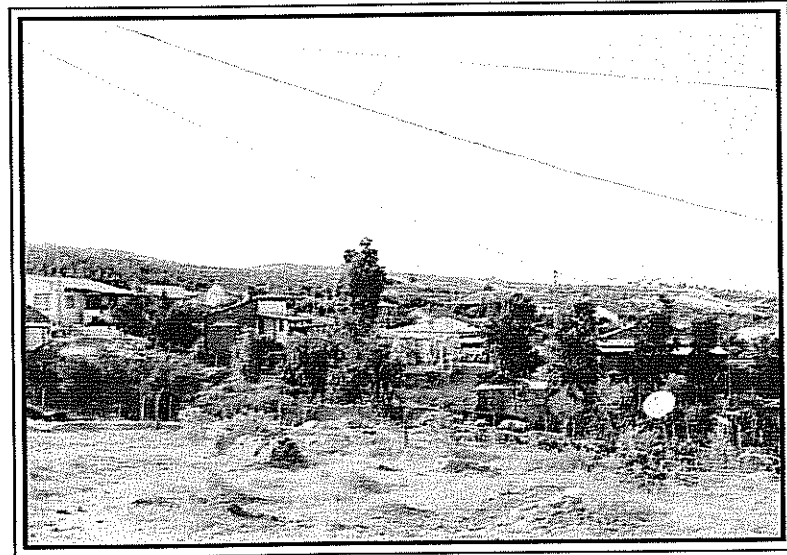
1991’de gecekondular yapıp bir süre yaşadıkdan sonra, bir daire satın alan, ama yine gecekondularına dönen bir aile;

1997 yılında evin beyi polislikten emekli olunca, Yeşilyurt’ta bir daire satın almışlar, 2,5 yıl bu dairede oturmuşlar. “Mutlu olamayınca buraya geri döndük.” Sohbetimiz sırasında, çocukların bu mahalleyi sevmediğini, kendilerine pek de yakıştıramadıklarını gözlemliyoruz. Anne- baba ise hallerinden son derece memnunlar (142).

Sevgi Mahallesi gecekondu bölgesi, sahip olduğu kanalizasyon, yol, sosyal-kültürel alan yetersizliği gibi sorunlara karşın, İzmir Anakenti içinde diğer gecekondu bölgelerine göre, gerek konum, gerek fiziki çevre koşulları, gerekse de yaşayanları arasında açık bir şekilde gözlenebilen uyum ve dayanışma açısından daha iyi durumda olan bir yerleşimdir. Çoğunun kira vermektan kurtulmak için gelip ev yapmış olduğu bu bölge yaşayanları, bu nedenle de mahallerini sevmektedirler ve burada yaşamaktan memnundurlar. Gaziemir İmar planı sınırı dışında yer alan bu küçük gecekondu bölgesinde, artık yeni yapı yapılmasına izin verilmemektedir.

Fotoğraf 3.6.4 Sevgi Mahallesi gecekondu alanından Adnan Menderes Havaalanı görünümü

Fotoğraf 3.6.5 Sevgi Mahallesi gecekondu alanından bir görünüş

3.7. GÜNLÜK YAŞAM: TÜKETİM VE TOPLUMSAL İLİŞKİLER

Bu başlık altında, yaşamın ve toplumsallığın yeniden üretildiği alana, günlük yaşama bakacağız. Önceki sayfalarda, yaşamın en önemli kurucu bileşenlerinden mekansal oluşumu, hem halen oturlan mahallere geliş hem evlerin edinilme ve yapılma süreçleri hem de evlerin fiziksel koşulları düzeyinde incelenmiştir. Bu bölümde, bu mahalleler ve evlerdeki günlük yaşamı, esas olarak, tüketim ve yeniden üretim, toplumsal ilişkiler ve kentle ilişkiler üzerinde durulacaktır. Bu inceleme, 3. bölümde yer alan İzmir Anakent içindeki ve 4. bölümde ele alınacak çevre belediyelerdeki gecekondu bölgelerini kapsamaktadır.

“Yoksulluk” ister gelir düzeyine göre, ister temel ihtiyaçların karşılanıp karşılanmadığına göre yapılsın, -ki iki tanımın da yoksulluk halini belirli ölçülerde açıkladığı teslim edilebilir- bizce önemli olan, “yoksul” yaşamın yeniden üretilmesinin güçlüğüdür. İzmir gecekondualarında yaşayanların, üretim ve emek pazarına katılım biçiminin, genellikle vasıf gerektirmeyen, emek yoğun, düşük ücretli ve güvencesiz işler, ve yoğun işsizlik, çok düşük düzeylerde de “kendi hesabına informel” işler ile tanımlandığı, önceki sayfalarda verilmektedir. Bütün bunlar, bir yandan, üretimin son derece sınırlı olması; bir yandan, mevcut konut pazarının en alttaki segmentine bile katılamayıp, “illegal” yollarla konut sahibi olmak anlamına gelirken; diğer yandan da, “biyolojik ve kültürel” yeniden üretimin bazıları için sadece hayatta kalmakla, bazıları için de sadece “temel ihtiyaçlar”ın karşılanması ile sınırlı olması demektir. “Yeniden üretimin sınırlı olması” ile, beslenme, sağlık, eğitim, iletişim gibi “temel ihtiyaçlar”ın ve dayanıklı ve dayanıksız temel ihtiyaç mallarının karşılanmasında çok ciddi güçlükleri ve kentsel altyapı ve toplumsal imkanlara erişememek, yani, kent yaşamına da katılamamak kast edilmektedir.

3.7.1. Tüketim/Yeniden Üretim: “Burada adım at parayla, köydeki gibi değil ki...”

Hemen belirtmelidir ki, gecekondualarda, “temel ihtiyaçlar”dan birinin karşılanması, çoğu zaman diğerlerinden *vazgeçme pahası*dır. Burada, “vazgeçme pahasına” ifadesini, Lefebvre’in, başka bir bağlamda, “bolluk toplumu”nda ortaya çıkan yeni yoksulluğa dair, bazı temel ihtiyaçların, “neleri terketme, nelerden vazgeçme pahasına?” karşılandığı (1998:58) sorusuna, nazire olsun diye kullandığımızı belirtmeliyiz. Böyle alındığında, araştırma

alanlarımızdaki gecekondü sakinlerinin günlük yaşamları, “biyolojik ve kültürel yeniden üretim” pratikleri, “vazgeçmeler silsilesi” haline gelir. “Kültürel incelikler”in deneyimlenmesi ve “kır kökenli” göçmenlerin toplumsal ilişkilerinin en önemli boyutu olan akrabalar ile iletişim ve ziyaretler bir yana, “temel ihtiyaçlar” olarak tanımlanan beslenme, barınma, sağlık ve eğitim dörtlüsünde bile, beslenme için diğerlerinden vazgeçilir. Yoksa, eğitim, sağlık, giyim, iletişim, kentin diğer mahallelerinde yaşayan akrabalar ile ilişki, vb için para harcamak, çoğu zaman, sadece doymak için alınacak gıda maddelerinden vazgeçmek demektir.

Önceki sayfalarda, eğitim ile ilgili alt başlıklar altında görüldüğü gibi, çocukların eğitiminden, “çalışıp para kazanmaları” için vazgeçilir. Ekonomik sıkıntı halinde, öncelikle kız çocukların okula gönderilmemesi ya da okuldan alınması, okul çağındaki çocukların çalışmaya başlaması ile, “eğitim masrafları” ortadan kaldırılır. Çocukların kitap defter gibi okul ihtiyaçlarını karşılamak üzere yapılmış yardım, gecekondunun inşaatında gerekli bir malzemenin alınmasında da kullanılabilir. Yine, bazı aileler Anadolu Lisesi veya Üniversite sınavlarında başarılı olan çocuklarını okul masrafları veya kayıt ücretleri nedeniyle okutamadıklarını, çocukların okul ihtiyaçlarını karşılayamadıklarını veya okula giderken giydirecek uygun bir kıyafet alamadıklarını belirtmişlerdir. “Parasızlık” ile, çocuklara kitap alamamak, uygun kılık kıyafetin olmaması, hastane masraflarının karşılanamaması, gezmeye gidememek gibi sorunların nasıl bir araya geldiği örnekte görülebilir:

Parasızlığın çocuklarına yansımından rahatsız. Kitap alacak para bile bulamıyor çocuklara. Yaklaşık bir yıldır çocukları hiçbir yere götürememiş. 14 yaşında başlık parası ile evlendirilmiş. Sonraları buna çok karşı çıkmış. 19 yaşında anne olmuş. “Doğumu Konak Devlet Hastanesi’nde yaptım, parasını ödeyemediğim için hastaneden kaçarak çıktım...” Mahallede yaşayanların sorunlarından bahsediyor: “Halk çaresiz, ne istediğini bile bilmiyor, her yerden tıkanmış. Durumu bizden kötü olanlar bile var burada. Köyün bir kısmı tandırda ekmek pişiriyor”. Çocukların eğitimi için buradan taşınmak istiyor, “ama maddi imkan yok”. Okul koruma derneğine girmiş, bu dernek ile okulda birşeyler yapmak istiyor, “ama yine para sorunu çıkıyor”. Ortaokulu bitirememiş, eşi ilkokul mezunu. Okumasına köyde laf ettikleri için bitirememiş. Şimdi dışardan bitirmek istiyor. Çocuklarının eğitimi ile yakından ilgili. “Birçok aile çocuklarının okuluna bile gidemiyor... Bu kılık kıyafetle okula gittiklerinde arka plana atılıyorlar, gururları kırılıyor, insanların tavırları kılık kıyafete göre. Kadınların çoğu Türkçe bilmiyor. Okuma yazma kursu yapıldı, çok güzel oldu. Artık otobüsüm nereye gittiğimi bilebilecekler...” (Yeşilçam-38)

Kazanılan paranın büyük kısmı, sadece gıda maddeleri ve ağırlıkla da ekmek için harcanır. Evlerin hemen hepsinde kadınlar, un alıp, ekmeklerini evlerin önündeki bahçeye ya da sokağa kurdukları ve bir kaç ailenin ortak kullandığı tandırlarda ya da saçta kendileri

yapmaktadır. Ekmeği evde yapmayanların bir kısmı, daha ucuza satılan bayat ekmekleri alırlar. Gelir düzeyleri ile karşılaştırıldığında, özellikle kalabalık ailelerde, sadece günlük ekmek masrafı bile ciddi bir giderdir. Kuruçeşme, Mustafa Kemal 1, Mustafa Kemal 2, Yeşilçam, Onur ve Sevgi Mahalleleri'ndeki tandırlar, ekmek masrafını azaltmak amacıyla yapılmıştır ve ortak kullanılmaktadır.

Kadın, "Günde 15 tane ekmek almamak için", ekmeği evde hamur yoğurup yapıyor (153) Ekmeklerini evde, 52 yaşındaki annesi yapıyor."onun da işi ekmek yapmak" diyor oğlu.(192) "Evin önündeki ortak tandırda ekmek yapıyoruz defne çalıları ile, genellikle ekmeği evde yaparım" diyor kadın. "Bir çuval un 30 milyon lira ve bir ay gidiyor, gözümü açtım, açmadım hep sıkıntı çektim" (197).

Yakacak odunu, Yeşilçam, Sevgi Mahallesi ve Görece'de Mahalleye sınır olan orman alanından kadınlar toplar. Limontepe ve Cennetçeşme'de, gecekonduların yerleştiği yamaçların karşısındaki "UNİVERSİADE" Olimpiyat Konutları için yapılan teraslama ve hafriyat alanından çıkan ağaç köklerini yine kadınlar toplayıp, yürünmesi son derece zor eğimli arazide, sırtlarında taşıyarak evlerine getirirler. Buca gecekondularında ise, yakacak olarak evde yaprakları ayıklanan defne dallarıdır. Ormandan toplanan odun, hafriyat alanından taşınan ağaç kökleri ya da yaprakları ayıklanan defne dalları, hem ısınma hem yemek pişirme hem de tandırda ekmek pişirmek üzere yakacak olarak kullanılır. Aylardır eve tüp alamadığını belirten bazı kadınlar yemeklerini, sadece akşamları yaktıkları soba üzerinde pişirir. Böylece, odada yakılan soba, hem yemek pişirmek, hem de bütün ailenin tek bir odada toplanıp ısınması için kullanılır. Bazı kadınlar, kuru tahıl, tarhana, bulgur benzeri gıdaları memleketlerinden temin ettiklerini belirtmiştir. Pazardan sebze almak sorun olduğunda da, "dağdan ot toplayıp pişirmek" gibi bir çareye de başvurulur. Ancak, bu tür "çare"lerin, kentte tutunamamış ve geri dönme imkanı olmayanlar için ne anlama geldiği, aşağıdaki ikinci örnekten okunabilir:

İki yıl boyunca iş bulamayan kocasına yardım etmek ve evi geçindirmek için kendisi de temizlik şirketinde çalışmış, şirketten ayrılmasına rağmen halen haftada iki farklı eve temizliğe gittiğini söylüyor. "Ne yapayım haftada 30 milyon alıyorum, hepsini de mutfak masrafı yapıyorum. Evi geçindirmek zor. Bazen dağlara çıkıp ot toplayıp pişiriyorum. Geçinmek zorundayız" (Yeşilçam-4).

"Geri dönmek isteriz, kendi dilimizi rahatça konuşamıyoruz. Karanlık güçler olduğu sürece sorun bitmez... köyde baskı olmazsa gideriz. Buraya rahat olmak için geldik. Korucunun eline öyle bir sistem vermişler ki... kimse birşey diyemiyor. Cahillik vardı ama hastalık yüzü görmemiştik. Orada hayvanlarımıza vermediğimiz otu burada biz yiyoruz" (16).

Diğer yandan, bu araştırmada, “refah göstergeleri” olarak da alınan, dayanıklı tüketim malları tüketimine de, bakılmıştır. Çoğu araştırmada, evdeki beyaz eşyalar, “refah göstergesi” olarak değerlendirilir. Ancak, beyaz eşyaların “var” ya da “yok” olması kadar önemli bir diğer konu da “çalışıp çalışmadıkları”, “birinci el mi, ikinci el mi” olduklarıdır. Aynısı, evdeki mobilyalar için de geçerlidir. Bu eşyaların, her mahallede görüşülen hanelere göre dağılımı, çalışır durumda olup olmadıkları ve birinci el mi, kullanılmış mı alındıkları aşağıdaki tabloda görülebilir.

Tablo 3.7.1 Mahallelere göre beyaz eşya sahipliği

Mahalle	Televizyon			Buzdolabı			Çamaşır Mak.			Bulaşık Mak.			Fırın		
	yok	çalışır durumda	bozuk	yok	çalışır durumda	bozuk	yok	çalışır durumda	bozuk	yok	çalışır durumda	bozuk	yok	çalışır durumda	bozuk
Konak	4	66	5	8	66	1	26	46	3	72	3	0	37	38	0
Buca	3	117	3	5	113	5	40	76	7	117	5	1	57	63	3
Karşıyaka	2	275	11	8	275	5	84	194	10	282	5	1	131	148	9
Gaziemir	0	22	0	0	22	0	3	16	3	20	2	0	16	6	0
Diğer	3	31	0	0	34	0	8	25	1	33	1	0	18	16	0
Toplam	12	511	19	21	510	11	161	357	24	524	16	2	259	271	12

Tabloda yer almayan, ilk iki gecekondulu alanımızdan Yeşilçam’da ise, evlerin % 19’unda sadece çalışır durumda buzdolabı ve televizyon vardır. % 40’ının sadece beyaz eşyaları vardır. “Gayrimenkul” ve beyaz eşyaları olanların oranı, % 24; gayrimenkul, otomobil ve beyaz eşyası olanların, % 4; beyaz eşyası ve otomobili olanlar, % 6; bunların hiçbirine sahip olmayanların oranı da % 1’dir. Görüşülen hanelerin % 6’sından, bu konuda değerlendirmeye katabileceğimiz cevap alınmamıştır. Belirtilmelidir ki, buradaki “gayrimenkul” kategorisi, mülkiyet durumu evlerin edinilme süreçleri ile ilgili bölümde ayrıntısı ile incelenen mahallede ailelerin “sahip oldukları gecekondulara” karşılık gelmektedir.

Ancak, gayri menkul sahipliği konusunda, Yeşilçam’da yaşayan yaşlı bir erkeğin ifade ettiği gibi, (“*kuru duvar... karın doyurmaz*”), kalabalık bir hanede sadece iki kişi çalışabiliyor ise; ve “*başını sokacak bir yer*” olduğu için de satılamayacak ise, bir “refah göstergesi olarak

alnabilir mi?" sorusu, bu araştırma boyunca bizi meşgul eden sorulardan biri olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca, "sahip" olunan çoğu ev, ailede çalışabilecek durumda olan herkesin çalışması, zaten son derece sınırlı ve "ucuz" bir biçimde karşılanmaya çalışılan temel ihtiyaçların kısılması ile oluşturulmuş "birikim" sayesinde yapılabilmiş ya da satın alınmıştır:

Evde elektrik tesisatı var, suyu tankerden alıyorlar. Ayda 50 milyon TL suya gidiyor. Ekmeği evde tandırda yapıyorlar, ayda 2 torba una 20 milyon TL ödüyorlar. "*Köyde iş ağırdı, belim ağrıyordu, burada daha da ağır*" diyor. Dağa gidip odun topluyorlar, tandır yapıyorlar. İlk geldiklerinde 20 hane ancak varmış mahallede, eşyaları hiç yokmuş. "*Yıllarca hiç eşyaya para vermeden, eşimin ve iki oğulunun maaşıyla bu evi yaptık*". Şimdi ev eşyaları ancak ihtiyaçlarını karşılayacak kadar, buzdolabı bozuk. Alış verişi Perşembe günü kurulan pazardan yapıyorlar. Ağrı'lı bir pazarcıdan, borçla alışveriş yapıyor (Yeşilçam-36).

Yine, örneğin, Yeşilçam'daki hukuki problemlerini önceki sayfalarda ayrıntısı ile incelediğimiz "gayrimenkul sahipliği", hemen yukarıda söz ettiğimiz işsiz ve eşinin memleketine, Kırşehir'e, göç etmek için gecekondusunu, 3 milyar liraya alıcı bulup satmayı bekleyen erkeğin "gayrimenkul sahipliği" ile birlikte düşünülmelidir. 3 milyar TL'na satılması umulan gecekondü, derenin içindedir. Bütün duvarlarının rutubetten rengi değişmiş, bütün zemini ayakları ıslatacak kadar nemlidir ve her yağışta içine su dolmaktadır. Böyle bir evde senelerdir yaşayan kadın, kronik böbrek hastasıdır ve doktor ve ilaç parasını karşılayamadıkları için tedavi olamamaktadır. Çocuklar da bu koşullarda sürekli solunum yolu enfeksiyonlarından muzdariptir.

Elbette, bu örneği verirken, gecekondü alanlarımızdaki bütün evlerin, 3 milyar TL civarında olduğunu iddia etmiyoruz. Örneğin, araştırmanın yapıldığı tarihlerde Yeşilçam'da, 15, 20 ya da 30 milyar TL'na da satılık edilen evler de vardı. Bu evlerin nasıl edinildiği, mülkiyet ve evlerin edinilme biçimleri ile ilgili başlıklar altında, önceki sayfalarda ayrıntısı ile incelenmiştir.

1993 yılında Kütahya'nın Gediz köyünden gelen aile, biri 7 yaşında, diğeri 2 aylık olan kızlarıyla birlikte dört kişiden oluşuyor. Evin hanımıyla yaptığımız görüşmede, eşinin (35 yaşında, lise mezunu) 12 yıl önce akrabalarının isteğiyle Yeşilçam'a geldiğini, 1990'ların başında 6.000 TL arsayı hisseli satın aldığını, önce 1.katı tamamladıklarını bir süre 1. katta oturduktan sonra, yaklaşık iki yıl önce 2. katı tamamlayıp oturmaya başladıklarını öğreniyoruz. Özellikle eşinin Yeşilçam'ı sevmediğini, "*pislik ve kavgadan şikayetçi*" olduğunu, eşi emekli olunca, buradaki evlerini satıp, ailelerinin de halen yaşadığı köylerine geri dönmek istediklerini belirtiyor. Ev için 20 milyar TL veren olursa hemen satacaklarını da sözlerine ekliyor (Yeşilçam-17).

Bilecik'te bir yıl kaldıktan sonra 1992'de İzmir'e akrabaları burada olduğu için Yeşilçam'a gelmişler. Aslen Muş'lular. Ambarlarda kahvehane kiralayıp, işletmeye başlayınca yakın olduğunu düşünerek Yeşilçam'dan ev kiralamışlar. *"Muş'ta çiftçilik yapıyorduk kardeşlerimle, Tarla-takım azdır, geçim zordur. Önce oğlum geldi Yeşilçam'a ve ev kiraladı sonra biz geldik, 2 yıl kirada oturduktan sonra şimdi oturduğumuz evi satın aldık"* diyor. Eşinin sağlık problemi olduğunu, sosyal güvenceleri olmadığından sıkıntı çektiklerini söylüyor. *"Her yer çamur- kanalizasyon, Tüm fakirler burada toplanmış ve kimsenin işi-gücü yok. Fırsat bulunca gitmek istiyorum. 15 milyar isteyince kimse almıyor"* (Yeşilçam-13).

Zygmunt Bauman (1999)'ın vurguladığı gibi, "yapay ihtiyaçlar" yaratıp, bunların tüketilip tüketilemediğine bakarak "yoksulluk" tanımı yapan tüketim toplumunda yoksul olmak, yeterince tüketemeyen, defolu, yetersiz tüketiciler olmak demektir. "Tüketmemek", böylesi bir toplumda, başlı başına bir tehdittir; yani, bireyler "tükettikçe", topluma dahil olur. Her ne kadar, yoksulluk ve dışlanma bir biri ile örtüşür duruma geldiyse de, mutlaka alınmaya çalışılan beyaz eşyaları tüketmek konusunda "dışarıda" olduklarını söylemek pek kolay görünmemektedir. Yine, son zamanların yaygın iletişim aracı cep telefonu da "ihtiyaçlar"dan biridir. Cep telefonu olup olmadığı, hane halkı görüşmelerimizde soru olarak yer almadı. Ancak, aşağıdaki örneğin, özellikle genç erkekler arasında hiç istisna olmadığını gördük:

"Ev halkından hiçbirinin sosyal güvencesi yok. Yeşil kart çıkartmayı denemişler, çıkmamış. Her hafta olmasa da genelde pazara gidiyorlar. Ortalama 15-20 milyon TL harcıyorlar ama 10 milyon TL ile gittikleri de oluyor. 'Tabi ki bütün ihtiyacımızı pazardan karşılayamıyoruz, sadece sebze, meyve. Diğer ihtiyaçlarımızı ya bakkaldan alıyoruz, ya da beyim işten gelirken alıyor'" diyor kadın. *"Günlük tükettikleri maddeler, ekme ve yoğurt. Evlerinde telefon yok ama adamın cep telefonu var. 'Telefona müracaat edecektim, ama 8 milyon TL abonman parası ödüyormuşsun her ay, ben o paraya 100 kontör alırım, o beni bir ay idare eder zaten'"* diyor" (41).

Alandaki çoğu evde, tablo 3.7.1'de görüleceği gibi, televizyon ve buzdolabı, bazılarında da bunlara ek olarak, radyo-teyp, çamaşır ve bulaşık makinası gibi dayanıklı tüketim malları "var"dı. Örneğin, Limontepede 55 yaşında bir kadının yaşadığı, tapusuz arazide oğlu ile birlikte inşa ettiği, son derece eğimli, zorla yürünen bir patikadan geçerek ulaştığımız, kışın sel olduğunda dere yatağına bakan duvarı yıkılan ve her yağmurda bu korkuyu yaşayan, derme çatma tavanı ve çatı örtüsü ile, duvar ve çatının birleşme yerlerinden su ve rüzgarın girdiği açıklıklar nedeniyle hiç ısınmayan bir evde de televizyon ve buzdolabı vardı. Ancak, elektriği komşusundan parayla satın aldığı ve borcunu ödeyemediği için, kesilmişti ve hiç biri çalışmıyordu. Ocak ayının soğuk bir günü, dışarıda su doldurduğu büyük bir leğen içinde elleri soğuktan kıvrılmış, uyuşmuş bir halde sarmısak soyarak "ancak ekme parasını çıkarabiliyor"du. Bir ara, sohbet sırasında, tedavi edilmemiş, kendi kendine iyileşmiş

ciddi bir yara iziyle deforme olmuş elini uzatıp göstererek, “yoksulluk işte budur, kızım”, diyordu. Bu koşullarda, böyle bir evde dayanıklı tüketim mallarının “var” olması, elbette “refah göstergesi” olarak alnamazdı, bize göre. Ayrıca, bu tür eşyaları olup, aylardır pazara çıkamayan ailelerin de olduğu belirtilmelidir:

TV, buzdolabı ve az miktarda ev eşyaları var. Salonda 1 çekyat, minderler ve TVden başka eşya yok. Alışverişi Narlıdere pazarından yapıyorlar ama aşağıda olduğu için çok zor oluyormuş (Narlıdere-35).

Evde buzdolabı, TV ve minder-döşek dışında hiçbir eşya yok, Alışverişi Narlıdere pazarından yapıyorlar, anne; “pazarı unuttuk artık, ayda bir ya gidiyoruz, ya gitmiyoruz” diyor (Narlıdere -36).

Ayrıca, bu eşyalara sahip olanların hiç de azımsanmayacak bir kısmı (örneğin, Buca’da, % 31,4; Konak’ta, % 30,4; Sevgi Mahallesi’nde, % 42,9) beyaz eşyalarının tamamını kullanılmış eşya satan yerlerden almıştır.

“Bu eve taşındıktan sonra, Karabağlar’dan ikinci el televizyon ve buzdolabı, taksitle alınmış” (22). Evlerine hiç eşya almadıklarını, tanıdıklarının, akrabalarının ve çocuklarının kendi eski eşyalarını getirdiklerini belirtiyor” (173). “Beyaz eşyaların bir kısmını ise, kadının kardeşinin yardımı ile almışlar, eşyalarının bir kısmını da komşuları vermiş” (183).

Yapılan hane halkı görüşmeleri sırasında, oturacak bir minderi olmayan ve aylardır para girmeyen evlere de rastlanmış olmasına karşın, buzdolabı ve televizyon, bütün evlerde olmasa bile, % 90’ın üzerinde oranlarla temsil edilmektedir (Bkz. Tablo 3.7.1.). Günümüzün tüketim toplumunda artık beyaz eşyaların “lüks değil, zorunlu ihtiyaç malları” haline geldikleri ve bunların da en ucuz şekilde edinildikleri düşünülürse beyaz eşya sahipliği, ailelerin *bugünkü* genel ekonomik düzeylerine dair bir gösterge olmaktan çıkar. Çünkü, çoğu zaman beyaz eşyalar, daha önceleri, geçici de olsa çalışılan işlerden ellerine geçen toplu para ile ya da taksitle alınmıştır. Yeşilçam’da, üç çocuklu, 30- 35 yaşlarında her ikisi de işsiz kadın ve erkeğin yaptığı gibi, bu eşyaların bir kısmı, “*dara düşüp satılmış*”tır, evde kalan radyo teyp ve buzdolabı, “*alıcı bulunursa satılacak*”tır; bozuktur, bazen da elektrik olmadığı için çalışmıyordur.

Elektriği ve suyu bulunan evde televizyon, müzik seti, çamaşır makinası, telefon, koltuklar, bir çok evden çok daha iyi durumda. Ancak, kadın, eşinin 3 yıldır düzenli işinin olmadığını belirtiyor. Kendisinin de zaman zaman aşçılık, çaycılık gibi işlerde çalıştığını, ama uzun bir süredir işsiz olduğunu söylüyor. 2 kız ve 2 oğlu var. Erkek çocuklardan biri ortaokulu bitirmiş ve BMC’de çalışıyormuş, düzenli tek gelir kaynakları ise bu çocuğun kazandığı (60 milyon lira) aylık (Yeşilçam-11).

Evde vantilatör, buzdolabı, ütü, fırın, çamaşır makinesi gibi birçok elektrikli ev aletleri var. Bunlar da ikinci el olarak alınmış (369).

Evde TV, buzdolabı dışında beyaz eşya yok, elektrik olmadığı için onlar da çalışmıyor. "zaten buzdolabını dolduracak kadar birşey alamıyoruz ki, yokluğunu çekmiyorum" diyor. Evde mobilya yok, minderlerde oturuyorlar. Alışverişi Narlıdere pazarından yapıyorlar, "pazara 3-4 haftada 1 gidiyoruz, neredeyse unutacağız, 40 yılda bir de Tansaşa gidiyoruz o kadar" diyor (Narlıdere 34).

Buzdolabı ve televizyon ile karşılaştırıldığında, çok daha düşük oranlardaki çamaşır ve bulaşık makineleri, suların yetersiz olması, elektrik sorunu, bu makinelerin deterjan masraflarının elde yıkama için kullanılanlardan daha pahalı olması gibi nedenlerle, bunlara sahip olanlarca, pek de düzenli kullanılmaz. Bu da kadınların evdeki iş yükünün daha da artması demektir. Özellikle su sorunu olan mahallelerde, çamaşır ve bulaşıkların elde yıkanması yanında, bazı mahallelerde ve evlerde, kadınların içme ve kullanma suyunu taşımak zorunda olması da iş yükünü ağırlştırır.

Tütün parasıyla merdaneli çamaşır makinesi almış ama su için, 2003 yılında 1 milyar lira istediklerinden bağlatamamışlar. Makineyi daha hiç çalıştıramamış. Pazardan taşımak zor olduğu için yiyecekleri seyyar satıcıdan almış ekmeği evde yapıyorlarmış (431).

Çamaşır makinesi var, kızı vermiş, voltaj düşük olduğu için çalışmıyor. Elektrik Menderes'ten veriliyor. Televizyonları gazeteden çıkmış. Buzdolabı ikinci el. "Hayatımız geçti. Şimdiki şansı. Çok zor günler geçirdik" (133).

Evdeki mobilyalara bakıldığında ise, yine ikinci el ya da komşu, tanıdık, akrabalarından parasız alanlar oldukça yaygındır.

Eşinin arkadaşlarından kullanılmış eşyaları alıyorlar. Büyük evli kızı buzdolaplarını almış. Pazara çıkamıyor. Manavdan günde iki milyon alışveriş yapıyorlar. Giysilerini akrabaları veriyor (247).

Evlerine 40 milyon lira kira ödüyorlar. Suları bağlı değil. Komşularından suyu aldıkları için bedelini ödüyorlar. Elektrikleri ise kaçak. Daha önceki kiracı elektrik borcunu ödemeyince, görevliler elektrik saatini sökmüşler. Televizyonları ikinci el. Buzdolaplarını 20 milyona bozuk alıp tamir ettirmişler. Yatak odasını ev taşıma şirketinden vermişler (301).

"Bahçelievler ve İkiçeşmelikten ikinci el alıyoruz. Giyimi pazardan alıyoruz. Çekyatın ikisini birader verdi. Birini İki çeşmelikten aldık, nakliye ile getirdik'. Evde odun sobası kullanılıyor köşede dikiş makinesi üzerinde tv duruyor" (91).

Elektriklerini komşularından alıyorlar. Faturayı paylaşıyorlar. Gıda malzemelerini bakkaldan veresiye alıyorlar. Şu anda 85 milyon lira bakkala borçları varmış. Genelde aylık mutfak giderleri, 150 milyon lira civarında oluyormuş. Evin duvarları, şişe kapakları ve ipliklerden evin hanımını yaptığı panolarla kaplı. Sehpayı, kocası çitardan yapmış. Koltukları eskimiş, büfeleri ise en az 30 yıllık. "Koltukları bir zengin, eşime verdi" (235).

Evdeki televizyonu gelini ev temizliğine gittiği evden getirmiş. Buzdolabını ise eskiciden almışlar. Oğulları evlenip evden ayrıldıktan sonra ekonomik sıkıntı çekmeye başlamışlar (296).

Eşi nakliyatçılık yapan kadın, eşyalarının çoğunu taşıdıkları evlerden getirdiklerini söylüyor ve sayıyor. “Koltuklar ve vitrin doktordan, halıları ve televizyonu mahalleden aldı” (296).

Yeşilçam ve Narlıdere dışındaki mahallelerde, bunların dağılımları, nereden alındıkları ve alırken borçlanıp borçlanmadıkları aşağıdaki tablolarda görülebilir:

Tablo 3.7.2 Mahallelere göre beyaz eşyaların kaçınıcı el olduğu

Mahalle	Birinci El		Kullanılmış		Bir Kısmı Birinci El, Bir Kısmı Kullanılmış	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Konak	42	% 58	22	% 31	8	% 11
Buca	69	% 57	38	% 31	14	% 12
Karşıyaka	162	% 56	88	% 31	37	% 13
Gaziemir	11	% 50	9	% 41	2	% 9
Diğer	24	% 71	7	% 21	3	% 9
Toplam	308	% 57	164	% 31	64	% 12

Yaşam pratikleri ve kendi anlatıları, elbette sözü edilen malların “varlığı” ya da “yokluğu”ndan daha fazlasını anlatır:

“Köyden teyzem un göndermiş, çocuklara ekmek yapısın diye. Kışın sobanın üstünde yapıyordum. Sadece kahvaltılık ve yeşilliği pazardan; kurular, bulgur fasulye, nohut köyden geliyor. Kaynanam köyden getiriyor.” Bakkaldan alışveriş için veresiye defter kullanıyorlar ve çok nadir alışveriş yapıyorlar. Ev eşyalarını genellikle İkiçeşmelikten alıyorlar, bunun için de ikiçeşmelikte bir adres gösteriyorlar” (75).

Aile 60 milyon kiranın yanı sıra, 12 milyon su, 8 milyon elektrik parası ödediğini, çocuklarının ilkokula başlaması nedeniyle okul masraflarının olduğunu ve inşaat işçisi (seramik ve karo döşeme) olarak çalışan kocası dışında ev çalışması olmadığından gelirin yetmediğini belirtiyor. Kışın masraflara ek olarak yakacak almaları gerektiği ancak paraları olmadığı için 1.el aldıkları buzdolabını (taksitle alınmış ve taksitlerini ödeyemiyorlar) aldıkları yere geri vermeye karar verdiklerini belirtiyorlar. Evde ütü, VCD ve televizyonun dışında elektrikli ev aleti yok. Evin ekme ihtiyacını kadın, haftada bir yaptığı tandırla karşılıyor. Bir çuval (50 kilo-30 milyon) un 40 gün yetiyor (284).

“Odaya giriyoruz, bir koltuk bir tahta kanape, iki yer minderi, bir soba ve televizyon ve sehpa var. Dantelli, etamin işli sedir örtüleri, halı dokuması saman yastıklar, beyaz dantelli perdeler, çıplak bir ampul, sobanın üstünde duran iki su güğümü göze çarpıyor. Oturduğumuz sedirin tahtaları gıcırıyor üzerinde sanki minder yok gibi. Yerler beton, üşümeylim diye ayağımıza minder uzatıyor. Günde iki-üç milyon lira, haftada ise, pazarda 15-20 milyon lira harcadığını

söylüyor. Giysilerinin Tepecikten, Limontep ve Hatay pazarından ve Kemeraltı çarşısından temin ediyorlar. Ev eşyalarını; Eski İzmir'den alıyorlar" (94).

"18 aydır yatıyorum." Sıkıntı yaşıyorlar, kendilerine yediremedikleri için yardım almıyorlar. "Özellikle 2000'den beri hep geriledik. Önceleri de iyi değildi, ama ayaklarımız üzerinde durabiliyorduk. Şimdi bakkala borç var, kahveye gidecek çay parası yok...Başta düşünemedik çok çocuk yaptık, onlar büyüyünce masraf arttı". Beyaz eşyaları yok, küçük bir televizyon var. Günlük 3 milyon TL ekmek parası, sigarayla 5 milyon TL (2).

Beyaz eşyalar ve diğer ev eşyaları gibi, giysiler de en ucuz şekilde sağlanmaya çalışılır. Çoğu zaman, mahalleye veya yakın yerlere haftalık kurulan semt pazarlarından alınır. Şehir merkezinden alınıyor ise, Kemeraltı gibi ucuz giysi satan mağazaların ve butiklerin olduğu yerler tercih edilir.

Bu yaz üçüncü çocukları Soğukkuyu'da bir ay boyunca çırak olarak çalışır. Aldığı 30 milyonu annesine verir. Bu parayla üç çocuğa pabuç alınır. "Olsa vereceğim, yok. . Pazardan pazarlıkla aldım. Pazarcı da, üstü de benden dedi, yoksa para da yetişmemişti" (476).

Tablo 3.7.3 Mahallelere göre ev eşyalarını nereden aldıkları

Mahalle	Pazar		Seyyar Satıcı		Mağaza		Tanıdıklarından Parasız		Kullanılmış Eşya Satan Yerlerden		Çeyiz	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Konak	3	% 6	1	% 2	12	% 24	6	% 12	20	% 41	7	% 14
Buca	4	% 4	3	% 3	48	% 45	21	% 20	19	% 18	11	% 10
Karşıyaka	3	% 1	0	0	127	% 55	35	% 15	36	% 16	28	% 12
Gaziemir	0	0	1	% 5	9	% 47	3	% 16	3	% 16	3	% 16
Diğer	0	0	0	0	9	% 47	2	% 11	7	% 37	1	% 5
Toplam	10	% 2	5	% 1	205	% 49	67	% 16	85	% 20	50	% 12

Harcamalar içinde en önemli yeri tutan gıda maddeleri de, çoğu zaman yine en ucuza alınabilen semt pazarlarından temin edilir. Mahalle bakkalından ya da pazarcılardan borca alınması, oldukça yaygındır. Pazara çıkılabildiği zamanlarda, gıda maddeleri, çoğunlukla pazardan karşılanır. Her hafta pazara çıkamayan aileler vardır. Pazara çıktığında 5- 10 milyon harcayabilen çoğu kadının yanında, çok az sayıda da olsa, 40- 50 milyon lira harcayabilenlere de rastlanmıştır. Örneğin, Buca gecekondularında, % 28'inin pazar masrafı 10 milyon liranın, % 45,8'inin 15 milyonun, % 70'inin ise 20 milyon liranın altındadır. Yine, Konak gecekondularında da, gıda alışverişi için gidilen semt pazarlarında harcanan miktarlar, 2 milyon ile 50 milyon lira arasında değişmektedir. Hanelere göre ortalama pazar masrafları ise,

17,5 milyon TL'dir. Ancak, her zaman düzenli pazara çıkmak mümkün olmadığı gibi, bu rakamlar sabit de değildir.

Tablo 3.7.4 Mahallelere göre gıda maddeleri için borçlanıp borçlanılmadığı

Mahalle	Borçlanıyorlar		Borçlanmıyorlar		Bazen Borçlanıyorlar	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Konak	33	% 45	39	% 53	1	% 1
Buca	61	% 50	56	% 46	5	% 4
Karşıyaka	130	% 46	140	% 49	14	% 5
Gazimир	8	% 36	14	% 64	0	0
Diğer	16	% 47	17	% 50	1	% 3
Toplam	248	% 46	266	% 50	21	% 4

Tablo 3.7.5 Mahallelere göre haftalık pazar parası

Pazar Parası (YTL)	Konak		Buca		Karşıyaka		Gazimир		Diğer		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
- 5,00	4	% 6	6	% 6	11	% 4	4	% 18	1	% 3	26	% 5,5
5,01 – 10,00	13	% 21	24	% 25	44	% 18	6	% 27	9	% 27	96	% 20,3
10,01 – 15,00	16	% 25	19	% 20	45	% 18	0	0	8	% 24	88	% 18,6
15,01 – 20,00	17	% 27	26	% 27	62	% 25	5	% 23	11	% 33	121	% 25,6
20,01 – 25,00	7	% 11	10	% 10	38	% 15	3	% 14	1	% 3	59	% 12,5
25,01 – 30,00	4	% 6	1	% 1	28	% 11	2	% 9	2	% 6	47	% 9,9
30,00 – 40,00	1	% 2	4	% 4	11	% 4	2	% 9	1	% 3	19	% 4,0
40,01 – 50,00	1	% 2	4	% 4	8	% 3	0	0	0	0	13	% 2,7
50,01 – 60,00	0	0	2	% 2	0	0	0	0	0	0	2	% 0,4
60,00 +	0	0	1	% 1	1	% 0,4	0	0	0	0	2	% 0,4

Demografik özellikler başlıkları altında görülen ortalama hane halkı büyüklükleri ve çoğu ailenin, pazara düzenli çıkamadığı düşünüldüğünde, bu rakamlar, gıda maddelerinin ucuza temin edilmesi bir yana, diğer tüketim maddeleri yanında, gıda maddelerinden de çok ciddi tasarruf edildiğini gösterir.

Kocası günde 1 milyon TL bırakıp gidiyormuş, “ekmeğimi kendim yapmasam nasıl geçinirim, bir paket sana, yarım kg çorbalık alıyorum, çocuklarımın aç kalmayacağı kadar yemek pişiriyorum, yaşayıp gidiyoruz” diyor (428).

Eğitim yardımı almamışlar. Ekonomik durumlarında geçmişten günümüze hiçbir düzelme olmamış. “geldim geleli kötülük, hiç iyi gün görmedim ki”. Günde ortalama 15-20 milyon TL harcıyorlarmış. 2-3 haftada bir pazara gidiyormuş. 20-25 milyon TL ancak kahvaltılık alabiliyorlarmış. Markete 30 milyon TL borcu varmış. Giysileri işportadan alıyormuş (266).

“Boğaz dışında” çok fazla günlük harcamaları olmuyormuş. Çok uzun zamandan beri pazara çıkmamış. Yoldan geçenlerden yapıyormuş alışverişini. Karşıyaka’ya gidip ucuz ekmeği alıyorlar (271).

Bakkaldan veresiye almak, sıklıkla başvuru olan bir yoldur, kimi kez bu borçlar mevsimlik olur, kışın borçlanılır, yazın iş bulunca ödenir. Ya da geçinmek için evdeki evdeki bazı eşyalar satılırken, bir taraftan da borçlanılır.

Un çuvala alınmıyor, ekmeği evde yapıyor. Kuru gıdalar pazardan kiloyla alınmıyor. Bakkala 100-200 milyon lira borç oluyor. Daha çok borçlanınca veresiye verilmiyor. Pazara ayda bir kez çıkılıyor (476).

Hemen her hafta pazara çıkıyor ve ortalama 20-25 milyon TL harcıyor; ama ellerinde varsa 40 milyon TL harcadıkları da oluyor (54).

Günlük 10 milyon TL harcama yapıyorlarmış. 3 haftadır pazara çıkmıyorlarmış. Elinde ne varsa 5-6 milyon TL pazarda harcıyor (...) Gıda maddelerini marketten veresiye alışveriş yaparak satın alıyor... (73).

Her hafta pazara çıkamıyorlar, çıktıklarında da ortalama 10-15 milyon harcıyorlar. “*Bakkaldan pek bir şey yazdırmamaya*” çalışsalar da, kocası iş bulamadığı zaman, yazdırmak zorunda kalıyorlar. “*En son geçen ay 200 milyon lira borç ödedik...*” bu ay da bakkal hesaplarının kabardığı konusunda uyarılmış (15)

Günlük masrafların 10 milyon lirayı bulduğunu söylüyorlar. Pazara gidildiğinde 5-10 milyon lira harcayarak idare etmeye çalışıyorlar, kuru bakliyat marketten alınmıyor ya da memleketten geliyor. Arasına da borçlanıyorlar, ama çok değil. (Buca 184)

“*Semt pazarına gider misiniz*” diye soruyoruz. “*Eşim cumartesi günü parayı getiriyor, Pazar günü harcıyoruz, Salı gününe para yetişmiyor*” diyor. Markete aylık 150-200 milyon lira borçlandıklarını söylüyor (177).

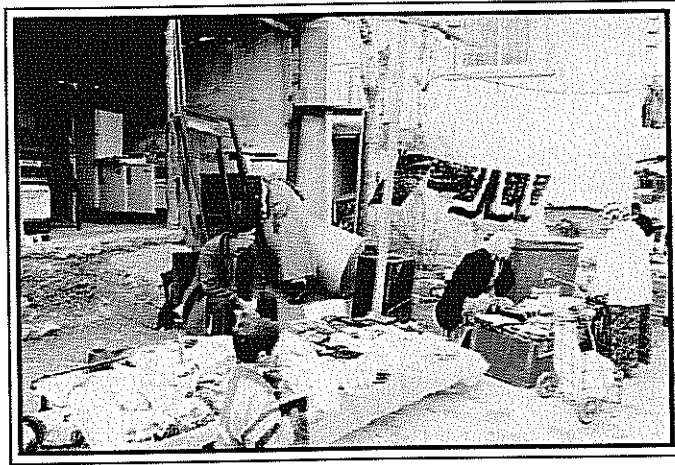
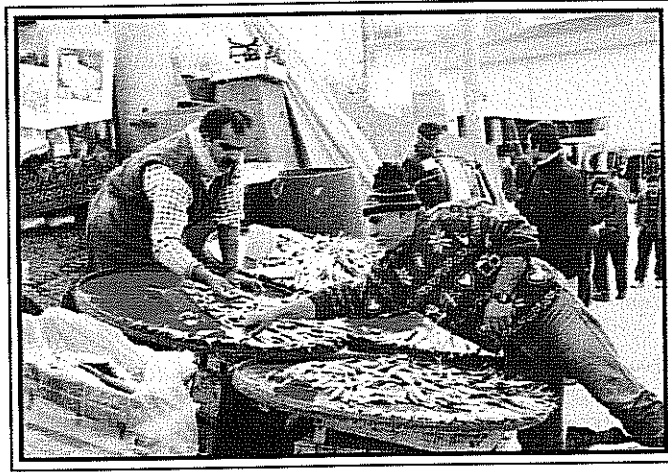
Geçinmek için dikiş makinesini komşulara satmışlar. Çok borçları var. Uncuya, bakkala borçları varmış. Onur mahallesine ilk geldiklerinde yedi ay su yokmuş. Dağdan su taşıyorlarmış. Tankerlerde su kavgası oluyormuş (325).

“Sobada odun ve tekstil atığı yakıyorlar. Pazara en fazla 20 milyon lira ile gidiyorlar” (98).

Pazara ancak iki haftada bir gidebiliyorlar, o da 10-12 milyon TL ile. “*Pazar kuruldu kuruladı 15 milyonla gittiğimiz olmadı*” diyor kadın. Bakkaldan herhangi bir şey almıyorlar. Ekmeklerini bahçedeki ortak tandırda komşuları ile birlikte pişiriyorlar. Genelde 15 günde bir çuval un

harcıyorlar, ama un çuvalını bir ay dayandırmak zorunda oldukları da, bir haftada bitirdikleri de oluyor. Çocuklara süt de alınmıyor. Gelinlerden biri, "okulda çocuklara dağıtıyorlar, bazen sütler ekşimeye başladığında çifter çifter dağıtıyorlar, o zaman onlar da ikincileri kardeşlerine getiriyor" diyor (49).

Bütün harcamalar ya kesilmiş ya da en düşük düzeyde tutulmaktadır. Örneğin, bir kadın dışarı çıkmıyor, oğlu çalışıp getiriyor. "Burada adım at parayla, köydeki gibi değil ki" (1). Benzer şekilde, "üçüncü dünya"da "kır kökenli" yoksullar ile ilgili vurgulanan bir nokta, yoksulların, kentteki "nakit ekonomisi"ne girmiş olmaları nedeniyle, özellikle yapısal uyum programlarını takip eden yoğun işsizlik ile de bağlantılı olarak, son yıllarda daha "derin" bir yoksulluk içine düştükleridir (Drakakis - Smith, 1997; Gilbert, 1996).

Fotoğraf 3.7.1-2 Cennetçeşme mahallesindeki pazar yerinden görünüm

Oturulan odada yer minderinden başka hiçbir şey yok. Kırşehir’de de hiç eşyaları yokmuş. “kirası, elektriği, suyu, benim param mı yeter bunlara, aç kalırız” diyor. Ulaşımından memnun, zaten hiç otobüs kullanmıyorlarmış. Sağlık hizmetlerindense hiç yararlanmıyorlar, “ölsem gidemem doktora, 5 kuruş yok ki cebimizde. Hasta olduğumuzda boş veriyoruz, kendisi geçiyor.” Mahalle bakkalından borca alışveriş yapıyorlar. “iş olsun paramız olsun borcumuzu ödeyeceğiz” diyor (Narlıdere-40).

Kardeşlerinin okulundan yıllık aidat olarak 5 milyon lira istiyorlarmış ama veremiyorlarmış. “İzmir’e geldiğimizden beri maddi durumumuz daha da kötü. Memlekette tanıdıklarımız komşularımız yardım ediyordu. Peynir yoğurt süt satarak geçiniyorduk.” diyor. Günlük giderleri 5 milyon . Her hafta pazar alışverişlerinde 10 -20 milyon harcıyorlar. Kuru gıda olarak pirinç fasulye bulgur gibi şeyleri pazardan sadece yarımşar kilo alabildiklerini söylüyor (314).

Evde eski bir televizyon var. Ev kirası 30 milyon. Çöp vergisi dahil bütün vergileri ev sahibi ödüyormuş. ‘Elektrik su parası neredeyse 100 milyon lirayı buluyor, bir de çocuklara süt alıyoruz’ diyor. Günlük standart harcamaları 2 kg. süt, 6 ekmek. (Konak-76)

Evin suları ik ay önce beşlanmış, elektrik için 250 milyon ödemişler, elektrik daha bağlanmamış. ‘Af çıktı, affa uğradık o yüzden bağlanacak (...) Aşağıdaki evdekilerin elektriği bağlı biz onlardan alıyoruz, ve fatura gelince ikiye bölüyoruz (...) Bakkal veresiye yapıyo biz de o yüzden alışveriş yapmıyoruz, kuru ekmeğe-çay idare ediyoruz (...) Ayda bir pazara çıkarız yada çıkmayız; para olduğunda 5- 10 milyon gider (...) ama az olunca tadını unutamayız.’ (83).

‘Kocam sigara bilmez içki bilmez kahve bilmez, çok tutumludur...Pazardan sadece yeşillik alırım, evde bakliyat varsa’. Telefon faturaları 10 milyon gelmiş, ödeyememişler, ‘şimdi katlana katlana 100 milyon lira olmuştur (...) 2- 3 haftada bir pazara fasulye, bulgur, şeker almaya gidiyoruz. Elbise almıyoruz, el veriyor biz giyiyoruz.’ (5).

2- 3 yıldır eskiden olduğu gibi sık sık memleketlerine gidemediklerini,... yüz milyon lira yol parası veremediklerini söylüyor. Eşyaları, iki divan bir kömür sobası ikinci el televizyon, telefon, elektrikli bozuk bir fırın ve eski İzmir’den aldıkları yeni otomatik çamaşır makinesi ve pazarlamacıdan aldıkları şofbenleri. Pazara çıktıklarında haftada 20 milyon lira harcadığını ama yetmediğini söylüyor. Gıda maddelerini ve gıyacaklarını Limontepe pazarından alıyorlar (95).

Parası olduğu hafta pazara gidiyor ve ortalama 10 milyon lira harcıyor ama yetmiyor. 9-10 milyon lira da elektrik faturası ödüyor (96).

3 yıl önce bir senelik Kaymakamlık’tan yardım almışlar. Çocukları öğrenciyken de okul aile birliğinden yardım almışlar. Okul aile birliği 100’den fazla çocuğa yardım etmiş. Son bir yıldır kendisinin çalışmaması nedeniyle ekonomik açıdan sıkıntılı günler geçiriyorlarmış. 2-3 haftada bir pazara gittiklerinde 10 milyon TL harcıyorlar. Gıda maddelerini marketten veresiye alıyorlarmış. 200 milyon TL borcu varmış. Okula giden küçük oğlunun kıyafetlerini dernek vermiş (265).

Çoğu gecekondü yaşayanı, sosyal güvencesiz olması nedeniyle, hasta olduğunda, hekime gidemez; gidebilenler de ilaç masraflarını karşılayamaz; “çেকে çেকে iyileşir”. Sağlık güvencesi olmayanlar, mahallelerinin bağlı olduğu sağlık ocağına gitseler bile, çoğu zaman ilaç parasını karşılayamazlar. Ancak, sağlık sorunları için, az sayıda da olsa, yardım alanlara rastlanmıştır:

Kadın, 20 yıldır böbrek hastası. Böbrek tüberkülozu şüphesi olmakla birlikte, kesin teşhis konulamamış. "Ayda 70-30 milyon lira ilaç parası vermem gerekti" diyor, Her zaman ilaç parası bulamadığı için tedavisi gerçekleşememiş. Oğlu konuşma arasında "açlık sınırına geldiğimiz günler oldu.... İnsanlar hırsızlık yapmak zorunda kalıyor, durum bu kadar kötü" diyor. (Narlidere-45).

Kadının eklem romatizması var, ama iki senedir sigortaları olmadığı için bakım ve ilaçlar da pahalı olduğundan tedavi olamıyor. Yeşil kartları varmış ama bir süredir yenilememişler. "Her sene yenilenmesi gerekiyormuş galiba, bize vermezler herhalde artık, evimiz var diye. Bu da ev sayılmaz ama, henüz tapusu bile yok, çok şükür başımızı sokuyoruz en azından" diyor. Bayramda alt sokağa yardım dağıtmışlar ama onlara ulaşmamış. Eskiden bayramdan bayrama çocuklara üst baş almış, bu bayram onu da alamamaktan şikayetçi. "Hiç bu kadar kötü olmamıştı" diyor (52).

Buzdolabı, TV, merdaneli çamaşır makinesi var, mobilya yok (minder var). En büyük şikayetlerinden biri sağlık hizmetlerinin yetersizliği. Yeşil kartları var ama ilaç masrafını karşılamıyor. Zaten sevk için sağlık ocağına gittiklerinde de ücret almıyormuş. Çocukların aşısı için telefon edip geliyormuş. "telefon parasını bile hesap edip alıyorlar," diyor gelin (Narlidere-37).

Günlük gıda harcamaları 10 milyon TL . Ekmek, yoğurt, yumurta gibi gıda maddelerini alıyorlar. Pazara her hafta gitmiyorlar. "Cebinde ne kadar para varsa o kadar" harcıyor. Sağlık güvenceleri olmadığı için sağlık ocağından ücretli tedavi oluyorlar. Bunun için sağlık ocağına 5 milyon TL ödüyorlar, ilaçları da parası olursa alıyor, olmazsa almıyor (67).

"Çocuğum geçen sene hastalandı, sağlık ocağı 4,5 milyon lira para aldı reçete yazdı. İlaçlar çok pahalıydı alamadık. Çocuk burnunu çeke çeke iyileşti" (5).

Birkaç ay önce aşırı kilo vermesi yüzünden annesinin gündeliğe gittiği müşterilerinden birinin yardımıyla gittiği doktora ortaya çıkan şeker hastalığı, hem kendi hayatını hem de uymak zorunda olduğu diyetin ailesinin alışık olduğu karbonhidrat ağırlıklı beslenme düzenine aykırı olması, ailesinin ekonomik durumunu zorluyormuş. Çocuk "ailemin herhangi bir sosyal güvencesi bulunmamasına rağmen, en azından benim yeşil kartım var da tedavi olabiliyorum ama yine de insülin gibi ilaç masraflarını karşılamak aileme kalıyor." diyor ve ekliyor , "şeker zengin hastalığı, ailemin bütçesini çok zorluyor" (394).

Kızının karaciğerinde büyüme varmış, Ege Üniversitesinde tedavi görüyor. Ayda bir kere hastaneye götürüyor. Yeşilkartları var, ancak ilaç masraflarını kendi karşılamaya çalışıyor. "ilaç giderleri çok fazla, en ucuzu 50-60 milyon lira. Ayda bir kere 95 milyonluk ilacı da doktorlar kendi aralarında toplayıp veriyorlar" diyor (Narlidere-50).

Evde ; TV, buzdolabı, eski birkaç koltuk ve minderden başka eşya yok. Sağlık için Yeşilkart kullanıyorlar fakat yeterli olmadığını belirtiyorlar. Sara hastası olan oğulları için Kaymakamlığa başvurmuşlar. İlaçların % 90'nını kaymakamlık, % 10'unu aile karşılıyor. Alışveriş için pazarı kullanıyorlar, ancak ayda bir kez gidiyorlar (Narlidere-41).

Belirtilmelidir ki, sağlık sorunları, sadece gecekondularda yaşayanların yoksulluğu ile ilişkili değildir. Gecekondu mahallelerinde, sağlık hizmetleri de sınırlıdır. Örneğin, Yeşilçam Mahallesiindeki sağlık ocağında 2 ebe, 1 hemşire ve yeni atanmış 1 doktor bulunmaktadır.

Sağlık hizmetlerinin son derece sınırlı olması yanında, sağlıklı içme ve kullanma suyu ve kanalizasyon sorunları da gecekondu yaşayanlarının sağlığını doğrudan tehdit eder.

Yeşilçam Sağlık Ocağında hekim ve hemşireler ile yapılan görüşmede mahallenin su sorununa bağlı, temizlik probleminden de bahsedilmiştir. Daha önce sağlık ocağı tarafından klorlanarak mahalleye giren su tankeri giriş yolunu değiştirmiştir. Bu problemden kaynaklı deri hastalığı, idrar yolu enfeksiyonu, bağırsak enfeksiyonu ve vajinit sorunları ile sağlık ocağına sıklıkla gidildiği bildirilmiştir. Herhangi bir sosyal, sağlık güvencesi olmayanların, bu tür hastalıklar için kullanmaları gereken ilaçları da alamadıkları hem sağlık ocağı personeli ile hem de hane halkları ile yaptığımız görüşmelerde belirtilmiştir: *“Hiçbir sosyal güvencemiz yok, hastaneye gidemiyoruz. Hasta olunca sağlık ocağına gidiyoruz, ilaç yazıyorlar, ama para olmadan ilaç alamıyoruz.”* Yine, sağlık personelinin özellikle üzerinde durduğu sorunlardan biri, düşük gelir düzeyine bağlı, hem yetişkinlerde, hem de çocuklarda ortaya çıkan beslenme bozukluklarıdır. Sağlık ocağında yaşanan bir diğer sorun ise Türkçe bilmeyen yaşlılar ile hekim ve personel arasındaki iletişim güçlüğüdür. Tabii, Türkçe bilmeyen kadınların yaşadığı güçlük, sadece sağlık ocağı ile sınırlı değildir:

“Akşamları oğluma gidiyorum. Namaz kılıp eve yatmaya geliyorum... valla keşke buraya gelmeseydim. Herhangi bir sağlık güvencesi yok. Dispanserde ‘tansiyonun var’ dediler, reçete yazdılar. ‘Konak’a git sana ilaç versinler yardım etsinler’ dediler. Ama ben Türkçe bilmediğim için gitmedim” (Yeşilçam-1).

Kısaca özetlersek, gecekondü sakinleri için evdeki beyaz eşyaların “var”lığı, “varsılık” göstergesi olmaktan epeyce uzaktır. Hem “var” olanların niteliği, hem de mevcut yaşam koşulları içinde bu “var” olanların nasıl yer aldığı önemlidir. Harcamalara bakıldığında ise, çoğu zaman, “temel ihtiyaçlar” olarak tanımlananlardan sadece beslenme için para harcanmaktadır. Eğitim ve sağlık harcamaları da son derece sınırlıdır. “Tüketim”in de, gelir düzeyi göz önüne alındığında, sadece yaşamak için gerekli olan ve ağırlıkla da gıda harcamaları ile sınırlı olduğunu da tekrarlayalım. Gıda maddeleri için mahalle bakkalına borçlanma, akraba ve tanıdıklardan borç alma, gıda maddelerini ve giysileri semt pazarlarından almak... hakim “tüketim” biçimini oluşturur.

3.7.2. Toplumsal İlişkiler ve Kent Yaşamına Katılım: “İnsanın para beklentisi olduğunda partiye üye olur” “karnımız zor doyuyor gezmek bize hak değil”

Göç ve gecekondulaşma ile ilgili araştırmalarda, özellikle vurgulanan, “kır” kökenli göçmenler arasındaki toplumsal ilişkilerin merkezinde, akrabalık, hemşehrilik ya da kökene dayalı ilişkiler bulunkatadır. Bu, aynı zamanda, “yerel dayanışma ağları” ve “cemaat ilişkileri” ile birlikte anılır (Erder, 1996; Işık ve Pırcıoğlu, 2001; Kalaycıoğlu, 2002). Ancak, mekansal olarak bakıldığında, “kır” kökenli göçmenlerin hepsinin, akraba ya da hemşehrileri ile aynı yerlerde oturduğunu, bu ilişkileri sürekli deneyimlediklerini söylemek pek kolay görünmemektedir. İzmir gecekondularında yaşayanların, halen oturdukları mahallelere yerleşme nedenlerinin başında, akrabalarının ya da hemşehrilerinin buralarda olması gelir. Ancak, arsaya para vermemek, ev fiyatlarının ya da kiralarının düşük olması, diğer önemli nedenlerdendir. Bu sonuncular, demografik özellikler bölümünde de incelediğimiz gibi, araştırma alanımızdaki gecekondularda, gelinen yerlere göre belirli bir yoğunlaşma olmaması ve pek homojen olmayan bir nüfusun yerleşmesiyle sonuçlanmıştır.

Yine, göç süreçlerini incelediğimiz bölümlerde görüldüğü gibi, bir yandan, akrabalar ve “köylüler”in bir kısmının, ayrı kentlere ya da aynı kentte başka yerlere yerleşmek zorunda kalması; diğer yandan da, bizim gecekondularımızda yaşayanların, “bulabildikleri yerlere” yerleşenler olması, “yere bağlı” tanımlanan ve deneyimlenen bu ilişkilerin büyük ölçüde çözümlenmesini getirmiştir.

Ailenin İzmir’e göçünden sonra, köylülerinin çoğu buraya değil, İstanbul’a göçmüşler; köylerinde 20 -25 hane kalmış. Mahalledeki diğer ailelere baktığımda, hemşehrilerinin burada olmaması ve buna bağlı dayanışmanın olmayışından biraz rahatsızlar ama yine İzmir’de kendi evlerinde oturmaktan memnurlar (450).

Aşağıdaki tablo 3.7.6’de görüleceği gibi, hemen bütün mahallelerdeki hanelerin, yaklaşık yarısının (% 47,2 ile % 54,3 arasında değişen oranlarda) komşuları, “yabancı”dır. Hanelerin diğer yarısının etrafında ise akraba ya da hemşehrileri yaşamaktadır. Evin etrafında yaşayanların akraba oldukları durum, özellikle satın alınan ya da çevrilen arsa yeterli ise, ya da kat çıkılabilmiş ise, evli ya da evlenecek çocukları için ev yapılması nedeniyledir. Böylesi bir mekansallık ile birleşmiş akrabalık ilişkilerinin dışına taşabilen toplumsallık ise, çoğu zaman akşamları komşular ile oturup çay içmek ve televizyon izlemek ile; gündüzleri ise, kadınların

yakın komşuları ile bahçede, evlerinin önlerinde ya da bahçelerinde komşu ve akrabalarla yapılan sohbetler ile sınırlıdır.

Mahallede eşinin akrabası, köylüsü olan çok insan bulunuyor kendi abisi ve abisinin kızı da aynı sokakta oturuyor. Buca'da oturan erkek kardeşi bu sene Kuşadası'nda iş bulmuş ve taşınmış. Akşamları gece yarısına kadar evlerinin önünde oturup sohbet ettiklerini öğreniyoruz (4).

Tablo 3.7.6 Mahallelere göre evin etrafında yaşayanların kimler olduğu

Mahalle	Hemşehriler		Akrabalar		Yabancı Komşu	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Konak	17	% 23	23	% 31	35	% 47
Buca	27	% 22	35	% 28	61	% 50
Karşıyaka	67	% 23	66	% 23	155	% 54
Gaziemir	2	% 9	9	% 41	11	% 50
Diğer	7	% 21	17	% 50	10	% 29
Toplam	120	% 22	150	% 28	272	% 50

Halen yaşadıkları yerde akrabası ya da hemşehrileri olmayanlar, hatta, birinci dereceden akrabaları köyünde kalmış olanlar, öncelikle maddi nedenlerle, uzun zamandır onları ziyaret edememekte ya da memleketlerine sadece bayramlarda gidebilmektedir. Burada da özellikle, İzmir'e "gelin gelmiş" kadınların çoğunlukta olduğu belirtilmelidir.

Fotoğraf 3.7.3 Görece'de komşuları ile birlikte yardımlaşarak çocuklarının okul kitaplarını kaplıyorlar.

Kadın, 12 senedir memleketine gidememiş. Annesi, babası ve yakın akrabaları hala köyünde olan kadın, "bizim köyden kimse yok buralarda" diyor (464).

Kadın, İzmir'e geldikten sonra sadece geçen sene Diyarbakır'a gidebilmiş, bu sene de gitmek istiyor, ama eve su bağlatmak için para harcadıklarından dolayı gidemiyor (391).

4-5 yıldır Muş'a gitmiyorlar. Ağabeyi, erzak ve peynir gönderiyor (344).

Yılda bir kez bayramlarda, Afyon'a gidiyorlar. Kaynanası, bulgur, un, patates, köy ekmeği ve tarhana gönderiyor (343).

Memleketinden üç tane komşusu var. Komşuları ile aralarının genelde iyi olduğunu söylüyor. Eşinin de iki ağabeyinin aynı mahallede oturduğunu söylüyorlar. Kadının kendi ailesi Afyon'da. Ailesini ancak bayramları ziyaret edebiliyor. Akşamları vakitlerini televizyon seyrederek ve komşularını ziyaret ederek geçiriyorlarmış. Gezmek içinse ara sıra Karşıyaka, Konak ve Tepecik'e gidiyorlar. (316).

İzmir'in başka bir mahallesinde akrabaları olanlar da, yine bekleneceği gibi, yol parasını her zaman karşılayamadıklarından, onları çok seyrek ziyaret edebilmektedir.

İzmir'de akrabaları var; eniştesi karşı komşuları, kayınçoları Aktepe'de oturuyor Gediz'de akrabaları var.. Dışarı pek sık çıkamadıklarını söylüyor; "Çocukların aylığı 28'inde bitince burdan kahveye gidemem. Hasta olsak gidemeyiz." Komşuluk ilişkileri iyi (141).

Komşuları Afyonlu, Ödemişli. Burada akrabası yok. Bornova'da, Bayraklı'da, ablası, kayını var, ama parasızlıktan onlara gidemiyorlar. Çalıştığı için komşulara da pek gidemiyor. Akrabalarına yakın bir yere taşınmayı düşünmüyor; "ev kendimin nereye taşınırım ki, memnunuz burdan" (140).

Kentin ekonomik ve fiziksel mekanında "tutunma olanağı bulamayanlar"ın çoğunluğu oluşturduğu gecekondu yerleşimlerinde, kentin toplumsal kültürel yaşamına da tutunamayacağı aşikardır. Bekleneceği gibi, çok büyük bir kısmının, işyerine ya da acil hastalıklarda hastaneye gitmek dışında kentle ilişkisi çok azdır ya da hiç yoktur. Diğerlerinin kentle ilişkileri ise, yine acil işler ve yakın akraba ziyaretleri ile sınırlıdır. "Kent ile ilişki"de özellikle vurgulanan, "yol parası" olmadığı ya da bunu karşılayamadıklarıdır.

Bornova'da ve Bayraklı'da oturan akrabalarına da arada sırada gidiyorlarmış. Sağlık sorun olmadıkça Konak'a gitmiyorlarmış. "yol paramız olsa gezmeye de gideriz ama yok" (183).

Şehre gezmeye gitmiyorlar, "para yok, pul yok, gezmek bizim neyimize, gezip de ne yapacağız" diyor (34).

Şehre gezmeye gitmiyorlar. "bu yaştan sonra nereye gidelim, hem zaten para da yokki gezelim" diyor teyze (Narlidere-35).

Şehre gezmeye gitmiyorlar, burada bir akrabaları var ona bile gitmiyorlar, "ona gidip yol parası verdiğime çocuklarıma 1 ekmeğe daha alırım" diyor, kadın (Narlidere-36).

Gezmeye şehre inmiyorlar "karnımız zor doyuyor gezmek bize hak değil" diyor baba (Narlidere-37).

Tablo 3.7.7 Mahallere göre hane halkı üyelerinin kent merkezine ne için gittikleri

Mahalle	İş İçin		Akraba Ziyareti		Sağlık / Sosyal Hizmetler		Eğlence / Kentsel Aktivite		Alışveriş		Birkaçı / Hepsisi	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Konak	15	% 33	12	% 26	5	% 11	3	% 7	4	% 9	7	% 15
Buca	32	% 34	18	% 19	7	% 7	11	% 12	5	% 5	22	% 23
Karşıyaka	70	% 31	42	% 19	8	% 4	35	% 15	14	% 6	58	% 26
Gaziemir	3	% 16	2	% 11	5	% 26	3	% 16	2	% 11	4	% 21
Diğer	11	% 48	7	% 30	3	% 13	1	% 4	1	% 4	0	0
Toplam	131	% 32	81	% 20	28	% 7	53	% 13	26	% 6	91	% 22

Bu, çoğu kadın için sadece oturdukları mahalleler ve o mahallelerdeki akrabalar ile sınırlı toplumsal ilişkiler anlamına gelir. "Önceleri pazar alışverişi için Tepeciğe veya sinemaya giderdik ama şimdi hiçbir yere gidemiyoruz."/ "Bayan olarak Yeşilçam'da yapacak bir şey yok, ne kafe var ne de başka bir şey. Çok seyrek kızlarla Bornova'ya gidebiliyoruz o kadar." "Türkçe bilmemek", ekonomik sorunlar ve kadınların yaşam alanını ev içi ile tanımlayan toplumsal değerler ile bir araya gelince, çoğu kadın, "İzmir'in hiç bir yerini bilmez." Ancak bunun, sadece dil sorunu olan kadınlar için geçerli olduğu söylenemez. Eğlenme, dinlenme, alışveriş etme amacıyla kente ya hiç gidemezler ya da çok seyrek gidebilirler.

İçe kapalı bir aile; kocaları kızarı diye komşularla bile görüşmüyorlar. Zaten evlerin etrafı da duvarlarla çevrili. Kadın dönercide çalışırken, mefruşatçıda çalışsan şimdiki karısıyla tanışıp 7 sene çıktıktan sonra evlenen oğlu da, evlendikten sonra karısını çalıştırmamış. Evde en saygıyı gösterdikleri kişi de evin babası. Onun yanındayken gelinler konuşamazmış. "Şurda çocuğum düşse gidip kaldıramazsın" diyor gelinlerden biri. Ama kayınvalide, "gelinleriyle arkadaş gibi", birlikte iş yapıyorlar. "Bu da evin büyük gelini diyoruz biz ona" diyor diğer gelin. Tandırı yakmak için dağdan odun toplamaya gidiyorlar; ama, kayınvalideleri gelmezse gelinler de korkup gidemiyormuş (49).

Şehre yalnız başına hiç gitmiyor. Eskiden kocası izin vermezmiş, şimdi de kendini güvensiz hissediyor. İşlerini oğlu hallediyormuş. Elektrik, su faturalarını hep oğlu yatırıyormuş. "Memleket olsa neyse, orada insan kendini güvende hissediyor, biliyorsun ki senin memleketlin, sana bir şey yapmaz, ama burada kimselere güvenemiyorum" diyor. Ama komşuluk ilişkilerinden memnun. Kocası bir süredir işsiz ama oğullarını borca girip sünnet ettirmişler. "Kendim evlendiğimde çok

küçüktüm, hatırlamıyorum bile, insan özeniyor o yüzden heves edip borca girip düğün yaptım" diyor (52).

Komşuları ile ilişkilerini sorduk "komşularımız hiç iyi değil, yandaki kadın bana sürekli laf atıyor. Önümüzdeki komşumuzla hiç anlaşamıyoruz. Evlerini bizim evimizin önüne inadına yaptılar." Yakınlarında hemşehrileri yokmuş. Bir akrabası Büyük Yamanlar'da oturuyormuş. Komşuları Erzurum'lu ve Muş'lu. Mahalle dışında tek gittikleri yer Büyük Yamanlar'daki akrabaları. "Sürekli evdeyim, mahalle dışında bir yere çıkmam; Karşıyaka'nın, Konağın yüzünü bile görmedim. Karşıyaka'yı çok merak ediyorum" diyor (314).

Çevrede akrabalarının yaşadığını; canı sıkıldıkça onlara gittiğini fakat İzmir içine ise laf gelmesin diye gidemediğini söylüyor. "Burası İzmir içi gibi değil" diyor (538).

Mahallede çocukları için parkın olmasını çok istiyorlar. Gündüzleri komşularına gidiyorlar. "Örf ve adetlerimize göre gezmek gerekiyor. Dedikodu olur yoksa." Bir partiye üye değil hatta oy kullanmayı bile istemiyor (52)

Çorum Ovasaray'lı aile. Evin etrafında hiç akraba yok. İlişkiler iyi. Konya, Mardin, Diyarbakırlılar var. Orada bulunan Konyalı komşusu, "komşuların beş para etmez" diyor. Akşamları evde çay içiyorlar, Konyalı komşuyu da çağırıyorlar (133).

Kadının erkek kardeşleri ve annesi İstanbul'da yaşıyor. "Onların durumu gayet iyi." Bu arada lafa karışan komşu kadın; "onlar da madem durumları iyi, babanın memleketteki evini sana verseler ya" deyince bayan da "kocama mı yedireceğim, kardeşim yesin daha iyi" diyor. Eşinin çok sinirli bir yapısı olduğunu söylüyor ve iki yıl öncesine kadar çok dayak yediğini anlatıyor. "Huyu öyle, anası onu ters zamanda doğurmuş". Kadın, eşinin izni olmadan kapının önüne bile çıkamazmış. Sadece kayınlarına gidebiliyormuş, üç elti çok iyi anlaşıyorlarmış. "Bu kıskançlık insanın ömrünü bitirir, hem kendisine zarar hem çevresine" diyor, kadın. Pazara bile göndermediğini, ihtiyaçları kendisinin alıp getirdiğini anlatıyor. Giyim türü şeyleri de, çarşıya gittiğinde komşusu alıp getiriyor (454).

Genç kız kendi yaşına uygun hiç arkadaşı olmadığını belirtiyor. Eğer ailesi liseye devam etmesine izin verirse İngilizce öğretmeni olmak istediğini; derslerinin de iyi olduğunu söylüyor. Arabaları olduğu için şehirde nerelere gittiklerini, Karşıyaka'ya ne sıklıkla gittiklerini sorduğumuzda ise yenge ve genç kız hiç bir yere gitmedikleri; hatta balkonlarından görünen Karşıyaka'nın neresi olduğunu bile bilmediklerini, vapura hiç binmediklerini ifade ediyorlar (440).

Yazın gezmek için Karşıyaka Çarşı'ya inip inmediklerini sorduğumuzda, okula hazırlanan küçük kız, "Yazın bizim mekanımız burası" diyor bahçede oturduğumuz sediri göstererek (78).

Kadına, "fuara gittiniz mi" diye sorduğumuzda "tövbeler olsun, biz bir yere gitmeyiz" diye cevap veriyor (104).

11 yıldır İzmir'de olmalarına rağmen kadın, "Karşıyaka'ya bir kez gittim" diyor (146)

Bunların dışında, akşamları komşular ile toplanıp "Kur'an okumak", dinsel bir cemaate üye olmak, "ailece" bir derneğe üye olmak, mahallede para toplayıp, cami hocası tutmak gibi politik pratikler de gözlenmiştir. Ancak bunlar, bizim gecekondü alanlarımıza genelleştirilebilecek ilişkiler olmaktan uzaktır.

Evin yakın çevresindeki evlerde akrabalar oturmakta; bitişiğindeki konutta kadının kız kardeşi, karşı sokakta ailenin en büyük evli oğulları oturuyor. Aynı avlu içinde oturan oğulları ailecek Güzelleştirme derneğine üye olduklarını belirtiyor. Mahalle camisinin arkasındaki (Ata Mah.) derneğe 150 hanenin hepsinin üye olduğunu söylüyorlar. Derneğin durumunu, "yasallaşmak için uğraşılıyor, partilerle görüşülüyor" şeklinde ifade ediyorlar. Mahalle muhtarının Görece Ak Partiye üye olduğu, belde başkanlığına aday olacağıda konuşma arasında ifade ediliyor. Muhtarın kendi evi de orman arazisi içinde kaldığından aynı sorunları yaşıyor. Mahallede komşuluk ilişkilerinin iyi olduğunu, herkesin farklı yerlerden gelmesine rağmen sorun yaşanmadığını ifade ediyorlar. "Gece kapı önüne televizyonu çıkarıyoruz, sohbet,...mahalleli burda toplanıyor" diyorlar. Mahallede Mardinli, Urfalı, Kütahyalı, Afyonlu, Konyalı, Ödemişli Diyarbakırlıların oturduğu, ayrımcılığın olmadığı, ilişkilerin iyi olduğu belirtiliyor. Ulaşım sorununun olduğu belirtiliyor. Evin kızı çalışmak istiyor ancak babası, "yol kötü ve تنها ...kız çocukları için tehlikeli" olduğundan çalışmasına izin vermiyor (144).

Gelin kayınpederinin iyi kuran okuduğunu söylüyor. Geceleri çoğunlukla kuran okumuş. "Geçen sene yukarıda kuran okuma toplantıları olurdu. Bende giderdim, okumayı bildiğimden, kimi zaman eve toplanırdı, şimdi artık olmuyor." Eşi de Eski İzmir'de bir dinsel cemaate üyeymiş (77).

Mahallelerinde memur olarak çalışan cami hocası olmadığı için, tüm mahalleden toplanan 150 milyon lira ile cami hocası tutmuşlar. Evden camiye dönüştürdükleri binayı da tüm mahalleliler para toplayarak yapmışlar. Evlerinin yakın çevresinde, Konyalılar ve Aydınlılar ile birlikte yaşıyorlar. Hafta sonları eşi çalışmaktan dolayı yorgun olduğu için kente gidemiyorlar (138).

Siyasi katılımın en yaygın ifade bulunduğu alan, genel seçimlerde ve muhtarlık seçiminde oy kullanmaktır. Siyasi eylemler de, halen oturdukları evlerin tapularını alabilmek içindir.

Kutlu Aktaş zamanında Basmane'de eylem yapmışlar. "Aramıza PKK'dan katılanlar olmuş, emniyet müdürüne anlattık, bizim onlarla ilgimiz yok dedik, biz ne teröristiz ne de devlete karşıyız, sadece evimizin tapusunu istiyoruz dedik". Bu arada grup kalabalıklaşarak 1500-2000 kişiyi bulunca, emniyet zor durumda kalmamı diye yürüyüşü kısa kesip doğrudan valiye gitmişler. "Kutlu Aktaş iyi niyet gösterdi, tapularımızı vereceklerini söyledi ama yıllar geçti hiçbir şey yok." (142).

Siyasi partilere üye olmak, özellikle "yardım" ve "para" beklentisi ile birlikte ifade edilmiştir. Kadınların siyasi parti üyeliği ise, çoğu zaman, aile üyelerinin ya da bir tanıdığın iradesi ve aracılığı ile olur.

Kadın, AKP'ye üye olmak istiyormuş, çünkü; "telefon ediyormuşsun, yardım ediyorlarmış. Buralarda yalnızız, başımıza bir şey gelse kim bakacak" (473).

Herhangi bir derneğe üye olup olmadıklarını sorduğumuzda genç kadın, "Bir tane Zeki Abi var, o annemle benim nüfus cüzdanlarımızı aldı, Genç Parti'ye üye yaptı." diye cevap veriyor (19).

Kahveye gitmiyor, hiçbir partiye üye değiller. "İnsanın para beklentisi olduğunda partiye üye olur" diyor (96).

"Burası rant bölgesi. Ne koparırsan. Birlik beraberlik yok. O nedenle, biz de Genç Partiye üye olduk" diyor evli oğlu. 2 senedir bir sitede 90 milyon lira kira vererek oturduğunu söylüyor. Evin

hanımın erkek kardeşi üç sokak aşağıda, diğer kardeşi ise, Hatay'da oturuyor. "*Erkek kardeşimi ziyaret ettiğimde gördüm burayı. Beğendim, bir evim olsun istedim*" (172).

Hemşehrilik, akrabalık ya da kökene dayalı toplumsal ilişkiler, "informel yardımlaşma ağları" ile birlikte anılır. Ancak, son zamanlarda yapılan araştırmalar, "mücadele stratejisi olarak geliştirilen" bu dayanışma ağlarının, 1950'lerden 2000'lere kadar giderek daraldığına ve kırılğan hale geldiğine (Kalaycıoğlu, 2002); ya da yaklaşık yirmi yıldır uygulanan neo-liberal politikalarla derinleşen yoksulluğun, mezhep ya da etnik kökene dayalı yardımlaşma ağları ile başedilemez hale geldiğine; karşılıklılık temelinde işleyen dayanışma için kullanılabilir kaynakların eridiğine; bütün bunlarla birlikte, rekabetçi bir bencillikle de örülü "*neo-liberal ethos*"un, toplumsal dayanışma eğilimini ortadan kaldırdığına (Şen, 2002) işaret eder.

Bizim araştırmamızda da, Yeşilçam'da, kendi köyünden 20'den fazla hemşehrisi olan bir kadının ifadesi ile, "*herkes kendi derdinde*"dir ve "*birbirlerine yardım edemiyorlar*"dır (Yeşilçam 53). Yine bir başka kadın, "*parasızlıktan*" annesini ziyarete sık gidemiyor, kocası da "*kahveye gidemiyor*"dur (Yeşilçam 37).

Akrabalarla ilişkilerini sorduğumuzda; "*Büyükşehirde akrabalık yoktur, sorun da yaşamaz ama sıcaklık diyalog da pek olmaz. Herkes kendi derdine düşmüş, para, iş kavgası*" diyor. Narlıdere ve Toros mahallesinde tapulu alanda oturan akrabalarının olduğunu, sıklıkla değil ama arada bir ziyarete gidildiğini belirtiyorlar (24)

Memleketlerine hiç gitmedikleri gibi kadının İzmir'deki akrabalarını ziyarete bile gitmiyorlarmış. "*İnsanın çocuğu olmayınca çocuklu misafir istemiyor*" diyor kadın. Yan komşusuyla da evin bahçesinin hangisinin arazisine girdiği konusunda kavgalıymışlar, onun dışında komşuları ile aralarında bir problem yokmuş (3).

Diğer yandan, aynı mahallede oturan birinci dereceden akrabalar arasındaki anlaşmazlıklar, ilişkilerin çözülmesine neden olabilmektedir. Belirtilmelidir ki, aile içi anlaşmazlıklar, özellikle ailenin onayı ya da kararı dışında evlilik yapmış kadınlar için son derece zor koşullar ile sonuçlanır.

Kadın, kaçarak evlenmiş. İlk oğlu dünyaya geldiğinde, kimseden yardım almadan kendi kendine doğurmuş. Üstelik soğuk havalarda bebeğiyle birlikte yaşam savaşı verirken kocasının ailesinden hiçbir destek görmemiş, hem de kocası Almanya'da kazandığı paranın bir bölümünü babasına yolladığı halde. Kadının kendi ailesi de durumları iyi olduğu halde diğer kızlarına kötü örnek olur da onlar da kaçır diye ne barışmışlar ne de destek olmuşlar. Bu mücadele sırasında oğlunun ayakları ve elleri tutmaz olmuş. Çocuk felci demişler ama şimdi normal şekilde kullanabiliyor gözüktüyor, fakat ayakkabısını bağlayamama, kalem tutamama gibi bazı rahatsızlıkları halen devam

etmekteymiş. Arkadaşları da oğlanın kendilerinden farklı olduğunu farkedip sataşp dövüyorlarmış. Şimdi 10 yaşında olan oğlanı öğretmenlerinin de tavsiyesiyle okulun özel eğitim sınıfına almışlar. Öğrencilere yardım dağıttıkları bir gün oğlan bir şey alamayınca ağlayarak eve gelmiş, kadın da gidip müdürle konuşmuş. "*pantolon ayakkabı alamadım ama en azından bir gömlek, bir mont, iki de kitap verdiler.*" diyor. Bu arada ikinci çocuklarını da kadın kendi başına doğurmuş (3).

Erkeğin 6 kardeşi de Onur mahallesinde oturuyormuş ama ilişkileri çok zayıfmış (453).

Evlerine su bağı değil, suyu eltisinden alıyor ve bu nedenden ötürü kadın eltisiyle kavgalı. Bu mahallede akrabaları ile beraber yaşamak istemiyor. Adam iş sahasının daha fazla olduğunu düşündüğü için İstanbul'a göçmek istiyor, ama kadın karşı çıkıyor (367).

Elektrik ve suları bağı değil. Suyu komşularından istemişler ama vermemiş. Şimdi o komşularından para ile satın alıyorlarmış. Kadın, yaşadıkları ortamı beğenmiyor (79).

"Mahalledeki insanlar barbar. Çocuk yüzünden kavga ediyorlar". Akrabalar ile ilişkileri iyi değilmiş. "Yardım sever değiller" (339).

Tablo 3.7.8 Mahallere göre hane halkı üyelerinin yardım alıp almadıkları

Mahalle	Almıyor		Yakacak		Eğitim		Yiyecek / Giyecek		Para		Birkaçı / Hepsi		Her Zaman Değil Ama Çok Nadir	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Konak	60	% 80	0	0	1	% 1	7	% 9	3	% 4	3	% 4	1	% 1
Buca	82	% 67	2	% 2	8	% 7	6	% 5	6	% 5	9	% 7	10	% 8
Karşıyaka	200	% 69	14	% 5	20	% 7	25	% 9	5	% 2	11	% 4	13	% 5
Gaziemir	12	% 55	0	0	4	% 18	2	% 9	1	% 5	1	% 5	2	% 9
Diğer	27	% 79	3	% 9	1	% 3	0	0	1	% 3	1	% 3	1	% 3
Toplam	381	% 70	19	% 4	34	% 6	40	% 7	16	% 3	25	% 5	27	% 5

Akrabalar, komşular, tanıdıklar ya da hemşehriler arasındaki yardımlaşma, göç süreçlerini incelediğimiz başlıklar altında görüldüğü gibi, en azından bazıları için, halen oturlan mahallelerde sahip olunan evlerin ve arsaların bulunmasında, evlerin yapılmasında ya da kiralık ev bulunmasında önemlidir. Ancak, bu tür katkılar dışında, halen yardıma muhtaç durumda olanlar için, yaşamın yeniden üretilmesinde dayanıklılık ve süreklilik arz edecek, örneğin, iş bulmak, eğitim ve sağlık giderlerinin karşılanması gibi katkıların çok az sayıda gecekondulu yaşayanı için geçerli olduğu görülmüştür.

Yardım alıp almadığını sorduğumuzda, '*ne yalan söyleyeyim, bir kere muhtar aracılığıyla, ramazan Bayramından önce 30 milyon lira aldık, kıza da okuldan ayakkabı verdiler*' diyor. 24

Akrabalardan gelen yardımlar, ancak, günlük beslenme ihtiyaçlarını, ancak oldukça sınırlı bir şekilde karşılayabilecek düzeydedir.

En büyüğü 12 yaşında, beş çocuklu bir kadın. Eşi, 1970 yılında İzmir'e göç etmiş. Şimdi, şehir dışında sezonluk işlerde çalışıyor, evi ile pek ilgilenmiyor. Ara sıra uğrayıp, para bırakıyor. Kadın, eşinin verdiği parayla beş çocuğuna bakamadığı için kendi ailesinin yardımlarıyla geçiniyor ve ekliyor *"Kendin aç durabilirsin ama çocukları susturamazsın. Bu gün annemler sağ ama yarın ne kardeş verir, ne yenge verir"* (442).

30-40 milyon TL yol parası olarak harcıyor. Kaynı yazın garsonluk yapıp okul parasını çıkarıyor. Bayramlarda ve Ramazanda 3 kez yardım almışlar. Kaynı okul yardımı almış. Sağlık ocağına gidiyorlar. *"Para pul yok ki her gün gidelim."* Bacağı rahatsız , ilaçlarını alamamışlar. 100 milyonluk ilaç yazılmış alamamış. Kaynı okul kitapları için yardım istemiş fakat vermemişler (267).

Mahalledeki yardımlaşma ve komşuluk ilişkilerini seviyor: *"mahalle iyidir, fakire yardım edilir"* diyor kadın (379).

İlk yıllarda bu yola bağlantı olmadığı için evlerin yan bahçelerinden kendi evlerine gitmek için komşularının bahçesinden geçmeleri yüzünde sorunlar yaşanmış. Beş ay önce ise bizim de görünce sevindiğimiz beton yolu yaptırmışlar. Fakat yolun yapıldığı arsa sahipleri ile konuşmuyorlarmış. Mahalledekiler dayanışma içinde olduğunu gelimi şu şekilde ifade ediyor. *"Doğulu olduğumuz için dayanışma içersindeyiz. Komşularla aramız akrabalarımızdan daha iyidir"* (122).

"Komşuluk ilişkileri iyi fakat gecekondulu semti olduğu için her yerden insan var herbiri bir yerden gelmiş, hırsızlık görülüyor. Aslında Atatürk Mahallesinde daha çok olay oluyor... mahallede düğünde cenazede birbirimize destek oluyoruz." (Narlıdere-12).

Komşuluk ilişkileri, bazen "ilişkısizlik", bazen de "sen iyiysen herkes iyi"; "kimsenin ayağına basmazsan, herkes iyi olur," gibi sözlerle ifade bulur. Anlaşmazlıklar, daha çok çocuklar arasındaki sorunlar ile ilişkilendirilmiştir:

Muhtarla ilgili düşüncelerini sorduğumuzda "Muhtarımız bir tanedir, kim muhtar için çalışmıyor derse nankörlük yapmış olur." diyor. Bu arada muhtarla aralarında herhangi bir akrabalık da yokmuş! Komşuları ile ilişkilerini sorduğumuzdaysa, *"Sürtüşme akrabalar arasında olursa olur, zaten eğer akrabalar değilse pek konuşmaz, görüşmezsin, böylece sorun da yaşanmaz."* diyor (18).

"Komşular ile merhaba merhaba. Onlar kendi evinde, ben kendi evimde" (1).

Erkek dışında ailedeki hiç kimse burada olmaktan memnun değil, bunun nedeni komşuluk ilişkilerinin iyi olmaması, hiç gelip gitme olmuyormuş. Bunun yerine kadın evinde ev işleri ile zaman geçiriyor (84).

Mahallede komşuluk ilişkilerinin çok iyi olduğunu söylüyor. *"Bizim için komşu kardeş"*ür. Çocuklarının oyun yeri olmadığından dolayı zaman zaman aralarında sürtüşmeler çıkıyormuş (Narlıdere-8).

Komşuları hep Erzurumlu, 1-2 Ağrılı da var, onlardan da memnunum diyor. Akrabalar iyi, ama komşularla daha çok görüşüyorum Hırsızlık, kavga yok, herkes birbiriyle iyi geçiniyor. Bir insanın ayağına basmazsan o da basmaz. Burada herkes çalışıyor, herkesin işi gücü var (Narlidere-19).

Mahallede akrabalar, Aydınlılar, Fethiyeliler, Yozgathılar, Konyalılar bulunuyor. Mahalledekiler ile iyi geçinmelerine rağmen karşı evdeki komşuları ile torunları yüzünden tartışmışlar ve 7 yıldır konuşmuyorlar. "Çoluk çocuk kavgası dışında başka sorun çıkmıyor" diyor (153).

Ancak, komşuluk ilişkilerinin "iyi" olduğunu belirtenlerin çoğunluğundadır:

Bizim bu kapının önünde durup görüşmeyi yaptığımız süre içinde giden gelen eksik olmadı bu evden. Her gelen bi dertli tasalı, "öfff" deyip oturuyor. Akşamları çok eğlenirlermiş burda anlatıklarına göre. Halay çeker, türkü söylerlermiş mahallece."Anfileri çıkarız balkona oynarız sokakta " diyor görüştüğümüz kişi. Komşularla ilişkiler çok iyiymiş (274).

Komşuluk ilişkilerinden çok memnun. Aynı zamanda hemşehri olduklarından, birbirlerine gidip gelme, çay sohbetleri çok sık yapıyor (85).

"Hemşehri çok. Etrafta annesi, üvey kardeşleri oturuyor, komşuluk iyi. Kavga- gürültü yok" diyorlar (4).

Komşuluk ilişkilerinin çok iyi olduğunu söyleyen genç kız bu mahalleyi çok sevdiğini, arkadaşlarıyla iyi görüştüğünü ve dayanışma içinde olduklarını söylüyor. Dışarıya çok çıkamadıklarını, ailesinin izin vermediğini de söylüyor. "Hepimiz çalıştığımız için akşamları çok yorgun oluyoruz ve evden dışarı çıkamıyoruz" (466).

Etraftaki komşularıyla ilgili olarak ise; "hiç akrabamız yok etrafta. Kimseyi kırmam, onlar da beni incitmezler, hatta taşınıcam dedikçe üzülüyorlar... Akşamları oturur çocukların dersini yaptırırım, ders önemli, bitene kadar televizyonu bile açtırmam" (472).

Komşularından çok memnun. Onlara çok yardımcı olurlarmış. "Alevi- Sunni ; Kürt Türk ayrımı hiç yapmıyorlar" diyor. Memleketinde bu ayrımlar çok yapılmış (90).

"Mahallede alt tarafta Karşlılar, üstte Muşlular, yanlarda Konyalılar, burada da Erzurumlular var Türkiye'yi temsil ediyoruz" (146).

İzmir'i sıcak memleket olarak tanımlıyorlar. İstanbul'da yaşayamayacaklarını söylüyor. "Komşular birbirine yardım etmez orda." "Kendi köylüm, akrabam yardım etmez. Ama komşularımı burda iyidir. Namustan başka bebemi istesin veririm" (145).

Diğer yandan, nüfusun homojen olmaması ile ilişkili olarak, politik düzeye taşınma potansiyeli de taşıyan ve dil ve kültür farklılıklarından kaynaklanan gerilimlerin ve uzaklıkların, dışlayıcı sözlerle ifade edildiği de görülür:

Bu mahalle de komşuluk ilişkileri açısından karşılaşılan temel sorun dil. Kürtçe bilen ve konuşan gruplarla bilmiyenler arasında bir kopma yaşanıyor. "Kötü insanlar değil ama bir araya geldiğimizde kürtçe konuşmaya başlıyorlar. Biz konuşulanı anlamıyoruz, sıkılıyorz. Acaba yüzümüze baka baka hakkımızda mı konuşuyorlar diye huylanıyoruz. Bu nedenle de biraraya pek gelmiyoruz." Kadın, bu nedenden dolayı daha çok Çorumlu ve Amasyalı komşuları ile

görüştüğünü söylüyor. Su ve elektrik kullanımına bağlı olarak eskiden sık sık kavgaların yaşandığı mahallede, kimi evlere şehir suyunun gelmesiyle ve elektriğin bağlanmasıyla azaldığını ifade ediyor (480).

Mahallede etnik kavgalar da çok oluyormuş. "Arabayı alıp suya gidiyordum; hepsi alevi olduğundan kovuyorlardı beni" diyor (185).

"Eskiden bu mahallenin insanları acıptı. Kürtçe konuşuyorlardı. Kavga gürlütlü oluyordu. Şimdi medenileşti, konutlar (Buca-Koop) yapıldı baksana" diyor (189).

Yandaki evde -10 numara- evli kayınbiraderi oturuyor. Evin yakın çevresinde hep eşinin akrabalarının gecekonduları bulunuyor. Komşuluk ilişkilerinin iyi olduğunu söylüyor. "komşularla kavga gürlütlü olmuyor, çocuklarla kavgalar yok" Atatürk mahallesinde hırsızlıkların daha çok olduğunu bunun da Diyarbakırlıların çok olmasından dolayı olduğunu belirtiyor (Narlidere-13).

Alevi olduğunu öğrendiğimiz kadın, aşağı sokaktaki bir iki komşusuyla görüşüyor. Komşular genelde Ağrılı, aralarında bir sorun yok ama pek sık görüşmüyorlar, "dillerini bilmediğimiz için topluma giremiyoruz" (Narlidere-15).

Karşı komşuları hemşerileriymiş. Fakat komşuluk için çok dertli. Kendileri Karadenizli oldukları için Kürtleri pek sevmezlermiş. "Komşunun iyisi de var kötüsü de var... Özellikle de Kürtler gelince Türklere iş kalmadı... daha ucuza çalıştıkları için işverenler onları çalıştırıyor" (368).

"Evin dış görünümü çok önemli değil, içindeki huzur ve çevre önemli; yaşadığım yerde kendi çevremi insanı olsun istiyorum. Doğunun insanıyla kolay anlaşılıyor, fikir, dil, kültür farkı var" diyor. Kendi çevresine yakın olmak istediğinden Bostanlı'da, Karşıyaka'da oturmak istemezmiş. "Bi düğün, dernek, ölüm hastalık olduğunda millet bana mı gelecek yol parası mı verecek" diyor (272).

Komşularıyla "Kürtlük meselesinden dolayı" sorunlarmış, bu aile Kürt olduğu için diğer Kürt aileler aralarına almak istemişler; bu aile hem Kürtçe bilmediği için hem de "Biz bir tek Türk bayrağını biliriz" dedikleri için. Kadının kocası emekli diye "Yata yata para alıyorsunuz" diyorlarmış, kadın da "Hâlbuki onlar yatarken benim kocam gece gündüz vardiyada çalışıyordu" diyor. Ama sorunlu olduğu Kürt komşuları dışında görüştikleri başka memleketlerden komşuları da var (17).

Mahallede olmaktan memnun. "Okul çok yakın sağlık hizmetleri iyide, çöpler toplanmıyor. 15 günde bir alıyolar, sokak lambası kırıldı, muhtar hala taktıracak" diyor. Mahallede bulunan Niğde ve Konya Ereğli'den gelen komşu ve akrabaları ile iyi anlaşmalarına rağmen "doğulu" olduklarını ifade ettikleri "üst sokak" sakinleri ile iletişimleri yok (50).

Kadın ve çocuklar yer sofrasında yemek yiyorlardı, biz gelince toplandılar bizim için çay demlediler, sohbeta başladık. Mahallede komşuluk ilişkileri gayet iyiymiş, ancak kendisinin "kafa dengi" arkadaşı olmadığı için pek görüşmediğini söylüyor. Çocuğu için endişeleniyor ve onun için pek dışarı çıkmasına izin vermiyor. "Karşıda Kürtlerin olduğu yerde devamlı kavgalar oluyor. Ortalık kötü buradaki çocuklar ise çok küfürlü konuşuyorlar". "Çocuğumun eski izmirdeki okula gitmesini istiyorum, buradaki okulun önünde devamlı kötü çocuklar ve polisler var. Okula servisle gidip gelsin" (77).

Toplumsal gerilimlerin ifade bulduğu bir başka alan, hırsızlık, uyuşturucu, bıçaklama gibi olaylarla ilgili anlatılardır:

"Çok fazla hırsızlık olayı var... akşam tuvalete çıkmaya korkuyoruz" diyor. Eşyaları çok az, olanları da arkadaşları vermiş. "yol olsa her şey daha iyi olurdu" diyor ve çocuğunu burada yetiştirmek istemediğini; Serinkuyu civarında bir apartmanda yaşamak istediğini belirtiyor. (483).

16 yaşındaki delikanlı anlatıyor: "İki-üç kişi yüzünden buranın adı çıkıyor... Bir işe girmek istediğimizde işveren Onur Mahallesi'nde yaşadığını duyduğu anda işi sana vermez... Polisler bile Onur mahallesindeki bir olaya müdahale için gelmezler...Hiç bir aile çocuğuna terbiye vermiyor, sokağa salıp başıboş bırakıyor. Nerde olduğumu sormak yerine eve para getirdi mi diye soruyorlar... esrar ve uyuşturucu gençler arasında oldukça yaygın... Tenekeli mahalle"den uyuşturucu getirip ilkokullara bile satıyorlar..." Kendisi hiç kullanmadığını ve kullanmayacağını da söylüyor. Arkadaşlarının halini de görüyormuş. Şu sıralar "Beyaz Ölüm" adlı bir kitabı okuyor. Okulla arası iyiymiş. "öğretmenlerimiz ile çok iyiyiz, abla-kardeşten farksızız" diyor genç. Bu arada görüşme sırasında gencin yanında olan bir arkadaşı ile konuşuyoruz. Babası "alkolik" olan bu genç şu sıralar bırakmayı düşündüğü bir kahvehanede çalışıyor. "Pislik bir iş bu" sürekli olarak kumar oynanıyor... Bir müşteri gelip "ben patronun arkadaşıyım" deyip para ödmeden gider... Zaten müllette de para yok genelde. Bu gencin annesi ve babası ayrılmışlar birkaç sene önce. Babası alkolikmiş ve belli süre alkol tedavisi görmüş. Sürekli annesini dövdüğü için ayrılmışlar. Şimdi genç babasının yanında yaşıyormuş ama babası onu da dövüyormuş. "Bu nedenle güzel bir iş bulup kendi düzenimi kurmak istiyorum" diyerek bağlıyor, "burada genç olmak gerçekten zor, keşke daha iyi koşullarda olsak ve daha iyi bir yerde yaşasak..."

"Havasını nedeni ile burada yaşamak zorundayım" derken, eski rutubetli evinden onu kurtardıkları için komşularına teşekkür ediyor. "Burada çok pislik, hırsızlık var". Büyük oğulları ve kızı dönmek istemeyince babaları vazgeçmiş (247).

Burada yaşamaktan çok memnun değil kadın "daha özgür daha güzel bir yerde yaşamak istiyorum, burada kıyafetlerimize karışıyorlar" diyor. Oğlu bakkala gittiğinde 15 yaşında bir çocuk "bana ekme getir yoksa seni jiletlerim" diye tehdit etmiş. Oğlu artık yalnız dışarı çıkmaktan korkuyormuş. Kadın hem kendi, hem de eşinin ailesine bu kadar yakın olmaktan hoşlanmadığını söylüyor, "keşke köy iyi olsaydı da dönseydik" diyorlar. Kaçak elektrik kullananlar yüzünden faturaları yüksek geliyormuş şikayet etmeyi düşünüyormuş. "bizim buradaki insanlar canavar" diyor (404).

Onur Mahallesi'nde yaşamakla ilgili düşünceleri sorduğumuzda ise baba, "İzmir'den memnunum ama buradan değil. Erzurum'da ise gitcek yerim yok; devlet bana ev yapsa oraya giderim...İmkanım olsa Büyük Yamanlar ya da Örnekköy gibi bir yerde oturmak isterim. Gerçi şimdi burası bayağı değişti; eskiden kapı, pencere açamazdık, korkudan. Yine de Buca, Narlıdere buralardan daha iyi; bura sanki cezaevi gibi, gitcek, eğlenecek, yürücek biyer yok." diyerek düşüncelerini ifade ediyor (174).

Toplumsal gerilim ve yaşadıkları yerlerden hoşnutsuzluğun ifadeleri olarak da alınabilecek bu anlatılara karşın, başka bir yerde yaşamak isteyip istemedikleri sorulduğunda, yine vurgulanan, "iyi komşuluk" ilişkileri ve "zenginler" ile mesafedir:

Evin kızı bu mahalleye alıştıklarını söylüyor, "biz birbirimizi anlıyoruz, zenginler bizim halimizden anlamaz, onların yanında yaşayamayız biz" diyor (275).

Mahaledeki komşuluktan memnundur. Birlikteliğin olduğunu, dayanışmanın olduğunu belirtiyorlar. 96-97 yıllarında HADEP'in mahallede kitap dağıttığını, bu mahallede yaşayanların olduğunu ama şimdi mahalleden gittikleri söyleniyor. Kendilerinin (evin beyi) hiçbir zaman sağ partilere destek vermediklerini söylüyor (285).

Komşularıyla ve akrabalarıyla aralarının iyi olduğunu söylüyor. Herhangi bir siyasi partiye, derneğe üye değiller. Çevresinde geçimini sağlayamadığı için memleketine dönen yokmuş. Mahalleden memnun. *"Burasi uygun bize"* diyor (351).

"Komşularla ilişkiler iyi. Çocuklar yüzünden etilerle kavga ediyoruz bazen." diyor. Eşi CHP'ye üye (352).

Kendisi de oğlunun bu çevrede okumasını istemiyor fakat başka olanakları yok. Yine de son oturduğu bir-iki yerden daha iyiymiş burası. Komşuluk ilişkilerinden çok memnun (358).

Onur Mahallesi'nde oturanların çok şansız olduğunu düşünüyor ve şöyle diyor *"Merkeze yapılan hizmetin 99'da biri buraya yapılırsa.... Burada su almak 1 milyar, merkezde 250 milyon lira. Oysa bilmiyorlar mı? Biliyorlar ; İzmir'in ekonomisini kalkanıdır gecekondu." Başka bir yere taşınmak isteyip istemediğini sorduğumuz da ise baba, "Evimden memnunum kendi istediğim tarzda. Beton yığına sıkışmaktansa böylesi daha iyi.... Eğer uygun bir fiyata satarsam, taşınmayı düşünüyorum, ama nereye bilmiyorum"* (395).

Bütün sıkıntılara rağmen evini çok sevdiğini ve çok emek verdiğini, taşınmak istemediğini söylüyor. Mahallenin çoğunluğunun *"Mardinlilerden olsa da"* çok çeşitli yerlerde insan olmasına rağmen komşuluk ilişkilerinin iyi ve *"eski Türk komşuluğunun"* olduğunu söylüyor. Fakat mahallede yapılacak bir şeyleri olmamasından ve köye uzaklığından kadınlar için zor olduğunu söylüyor (539).

Bütün bunlarla birlikte düşünülebilecek bir başka mesele de, *"gelecek beklentileri"* dir. Ekonomik faaliyetleri, emek pazarına katılım, mekansal oluşum gibi alt başlıklar altında, İzmir'in son dönem gecekondualarında yaşayanların, çok ciddi ekonomik sorunlar ile baş etmek zorunda kaldıkları da görüldü. Bütün bunların, gelecek beklentilerini son derece olumsuz etkilediği, hemen tamamını son derece umutsuz kıldığı gözlenmiştir.

"Hiçbir beklentim yok hayattan, burada kıyıksuz deve gibiyiz, ne alçalıp ne yükseliyoruz. Bu dünya zenginlerin dünyası. Paran varsa her şeyin iyisine, paran yoksa çile ve derde sahipsin. Garibanların sahibinin olmadığı bir ortam burası" (42).

"İyi gideceğini sanmıyorum umutlu değilim. 43 yaşına giriyorum iyi günüm geçmedi". Annenin geleceğe dair sözleri kızının endişelenmesine neden oluyor. Depresyona mı girdin anne sen diye soruyor (198).

Erkek, dört aylık torununa bakarak şunları söylüyor: *"Zenginler sevinsin bana bir köle geldi diye, gariban ağlasın ben bir köle daha dünyaya getirdim diye..."* (142).

"Yaş 48, Türkiye hep geriledi. İş açısından eskiden yalvarıyorlardı. Bizi işe götürüyorlardı. 1978-1984'e kadar hep iş vardı. Şimdi daha kötü oldu" (199).

"Çocuklarımı düşünüyorum, biz bittik, biz çektik, onlar çekmesin" diyor ve gözleri doluyor (189).

Oyunu Ak Partiye vermiş, başkandan memnun değiller. Bir dönem Metin Taşkın'a (ANAP) mahalleden bir meclis üyeliği adayı çıkartmışlar ama o da kazanamamış. Gelecekte hiç umudu

yok; “gençken iş bulamazsan 5 yıl sonra nasıl bulursun; 33 yaşında iş bulamayan 38 yaşında bulur mu? Sabah Gaziemir’i dolaştım, iş yok” (140).

Diğer yandan, “göç süreçleri” başlıkları altında görüldüğü gibi, gecekondulaşanlarından iradesiyle göç etmemiş olanlar dışındakilerin çok büyük bir kısmı, memleketine dönmeyi düşünmüyordu. “Gelecek beklentileri” sorulduğunda ise, yine de memleketin uzak da olsa, bir “seçenek” olarak düşünüldüğü görülmüştür:

“Burayı yıkıyoruz, memleketinde iş sağlayacağız deseler giderim. Geleceği göremiyoruz” diyor (5).

Erkeğin hayali, bir gün çiftçilikle uğraşmak. “Param olsa bir gün durmam, dönerim memleketime. Ama nerde, oraya döneceksen toprağın olmalı, birkaç hayvanın olmalı. Ben çiftçiliği, toprakla uğraşmayı seviyorum. Daha çok param olsa Antalya’ya gider, orda kendime bir çiftlik kurarım, orda da akrabalarımız var” diyor (41).

İzmir’e nerelere gittiklerini sorduğumuzda, hep birlikte gültüp, “hapis kaldık burada, heç bi yere getmeyoz” diyor biri. Kayınpeder de, “para olsa bir gün kalmam bu gâvur İzmir’de, dönerim memleketime” diyor (4).

Erzincan’a geri dönme istekleri yok. “Orada da iş-güç yok, mal mülk yok. Ama verseler giderim” (190).

Komşular tanıdıkları, akraba değil, komşuluk ilişkileri iyi. Menderes’te, Tepecik’te akrabaları var, gidip geliyorlar. Akşamları evde televizyon izleyerek geçiriyorlar. Memlekete geri dönmeyi düşünmüyor, “hanım burda çalışıyor.” Memlekete geri dönen tanıdıkları olmuş, Afyonlu 3-5 aile gitmiş; “burda yapamadılar.” 5 yıl sonrasının daha kötü olacağını düşünüyor (132).

Daha önceki bölümlerde de görüldüğü gibi, çoğunluğu sürekli olamayan, güvencesiz ve düşük ücretli işlerde çalışan gecekondulaşanları, ailelerinden neredeyse çalışabilecek herkes çalışsa da, evlerde ek işler yapılırsa da, yine çoğunun barınacağı olan evlerini kendileri ve komşularının yardımlarıyla yapsalar da “insani yaşam düzeyi”nin gereksinimlerini karşılayabilmekten çok uzaktırlar. Gelir güvensizliği ve yetersizliğinin yanısıra, yine çok büyük bölümünün mülkiyet/tapu güvencesizliğini ve yıkım korkusunu yaşaması, bu insanları, özellikle de gençleri umutsuzluğa itmektir. Her ne kadar bugünkü yaşam koşulları son derece zorlu da olsa, gelecekte umutsuz da olsalar, “Aç ta olsak buralar iyi. Hem doğduğun değil doyduğun yere bak,” (183) ifadesi, hem umutsuzluğu hem de kent yaşamından beklentilerini özetler.

4. İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ MÜCAVİR ALAN SINIRLARI DIŞINDA YER ALAN BELEDİYELER

Bu araştırmanın başladığı 2001 yılında, İzmir Anakenti daha geniş alanlara yayılarak büyümesine karşın, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nce yalnızca bu belediyenin mücavir alan sınırları içinde kalan bir metropoliten kentmiş gibi yönetilmekte ve planlanmakta idi. Aslında bu durum, diğer metropoliten kentlerimizde de yaşanmakta, örneğin İstanbul ve Ankara da tıpkı İzmir gibi, kendi büyükşehir belediye ve mücavir alan sınırlarının dışına taşarak büyüyor, mücavir alan sınırları dışında ise giderek nüfusları artan köyler birer “bağımsız belde belediyesi”ne dönüşüyorlardı. Oysa fiziki olarak ve ekonomik olarak anakentlerin ayrılmaz bir parçası olan bu çevre yerleşimler hem anakentteki tüm değişim ve gelişimlerden etkileniyor, hem de yaşadıkları değişim ile anakenti etkiliyorlardı.

Yaşanmakta olan yoğun ekonomik ilişki ve fiziki bütünlük içinde planlamaları ve yine bu bütünlükte, eşgüdüm içinde yönetilmeleri gerektiği yıllardır planlama yazınında ve her düzeyde dile getirilmesine karşın, ve en azından planlama bağlamında 1960 – 70’li yıllarda Metropolitan Alan Nazım Plan Büroları ile bu yerleşmeler bütününe dönük planlama çalışmaları bu ülkede deneyimlenmiş olmasına karşın, yakın zamana dek, anakent kendi belediye ve mücavir alan sınırları içine sıkışmış, çevresindeki yerleşimler ise bu sınırlar dışında kopuk ve ilişkisiz bir biçimde planlanmakta ve yönetilmekteydi.

23.07.2004 tarih ve 5216 sayılı yasa ile, anakentin çevresinde yer alan ve 50 km yarıçap içinde kalan yerleşimler planlama açısından büyükşehir belediyelerine bağlı duruma getirilmişler ve yönetimde bir eşgüdüm sağlanmaya çalışılmıştır. Salt fiziki uzaklık ölçütüne bağlı olarak yapılmaya çalışılan “bütünlük” tanımı ve “temsiliyet” açısından bir çok sorunu içeren bu yeni yasal düzenleme, burada ayrıntılarıyla tartışılmayacaktır ancak bir önceki döneme göre, kuşkusuz olumlu yanları vardır.

2001 yılında, İzmir Büyükşehir Belediyesi sınırları dışında ve yakınında yer alan belde belediyeleri, anılan yasal düzenleme ile artık birer “ilk kademe belediyesi”dirler. Bu araştırma kapsamında yalnızca İzmir Anakent Belediyesi sınırları içinde, son yirmi yıldır yaşanmakta olan gecekondulaşma sürecinin incelenmesi ile yetinilmemiş, Anakent Belediyesi sınırları dışında olmakla birlikte onun devamı ve ayrılmaz bir parçası olan,

yakınındaki belediyelerde de, gecekondulaşma varlığı araştırılmıştır. Çünkü dünyada ve ülkemizde metropoliten kentlerin çeperinde ve yakınında yer alan yerleşimler, anakent ile çok yakın ilişki içindedirler ve hem onun gelişiminden etkilenirler hem de gelişimini etkilerler (Özdemir, 1993).

Araştırma kapsamında, Anakent'in kuzeyinde yer alan 6 belediye ve güneyinde yer alan 5 belediye, gecekondulaşma varlığı açısından incelenmiştir. Anakent'in kuzeyinde incelenen belediyeler şunlardır:

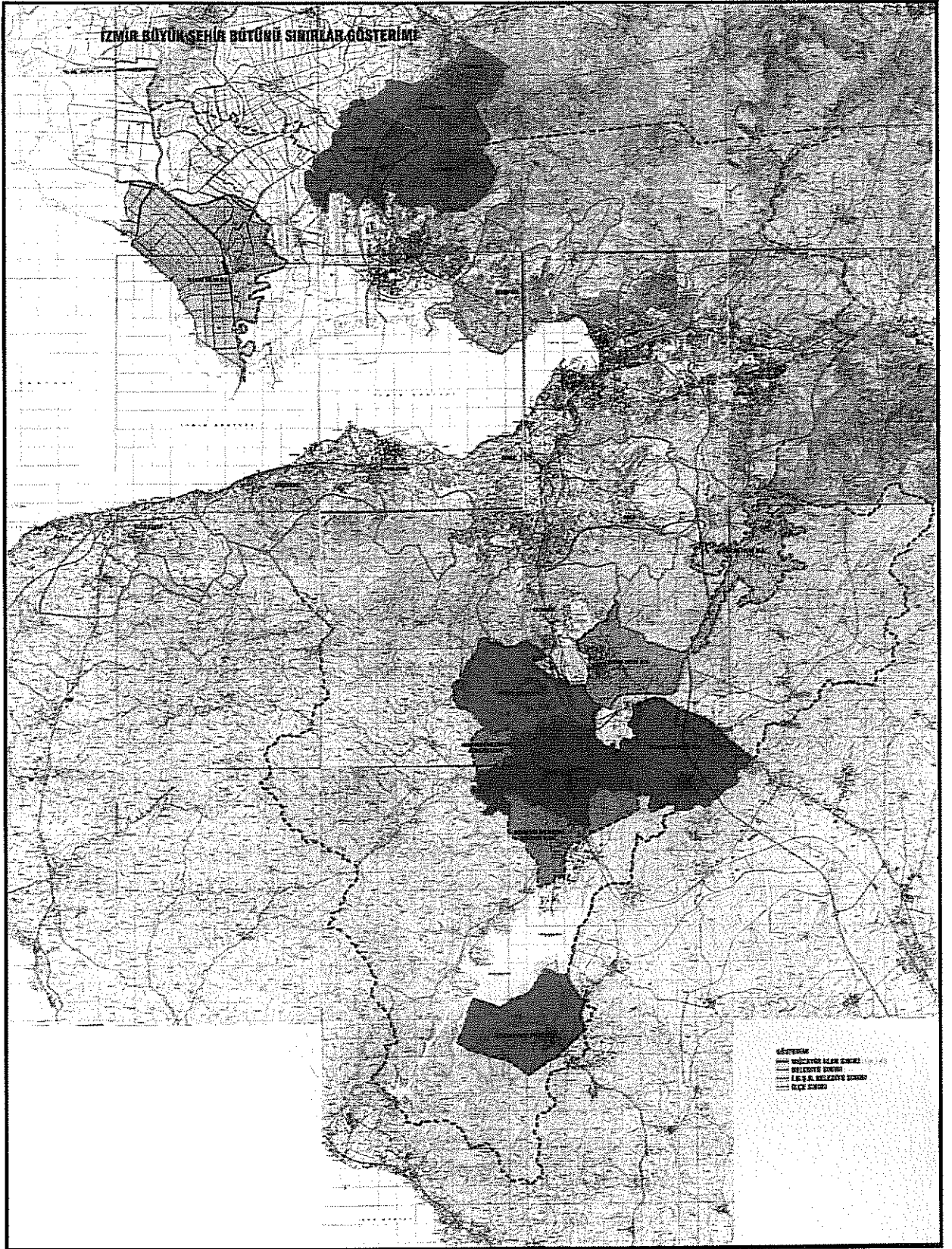
- Harmandalı Belediyesi,
- Ulukent Belediyesi,
- Koyundere Belediyesi,
- Asarlık Belediyesi,
- Sasalı Belediyesi,
- Seyrek Belediyesi

Güneyde yer alan ve incelenen belediyeler ise şunlardır:

- Menderes Belediyesi,
- Görece Belediyesi,
- Sarnıç Belediyesi,
- Kaynaklar Belediyesi,
- Oğlananası Belediyesi.

Yukarıdaki on bir belediye, İzmir Anakenti'nin çoğunlukla bitişiğinde ya da yakınında yer almaktadır (Harita 4.1). Aslında bu yerleşimlerin çoğu henüz birer köy iken, bundan 36 yıl önce, 1969 yılında, İzmir Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu'nca belirlenen "İzmir Büyükkent Bütünü Mücavir Alan Sınırları" içine alınmışlardır. Ancak aradan geçen yıllar içinde, bu köylerin giderek nüfusları artmış, kendi belediyelerini kurmuşlar ve 1990'lı yıllarda mücavir alan sınırları dışına çıkmışlardır (Özdemir, 1993).

1970'lere dek bu 11 yerleşmenin ikisi, Ulukent ve Sasalı, dışında diğerlerinin nüfusları 1.500 kişinin altında iken 2000 yılında dört yerleşmenin nüfusu 10.000 kişinin üzerine çıkmıştır (Tablo 4.1).

Harita: 4.1 İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Çevresindeki Yerleşimlerin Belediye Sınırları (2003)

Tablo 4.1 İzmir Büyükşehir Belediyesi Mücavir Alan Sınırları Dışında yer alan bazı belediyelerin nüfusları ve belediye oluş tarihleri

	Yerleşim Adı	1950	1960	1970	1980	1990	2000	Belediye Oluş Yılı
Anakentin Kuzeyi	Ulukent	1.311	1.764	5.726	5.977	6.017	11.526	1992
	Harmandalı	678	928	913	1.154	2.597	3.464	1994
	Koyundere	562	883	973	1.489	2.625	3.998	1992
	Asarlık	425	511	439	2.264	8.700	18.045	1994
	Sasalı	1.607	2.490	2.869	3.023	3.715	3.564	1979
	Seyrek	1.719	1.913	3.073	2.597	3.448	3.865	1992
	Anakentin Güneyi	Sarnıç	78	61	443	835	4.184	17.657
Görece	718	1.003	1.075	1.378	2.080	7.431	1996	
Oğlananası	678	970	1.293	1.451	1.935	2.334	1994	
Kaynaklar	810	1.008	1.082	1.426	1.946	3.771	1999	
Menderes	2.889	3.590	4.077	5.390	6.799	16.792	1952	

Bu araştırma kapsamında İzmir Anakenti'nin kuzey ve güneyinde yer alan belediyelerin seçilmesinin nedeni, "İzmir Büyükkent Bütünü" için, ilk olarak 1972 yılında üretilen 1/50.000 ölçekli İzmir Metropolitan Alan Nazım Planı'nda, İzmir- Çanakkale Yolu boyunca kuzey aksının ve İzmir- Aydın Yolu boyunca güney aksının, kentin gelişme aksları olarak belirlenmesidir (Özdemir, 1993).

Çevre belediyelerin incelenmesi aşamasında da, Anakent sınırları içindeki ilçe belediyeleri'nde uygulanmış olan yöntem benimsenmiştir. Yukarıdaki 11 belediyeye gidilmiş, yetkililerce görüşülmüş, yerleşimlerdeki ıslah imar planı hazırlanıp hazırlanmadığı ve bu sınırlar dışında yeni gecekondu yapılaşmasının olup olmadığı öğrenilmiştir. Tüm belediyelerden ön bilgiler toplandıktan sonra, araştırma sürecinin sınırlılığı nedeniyle, biri kuzeyde, birisi güneyde, iki belediye örnek olarak seçilmiştir. Kuzeyde seçilen Asarlık, güneyde ise Görece Belediyesi'dir. Bu iki belediyede de diğer gecekondu bölgelerimizde olduğu gibi gecekondu yapılarının sınırları içinde yer aldığı mahallelerin muhtarlarıyla görüşülmüş, kahvehane sohbetleri ve hanehalkı görüşmeleri yapılmıştır. Asarlık ve Görece yerleşimleri, bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak ele alınacağı için, 5'i kuzeyde, 4'ü güneyde, diğer 9 belediyeye ilişkin olarak edinilen bilgiler aşağıda kısaca özetlenecektir.

Anakentin kuzeyinde yer alan 6 belediyenin dördü, İzmir-Çanakkale Karayolu boyunca ve sınırları birbirine bitişik konumda yer almaktadır. Bu belediyeler Ulukent, Harmandalı, Koyundere ve Asarlık Belediyeleri'dir. Sasalı ve Seyrek Belediyeleri ise Menemen Ovası'nda, bu dört belediyenin daha batısında yer almaktadır.

Güneyde yer alan beş belediyeden dördünde sınırları birbirine bitişik konumda ve İzmir- Aydın karayolunun çevresinde yer almaktadır. Bu dört belediye; Menderes, Görece, Sarnıç ve Oğlananası belediyeleridir. Beşinci belediye olan Kaynaklar Belediyesi ise bu dört belediyeden daha kopuk bir konumda ve Anakent'in güneydoğusunda yer almaktadır. Aşağıda önce kuzeydeki belediyeler daha sonra güneydeki belediyeler ele alınacaktır.

4.1. KUZEY AKSI BELEDİYELERİ

Ulukent Belediyesi

İzmir – Çanakkale Karayolu boyunca ve karayolunun iki tarafına belediye sınırlarının yayıldığı yerleşimin, 1960'daki nüfusu 1.764 kişidir. 1960'lı yıllarda küçük bir köy olan ve o zamanki adı Ulucak Köyü olan yerleşimin ilk sakinleri, Selanikli göçmenlerdir. 1961 yılında köy sınırları içinde "askeri alan"ın yer seçimiyle birlikte köyün nüfusu, 1970 yılında 5.726 kişi olmuştur. 1969 yılında İzmir Belediyesi Mücavir Alan sınırları içine alınan yerleşimde, 1980- 1990 yılları arasında nüfus artışı olmamıştır. 1992 yılında belediye olan yerleşimin sınırları içinde Egekent 2 toplu konut alanı inşa edilmiş, 1995-1996 yıllarında bu konutların bitmesi ve taşınanların artmasıyla, nüfusu artmış ve 2000 yılı nüfusu 11.000 kişiye ulaşmıştır (Özdemir, 1993).

Ulukent Belediyesi, İzmir Anakenti ile sınır komşusu olan ve Anakent'e en yakın konumda olan belediyedir. Yerleşimin sınırları içinde, 31 ha büyüklüğündeki bir alanda ıslah imar planı yapılmıştır. 16 hektarını hazine mülkiyetindeki arazilerin oluşturduğu bu ıslah imar planı sınırları içindeki yapılar, 1985 yılından önce inşa edilmiştir. Islah imar planı sınırları içindeki yapılara 3-4 kat yapılaşma hakkı verilmiştir ve bu sınırlar içinde fazla kaçak yapılaşma yoktur. 1988 ve 1998 yıllarında yapılmış olan imar planlarına uygun olarak, belediye sınırları içinde, çok sayıda toplu konut inşaatı devam etmektedir ve yerleşimde yeni gecekondulaşma yoktur (21.06.2004 tarihinde, Ulukent Belediyesi yetkilileri ile olan görüşme).

Harmandalı Belediyesi

Harmandalı Belediyesi, Ulukent Belediyesi'nin doğusunda ve ona sınır komşusu konumundadır. 1950- 80 yılları arasında, nüfusu 1.000 kişinin altında, oldukça durağan bir yerleşmedir. 1969 yılında, diğer kuzey belediyeleri gibi İzmir Büyükşehir Bütünü Mücavir Alan sınırları içine alınan yerleşim, 1972 Kent Nazım Planı'nda Ulukent gibi kentsel gelişme alanı olarak planlanmıştır. 1988 yılında 1/5000 ölçekli ilk nazım planının hazırlandığı yerleşim, bu yıllarda bir yandan da göç almaya başlamıştır (Özdemir, 1993).

1994 yılında belediye olan Harmandalı yerleşimi, 2000 yılına dek, özellikle Muş ve Erzurum'dan terör nedeniyle göç almıştır. Yerleşimin hemen girişinde, özel parselasyon yapılan alanda, hisseli- senetli arazi satışı yapılmış ve ruhsatsız yapılar inşa edilmiştir. 1995- 96 yıllarında bu alana yönelik olarak ıslah imar planı yapılmış ancak kaçak yapılaşma hem ıslah planı sınırları içinde, hem de dışında devam etmiştir. 1994 yılında belediye sınırları içinde, 28.000 kişinin yaşayacağı "Adnan Menderes Toplu Konut Alanı" girişimi başlamıştır. 1996 yılında başlayan konut inşaatlarının bir bölümü hala devam etmektedir. Yeni toplu konut projelerinin de inşaatları başlamak üzeredir. Özetle, Harmandalı yerleşiminde, ıslah imar plan sınırları içinde ve dışında kısmen kaçak yapılaşma devam ederken, bir yandan da toplu konut inşaatları sürmektedir, ancak yerleşimde yeni gecekondulaşma yoktur (21.06.2004 tarihinde Harmandalı Belediyesi yetkilileri ile yapılan görüşme).

Koyundere Belediyesi

Harmandalı ve Ulukent Belediyeleri'nin kuzeyinde ve onların sınır komşusu konumunda olan Koyundere Belediyesi de, İzmir-Çanakkale Karayolu'nun iki tarafında yer almaktadır. 1980 yılına dek, nüfusu 1.000 kişinin altında olan yerleşim de 1969 yılında İzmir Büyükşehir Bütünü Mücavir Alan sınırı içine alınmıştır. 1972 yılında hazırlanmış olan İzmir Kenti Nazım Planı'nda karayolunun doğusundaki alanlar konut gelişimine batısındaki alanlar ise "küçük sanayi" gelişimine ayrılmıştır (Özdemir, 1993).

Koyundere Belediyesi sınırları içinde, yalnızca 2 ha büyüklüğündeki bir alana dönük olarak ıslah imar planı yapılmıştır. Ancak yerleşimin yaklaşık olarak % 25'inde ruhsatsız yapılaşma devam etmektedir. Bu yapılar genelde iki katlıdır.

1992 yılında belediye olan yerleşimin ilk nazım planı 1987 yılında, uygulama planı ise 1992 yılında yapılmıştır. Ulukent ve Harmandalı Belediyeleri'nde olduğu gibi Koyundere Belediyesi'nde de, uygulama imar planlarında genellikle büyük yapı adaları düzenlenmiş ve toplu konut yapımı özendirilmiştir. 1,20 emsal değeri ve 21,80 m maksimum yapı yüksekliği ile yapılaşma koşullarının tanımlandığı Koyundere İmar Planı'na uygun olarak bir yandan yapılaşma sürerken, bir yandan da halktan başka yönde bir talep gelmiştir. Bu talep, söz konusu imar planında tanımlanan yapı adalarında ifraz yapılmasına ilişkindir. Planda ifraza izin verilmeyen bu yapı adalarını daha küçük parsellere ayırarak bireysel konut inşaatı gerçekleştirilmek istenmektedir. Belediye tarafından kısmen uygun görülen bu talepler doğrultusunda, bazı yapı adalarında parselasyona gidilmiştir. 250-300 m² büyüklüğünde oluşturulan bu parseller, 2004 yılı fiyatları ile 2,5 milyar TL bedel ile satın alınabilmekte ve bireysel konut inşaatına olanak vermektedir. Tüm bu gelişmeler sonucunda 2000 yılı nüfusu 4.000 kişiye ulaşan yerleşimde yeni gecekondulaşma yoktur (17.06.2004 tarihinde Koyundere Belediyesi yetkilileri ile yapılan görüşme).

Seyrek Belediyesi

Seyrek Belediyesi, Menemen Ovası'nda, İzmir-Çanakkale Karayolu'nun batısında yer almaktadır. Çevresi tarım alanlarıyla çevrili olan yerleşim, 1-2 katlı evlerden oluşmaktadır. 1992 yılında belediye olan yerleşimde gecekondulaşma ve kaçak yapılaşma yoktur. Az sayıda, tarım alanlarında kaçak yapılaşma olmaktadır. Yerleşimin sınırları içinde var olan kamu arazisi varlığı, Ege-Koop'un inşa ettiği "villa-kent" in gelişimini olanaklı kılmıştır. Belediye sınırları içindeki bir diğer gelişim ise Özel Türk Koleji Kampüs alanıdır. 2000 yılı nüfusu 3.448 kişi olan yerleşimin nüfusu, Ege - Koop konutlarının tamamlanması sonucunda artacaktır (22.06.2004 tarihinde Seyrek Belediye Başkanı ile yapılan görüşme).

Sasalı Belediyesi

İzmir Körfezi'nin kuzeybatısında yer alan Sasalı Belediyesi doğal sit alanları ile çevrili bir yerleşimdir. Sınırları içinde Çamaltı Tuzlası, sulak alanlar ve İzmir Kuş Cenneti yer almaktadır. 1979 yılında belediye olan yerleşim, kuzey aksındaki diğer yerleşimlerden farklı olarak, 1960'lı yıllarda 2.490 kişilik nüfusa sahiptir ve bu farklılığın nedeni Çamaltı

Tuzlası'dır. 2000 yılı nüfusu 3.500 kişi olan yerleşimde gecekondulaşma yoktur, ancak 61 yapı ruhsatsız olarak inşa edilmiştir (22.06.2004 tarihinde Sasalı Belediyesi Fen İşleri Müdürü ile yapılan görüşme).

İzmir Anakenti'nin kuzey gelişme aksı, yerleşime uygun hareketli topografyası ile, Menemen Ovası'nın dışında kalan ve İzmir-Çanakkale Karayolu'nun doğusunda yer alan ve tarım toprağı olmayan arazileriyle, mevcut kamu arazisi stoğı ile Aliğa ve İzmir Organize Sanayi Bölgesi'ne yakın konumuyla, Anakent'in en önemli gelişme aksıdır. Özellikle gündemde olan Aliğa-Cumaovası Demiryolu elektrifikasyonu projesinin hayata geçmesi ile bu bölgenin ulaşılabilirliği daha da artacaktır. 1972 yılında İzmir Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu'nca ve kent bütününe yönelik olarak hazırlanan ilk nazım plandan bu güne dek, kuzey aksı bu önemini korumuştur. Ancak bu konumunun gerektirdiğı bir biçimde aradan geçen otuz yıl içinde bu dönüşüme uygun olarak planlanamamış ve yönetilememiştir. Bu aksta yer alan köylerde bir yandan gecekondulaşma ve kaçak yapılaşma, özellikle 1985'e dek, sürmüştür. Ege-Kent 1, Evka 2 Toplu Konut Alanları bu aksta, kamu arazisi varlığı nedeniyle, yer seçmiş ve yukarıda aktarılan dört belediyede de toplu konut alanları gelişimi süregelmiştir. Birbirinden kopuk, hiçbir etaplama olmaksızın yeterli sosyal-tekniik altyapısı olmadan iskan edilen/edilemeyen bu konutların sağlıklı yaşam çevrelerine sahip olduğunu söylemek mümkün değildir. Oysa verimli tarım alanlarıyla çevrili İzmir Kenti'nin gelişme alanı çok sınırlıdır. Bu nedenle, bu çok sınırlı gelişme alanlarının, bu dönüşüme çok özenli bir biçimde hazırlanması gerekmektedir. Bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak aktarılabilecek olan Asarlık yerleşimi, kuzey aksının, Menemen'le birleşen son belediyesidir. 1969 yılında İzmir Büyükkent Bütünü Mücavir Alan sınırı içine alınmasına, 1972 yılında kent nazım planında, kentsel gelişme alanı olarak tanımlanmasına karşın, bugün 30.000 kişilik hemen tümüyle ruhsatsız yapılardan oluşan bir yerleşim olabilmıştır.

4.2. GÜNEY AKSI BELEDİYELERİ

Menderes (Cumaovası) Belediyesi

İlçe merkezi olan Menderes yerleşimi, 1952 yılında belediye olmuştur ve 2000 yılı nüfusu 17.000 kişidir. Mücavir alan sınırları, Tahtalı Barajı'na dek uzanan yerleşim, "baraj koruma sınırı" içinde yer almaktadır. Baraj havzası ve koruma alanı içinde kalan 40-50

yapıya ilişkin “yıkım” kararı alınmıştır. Yerleşime 1985-1990 yılları arasında Bulgaristan’dan gelen göçmenler, Gümüşmestanlı Mahallesi’ne yerleşmişlerdir. Köylülerin senetle veya halk arasında “helvacı kağıdı” olarak adlandırılan kendi aralarında yaptıkları sözleşme ile göçmenlere arazi satışı yapmasıyla ve ruhsatsız olarak yapıların inşa edilmesiyle bu mahalle oluşmuştur. Bugün yaklaşık 1.000 konutun bulunduğu mahalleye dönük olarak ıslah imar planı niteliğinde bir planda hazırlanamamaktadır çünkü baraj koruma alanı içinde kalmaktadır ve Menderes Nazım Planı sınırları dışındadır. Gölcükler Köyü’nün sınırları içinde gelişen Gümüşmestanlı Mahallesi, Gölcükler’in Menderes Belediyesi’ne 1996 yılında bağlanmasıyla bu belediyenin bir mahallesi olmuştur. 1996 yılı öncesinde İzmir Büyükşehir Belediyesi Mücavir Alan sınırları içinde olan Gölcükler Köyü ve Gümüşmestanlı Mahallesi’nde “helvacı kağıdı” ile yapılan arsa satışları, tipik bir “özel parselasyon planı”na dayanarak gerçekleştirilmiştir. Bu parselasyon planı Belge 4.2’de görülmektedir. Genellikle iki katlı yapılardan oluşan bu mahallenin dışında, Menderes’te kaçak yapılaşma ve gecekondulaşma yoktur (25.06.2004 tarihinde Menderes Belediyesi yetkilileri ile yapılan görüşme).

Sarnıç Belediyesi

Menderes Belediyesi’nin kuzey-doğusunda yer alan Sarnıç yerleşimi, 1980 yılına dek nüfusu 835 kişi olan küçük bir köydür. 1990 yılında nüfusu beş kat artan yerleşimde, yaşayan kişi sayısı 4.184’e ulaşmıştır. Aradan geçen ikinci on yılda da nüfus 4 kat artmış ve 2000 yılı nüfus sayımında 17.610 kişiye ulaşmıştır. Bu nüfus artışının temel nedeni, 1985 yılından ve özellikle 1990 yılından sonra buraya yerleşen Bulgaristan göçmenleridir. 2004 yılı itibariyle, burada yaşayanların sayısının 22.000 kişi olduğu düşünülmektedir, çünkü bazı göçmenlerin henüz oturma izinleri ve kayıtları yoktur ve nüfus sayımına dahil olamamışlardır.

1994 yılında belediye olan yerleşimin bulunduğu yerde, çok eskiden Sarnıç Hanım’ın Çiftliği bulunmaktadır. 1947-48 yıllarında orman kadastro çalışmalarının yapıldığı bu bölgede, anılan çiftlikte çalışanlar Sarnıç Köyü’nün ilk kurucuları olmuşlardır. Çiftlikten arsa alan 15-16 kişi ve muhtar, bu arsaları “helvacı kağıdı” ile satmaya başlamışlardır. Çok düzgün bir özel parselasyon planına dayanarak yapılan bu satışlar, özellikle 1989 yılından sonra yoğunlaşmıştır. Satışı yapılan bu arazilerin “orman sınırı” içinde kaldığı gerekçesi ile 1982-1983 yılında Orman İdaresi’nin açtığı dava, 2004 yılında,

idarenin lehine sonuçlanmıştır, ancak henüz bu sonuç Belediye'ye resmen bildirilmemiştir. Belediye sınırları içindeki yapılaşmış alanın çok büyük bir bölümü, "helvacı kağıdı" ile satılan bu araziler üzerinde yer almaktadır (Bu helvacı kağıtlarından bir örnek, Belge 4.1'de verilmektedir). Yerleşimin % 80'inde bugün mülkiyet karmaşası vardır. Diğer yandan yerleşimin kuzey-batısında da, Hazine arazisi üzerinde 70- 80 adet gecekondulu yapısı vardır.

Sarnıç'ta göçmenlerin yanısıra Afyon, Burdur, Tokat ve Çorum'dan göç edenler de yer seçmişlerdir. Belediye sınırları içinde yer alan 100- 150 adet sanayi tesisi, Sarnıç'a göçü hızlandırmıştır. Ancak asıl önemli neden Sarnıç Belediyesi'nin batı bitişiğinde yer alan Görece Belediyesi sınırları içinde inşa edilmiş olan "Göçmen Konutları"na, Sarnıç'ın çok yakın olmasıdır.

Yukarıda özetlendiği gibi, aslında Sarnıç yerleşiminin bugün çok büyük bir bölümü, yasal olarak "gecekondulu" statüsündedir ve hemen tümü 1985 yılı sonrasında inşa edilmiştir (30.06.2004 tarihinde Sarnıç Belediyesi yetkilileri ile yapılan görüşme).

Oğlananası Belediyesi

Menderes Belediyesi'nin doğusunda ve sınır komşusu olan Oğlananası Belediyesi 1970 yılına dek, nüfusu 1.000 kişinin altında olan bir köydür. Aradan geçen otuz yıl içinde de nüfusu çok hızlı artmayan yerleşimde, 2000 yılı nüfus sayım sonuçlarına göre, 2.334 kişi yaşamaktadır. 1994 yılında belediye olan bu yerleşimin de büyük bir bölümü, Tahtalı Barajı Koruma Alanı sınırları içinde kalmaktadır. Yerleşimin sınırları içinde Kısıkköy Küçük Sanayi Sitesi, Çoban Et Entegre Tesisleri ve NATO'ya bağlı Muhabere Kıta Komutanlığı Tesisleri yer almaktadır. Yerleşimde, mübadele döneminde 5- 6 kişi tarafından satın alınmış olan 75.000 dönüm büyüklüğündeki arazi, hisseli olarak satılmış ve bugün bu arazilerde binlerce hissedar oluşmuştur. Yapılaşmaya ilişkin talep genellikle sanayi tesislerinden gelmektedir ve kaçak yapılaşma da yine kısmen bu tesislerde görülmektedir, bu yerleşimde, gecekondulaşma yoktur (06.07.2004 tarihinde Oğlananası Belediyesi yetkilileri ile görüşme).

ENKAZ DEVİR SÖZLEŞMESİ

SARNIÇ BEL.ATATÜRK MAH.46/2 SOKAK NO:(5) TE BULUNAN 238 M2 YERİ
Mİ EVİ İLE BİRLİKTE DEVİRETTİM. PARASINI TAMAMEN ALDIM.TAPU DEVİR İNKANI
OLMADIĞINDAN TAPU YERİNE BU BELGEYİ VERDİM.İLERİDE TAPU ALMA DURUMUNDA
BÜTÜN MASRAFLARI KENDİSİ KARŞILMAKŞARTI İLE HAK SAHİBİDİR. DEVİR ALAN
BU YERDE DİLEDİĞİ ŞEKİLDE TASARRUF YAPMAYA HAK SAHİBİDİR.

İŞ BU DEVİR SÖZLEŞMESİ AŞAĞIDAKİ ŞAHİTLERİN HUZURUNDA HIÇ BİR
HAKKUMIZIN KALMADIĞINA DAİR İMZA VE İBRAZ EDERİZ.

DEVİR EDEN

Şaben DEMİR

Maksut DEMİR

DEVİR ALAN

Alemdar PULAT

Erdal PULAT

ŞAHİT

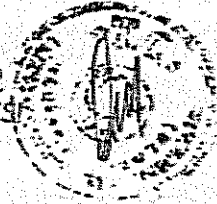
Halil DEMİR

ŞAHİT

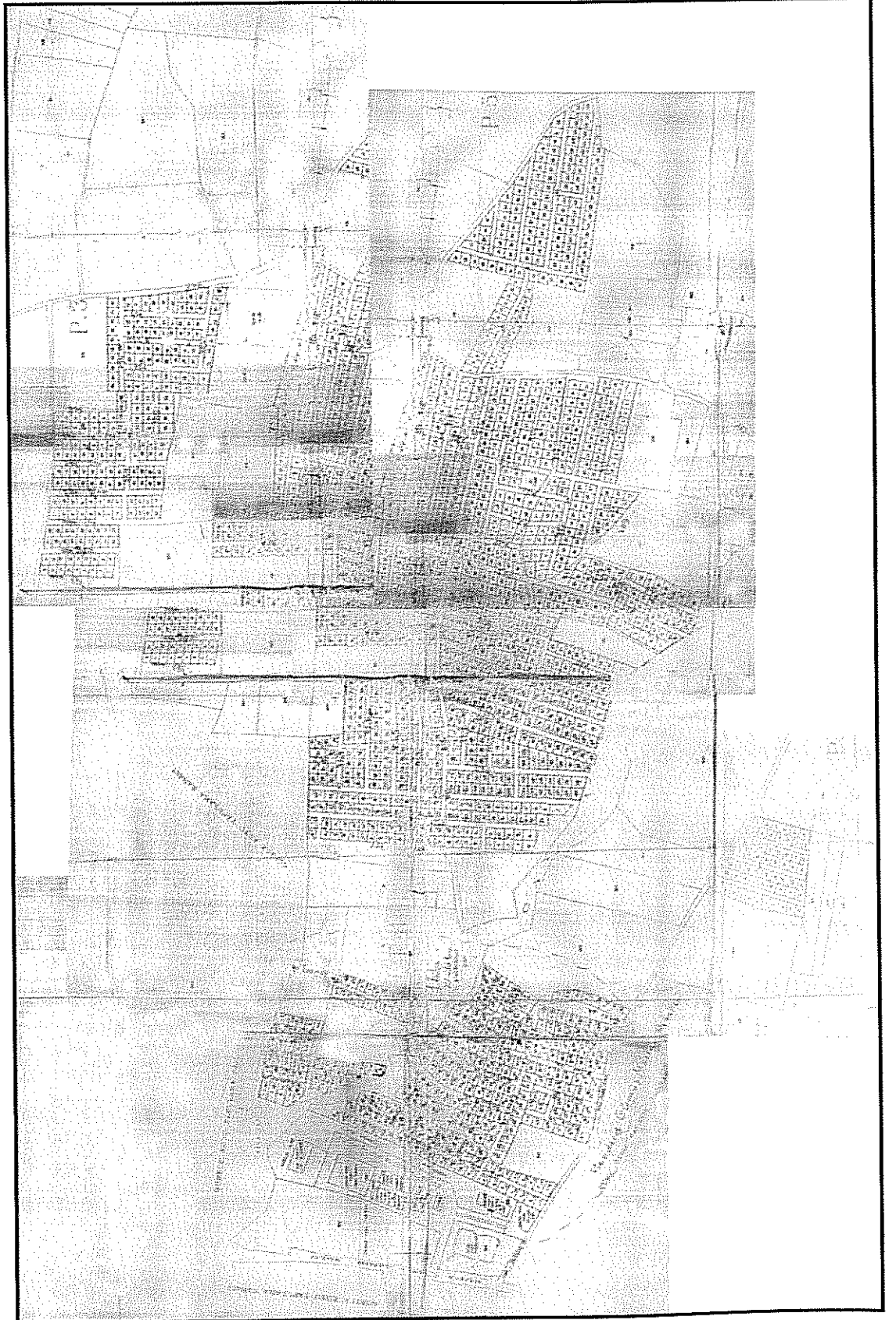
Hasan SAVRAN

Yukarıdaki imzaların kendilerine ait
olduğuna dair tasdik olunur.22.06.2004

ÖMER ACAR
ATATÜRK MAHALİESİ
MUHTARI

Belge 4.2 Menderes Belediyesi Özel Parselasyon Planı

Kaynaklar Belediyesi

Birbirine sınır komşusu olan Menderes, Görece, Sarnıç ve Oğlananası Belediyeleri'nin kuzeydoğusunda yer alan Kaynaklar Belediyesi de 1990 yılına dek küçük bir yerleşimdir ve nüfusu 1.946 kişidir. Büyük bir bölümü Tahtalı Barajı Uzun Mesafe Koruma Alanı sınırları içinde kalan yerleşim, 1999 yılında belediye olmuştur. 2000 yılı nüfusu 3.771 kişi olan Kaynaklar Belediyesi'nde havza sınırları içinde kalan 60 kadar kaçak bina dışında, "cebel" arazi üzerinde 10 tane gecekondulu vardır, yeni gecekondulaşma ise yoktur (02.07.2004 tarihinde Kaynaklar Belediyesi yetkilileri ile görüşme).

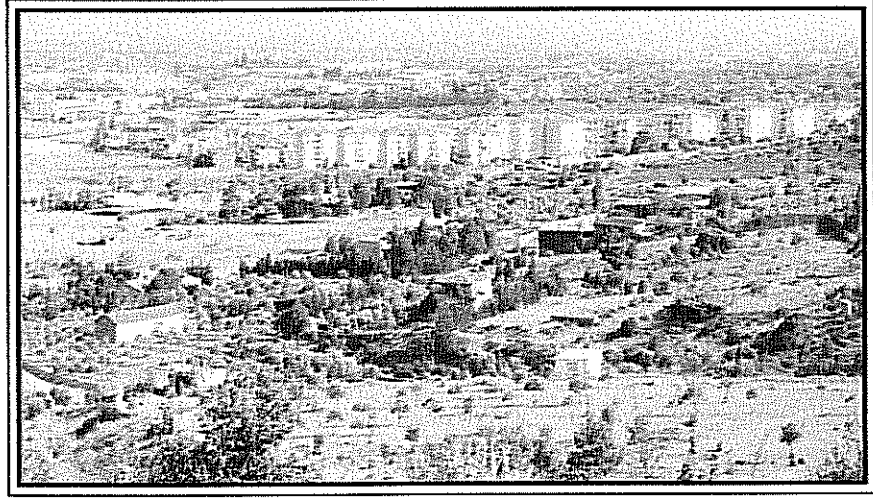
İzmir Anakenti'nin güneyinde ve kentin yerleşik alanı ile bütünleşmiş bu beş belediyenin içinde, Görece, Sarnıç ve Menderes'te, özellikle 1990 yılı sonrasında hızlı nüfus artışı olmuştur. Bu artışın temel nedeni bu yıllarda Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin bu belediyelerde yer seçmesidir. Bu eğilimi, Görece Belediyesi sınırları içinde, İzmir Valiliği'nce yaptırılmış olan "Göçmen Konutları" büyük ölçüde yönlendirmiştir. 2.040 birim konutun yer aldığı bu toplu konut alanı ve güney belediyelerinin büyük bölümü, Tahtalı Barajı Koruma Alanı sınırları içinde kalmaktadır. Anakent ve baraj arasında yer alan bu yerleşimlerin, Baraj havzasının korunmasını sağlayacak bir biçimde planlanması ve gelişimlerinin kontrol edilmesi gerekmektedir.

Ancak görüldüğü gibi, Sarnıç yerleşiminin büyük bir bölümü, bugün "gecekondulu" statüsündedir. Menderes'te 1.000 konut, Gümüşmestanlı Mahallesi'nde kaçak olarak inşa edilmiştir, Görece'de bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak aktarılacağı gibi hem gecekondulaşma, hem de kaçak yapılaşma vardır. Anakent'in yerleşik alanı ile çoğu bütünleşmiş ve gelişim özellikleri yukarıda kısaca aktarılan bu 11 belediyenin çoğunda kısmen ya da büyük ölçüde kaçak yapılaşma varken, özellikle üçünde hem kaçak yapılaşma hem de gecekondulaşma vardır. Oysa daha önce de değinildiği gibi, kuzey aksı kentin en önemli gelişme aksı olması, güney aksı ise Tahtalı Barajı Koruma Havzası içinde olması nedeniyle, dikkat ve özenle bugüne ve geleceğe hazırlanması gereken alanlardır.

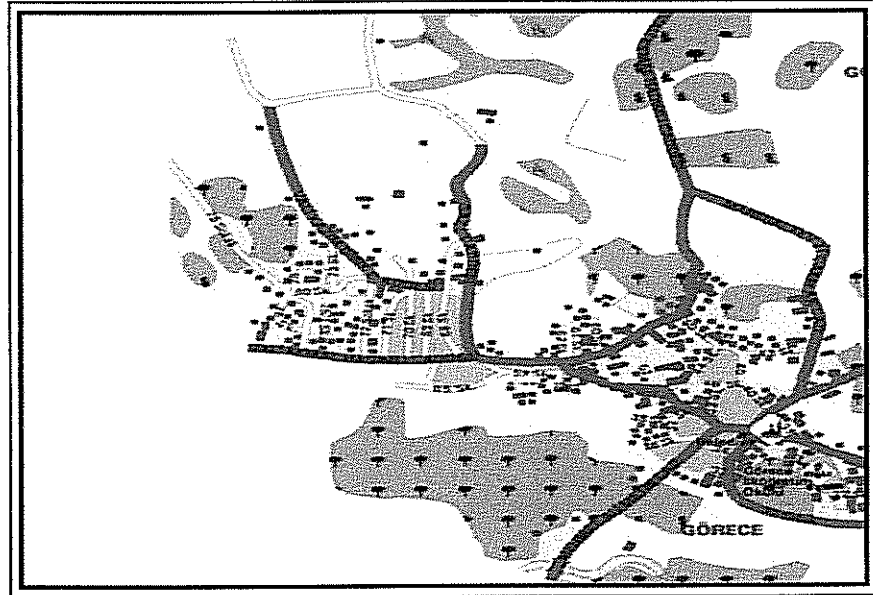
Aşağıda önce güney aksı belediyelerinden, anakente en yakın, Gaziemir İlçe Belediyesi ile sınır komşusu olan Görece Belediyesi, daha sonra da kuzeyde Asarlık Belediyesi ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

4.3. GÖRECE BELEDİYESİ

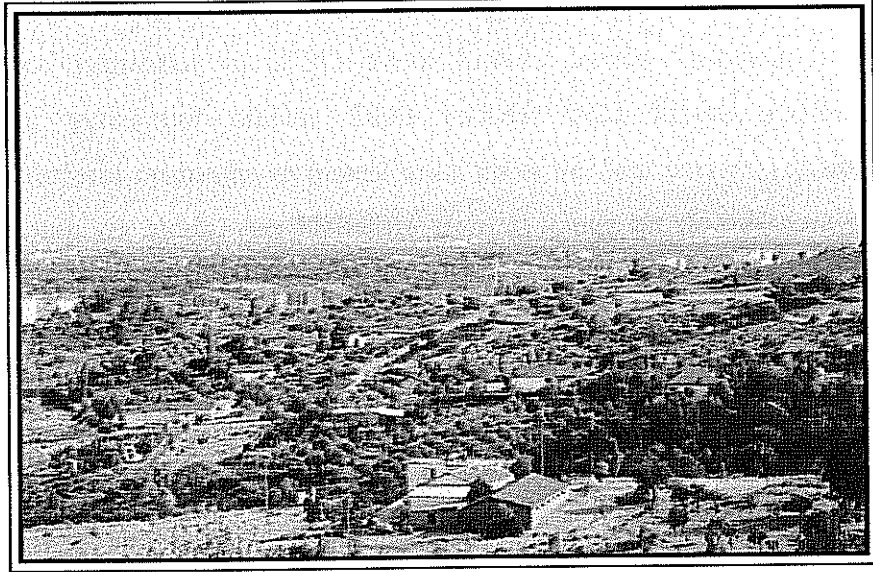
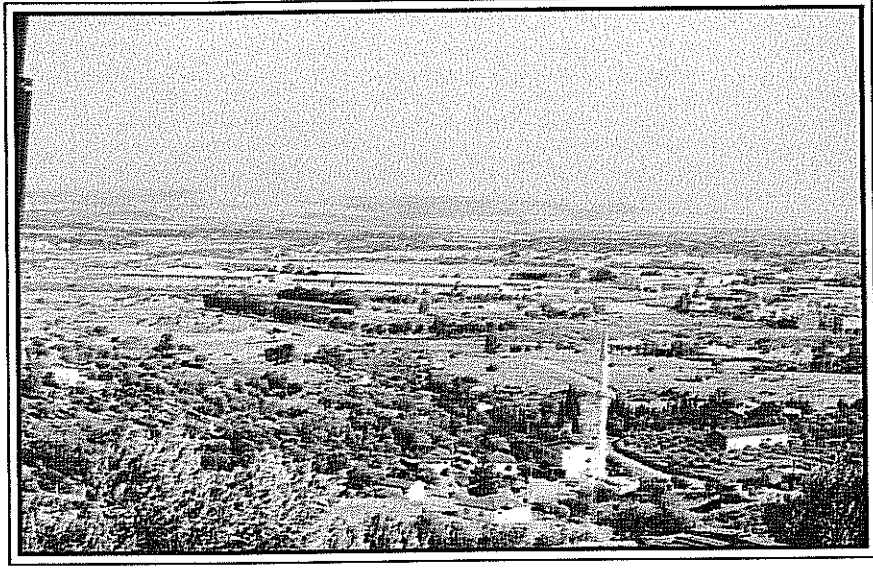
Görece Belediyesi, Gaziemir İlçe Belediyesi ile sınır komşusudur ve bu konumuyla Anakent'e güney belediyeleri içinde en yakın konumda olmaktadır. 1960'lı yıllara dek, yaklaşık 1.000 kişilik nüfusu ile küçük bir köy olan yerleşime, önce dağdaki Tırazlı Köyü yörükleri gelip yerleşmeye ve muhtarın gösterdiği yerlerde evlerini yapmaya başlamışlardır. Yeni gelen yörükler, onların çocukları ve başka yerlerden gelenler evlerini yapmışlar ve Cumhuriyet Mahallesi gecekondü bölgesini oluşturmuşlardır.

Fotoğraf 4.3.1 Göçmen konutlarının kuzey batısında yer alan Ata Mahallesi

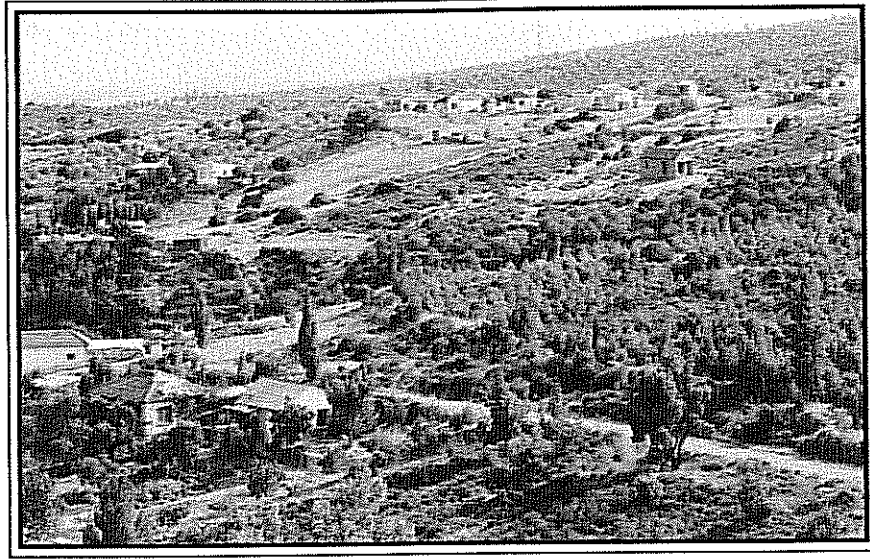

Harita 4.3.1 Görece Belediyesi ve yakın çevresi

Fotoğraf 4.3.2-3 Ata Mahallesi'ndeki gecekondu

Yaklaşık olarak 90 evin yer aldığı bu bölge, Görece yerleşiminin biraz dışında, batısında yer almaktadır. Küçük bir kırsal yerleşimin fiziki özelliklerine sahip Görece'nin kuzeybatısına ise 1970'li yıllardan itibaren İzmir'in içinden gelip ev yapmaya başlayanlar olmuştur. Ancak bu evler büyük bahçeler içinde, kimi kez 20-25 dönüm büyüklüğündeki araziler içinde yapılmaktadır. Giderek burada tarım yapmaya, zeytin dikmeye, hayvancılık yapmaya başlamışlardır. Görece'de Ata Mahallesi gecekondu bölgesini oluşturan yaklaşık 60 civarındaki ev, bugün "orman sınırı" içinde kalmaktadır.

Fotoğraf 4.3.4 Ata Mahallesi gecekondü bölgesinde “2B” ye girmek isteyen gecekondular

Görece’ye en son gelenler ise Bulgaristan göçmenleridir. Yerleşimin kuzeyinde İzmir Valiliği’nce yaptırılan ve 2.040 birim konutu içeren “göçmen konutlarının” tamamlanmasıyla, yerleşimin nüfusu, 2000 yılında 7.431 kişiye ulaşmıştır. Yine çoğunlukla göçmenlerin oturduğu ve hisseli arazi satışı ve özel parselasyon ile oluşmuş yaklaşık 150 yapının yer aldığı, Ata Mahallesi sınırları içinde bir de ruhsatsız yapılaşmış bölge bulunmaktadır.

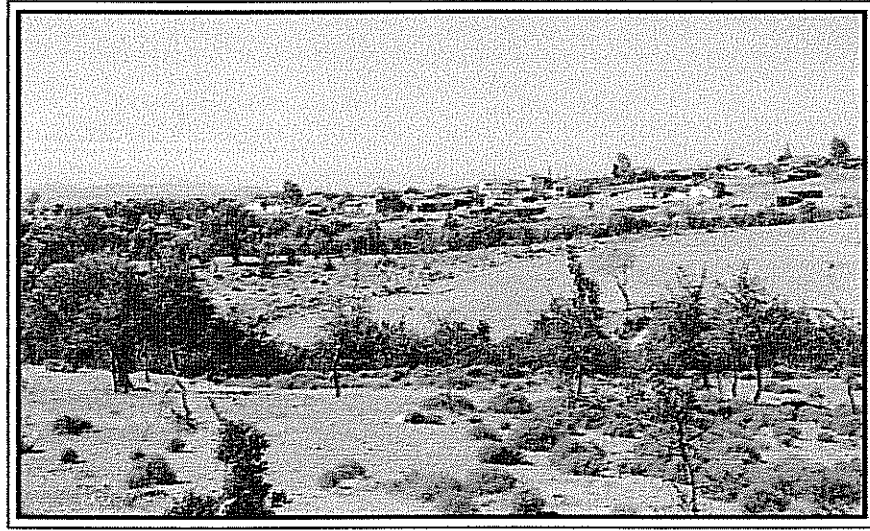
Yukarıda kısaca özetlendiği gibi, Görece yerleşiminde, çok farklı süreçlerde, çok farklı fiziki özelliklere sahip, yaşayanlarının da birbirinden farklı olduğu bir büyüme yaşanmıştır. Bu araştırmanın konusu gereği, Görece’deki iki gecekondü bölgesi, Cumhuriyet ve Ata Mahallesi gecekonduları ayrıntılı olarak incelenecektir.

4.3.1. Cumhuriyet Mahallesi

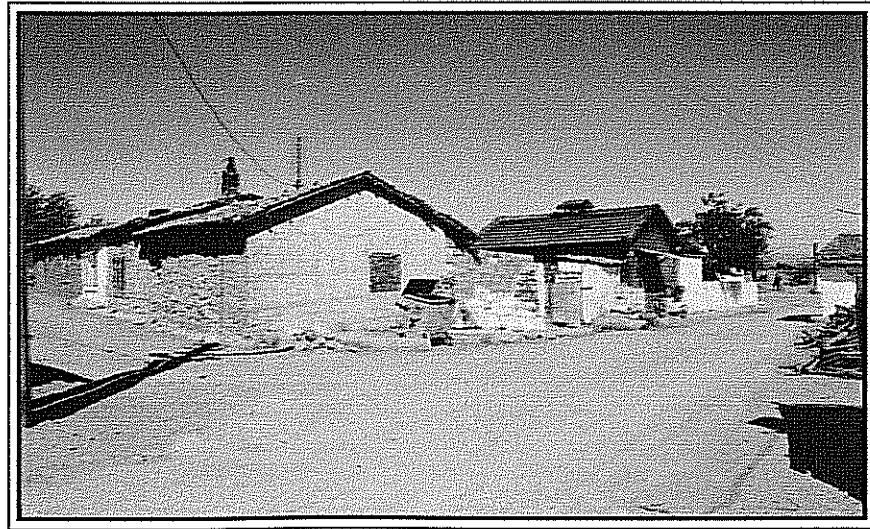
Yaklaşık olarak 40 yıl önce oluşmaya başlamış olan bu gecekondü bölgesi, Anakent sınırları içinde incelediğimiz tüm gecekondü bölgelerinden iki açıdan farklıdır. Farklılığın ilk boyutu burada yaşayanlara ilişkindir. Yaşayanların çoğu, Görece’nin yakınında, bir dağ köyü olan Tırazlı’dan gelen ailelerdir. Bir yörük köyü olduğu anlatılan bu köyde hayvancılıkla uğraşan aileler, 1960’lı yıllardan başlayarak, Görece’ye gelmişler, o yıllardaki köy muhtarı bu bölgede onlara “yardım makbuzu” karşılığında yer göstermiştir.

Yıllar içinde bu köylülerin çocukları da büyümüş ve onlar da evlerini bu bölgede yapmışlardır.

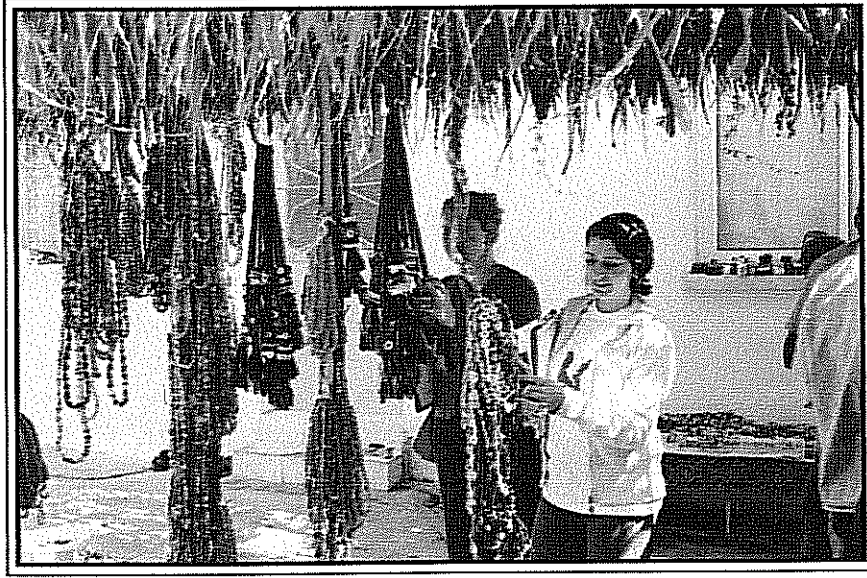
Böyle bir yerleşim süreci sonucunda da bu bölgede yaşayanların büyük bir bölümü birbirleriyle hısım akrabadır. Bu bölgenin ikinci farklılığı da, yaşayanlarının bu niteliğinden kaynaklanmaktadır. Aynı bahçe/avlu içinde, iki-üç evin olduğu bu doku, birbirine paralel 7- 8 sokaktan oluşmuştur. 1994 yılına dek devam eden yapılaşma, son yıllarda durmuştur. Yaklaşık olarak 90 yapının yer aldığı bu bölgede 2004 yılının Eylül ayında 18 hane halkı görüşmesi yapılmıştır.

Fotoğraf 4.3.5 Cumhuriyet Mahallesi'nin uzaktan görünümü

Fotoğraf 4.3.6 Cumhuriyet Mahallesi'nde yer alan gecekondu

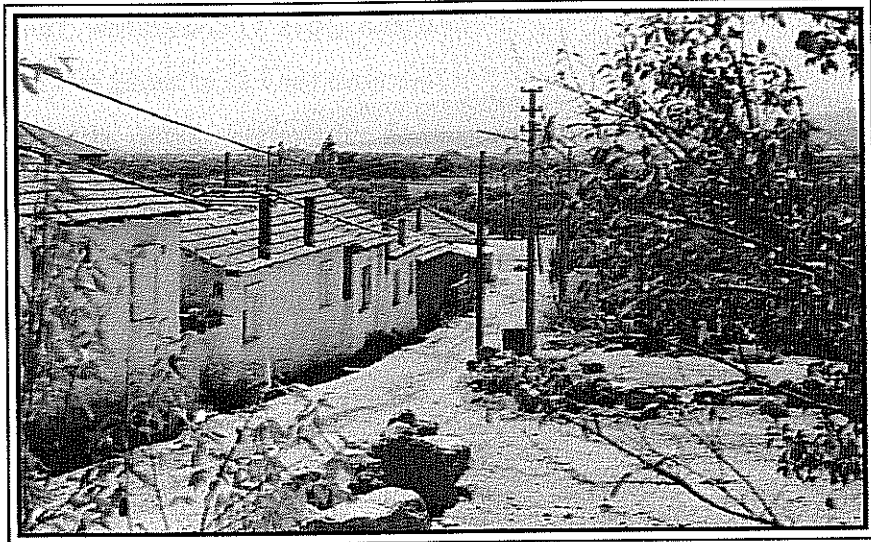
Fotoğraf 4.3.7 Cumhuriyet Mahallesi'ndeki boncuk ocaklarında üretilen el işlerinin sergisi

4.3.1.1. Demografik Özellikler

Görece Cumhuriyet Mahallesi'nde görüşülen 18 hanede, toplam 87 kişi yaşamaktadır. Ortalama hane büyüklüğü, 4,8'dir. 15 yaş altındaki çocuk sayısı, 25'tir. Aşağıdaki tabloda görüleceği gibi nüfus, esas olarak 2- 40 yaş arasında yoğunlaşmıştır. Cinsiyet dağılımı ise, şöyledir: kadınlar 48 (% 55,2); erkekler, 39 kişidir (% 44,8).

Tablo 4.3.1 Cumhuriyet Mahallesi'nde Yaş Durumu

Yaş Aralığı	Kişi sayısı	Yüzde(%)
0- 1	1	1,1
2- 6	10	11,5
7- 14	14	16,1
15- 20	10	11,5
21- 30	18	20,7
31- 40	16	18,4
41- 50	6	6,9
51- 60	3	3,4
61- 70	4	4,6
70+	5	5,7
Toplam	87	100,0

Fotoğraf 4.3.8-9-10 Cumhuriyet Mahallesi'nde gündelik yaşam

Görece Cumhuriyet Mahallesi'nde yerleşenlerin çok büyük bir kısmı (79 kişi, % 90,8), İzmir doğumludur. Bunlar, yukarıda belirtildiği gibi, daha çok, yakındaki dağ köylerinden (Tirazlı) gelip yerleşen birinci kuşak, onların bu mahalleye yerleşen ikinci kuşağı ve bu kuşaktan erkeklerin Göreceli ya da çevre ilçe ve köylerden gelin gelmiş eşleri ve bu mahallede doğan üçüncü kuşak çocuklardır.

Kadın (34 yaşında), Menderes'in Şaşal köyünden gelin gelmiştir. Kocasının bütün akrabaları Görece'dedir... Kayınvalidesi, Görece'ye ilk yerleşenlerdendir. "Çadırda yaşarlarmış" (518).

Erkeğin ailesi, "yüz senedir Görece'de... dedemin dedeleri, Arabistan'dan gelip, Kısıkköy'e yerleşmiş. Yunanlılardan kaçıp Çöldağ'a, oradan da Görece'ye yereşmişler. Çamurdere'de, yukarıda, tarlaları varmış. Oradan buraya gelmişler... 20 hane var burada, yirmisi de akraba. Yötük mahallesi' diyorlar." Kadın, Buca'da doğmuş; buraya gelin gelmiştir. Kadının Buca'da yaşayan ailesi, "Selanik göçmeni" (519).

Diğerleri, yurtdışında (1 kişi), Adıyaman (1 kişi), Afyon (1 kişi), Konya (2 kişi), Samsun (1 kişi) ve Sivas'ta (2 kişi) doğmuştur. İzmir dışında doğmuş olanların geldikleri yerlere bakıldığında, doğum yerlerinden farklı olarak, Denizli (1 kişi) ve Tekirdağ (1 kişi) vardır. Bunlar, İzmir'e kademeli göç edenlerdir. İzmir'e göç etmiş olanların, beşi, 1938, 1965, 1969, 1970 ve 1976 yıllarında; ikisi, 1992'de; biri de, 1998'de memleketlerinden ayrılmışlardır. Yine, üçü ekonomik nedenler ile göç etmiş; üç kadın gelin gelmiş; bir kişi "terör"; bir kişi de eğitim için göç etmiştir.

Kadın, Samsun'dan, erkek te Sivas'tan İzmir'e gelmiştir. İlk Mersinpınar'a, sonra Gaziemir'e yerleşirler. Gaziemir'de 8 yıl yaşadıktan sonra, 1984 yılında Görece'ye gelirler. Aynı yıl, 300bin lira'ya buradan ev satın alırlar. Babasının arkadaşları Görece'de olduğundan ve burayı "sakin" bulduklarından tercih ederler (530).

Kadın, Afyon'lu. Önce, ailesi ile birlikte Denizli'ye, daha sonra da 1992'de Sarmıç'a göç ederler. Dokuz yıl önce, evlenip, Görece'ye gelir. Kocas, Görece'lidir. Bu mahalleye üç yıl önce taşınırlar (520).

Görece Cumhuriyet Mahallesi sakinlerinin bu mahalleye geliş tarihleri ise, 1949 ile 2000 yılları arasındadır. Buraya geliş tarihlerinin aşağıdaki tabloda görülen dağılımı, Mahalle'nin gelişimine dair fikir verebilir:

Tablo 4.3.2 Cumhuriyet Mahallesi'ne ne zaman geldiği

Geliş Tarih	Kişi Sayısı	%
1949	2	2,3
1950	1	1,1
1968	3	3,4
1975	2	2,3
1984	9	10,3
1985	3	3,4
1987	4	4,6
1988	3	3,4
1989	2	2,3
1992	1	1,1
1995	2	2,3
1996	4	4,6
1998	1	1,1
2000	3	3,4
Burada doğmuş	47	54,0
Toplam	87	100,0

4.3.1.2. Aile, Akrabalık İlişkileri

Cumhuriyet Mahallesi'nde görüşülen 18 hanenin, 6'sı geniş ailedir. Diğer örneklerimizde olduğu gibi, aynı avlu içinde yapılmış evlerde ya da aynı evin ayrı katlarında kardeşlerin eşleri ve çocukları ile oturduğu ve çoğu zaman "geçimi ortak" olan ailelere de rastlanır. Bu, diğer gecekondu alanlarımızda olduğu gibi, kadınlar için koca yanlı büyüklerin otoritesini katlayan bir yaşam ortamı yaratır.

Görüşme yaptığımız evdeki kadın (27 yaşında) kocası (30) ile oturuyor. Üst katta görüncesi, kayını ve onların çocukları, aynı avlu içindeki tek katlı evde ise, görüşme sırasında yanımızda bulunan kayın validesi, kayın pederi ve küçük kayını oturuyor. Kayınvalide köyün yerlisi ve evlenince, biraz daha aşağıda oturan, köye yerleşmiş yörüklerden olan kocasının ailesinin yanına gelin gelir...çocukları olmuyor; fakat kocası ve kocasının ailesi onaylamadığı için, doktora gidemiyor. Görüşme sırasında kayın validesi yanımızda olduğu için kadın, bunları sessiz sessiz ve çekinerek anlatıyor... kadına, burada oturmaktan memnun olup olmadığını sordüğümüzde, fark ettirmeden kayın validesini işaret ederek, "*İzmir'e taşınmak istiyorum, gideyim artık, biraz değişiklik olsun,*" diyor (521).

Görüştiğimiz aile, aynı avludaki 4 evden birinde oturuyor. Önce, avluda, görüştiğimiz evdeki erkeğin dedesinden kalma bir ev vardır. Sonra babası, sırayla çocukları için diğer evleri yapar. Bu evdeki erkek, ailesinin en büyük oğlu; karısı kızı ve oğlu ile oturuyor. Ailesi, "*yüz senedir Görece'de*"dir. 4 evin "*en yenisi, 20 yıllık*". Babası, bekar olan bir oğlu için de avlunun içine bir ev yapmak istiyor, fakat belediye izin vermiyor (519).

Aynı avlu içindeki 4 evde, erkek kardeşler ve babaları yaşıyor. “*Köye yerleşen yörüklerdeniz... 1968’de, mal bitince buray geldik*”. Evlerini yapmaya, 1985 yılında başlarlar. Önce, ağabeyin evini, o evlendikten sonra da, kendi oturduğu evi yaparlar. İki oğlu üç kızı var. Altı katta, küçük oğlu ve onun eşi oturuyor. “*Birlikte yer içeriz*” (522).

18 yaşından küçük evliliğin oldukça sık görüldüğü Cumhuriyet Mahallesi’nde de, kadınların evlenme yaşı, erkeklerinkinden daha düşüktür. Toplam 17 evli çift arasında, 18 yaşından küçük evlenmiş sadece 1 erkeğe karşın, 9 kadın vardır. Yine, 9 evli çift, evlendikten sonra resmi nikah yaptırmıştır. Halen çocuk sahibi olup, resmi nikah yapmayan bir çift ile de karşılaşıldığı belirtilmelidir. Bu, özellikle yoksul bir ailedeki kadın ve çocuklar için oldukça zorlayıcı koşulların ortaya çıkmasında önemlidir:

Yolu çamurlu, bahçe duvarları ve kapısı olmayan, sadece sınırları seçilen bir bahçenin içinde, oldukça kötü durumda bir eve giriyoruz. Evde, kadın ve biri 4 yaşında, diğeri bir kaç aylık bebeği var. Eşi çalışmaya gitmiş. Kadın, Menderes’li; 6 yıl önce evlenince Cumhuriyet mahallesine yerleşmiştir. Kocasının ailesi Tırazlı köyünden, fakat kendisi, Cumhuriyet mahallesinde doğmuş. Kadın ilk evliliğini 17 yaşında yapar. Henüz ilk eşinden boşanamamıştır. Bunun sıkıntı yarattığını, çocuklarına nüfus cüzdanı çıkaramadığını ve Yeşil Kart başvurusu yapamadığını belirtiyor. Kocası, artezyen kuyusu kazarak geçimlerini sağlıyor. İşi, komşuları buluyor (525).

Diğer yandan, daha çok birbirine hısım, akraba olan Cumhuriyet Mahallesi sakinleri, kardeş çocukları evliliği biçimindeki “akraba evliliği”nin görece daha az olduğunu ifade etmişlerdir; görüşülen 17 çiftin sadece 2’si akrabadır; 9’u komşu ya da tanıdık –ki, bunların da uzak akrabalar ya da hısımlar olduğu varsayılabilir; 4’ü hemşehri; 6’sı da “yabancı”lar ile evlenmiştir.

Görüşme yaptığımız kadın, daha önce Ata mahallesinde görüştüğümüz bir kadının kardeşi. Ailesiyle Ata mahallesinde yaşarken, 18 yaşında evlenip, bu mahalleye, kayınpederi ve kayın validesinin evine gelin gelir. Kocası, üç kızı ve bir oğlu ile yaşıyor. Kayınvalidesinin avlu içinde ayrı evi var, fakat, “*yalnız olduğu için, herşeyi birlikte*” yapıyorlar. Kayınvalidesi evine sadece yatmak için gidiyor. Önceleri, kadının 16 yaşındaki kızı, kayınvalidesinin görümcenesinin kızının kuaför dükkanında çalışır. Fakat, o görümcenin oğlu ile nişanlanınca, kayınvalide, “*samimiyetten maraz doğar,*” diye kızı, evlenene kadar kuaföre göndermeye karar verir (523).

Diğer yandan, geniş aile ve resmi nikahın evlendikten sonra yapılması, kadınlar arasında düşük evlilik yaşının sıklıkla rastlandığı Görece Cumhuriyet Mahallesi’nde, başlık parası ya da süt parası gibi pratikler ifade edilmemiştir. Ayrıca, evli çiftlerin hemen tamamı görücü usulü ile evlendiği halde, bekar çocuklarının evliliği konusunda, bu geleneği sürdürme eğiliminde olmadıklarını ifade etmişlerdir. Ancak, bekar kadınların aile içindeki konumu göz önüne alındığında, ve bu aileler içinde, “*büyüklerin dediği olur*” gibi

bir kural düşünülürken, hemen yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi, bunun her zaman, kadınların yaşamındaki sınırlamaların ortadan kalktığı anlamına gelmediği belirtilmelidir.

4.3.1.3. Eğitim

Diğer gecekondü alanlarımızda olduğu gibi, Cumhuriyet Mahallesi'nde de, eğitim düzeyi oldukça düşüktür. Görüşülen hanelerdeki toplam 87 kişiden, 11'i okul çağında olmayan çocuklardır. İlköğretim okuluna devam eden 14 çocuk dışındaki gençlere ve yetişkinlere bakıldığında, 10 kişinin okuma yazması yoktur. Okuma yazma bilmeyenlerin 7'si, yine kadındır.

Kadın, 27, kocası 30 yaşında. 1995 yılında, 19 yaşındayken, Değirmendere'den gelin gelir. Okuma yazmayı çok istediği halde, babası ve öğretmenleri "azarladığı için", okuldan soğur ve babası tarafından okuldan alınır. Şimdi kursa gitmek istiyor, fakat, eşi "utandığı için" gitmesine izin vermiyor (521).

Diğerlerinin ise, 3'ü okuma yazma bilir; 39'u 5 yıllık ilk öğretim okulu mezunu; 3'ü orta okul mezunu; 2'si de lise mezunudur. Eğitim durumunu yaş ve cinsiyete göre dağılımları, aşağıdaki tabloda görülebilir.

Tablo 4.3.3 Hane Halkı Üyelerinin Eğitim Durumu

	Okul Çağında Olmayan Nüfus Dahil						Okul Çağında Olmayan Nüfus Hariç					
	Kadın		Erkek		Toplam		Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Okul Çağında Değil	7	14,5	4	10,5	11	12,6	-	-	-	-	-	-
Okuma Yazması Yok	7	14,5	3	7,69	10	11,5	7	17	3	8,57	10	13,1
Okuma Yazması Var	1	2,1	1	2,5	2	2,3	1	2,44	1	2,86	2	2,6
İlköğretim Okuluna Gidiyor	9	18,7	5	12,8	14	16,1	9	21,9	5	14,3	14	18,4
5 Yıllık İlköğretim Okulu Mezunu	18	37,5	21	53,8	39	44,8	18	43,9	21	60	39	51,3
İlkokuldan Terk	1	2,1	0	-	1	1,15	1	2,44	0	0	1	1,32
Orta Okul Mezunu	2	4,1	1	2,56	3	3,45	2	4,88	1	2,86	3	3,95
Orta Okuldan Terk	0	0	1	2,56	1	1,15	0	0	1	2,86	1	1,32
Liseye Gidiyor	2	4,1	2	5,13	4	4,6	2	4,88	2	5,71	4	5,26
Lise Mezunu	1	2,1	1	2,56	2	2,3	1	2,44	1	2,86	2	2,63
Toplam	48	100	39	100	87	100	41	100	35	100	76	100

4.3.1.4. Emek Gücünün Özellikleri ve Ekonomik Faaliyetler

Görece Cumhuriyet Mahallesi'nde, emek pazarına katılım, ücretli işçilik aracılığı ile dir. Ancak, çocuk ve çalışamayacak durumdaki yaşlılar (15 kişi), öğrenciler (17 kişi) ve emekliler (6 kişi) dışarıda bırakıldığında, sürekli nitelikli işçi sayısı, 13'tür. Ücretli işçilerin 9'u, mevsimlik ya da geçici işçilerdir. Diğerlerinin ise, 3'ü işsiz; 20'si ev kadını; 3'ü esnaf; 1'i fason üreticidir. Eğitim durumuna, yukarıda değinilmişti. Eğitim düzeyinin düşük olması yanında, ücretli işçilerin sadece 8'i mesleki eğitim almıştır. Ücretli işçiler, özel firma ya da kişiler hesabına çalışmaktadır. Görüşülen hanelerdeki toplam 44 kişinin, hiç bir sağlık ve sosyal güvencesi yoktur. 37 kişi SSK'lı, 4 kişi Bağ-Kur'ludur; 2 kişi de Emekli Sandığı'na bağlı çalışmaktadır.

Kadın, 35 yaşında, Karabağlar'da mutfak, banyo dolapları yapan bir yerde sigortasız çalışıyor. Kocası, "serbest meslek ile uğraşiyor. 3 yıl önce sigortalı bir işi vardı. O zamandan beri iş arıyor ve bağ- bahçe işleri ile uğraşiyor" (523).

Cumhuriyet Mahallesi'nde ayrıca, bazı ailelerde ücretli işçilik yanında, hayvancılık ve tarım işleri de yapılmaktadır. Bunların bir kısmı da, geçimlidir.

Erkek, artezyen kuyusu kazıyor. "İşe gittiği zamanlar, 10- 20 milyon TL kazanır; fakat uzun zaman evde oturur... bir ara belediyede çalıştı, sigortalandı. Sonra belediye başkanı kendi tanıdıklarını işe alıp bazılarını işten çıkardı. Uzun zamandır çok iş değiştirdi". Kadın, ikinci evliliğinden önce turşu fabrikasında çalışmıştır. Şimdi, evde el işi yapıyor. "Fakat muhtaç olduğumuzu bildiklerinden, iş getirenler fiyatı düşük tutuyor". Avlu içindeki, yandaki evde hayvanlar var. "Belediye hayvancılığı kaldırmak istiyor. Belediye bunu yaparsa nasıl geçineceğimizi bilmiyorum" (525).

Erkek, "Görece'de inşaat işlerinde yevmiye ile çalışıyor, günde 30 milyon kazanıyor. Çalışmadığında, zeytin ortaklığı yapıyor ya da bağa gidiyor". Kadın, evlenmeden önce, Adnan Menderes Havaalanının olduğu yerde, tütün tarlasında; Develi köyünde meyve kasası fabrikasında; Gümüldür'de mandalina bahçelerinde mevsimlik işçi olarak çalışmıştır... "10-15 tane keçi var; yoğurdu, sütü ve peyniri için besliyoruz. Tapulu 5 dönüm arazide üzüm bağımız var. Üzüm aşıladık, fakat bu yıl çıkan yangında bağ zarar gördü. Ayda 25 kilo un alırız. Sebze meyve kendi bahçemizde yetişir. Pazardan sadece bakliyat ve et alırız" (528).

Erkek, emekli. 6 yıl Betontaş'ta, sonra sünger imalatında çalışmış, "çok fazla iş değiştirmiş"tir. Şimdi hayvancılık yapıyor. "hayvancılığın önü tıkanı. Bir kazanç getirmiyor. Büyük mezbahalarda kesim yapıldığı için kazanç yok. İran'dan kaçak et geliyor. Kilosu 400 bin liraya süt satıyoruz. Maliyeti karşılamıyor bu fiyat. Devletin süt politikası yüzünden böyle [bireysel] süt satışından kazanç yok" (529).

Evde 11 kişi yaşıyor. Bu sayı, iki aileden oluşuyor. Hiç birinin sosyal güvencesi yok. Çocuklar doğduktan sonra daha çok sıkıntı çektiklerini belirtiyorlar. Yeşil Kartları vardır, fakat süresi dolduğu için kullanamıyorlar. "Hayvancılık ve gübreçilik yapıyoruz. Kurbanlık dana besliyoruz. Gübreden kazanamıyoruz" (531).

Görüşme sırasında, bahçede üzüm pekmezi yapıyorlar. "yörük gibiyiz. Hayvancılık yapıyoruz." Erkek, kamyonu ile gübre taşıyor. Dağ köylerinden alıp, Selçuk'ta satıyor. Oğlu

da onunla birlikte çalışıyor. Haftada 200 milyon TL kazanıyorlar. Sosyal güvenceleri yok. Kadın, kocası için, "içip içip yatıyor", diyor. 5- 6 dönüm üzüm bağları var (518).

Çalışanların işyerleri, daha çok, Görece'dedir (12 kişi). Diğerleri, Gaziemir (5 kişi), Karabağlar (2 kişi), Konak (2 kişi), Karşıyaka, Buca ve Kaynaklar'da (1'er kişi) çalışmaktadır. Görece'de çalışanlar, yürüyerek ya da kendi araçları ile işe gider. Uzak semtlerde çalışanlar ise, toplu taşınım araçları (10 kişi), servis ile (2 kişi) ya da bir yere kadar toplu taşınım aracı ile, kalan mesafeyi de yaya (2 kişi) gider. Kendi araçları ile işyerine ulaşanların sayısı, 4'tür.

Tablo 4.3.4 Aylık Gelir Durumu

Aylık Gelir (.000)	Kişi Sayısı	%
90.000	1	1,1
200.000	1	1,1
250.000	2	2,3
300.000	2	2,3
318.000	3	3,4
320.000	3	3,4
350.000	4	4,6
400.000	7	8,0
450.000	1	1,1
500.000	3	3,4
800.000	1	1,1
Bilmiyor	2	2,3
Yok	57	65,5
Toplam	87	100,0

4.3.1.5. Mekansal Oluşum: "Tapu alırsam evi genişletmeyi düşünürüm"

Birbirine paralel yedi-sekiz toprak sokaktan oluşan, çoğu tek katlı yığma, kiremit çatılı her bahçe içinde iki-üç evden oluşan bu gecekondu bölgesi, aslında kırsal bir yerleşim görüntüsündedir. Görece yerleşiminin biraz dışında, düzlük bir alanda kurulmuş olan bu bölgede, yapım tarihi hakkında bilgi edinebildiğimiz evlerin ilk yapıları 1962 yılına dek uzanmaktadır. Görüşme yapılan ailelerin oturdukları evlerin yarısı 1980 yılından önce, diğer yarısında 1980-90 yılları arasında inşa edilmişlerdir. Aynı avlu/bahçe içinde, aynı aileye ait birkaç evin bulunduğu bu dokuda, kimi kez bahçe içinde hayvan damları da yer almaktadır.

Bu küçük gecekondu mahallesinde, evlerin yapılış süreci de birbirine benzemektedir;

Kadının kayınvalidesi köyün yerlisiymiş, evlenince köye yerleşen yörüklerden olan eşinin evine gelin gelmiş. Kayınpederi vefat edince, kayınvalidesi kendilerine bu evi yapmış. Eşi ve kendisinde, tütün ve bağ işlerinden kazandıkları parayla oğulları için bu iki katlı evi yapmışlar. 2 katlı eve 1980 yılında başlamışlar, yavaş yavaş yapmışlar (521).

Aynı avlu içinde, adam ve oğulları yaşıyor. Köye yerleşen yörüklerden olan adam, 1968 yılında buraya gelmiş. “*Mal bitince buraya geldik*” diyor. Evlerini 1985 yılında yapmaya başlamışlar, ilk ağabeyinin evi yapmışlar, o evlenince sonra kendi oturduğu evi yapmışlar. İlk ev için imar affi başvurusu var ama diğerlerinin yok. Avluda keçiler var, küçük oğlu alt kata oturuyor, “*birlikte yiyip içeriz*” diyor (522).

Yüksek duvarlarla çevrili geniş avluda, bir tarafta ineklerin bakıldığı, üstü kapalı yanları açık üç ağıl ile karşı tarafında, kötü durumda tek katlı bir ev bulunuyor. Kadın afyon’lu Görece’ye 1992 yılında gelin gelmiş. Ev, eşinin babasından kalmış. Evin ilk hali tuğladan, tek odalı bir yapıymış. Daha sonra, kayınpederi daha vefat etmeden, oğlu evlenince kalır diye 1988’de hemen yanına küçük bir oda daha yapmış. Şimdi bu odaya bir tane daha eklemişler, bu düzenlemelere rağmen, ev hala çok kötü durumda ve tapusu yok (520).

Görüşme yapılan aile, aynı avluya bakan dört evden birinde oturuyor. Avluda, adamın babasından kalma bir ev varmış, sonra adam sırayla çocukları için evleri yapmış. Adamın ailesi yüz senedir Görece’deymiş. Bekar olan oğlu içinde bir ev yapmak istiyor avlunun içine, ama belediye şu anda izin vermiyormuş. İmar affi başvurusu yok, çünkü o zamanlar Görece “köy” diye geçiyormuş (519).

Bu bölgede hala üretim yapmakta olan bir “nazar boncuğu” imalathanesi yer almaktadır. Boncuk üretiminin nasıl başladığını, doğma büyüme Göreceli olan yaşlı bir teyzeden öğreniyoruz;

Teyzenin eşi kendisinden 7 yaş büyükmüş ve Arap kökenliymiş. Zengin bir ailenin tek oğlu olan eşinin babası, Arabistan’dan kaçarak Türkiye’ye gelmiş, bu araziye satın almış ve boncuk imalatına başlamış. Bir bahçenin içine ev yapmış, sonra çocuklar büyüyüp evlendikçe aynı avlunun içine kendi evlerini yapmışlar. Eşinin vefatına yakın, onlarda bu evi yapmışlar. Bu evin ve diğerlerinin tapusu varmış. Evin 30 sene önce dört duvarını tamamlamışlar eşi ile birlikte. Sonra eşi vefat etmiş; geri kalanını kendisi eline para geçtikçe tamamlamış. Bunun için Gümüldür’de mandalina kesmeye gittiğini, çatıyı buradan aldığı para ile kapattığını söylüyor. Bu evin sınır olduğunu, bu evdev sonra sokağın yukarısına doğru evlerin tapusunun olmadığını, orada yaşayanların ise “*dağlardan gelme*” olduğunu söylüyor (516).

Yukarıdaki örneklerden de görüldüğü gibi, evler çoğunlukla (% 93,3) aile üyeleri, akraba ve hemşehriler ile birlikte inşa edilmiştir. Aynı avlu içinde genellikle birden fazla ev olmasına karşın bu evler çoğu kez küçük evlerdir. Evlerin % 55,6’sı 75 m²’den, % 83,3’ü 90 m²’den küçüktür. Tüm görüşmelerde dile getirilen ortak sorun, toprak sokaklar ve bazı evlerde kanalizasyon sisteminin bulunmamasıdır. Evlerin % 94,4’ünde su, % 88,9’unda elektrik, % 100’ünde telefon sistemi varken, evlerin % 50’sinde kanalizasyon yoktur, bununla ilişkili olarak da evlerin % 50’sinde tuvaletler evin dışında inşa edilmişlerdir.

4.3.1.6. Mülkiyet Durumu: “Binde birinin tapusu var”

Cumhuriyet Mahallesi gecekondularının bulunduğu bölge kısmen “cebel” niteliğinde, Hazine arazisidir. 1996 yılında, bu bölge için ıslah imar planı hazırlanmış ve parselasyon planı yapılmıştır. Bu parselasyon planında, 160 tane imar parseli oluşturulmuştur. Bu parsellerin tapuya tescili, 1996 yılında yapılmıştır. Parsellerin bir kısmı, yapı sahiplerine satılmış, bir kısmının da tahsisi yapılmıştır. 27.12.2004 tarihi itibarıyla, Menderes Tapu Sicil Müdürlüğü’nden alınan mülkiyet bilgilerine göre, oluşturulan parsellerin bir bölümü de Belediye adına tescil edilmiştir. Ancak bu düzenlemelere karşın, bu parsellerin üzerinde yer alan 94 adet yapının 59 tanesi kayıtların alındığı tarihte hazine adına, 14 tanesi “belediye” adına, 5 tanesi de “hazine+belediye” adına kayıtlı parseller üzerinde yer almaktadır. Yalnızca 13 yapı, yapı sahipleri adına kayıtlı/tahsisli parseller üzerindedir. 3 yapı ise “hazine+şahıs” ve “belediye+şahıs” parselleri üzerinde yer almaktadır (Tablo 4.3.5).

Tablo 4.3.5 Cumhuriyet Mahallesi gecekondularının yer aldığı parsellerin mülkiyet durumu

	Hazine	Belediye	Haz+Beld.	Şahıs	Hazine+Şahıs	Beld. + Şahıs	Toplam
Parsel sayısı	109	21	6	21	2	1	160
Yapı sayısı	59	14	5	13	2	1	94

Gerek fiziki özellikleri, gerekse de yaşayanları açısından diğer bölgelerden farklılaşsa da, Cumhuriyet Mahallesi gecekondularında da yaşayanların büyük bölümü “ev sahibi”dirler. % 89,9’unun ev sahibi olduğu bölgede, % 11,1’lik dilimde kalan aileler ise ev kendilerinin olmasa da, kira vermeden oturmaktadırlar. Görüşme yapılan ailelerin % 68,8’i, arsa için hiçbir bedel ödemediklerini, % 25’i ise bedel ödediklerini belirtmişlerdir. Yalnızca bir aile, oturduğu evi satın almıştır.

Yukarıdaki tablonun verileri ile de paralellik sağlayacak biçimde, bu bölgedeki yapı sahiplerinin % 72,2’sinin tapusu yoktur. Son yıllarda yeni yapı inşasına, Belediye’nin izin vermediğini belirten aileler, 1998 yılında “yıkım” yapıldığını ve 4 evin yıkıldığını

belirtmişlerdir. Büyük bir bölümünün tapusunun olmadığı bölge yaşayanlarının, tümünün başka bir yerde evi yoktur.

Bu bölge yaşayanlarının mülkiyete dair anlattıkları da birbirine benzer süreçlere işaret etmektedir.

Adamın annesi Görece'ye ilk gelenlerdenmiş. Çadırda yaşarlarmış, Yörük gibiymişler, hayvancılık yapıyorlarmış, buraya yerleşmişler. Tapuları varmış, adamın babası satın almış, hazine arazisini. Adam kamyonla gübre taşıyormuş. Dağ köylerinden alıp, Selçuk'a satıyormuş...6 sene önce yıkım yapılmış, dört evi yıkmışlar. Tapusu olmayan çok ev varmış "binde birinin tapusu var" diyor. Buradan başka bir yere gitmek istemiyorlar, gidecek yer yok ki kamyonet var, hayvanlar var" diyor kadın (518).

Üzerine evlerini yaptıkları hazine arsası için "ecr-i misil" kira ödeyenler de vardır,

Tirazlı'dan geldiklerinde, akrabalarının yanında kalmışlar. Ev yaparken muhtara para, hazineye ecri misil ödemişler. Evlerini 21 yıl önce yapmışlar, tapuları yok (528).

1988 yılından beri bu mahallede yaşıyorlar, muhtarlığa "rayiç bedel" ödemişler, Orman ve Belediye arazisi üzerinde ki 20 ev tapu almış. Kendi evleri imar affından sonra yapıldığı için tapu alamamışlar. Hazine arsalarının kendilerine satılmasını bekliyor. Menderes Mal Müdürlüğü'nden arsayı kiralamak için 250 milyon T.L. ödemişler. (529) Evleri, Hazine arazisi üzerinde, imar affı için başvurmuşlar, dededen kalma mülkleri olduğu için burada yaşıyorlar. Arsa için muhtara 450 milyon T.L. ödemişler, evlerinden memnunar, yalnızca tapularını istiyorlar (531).

Görece'nin Cumhuriyet Mahallesi gecekonduları, fiziki özellikleri, yaşayanlarının geldikleri yerler ve bugünkü yaşam biçimleri açısından, anakentin gecekondu bölgelerinden farklıdır. Toprak sokakları, kanalizasyon sorunu, mülkiyet sorunu varlığı ve yüksek ev sahipliliği oranı, başka yerde evleri olmaması açısından ise benzer özellikler göstermektedir.

4.3.2. Ata Mahallesi

Ata Mahallesi gecekondu bölgesi, bu araştırma kapsamında hem İzmir Anakenti içinde, hem de dışındaki belediyelerde incelediğimiz tüm gecekondu bölgelerinden çok farklı bir bölgedir. Farklılıklar, bu bölgenin fiziki özellikleri, mülkiyet biçimi, yaşayanların geldikleri yerler açısından öne çıkmaktadır. Görece yerleşik alanının dışında ve kuzeybatısında yer alan bu bölge, Gaziemir Sevgi Mahallesi ile birleşmektedir. Çok düşük yoğunluklu, büyük bahçeler, bağlar, zeytinlikler içinde, farklı ve daha kırsal bir yaşam biçiminin sürmekte olduğu bu bölgede yaklaşık olarak 60 ev bulunmaktadır. 10 hanehalkı

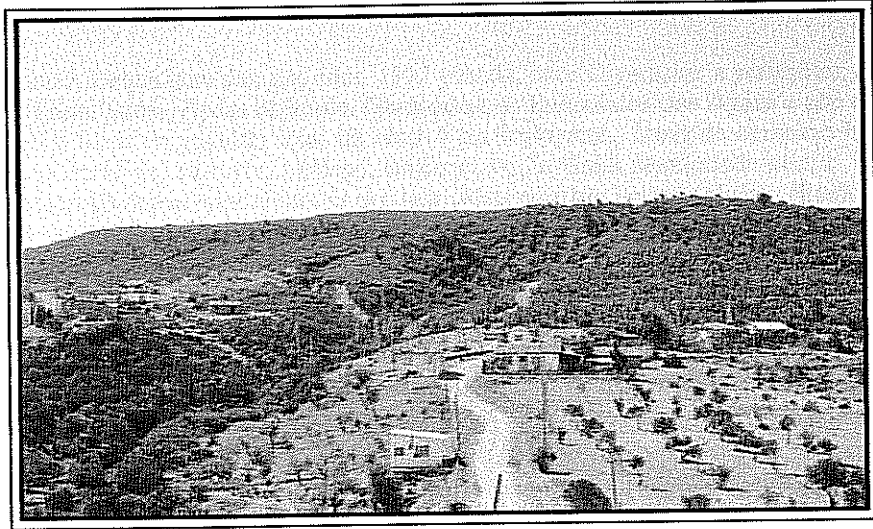
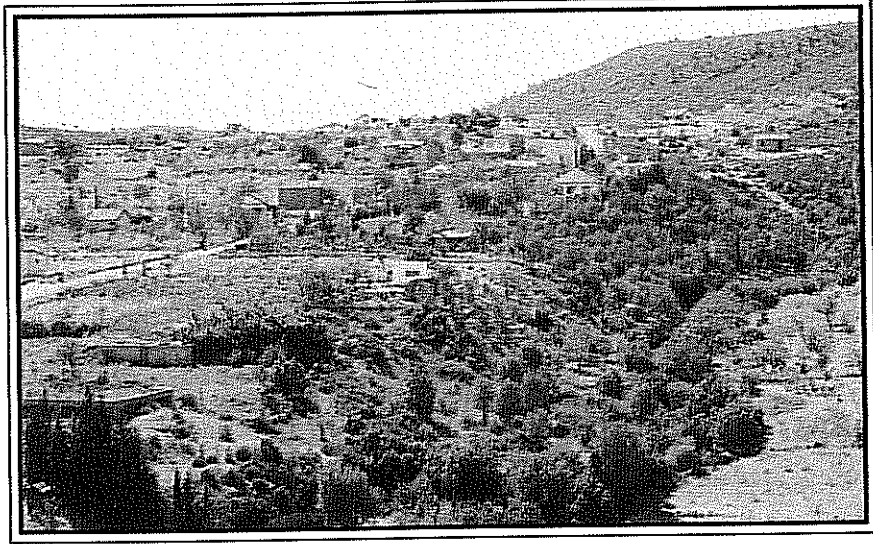
görüşmesinin yapıldığı bu bölgedeki tüm yapılar için, 2004 yılında “yıkım” kararı verilmiştir.

Harita 4.3.2 Ata Mahallesi ve yakın çevresi

Harita 4.3.3 Ata Mahallesi'nin hava fotoğrafı

Fotoğraf 4.3.11-12-13 Ata Mahallesi gecekonduarı

4.3.2.1. Demografik Özellikler ve Göç Süreçleri

Görüşmelerin yapıldığı 10 haneden, 2'si geniş ailedir. Görece Ata Mahallesi'nde ortalama hane büyüklüğü, 5'tir. Görüşülen hanelerde yaşayan toplam 50 kişinin, 23'ü kadın, 27'si de erkektir. 7 yaşın altında 4 çocuk vardır. 60 yaşın üstündekilerin sayısı ise, 3'tür. 15- 60 yaş arasındaki 42 kişinin, 35'i, 7 ile 40 yaş arasındadır.

İlk kez 1970'lerin başlarında yerleşilmeye başlanan mahallede, hanehalkı görüşmelerinin yapıldığı 10 kişiden 2'si İzmir, 2'si Mardin, diğerleri de, Diyarbakır, Erzurum, Giresun, Sivas ve Tunceli'de doğmuştur. Görüşme yapılan hanelerdeki toplam 50 kişinin, 34'ü İzmir; 5'i Mardin, 2'si Diyarbakır, 2'si Sivas, 2'si Tunceli, diğerleri de, Aydın, Erzurum, Giresun, Van ve Bayburt doğumludur. İzmir dışında doğmuş olan 16 kişinin memleketlerinden ayrıldıkları tarihler, 1953 ile 1992 yılları arasında dağılmıştır. İzmir'e geliş tarihleri de benzer bir dağılım gösterir. Aynı kişilerin 6'sı ekonomik nedenler ile, 4'ü ailesi göç ettiği için, 4'ü evlilik, 2'si de "terör" nedeniyle göç etmiştir. Görüşülen 10 hanenin 6'sının, göç etmeden önce, evi, tarlası ve hayvanı yoktur. Ekonomik nedenler ile göç ettiklerini belirtenler de, bunlardır. Mülkü olmayan bu kişiler, göç etmeden önce tarımsal faaliyetler ile geçimlerini sağlamışlardır.

İzmir'den önce yaşadıkları yerlere bakıldığında, İstanbul ve İçel şehirlerinden gelen iki kişi, İzmir'e kademeli göç etmiş olanlardır. Görüşülen kişilerin tamamı, Görece Ata Mahallesi'ne, İzmir'in diğer mahallerinden gelmiştir. Bu mahallede doğmuş olanlar dışındaki 22 kişinin mahalleye geliş tarihleri, 1970 ile 2004 yılları arasında dağılmıştır.

Kadın'ın annesi, Bulgaristan'dan göç eder. 1937 yılında, önce Diyarbakır'a yerleşirler, sonra da İzmir'e. Kadın'ın eşi, Aydın doğumlu. Onun ailesi de Bulgaristan'dan Aydın'a göç etmiş. Ablası evlenip İzmir'de yaşadığı için, ilk okul 4'ten başlayarak, İzmir'de okumaya başlar. Erkeğin ailesi İzmir'de, sırasıyla, Gültepe, Boğaziçi ve Zeytinlik semtlerinde oturur. Sonra birikmiş paraları ile, halen oturdukları bu evi, tanıdıkları aracılığı ile satın alırlar. Şimdilerde, Aydın ile hiç bir bağlantıları yoktur (534).

Kadın, Mardin Nusaybin'den 17 yaşında gelin gelir. Önce Kadifekale'de otururlar, sonra da bu mahalleye taşınırlar. Yandaki büyük evde yaşayan kayın pederi TEDAŞ'ta memurdur. Kayınpederi ve babası arkadaşdır. 14 yıl önce, 9 milyon TL'ye bu arsayı alıp, yandaki büyük evi yaparlar. Bir süre, kocasının ailesi ile o evde otururlar. 8 yıl önce de şimdi oturdukları evi yapıp, buraya taşınırlar (536).

Erkek, Sivashlı. Abisi askerliğini yapmak için İzmir'e gelir. Abisi askerliğe başladıktan bir ay sonra, kendisi de 1962 yılında, annesi ile birlikte İzmir'e göç eder. Önce Hatay'a yerleşirler. Görece Ata mahallesine, ilk kez 1975'te zeytin dikmek üzere gelirler. Burayı beğendikleri için, aynı yıl, Görece'li köy bekçisinden arsayı satın alırlar ve bağ evi olarak kullanmak amacıyla evin ilk katını yaparlar. Bu mahalleye ilk yerleşenlerden (539).

Erkek, aslen Van'ın Gevaş ilçesi, Mirkapıt köyünden. Ailesi önce Van'dan Mardin'e taşınır. Kendisi, Mardin'de doğar. Mardin'de, buğday-arpa ekip, hayvancılık yaparlar. Askerlik için Bornova'ya gelir. İzmir'i sevdiği için, 1964- 65 yılında buraya göç eder. Bu mahallede oturan bir arkadaşı aracılığı ile burayı bulur. Yaklaşık 1.5 dönümlük arsayı çevirir ve 30 yıl önce, eşi ile birlikte bu evi yapıp yerleşir. "İlk gelenlerden" olduğunu belirtmiştir (540).

Kadın, Erzurumlu. İlk evliliğini Erzurum'da yapar. İlk eşinin tayini nedeniyle önce İstanbul'a göç ederler. İlk eşinden ayrıldıktan sonra, İzmir'e gelir ve burada ikinci evliliğini yapar. Önce Kadifekale'de oturur. Halen oturdukları evi, 1994 yılında kayınbiraderlerinden satın alıp, buraya yerleşirler (541).

Erkek, 48 yaşında, kadın 38 yaşında. 1.5 yaşında bir oğulları var. Kadın İzmir, erkek, Tunceli doğumlu. Erkek, 9 yaşında Tunceli'den ayrılır. Elazığ, Malatya, Kayseri ve Adana'da bir kaç aylık süreler ile tek başına yaşar. İzmir'e ilk kez 1965 yılında gelip, 3 ay kaldıktan sonra Aydın'a gider. Aydın'da 1.5 yıl kalır. Sonra, Mersin ve Diyarbakır'a gider. 1968 yılında, iş bulup çalışmak üzere tekrar İzmir'e gelir. İzmir'de önce 14 yıl, Gürçeşme, mehtap mahallesinde, sonra 14 yıl da, Cennetçeşme'de yaşar. Bu mahalleye 3 ay önce taşınır. Halen oturdukları ev, karısının babasına ait (542).

Görüşülen kişilerin ifadelerinde, bu mahalleyi tercih etmelerinde öne çıkan neden, arsaya para vermemektir. Hemen arkasından, yine akraba ve tanıdıkların burada olması gelir. Kiraların ucuz olması ve mahallenin işyerine yakınlığı da diğer nedenlerdir.

4.3.2.2. Eğitim

Okul çağında olmayan 4 çocuk ve halen ilköğretim okuluna devam eden 10 çocuk dışarıda bırakıldığında, görüşülen hanelerdeki toplam 36 kişiden 5'inin okuma yazması yok; 4'ü ilk okulu terk etmiş; 15'i ilk okul mezunu; 4'ü orta okulu terk etmiş; 1' lise mezunu; 1'i lise öğrencisi; 3'ü lise mezunu; 2'si yüksek okula devam etmekte; 1'i yüksek okul mezunu; 1'i de, yüksek okulu terk etmiştir. Halen okul çağında olup, maddi zorluklar nedeniyle okula kaydı yaptırılmamış 1 çocuk vardır. 6 çocuklu bir kadın da, yine aynı nedenlerle, çocuklarını temel ilk öğretimden sonra okutamayacağını belirtmiştir. Bu aile, geçen yıl okuldan 100 milyon TL "eğitim yardımı" almıştır.

4.3.2.3. İşgücünün Yapısı

İşgücünün niteliğine bakıldığında, Görece Ata Mahallesi'nde görüşülen hanelerdeki 7 yaş altındaki 4 çocuk ve öğrenci olan 17 çocuk dışında, 5 sürekli nitelikli işçi; 5 geçici inşaat vb. işçi; 1 mevsimlik tarım işçisi; 3 esnaf; 1 seyyar satıcı; 2 devlet memuru; 5 emekli; 6 ev kadını vardır. Bu işlerin yanında, bazı ailelerin, hayvancılık ve tarım ile uğraştığı da gözlenmiştir.

4 kişilik bir aile. Erkek, mobilyacılık, ambalajcılık gibi farklı işler ile uğraştıktan sonra, "ailevi nedenler ile" hayvancılığa başlar. Kadın, 5- 6 aydır Yatsan fabrikasında çalışmaya başlamıştır. Bu, aileye sağlık sigortasından faydalanma imkanı kazandırmıştır. Bir diğer gelir kaynağı da gübre; ayda, 2- 3 kamyon hayvan gübresi satıyorlar. Önceleri hayvancılıktan "iyi kazanmış", şimdilerde, su, yem ve veteriner masraflarının fazla olması nedeniyle hayvancılık gelirleri epey düşük. "Bir veteriner muayenesi için 50 milyon TL harcanıyor. Bir koyunun fiyatı, 200- 300 milyon TL arasında değişiyor. Bu yüzden, veteriner kontrolü yaptırıyoruz. Geçen sene 20 koyun kaybettik bu yüzden. Senede toplam gelir 5 milyar TL. Aslında hayvanlara iyi bakabilme şansımız olsa, bu kazanç, daha da artar... 100 anaç, bakımlı koyun olsa, durum daha iyi olur. İlk başladığımızda 30- 35 koyun vardı. Zamanla bu sayıyı artırdık. şimdilerde çok zorluk çekiyoruz. Babam öldüğünde çok zorluk çektik. Birlikte defne işi yapıyorduk. Defne dallarını yakacak olarak kullanıyorduk" (535).

Kadın, erkek ve bir çocuktan oluşan 3 kişilik bir aile. Kadın, liseyi bitirdikten sonra memur olarak çalışmaya başlar. Halen bir vergi dairesinde çalışmaktadır. Erkek, 9 yaşındayken, Tunceli'deki ailesinin yanından, "seni okutmayacağız, evlendireceğiz," dedikleri için kaçar ve "sokak çocuğu" olarak yaşamaya başlar. Bir yandan çalışır, bir okur. Liseyi itirince memur olarak çalışmaya başlar. Şimdi, İzmir Büyük Şehir Belediyesinden emekli. Kadının anne-babası öldükten sonra, buradaki ev "boş durup yıpranmasın" düşüncesiyle ve kadının kardeşleri de burada olduğu için, halen oturdukları eve taşınırlar. Evlerinin de içinde olduğu 27 bin metrekarelik arazide, çiftçilik yapıyorlar (533).

Nitelikli işçilerden 2'si mesleki eğitim almıştır. Kendi hesabına çalışanların sayısı 6, özel firma ya da kişiler hesabına çalışanların sayısı da 10'dur. Bekleneceği gibi, her hangi bir sosyal güvencesi olmayanların sayısı, oldukça yüksektir. Herhangi bir güvencesi olmayan 19 kişi dışındaki, 6 kişi Emekli Sandığı; 13 kişi SSK'ya; 7 kişi Bağ-Kur'a bağlıdır. Sadece sağlık alanında geçerli olan Yeşil kart sahiplerinin sayısı ise, 5'tir.

3 Kişilik bir aile. Erkek, malulen emekli. Kadın, bekarken çalışmış, evlendikten sonra kocası çalışmasına izin vermemiştir. Kızı, bir süre kasiyerlik yapar ancak, "panik atak" nedeniyle işi bırakmak zorunda kalır. Şimdi 2-3 koyun, ekili bahçe, kümes hayvanları var; "kendi yağları ile kavrulmaya çalışıyorlar" (534).

8 kişilik bir aile. 32 yaşlarında kadın, erkek ve 16 ile 7 yaş arasında 6 çocuk. Çocukların hepsi de temel ilk öğretim okulunun çeşitli sınıflarına gidiyor. Ailede sadece erkek çalışıyor; Konak'ta bir otoparkta. Günlük geliri, 15- 20 milyon TL arasında değişiyor. Sigortası yok. Ailenin Yeşil Kartı var (536).

5 çocuklu, 7 kişilik bir aile. Erkek, 56 yaşında, Bağ-Kur'dan emekli. 5 oğlu da kendisi ile birlikte, tekstil işi yapıyorlar. Önceleri, Mimar Kemalettin Caddesinde toptan ve perakende satış yerleri ve başka bir yerde de fabrikası vardır. Ancak, iflas ettikten sonra, fabrikayı eski ortağına bırakmak zorunda kalır. Halen oturdukları evden başka, Hatay'da da bir dairesi var, ancak iflas nedeniyle satmaya çalışıyor (539).

Halen çalışan 17 kişiden 6'sının işyeri Gaziemir'de; 4'ünün Görece Ata Mahallesi'nde; 3'ünün Altındağ'da; 1'inin Konak'tadır; 3'ünün işyerleri ise, sürekli değişmektedir. Gelir düzeyine bakıldığında, aylık gelirleri, 250 ile 650 milyon arasında değişmektedir.

4 kişilik bir aile. Erkek, mobilyacılık, ambalajcılık gibi farklı işler ile uğraştıktan sonra, "ailevi nedenler ile" hayvancılığa başlar. Kadın, 5- 6 aydır Yatsan fabrikasında çalışmaya başlamıştır. Bu, aileye sağlık sigortasından faydalanma imkanı kazandırmıştır. Bir diğer gelir kaynağı da gübre; ayda, 2- 3 kamyon hayvan gübresi satıyorlar. Önceleri hayvancılıktan "iyi kazanmış", şimdilerde, su, yem ve veteriner masraflarının fazla olması nedeniyle hayvancılık gelirleri epey düşük. "Bir veteriner muayenesi için 50 milyon TL harcanıyor. Bir koyunun fiyatı, 200- 300 milyon TL arasında değişiyor. Bu yüzden, veteriner kontrolü yapıramıyoruz. Geçen sene 20 koyun kaybettik bu yüzden. Senede toplam gelir 5 milyar TL. Aslında hayvanlara iyi bakabilme şansımız olsa, bu kazanç, daha da artar... 100 anaç, bakımlı koyun olsa, durum daha iyi olur. İlk başladığımızda 30- 35 koyun vardı. Zamanla bu sayıyı artırdık. Şimdilerde çok zorluk çekiyoruz. Babam öldüğünde çok zorluk çektik. Birlikte defne işi yapıyorduk. Defne dallarını yakacak olarak kullanıyorduk" (535).

Kadın, erkek ve bir çocuktan oluşan 3 kişilik bir aile. Kadın, liseyi bitirdikten sonra memur olarak çalışmaya başlar. Halen bir vergi dairesinde çalışmaktadır. Erkek, 9 yaşındayken, Tunceli'deki ailesinin yanından, "seni okutmayacağız, evlendireceğiz," dedikleri için kaçar ve "sokak çocuğu" olarak yaşamaya başlar. Bir yandan çalışır, bir okur. Liseyi itirince memur olarak çalışmaya başlar. Şimdi, İzmir Büyük Şehir Belediyesinden emekli. Kadının anne-babası öldükten sonra, buradaki ev "boş durup yıpranmasın" düşüncesiyle ve kadının kardeşleri de burada olduğu için, halen oturdukları eve taşınırlar. Evlerinin de içinde olduğu 27 bin metrekarelik arazide, çiftçilik yapıyorlar (533).

Nitelikli işçilerden 2'si mesleki eğitim almıştır. Kendi hesabına çalışanların sayısı 6, özel firma ya da kişiler hesabına çalışanların sayısı da 10'dur. Bekleneceği gibi, her hangi bir sosyal güvencesi olmayanların sayısı, oldukça yüksektir. Herhangi bir güvencesi olmayan 19 kişi dışındaki, 6 kişi Emekli Sandığı; 13 kişi SSK'ya; 7 kişi Bağ-Kur'a bağlıdır. Sadece sağlık alanında geçerli olan Yeşil kart sahiplerinin sayısı ise, 5'tir.

3 Kişilik bir aile. Erkek, malulen emekli. Kadın, bekarken çalışmış, evlendikten sonra kocası çalışmasına izin vermemiştir. Kızı, bir süre kasiyerlik yapar ancak, "panik atak" nedeniyle işi bırakmak zorunda kalır. Şimdi 2-3 koyun, ekili bahçe, kümes hayvanları var; "kendi yağları ile kavrulmaya çalışıyorlar" (534).

8 kişilik bir aile. 32 yaşlarında kadın, erkek ve 16 ile 7 yaş arasında 6 çocuk. Çocukların hepsi de temel ilk öğretim okulunun çeşitli sınıflarına gidiyor. Ailede sadece erkek çalışıyor; Konak'ta bir otoparkta. Günlük geliri, 15- 20 milyon TL arasında değişiyor. Sigortası yok. Ailenin Yeşil Kartı var (536).

5 çocuklu, 7 kişilik bir aile. Erkek, 56 yaşında, Bağ-Kur'dan emekli. 5 oğlu da kendisi ile birlikte, tekstil işi yapıyorlar. Önceleri, Mimar Kemalettin Caddesinde toptan ve perakende satış yerleri ve başka bir yerde de fabrikası vardır. Ancak, iflas ettikten sonra, fabrikayı eski ortağına bırakmak zorunda kalır. Halen oturdukları evden başka, Hatay'da da bir dairesi var, ancak iflas nedeniyle satmaya çalışıyor (539).

Halen çalışan 17 kişiden 6'sının işyeri Gazimir'de; 4'ünün Görece Ata Mahallesi'nde; 3'ünün Altındağ'da; 1'inin Konak'tadır; 3'ünün işyerleri ise, sürekli değişmektedir. Gelir düzeyine bakıldığında, aylık gelirleri, 250 ile 650 milyon arasında değişmektedir.

4.3.2.4. Mekansal Oluşum: “Burada yaşamak çok güzel”

Gaziemir İlçesi'nin Sevgi Mahallesi gecekondularından bir vadi ile ayrılan, Görece'nin Ata Mahallesi gecekonduları, gerek Anakent içindeki gerekse de çevre belediyelerde incelediğimiz tüm diğer gecekondular bölgelerinden bütünüyle farklı bir yerleşimdir. 1970'lerin başında, İzmir içinden kimileri hafta sonunda avlanmak için buralara geldiğinde beğenmiştir ve bir bağ evi yapmıştır, kimisi gözlerden irak bir deposu olsun diye bir kulübe yapmıştır önce. Yapılan bu evler başlangıçta “geçici” olarak kullanılmıştır, zeytinler, bağlar dikilmiştir, bir kısmı eskiden “çöplük” olan bu alana. Sonra giderek sürekli yaşanan ev ve mahalle olmuştur buraları.

Ata Mahallesi gecekonduları hafif eğimli yamaçlarda, bütünüyle kırsal bir yerleşim görüntüsündedir ama evler birbirine çok yakın değildir. Büyüklükleri 1- 30 dönüm arasında değişen ve çitlerle çevrili araziler içinde, çoğu tek katlı aynı bahçe içinde kimi kez 1- 2 evden oluşan bir dokuya sahiptir. Toprak patikalarla birbirine bağlanan bu evler, Görece yerleşiminin dışındadır. 1999 yılında Görece belediye sınırları içine alınan bu bölgede yaklaşık 60 ev vardır. 2004 yılının Eylül ayında, bu bölgede 10 hanehalkı görüşmesi yapılmıştır.

Bu bölgedeki evler çoğunlukla 1970'li yıllarda yapılmıştır ve evleri yapanların % 70'i, İzmir'in içinden gelmişlerdir. İzmir'den önce yaşadıkları yer, kimi kez Mardin'dir (% 20), kimi kez Sivas'tır (% 10). Bu ailelerin İzmir'e geldikleri yıllar 1955 yılına dek gider. Görüşülen ailelerin yarısı, 1968 yılından önce İzmir'e gelmiştir, 1968-80 yılları arasında gelenlerin oranı ise % 25'dir. Diğerleri de (% 25) 1980 yılı ve sonrasında İzmir'e gelmişlerdir.

Bu bölgeye ilk evi yapan ailenin bugün 38 yaşında olan kızı, artık eşi ve çocuğuyla bu evde oturmaktadır.

Babası 1970'li yıllarda gazinolarda kaçak sigara satıyormuş, burayı “çöplükten” Sevgi Mahallesi'nden biri tavsiye etmiş. Buraya yerleştiklerinde etrafta kimse oturmuyormuş, buranın yolunu bile babası yapmış. İçinde iki kuyu, bir ev ve 30 zeytin ağacının bulunduğu, 27 dönüm arazi içinde çiftçilik yapmaya başlamışlar. Annesi ve babası vefat edince 4 sene önce kendileri buraya taşınmışlar. Mülkiyet sorunu olduğunu, 1994'ten önce Büyükşehir Belediyesi'nce 17 evin “yanlışlıkla” yıkıldığını anlatıyor. Burada oturmak istediklerini “bize kalsa başka hiç bir yere gitmek istemeyiz, bir iki gün İzmir'de kalınca sıkılıyoruz, burada kalıp toprakla uğraşmak istiyoruz” sözleriyle anlatıyor (533).

İlk gelenlerden aslen Vanlı olan ve 1965 yılında İzmir'e gelen, evlendikten sonra buraya yerleşen bir başka aile;

Bir arkadaşı bu mahallede oturuyormuş; hanımı ile beraber 30 sene önce burayı yapmışlar. "ilk gelenlerden biriyim" diyor kendi için. Arsaya para ödememi; yaklaşık bir buçuk dönüm çevirmiş. Bu arazinin hazine'ye ait olmadığını öğrenince pişman olmuşlar geldiklerine. "O zaman ağaç yoktu, taş çoktu, zaten yarısı çöplüktü" diyor. İlk geldiklerinde çok fazla zorluk yaşadıklarını, gaz lambasıyla aydınlandıklarını ve kuyudan su temin ettiklerini, işe gitmek için sabah dörtte kalkıp ana yola yürüyüp orada otobüs beklediğini anlatıyor. Arka tarafın orman olmasından dolayı yılan, domuz, kurt gibi hayvanların yola çıktığını, yağmur yağduğunda yolun çok fazla çamur olduğunu söylüyor. Burada yaşamaktan çok memnun olduğunu, bir apartmana girdiğinde içinden "bağurmak" geldiğini söylüyor (540).

Ata Mahallesi'ne zeytin dikmek için gelip burayı beğenip yerleşen bir başka aile;

Aslen Sivaslıymışlar, abisi İzmir'e askerliğini yapmaya geldikten bir ay sonra, 1962 yılında annesi ile İzmir'e taşınmışlar. Hatay Caddesinde oturuyorlarmış. Ata Mahallesine ise 1975 yılında zeytin dikmek için gelmişler. Burayı beğendikleri için bağ evi olarak kullanmak amacıyla, 1975 yılında Görece'li olan köy bekçisinden 6 bin T.L. ye arsayı satın almışlar ve ilk katı yapmışlar. Bu mahallenin ilk yerleşenlerden olduğunu söylüyor. Bahçeye birlikte 2400 m² lik arazileri var. Evi yaptıktan sonraki yıllarda, hafta sonları Hatay'daki evlerinden gidip gelmişler, bağ evi gibi kullanmışlar, geçen sene buraya tamamen yerleştiklerini anlatıyor (539).

Ata Mahallesi'ndeki gecekondu, büyük bahçeler içinde inşa edilmişlerdir. Görüşme yapılan ailelerin % 50'sinin kullanmakta olduğu arazi 1.000 m²- 2500 m² arasında, % 20'si 6.000 m²- 7.500 m², % 30'u ise 17.000- 27.000 m² arasındaki büyüklüğe sahiptir. % 80'i "yığma" olarak yapılmış olan yapılar, genellikle iyi durumdadır. Büyük araziler içinde inşa edilmiş olmalarına karşın, evler çok büyük değildir. % 40'ı 50 m² - 70 m² arasında, % 50'si ise 75 m²- 85 m² arasında büyüklüğe sahiptir. Evlerin % 30'unda su tesisatı, tümünde kanalizasyon sistemi yoktur. Elektrik ve telefon bağlantısı ise tüm evlerde vardır.

4.3.2.5. Mülkiyet Durumu: "Yarın ne olacağını bilmiyorum"

Ata Mahallesi gecekondualarında yaşayanlarla görüşmeye gittiğimizde, hemen tüm yapılara "yıkım" kararı gönderilmişti. Gerek Ata Mahallesi Muhtarı ile, gerekse de hanehalkı görüşmelerinde, yapıların üzerine inşa edilmiş olduğu arazinin mülkiyetine ilişkin olarak benzer olaylar aktarılmıştır. Dile getirdikleri süreç, evlerinin arazilerinin başlangıçta taşlık ve kısmen çöplük olması, daha sonra evlerinin bulunduğu bölgenin Orman Yasası'nın "2B" kapsamına alınması, gerisindeki alanın "orman alanı" olarak tespit edilmesi, ancak köyden iki kişinin bu orman sınırının da içine girerek yapı yapma

girişiminde bulunması, bunun üzerine dava açılması ve dava sonucunda da, evlerin bulunduğu bölgenin de yeniden “orman sınırı” içine alınmasıdır.

Görüşmeler sırasında bize verdikleri, 17.07.2000 tarihli bir “İnceleme Raporu” nda da benzer bir süreç aktarılmaktadır. Gaziemir Orman Bölge Şefi, Kadastro Koordinatörü ve Harita Mühendisi tarafından hazırlanmış olan bu rapora göre özetle;

- 14.08.1985 tarihinde, evlerin bulunduğu bölgede, 2896 sayılı yasa ile değişik 2/B Maddesi uygulama çalışmaları, 26 no’lu komisyon tarafından ilan edilmiştir.
- İzmir Orman İşletme Müdürlüğü, mahkeme nezdinde itirazda bulunmuştur,
- 02.02.1988 tarihinde, İzmir 3. Asliye Hukuk Mahkemesi kararı ile (evlerin bulunduğu bölgenin) X no’lu 2/B parselinin iptaline ve bu yerin orman sınırları içine alınmasına karar vermiştir. Bu karara yapılan itiraz da, 06.10.1998 tarihinde reddedilmiştir ve temyiz yolu kapalıdır.

Yukarıda özetlenen olaylar sonucunda bugün, Ata Mahallesi gecekonduları, 10 no’lu parsel sınırları ve orman sınırları içindedir. Bu sınırlar içinde yer alan yapıların, doğal olarak hiçbirinin tapusu yoktur.

Orman sınırı içinde yapıları olan 81 kişi, temmuz 2004’de, yıkım kararlarının durdurulması ve orman sınırının yeniden tespit edilmesi istemiyle dava açmışlardır. Kendi aralarında dayanışmayı sağlamak amacıyla “Ata Mahallesi Güzelleştirme Derneği” kurmuşlardır. Bu derneğin başkanının, kendi arsa edinme ve ev yapım süreci bugün yaşanmakta olanlara ilişkin anlattıkları özetle şöyle;

1975 yılında Görece’li olan köy bekçisinden 6 bin T.L. ye arsayı satın almışlar. Arsayı satın aldıkları yıllarda buraları, Görece’li köylülerin, kır bekçilerinin, orman’da çalışanların, hazinenin adamlarının sattığını söylüyor. Bu insanların burayı temizleyerek “terk şekline” soktuklarını, sonra da herkesin kafasına göre çit çevirip sattığını söylüyor. Onların arsayı aldıkları adam köy bekçisiymiş ve kardeşi de köy muhtarının eşiymiş. “al gülüm ver gülüm” diye özetliyor o zaman ki durumu (539).

Arsayı alıp evi yaptıktan sonraki süreci de tam bir “keşmekeş” olarak yorumluyor. Bu alanın eskiden orman arazisi iken temizlenip yapılaşmaya başladığı için Orman’dan , hazine’ye devredildiğini, 1983 yılında kadastronun geldiğini söylüyor. Orman sınırının buradan 600 m. ileriden geçtiğini, fakat daha sonra alanın 10. no’lu parselin içine girmesinden dolayı tekrar orman’a geçtiğini anlatıyor. Devletin yaptığı Göçmen Konutlarının da bu parseli girdiğini, ama onların tapusunun olduğunu söylüyor. “Şurada ki tüm insanlar devlete küskün” diyor. 1992 ye kadar ecri misil ödediğini söylüyor ve orman’da çalışanların iyi niyeti yüzünden yıkım yaşanmadığını düşünüyor. Burada yatırım yapmak yerine tapulu bir yere yapmadığına çok pişman olduğunu ve diken üstünde oturmanın onları çok üzdüğünü söylüyor. “Burası bir

daha orman'a çevrilemez, evleri yıkmak çözüm değil, biz gitsek başkası gelir. Geldiğimizde buralar bu kadar yeşil değildi, biz yaptık, gidersek buralarda yeşil de kalmaz" diyor (539).

Arsaya bedel ödeyerek edinmiş ve evini yapmış, Mardinli bir başka aile;

Kayınpederi, buradan diğer akrabaları ile birlikte arsa almış, tek odalı bir ev yapmış, evin geri kalanını 10 sene çalışarak kendileri yapmışlar. En büyük sorunlarının tapu alamamak olduğunu söylüyor. Tapu alıp almayacakları belli olmadığından da evi iyileştirmenin bir anlamı olmadığını söylüyor. Yıkım emrinin olduğunu, fakat yıkım gerçekleşmeyince, korkmaktan vazgeçtiklerini belirtiyor. Bir tek biz değiliz" diyor (538).

Hemen tümünün ev sahibi olduğu Ata Mahallesi gecekondu bölgesi yaşayanlarının % 66,7'si arsaya para vermemiş, kendisi çevirmiştir. % 40'ının imar affi başvurusu vardır. % 70'inin ise başka bir yerde bu evi dışında evi yoktur.

4.4. ASARLIK BELEDİYESİ

Asarlık yerleşimi, İzmir anakenti kuzey gelişme aksı üzerinde Koyundere Belediyesinin kuzeyi ve bitişiğinde yer almaktadır. İzmir-Çanakkale karayolunun doğusunda yer alan Asarlık yerleşiminin kuzeyinde ve yine bitişiğinde, Menemen kenti yer almaktadır. Bir başka ifadeyle, Asarlık, Menemen ve Koyundere arasında yer almaktadır.

Menemen kenti yerleşik alanından Asarlık Deresi ile ayrılan Asarlık yerleşimi, aslında Menemen'in devamı gibidir. Bu iki yerleşim, mekanda süreklilik gösterebilir de, fiziki yapılaşma açısından birbirinden tümüyle farklıdır. İlçe merkezi olan Menemen çoğunlukla imar planına uygun ve ruhsatlı yapılardan oluşmuşken, Asarlık yerleşimi 2000 yılı nüfus sayımına göre 18.000 kişilik nüfusuyla, tümüyle ruhsatsız yapılardan ve gecekonduculardan oluşmuştur.

Asarlık yerleşimi 1970'lere dek, nüfusu 500 kişinin altında olan bir köydür. Yerleşim, bugün "eski köy" adı verilen, Yeşilpınar Mahallesinde kurulmuştur. Bu köy, İzmir-Çanakkale karayolundan 2 km. daha doğuda, dere kenarında yer almaktadır. Anakent çevresindeki diğer köyler gibi ve çok da doğru bir tutumla, 1969 yılında İzmir Büyükşehir Bütünü Mücavir Alan Sınırları içine alınan köyün, 1970 yılı nüfusu 439 kişidir. İzmir Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu tarafından 1972 yılında ilk kez hazırlanmış olan, Kent Bütünü Nazım Planında, Asarlık Köyü ve çevresi tümüyle sanayi gelişimine ayrılmıştır. 1978 yılında bu Nazım Planda revizyon yapılmıştır. Revizyon planda yapılan önemli değişikliklerden birisi de, Asarlık Köyünün artık sanayi gelişim alanı değil, konut

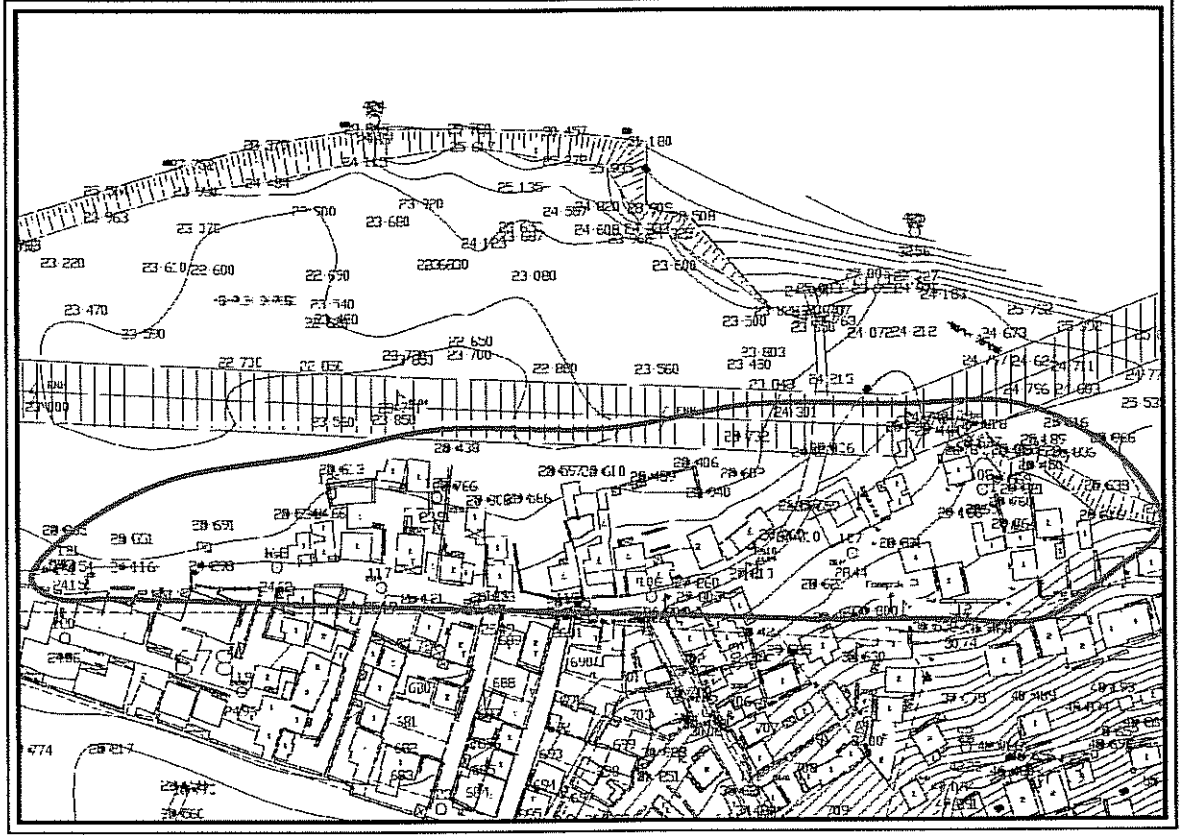
gelişim alanı olarak planlanmış olmasıdır. Köy hakkında bu plan kararları üretilirken, 1975 yılı nüfusu hala çok azdır ve 655 kişidir (Özdemir, 1993).

Nüfusu henüz çok az olmasına karşın, 1970'li yıllarda, Asarlık'ta arsa piyasası hareketlenmeye başlamıştır. 1973 ve 1974 yıllarında, İzmir-Çanakkale Karayoluna yakın konumda olan 9 parselin ifrazı sonucu 215 adet yeni parsel oluşmuştur. Tek bir mülk sahibine ait olan ve büyüklüğü yaklaşık olan 65 ha. olan bir parselin bölünmesiyle elde edilen bu 215 parsel üzerinde 1972-88 yılları arasında 1.482 satış işlemi gerçekleşmiştir (Özdemir, 1993).

Asarlık'ta bir yandan başlayan arazi ifrazları/bölünmeleri sonucu oluşan parseller müstakil tapulu olarak satışa konu olurken, bir yandan da bu parsellerin bir bölümü hisseli olarak satılmaya başlamıştır, ve Asarlık, ağırlıklı olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden göç almaya başlamıştır. 1980 yılı nüfusu 2.264 kişiye ulaşan yerleşimde, beş yıl sonra nüfus ikiye katlanarak 1985'de 4.057 kişi olmuştur. Özellikle 1985'ten sonra, 3194 sayılı İmar Yasa'sının yürürlüğe girmesi ve "hisseli" satışların yasaklanmasından sonra, Asarlıkta "senetli arazi satışları" da görülmeye başlamıştır. İzmir Belediyesi Mücavir Alan sınırları içinde bir "köy" statüsünde olan yerleşimde, müstakil tapulu, hisse tapulu, senetle satın alınmış araziler üzerinde "ruhsatsız" yapılaşma, yoğun bir biçimde başlamıştır.

Senetle yapılan satışlarda, alıcı ve satıcı, şahitlerinde katılımıyla bir "sözleşme" imzalamaktadır. Gerek senetli satışların, gerekse de hisseli satışların dayanağı olan özel parselasyon planına dayanan, "özel parselasyon çapları" hazırlanmıştır. Asarlık'taki bu arsa satış süreci, Menderes ve Sarnıç'taki süreçlerle benzerlik göstermektedir.

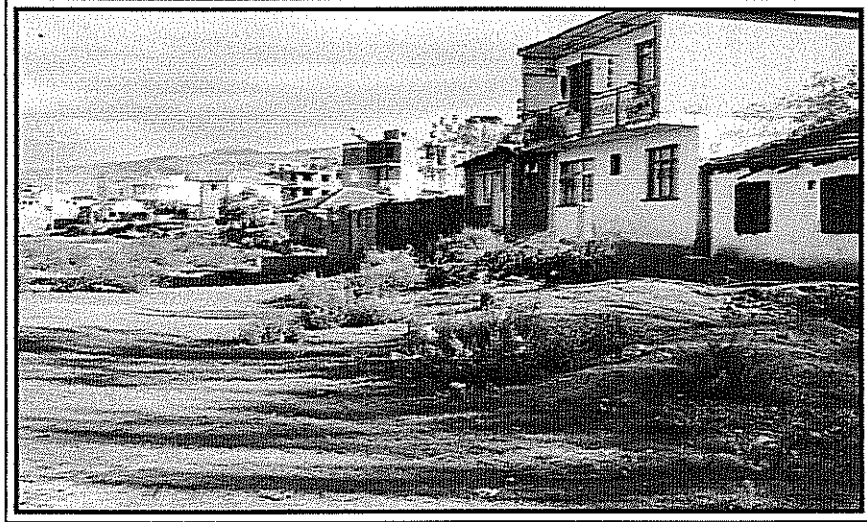
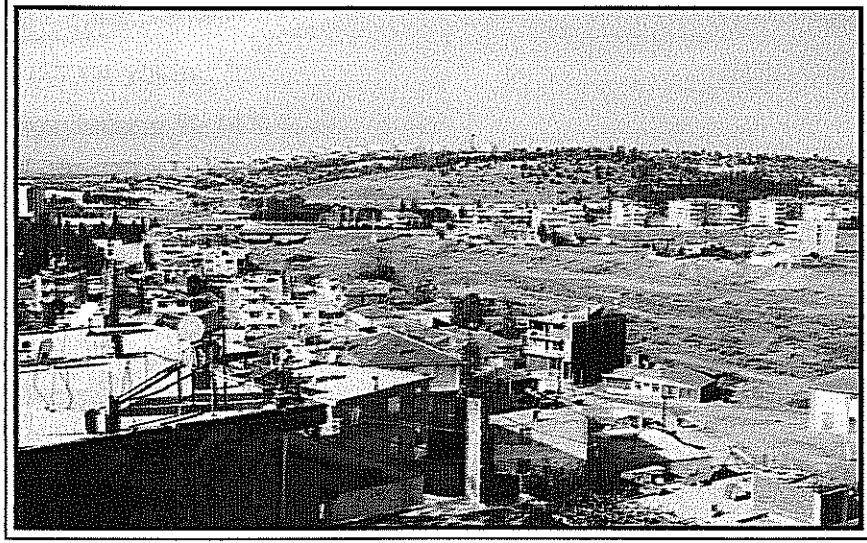
Hisseli olarak, müstakil olarak veya senetle satışı yapılan araziler, özel mülk arazileridir. 1980'li yıllarda, kısa sürede, çoğunlukla aile üyeleri tarafından 1-2 odalı olarak inşa edilen ve çoğunlukla tek katlı olan yapıların (Özdemir, 1993), bugün büyük bölümü 3-4 katlı yapılara dönüşmüştür.

Harita 4.4.1 Asarlık Gecekondularının halihazır haritası

Özel mülk arazilerinin üzerine inşa edilen bu yapıların yanı sıra, onların yakınında, Asarlık Deresi'nin yatağında, (Hazine arazisi) gecekondu da yapılmaya başlamıştır. Dere yatağındaki bu gecekonduların 55'i, 1985 yılında yaşanmış olan selde yıkılmıştır. Can kaybının olmadığı bu olaydan sonra, dere yatağında kısmen iyileştirmeler yapılmıştır. Bugün yine bu bölgede sayıları çok olmasa da 35- 40 gecekondu bulunmaktadır.

Asarlık'ta 1980'li yıllarda özetlenen değişim yaşanmakta iken, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nce 1987 yılında, tüm kuzey gelişme aksını kapsayan, ilk 1/5000 ölçekli nazım imar planı üretilmiştir. Bu plana uygun olarak, 1988 yılında, Asarlık'ta ilk kez 1/1000 ölçekli uygulama imar planı üretilmiştir. Ancak bu plan, "mevzii" bir plandır ve Asarlık'ın yerleşik alanını değil, özel mülkiyetteki boş alanları kapsamaktadır (Özdemir, 1993).

Fotoğraf 4.4.1-2 Asarlık'ta dere yatağının iki kesiminde yer alan gecekondu

1990 yılında nüfusu 8.700 kişiye ulaşan yerleşimde, 1994 yılında belediye örgütü kurulmuş ve İzmir Belediyesi Mücavir Alan sınırları dışına çıkmıştır. Belediyesi'nce başlatılan planlama çalışmaları sırasında yapılan analizlere göre, Asarlık'ta 1996 yılı nüfusu 17.000 kişiye ulaşmıştır. Yaşayanların % 59'u işçi statüsündedir ve bunların % 50'si geçici işlerde çalışmaktadır. Çalışanlar Menemen, İzmir, Aliğa ve Foça gibi yerleşmelere çalışmaya gitmektedirler. Yine bu analizlerde, Asarlık yerleşiminin genellikle 1-2 katlı konutlardan oluştuğu ve bu yapıların, kötü kalitede inşa edildiği belirtilmektedir. 1996 yılında, yerleşimde düzenlenmiş bir "yeşil alan" bulunmamaktadır. 2 ilkokul, 1 lise, 2 sağlık ocağı ise, Asarlık'ın 1996 yılı sosyal altyapı tesislerini oluşturmaktadır. Planlama analiz çalışmalarında yapılmış olan anket çalışmalarına göre, Asarlık'ta yaşayanların %

81'i ev sahibidir. Ev sahiplerinin % 70'inin hisse tapusu, % 19'unun müstakil tapusu vardır ve % 5'inin ise tapusu yoktur. Ev sahiplerinin % 57'si, evlerini kendileri yapmıştır. 1996 yılı itibariyle, yaşayanların % 14'ü 8- 10 yıldır, % 17'si 5- 7 yıldır, % 21'i 3- 4 yıldır, % 21'i ise 1- 2 yıldır Asarlık'ta yaşamaktadır (Özde Planlama & Ege Plan, 1997).

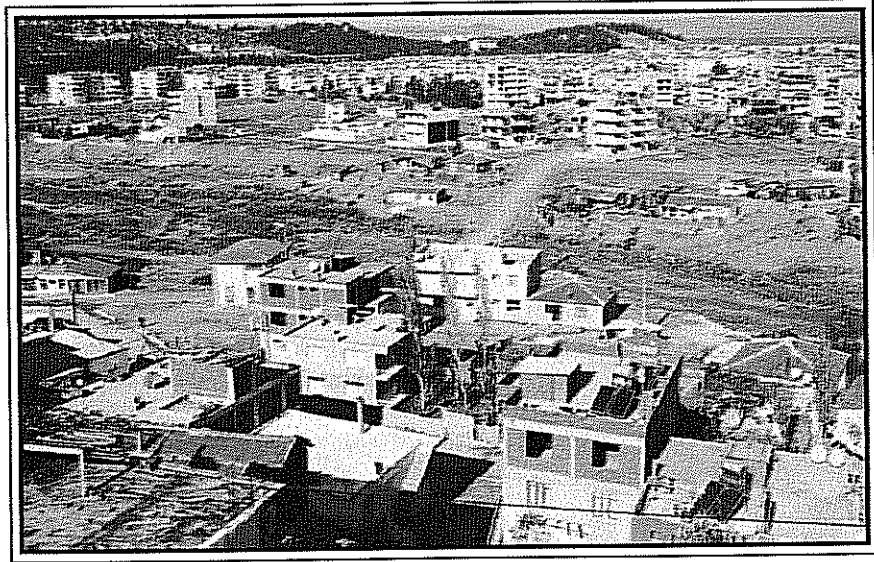
Fotoğraf 4.4.3 Asarlık'ta onarım görmüş olan gecekondular

2004 yılını Asarlık yerleşiminde artık yollar büyük ölçüde yapılmıştır, yeni bir "belediye binası" vardır. Mevcut dokuyu koruyan ve mülkiyet karmaşasını, 18. madde uygulaması ile çözmeye başlamış olan bir ıslah imar planı niteliğinde bir planı vardır. 21.06.2004 tarihinde Asarlık Belediyesi yetkilileriyle yaptığımız görüşmede, özellikle 1992- 96 yılları arasında Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinden, terör nedeniyle çok yoğun göç olduğunu, 2000 yılı nüfusunun resmi olarak 18.000 kişi olarak gözükmemesine rağmen, yerleşimde bugün yaklaşık 30.000 kişi olduğunu, nüfus sayımında, yerleşme dışında çalışanların sayılamadığını öğreniyoruz. Köye dönüş projesi kapsamında 25-30 hanenin memleketlerine geri döndüğünü söyleyen belediye yetkililerine karşın, 25.11.2004 tarihinde, Erzurumlular Kırathanesi'nde yaptığımız görüşmede 120 hanenin geri dönüş yaptığını söylüyorlar. Bu görüşmede, özellikle Tunceli, Mardin ve Diyarbakır'dan, boşaltılan köylerden gelenlerin geri döndüğü, valiliğin geri dönenlere 4 milyar TL. para verdiğini ve tarlası olanlara kredi desteği sağladığını belirtiyorlar.

Islah imar planı niteliğindeki plana dayanarak yapılmış ve yapılmakta olan yeni mülkiyet düzenlemelerinde, Asarlık'ta yapılan uygulamanın, Karşıyaka Onur

Mahallesi'ndeki uygulamadan farklı olduğunu, yine Belediye yetkililerinden öğreniyoruz. Hisseli, senetli satışlar nedeniyle, yapılan imar uygulamalarında, tapunun doğal olarak önce "ilk arsa sahibi" adına çıktığını, ancak bu tapunun, elinde "senet" olan kişiye aktarılması sırasında, ilk arsa sahibine yeniden para ödenmediğini, Belediyenin bu devir sırasında, bir anlamda "hakem" rolünü üstlendiğini, senet sahibinin yalnızca tapu devir masraflarını üstlendiğini öğreniyoruz. Yetkililerce dile getirilen bir diğer konu ise, artık hisseli-senetli satışların devam etmediğidir. Dere yatağında bulunan gecekonduların 23 tanesi için ise, 2000 yılından bu yana, hazırlanmış tutanaklarla yıkım kararı verilmiştir (21.06.2004 tarihinde, Asarlık Belediyesi yetkilileri ile yapılan görüşme).

Bir bölümü hakkında yıkım kararı verilmiş olan Asarlık gecekonduları, büyük ölçüde dere yatağındadır. Yaklaşık olarak 35 gecekondunun olduğu bu bölgede, 2004 yılının Kasım ayında 6 görüşme yapılmıştır.

Fotoğraf: Asarlık'ta dere yatağı çevresindeki konutlar

4.4.1. Demografik Özellikler

Asarlık'ta görüşülen 6 haneden 3'ü Muş Bulanık'tan; biri, Muş, Malazgirt'ten; biri Batman'dan; biri de, Erzurum'dan göç etmiştir. Muş, Bulanık'ın Yoncalı köyünden göç eden ailede, erkek 30 yıl önce, kadın da, 26 yıl önce İzmir'e göç etmiş; halen oturdukları eve, 21 yıl önce yerleşmişlerdir. Bu ailenin reisi, "Kürt- Türk çatışması" ve kan davası nedeniyle göç etmek zorunda kalmıştır.

“Beladan çıktık geldik. Artık köye de gidemiyoruz. Oğlum bilmez oraları...” Manisa’dan bir akrabası, “Bulanık’a döndüğünde, arazilerini Kürtler’in işgal ettiğini” görür. “Kavga çıktı, yaralanmalar oldu. Kan davasından korkup, geri dönemedi.” Bu eve, 21 yıl önce yerleşirler (509).

Muş, Bulanık’tan göç eden bir diğer hanede görüşülen kadın, önce, 1993’te ailesi ile birlikte Bursa’ya göç etmiş, 1998’de evlenip İzmir’e gelmiştir. Ailesinin Bursa’yı tercih etmesinde, amcasının orada olması belirleyici olmuştur. Batman’ın Bahçeli köyünden göç eden hane ise, ikisi erkek, biri kadın üç kardeşten oluşmakta. İki yıl önce, “*tütünde kota çıkınca geçinemeyip,*” İzmir’e göç etmişlerdir. Büyük kız kardeşleri burada oturduğu için bu mahalleye yerleşmişlerdir (511). Erzurum’dan göç eden hanede ise, erkek, 1977 yılında, kan davası nedeniyle memleketinden göç etmiştir. Yine, burada akrabaları olduğu için Asarlık’a yerleşmiştir. Aynı hanedeki kadın ise, 1980 yılında, İzmir’e göç etmesiyle ilgili, “*herkes İzmir’e geliyordu, biz de geldik,*” diyor. Dayısı burada olduğu için de, abisi, yengesi ve ablası ile birlikte Asarlık’a yerleşmiştir (512). Muş, Malazgirt’in Aktuza köyünden olan hanede de, kadın, “1982’de evlenip gelmiş”tir. Eşi ise, ailesi ile birlikte, 1972’de, “*iş bulup çalışmak için*” göç etmiştir. Muş Bulanık’lı olan hanede görüşülen kadının ve erkeğin aileleri, kendileri “*çok küçükken,*” önce Konya’ya, 1996’da da İzmir’e göç etmişlerdir. Kadının anlatımıyla, ailenin göç hikayesi şöyledir:

Çok küçükken, Konya’ya yerleşmişler. Erkek de Muş Bulanık doğumlu, aynı şekilde, küçük yaşta ailesiyle birlikte Konya’ya göç etmiş. Konya’nın merkez köylerine yerleşen her iki ailenin de durumu oldukça iyidir. Çiftçilik ve hayvancılık ile geçinirler. Erkeğin abisinin 7’si erkek, 4’ü kız, 11 çocuğu vardır. Köyde bu çocuklar yüzünden çıkan bir kavgada erkeği, çocukların babası zanneden 6- 7 kişi saldırıp döverler. Erkek, bu olayın üstüne, abisinin en büyük oğullarından birine silah verip, saldırınlardan birini öldürmesini ister. Ağabeyi kabul etmeyince, küser, aile büyüklerine danışmadan, haber vermeden kendilerine ait evi, tarlayı, hayvanları, ne var ne yok hepsini satar, tapuları devreder. Yıl, 1996’dır. Erkek, aynı yıl, Menemen Yeni Mahalle’deki (derenin karşısı) amcasının yanına gelir. Bir kaç ay amcasının evinde kalır. Şemikler’de inşaat işlerinde çalışır. Daha sonra, amcasının yardımıyla Asarlık’ta kiralık bir ev bulur. Kadın ve çocuklar da Konya’dan göç ederler ve Asarlık’ta kiralanan eve yerleşirler. Bir kaç ay sonra da halen oturdukları evi satın alıp, bu eve yerleşirler (514).

4.4.2. Aile, Akrabalık İlişkileri

Görüşülen hanelerden 4’ü doğrudan İzmir’e, biri önce Bursa’ya, biri de, önce Cumaovası’na göç etmiştir. Hepsinin de bazı akrabalarının burada önceden yerleşmiş olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, halen oturlan evlerin etrafında yerleşenler, akraba ya da aynı köylüdür.

Bütün aile, Asarlık, Menemen ve Manisa'da. Buradaki gecekondulu alanının bir kısmı, aynı aileden kişilerce parsellenmiş. Etrafta oturanların hepsi akraba. Bu evin bulunduğu arsayı aileye akrabası gösterir. Birinci derece akrabalar arasında, buraya ilk yerleşen, görüşme yapılan kadındır. İzmir'e, 1976'da göç eder. Annesi, 1976'da, onun arkasından da kız kardeşleri göç eder. Bu mahalleye geldiklerinde, akrabaları burada yaşamaktadır (509).

Görüşülen haneler, 3- 6 kişilik ailelerdir. Kendilerinin bir çocuğu ile birlikte, erkeğin ölen kardeşinin iki çocuğuna bakan karı-koca, rastlanan tek geniş ailedir. Ancak, diğer gecekondulu mahallerinde olduğu gibi, aynı binanın iki ayrı katında yaşayan erkek yanlı ailelerin mutfak ve harcamalarının ortak olduğu da gözlenmiştir:

Dört kişilik bir aile. 2 kız çocuk, kadın ve erkek. Kadın 23, erkek 27 yaşında. Çocuklar, 5 ve 3 yaşlarında. Alt katta erkeğin anne-babası ve kız kardeşi yaşıyor. Evlendikten sonra bir süre erkeğin ailesi ile yaşarlar. Bir kaç yıl sonra, bu evi yaptırıp buraya taşınırlar. Kadın ile erkek uzaktan akraba. Erkek, Aliğa'da dericilik işinde çalışırken sendikaya üye olduğu için, 1.5- 2 yıl önce işten çıkarılır. Bir süre işsiz kalır. 4- 5 ay önce, Aliğa'da bir demir- çelik fabrikasında iş bulur. Erkeğin işsiz olduğu sürede, babasının emekli maaşı ile geçinmeye çalışırlar (510).

Halen evli çiftler, yine akraba ya da yakın köylüdür. Hepsinin de resmi nikahı vardır. Ancak, evlenirken kadının yaşı küçük olduğu ya da nüfus cüzdanı olmadığı için resmi nikah, sonradan yapılmıştır. Görüşülen hanelerden sadece birinde, başlık parası olduğu ifade edilmiştir. Burada da, kendileri başlık parası ile evlenmemiştir; ancak, "*şimdilerde, memlekette süt parası alıyorlarmış*" (512). Kendileri görücü usulü ile evlenmiş kadınlar, çocuklarının evlenmesi konusundaki düşüncelerini, "*Kimi isterse evlensin, ben vermezsem kaçsın.*" (514). "*Mühim olan insan olsun, ister Avrupalı, ister Asyalı*" (512). "*Allah bilir, nasip. Kendi seçsin evlensin*" (513). "*Karışmıyorum. Oğlum İngiliz bir kızla evlenip hayatımı kurtaracak.*" (509) şeklinde ifade etmişlerdir.

4.4.3. Eğitim

Eğitim durumuna bakıldığında, okul çağını geçmiş olan 18 kişi arasında 5'inin okuma yazması yoktur. Ve, okuma yazması olmayanların sadece biri erkek, diğerleri kadındır. Görüşülen hanelerdeki toplan 26 kişi arasında, henüz okul çağında olmayan iki, ve temel ilk öğretim okuluna giden iki çocuk vardır. Bunların dışında kalanların, 3'ü lise öğrencisi, 6'sı ilk okulu terk, sadece okuma yazma bilmekte; 7'si de ilk okul mezunudur. Okuma yazma bilmeyen genç kadınlardan ikisinin okula gitmeme nedeni, "töre"dir: "*Kız kardeşlerimi babam okula göndermedi. Biz de [erkek kardeşler olarak] "Bu bir töre, bir şey diyemeyiz' diyerek, babama itiraz etmedik*" (511). Ancak, görüşülen hanelerde, halen okul çağında olsun ya da olmasın, kız çocuklarının okumasına karşı çıkıldığı

gözlenmemiştir: “Bizim gibi rezil olmasın, sonuna dek okutacağım... İş sahibi olana dek okutacağım. Yazık olmasın bizim gibi” (514). Ayrıca, okul çağında olup okula gitmeyen çocuğa rastlanmamıştır.

Elbette, hemen yukarıdaki, “yazık olmasın, bizim gibi” ve “bizim gibi rezil olmasın” ifadeleri, özellikle istihdam ve gelir durumunu işaret eder.

4.4.4. İşgücünün Yapısı

Görüşülen hanelerden işçi olarak çalışan 17 kişinin, sadece ikisi sürekli nitelikli işçi statüsünde; diğerleri, geçici ya da mevsimlik işçidir. SSK'ya bağlı güvencesi olanların sayısı ise, 9'dur: “Sigorta yok, sadece madende yatırmışlar. Çiftliklerde yatırmamışlar. Bir sene Manisa'da yatırılmış. Toplam 4 senelik sigorta yatmış” (509). Bekleneceği gibi, geçici işçiler arasında, sık iş değiştirmenin yanında, farklı sektörlerde çalışmış olanlara, oldukça sık rastlanır:

... çok geçmeden erkek geliyor ve biraz sitemkar, daha önce nerede olduğumuzu, yıllardır sıkıntı yaşadıklarımızı belirtip, “iş işten geçmeden gelip görmeniz, derdimizi sormanız gerekirdi,” diyor. 1977'de kan davası nedeniyle, Erzurum'dan göç ederler. Erkek kardeşi ve onun ailesiyle birlikte, dayısının yaşadığı Asarlık'a gelip yerleşirler. “İlk geldiğimizde iş çoktu. Doğu'dan gelen insan azdı, işçi ihtiyacı çoktu”. 18 yaşında, Menemen'deki bir çır çır fabrikasında işçi olarak çalışmaya başlar. Sonra bir süre kahvehanede çalışır. Arkasından, 4 yıl kadar, deri fabrikasında. Burada çalışırken, fabrikadaki koşullar nedeniyle sağlığı bozulur. Sağlık raporu alır ve işten çıkarılır. İşsizlik sigortası yaptırdığı için, fabrikadan ayrıldığında 201 milyon TL işsizlik maaşı almaya başlar. Yakın zamanda inşaat işçisi olarak asgari ücretle çalışmaya başlayınca, çalıştığını kuruma bildirir ve işsizlik maaşı kesilir. “Bildirmeyince cezası büyük oluyormuş” (512).

Erkek, 30, kadın 26 yıl önce İzmir'e göç eder. Erkek, ilk geldiği zamanlar, İzmir- Cumaovası, Değirmendere'de çiftlikte çalışır. Kadın geldikten 6 ay sonra, Manisa'da başka bir çiftlikte çalışmaya başlarlar. Eşi, daha sonra Gümüşdüz'de bir madende iş bulur. “parlak maden çıkarıyorlardı.” Maden kapanınca eşi, Eski Foça'da bir inek besi çiftliğinde iş bulur, oraya taşınırlar. Foça'da 3 ay çalıştıktan sonra da buraya gelirler. Kadın'a madende kendisinin çalışıp çalışmadığını sorduğumuzda, “bizim adamlar koymuyor kadınları çalışmaya,” diyor (509).

Geçici işlerde çalışan erkeklerin hemen hepsi, inşaat işçisidir. Erkekler, iş bulmak için kahvehaneye gidip sorarlar. İnşaat müteahhitleri de kahvehaneye gelip işçi ararlar. Geçici işlerde çalışan kadınlar ise, tarım işçisidir. Tarım işlerini kadınlar, mahalleye gelip işçi toplayan “dayıbaşı” aracılığı ile bulur. Bekleneceği gibi, tarım işlerinde, çocuklar da çalışır:

Erkek, İzmir'e geldiğinde, uzun süre inşaat işlerinde çalışır. 1990'da “gözüne kireç kaçtığı için” sağlık sorunu olur ve o işi bırakmak zorunda kalır. 4 yıl kadar işsiz kalır. O dönem çok

sıkıntı yaşarlar. 10 yıldır, Menemen’de bir parke fabrikasında sürekli işçi olarak çalışıyor. Sigortalı ve 400 milyon aylık alıyor. Kadın, mevsimlik işçi olarak, ıspanak, mandalina, bakla bahçelerinde çalışıyor. “Dayıbaşı var, o bize bir gün önce haber veriyor, saatini söylüyor. Biz de o saatte kapısında toplanıyoruz, servisle götürüyor, gideceğimiz yere. Günlük 8 milyon kazanırsak, 1 milyonunu dayıbaşı keser. Allah ondan razı olsun”. Biri 17, diğeri 18 yaşında iki oğlu var. Küçük olan, Foça’da amcasının pastanesinde çalışıyor, 6 aydır bir kez gelebilmiş. Büyük, çıraklık eğitimi alıyor ve Çiğli Sanayi’de staj yapıyor. Staj yaptığı yerden, ayda 100 milyon kazanıyor (513).

Bir inşaata yardım eder, 10 milyon alır. Tavuk yüklemeye gider. İş oldu mu çalışır. Sanat öğreneceği bir yere güvenemeyiz; döverler, bir şey olur. Kaportacı filan almıyorlar işe. Menemen’de bahçelere gidiyorlar. Dayıbaşı götürüyor, yevmiye 10 milyon TL. 1 milyonunu dayıbaşına veriyoruz. Her zaman gidenler oluyor, ama ben yazın gidiyorum, domates toplama, çapa. Dayıbaşı 5- 6 tane var. Mahalle mahalle, günde 100 milyon TL kazandıkları oluyor. Mahallede kazlar hep gidiyor. Bir hafta çalışıyorsun, dayıbaşı parayı haftalık veriyor. Şimdi balık fabrikasına götürüyorlar. Yevmiyeden 1 milyon dayıbaşı, 1 milyon, balıkları getiren alıyor, 8 milyon kazanıyorlar. Her taraf balık kokuyor, zor iş. Sıcakta sen çalış, onlar oturdukları yerden kazanıyorlar (509).

Ancak belirtilmelidir ki, inşaatlarda çalışan “geçici işçi”ler, bazen “iki senedir” iş bulamaz. Bu, kira gideri olan ve sürekli çalışmanı olmayan bir hane için, oldukça zorlu bir yaşam demektir:

Evde üç kişi yaşıyor. 30 ve 24 yaşlarında iki erkek ve 20 yaşında kız kardeş. Batman-Beşire’nin Bahçeli köyünden göç etmişler. Anne baba Batman’da; yakında buraya taşınacaklar. 2 senedir İzmir’de iş bulamıyor. “Bu eve 20 gün önce taşındık. Anne baba da gelecek diye daha büyük eve çıktık. 1-2 hafta içinde gelecekler”. Kız kardeşi tarlalarda; erkek kardeşi inşaat işçisi, Çiğli’de çalışıyor. Batman’da yarıcılık yaparak tütün ekip geçinirlerken, “kota çıkınca” geçinemez olurlar. Burada ise, “faturalar, kira, geçim zor. Kira 70 milyon. Kız kardeşim 9 milyon yevmiye ile bahçelere gidiyor. Erkek kardeşim de ara sıra boş kalıyor. 3- 4 aydır çalışıyor, asgari ücret alıyor. İş bitince çıkarılacak. Kışın pek iş yok; hiç bir gelir yok. SSK, çalıştıkça işliyor, ama her zaman iş bulunmuyor. 260 milyon aylıkla çalıştım, iş bitince çıktım. İş arayacağım ama herkes akrabasını tutuyor. Meclisin yerinde olsam, bütün insanları maaşa bağlarım. 600 gün bir yerde çalışsa işsizlik tazminatı alabiliyorlar. Oysa kimse o kadar çalıştırmıyor. Çalışmak için İzmir’e geldik. Batman’da bir amcam var. Abim köyde çiftçilik yapıyor, gelmek istemiyor... her zaman zor günlerimiz oldu. Üçümüz çalışsak, en fazla, 600- 700 milyon ancak toplarız. Yakında yağmur yağar, kız kardeşim işsiz kalır. Diğeri de çıkar işten” (511).

Diğer gecekondularında olduğu gibi, Asarlık’ta da gelir düzeyi oldukça düşüktür. 6 hanenin hane büyüklüğü ve gelir düzeylerine bakıldığında, 4- 5 kişilik ailede birer çalışan vardır ve asgari ücret almaktadırlar. Üç kardeşin yaşadığı bir hanede (hemen yukarıdaki örnekte görülen 511 no’lu görüşmeye bkz.) inşaat işçisi erkeğin geliri ayda 320 milyon, tarım işlerinde çalışan kadının geliri de günde 9 milyon TL’dir. 4 kişilik bir diğeri hanede, 10 yıldır aynı iş yerinde çalışan erkeğin geliri ayda 400 milyon TL’, çıraklık eğitimi stajı yapan oğlununki de, 100 milyon TL’dir. 5 kişilik bir diğeri ailenin aylık geliri ise, öğrenilememiştir.

4.4.5. Mekansal Gelişim ve Mülkiyet Durumu: “o zamanlar çalışmamız yoktu çocuklar küçüktü, paramız yoktu, buraya 1-2 oda yapıp oturduk”

Asarlık Deresinin yatağı, oldukça geniştir. Bu dere yatağının hem Asarlık, hem de Menemen tarafında, çoğunlukla tek katlı yığma yapılardan oluşan gecekondular yer almaktadır. 1985 yılında yaşanmış olan selde 55 evin yıkılmış olduğu, hanehalkı görüşmelerinde dile getirilmiştir. Bu bilgi, selden önce, dere yatağında daha çok gecekondular olduğuna işaret etmektedir.

Dere yatağının güney kıyısı kısmen doldurulmuştur, gecekonduların bir bölümü bu zemin üzerinde, bir bölümü de daha yüksekte, yamaçtadır. Parke taş kaplı bir sokaktan cephe alan gecekonduların üçü 2 katlı, ikisi 3 katlı, diğerleri ise tek katlıdır. Görüşülen ailelerin oturduğu evlerin yarısı 1975- 80 yılları arasında, birisi 1985 yılında inşa edilmiştir. Diğer iki aileden birisi kiracıdır, birisi ise evini 1996 yılında satın almıştır. Görüşülen ailelerin 4’ü Muş’lu, birisi Batman, birisi de Erzurumludur.

1978 yılında Muş-Bulanık-Yoncalı Köyünden, İzmir- Cumaovası’na, 1983 yılında da Asarlık’a gelen bir aile;

Arsayı 30 sene önce buraya gelen teyzesinin oğlu çevirmiş, aile de 1979 da 1 oda, 1 salon ev yapmış. “Evi eşyayı koyduk, çiftliklere çalışmaya gittik, çok gezdik, 1985’te burayı sel vurdu” diyor. 1983’te bu evde yaşamaya başlamışlar, kocası inşaat işleri yapmaya başlamış, selde ev yıkılmış, “oğlan da büyüdü çalıştı, bir sene karşı evde kirada kaldık, bu evi yaptık” diyor. 1996 da bir bayan gelmiş, işgal parası istemiş, Milli Emlak tarafından yıllık 46 milyon T.L. kira isteniyormuş. Selde 55 ev yıkılmış, belediye olduktan sonra, önlem alınmış, sel engellenmiş (509).

Dere yatağı sınırları içinde kalması ve kamu arazisi olması nedeniyle, buradaki yapıların hiçbirinin tapusu yoktur.

1979 yılında Muş-Bulanık’tan göçen aile, iki katlı bir evde oturuyorlar, alt katta kayınvalide, eşi ve kızı, üst katta ise oğul, gelin ve çocukları;

Kayınvalide evi 1979’da yapmış. Karşı tarafta arsalar 50-60 bin T.L. imiş. Kayınvalide, “o zamanlar çalışmamız yoktu, çocuklar küçüktü, paramız yoktu, buraya 1-2 oda yapıp oturduk. Geldik burada çocukları okutamadık, adamlar işsiz, ben pamuğa giderdim” diyor. Küçük oğul 9 yaşında simit satmış, az az biriktirerek yaptık” diyor. Üst katın yapımı 6-7 sene sürmüş. “Mahallenin en büyük sorunu tapu, başka sıkıntı yok. Bu zamandan sonra evde alamayız. Buraya döküldük, sabahlara kadar çalışıyorduk, tapumuz inşallah ihaleye girmez, başkasına vermesinler. Bu kadar milleti dışarıya koymak devlete yakışmaz” (510).

Görüşülen tüm evlerde su, elektrik ve kanalizasyon tesisatı vardır.

1977 yılında Erzurum'dan kan davası nedeniyle, dayılarının yaşadığı Asarlık'a gelen aile;

Dayılarının da yardımıyla, önce yol kenarında ki evi yapıp yerleşmişler. Hemen arkasındaki evi de erkek kardeşine yapmışlar. En arkadaki üçüncü yapı ise 1996 yılında, ahır olarak yapılmış. Aile, parça parça onarım yaparak, geçen yıl buraya yerleşmiş. Öndeki ev ise kiraya verilmiş. Buraya geçme gerekçeleri ise, çocuklarla birlikte o eve sığmamaları. 1985'te bir sel felaketi yaşandığını onlar da anlatıyor. Yağmur sularının taşıdığı çalılar köprü'nün ağzını kapayınca sular yükselmiş. "Afet Allah'tan gelen bir şey, Karşıyaka'da da oldu, Çiğli'de de oldu, afet her yerde olur" diyor ve şikayeti olmadığını ifade ediyor. Oturdıkları evde son derece memnundur. Evin dış görünümü orta halli, temiz. İçinin fiziksel koşulları daha iyi (512).

Yukarıdaki aileler, arsaya para vermemişlerdir. Ama arsaya "temel dahil" para veren bir aile, oturduğu yapıyı satın alan bir başka aile ile de görüşülmüştür.

Eşi, ailesiyle birlikte 1975 yılında çalışmak için Muş-Malazgirt'ten gelmişler. Evlendiklerinde iki yıl kayınvalidesiyle oturmuşlar, daha sonra aynı mahallede 4 yıl kirada oturmuşlar. Arsayı, 1985-86 yılında, memleketlilerinden 500 bin T.L. ye almışlar. Aldıklarında evin temeli varmış. Beyinin amcasından 100 bin T.L. borç alarak duvarlarını örmüşler, içini tamamlamışlar. Arsa alındığında, sahibi aileye senet vermiş (513).

Muş-Bulanık'lı olan, 1996'da Konya'dan, kavga nedeniyle Asarlık'a göç eden aile;

Eşinin amcasıyla bu mahallede ev ararlarken bulmuşlar bu evi. 1996 yılında 600-700 milyon T.L. ödemişler, köyden gelirken sattıkları tarlanın, evin parasıyla satın almışlar. Evin sahibi, satarken tapunun olmadığını açıkça söylemiş. O zaman apartman dairelerinin de aynı fiyat olduğunu söylüyor evin hanımı. "tapusuz olduğunu bile aldık, nasip burasıymış" diyor. Eski ev sahibiyle aralarında senet imzalanmış. Her sene Maliye'ye 70-80 milyon T.L. ödüyorlarmış (514).

Görüştüğümüz tek kiracı aile;

2002 yılında Batman'dan, İzmir'e iş bulmak için göç eden üç kardeş, daha öncede kirada oturuyorlarmış, o evin kirası 40 milyon T.L. imiş ama küçükmüş. Anne ve babaları da geleceği için, bu eve geçmişler. Bu evin kirası 70 milyon T.L. (511).

görüülen ailelerin, birisinin dışında diğerlerinin başka yerde evi yoktur. Evlerin yarısı 70 m² den küçüktür, diğer yarısı ise 80- 90 m² büyüklüğündedir.

Anakent ilçelerinin dışındaki, artık ilk kademe belediyesi statüsünde olan yerleşimlerdeki gecekondulaşma olgusunun irdelendiği bu bölümde, sonuç olarak şu söylenebilir. Tıpkı Anakent gibi, bu yerleşimlerde de 1980 sonrasında kaçak yapılaşma ve gecekondulaşma, çok farklı süreçler ve biçimlerde de olsa devam etmiştir.

5. GENEL DEĞERLENDİRME, SONUÇ VE ÖNERİLER

2001 yılının Ekim ayından, 2004 yılının Aralık ayına dek, yaklaşık üç yıl süren bu araştırma sonucunda, gerek İzmir Anakenti'nin ilçe belediyelerinde, gerekse Anakent'in yakınındaki "ilk kademe" belediyelerinde, son yirmi yıldır gecekondulaşmanın bitmediği görüldü. Bu gecekondular, 1980'li yıllarda gündeme gelen "imar affı" yasalarına dayanarak hazırlanmış olan "İslah İmar Planları"nın sınırlarının dışında, çoğunlukla kamu mülkiyetindeki araziler üzerinde, kimi kez de özel mülk arazileri üzerinde, yine çoğunlukla tek katlı ve içinde ev sahiplerinin yaşamakta olduğu yerlerdir. Bir önceki dönemde yapılmış ve artık "af" kapsamına alınmış, eski gecekondular mahallelerine bitişik konumda ve onun devamı gibi gelişmişlerdir çoğu kez. Narlıdere, Limontepe, Cennetçeşme, Kuruçeşme, Mustafa Kemal, Onur Mahallesi gecekonduları, böylesi konumdadırlar. Ya da kentin çeperinde, çok da göz önü olmayan bölgelerde, eski gecekondular mahallelerinden kopuk bir biçimde, örneğin Yeşilçam Mahallesi gibi bir vadinin iki yamacında, Sevgi Mahallesi gibi eskinin "çöplük" alanında, Ata Mahallesi gibi orman sınırları içinde, gelişmişlerdir.

Eski gecekondular alanlarına bitişik olsun ya da olmasın, genellikle son yirmi yıl içinde yapılan bu gecekondular daha eğimli yamaçlarda, dere yataklarında, kimi kez de heyelan riski taşıyan arazilerdedir. Hemen hemen tümünde kentsel, teknik, sosyal altyapı sorunları ve yetersizlikleri ciddi bir biçimde yaşanmaktadır. Bu bölgeler su, elektrik, kanalizasyon ve yol- ulaşım yetersizliği ile eski gecekondular mahallelerinden farklılaşırken, yapılar da, fiziki özellikleri ve yapı kalitesi açısından o mahallelerden farklıdırlar. Çoğunlukla yığma - tuğla, kimi kez sıvasız, tek katlı ama bazen de 2-3 katlı yapılardır. Ayrıca kentin kuzeyinde Onur Mahallesi, doğusunda Yeşilçam Mahallesi, batısında Narlıdere gecekonduları ve güneyinde Sevgi Mahallesi gibi, dört bir yönde gelişmişlerdir.

İzmir Anakenti'nde gecekondulaşmanın, son yirmi yılda bitmediği görülmektedir, ancak 1960'lı, 1970'li yılların gecekondulaşma düzeyi ile karşılaştırıldığında, son yirmi yıl içinde yapılan gecekonduların sayısı çok daha azdır. Bu araştırma kapsamında, Anakent ilçe belediyeleri sınırları içindeki ıslah planı sınırları dışında, yaklaşık olarak 3.750 adet gecekondular tespit edilmiştir. Burada şu noktayı bir kez daha vurgulamak gerekir, bu araştırmada "gecekondular", hukuki tanımı esas alınarak kavramsallaştırılmıştır. Bir diğer anlatımla yapı sahiplerinin arsalarına sahip olmadıkları, ve yapı sahipleri ile gerçek arsa

sahipleri arasında bir uzlaşmanın olmadığı alanlar, bizim araştırmamızda “gecekondu” olarak belirlenmiştir. Eğer bu tanımı, hisseli, müstakil arazi tapusu olan ya da özel parselasyona dayalı olarak yapılan satışlar sonucunda, gerçek arsa sahibi ve yapı sahibinin uzlaşması sonucu oluşan mülk sahipliğinde, ruhsatsız, ruhsata aykırı kaçak yapıları da katacak şekilde genişletirsek bu sayı kuşkusuz çok fazla artar. “Ruhsatsız”, “ruhsata aykırı”, “kaçak” yapı tanımları ise, bizleri sınırın nereden çekileceği belli olmayan büyük kümelerle götürür. Çünkü kentlerimizde ruhsatsız, ya da ruhsata aykırı on binlerce kaçak yapı vardır. Bu kaçak yapı stoğu içine kimi kez lüks apartmanlar ve oteller bile girebilmektedir. Bu nedenle bu araştırmada saptanan 3.750 adet yapının içinde yaşayan insanlar, çoğunlukla “ev”inin arsasına sahip olmayan, bu nedenle de gerçek arsa sahibi ile gerilim yaşayan ve “yıkım” tehdidi altında yaşayan ailelerdir. (Kuşkusuz Onur Mahallesi’nde olduğu gibi zaman içinde hazırlanan imar planları, bu plana dayanarak yapılan 18. madde uygulamaları ve giderek bazı yapı sahiplerinin gerçek arsa sahibi ile anlaşarak, tapusuna sahip olabildiği örneklerin varlığını da burada belirtmek gerekir.) Anakent sınırları içindeki bu gecekondu bölgelerinde yaklaşık olarak 20.000 kişi yaşamaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi, bu sayı 1960’lı, 1970’li yılların gecekondu nüfusu ile karşılaştırıldığında küçük bir sayı gibi görülebilir, ancak bu nüfus büyüklüğünün orta büyüklükteki bir kasaba nüfusu büyüklüğü olduğunu da düşünmek gerekmektedir.

Anakentin yakınında yer alan ve artık birer ilk kademe belediyesi statüsünde olan belediyeler içinde, kaçak yapılaşma ve gecekondulaşma açısından dört belediye öne çıkmaktadır. Bunlar, Anakent’in kuzeyinde Asarlık, güneyinde ise Görece, Sarnıç ve Menderes Belediyeleri’dir. İzmir Metropolitaninin en önemli gelişme aksı olan kuzey aksında yer alan Asarlık Belediyesi’nde, bu gün 20.000 kişiden fazla insan yaşamaktadır ve buradaki hemen tüm yapılar kaçaktır. Bu kaçak yapıların yanı sıra bu yerleşimde, Asarlık Deresi’nin yatağı içinde yaklaşık 40 adet gecekondu 150-160 kişi yaşamaktadır. Sarnıç yerleşiminin ise neredeyse 2/3’ü, hukuken gecekondu statüsündedir ve bu yerleşimde de 20.000 kişiden fazla insan yaşamaktadır. Görece Belediyesi’nde ise Yörük köylülerinin gelip yerleştiği Cumhuriyet Mahallesi’nde yer alan 94 gecekondu, yaklaşık olarak 420 kişi yaşamaktadır. Orman sınırları içinde kalan ve bu araştırmada gözlenen en farklı gecekondulaşma sürecinin yaşandığı Görece Ata Mahallesi gecekondualarında yaşayan sayısı ise yaklaşık olarak 300 kişidir.

Bu araştırmada, Anakent İlçe Belediyeleri sınırları içinde tespit edilen tüm gecekondulu bölgelerinde; Anakent yakınındaki ilk kademe belediyelerinden ise Asarlık'daki "Dereiçi" gecekondularında ve Görece'de Ata ve Cumhuriyet Mahallesi gecekondularında alan araştırması ve hanehalkı görüşmesi yapılmıştır.

Türkiye'nin farklı yörelerinden, hatta Sarnıç örneğinde olduğu gibi Bulgaristan'dan göç ederek, ülkenin bu üçüncü büyük kentinde, kimi kez bilerek, kimi kez bilmeyerek, kimi kez bir bedel ödeyerek ya da doğrudan kendileri arazilerini çevirerek, başkalarına ya da kamuya ait araziler üzerinde evlerini yapan bu insanlar, fiziki yaşam çevresine ilişkin sorunların yanı sıra ve onunla ilişkili, birbirlerini üreten çok ciddi ekonomik sorunlar da yaşamaktadır. İşsizlik ya da güvencesiz, sürekli olmayan düşük ücretli işlerde çalışıyor olmak ve bu nedenle haneye giren gelirin düşüklüğü, bu ailelerin en önemli sorunlarından. Bu ise çocukların yetersiz eğitim alması, hanehalkının sağlık hizmetlerinden yeterli düzeyde yararlanamaması, kentsel hizmetlerden yararlanamaması ve kentsel yaşama katılamaması demektir.

Bu çalışmanın üçüncü ve dördüncü bölümlerinde, Anakent İlçe Belediyeleri'ndeki tüm gecekondulu bölgeleri ve Anakent yakınındaki ilk kademe belediyelerinden Asarlık ve Görece Belediyeleri'ndeki gecekondulu mahalleleri ve oluşum süreçleri hakkında analizler, ayrı ayrı ele alınmıştır. Bu son bölümde ise, içinde yaklaşık olarak 20.000 kişinin yaşadığı, yaklaşık 4.000 gecekondulu ve gecekondular hakkında elde edilen bulgular, bütün olarak sunulacaktır.

5.1. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

Gerek Anakent ilçe belediyelerinde, gerekse de Anakent'in yakınındaki ilk kademe belediyelerindeki gecekondulu alanlarında yapılmış olan toplam 661 hanehalkı görüşmesi ile, 3.341 kişi hakkında bilgiye ulaşılmıştır. Bu iki değer ise, tüm bölgeler ortalaması olarak hanehalkı büyüklüğünün 5,05 olduğunu göstermektedir. Ortalama değer bu olmakla birlikte, doğal olarak bölgeden bölgeye farklılıklar vardır. Tablo 5.1.1'de görüldüğü gibi, ortalama hanehalkı büyüklüğü değerleri 4,17 kişi ile 5,29 kişi arasında değişmektedir. Anakente bağlı dört ilçe belediyesinde, ortalama hanehalkı büyüklüğü 5 kişinin üzerindedir ve hanehalkı büyüklüğünün en yüksek olduğu değer Karşıyaka Onur Mahallesi'dir.

Tablo 5.1.1 Belediyelere göre, ortalama hanehalkı büyüklüğü dağılımı

Belediye Adı	Görüşülen Hanehalkı Sayısı	Hanehalkında yaşayan kişi sayısı	Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü
Anakent İlçe Belediyesi			
Konak	75	351	4,68
Karşıyaka	288	1.524	5,29
Bornova	68	345	5,07
Buca	123	633	5,15
Narlidere	51	225	4,41
Gaziemir	22	101	4,59
İlk Kademe Belediyeleri			
Asarlık	6	25	4,17
Görece	28	137	4,89
Genel Toplam	661	3.341	5,05

Karşıyaka Onur Mahallesi ve Buca Mustafa Kemal, Kuruçeşme Mahallelerindeki gecekondularda ortalama hanehalkı büyüklüğü değeri, gerek Sevgi'nin 1983- 1984 yıllarında bulunduğu değerden (5,02) (Sevgi, 1988), gerekse de 1987 yılı DPT araştırması değerinden (4,44) (Alpar ve Yener, 1991) ve Şenyapılı'nın 1992 araştırması değerinden (4, 5 kişi) (Şenyapılı ve Türel, 1996) daha yüksektir (Tablo 5.1.1). Genel ortalama değerlendirildiğinde ise gecekondularda hanehalkı büyüklüğünün İzmir'de hala 5 kişinin altına düşmemiş olduğu söylenebilir.

Bornova Yeşilçam Mahallesi ve Narlıdere gecekonduları dışarıda bırakıldığında, diğer tüm bölgelerdeki nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, gecekondulu nüfusun çok genç olduğu görülmektedir (Tablo 5.1.2).

Tablo 5.1.2 Nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı

Yaş Grupları	Sayı	Oran (%)	Kümülatif Oran (%)
0-1	47	1,7	1,7
2-6	266	9,6	11,3
7-14	561	20,2	31,5
15-20	491	17,7	49,3
21-30	469	16,9	66,2
31-40	419	15,1	81,3
41-50	286	10,3	91,6
51-60	126	4,5	96,2
61-70	65	2,3	98,5
71+	41	1,5	100,0
Toplam	2771	100	

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü gibi, nüfusun % 49,3'ü 20 yaş ve altındaki nüfustur. İlköğretim çağı nüfus ise, toplam nüfusun beşte birine (% 20,2) karşılık gelmektedir. Toplam gecekondü nüfusunun yaklaşık olarak 20.000 kişi olduğu düşünüldüğünde, 4.000 ilköğretim çağı çocuğunun çok büyük yoksunluklar içinde eğitimini sürdürmeye çalıştığı/ sürdüremediği sonucu çıkarılabilir. Narlıdere ve Yeşilçam'daki nüfus dağılımı ise, farklı nüfus aralıkları ile tanımlanmış olmasına karşın, benzer özellikler göstermektedir. Her iki bölgede de toplam nüfusun % 58'i, 26 yaş ve altında nüfusa sahiptir.

Genç nüfus ağırlıklı böylesi bir demografik yapıda, "geniş aile" oranı yüksektir. Narlıdere ve Yeşilçam dışarıda bırakıldığında, toplam hanelerin % 28'i geniş aile niteliğine sahiptir. Bunun en önemli nedeni, ayrı hane açmaktaki güçlüktür. Bu sonuç, Şenyapılı'nın 1992 tarihli (Şenyapılı ve Türel, 1996) yaptığı araştırma sonuçları ile uyumlu bir sonuçtur.

Gecekondularda yaşayan nüfusun, doğum yerlerine göre dağılımı incelendiğinde ise Ege Bölgesi doğumlulardan (% 45) sonra, en yüksek oranda Doğu Anadolu Bölgesi (% 32) doğumluların olduğu görülmektedir. Güney Doğu Anadolu Bölgesi doğumluların oranı (% 7) buna ilave edildiğinde ise, toplam değer % 39'a ulaşmaktadır.

Tablo 5.1.3 Nüfusun doğum yerlerine göre dağılımı

Coğrafi Bölge	Sayı	%
Ege Bölgesi	1.255	45
Doğu Anadolu Bölgesi	877	32
İç Anadolu Bölgesi	211	8
Karadeniz Bölgesi	150	5
Akdeniz Bölgesi	63	2
Güney Doğu Anadolu Bölgesi	186	7
Marmara Bölgesi	23	0,08
Yurt Dışı	6	0,02
Toplam	2.771	100

Yukarıdaki tabloda Narlıdere ve Yeşilçam gecekondularına ilişkin veriler yer almamaktadır. Ancak Yeşilçam'da da, Doğu Anadolu Bölgesi doğumluların oranı % 36, Güney Doğu Anadolu Bölgesi doğumluların oranı % 7'dir ve toplam nüfusun % 43'ü bu iki bölge doğumludur. Bu oranlar ise, İzmir gecekondularına dair son yirmi yıl içinde yapılmış diğer araştırmaların sonuçlarından daha yüksektir. Bu değerlere en yakın bulgu,

1998 yılında Yerel Gündem 21 kapsamında yapılan araştırmada elde edilmiştir (YG-21, 1998).

Oldukça genç nüfusa sahip olan son dönem İzmir gecekondularında, kadının da erkeğin de “evlilik yaşı” düşüktür. Erkeklerin % 55,7’si 22 yaşından önce, kadınların % 54,7’si ise 17 yaşından önce evlenmişlerdir. Evlilikler çoğunlukla hemşehri ile (% 31,2) ya da akraba ile (% 29,3) yapılmaktadır. Resmi nikah daha sonraki yıllarda yapılırsa da (% 57,1), günümüzde hemen hemen tüm evliliklerde (% 94,6) vardır. Kendileri akraba ve hemşehrileri ile evlenmiş/ evlendirilmiş olsalar da, büyük çoğunluğu, (% 91,3), çocuklarının kendi istedikleri ile evlenmesini ister. Ayrıca “başlık parası” alınarak/ verilerek evlenenlerin oranı azalmaktadır (% 37).

5.2. KENTE GÖÇ SÜRECİ

Bu araştırma kapsamında incelenen tüm gecekondu mahalleleri, araştırma kurgumuz gereği 1980’lerin ikinci yarısından sonra ağırlıklı olarak yapılaşmış mahallelerdir. Bu mahallelerde yaşayanların İzmir’e geldikleri yıllara bakıldığında da benzer sonuçlarla karşılaşılır. Şöyle ki; bu bölgelerde yaşayanların % 82,4’ü 1980 yılı ve sonrasında; % 69,6’sı 1985 yılı ve sonrasında, % 38,4’ü 1990 yılı ve sonrasında İzmir’e gelmiştir. (Bu değerler, görüşülen kişi’nin, İzmir’e geliş tarihine ilişkin değerlerdir ki, “görüşülen kişi” çoğunlukla aile reisi yada eşi olmuştur. Bu değerlere Narlıdere ve Yeşilçam verileri dahil değildir).

İzmir’e göç ediş tarihleri incelendiğinde 1983- 1997 yılları arasında bir yoğunlaşma görülür. Görüşülen kişilerin % 67,4’ü, bu tarihler arasında İzmir’e gelmişlerdir. On beş yıllık 1983- 1997 döneminde, 1985- 1991 aralığı ise % 42,8’lik bir değerle daha da öne çıkmaktadır (Tablo 5.2.1).

Tablo 5.2.1 Gecekondu bölgelerinde yaşayanların İzmir'e geliş yıllarının dağılımı

İzmir'e geline dönem	Sayı	%
1955 – 1969	29	5,80
1970 – 1974	24	4,80
1975 – 1979	35	7,00
1980 – 1984	64	12,80
1985 – 1989	156	31,20
1990 – 1994	106	21,20
1995 – 1999	63	12,60
2000 +	23	4,60
Toplam	500	100,00

Büyük bir çoğunluğunun 1980 yılı ve sonrasında İzmir'e göç etmiş olduğu gecekonducuların, geldiklere bölgelere baktığımızda ise, toplam % 55,98 oranı ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinden gelenler öne çıkmaktadır. Tablo 5.2.2'de tüm gecekondu bölgelerimizde yaşayanların, geldikleri bölgelere dağılımı verilmektedir. Tablo'dan da görüldüğü gibi, Doğu Anadolu Bölgesi % 46,21 oranı ile en yüksek değere sahipken, tüm diğer bölgelerden de göç edenler vardır ve bu bölgeler % 5 – 14 oranları arasında değerlere sahiptir. Ancak şu sonuç çok net görülmektedir. Gecekonducularda yaşayanların yarısı (% 55,98) Doğu ve Güneydoğu'dan İzmir'e göç etmiştir.

Tablo 5.2.2 Gecekondu bölgelerinde yaşayanların geldikleri bölgelere göre dağılımı

Gelinen Bölge	Sayı	%
Akdeniz Bölgesi	92	5,17
Karadeniz Bölgesi	148	8,31
İç Anadolu Bölgesi	251	14,09
Doğu Anadolu Bölgesi	823	46,21
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	174	9,77
Marmara Bölgesi	106	5,95
Ege Bölgesi	182	10,22
Yurt dışı	5	0,28
Toplam	1781	100,00

Yaşadıkları bölgelerden İzmir'e gelirken, çoğunlukla “doğrudan” gelmişlerdir (% 84,8), ancak kimi kez de başka kentler, kasabalar, bu göç sürecinde “ara durak” olmuşlardır. Arada yaşanan kentler içinde İstanbul, Adana, Ankara, Mersin, Erzincan, Konya ve Kocaeli öne çıkmaktadır.

Göç nedenleri ise öncelikli olarak ekonomiktir. Memleketlerinde iş, toprak olmayışı yada olan toprağın yetersiz olması, hayvancılığın yapılamaması, yada yapılsa bile geçim

giderlerini karşılayamıyor olması nedenleriyle göç ettiklerini söyleyenler, % 66 oranında bir ağırlığa sahiptir. Bir diğer neden ise “ailevi” dir, kimi kez aile içi anlaşmazlıklar, kimi kez de aileler arası olan ve giderek “kan davası” na dönüşen sorunlardır. İkinci sırada yer alan (% 7,4) bu göç nedenini, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşanan çatışma ortamı, terör nedeni (% 4,6) izler. Ailesi geldiği için gelenler (% 4,4), gelin olup gelenler (% 6,4) ve akrabaları göç etmiş olduğu için gelenlerin (% 2,5) yanı sıra, daha iyi eğitim arayışı (% 3,6) veya daha iyi sağlık hizmeti almak (% 1,2) için göç edenler de vardır. Yaklaşık olarak % 1 oranında dile getirilen bir diğer neden de, memlekette yaşanmış olan deprem, sel v.b. doğal afetlerdir.

Göç edilirken, “bütün aile” bir arada göç edenler çoğunluktadırlar (% 57,8), önce babanın yada oğulun gelip sonradan ailelerinin gelmesi durumu ise, % 25,3 oranı ile temsil edilmektedirler. Evlenmeden önce ailesiyle gelenleri (% 11,5), tek başına gelenler % 5,3 oranı ile izler. Göç edilirken hiç kimseden yardım almayanlar büyük çoğunluğu oluştururlar (% 90,6), diğerleri ise genellikle ailelerinden destek almışlardır.

Göçün şimdilik neden İzmir’de sonlandığı, bir diğer anlatımla İzmir’in neden seçilmiş olduğuna ilişkin verilen yanıtlar içinde, “akraba/ aileden bazılarının İzmir’de olması”, % 54,9 ağırlığa sahiptir. Bunu İzmir’de iş olanağının daha fazla olması (% 27), İzmir’in diğer büyük şehirlere göre “daha uygun” olması (% 10,7) ve İzmir’in “güzel bir kent” olması (% 5,5) nedenleri izler. Sağlık sorunu nedeniyle İzmir’i seçenler ise % 1,3 oranındadır.

Göç edenlerin % 64,4’ü geldikleri yerde tarımla uğraşırken, % 13,9’u işçidir. Esnafılık yapanlar % 6,1 ile, memurluk yapanlar % 2,8 ve çobanlık yapanlar % 3,8 ile temsil edilirler. Memleketinde iken çalışmayanların oranı ise % 8,9’dur.

Göç edenlerin % 49,9’unun, memleketinde hiç tarlası, toprağı yoktur. % 20,1’inin ise göç etmeden önce varken, artık yoktur, % 30’unun memleketinde hala, azda olsa toprağı vardır ve genellikle kardeşler, akrabalar işlemektedirler. Benzer bir dağılım, memleketlerinde, çoğunlukla köylerindeki “ev” varlığı için de geçerlidir. Göç edenlerin, % 50,3’ünün geldikleri yerde evi hiç olmamıştır, % 23’ünün göç öncesi varken artık yoktur. % 26,5’inin ise geldikleri yerde evleri vardır. Özetle, gelmiş olanların dörtte üçünün geldikleri yerlerde artık evi- toprağı yoktur.

Göç edenlerin büyük bir kısmı, ilk geldiklerinde çoğunlukla birkaç ay, kimi kezde birkaç sene kirada kalmaktadırlar. Daha sonra gecekondularını yapmakta yada satın almaktadırlar. Be nedenle İzmir'e geldikleri dönem ile gecekondu mahallesine yerleştikleri dönem büyük ölçüde paralellik gösterir. Yaşamakta oldukları gecekondu mahallelerine geldikleri yılların dağılımına bakıldığında, tüm bölgelerimiz genelinde, 1986– 1993 dönemi çok net bir biçimde öne çıkmaktadır (Tablo 5.2.3).

Tablo 5.2.3 Gecekonduluların yaşamakta oldukları mahalleye geliş yılları

Mahalleye geline dönem	%	Kümülatif (%)
1949 – 1969	0,51	0,51
1970 – 1974	0,37	0,88
1975 – 1979	1,33	2,21
1980 – 1984	5,27	7,48
1985 – 1989	26,65	34,13
1990 – 1994	30,61	64,74
1995 – 1999	18,99	83,73
2000 +	16,27	100,00
Toplam	100,00	

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü gibi, gecekondu mahallelerinde yaşayanların % 65,87'si, 1990 yılı ve sonrasında, % 92,52'si de 1980 yılı ve sonrasında, yaşadıkları mahalleye yerleşmişlerdir.

Daha önce aktarıldığı gibi, göç etmiş olanların dörtte üçünün artık memleketlerinde evi– toprağı yoktur, bir başka deyişle, bu geliş çoğunlukla dönüşsüzdür. Bu durum, memleketleri ile olan ilişkilerinde de gözlenir. Görüşülen kişilerin % 30,8'i, memleketleri ile ilişkilerinin tümüyle koptuğunu, % 16'sı ise yalnızca telefon/ mektup ile haberleştiklerini belirtmişlerdir. Göçüp gelenlerin, giderek memleketleri ile ilişkilerinin zayıflıyor olması, 1980 sonrası yapılan diğer araştırmalarda da gözlenen bir durumdur. Sevgi, memleketlerine hiç gitmeyenlerinin oranını % 24,32 olarak verirken (Sevgi, 1988), DPT araştırmasında bu oran % 38,1 (Alpar ve Yener; 1991), Yerel Gündem 21 araştırmasında da bu oran % 27,8 dir. Memleketlerinden yiyecek v.b. yardım alanların oranı % 5,1 iken, mülk gelirine sahip olanların oranı daha da az olup, % 1,8 dir.

5.3. EĞİTİM

Tüm gecekondu bölgelerinde, anneler – babalar, kendi eğitim düzeyleri düşük de olsa, çocuklarını okutmak konusunda çok isteklidirler, ancak ekonomik koşullar nedeniyle

bu istek genellikle hayata geçemez. Kız çocuklarının okutulması konusunda düşüncelerini sorduğumuzda, görüşülen kişilerin % 37,4'ü her koşulda çocuğunu okutmak istediğini söylerken, % 47,1'i "maddi imkanları olursa" okutabileceğini dile getirmiştir. Kesinlikle okutmak istemeyenlerin oranı % 7,7'dir.

Narlidere ve Yeşilçam gecekondü bölgeleri dışındaki, diğér tüm bölgelerimizde, görüşme yapılan hanelerde yaşayan toplam 2.771 kişinin eğitim durumu Tablo 5.3.1'de verilmiştir.

Tablo 5.3.1 Hanehalkı üyelerinin eğitim durumu

Eğitim Durumu	Sayı	%
Okul çağında değil	312	11,3
Okuma yazması yok	336	12,1
Okuma yazması var	71	2,6
İlk öğretim okuluna gidiyor	532	19,2
5 yıllık ilköğretim okulu mezunu	838	30,2
İlk okuldan terk	148	5,3
8 yıllık ilk öğretim okulu mezunu	21	0,8
Orta okul mezunu	94	3,4
Orta okul terk	63	2,3
Liseye gidiyor	131	4,7
Lise mezunu	106	3,8
Lise terk	58	2,1
Yüksek okul – Üniversiteye gidiyor	25	0,9
Yüksek okul – Üniversiteye mezunu	12	0,4
Yüksek okul – Üniversite terk	9	0,3
Okul çağında okula gitmiyor	11	0,4
Özel bir okula gidiyor (özürlü)	4	0,1
Toplam	2771	100,00

Görüşülen hanelerde, 336 kişinin (%12,1) okuma yazması olmadığı belirtilmiştir. 1980 sonrasında İzmir'de yapılmış diğér araştırmalarla karşılaştırıldığında, bu sonuç 1998 yılında Yerel Gündem 21 kapsamında yapılan araştırmada bulunan değerden (% 8,8) yüksek, ancak diğérlerinden düşüktür. Şöyle ki, Sevgi'nin 1983 – 1984 araştırmasında okuma – yazma bilmeyen erkek oranı % 11,4 iken, kadın oranı ise % 36,5'dir (Sevgi, 1988). Benzer biçimde DPT araştırmasında okuma yazma bilmeyen hane reisi oranı % 10,8 iken, eşlerin oranı % 25,7'dir (Alpar ve Yener; 1991). Şenyapılı'nın dört kente dair sonuçları ise ev sahibi olan erkeklerde % 12,6, kadınlarda ise % 25'dir (Şenyapılı, Türel; 1996). Doğaldır ki bu değerlerin tümü çok yüksektir.

Gecekondu bölgelerinde, okuma - yazma bilmeyenlerin oranı hala çok yüksekken, bu bölgelerde üniversiteye/ yüksekokula giden genç sayısı 25, mezun sayısı 12'dir. Bu değerler ise, toplam nüfus içinde % 1,3 oranına karşılık gelmektedir. Oysa Sevgi'nin araştırmasında, yüksek öğrenime devam eden/ tamamlayanların oranı % 5,12 (Sevgi, 1988) Yerel Gündem 21 araştırmasında ise % 2,9'dur (Y.G. 21, 1998). Şenyapılı'nın, 1992 araştırmasının sonuçlarında dikkatimizi çektiği, "yüksek oranda okul terki" olgusu (Şenyapılı, Türel;1996), çalışma sonuçlarımızla örtüşmektedir. Şöyleki 148'i ilkokuldan, 63'ü ortaokuldan, 58'i liseden, 9'u yüksekokul/ üniversiteden olmak üzere 278 genç eğitimini bırakmıştır. Bu değer ise, toplam nüfus içinde % 10,03 gibi yüksek bir değere karşılık gelmektedir. İlk öğretimden, orta öğretime oradan da yüksek öğretime geçişlerde ki, bir üst kademe öğretim kurumuna "hiç başlayamama" da düşünüldüğünde, bu bölgede yaşayan gençlerin eğitim düzeyinin yetersizliği daha açık görülmektedir. Örneğin 15 – 20 yaş grubunda ki gençlerin sayısı 491 iken, (ve lise öğrenimi çağındaki nüfusun yaklaşık olarak 300 genç olduğu varsayıldığında) liselerde okumakta olan öğrenci sayısı, 131 kişidir. Bu değer ise lise çağı okullaşma oranının % 4,4 gibi düşük bir değerde kaldığını göstermektedir. Araştırmanın yapıldığı tarihte, ilköğretim çağında olduğu halde, okula gitmeyen 11 çocuğun var olduğu dile getirilmiştir. Görüşme yapılan 542 hanede, geçmişten bugüne ilköğretim eğitimi almayan çocukların varlığına ve bunun nedenlerine ilişkin sorularımıza, 28 aile "maddi durumları uygun olmadığı için" cevabını verirken, 9 aile "nüfusu olmadığı için" , 4 aile ise "çocuğun sağlık sorunu sebebiyle", 5 ailede "çocuklar okumak istemedi" cevabını vermiştir. Kuşkusuz, ülkemizin üçüncü büyük kentinde, ilköğretim çağında olduğu halde, okula gitmeyen çocukların hiç olmaması gerekmektedir.

Eğitim düzeyine dair buraya dek aktarılan veriler, Narlıdere ve Yeşilçam gecekondualarını içermemektedir. Araştırma projesinin başlamasından daha önce analiz çalışmaları yapılmış olan bu iki bölgede, toplanan bilginin ayrıntı düzeyi farklıdır, bu nedenle ayrıca ele alınmak durumundadır.

Her iki bölgede de "aile reisi" ve "eşi"nin eğitim düzeyine ilişkin bilgi toplanmıştır. Bu bölgelerde aile reislerinin % 21,4'ü, eşlerinin % 44,9'u hiç eğitim almamıştır. Aile reislerinin % 68,9'u eşlerinin ise % 53,3'ü yalnızca ilkokul eğitimi almıştır. Ortaokul bitiren aile reisi oranı % 4,8, lise bitiren ise % 2,9 dur. Eşlerin arasında ise yalnızca lise mezunu olan iki kişiye rastlanmıştır (% 1,9).

Yaklaşık olarak 20 bin kişinin yaşadığı bu bölgelerde, alan araştırması yapılırken farklı bölgelerde farklı ağırlıklarla da olsa, çocukların eğitimine dair dile getirilen, gözlenen en önemli sorunlar şöyle özetlenebilir.

- Son yıllarda ilköğretim okullarında, ders kitaplarının, Bakanlık tarafından veriliyor olmasına karşın, önlük, çanta, ayakkabı, palto, kırtasiye v.b. gereksinimlerin karşılanması, çoğunlukla ailenin bütçesini ya çok zorlamakta, ya da hiç karşılanamamaktadır.
- Anneler tarafından sıklıkla dile getirilen ve gerek kayıt sırasında, gerekse de öğrenim süresince, okullarca istenen “bağış-aidat” ücretleri aile bütçesini zorlamakta ve caydırıcı olmaktadır.
- İlköğretim çocukları genellikle çok eğimli ve toprak yollardan, çok uzun mesafeleri yürüyerek okullarına gidebilmektedirler. Bu ise özellikle kışın, çamur içinde kalmalarına ve kimi kez çamurlu ayakkabıları nedeniyle, sınıfa alınmamalarına ya da incitilmelerine neden olmaktadır.
- Öğrenci olabilenlerin çoğunun evinde, ders çalışma ortamı bulunmamaktadır.

Tüm bu olumsuzluklara karşın, az sayıda da olsa, şu anda okumakta olduğu okullarda çok başarılı olan çocukların/ gençlerin olduğu görülmüştür. Üniversiteyi kazanan ama ekonomik yetersizlikler nedeniyle gidemeyen gençler de vardır. Bir sonraki bölümde ele alınacak olan işgücünün yapısı ve özellikleri ile de ilişkili olarak, kimi kez bu başarılı çocuklar, çalışmak ve para kazanmak için, kimi kez de, anneleri çalışabilsin diye, evdeki küçük kardeşlere bakabilmek için, eğitimlerine devam edememektedirler.

5.4. İŞ GÜCÜNÜN YAPISI

Tüm gecekondü bölgelerinde, ekonomik yapı ile ilişkili olarak, hanehalkı üyelerince dile getirilen en önemli sorun “işsizlik” ve “iş güvencesi”nin olmamasıdır. Erkekler, çoğunlukla inşaat, nakliyat vb. geçici işlerde çalışmakta, sıklıkla işsiz kalmakta, ve işsiz sabahlarda işçi kahvelerinde, birbirleri ile o günkü işi kapmak için yarışmaktadırlar. Geçici de olsa bulunulan işte ise ücretler düşüktür, sosyal güvencesi genellikle yoktur. Herhangi bir iş kazası olduğunda, birkaç gün öncesinden başlayarak sigorta yaptırılmış olması, sıklıkla karşılaşılan bir durumdur.

Narlıdere ve Yeşilçam gecekondu dıŖarıda bırakıldığında, diğer tım bılgelede, haklarında bilgi toplanılan 2.771 hanehalkı üyesinin, çalışamaz durumdaki öğrenci (771 kişi), küçük çocuk ya da yaşlı (339 kişi), emekli (83 kişi) ve özürlü (3 kişi) dışındaki, çalışabilir durumda olan kişi sayısı 1635'dir (% 59). Çalışabilir durumda olan bu kişilerin yalnızca 355'i (% 21) sürekli, güvenceli işe sahiptir. Diğerleri geçici işçidir (% 21), ya da genellikle sera, bahçe veya meyve paketleme işlerinde olmak üzere mevsimlik işçidir (% 4). Bunları perakende gıda ve tüketim malı satan küçük esnaf grubu (% 5), seyyar satıcılar (% 2) izler. Çalışabilir durumda olduğu halde, çalışmayan, çalışamayan ve "ev kadını" konumundaki kadınlar ise çoğunluktadır (% 33). (Tablo 5.4.1)

Tablo 5.4.1 Nüfusun, "yaptığı işe"e göre dağılımı

Yapılmakta olan işe	Sayı	%
İşi yok	119	4,3
Sürekli nitelikli işçi	339	12,2
Geçici işçi	353	12,7
Mevsimlik işçi	63	2,3
Esnaf	84	3,0
Seyyar satıcı	40	1,4
Devlet memuru	16	0,6
Ev işi (temizlik vb.)	26	0,9
Ev kadını	547	19,7
Eve işe alıyor	24	0,9
İşe yapamayacak yaşta	339	12,2
Fason üretici	16	0,6
Öğrenci	711	25,7
Emekli	83	3,0
Hayvancılık	2	0,1
Engelli	3	0,1
Belirlenemeyen	6	0,2
Toplam	2.771	100

Bazı bılgelede, örneğin Narlıdere ve Yeşilçam gecekondu dışlarında daha yüksek oranda olmasına karşın, genel işsizlik oranı % 7'dir. Daha önce de belirtildiği gibi, araştırma projemizin desteklenmesinden önce, iki gecekondu bılgesinde Narlıdere ve Bornova- Yeşilçam gecekondu dışlarında, farklı ayrıntıda bilgi toplanmış ve analiz yapılmıştır. Bu iki bılgedeki işgücünün yapısı, aile reisi ve eşi ayırımında tablo 5.4.2'de verilmiştir.

Tablo 5.4.2 Yeşilçam ve Narlıdere gecekondularında aile reisi ve eşinin yaptıkları işe göre dağılımı

Yapılan iş	Aile Reisi		Eşi		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Emekli	21	17,7	1	0,8	22	9,3
İşçi	19	15,9	6	5,0	25	10,6
İşsiz	37	31,3	-	-	37	15,8
Esnaf	9	7,7	-	-	9	3,9
Seyyar Satıcı	3	2,5	-	-	3	1,3
Şoför-Nakliyeci	7	5,9	-	-	7	2,9
Hurdacı	3	2,5	-	-	3	1,3
Oto Tamircisi	2	1,6	-	-	2	0,8
Alçı-demir-mobilya ustası	4	3,3	-	-	4	1,6
Bulaşıkçı-Temizlikçi	2	1,6	9	7,7	11	4,4
Teknisyen	2	1,6	-	-	2	0,8
Bekçi	2	1,6	-	-	2	0,8
Mevsimlik İşçi	-	-	7	5,9	7	2,9
Terzi-Aşçı-Çocuk Bak.	-	-	3	2,5	3	1,3
Ev Hanımı	-	-	88	73,9	88	36,9
Diğer	8	6,8	5	4,2	13	5,4
Toplam	119	100,0	119	100,0	238	100,0

Her iki tabloda da görüldüğü gibi, gecekondularda yaşayanların büyük çoğunluğu, kalifiye olmayan işlerde, yine çoğunlukla “iş bulduklarında” çalışmaktadırlar. Kendi adına çalışanların oranı % 14 iken, büyük bir çoğunluk (% 72,9) özel kişi veya kurumlar adına çalışmaktadırlar. Kamu sektöründe çalışanların oranı ise çok düşüktür (% 3,5).

Kadınların işgücüne katılım oranı düşüktür. Tablo 5.4.1’de görüldüğü gibi, 547 kadın “ev kadını” olarak kendisini tanımlamaktadır. Çalışabilir nüfus içinde yaklaşık olarak % 33 oranında yer tutan ev kadınlarının çalışmama nedenleri arasında öncelikle eğitim düzeylerinin düşüklüğü gelmektedir. Okuma yazması olmayan, yaşadığı gecekodu mahallesi dışında, kentin diğer bölgelerini bilmeyen kadınların özgüvensizliğine, eşlerinin ve yakın çevrelerinin değerleri ve tutumları da eklenince, kadın çoğunlukla evde kalmaktadır. Bir diğer neden ise evde, kadının bakımına muhtaç küçük çocukların ya da hasta yaşlıların varlığıdır.

Evde kalan kadın ise, mahallesindeki tanıdıkların öncü olmasıyla, Buca gecekondularında olduğu gibi kimi kez defne dallarını ayıklamakta, Limontepede gecekondularında olduğu gibi ayakkabı dikmekte ya da sarımsak ayıklamakta, penye giysilere motif işlemektedir. Hemen tüm gecekodu bölgelerinde, pek çok kadın, sayılan

işlerin yanı sıra tığ işi dantel veya örgü işi de yapmaktadırlar. Çalışabilen kadınlar ise, çoğunlukla mevsimlik bahçe işlerinde veya ürün paketlenme işlerinde çalışmaktadırlar. Yakınlarındaki semtlere, ev temizliğine veya çocuk bakımı işlerine gidenler ise bu işleri, tıpkı diğerleri gibi bulabildikleri ölçüde yapmaktadırlar.

Gerek kadınlar, gerekse de erkekler çoğunlukla sigortasız olarak çalışmaktadırlar. Bu durum ise, hem çalışanın hem de ailesinin sosyal güvenceden yoksun olmasına neden olmaktadır. Tablo 5.4.3'de, Narlıdere ve Yeşilçam dışındaki tüm bölgelerimizde, görüşme yapılan 542 hanede yaşayan 2.771 kişinin sağlık ve sosyal güvence varlığı verilmektedir.

Tablo 5.4.3 Hanehalkı üyelerinin sağlık ve sosyal güvence varlığı

Sağlık-sosyal Güvence Varlığı	Sayı	%
Yok	1.304	47,1
Emekli Sandığı	113	4,1
SSK	854	30,8
Bağkur	103	3,7
Yeşil kart	397	14,3
Toplam	2.771	100,0

Yalnızca aile reislerinin güvence varlığının belirlendiği Yeşilçam ve Narlıdere gecekondularında da benzer dağılım görülmektedir.

Tablo 5.4.4 Narlıdere ve Yeşilçam gecekondularında aile reisinin sosyal güvence varlığı

Sağlık-sosyal Güvence Varlığı	Sayı	%
Yok	44	37,4
Emekli Sandığı	2	1,6
SSK	43	36,5
Bağkur	9	7,1
Yeşil kart	16	13,5
Yaşlılık maaşı	1	0,8
Cevapsız	4	3,1
Toplam	119	100,0

Tüm bölgelerde sosyal güvence yokluğunun % 37- 47 gibi yüksek oranlarda olması, özellikle "işsizlik"le birleşince, birçok ailede gündelik yaşamın götürülmesinde bile büyük güçlüklerle karşılaşılmasına neden olmaktadır. Yeşil kart ise asgari düzeyde sağlık güvencesinin sağlanması açısından önemlidir. Ancak hanehalkı görüşmelerinde dile getirilen önemli bir sorun, yeşil kartın yalnızca muayene ve hastanın hastahane yattığı süredeki ilaç giderini karşılıyor olmasıdır. Hastahane dışındaki ilaç gideri, yeşil kart

sahibine aittir ve çoğunlukla da bu ilaçlar alınmamaktadır. Bir diğer sorun ise gecekonduluların evi olanların yeşil kartının yenilenmemesidir. Bu nedenle pek çok ailenin yeşil kartının iptal edildiği bilgisi verilmiştir.

Çoğunlukla sürekli olmayan, geçici işlerde ve güvencesiz olarak çalışan gecekonduluların, aldıkları ücretler ise çok düşüktür. Çalışanların % 41,4'ünün aldığı aylık ücret 200 milyon lira ve altındadır. Araştırmanın yapıldığı 2001- 2004 döneminde asgari ücret 220- 350 milyon lira arasında değişmektedir. Bu değerler, çalışanların % 41,4'ünün, asgari ücretinde altında ücretlerle çalıştığına göstergesidir. 250 milyon lira ve altında ücret alanların oranı % 55,6, 300 milyon lira ve altında ücret alanların oranı ise % 67,7'dir. 400 milyon ve altında ücret alanlar, tüm çalışanların % 86,9'unu oluşturmaktadırlar. Bu değerlerin üzerinde ücret alanlar ise, azınlıkta olmalarının yanı sıra, diğer bölgelere göre ayrıcalıklı konumda olan Görece Mahallesi ve kısmen Gaziemir Sevgi Mahallesi'nde yaşayanlardır.

Çalışan kadınların içinde ev işlerine, temizliğe ve çocuk bakımına gidenler dışında, gerek bahçe işlerinde, gerekse de ürün ayıklama ve paketleme işlerinde çalışanlar, günlük 4- 6 milyon lira bedelle çalışmaktadırlar. Konfeksiyon atölyelerinde çalışan kadınlar ise kimi kez haftanın 6- 7 günü ve günde 10- 12 saat gibi uzun sürelerle, sigortasız olarak ve 180-200 milyon lira ücretle çalışmaktadırlar. Çifti 500 bin lira- bir milyon liraya ve çok zor olarak elde dikilen ayakkabılardan veya su dolu leğenlerde, bahçede ayıklanan sarımsaklardan ve evde yapılan penye işlerinden elde edilen gelirler de günlük 3- 5 milyon lirayı geçememektedir.

Narlıdere ve Yeşilçam gecekonduları dışındaki tüm bölgelerde halen çalışmakta olanların ve emekli olanların, toplam nüfus içindeki oranı % 38'dir. Bu değer ise, 1983- 84 yıllarında Sevgi tarafından yapılan araştırmada bulunan % 26,95 değerinden yüksek (Sevgi, 1988), DPT tarafından 1987 yılında yapılan araştırmada bulunan % 39,3 oranına (Alper ve Yener, 1991) yakın bir değerdir. Diğer araştırmaların bulguları ile, bu araştırmanın bulguları arasındaki en önemli fark, güvenceli çalışanlar oranına ilişkindir. Sevgi'nin 1983- 84 araştırmasında, çalışanların % 88'nin sürekli veya güvenceli bir işi varken (Sevgi, 1988); DPT araştırmasında bu değer % 75,2'ye düşmektedir (Alper ve Yener, 1991). Şenyapılı'nın araştırmasında (Şenyapılı ve Türel, 1996), ev sahibi olan çalışanların % 22'si, kiracıların % 16'sının güvenceli işlerde çalıştığı sonucu bulunmuştur. Bu araştırmada bulunan % 37- 47 oranındaki sosyal güvence yokluğu değeri, Şenyapılı'nın

verileriyle de örtüşmekte ve son yirmi yılda, gecekondulu çalışanların iş güvencesinin ne denli azaldığını göstermektedir.

Çalışanların, işlerinin bulunduğu yerler sıklıkla değişse de, çoğunlukla evlerinin yakınlarındaki semtlerde çalışmaktadırlar. Daha uzak semtlerde ya da yakın ilçelerde çalışanlar ise, servislerle toplanmaktadırlar. İşine toplu taşınım araçlarıyla gidenler, çalışanların yaklaşık olarak yarısını oluştururlar (% 46,9), bu grubu servisle gidenler (% 23) izlerken, işine yürüyerek gidenlerde azımsanmayacak orandadır (% 19,2).

Büyük bir bölümünün ev hallerine de tanık olduğumuz gecekondulu yaşayanlarının en büyük sorunu, geçim zorluğudur. Bu nedenle de çoğu, maddi yardıma gereksinim duyduklarını dile getirmişlerdir. Narlıdere ve Yeşilçam gecekonduları dışındaki tüm bölgelerimizde, ailelerin, % 30'u bir biçimde yardım aldıklarını belirtmişlerdir. Bu yardımlar kimi kez yiyecek, kimi kez yakacak, kimi kez de eğitim yardımudur. Tablo 5.4.5'te, bu yardımın, türlerine göre dağılımı verilmektedir.

Tablo 5.4.5 Yardım alan ailelerin dağılımı (hane sayısı)

Yardım alma durumu	Sayı	%
Yakacak yardımı alan	19	3,5
Eğitim yardımı alan	34	6,3
Yiyecek-giyecek yardımı alan	40	7,4
Para yardımı alan	16	3,0
Birkaçı/tümü yardım alan	25	4,6
Her zaman değil çok nadir yardım alan	27	5,0
Yardım almayan	381	70,2
Toplam	542	100,0

Yardım alan hanelerin yanı sıra, yardım almak için başvuran, ancak alamadığını belirten ve yardım dağıtımlarında haksızlıklar yapıldığını dile getiren haneler de olmuştur.

Görüşmeler sırasında, yine Narlıdere ve Yeşilçam dışarıda bırakıldığında, hanelerin % 70'i ciddi bir biçimde ekonomik sıkıntı çektiklerini dile getirmişlerdir. Bu hanelerin % 30'u, özellikle son yıllarda bu sorunun arttığını, % 16'sı "kendini bildiğinden beri", % 65'i "evlendiğinden beri" ekonomik sıkıntı çektiğini ifade ederken, % 11'i de İzmir'e geldiğinden beri bu sorunu yaşadıklarını dile getirmişlerdir.

Özetle, çoğunluğu yıkım korkusu yaşayarak da olsa, kendilerine ait bir gecekonduda yaşıyor olmasına ve kira vermemelerine karşın ve çalışabilecek durumda olan ve iş bulan hemen herkesin çalışmayı denemesine karşın, son dönem gecekondularda, haneye giren para sınırlıdır. Bu sınırlılık ise pek çok yoksunluğu ve yoksulluğu beraberinde getirmektedir.

5.5. MEKANSAL OLUŞUM

Yaklaşık olarak son yirmi yılda oluşan gecekondulu mahallelerinde yaşayanların % 87'sinin, İzmir'e 1980 yılı ve sonrasında geldiği daha önce belirtilmiştir. Yeni gelenler tarafından, yeni yapılan bu gecekondularda yaşayanlar, son yıllarda yapılan araştırma sonuçlarından farklı bir biçimde, çoğunlukla ev sahibidirler.

Bu mahallelerin oluşum sürecine ve mekansal özelliklerine bakmadan önce, tüm bölgelerde ev sahibi/ kiracı oranını vermekte yarar vardır.

Tablo 5.5.1 Tüm gecekondulu bölgelerinde ev sahibi / kiracı oranı dağılımı

Kiracı / Evsahibi	Sayı	%
Ev sahibi	574	86,8
Kiracı	73	11,0
Başkasının evinde kira vermeden oturuyor	14	2,2
Toplam	661	100,0

Tablodan da görüldüğü gibi, tüm bölgelerde ev sahibi oranı, ortalama olarak % 86,8'dir. Kiracılık oranı ise % 11 değeriyle oldukça düşüktür. Böylesi bir sonuç ise, Şengül'ün Diyarbakır araştırması (Şengül ve Ersoy, 2002) dışındaki, diğer tüm araştırma sonuçlarından farklıdır. Son yirmi yıl içinde yapılan tüm gecekondulu araştırmalarında, kiracılık oranının giderek arttığı, bu göstergeye bakarsak da, gecekondunun kentsel rantı el koymak amacıyla inşa edildiği ve barınma amacının dışına çıktığı görüşü ve kabulü vardır.

Bu araştırmalar içinde İzmir kentine dönük bilgi üretenlerin sonuçları ile bu araştırmanın sonuçları karşılaştırıldığında aşağıdaki değerlere ulaşılır.

- Sevgi'nin, alan araştırmasını 1983-1984 yıllarında yaptığı çalışmasında, kiracılık oranı % 28,4 bulunmuştur (Sevgi, 1988).

- DPT tarafından 1987 yılında alan araştırması yapılan çalışmada, bulunan kiracılık oranı değeri % 27,77'dir (Alpar ve Yener, 1991)
- Yerel Gündem 21 bünyesinde, alan araştırması 1998 yılında yapılan çalışmada kiracılık oranı, % 36,8 olarak bulunmuştur (Y.G. 21, 1998).

Yukarıda sonuçlarının bir bölümü verilen araştırmaların tümü, eskiden ve yeni oluşmuş gecekonduların bölgelerini birbirinden ayırmadan gerçekleştirilmiştir. Bir başka anlatımla, 1950 - 1960'lı yıllarda kente gelen ve gecekondusunu yapanlarla, 1980'li yıllarda gelen ve gecekonduda yaşayanlar bir arada değerlendirilmiştir. Oysa bizim araştırmamızda, 1980'li yıllarda gündeme gelen af yasalarına dayanarak hazırlanmış olan ıslah imar planlarının sınırları dışındaki yeni gecekondular incelenmiştir. Bir diğer farklılık ise gecekondular/ kaçak yapı ayrımıdır. Bu araştırmada, "gecekondular" alanları belirlenirken hukuki tanımı baz alınmıştır. Bir diğer ifadeyle yapı sahibi ile, gerçek arsa sahibi arasında uzlaşma olmaması esas olarak alınmıştır. Oysa diğer araştırmalarda böylesi bir ayrım yoktur. Müstakil ya da hisseli tapusu olan veya gerçek arsa sahibi ile yazılı, sözlü anlaşmaya vararak senetle arsasını alan ve evini ruhsatsız olarak inşa eden, kaçak yapı sahipleri de gecekonduların sahibi olarak belirlenmiştir. Nitekim DPT tarafından yapılan araştırmada, tüm bölgelerde tapusu olmayanların oranı % 27,8 bulunurken (Alpar ve Yener, 1991), Şenyapılı'nın çalışmasında, artık ıslah planı uygulamaları da yapıyor ve tapular veriliyor olması nedeniyle, tapu sahibi olmayanların oranı % 19 olarak bulunmuştur (Şenyapılı ve Türel, 1996).

Gecekondular, kaçak yapı arasındaki tanım kargaşası, Sevgi'nin kendi araştırmasında aktardığı bir raporla daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Anılan rapor, İzmir'de imar affi yasalarına dayanarak, yapı sahiplerinin başvurularının dağılımına ilişkindir. Bu çalışmanın 2.4.2. bölümünde de aktarılan bu verilere göre, imar affi için yapılan 101.600 başvurunun 42.493'ü gecekonduların sahipleri tarafından yapılmışken, 57.818'i hisseli veya müstakil arsa tapusu olan kaçak yapı sahipleri tarafından yapılmıştır (Sevgi, 1988).

Günümüzde de geçmişte de kaçak yapı olarak nitelendirdiğimiz yapı stoğunu, gecekondular ile eş anlamlı olarak kullandığımızda ulaşılan değerler milyonlar ile ifade edilmektedir. Oysa kimi kez çok varlıklı insanlarca, ruhsatsız olarak inşa edilen kaçak apartmanları da, gecekondularla aynı küme içine katarak yaptığımız araştırmalarda elde edilen "ortalama değerler", gecekonduların gerçekliğinin uzağına düşebilmektedir.

Kimi kez yıldızlı otellerin, lüks villa sitelerinin, toplu konutların ruhsatsız, ruhsatına aykırı, bir diğer tanımla “yasadışı” ve “kaçak” olarak üretilebildiği ülkemizde, kimi kez de arsa tapusu bile olsa “kaçak olarak” ancak yalnızca barınma amaçlı üretilmiş konut alanları da vardır. Benzer biçimde bu araştırmada da bulguların, Görece Mahallesi’ndeki gibi dönümlerce arazi çevirerek, ev ve tarımsal üretim yapan ya da işgal arazi üzerinde apartman yapan ve hukuki olarak gecekondular olan yapılarda yaşayan insanlar da vardır. Bu nedenle, kent yoksullarının yaşam çevrelerinin ayrıntılı olarak analiz edilmesi gerekmektedir. Çünkü en temel insani gereksinim olan, barınma gereksiniminin karşılanmaması, hem o çevrelerde yaşayanlar için, hem de tüm kent ve ülke için, ilişkili başka sorunların gündeme gelmesinin önemli nedenlerinden birisidir.

Bu bölümde, bu araştırmadaki gecekonduların alanlarının, nasıl bir ayrımla belirlendiğinin bir kez daha altını çizdikten sonra, bu gecekonduların hangi süreçlerle ve hangi nitelikte yapıldığına dair, tüm bölgelere ilişkin sonuçlar verilebilir.

Narlıdere ve Yeşilçam gecekonduları dışındaki tüm bölgelerde, görüşme yapılan 542 haneden 374’ünün yaşamakta olduğu yapının inşa yılı hakkında bilgi edinilebilmiştir. Bu yapıların % 96’sı 1980 yılı ve sonrasında, % 89’u 1985 yılı ve sonrasında, % 49’u 1990 yılı ve sonrasında, % 19’u 1995 yılı sonrasında inşa edilmiştir. 2000 yılı ve sonrasında inşa edilenlerin oranı ise, % 6’dır. Bina yapımları, 1985- 1996 yılları arasında yoğunlaşmaktadır. Yapıların % 52,6’sı bu dönemde yapılmıştır. Benzer bir dağılım Narlıdere gecekondularında da görülmektedir, bu bölgede de yapıların % 74’ü, 1985- 1994 yılları arasında inşa edilmiştir. Yeşilçam’da 1984- 1997 yılları arasında inşa edilen yapıların oranı ise % 21 iken, 1997 yılından sonra yapılanların oranı % 33’tür. Özetle tüm bölgelerde gecekonduların çok büyük bir bölümü, 1985 yılı sonrasında yapılmıştır.

Bu araştırmanın üçüncü ve dördüncü bölümünde ayrıntılı olarak analizi yapılan gecekonduların bölgeleri, Anakentin dört yönünde de, ama genellikle çok eğimli yamaçlarda, Narlıdere, Yeşilçam, Limontepe ve Onur Mahallesi gecekondularını gibi, dere yataklarında Asarlık gibi, eskiden çöplük olarak kullanılan alanlarda Sevgi Mahallesi gibi, veya orman alanı sınırı içinde Görece Ata Mahallesi gecekondularını gibi, alanlarda oluşmuşlardır.

Bu bölgelere ev yapanların, buralara yerleşmelerindeki en önemli neden, arsaya para verilmemesi, para verilse bile arsa bedelinin ucuz olmasıdır. Tüm gecekondular

bölgelerinde ilk sıralarda yer alan bu ögenin ağırlığı % 61'dir. Bunu evini yapılı olarak alan satın alanlar için, "ucuz ev varlığı" nedeni % 19 oranı ile izler. Evlerini yaptıkları mahallelerdeki akraba/ hemşehri varlığı ise, artık önemini yitirmiş gibi gözükmektedir. Bu nedenle yerleştiğini söyleyenlerin oranı, yalnızca % 11'dir.

Yukarıdaki nedenlerle bu bölgelere yerleşen gecekondulular evlerini, % 68 gibi yüksek bir oranda kendileri ve akraba, tanıdık, hemşehri yardımı ile yapmıştır. İnşa sürecine ustaların karıştığı yapıların oranı ise % 22'dir. Bu bulgular da diğer gecekondular araştırmalarının sonuçlarından farklıdır. DPT araştırmasında evini kendi yapanların oranı % 23 iken, Y.G. 21 araştırmasında bu oran % 18 olarak bulunmuştur. Yapıların % 74,2'si yığma, diğerleri betonarmedir. Evler yapılırken çoğunlukla (% 65) ya para olarak borç alınmıştır, ya da inşaat malzemesi borç yapılarak alınmıştır. Esnek bir biçimde ve zaman içerisinde, ekonomik güce ve gereksinime bağlı olarak büyütülerek inşa edilen bu yapıların % 25,5'i 60 m² den, % 44,6'sı 75m² 'den, % 76,6'sı ise 90m²'den küçüktür. Bu evlerin üzerine yapıldığı arsaların büyüklüğü ise şöyle değişmektedir. Yapıların % 12,9'u 100 m² ve daha küçük, % 50,6'sı 150m²'den , % 69,9'u ise 200m²'den küçük arsalar üzerinde inşa edilmişlerdir. Genellikle küçük araziler üzerinde inşa edilen yapıların yanında, tüm bölgelerimiz içinde yalnızca, Görece'nin Ata Mahallesi'nde, çok büyük arazilerin çevrildiği görülmüştür.

Bu araştırmanın 4.3.2. bölümünde ayrıntılı olarak aktarıldığı gibi, bu bölgede çevrilen arazilerin büyüklüğü bir dönüm ile 25 dönüm arasında değişmektedir. Bu bölgede büyük araziler çevrilmiş olmasına karşın, bu araziler içersinde genellikle bir-iki yapı vardır ve arazide tarım, hayvancılık yapılmaktadır.

Tüm bölgelerde yapıların % 78'i tek katlı, % 14'ü iki katlı, % 18'i ise üç veya daha fazla katlı yapılardır. 1980 sonrası yapılmış olan araştırmalarda tek katlı gecekondular sayısının giderek azaldığı dile getirilmiştir. Sevgi'nin araştırmasında bu oran % 67, DPT araştırmasında % 59, YG 21 araştırmasında ise % 37'dir. Anakent içindeki ilçelerde toplam gecekondular sayısı 3.753 adettir ve altı ilçedeki gecekondular bölgelerindeki yapı sayısının dağılımı tablo 5.5.2'de verilmiştir.

Tablo 5.5.2 Anakent ilçelerindeki gecekondu bölgelerindeki yapı sayısı dağılımı

Anakent İlçeleri	Yapı Sayısı
Konak (Limontepe, Cennetçeşme)	414
Karşıyaka (Onur 1-2)	1445
Bornova (Yeşilçam)	697
Buca (M. Kemal 1-2, Gediz, İnönü)	625
Narlıdere (2. İnönü, Atatürk, Ilıca)	447
Gaziemir (Sevgi)	125
Toplam	3753

Anakent yakınındaki ilk kademe belediyelerinden, Asarlık, Sarnıç ve Görece belediyelerinde, gecekondu bölgelerinin varlığı belirlenmiştir. Bu araştırma kapsamında incelenen Asarlık’da 40 gecekondu, Görece’de ise 154 gecekondu vardır.

Yaklaşık olarak 20 bin kişinin olduğu bu gecekondu bölgelerinde yaşayanların, % 11’i kiracıdır. Kiracıların da bu bölgelerde yaşamaya karar vermelerindeki en önemli neden, kiraların ucuz olmasıdır (% 63). Aynı bölgede tanıdık, akraba ve hemşehrilerin var olması, bu grup için de ikinci plana düşmüştür (% 32). Geçmiş dönem gecekondularında, en önemli nedenlerden birisi olan, “işyerine yakınlık” ise son sıradaki neden olarak dile getirilmektedir (% 5).

Bu bölgelerdeki kiralar ise, kentin diğer bölgelerine göre gerçekten daha düşüktür. Kira bedellerinin % 53’ü 10- 20 milyon lira arasında, % 37’si 60- 90 milyon lira arasında değişmektedir. Belirtilen en yüksek kira bedeli ise 100 milyon liradır.

Genellikle eğimli yamaçlarda, tek katlı ve yığma olarak yapılmış gecekonduların fiziki kalitesi de çoğunlukla iyi değildir. Kimi kez ikinci el malzeme ile inşa edilmiş bu yapılar, teknik altyapı açısından da sorunludur. Narlıdere ve Yeşilçam dışındaki, tüm diğer gecekondu mahallelerindeki evlerin % 35’inde su bağlantısı, % 9’unda elektrik bağlantısı, % 34’ünde kanalizasyon bağlantısı yoktur. Evlerin % 60’ında nem ve çatı akıntısı sorunu vardır. Narlıdere ve Yeşilçam’da ise evlerin yaklaşık olarak yarısının su ve kanalizasyon bağlantısı yoktur. Bu yetersizliklere, kuru havalarda bile zorlukla yürünebilen, toprak, dik

patikalar ve ulaşılabilirlik sorunu eklendiğinde, bu çevrelerin ne denli sağlıksız yaşam çevreleri olduğu açığa çıkar.

Kuşkusuz bu bölgeler de kendi içlerinde homojen değillerdir. Islah imar planı yapılmış olan bölgelere bitişik olarak oluşmuş olan gecekondular, af kapsamına alınmış olan alana yakın olan gecekondular veya o bölgenin ana ulaşımını sağlayan sokak ya da caddelere yakın olan yapılar, fiziki olarak daha iyi durumda olan yapılardır. Ancak tepelere çıkıldıkça, ya da dere yatağına doğru inildikçe, evler giderek fiziki açıdan daha kötü nitelikte olmaya başlar.

Bölgelerin kendi içindeki farklılıklarının yanısıra, bölgeler arasında da farklılıklar vardır. Gaziemir'in Sevgi Mahallesi, Görece'nin Ata ve Cumhuriyet Mahalleleri, sahip oldukları altyapı yetersizliklerine karşın, Anakent ilçelerindeki diğer gecekondular bölgelerine kıyasla, fiziki açıdan daha iyi durumdadır.

Bu araştırmayı gerçekteşiren ekip tarafından da daha önce varlıkları bilinmeyen, özellikle Yeşilçam, Limontepe, Onur, şahin Tepesi, ve Narlıdere gecekondularının büyük bölümü, yaşam çevresi olarak çok büyük yoksunluklar ve sorunlar içeren gecekondular yerleşimleridir.

Bu bölgelerden birisi olan Narlıdere gecekondularında, bir yenileme projesi yürütölmektedir. Bu araştırmanın 3.5.7. bölümünde ayrıntılı olarak aktarılan bu proje sonucu yeni oluşan fiziki çevre de pek çok sorunu içinde barındırmaktadır.

Fiziki yaşam çevresi olumsuzlukları, ekonomik sorunlar ve aşağıda aktarılabacak olan mülkiyet sorunu ve "yıkım" korkusu ile birleşerek bu bölgelerde yaşayanları, umutsuzluğa düşürmektedir.

5.6. MÜLKİYET DURUMU

İzmir'de yaklaşık olarak son yirmi yıldır oluşan gecekondular bölgelerinde yaşayanların büyük bir çoğunluğunun (% 86,8) ev sahibi olduğu bir önceki bölümde belirtilmişti. Yine çoğunlukla kendilerinin, akraba, tanıdık ve memleketlileriyle birlikte inşa ettikleri bu evlerin üzerinde yer aldıkları arazinin mülkiyeti konusunda ise hemen hemen tümü sorun yaşamaktadır. Bu sorun kimi kez, kamu mülkiyetinde olan araziler

üzerinde evlerini inşa etmeleri nedeniyle yaşanırken, kimi kez de özel mülkiyette olan araziler üzerinde evlerini yapmış olmalarından kaynaklanmaktadır. Oysa bir bölümü evini yaparken birilerine para ödemiştir ama para ödedikleri kişi gerçek arsa sahibi değildir, ya da bir bölümünün elinde Devlet'in resmi tapusu vardır, ama bu tapunun karşılığı olan arazinin büyüklüğü 14m²'ye karşılık gelmektedir. Bir bölümü de bilerek, kendisi arzi çevirmiştir. Bu çalışmanın yapıldığı tarihlerde, yapı sahiplerinden bazılarına "yıkım" kararı tebliğ edilmiştir.

Bu araştırmanın üçüncü ve dördüncü bölümünde, her bir gecekondü bölgesindeki, arazinin mülkiyetine ilişkin veriler çok ayrıntılı olarak sunulmuştur. Bu bölümde daha genel ve bütüne ilişkin veriler ele alınacaktır.

Narlıdere ve Yeşilçam dışındaki tüm bölgelerde arsa tapusu olmayan yapı sahiplerinin oranı % 74,8'dir. Tapusu olanların büyük bölümünü ise Onur-1 bölgesinde evlerine yaptıkları arsaya ikinci, üçüncü kez para ödeyerek, müstakil tapularını alabilenler oluşturmaktadır. Anımsanacağı gibi Onur-1 bölgesinde özel mülkiyette olan araziler, önce senetle, sonra bir bölümü de hisseli olarak, belli birkaç kişi tarafından satılmıştır. Daha sonra gecekonduların olduğu bölgeye ıslah planına benzer bir imar planı hazırlanmış ve parselasyon planları yapılmıştır. Bu parselasyon planı sonucu oluşan imar parselleri, gerçek arsa sahibi adına tescil edilmiş, bu kez de arsa sahipleri gecekondü sahiplerinden, tapu karşılığında bir kez daha para istemiştirler. Bu parayı ödeyebilenler tapularını almıştır. Ödeyemeyenlerin bir bölümü için haklarında dava açılmış ve konutları için "yıkım kararı" alınmıştır.

Narlıdere gecekondularında ise, arsa tapusu olmayanların oranı % 93'tür. Yeşilçam da ise hemen herkesin elinde hisseli de olsa bir tapusu olmasına karşın, bu hisselerin karşılığı olan arazi büyüklüğü 14m²- 36m² gibi çok küçük değerlere karşılık gelmektedir. Bir- iki komisyoncu tarafından yapılan bu satışlarla yapı sahiplerine hisseli tapular verilmiş ama Hazine arazisi üzerinde evlerini yapmaları için yer gösterilmiştir.

Büyük oranda tapusuz olan gecekonduların, önemli bir bölümü kamu arazileri üzerinde inşa edilmişlerdir. Bölgeler itibari ile kamu arazisi üzerindeki gecekondü sayıları özetle şöyledir:

- Konak (Limontepe- Cennetçeşme): 351 yapı,

- Karşıyaka (Onur-2): 90 yapı,
- Buca (Mustafa Kemal 1-2, Kuruçeşme, İnnönü- Gediz): 441 yapı,
- Gaziemir (Sevgi): 120 yapı,
- Bornova (Yeşilçam): 502 yapı,
- Narlıdere (2. İnönü, Atatürk): 111 yapı,
- Görece (Cumhuriyet- Ata): 138 yapı,
- Asarlık (Dereiçi): 40 yapı.

Anaket ilçelerindeki gecekonduların sayısı 3.753, ilk kademeleri belediyelerindeki gecekonduların sayısı 194 olup, toplam 3.947 gecekonduların, 1.793'ü (% 43) kamu arazileri üzerinde yer almaktadır. Bunların içinde Görece Ata Mahallesi çok ayrı bir konumdadır. Ata Mahallesi'ndeki gecekonduların tümü "orman sınırı" içindedirler. Daha önce, bugünlerde kamuoyunda da sıklıkla gündeme gelen "2b" kapsamında olan araziler, açılan dava sonucunda orman sınırı içine alınmıştır ve tümüne "yıkım" kararı verilmiştir.

Kamu arazisinde inşa edilmiş bu yapıların bulunduğu alanların bir bölümü, Görece-Cumhuriyet Mahallesi ve Gaziemir Sevgi Mahallesi gibi, yürürlükteki imar planı sınırları dışındadır ya da Konak- Limontepe, Cennetçeşme gibi "yeşil alan" veya "ağaçlandırılacak alan" olarak planlanmıştır. Buca Mustafa Kemal-1 ve İnönü- Gediz Mahallerinde ise, gecekonduların bulunduğu alanların bir bölümü, "park", "spor alanı" vb. ortak kullanım alanları olarak planlarda yer almaktadır. Asarlık gecekondularını ise, planda "dere yatağı" sınırları içinde kalmaktadır. Yeşilçam gecekondularının bulunduğu bölgeye ilişkin hazırlanan nazım planda, bu bölge konut alanı olarak düzenlenmiştir, ama oradaki mülkiyet karmaşasının nasıl çözüleceğine dair, henüz kimsenin fikri yoktur, tıpkı diğer alanlardaki gecekonduların ve gecekonduların ne olacağına bilinmediği gibi.

Kamu arazilerinde inşa edilenlerin dışındaki 2.153 yapı ise özel mülk arazileri üzerinde yer almaktadır. Bu yapıların çok büyük bir bölümü (1.290 yapı), Onur-1 bölgesinde yer almaktadır. Daha önce de değinildiği gibi bu bölgede gerçek arsa sahipleriyle yapı sahipleri karşı karşıya gelmişlerdir. Bir diğer gerilim alanı ise Narlıdere'de gözlenmektedir. Giderek rantı artan bu bölgede, gecekonduların bulunduğu alanlar konut gelişme alanı olarak planlanmış ve parselasyon planı yapılmıştır. Gerçek tapu sahipleri, gecekondularını uyardırmaya başlamışlardır. Gecekonduların güney kısmında yapılmakta olan çok katlı lüks apartmanlar tamamlandıkça, arsa sahipleri, kendi

parsellerinde de inşaat yapmak isteyeceklerdir. Gecekondu sahipleri ile arsa sahipleri arasında oluşabilecek gerilimin de nasıl çözülebileceği belirsizdir.

Gecekondu sahipleri kamu mülkiyetindeki ya da özel mülkiyetteki bu arazileri nasıl sahiplenmiştir sorusunun yanıtı, her bir bölge için ayrıntılı olarak ilgili bölümde verilmiştir, ama tüm alanlar genelinde şu değerler verilebilir; Narlıdere ve Yeşilçam dışındaki gecekondu bölgelerinde ev sahibi olanların % 32,3'ü arsayı doğrudan kendisi çevirmiştir. Arsa çevrilirken, daha önceden gelip orada ev yapan akraba, tanıdık, hemşehri varlığının, bu süreçte önemli olduğu görülmektedir. Çoğunlukla gerçek arsa sahibine değil, komisyoncuya, muhtara ya da daha önce arsayı çevirene para vererek, arsayı sahiplenilenlerin oranı ise % 32,9'dur. Diğerleri ise evlerini yapılı olarak satın almışlardır.

Gecekondu yaşayanlarının yaklaşık olarak $\frac{3}{4}$ 'ünün artık memleketlerinde evi ve tarlası yoktur. Yaklaşık olarak aynı oranda (% 73,1) gecekondu ailesinin, yaşadığı gecekondu başka, herhangi bir yerde evi yoktur. İzmir'de aynı mahallede, ya da başka mahallede evi olanların oranı ise % 6,6'dır (bu değerlere Narlıdere ve Yeşilçam gecekondu bölgeleri dahil değildir).

Mülk sahipliliğine ilişkin bu değerler, işgücünün yapısı ve haneye giren gelir, yaşanan çevrenin mekansal nitelikleri ve sahip olunan evin kalitesi ile birleşince, son yirmi yıl içinde oluşmuş bu gecekondu alanlarında yaşayanların çoğunluğunun belli bir birikime sahip olduklarını söylemek mümkün değildir. Yirmi yıldır edinemedikleri birikimi, bundan sonra oluşturma şanslarının olduğu da söylenemez. Çünkü kimi kez az da olsa arsasına ödedikleri bedeli, ama en çok da bu yirmi yıl boyunca, bir çok şeyden vazgeçerek yapabildikleri evlerini de kaybetme korkusuyla yaşamaktadırlar.

Ve Önerilebilecekler...

Yirmibirinci yüzyılın ortalarına dek, nüfus artışının devam edeceğinin kestirildiği ve toplam nüfusumuzun ancak 90- 100 milyon kişiye ulaştığında durağan bir nüfus düzeyine ulaşacağımızın çeşitli kaynaklarca dile getirildiği ülkemizde, önümüzdeki on yıllarda yaşanacak nüfus artışının kırsal kökenli olacağı açıktır. Doğurganlık oranının, kentsel alanlara göre daha yüksek olduğu kırsal alanlardaki bir başka gerçeklik ise, ortalama tarımsal işletme ölçeğinin küçük olmasıdır. Bugün bile ailenin çok sayıdaki çocuğunu ve ailesini geçindirmeye yeterli olmayan tarımsal üretim birimleri, bir sonraki kuşakta daha

yetersizleşecektir. Benimsenen tarım politikaları ile bu denli ufulanmış tarımsal alanlarda, piyasa koşullarında diğer ülkelerin daha organize üreticileri ile rekabet edebilmek giderek güçleşecek ve kırsal alanlarda istihdam edilemeyen işgücü açığa çıkacaktır. Önemli olan bu işgücünü, yakınındaki, bölgesindeki orta büyüklükteki kentlerde istihdam edebilmektir. Bunun olabilmesi ise ancak çok kapsamlı, sürekliliği olan, yerel potansiyelleri harekete geçirebilecek ve gerekli kamu kaynağı aktarımını sağlayacak işlevsel devlet politikalarıyla mümkündür. Bu politikalar üretilmediği ve hayata geçirilemediği sürece, kırdaki nüfus artışı, göreceli olarak daha gelişmiş bölge kentlerine akmaya devam edecektir. Bu akımı, vergiyle, vizeyle, izinle durdurmak mümkün ve insani değildir. Bu araştırmanın sınırlarını çok aşan, geniş kapsamlı ve ülke kalkınmasıyla ilgili bir konu olması nedeniyle, burada yalnızca çok öncelikli politika önerilerine yer verilecektir.

- Geri kalmış bölgelerimizde, yatılı ilk öğretim bölge okullarına, meslek okullarına, nitelikli orta öğretim kurumlarına ağırlık verilmeli, üniversiteye girişte fırsat eşitliği sağlayabilecek destek birimleri (örneğin mehmetçik dersaneleri gibi) oluşturulmalıdır.
- Köye Dönüş Projesi çok ciddi olarak desteklenmelidir.
- Karlı olarak üretimine devam edebilmekte olan ve geri kalmış bölgelerimizde faaliyet gösteren KİT'ler, kesinlikle özelleştirilmemelidir.
- Tarımsal üretimi ve hayvancılığı destekleme politikaları, bu ülkenin gerçekleri gözönüne alınarak, belirlenmelidir.
- Yerel kalkınmayı ve fiziki altyapı yatırımlarını ve kentsel/ kırsal arazi kullanma politikalarını eşgüdüm içinde yönlendirebilecek, yerinde, sürekli, disiplinlerarası bir kadro ile, "alt bölge kalkınma/ planlama" birimleri oluşturulmalıdır.
- Kentlerin yerleşik alanlarındaki ve potansiyel gelişme alanlarındaki kamu arazilerinin satışı kesinlikle durdurulmalıdır.

Kentlerimiz ise, gelecek elli yıl içinde, kırsal alanda yaşanacak çözülmeye hazırlıklı olmak durumundadır. Geçmiş elli yılda yaşananları, kaybedilenleri, bir kez daha yaşamamak için, hem mevcut kentliler için, hem de gelecekte kentlerde yaşayacak olanlar için, tüm toplum kesimlerini kavrayabilecek planlar, programlar, projeler üretilmek durumundadır.

Bu araştırmada, İzmir Kenti'nde, yaklaşık olarak son yirmi yıl içinde kente göç eden, etmek zorunda kalan ve büyük bölümü çok ciddi yoksulluk içinde, gecekondularda yaşayan 20 bin kişinin varlığı, yaşam alanlarının niteliği, bu gecekonduların kente tutunmaya dair yaşadıkları ortaya kondu. Ortaya konanlar, son yıllarda gecekondulara ve gecekondululara dair söylenenler ve yazılanlardan farklıdır. Bu farkın bir nedeni, yalnızca son dönem gecekondularını, diğerlerinden, daha önceki dönemde yapılmış olanlardan ayırarak incelemektir. Bir diğer neden ise, "gecekondu"yu olabildiğince, "kaçak" yapıdan ayırarak incelemektir. Böylesi bir ele alışta ise, bu bölgede yaşayanların, kentte birikim oluşturma, kentsel rantta el koymanın ötesinde, kentte salt kendi yaşamlarını sürdürebilme konusunda bile büyük sorunlar yaşadığı görülmüştür. Kuşkusuz bu grup içinde, azınlıkta da olsa kente geldiğinden bu yana, kimi kez kentsel rantta el koyarak, kendisinden sonra gelenlere arsa ve ev satarak, birikim oluşturanlar da vardır. Ancak bu kişiler, her bölgede, gecekonduların kendi deyişiyle, "üç beş kişiyi" geçmemektedir ve bu üç, beş kişi çoğunlukla, uzun süredir kentte yaşayan eski muhtarlar, emlak komisyoncuları, ya da memleketlilerdir.

Büyük bir bölümün çok ciddi yoksunluklar ve yoksulluklar içinde yaşadığına tanık olduğumuz ve yaklaşık olarak 20 bin kişinin yaşadığı bu bölgelere ne olacağı sorusu ise, en önemli konudur. Farklı bölgelerde, farklı oluşum süreçlerinin yaşandığının görüldüğü bu araştırmada, tüm bölgeler için aynı, tek tip bir çözüm üretmenin mümkün olmadığı anlaşılmıştır. Her bölgenin özelliklerine, yaşayanların ve yapılarının niteliklerine, arazinin mülkiyet biçimine bağlı olarak çözümler geliştirilmelidir.

Bu çözüm önerileri geliştirilirken, geçmişte deneyimlenenlerin sonuçlarını da göz önünde bulundurmakta yarar vardır.

Çözümlerden biri olarak, özellikle son dönemde sıklıkla gündeme gelen, yapı sahibinin istemi dışında kolluk güçleriyle yapıları yıkmamanın, "yıkım"ın, ailenin üyeleri, özellikle de çocuklardaki derin izleri bu araştırmada çok somut bir biçimde gözlenmiştir. Ailesiyle beraber böyle bir yıkımı deneyimleyen bir çocuğun, daha sonra kendisini ne denli bu topluma ait hissedebileceği düşünölmelidir. Bu nedenle, sonuna dek uzlaşma yollarının aranması gerekmektedir.

Bir diğerk önemli nokta ise; bu toplumsal grubun, üretilen toplu konut alanlarında, talep sahibi olamadığının artık anlaşılmasıdır. Bu araştırmanın 3.1. bölümünde aktarılan 61 evler deneyimi, aslında çözüme dair bir çok ipucunu içinde barındırmaktadır. Anımsanacağı gibi, otoyol güzergahında kalan 61 gecekondunun yıkımına dair verilen karar üzerine, gecekondu sahiplerinin eylem yaparak kendilerine arsa tahsis edilmesini sağlamaları ve belediyece kendilerine verilen projeye uygun olarak evlerini inşa etmelerini içeren projede, bugün eski gecekondulular, tapularını da almış olarak huzurlu bir biçimde yaşamaktadırlar. Bu projede eksik olan tek şey teknik desteğin sağlanmamış olmasıdır. Ancak bu deneyim şunu açık bir biçimde göstermektedir; arsa ve proje desteği verildiğinde, gecekondulular kendi evlerini, kendi bütçelerine uygun olarak, tıpkı gecekonduları gibi zaman içinde yapabilmektedirler.

Bu nedenle de alt gelir grubu kentlilerine ve gecekondularda yaşayanlara, arsa desteği mutlaka sağlanmalıdır. Günümüzde sanayi tesislerine, turizm tesislerine, toplu konutlara kolaylıkla tahsis edilebilen kamu arazilerinin bir bölümü de, kent yoksullarının kendi evlerini yapmaları için kullanılabilir. Burada gözetilmesi gereken en önemli ölçüt ise kendi ilk ve tek evini yapacak olanlara ve içinde yaşayacak olanlara arsa tahsisinin yapılmasıdır. Bunun için yeni yasa çıkarmaya gerek de yoktur, çünkü 775 sayılı Gecekondular Yasası, artık kullanılmasa da, hala yürürlüktedir.

Yukarıda ki gibi genel bir politikanın benimsenmesinden sonra, kentteki mevcut gecekondular hakkında, kendi bölge özelliklerine uygun olarak çözümler geliştirilebilir. Bu araştırmada incelenen bölgeler ayrıntısında, şu önerileri geliştirmek mümkündür:

- Kamu arazileri üzerinde yapılaşmış olan, Limontepe, Cennetçeşme, Kuruçeşme, Mustafa Kemal, Onur-2, Sevgi Mahallesi gecekondu bölgelerinde, dere yatağı, aşırı eğim vb. nedeni ile yerleşim açısından sakıncalı alanlardaki gecekondular, yapı sahibi ile anlaşarak yıkılabilir ve aradaki boş alanlarda yeniden yapı yapılabilir, çünkü bu yerleşim alanları boşluklu bir yerleşim dokusuna sahiptir. Bu bölgelerdeki gecekondular mahalleleri sağlıklılaştırılabilir ve kamu arazileri yapı sahiplerine kiralanabilir. Belli bir arsa kirası ödeyerek, yıkım korkusu olmadan yaşamak istediklerini, birçok gecekondulu dile getirmiştir. Burada önemli olan, yapıların ve yerleşim alanının sağlıklılaştırılması, teknik ve sosyal altyapı gereksiniminin karşılanmasıdır.

- Yeşilçam örneğindeki gibi, hem özel, hem kamu mülkiyetindeki araziler üzerinde yer alan ve ciddi biçimde mülkiyet karmaşasının yaşandığı alanlarda hazırlanacak imar planı ve parselasyon planına dayanarak oluşturulacak imar parsellerine ilişkin, tapulardaki “maliye hazinesi” payı, gecekondusu sahibine satılabilir, doku sağıklaştırılabilir.
- Tümüyle özel mülkiyette yer alan, Onur-1 Mahallesi ve Narlıdere örneğindeki gibi gecekondusu bölgeleri için ise yapılabilecek en önemli şey, yapı sahibi ve arsa sahibi arasındaki gerilimi azaltmaya çalışmak olmalıdır. Örneğin Onur-1 bölgesinde şu an yürürlükte olan imar planı, ıslah planı niteliğindedir ve oluşturulan parseller doğal olarak gerçek yapı sahibi adına tescil edilmiştir. Bu parseller üzerinde gecekondusu olanlara, gerçekten çok uzun dönemli ve esnek ödeme planına sahip krediler verilebilir. Gecekondusu sahipleri uzun dönemde, kira öder gibi kredilerini geri ödeyebilirler, dolayısıyla arsalarının sahibi olabilirler. Bu arada doku ve yapı sağıklaştırma çalışmaları yapılabilir.

Narlıdere örneğindeki gibi, özel mülkiyetteki araziler üzerinde gecekonduların bulunduğu ve imar planlarında bu arazilerin, çok katlı konut gelişimine ayrıldığı alanlarda ise, yapı sahibi - arsa sahibi - girişimci arasında bir uzlaşma ortamının oluşmasında yerel yönetimler aracı rol üstlenebilirler. Uzlaşma sağlanamaması durumunda, gecekondulara kendi evlerini yeniden yapmak üzere, en yakındaki kamu arazisinin tahsisi sağlanabilir. Ne yazık ki Narlıdere, bu fırsatı kaçırmış ve 60ha.’lık kamu arazisinin, 58 hektarı toplu konut kooperatiflerine tahsis edilmiştir. Bu tahsisin karşılığında 2 hektar alanda, 11 katlı, 8 adet konut bloğu inşa edilmiş ve yıkılan 341 gecekondusu sahibi buraya taşınmıştır. Oysa aynı belediye sınırları içinde, özel mülkiyetteki araziler üzerinde yaklaşık olarak 2.500 kişi daha yaşamaktadır.

- Görece Ata Mahallesi örneğinde olduğu gibi, tümüyle “orman alanı” veya “2b” kapsamında kalan, “niteliğini yitirmiş orman alanları”nda yer alan yapılar için ise şunları söylemek mümkündür; Kamuoyunda sıklıkla gündeme geldiği gibi, “tüm ‘2b’ alanları”nın satılması, kesinlikle onaylanamaz. Ancak fiilen işgal edilmiş, yapılaşmış alanlarda yer alan yapıların (eğer havza kirliliğine neden olmuyorsa) sahiplerine bu arazilerin kiralanması düşünülebilir. Bu tutum, hava

fotoğrafları, uydu görüntüleri ile tespit edilebilecek ve yalnızca yapılaşmış alanlar özelinde desteklenebilir. Bizim araştırmamızdaki Ata Mahallesi, eskiden “2b” kapsamında iken, açılan bir dava sonucu “orman sınırı” içine alınmıştır. Çok düşük yoğunlukta büyük bahçeler içinde (1- 25 dönüm) 1- 2 ev biçiminde yapılanmış bu alan için de aynı öneri geliştirilebilir. Mahalle sakinleri, bu büyük arazilerde fiilen tarım yapmaktadırlar. Yeni yapı/ inşaat kesinlikle yapmamak koşuluyla bu araziler onlara belli süreler ile kiralanabilir.

Kuşkusuz yukarıdakilerden farklı öneriler de geliştirilebilir. Ancak önemli olan, sorunun büyüklüğünün farkında olmak ve çözüme yönelik arayış içinde olmaktır..

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Adorno, T. W., "On the Logic of the Social Sciences", *The Positivist Dispute in German Sociology*, Heinemann, London, (1977), pp: 68- 86.

Ak, İ., *Metropolleşme Sürecinde Türkiye*, DPT Sosyal Planlama Dairesi Araştırma Şubesi Yayınları, Ankara, (1981).

Akşit, B., vd., "GAP'da Kentleşme ve Nüfus Hareketleri" (Yayınlanmamış Araştırma Raporu), ODTÜ, Ankara, (2001).

Alpar, İ. ve Yener, S., *Gecekonduların Araştırması*, D.P.T. Sosyal Planlama Başkanlığı-Araştırma Dairesi, Ankara, (1991).

Altınçekiç, F., *İzmir'de Planlama Kavramı, Kentsel Gelişme Dinamikleri ve Sonuçları Üzerine bir Araştırma*, DEÜ, Müh-Mim. Fak. Yayını, No: ISBN 975 441 0013, İzmir, (1987).

Arato, A. ve Gebhardt E., (ed.) "The Essential Frankfurt School Reader", Basil Blackwell, Oxford, (1978), Adorno, T. W. "Sociology and Empirical Research". *The Positivist Dispute in German Sociology*, Heinemann, London, (1977), pp: 68-86.

Arslan, A ve Hürol- Al, Y., "Van'da Diğerlerinin Mekanları" ["Others' Spaces in Van"], *Van Dosyası: Teknolojik Afet, Zorunlu Göç, Yoksulluk ve Mimarlık* [Van File: Technological Disaster, Compulsory Migration, Poverty and Architecture], ed: Hürol- Al, Y., TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, Ankara, (1998), pp: 146-171.

Arslan, A., "Türkiye'de Yeni Yentli Yoksulluk Biçiminden bir Kesit: Van'daki Dere Kenarları" ["A Cross- Section from the New Urban Poverty in Turkey: Riversides in Van"], *Van Dosyası: Teknolojik Afet, Zorunlu Göç, Yoksulluk ve Mimarlık* [Van File: Technological Disaster, Compulsory Migration, Poverty and Architecture], ed: Hürol- Al, Y., TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, Ankara, (1998), pp: 172-212.

Arslan, Z., "Televizyonda Suç Söylemi ve İdeoloji, Hegemonya, İktidar İlişkisi" Y. L. Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi (Siyaset Bilimi) Ana Bilim Dalı, 2001, Ankara.

Atauz, S. vd., "GAP Kültürel Gelişim Projesi", (Yayınlanmamış Araştırma Raporu) Hacettepe Üniversitesi ve T. C. Kültür Bakanlığı, Ankara, 1995.

Ayata, A. G. ve Ayata, S., "Konut Alanları, Cemaat İlişkileri ve Kent Kültüründe Kadınlar: Ankara Araştırmasının Sonuçları", Diğerlerinin Konut Sorunları, ed.: Komut, E. M., TMMOB Mimarlar Odası yayınları, Ankara, (1996), ss: 65- 70.

Bağcı, C. "Zorunlu Göç, Kentsel Yaşam ve Geriye Dönüş: OHAL Sürecinde bir Toplumsal Hareketlilik ve Yoksullaşma Olgusu Üzerine Sosyolojik Değerlendirmeler: Van Örneği" Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama. TMMOB Şehir Plancıları Odası ve Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Ankara, (2002), ss: 373-384.

Bauder, H., "Culture in the Labour Market: Segmentation Theory and Theories of Place", Progress in Human Geography, volume 25 (1), pp: 37-52, (2001).

Bauman, Z., Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar, çev.: Ü. Öktem. Sarmal, İstanbul, (1999).

Cem, İ., Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi, Can Yayınları, İstanbul, (1998).

Drakakis-Smith, D., "Third World Cities: Sustainable Urban Development III: Basic Needs and Human Rights" Urban Studies, volume 34 (5- 6), pp: 797-824, (1997).

Drakakis-Smith, D., "Third World Cities: Sustainable Urban Development, I", Urban Studies, volume 32 (4-5), pp. 659-678, (1995).

Ecevit, M. ve Ecevit, Y., "Kırsal Yoksullukla Mücadele: Tarımda Mülksüzleşme ve Aile Emeginin metalaşması" Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları, ed: Özdek D., TODAİE, İnsan hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Ankara, (2002), ss: 271-289.

Eke, F., "Absorption of Low-income Groups in Ankara", Progress in Planning, volume 19 part 1, pp: 1-88, (1981).

Erder, S., İstanbul'a Bir Kent Kondu: Ümraniye, İletişim Yayınları, İstanbul, (1996).

Erdoğan, N., "Yoksulları Dinlemek", Yoksulluk Halleri, ed: Erdoğan, N., De: Ki Demokrasi Kitaplığı, İstanbul, (2002), ss: 21-32.

Erman, T., Gecekondu Çalışmalarında 'Öteki' Olarak Gecekondu Kurguları, *European Journal of Turkish Studies*. <http://www.ejts.org/personnel145.html>. (Nisan, 2005).

Erman, T., "The Politics of Squatter (Gecekondu) Studies in Turkey: The Changing Representations of Rural Migrants in the Academic Discourse" *Urban Studies*, volume 38 (7), pp: 983-1002, (2001).

Ersoy, M. ve Şengül, T., Kentte Göç ve Yoksulluk, Diyarbakır Örneği, ÖDTÜ Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı 2001 yılı Stüdyo Çalışması, (2002), Ankara.

Friedrich Ebert Vakfı, Türkiye'de Gecekondu'nun 50. yılı: Barınma İhtiyacından Kentsel Rant Paylaşımına Dönüşen Bir Sürecin Ekonomik, Sosyal ve Politik Boyutları, (1996).

Filgueira, C., "To Educate or Not to Educate. Is That the Question?", *CEPAL Review*, 21, pp: 56-86, (1983).

Gilbert, A., "Third World Cities: Housing, Infrastructure and Servicing", *Urban Studies*, volume 29 (3-4), pp: 435-460, (1992).

Gilbert, A., "Third World Cities: Poverty, Employment, Gender Roles and the Environment during the Time of Restructuring", *Urban Studies*, volume 31 (4-5), pp: 605-633, (1994).

Hall, P., vd., *Policing the Crisis: Mugging, the State, and Law and Order*, Macmillan, London, (1978).

Harvey, D. ve Reed, M. H., "The Culture of Poverty: An Ideological Analysis", *Sociological Perspectives*, volume 39 (4), pp: 455-495, (1996).

Harvey, D., *The Urbanization of Capital: Studies in History and Theory of Capitalist Urbanisation*, John Hopkins University Press, Baltimore, (1985).

Horkheimer, M., "Traditional and Critical Theory." *Critical Theory: Selected Essays*. Continuum, New York, (1989), pp: 188-243.

Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M., Nöbetleşe Yoksulluk-Sultanbeyli Örneği, İletişim Yayınları, (2001), Ankara.

İ.B.B. Mesken Gn.Md., Ankara-Gülveren Gecekonduarı, Mayıs, Ankara, (1966).

İnsel, A., "İki Yoksulluk Tanımı ve Bir Öneri", Toplum ve Bilim, sayı 89 (yaz), ss. 62-72, (2001).

Işık, Ş., Bornova-Mevlana Mahallesiinin Gelişim Süreci ve Sosyal-Ekonomik Yapısı, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları 111, İzmir, (2000).

İzmir Y.G. 21, İzmir'in Kentleşme-Çevre-Göç Sorunları ve Çözüm Önerileri, 3. Cilt, Göç Raporu, İzmir, (1998).

Kalaycıoğlu, S., "Türkiye'de Kentsel Yoksulluğun Tanımlanmasında Geçinme ve Aile Stratejilerinin Etkileri", Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama. TMMOB Şehir Plancıları Odası ve Gazi Üniversitesi Şehir ve Böge Planlama Bölümü, Ankara, (2002), ss: 65-72.

Kalaycıoğlu, S. ve H. Rittesberger-Tılıç. "Yapısal Uyum Programlarıyla Ortaya Çıkan Yoksullukla Başetme Stratejileri", Kentleşme, Göç ve Yoksulluk, ed: Dikmen, A. A., 7. Sosyal Bilimler Kongresi, İmaj Yayınları, Ankara, (2002).

Karadağ, A., Kentsel Gelişim Süreci, Çevresel Etkileri ve Sorunları ile İzmir, İzmir, (2000).

Kartal, S. K., Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye'de Kentleşme, Yurt Yayınevi, Ankara, (1983).

Kartal, S. K., Kentleşme ve İnsan, TODAİ Yayınları No: 175, Ankara, (1978).

Kazgan, G., Tanzimat'tan XXI., Yüzyıla Türkiye Ekonomisi, Altın Kitaplar, İstanbul, (1999).

Keleş, R., Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, (2004).

Keleş, R., Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, (1993)

Kıray, M. B., Kentleşme Yazıları, Bağlam Yayınları, İstanbul, (1998).

Kıray, M. B., "Toplumsal Değişme ve Kentleşme", Kentleşme Sürecinde Bütünleşme Sorunları ve Çözümleri Semineri, Ankara, (1981).

Kongar, E., 21 Yüzyılda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, Remzi Kitabevi, İstanbul, (1998).

Kongar, E., "Kentleşen Gecekonducular ya da Gecekondulaşan Kentleşen Sorunu", Kentleşme Sürecinde Bütünleşme Sorunları ve Çözümleri Semineri, Ankara, (1981).

Konrad, Adenaver Vakfi, Türk Belediyecilik Derneği, Gecekonducuların Önlenmesi, Kentleşme ve Planlama, Mahalli İdareler Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi, Ankara, (1994).

Kumar, S., "Landlordism in Third World Urban Low-income Settlements: A Case for Further Research". Urban Studies, Volume 33(4-5), (1996).

Kümbetoğlu, B., "Gecekondu Kadin ve Yaşam Alanları", Diğerlerinin Konut Sorunları, ed.: Komut, E. M., TMMOB Mimarlar Odası yayınları, Ankara, (1996), ss: 90-99.

Ladanyi, J., "Patterns of Residential Segregation and the Gypsy Minority in Budapest", International Journal of Urban and Regional Research, volume 17 (1), pp: 30-41, (1993).

Lefebvre, H., Modern Dünyada Gündelik Hayat. Çev: I. Gürbüz, Metis, Ankara, (1998).

Lefebvre, H., Writings on Cities, Blackwell, Cambridge, (1996).

Lefebvre, H., The Production of Space, Blackwell, Oxford, (1991).

Lowder, S., "The Limitations of Planned Land Development for Low-income Housing in Third World Cities", Urban Studies, volume 30 (7), pp: 1241-1255, (1993).

Mingione, E. ve Morlicchio E., "New Forms of Urban Poverty in Italy: Risk Path Models in the North and South", International Journal of Urban and Regional Research, volume 17 (3), pp: 413-427, (1993).

Ministry of Reconstruction of Resettlement, Gecekondus in İzmir, General Directorate of Housing, Social Research Department-7, Ankara, (1966).

Morris, L., "Informal Aspects of Social Divisions", International Journal of Urban and Regional Research, volume 18 (1), pp: 112-114, (1994).

Ocak, E., "Yoksulun Evi", Yoksulluk Halleri, ed: Erdoğan, N., De: Ki Demokrasi Kitaplığı, İstanbul, (2002), ss: 89-115.

Özbay, F., "Evler, kadınlar ve Ev Kadınları", Diğerlerinin Konut Sorunları, ed.: Komut, E. M., TMMOB Mimarlar Odası yayınları, Ankara, (1996), ss: 52-64.

Özbay, F., "Kadınların Eviçi ve Evdışı Uğraşlarındaki Değişme", Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadınlar, ed.: Tekeli, Ş., İletişim Yayınları, Ankara, (1993), ss: 117-128.

Özdemir, S., vd., İmar Afları Sonrasında İzmir'de Gecekondulaşma, Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara, (2002), ss: 127-155

Özdemir, S., "Metropolitan Kent Çeperlerinde Mülkiyet Örüntüsü Değişim Süreci", DEÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1993, İzmir.

Özüğürlü, A., "Yoksulluk Kavramına 'Çöplük'ten Bakmak", Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları, ed: Özdek D., TODAİE, İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Ankara, (2002), pp: 175-192.

Peker, M., Önen, E. ve Balkız, B., Göç, Kentleşme Sorunları ve Yerel Siyaset-Yeni Eğilimler, Yeni Yaklaşımlar, Saray Kitabevleri, İzmir, (1998).

Pugh, C. "Poverty and Progress? Reflections on Housing and Urban Policies in Developing Countries, 1976- 96", Urban Studies, volume 34 (10), pp: 1547-1595, (1997).

Rakodi, C., "Poverty Lines or Household Strategies? A Review of Conceptual Issues in the Study of Urban Poverty", Habitat International, volume 19 (4), pp: 407-426, (1995).

Sevgi, C., Kentleşme Sürecinde İzmir ve Gecekondular, Konak Belediyesi Kültür Hizmetleri, İzmir, (1988).

Sey, Y., “Cumhuriyet Döneminde Konut”, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, T. İş Bankası ve Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, (1998), ss: 273-300.

Sönmez, Özbek, İ., “Türkiye Metropollerinde Gettolaşma Eğilimleri”, Yoksulluk Kent Yoksulluğu ve Planlama, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara, (2002), ss: 459-466.

Skaburskis, A., “Decomposing Canada’s Growing Housing Affordability Problem: Do City Differences Matter?”, Urban Studies, volume 41 (1), (2004), pp:117-149.

Stromquist, P. N., “What Poverty Does to Girls Education: They Intersection of Class, Gender and Policy in Latin America”, Compare, volume 31 (1), (2001), pp: 39-56.

Şen, M., “Kökene Dayalı Dayanışma-Yardımlaşma: “Zor iş...” Yoksulluk Halleri, ed: Erdoğan, N., De: Ki Demokrasi Kitaplığı, İstanbul, (2002), pp: 164-192.

Şengül, T. ve Ersoy, M., (ed) Kentsel Yoksulluk ve Geçinme Stratejileri: Ankara Örneği, ODTÜ, Kentsel Politika Planlaması 1999 yılı Stüdyo Çalışması, (2000), Ankara.

Şenyapılı, T., “Charting the ‘Voyage’ of Squatter Housing in Urban Spatial ‘Quadruped’”, (2005), <http://www.ejts.org/document142.html>. (Nisan, 2005).

Şenyapılı, T., “Cumhuriyetin 75. Yılı Gecekonduunun 50. Yılı”, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, (1998), ss: 301-316.

Şenyapılı, T., “Yeni Sorunlar/Eski Çözümler. Kentsel Mekanda Bir Gecekondu Yolculuğu”, Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, (1996a), ss: 345-354.

Şenyapılı, T., 1980 Sonrasında Ruhsatsız Konut Yapımı, T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Konut Araştırmaları Dizisi: 8, Ankara, (1996b).

Şenyapılı, T., Gecekondu: Çevre İşçilerin Mekanı, ÖDTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara, (1981).

Şenyapılı, T., Bütünleşmemiş Kentli Nüfus Sorunu, ÖDTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara, (1978).

Şenyapılı, T., Türel, A., Ankara'da Gecekondu Oluşum Süreci ve Ruhsatlı Konut Sunumu, Batıbirlik Yayınları, No: 1, Ankara, (1996).

Tekeli, İ., Türkiye'de Yaşamda ve Yazında Konut Sorununun Gelişimi, Konut Araştırmaları Dizisi: 2, Başbakanlık TOKİ Başkanlığı, Ankara, (1996).

Tekeli, İ., "Yetmiş Yıl İçinde Türkiye'nin Konut Sorununa nasıl Çözüm Arandı", Konut Araştırmaları Sempozyumu, TOKİ Başkanlığı, Ankara, (1995), pp: 1-29.

Tekeli, İ., Gülöksüz Y. ve Okyay, T., Gecekondu Dolmuşlu İşportalı Şehir, Cem Yayınevi, İstanbul, (1976).

TMMOB., Bölgeiçi Zorunlu Göçten Kaynaklanan Toplumsal Sorunların Diyarbakır Kenti Ölçeğinde Araştırılması, TMMOB, Ankara, (1996).

Ünverdi, Zengin, H., "Kent Yoksulluğunun Değiştirdiği Toplumsal ve Mekansal İlişkiler Bağlamında Kimlik Yapılanmaları-İzmir Gecekonduları Örneği", Yoksulluk Kent Yoksulluğu ve Planlama, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara, (2002), ss: 361-372

Velibeyoğlu, H., "Development Trends of Single Family Housing Estates in İzmir Metropolitan Fringe Area",Yayınlanmamış Y.Lisans Tezi, İYTE Müh ve Fen Bilimleri Enstitüsü, 2004, İzmir.

Yörükhan, A., vd., Gecekondu in İzmir, Ministry of Reconstruction of Resettlement, General Directorate of Housing, Social Research Department-7, Ankara, (1966).

Gazete Haberleri,

"Gecekonduya Paravan." *Cumhuriyet Ege*, 18 Mart 2005

"Gecekonducular Cami İşgal Etti." 20 Şubat 1996

"Camide İsyan." 20 Şubat 1996

"Bizi Ezmeden Kondumuzu Yıkamazsınız", *Yeni Asır*, 1987

"Gecekonduya Yeşil Duvar", *Sabah*, 27 Temmuz 2005

EK 1: BASINDA NARLIDERE NARKENT SÜRECİ

<http://arsiv.hurriyetim.com.tr/egc/latin/99/12/25/egchab/27egc.htm>

24 Aralık 1999 Cuma

NARKENT'e ruhsat yok

NARLIDERE Belediyesi Insaat Muhendisleri Odasi ve II Cevre Mudurlugu'nun raporu dogrultusunda NARKENT Kooperatifi'ne oturma ruhsati vermedi. Insaat Muhendisleri Odasi'nin 2,5 ay suren incelemeleri sonrasi sitenin istinat duvarlarinin ve binalarin yeterli derecede saglam olmadigi anlasildi. Site yapilirken yanlislarin duzeltilmesi icin mudahalede bulunduklarini belirten Belediye Baskani Abdul Batur, "Bizim kimseyle alip veremedigimiz yok. Uygulama herkes icin gecerli. Narlidere'de oturma izni almak isteyen herkes Insaat Muhendisleri Odasi'ndan olur raporu alacak" dedi. Istinat duvarinin yikililarak yeniden yapilacagini, binalarda kolonlarin birlesme noktalarinin iyilestirilecegini soyleyen Batur, "Mimar bir baskan olarak ruhsat vermem imkansiz. Gerekli duzeltmeler yapildiktan sonra oda bir daha kontrol edecek, olumlu sonuc cikarsa rapor veririm" diye konustu.

<http://www.veniasir.com.tr/a/dizi/vizmir/vizmir6.htm>

YeniAsır

Yazı Dizisi

Hazırlayan

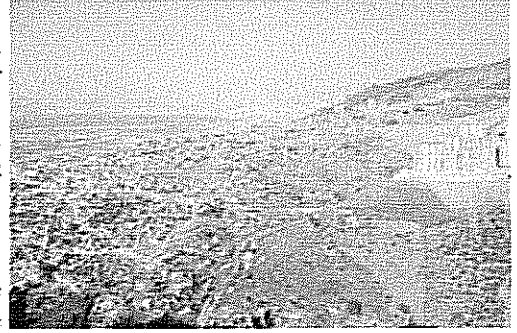
Mehmet Şakir Örs

Narlıdere yenileniyor

Narlıdere sirtlarındaki çarpıcı gecekondular, yakında değişecek. Yörede uygulanan Türkiye'nin ilk "kent yenileme projesi" sonuçlandırılmak üzere.

Gecekonduların sahiplerine, konut tahsis ediliyor. "Konut hakkı insan hakkıdır" ilkesinden çıkışla hazırlanan projede, 342 daireye sahipleri taşınmaya başladı.

Narlıdere'nin yaslandığı tepeler, gecekonduların yatağıdır... Ülkenin doğusundan, güneyinden, güney doğusundan buraya gelip yerleşmiş binlerce aile, bu gecekonduların yatağında zor koşullarda yaşar... Ama artık Narlıdere'de bir şeyler değişiyor. NARKENT, NARBEL gibi yeni kentler doğuyor. "Kent yenileme"nin en güzel örnekleri veriliyor.

Elbette bu noktaya kolay ulaşılmamış. Çok sıkıntı çekilmiş, çok engel aşılmış. Narlıdere'deki kent yenileme hareketini ve kurulan yeni kentleri NARKENT Başkanı Hüseyin Saygılı ile görüşüyoruz.

Konut hakkı insan hakkıdır

, "yeni kentler"in hikayesini şöyle anlatıyor: "İzmir'in şirin ilçesi Narlıdere'de gerçekleştirmek üzere yola koyduğumuz projenin üç önemli amacı vardı. Bunlar, "gecekonduların önleme", "kent yenileme" ve "topluların konut yaratma" amaçlarıydı. Bu amaçlara ulaşmamız kolay olmadı. Başlangıçta tereddütlerle bakıldı. Ama tam bir dayanışma anlayışıyla, olmaz denileni gerçekleştirdik. Yaklaşık 2000 kişi ve 400 gecekondunun bulunduğu, yenilenmesi gereken alanda, baştan sona oradaki insanlarınla diyalog içinde olduk. "Konut hakkı insan hakkıdır" ilkesini rehber edinerek, ülkemizde ilk kez kaçak gecekonduların sahiplerine birer ev olanağı sağlayan projeyi gerçekleştirdik.

Narkent olarak ne gecekonduların affı ne de gecekonduların yıkımı istiyoruz. Bu sorun 20-30 metrekare gecekonduların olduğu insanın evini başına yıkmakla çözülemez. Olsa olsa yeni sosyal ve toplumsal sorunlara yol açılmış olur. NARKENT Projesi, okulsuzluğun, susuzluğun, yolu olmayan, elektriği kaçak yakıp 4 kat fazla bedel ödeyenlerin, bir çeşmede saatlerce kuyrukta bekleyip bidonlarla su taşıyanların çözümüdür. 10 metrekarede oturup üstü naylon örtülü, kışın damlayan evsizlerin, çaresizlerin çaresidir." Saygılı, eğer alt yapısı devlet tarafından karşılanırsa, bütün gecekonduların alanlarının yenilenebileceğini ekliyor.

Kent barışı

Narlıdere'nin gecekonduların semtleri, 2. İnönü, Atatürk ve Huzur mahalleleri... Oraları dolaşıyoruz. Kadınlar, çeşmenin başında bidonlarıyla kuyruğa girmişler. Körfez'in onca güzel manzarasına karşın bunca sorun. Tam bir hayat çelişkisi..Narlıdere'nin gecekonduların insanları, şimdi konut bayramına hazırlanıyorlar. NARBEL ve NARKENT tamamlanmış. NARBEL bloklarında yerleşmeler başlamış. NARKENT'e de önümüzdeki aylarda insanlar taşınmaya hazırlanıyor. Narkent Başkanı Hüseyin Saygılı bu gelişmeleri kısaca "kent barışı projesi" olarak niteliyor. Gecekonduların insanı kentle barıştırıyor, insanca yaşam koşullarına ulaştırıyor.

Şimdi İzmirli olacaklar

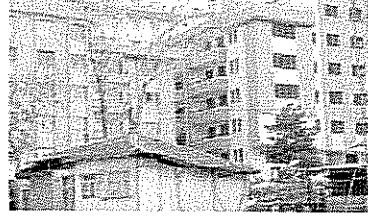
Sohbet ettiğimiz Narlıdere'li gecekonduların sakinleri, dört gözle, evlerine taşınacakları günü beklediklerini

söylüyorlar.

Onlar Sivashlı, Tuncelili, Çorumlu, Ağrılı, Karşlı, kısacası Türkiye'nin dört bir yanından gelmişler. Ama artık hepsi İzmirli ve şimdi de gerçekten İzmirli olduklarını anlayacaklarını düşünüyorlar. Düşlerinde yeni konutlar, yeni yaşamlar var... Rukiye Polat, Fadime Karlı, Ali Keleş, Hamide Yeşilyurt, Elif Yiğit insanca yaşam düşü kuran Narlıdere'li gecekonduların bir bölümü. Onlarla bir "gecekondular hatırası" çektiyoruz. Saygılı'nın verdiği bilgiye göre, 342 konut yerleşime hazır. Gecekonduların sakinleri Haziran ayında bu konutlara taşınca, onlardan boşalan gecekondular alanları temizlenip 1200 yeni konutun yapımına başlanacak ve etap etap gecekondular temizlenip, kent yenilenmesi gerçekleştirilecek. Narkent Başkanı'na, zaman zaman basına yansıyan "evlerin çürük olduğu ve yörede oturulamayacağı" savlarını anımsatıyoruz. Saygılı bütün ilgili kurum ve kuruluşlardan olumlu raporların alındığını, insanların burada gönül rahatlığıyla oturabileceklerini söylüyor.

29.10.2003

Hükümet, inanmayan gecekondulara bu örneği gösteriyor: 'Bak onlar gecekondularını verdiler; lüks daire sahibi oldular'

Hükümetin gecekonduları apartman daireleriyle değiştirme fikri, kimi belediyeler tarafından uzun zamandır uygulanıyor. İzmir'de Narlıdere Belediyesi tarafından 2 yıldır uygulanan proje ile gecekondular lüks konutlara dönüştürülüyor. Bir dönem gecekonduların muhiti olan Ankara Çukurambar da şimdi TBMM Başkanı Bülent Arınç başta olmak üzere birçok siyasinin oturduğu lüks konut bölgesi haline geldi. Çukurambar bölgesindeki gecekonduların sahipleri, belediye öncülüğünde müteahhitlerle anlaşarak virane yapılarını yıktırıyor, yerine yapılan lüks apartman dairelerine geçiyor. Yeni evlerini aşırı değerli bulanlar ise, lüks dairesini satarak daha ucuz bölgelerden birkaç ev birden alabiliyor.

İzmir Narlıdere'de 1995 yılında harekete geçen belediye, tek tek gecekonduların sahipleriyle görüşerek anlaşmış. Belediye kontrolünde kurulan kooperatifler, ilk etapta belediye arazisi üzerinde modern apartmanlar inşa etti. Daha sonra sahibi bu apartmanlara taşınmayı kabul eden gecekondular yıkılarak yerine depreme dayanıklı yeni apartmanlar dikildi. Belediye şu ana kadar gecekonduda yaşayan bin 292 aileyi apartmanlara taşıdı.

Gecekondusunu veren ailelerden biri olan Tuncelili Yıldız ailesi, 60 metrekarelik eski evini kooperatife tahsis ederek, hiç para ödemedi 95 metrekarelik yeni bir daire sahibi oldu.

1978'de Tunceli'den İzmir'e gelen Yıldız ailesi, 9 sene kirada oturduktan sonra hayat şartlarına dayanamayarak Narlıdere'de 60 metrekarelik bir yere gecekondular yaptı. Özel bir işyerinde çalışan anne Suna Yıldız ile inşaat işçisi olan baba Hasan Yıldız, elektrik, su ve yolu olmayan bu gecekonduda tam 4 çocuk büyüttü. Gecekonduda geçen 12 yıllık bir hayatın ardından Yıldız ailesi, 1999 yılında Narlıdere Belediyesi'nin daire teklifi ile hayata umutla bakmaya başladı. 60 metrekarelik gecekonduya karşılık kendilerine 95 metrekarelik bir apartman dairesi verilecekti. Bu teklifi hemen kabul eden Yıldız ailesi, 2 yıl daha gecekonduda ömür tüketti. 2 yıl sonra ise belediye sözünü tutarak Yıldız ailesini apartmana taşıdı. 2001 yılından bu yana apartman dairesinde oturan Suna Yıldız, konuyla ilgili şunları söyledi: "95 metrekarelik apartman dairesine yerleşince dünyamız değişti. İki oda, bir salon, bir de çocuk odası var. Bizim gecekondular betonarme olduğu için kooperatife herhangi bir para ödemedik. Fakat yağma tuğla gecekonduları olanlar aylık 7,5 milyon lira gibi sembolik bir parayı 48 ay ödeyerek daire sahibi olma hakkı elde etti. Kanuna uygun olması için onların böyle yapması gerekiyormuş."

Narlıdere Belediyesi'nin "Gecekonduların Dokusunu Yenileme Projesi" adını verdiği çalışmanın geçmişi 1995 yılına kadar uzanıyor. Halen ilçenin Narkent, Yeniköy, Narlı ve Yenikale olmak üzere 4 ayrı kısmında 20 ayrı kooperatifle gecekonduların sahipleri için apartmanlar inşa eden belediye, bu kooperatiflere üst birlik olarak hizmet veren Narbel'i 1995 yılında kurdu. Ardından gecekonduların önleme bölgesi oluşturuldu. Gecekonduların sahipleri için apartman yapımına ise 1998 yılında başlandı. Narkent şemsiyesi altında faaliyet gösteren alt kooperatifler, bugüne kadar yapılması planlanan 3 bin 453 konuttan bin 292'sini bitirerek gecekonduda oturan vatandaşlara teslim etti. Narlıdere'de projenin ilk uygulandığı yer olan Yeniköy'de projenin yüzde 70'i tamamlandı. Yenikale projesi ise veraset davalarının uzaması nedeniyle gecikmeli olarak temel atma aşamasına geldi. Yenikale (Aşağıköy)'de 600 konuttan 320'si, Narkent'te bin 498 konuttan 342'si, Yeniköy'de 620 konuttan 315'i, Yukarıköy'de (Narlı) 735 konuttan 315'i mülk sahiplerine verildi. Gecekonduların sahipleriyle bire bir ve toplu görüşmeler sonucu 20 metrekare yeri olanlar dahi mağdur edilmedi. Bu kişilere bile 95 metrekarelik daire verildi.

Narkent Yapı Kooperatifi Başkanı Nazmi İletmiş, Narlıdere Belediyesi'nin kurmuş olduğu üst şirket Narbel ile anlaşmalarını belirterek, "Gecekondular için verdiğimiz dairelere 21 milyar üst yapı, 10 milyar elektrik, PTT, kablolu TV sistemi, su, kanalizasyon gibi altyapı, 100 milyon da kırtasiye giderleri olmak üzere 31 milyar 100 milyon lira harcadık. Gecekonduların sahiplerine bu daireleri hiçbir para almadan teslim ettik." dedi. Yalnız gerçek mağdurlar otursun diye 10 yıl satmama şartı koyduklarını anlatan Nazmi İletmiş, "1998'de başladığımız inşaatları 2001'de bitirdik. Arsa haricinde hiçbir şekilde kredi almadık. Tek gelir kaynağımız, gecekonduların sahipleri dışındaki kayıtlı üyelerimizden elde ettiğimiz aidatlar." dedi.

Narlıdere Belediye Başkanı Abdül Batur ise, "Maliye, gecekonduların sorununa çözüm için yeni bir öneri paketi hazırlığı yaparken biz belediye olarak bunu iki yıldır hayata geçirdik. Hem de gecekonduların sahiplerine hiç kira ödemedi ve polis gücüyle gecekondularını yıkmadan." diye konuştu. Gecekonduların sahipleri üzerinde depreme dayanıklı, sağlıklı bir yapılaşmaya gidilmesinin zorunlu olduğunu ifade eden Başkan Batur, "Bu şekilde hem gecekonduların sahipleri daha insanca yaşayacağı bir mekana kavuşuyor, hem de arazileri işgal altında olan devlet buraları değerlendirerek ciddi bir kaynak sağlıyor." dedi.

Maliye Bakanlığı, geçtiğimiz günlerde gecekonduların yerine çağdaş konutlar oluşturulması için gerekirse gecekonduların sahiplerine kira yardımını da içeren bir dizi çalışma yaptığını açıkladı. Önerilerden birine göre gecekondular boşaltılarak, özel sektör işbirliğiyle buralara rantı yüksek konutlar yapılacak. Daha sonra da gecekonduların sahiplerine buralardan birer daire verilecek, kalan daireler ise satılarak, Hazine'ye gelir sağlanacak. Haber: Zaman gazetesi

29/10/2003 09:13

BAŞLATTIĞIMIZ KENT YENİLEME PROJELERİNİN TAMAMLANMASI

Narlıdere Belediyesi hiç kuşkusuz en önemlisi projesi olan ve 2000 yılında başlatılan "Eski Kent Dokusunu Yenileme" ve "Gecekonduların Yenileme Projeleri" hızla ilerlemekte. Bu proje çerçevesinde yeni köy evlerinin tamamı, bitirme aşamasına getirilmiş. Yenikale ve Yukarıköy mahallerinde ise inşaatlara başlanmıştır. Aynı projenin en önemli ayağı olan Nar-kent'te ise (2. İnönü) 350 gecekonduların yıkım sağlanmış, burada oturan vatandaşlar yeni konutlarına taşınmıştır. Gecekonduların arınan bölgede Nar-kent konutları hızla yükselmeye başlanmıştır. Bu bölgede hazırlığı başlatılan 2. aşama için 2. İnönü ve Atatürk Mahallelerinin yeni imar planlarının hazırlanmasına hız verilmiştir.

İşte kent katliamı!

Narkent Yapı Kooperatifi, inşaatlardan çıkardığı hafriyatı, Narlıdere Atf Bey Deresi'ne boşalttı. Dolan dereyatağı ilk yağmurda sele neden olacak.

Narkent Yapı Kooperatifi'nin molozlarını boşalttığı Atf Bey Deresi, neredeyse doldu. Dere temizlenmezse, ilk yağmurlarda sel felaketinin olması kaçınılmaz.

Dere yataklarının hafriyat deposu olarak kullanılmasının faturasını geçmişte can kaybıyla ödeyen İzmirliiler hala akıllanmadı. Sel baskınları ve can kaybını önlemek için 22 milyon dolar harcanarak temizlenen dere yataklarına yapı kooperatiflerinin moloz dökmesi İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Ahmet Piriştina'ya çileden çıkardı.

Kayma olabilir İzmirliilerin hayatıyla oynayan bu zihniyetin son örneği Narlıdere Atf Bey Deresi'nde yaşandı. Dere, Narkent Yapı Kooperatifi'nin döktüğü molozlarla dolma safhasına geldi. Molozların ciddi bir yağmurla bölgeyi tehdit edebileceğini belirten Belediye yetkilileri, bölgedeki 200, 300 bin metrekiplük tabakanın kütle halinde aşağı kayabileceğini vurguladılar.

14 milyar ceza İzmir Büyükşehir Belediye Encümeni, Narkent Yapı Kooperatifi'ne Ali Onbaşı Deresi'ne akan Atf Bey Deresi'ne moloz döktüğü gerekçesiyle İmar Kanunu'nun 42. maddesi uyarınca 14 milyar 285 milyon lira para cezası verdi. Belediye yetkilileri "Kooperatife molozu kaldırıp temizlemesi için tebligat yaptık. Eğer temizlemezlerse biz temizleyip yaptığımız harcamayı yüzde 20 fazlasıyla tahsil edeceğiz" dediler.

Emeklerimiz boşa gidiyor

İhanete isyan eden Piriştina, "Trilyonlar harcayıp dereleri ıslah ediyoruz. Kooperatifler arazilerinden çıkan hafriyatları ıslah ettiğimiz dere yataklarına döküyorlar. Yağmur yağdığı anda da o canım çalışmalar bir anda yok olup gidiyor. Böyle düşüncesizlik olmaz" dedi. Geçmişte dere yatakları imar planlarında yer almadığı için sorunun bugünlere geldiğini belirten Piriştina şöyle konuştu: "Bugüne kadar dere ıslah çalışmalarına 22 milyon dolar harcadık, harcamaya da devam ediyoruz. Bir yandan biz yapıyoruz öbür yandan moloz döküp bizim yaptıklarımızı bozuyorlar. Molozlar yağmur sularıyla inip kanalları tıkiyor. Sel baskınlarına, can kayıplarına neden oluyor. Bu kadar düşüncesizlik olmaz."

Narlıdere tehlike altında

İZSU Genel Müdürü ve İzmir Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreter Yardımcısı Hasan Fehmi Mani, bölgenin tehlikeli olduğunu söyledi. Toprak hareketlerinin önlenmesi için bir dizi tedbir alınması gerektiğini belirten Mani, "Narlıdere Belediye Başkanı Abdül Batur bölgedeki gerekli tedbirler alınmaya kadar hafriyatı durdurdu. Üniversite ile işbirliği içinde bölgede çalışma yapıyoruz. Çalışmalar tamamlandığında oradaki durum belli olacak" dedi.

Yeni Asır

5 Ocak 2002 Cumartesi

Kent Yenileme Projesi hazır

Narlıdere'de yıkılan gecekonduların yerine 1200 modern konut yapılacak.

Kentin sülletini değiştirdiklerini belirten Narlıdere Belediye Başkanı Batur, "Kent Yenileme Projesi çok önemli. Bu nedenle Narkent'in bir an önce bitirilmesi gerekiyor" dedi.

Narlıdere Kent Yenileme Projesi'nin 1. etabı olan Narkent konutlarının inşaatı, Narlıdere Belediyesi'nin destek vermesiyle yeniden başladı. Sosyal konutlara taşınan mahalle sakinlerine ait gecekonduların yıkımı Narlıdere Belediye Başkanı Abdül Batur'un talimatıyla hızlandırıldı.

Destek verdi

Belediye ekiplerinin 57 gecekondunun yıkımına başladığını ifade eden Başkan Batur, "Gecekonduların yıkımı, belediye ekiplerince hafta boyu sürdürülecek. Kent Yenileme Projesi bizim için çok önemli. Bu nedenle Narkent'in bir an önce bitirilmesi gerekiyor. Bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da yasal ve hukuksal çerçevede çalışmalarımızı sürdürüp Narkent'e her türlü katkıyı vereceğiz. Belediyemize ait Nar-Bel konutlarının altyapı çalışmaları yapılırken, Narkent'in de altyapısını yaparak bu konudaki destek verme gayretimizi göstermiştik. Narkent yönetiminin önümü açtık." dedi.

Yeni kimlik "Bizden başka kimse tam olarak kent yenileme projesini uygulamıyor" diyerek Narlıdere'nin kimliğini değiştirmeye hazırlanan Narlıdere Belediye Başkanı Abdül Batur, gecekonduların yoğun olarak bulunduğu Narlıdere'de, kent yenileme projesi çerçevesinde başlatılan yıkımlara bayram tatilinin ardından devam ettirmişti. Narlıdere Belediyesi'nin özel timleri, bayram tatilini fırsat bilerek kaçak konut inşa edenlere 7 gün süre vermiş, ardından da konutları yıkmıştı.

Kayma tehlikesi Narlıdere Belediyesi ile Narkent yönetimin karşı karşıya getiren en önemli sorunlardan biri, gecekondusu yıkılanların taşınacağı sosyal konutların istinat duvarında kayma tehlikesinin olmasıydı. Konutların tesisatlarında da eksiklik vardı. Narlıdere Belediye Başkanı Abdül Batur, Mimarlar Odası ve Ege Üniversitesi'nden konutlarla ilgili "oturulabilir" raporu istedi. Raporun alınmasının ardından Narkent yönetimi'nin Narlıdere Belediyesi ve Narbel Şirketi'ni olan yaklaşık 100 milyar liralık borcu geçen yıl yapılan protokolle ödeme takvimine bağlandı. Buna göre Narkent yönetiminin borcunu 2002'de ödemesini karar verildi. 4 bloktan oluşan toplam 350 konutun imalat ve tesisat eksiklikleri giderilerek "oturulabilir" raporu alınca Narlıdere Belediye Başkanı Abdül Batur yönetime destek verdi.

Sorun çözüldü izin verildi. Narkent Yönetimi gecekondular için 4 bloktan oluşan 350 konut inşa ettirmiş, ancak Narlıdere Belediye Başkanı Abdül Batur yaklaşık 1 yıl konutlara oturma izni vermemişti. İnşaatlardaki sorunların çözülmesinin ardından Batur, gecekonduları yıkarak, vatandaşların Narkent konutlarına taşınmasına izin verdi. Yıkılan gecekonduların bulunduğu alanda da Narkent yönetimi, üyeleri için 1200 konut inşa edecek.

Başkan Batur'u ziyaret ettiler Boşaltılan evlerin belediye ekiplerince yıkılması ve Başkan Batur'un projeye destek vermesinin ardından Narkent yönetimi Başkan Batur'u makamında ziyaret etti. Narkent Genel Başkanı Müslim Yıldız, "Narkent için sıkıntılı günler sona erdi. Kent yenileme projesinin 1.etabı olan Narkent konutlarının yapımı Başkan Abdül Batur'un katkısı ile hızla başlayacaktır. Bu süreç içinde tüm raporlar alınıp, hukuki sorunlar giderilmiştir. Bütün bu aşamalarda Başkan Batur üyelerimizin yanında yer almıştır. Kendisine teşekkür ederiz" dedi.

Milliyet

Yargıda artan dram

Naringül Uğur, sekiz yıl önce inşaat çukurunda oluşan gölette ölen İbrahim (sağda) ve Ersin'in fotoğraflarını öperek avunuyor.
FOTOĞRAFLAR:
TURAÇ TOP/DHA

İki çocuğunu sekiz yıl önce inşaat göletinde yitiren anne, belediyeden aldığı 3 milyarlık tazminatın iki katını geri verme tehlikesiyle karşı karşıya

İZMİR - İki çocuğu gölete düşerek ölen anneye tazminat ödemeye mahkûm olan Narlıdere Belediyesi, Yargıtay'ın kararı bozması üzerine, ödediği parayı faiziyle geri istedi. El işi yapıp satarak geçinirken icrayla karşılaşan anne, "Çocuklarımanın acısını yaşarken bir de bu çıktı" dedi. İzmir'in Narlıdere ilçesinin İkinci İnönü Mahallesi'ndeki Narbel Konutları'nda sekiz yıl önce meydana gelen olayda, yedi yaşındaki İbrahim Uğur ile dört yaşındaki kardeşi Ersin, yağmur sularıyla gölete dönüşen inşaat çukuruna düşüp boğuldu. Anne Naringül Uğur, ihmali ve kusuru bulunduğunu öne sürdüğü Narlıdere Belediyesi ve Narkent Kooperatifler Birliği aleyhine 11 milyar liralık tazminat davası açtı. İzmir 2'nci Asliye Hukuk Mahkemesi'ndeki davada, belediyenin faiziyle birlikte 3 milyar 154 milyon lira, kooperatifin de 3 milyar 600 milyon lira tazminat ödemesine karar verildi. Uğur çifti, kazandıkları tazminatı belediyeden ve kooperatiften tahsil etti. Narlıdere Belediyesi, ödemeyi yapmasına karşın Yargıtay'a başvurarak, kararın temyiz edilmesini, davanın idare mahkemesinde görülmesini istedi. Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, belediyeye ilgili hükmü bozdu. Dosyayı tekrar inceleyen 2'nci Asliye Hukuk Mahkemesi davayla ilgili 'görevsizlik' kararı verince dava İzmir 1'inci İdare Mahkemesi'ne düştü. Dava sürerken, belediye yetkilileri, ödedikleri 3 milyar 154 milyon lirayı faiziyle birlikte 7 milyar 418 milyon lira olarak tahsil etmek için icra takibi başlattı.

'Bu parayı ödeyemem'

Aradan geçen süre içinde eşinden ayrı yaşamaya başlayan Naringül Uğur, hakkındaki icra takibini duyunca paniğe kapıldı. Uğur, "Bu parayı ödememe imkân yok. Yaptıkları vicdansızlık. Aldığım para zaten avukatımın ücretini bile zor karşıladı. Oğullarımın öldüğüne mi, yoksa paranın geri istenmesine mi üzüleyim" dedi.

Yargıda artan dram
(13/10/2004)

Faiziyle iade İzmir'de, iki çocuğunu sekiz yıl önce inşaat göletinde yitiren Naringül Uğur, tazminat şokunda: Asliye mahkemesinde kazandığı dava Yargıtay'da bozulunca, belediye ödediği 3.1 milyar, 7.4 milyar olarak istedi. Cezada mahkûmiyet "Elişi satarak geçiniyorum. Aldığım para da zaten yargı masraflarına gitmişti" diyen Uğur'un Yargıtay'dan dönen davası, idare mahkemesinde devam ediyor. Yani belediye henüz hukuken 'temize çıkmış' değil.

http://www.barobirlik.org.tr/calisma/basinda_yargi/2004/10/13.htm

13 EKİM 2004 ÇARŞAMBA GÜNLÜ GAZETELERDEN

YARGI HABERLERİ

Acılı annenin tazminat savaşı

Turaç TOP- Murat EREN/İZMİR, (DHA) /HÜRRİYET

İzmir'in Narlıdere İlçesi'nde, iki çocuğunu gölete kurban veren Naringül Uğur, dava bitmeden tahsil ettiği 3 milyar 154 milyon liralık tazminatın belediye tarafından faiziyle geri istenmesine isyan etti.

Sekiz yıl önce yedi yaşındaki İbrahim Uğur ve dört yaşındaki Ersin Uğur, Narbel Sitesi'ndeki inşaat çukurunda oluşan gölete düşüp boğuldu. İzmir 2'nci Asliye Hukuk Mahkemesi Narlıdere Belediyesi'ni ve Narkent Kooperatifini 3 milyar 154 milyon lira tazminat ödemeye mahkum etti. Acılı anne parayı tahsil ederken, Narlıdere Belediyesi Yargıtay'a başvurdu. Yargıtay 4'üncü Hukuk Dairesi, hükmün bozulmasına karar verince, belediye yetkilileri icra takibi başlatıp ödedikleri 3 milyar 154 milyon lirayı faiziyle birlikte 7 milyar 418 milyon lira olarak geri istedi.

EK 2: TUBITAK HANE HALKI GÖRÜŞMESİ 1

1. **Hane halkı görüşme no:** Döküm sırasına göre doğrudan girilir.
(*h.h.g.no*)
2. **Mahalle :**
(*mahalle*)
 - 1.Yeşilçam
 - 2.Atatürk
 - 3.2. İnönü
 - 4.Huzur
 - 5.İlca
 - 6.Limontepe
 - 7.Ali Fuat Erden
 - 8.Salih Omurtak
 - 9.Cennetçeşme
 - 10.Kuruçeşme
 - 11.Mustafa Kemal 1
 - 12.Mustafa Kemal 2
 - 13.Onur
 - 14.Yeşil
3. **Sokak:** Doğrudan girilir.
(*sokak*)
4. **Kapı no:** Doğrudan girilir.
(*kapino*)
5. **Hane halkı no:**
(*h.h.no*)
 - 1.Evin beyi
 - 2.Evin hanımı
 - 3.Oğlu
 - 4.Kızı
 - 5.Gelini
 - 6.Annesi
 - 7.Babası
 - 8.Kız kardeşi
 - 9.Erkek kardeşi
 - 10.Torunu
 - 11.Diğer
6. **Yaşı:**
(*yas*)
 1. 0-1
 2. 2-6
 3. 7-14
 4. 15-20
 5. 21-30
 6. 31-40
 7. 41-50
 8. 51-60
 9. 61-70
 10. 71⁺

7. **Cinsiyeti:** 1.Kadın
(*cinsiyet*) 2.Erkek
8. **Aile tipi:** 1.Çekirdek aile
(*aile*) 2.Geniş aile
3.Parçalanmış aile
4.Bekar
9. **Eğitim Durumu:** 0.Okul çağında değil
(*egitim*) 1.Okuma yazması yok
2.Okuma yazması var
3.İlköğretim okuluna gidiyor
4.5 yıllık ilköğretim okulu mezunu
5.İlkokuldan terk
6.8yıllık ilköğretim okulu mezunu
7.Ortaokul mezunu
8.Ortaokuldan terk
9.Liseye gidiyor
10.Lise mezunu
11.Lise terk
12.Yüksekokul / üniversiteye gidiyor
13.Yüksekokul / üniversite mezunu
14.Yüksekokul / üniversiteden terk
15.Okul çağında ama okula gitmiyor
10. **Mesleki eğitim alıp almadığı:** 999.Anlamsız (okul çağında değilse, vs)
(*mes.egi*) 1.Mesleki eğitim almış
2.Mesleki eğitim almamış
11. **Doğum yeri:** Plaka no'suna göre girilir.
(*dog.yeri*)
12. **Geldiği yer:** Plaka no'suna göre girilir.
(*gel.yer*) 999.Anlamsız (İzmir doğumluysa, vs)
13. **Memleketinden ne zaman ayrıldığı:**Doğrudan tarih girilir.
(*ayr.yil*) 999.Anlamsız (İzmir doğumluysa, vs)
99.Bilmiyor (Hatırlamayan, vs. olabiliyor)
14. **Memleketinden neden göç ettiği:** 999.Anlamsız (İzmir doğumluysa, vs)
(*gel.neden*) 1.Ekonomik nedenler
2.Eitimsel nedenler
3.Terör
4.Ailesi geldiği için
5.Ailevi sorunlar sebebiyle

* Çocukların göç sebebi, aileleri ile aynı girilecektir.

15. **Kademeli mi, doğrudan mı göç ettiği:** 999.Anlamsız (İzmir doğumluysa, vs)
(*kad.goc*) 1.Doğrudan
2.Kademeli
16. **Kademeli ise, ilk önce göç edilen yer:** Plaka no'suna göre girilir.
(*kad.ise*) 999.Anlamsız (Doğrudan göç ise, İzmir doğumlu ise, vs.)
17. **İzmir'e ne zaman geldiği:** Doğrudan tarih girilir.
(*iz.gel.t*) 999.Anlamsız
99.Bilmiyor
18. **Bu mahalleye ne zaman geldiği:** Doğrudan tarih girilir.
(*mah.gel.t*) 999.Anlamsız
99.Bilmiyor
19. **Yaptığı esas iş:** 999.Anlamsız
(*meslegi*) 1.Sürekli nitelikli işçi
2.Geçici işçi
3.Mevsimlik işçi
4.Esnaf
5.Seyyar satıcı
6.Devlet memuru
7.Ev işi (temizlik, vs)
8.Ev kadını
9.Eve iş alıyor
10.İş yapamayacak yaşta
11.Fason üretici
12.Öğrenci
13.Emekli
20. **Çalışıp çalışmadığı, çalışıyorsa, kaçmıcı işi olduğu:** 999.Anlamsız
(*kac.is*) 99.Bilmiyor
0.Çalışmıyor, işsiz
0,1.Ev kadını
Diğerleri sayı olarak doğrudan girilir
21. **Kim için çalıştığı:** 999.Anlamsız
(*kimecal*) 99.Bilmiyor
0.Çalışmıyor
1.Kendi işi
2.Özel firma
3.Özel kişi
4.Devlet
5.Diğer

22. Sosyal-sağlık güvencesi: 0.Yok
(sağlık) 1.Emekli Sandığı
2.ssk
3.Bağ-Kur
4.Yeşil kart
5.Diğer

23. İş yerinin nerede olduğu: * Görüşmelerde çıkan yanıtlara göre "values"ta
tanımlanır ve bu listeye eklenir.
(isyeri) 999. Anlamsız
0.Değişiyor
1.Çankaya
2. Şirinyer.....

24. İş yerine nasıl ulaştığı: 999.Anlamsız
(ulasım) 1.Toplu taşınım
2.Yaya
3.Servis
4.Toplu taşınım, bazen yaya

25. Ne kadar aylık aldığı: Doğrudan girilir
(maas) 999.Anlamsız
99.Bilmiyor / Söylemek istemedi

26. Ek işi olup olmadığı: 999. Anlamsız
(ekis) 0.Yok
1.Var

* Ev kadını olup başka iş de yapıyorsa, bu iş ek iş olarak değil, esas iş olarak gösterilecektir.

27. Ek iş olarak ne yaptığı: * Görüşmelerde çıkan yanıtlara göre "values"ta
tanımlanır ve bu listeye eklenir.
(ekisne) 999. Anlamsız
0.Değişiyor
1.
2.

* Çocuklar; 6 yaş öncesi için, 999 olarak, 6 yaş sonrası için ise ek iş yapmıyorlarsa, 0 olarak belirtilecektir.

EK 2: TUBITAK HANE HALKI GÖRÜŞMESİ 2

1. Hane halkı görüşme no: Döküm sırasına göre doğrudan girilir.
(h.g.h.no)

2. Mahalle: 1- Yeşilçam
(mahalle) 2- Atatürk
3- II: İnönü
4- Huzur
5- Ilıca
6- Limontepe
7- Ali Fuat Erden
8- Salih Omurtak
9- Cennetçeşme
10- Kuruçeşme
11- Mustafa Kemal 1
12- Mustafa Kemal 2
13- Onur
14- Yeşil

3. Sokak: Doğrudan girilir

4. Yaşı: 1- 0*1
2- 2*6
3- 7*14
4- 15*20
5- 21*30
6- 31*40
7- 41*50
8- 51*60
9- 61*70
10- 70+

5. Cinsiyeti: 1- Kadın
2- Erkek

6. Eğitim Durumu: 0- Okul çağında değil
1- Okuma yazması yok
2- Okuma yazması var
3- İlk öğretim okuluna gidiyor
4- 5 yıllık ilk öğretim okulu mezunu
5- ilk okuldan terk
6- 8 yıllık ilk öğretim okulu mezunu
7- orta okul mezunu
8- orta okuldan terk
9- liseye gidiyor
10- lise mezunu
11- liseden terk
12- üniversiteye gidiyor
13- yük okul/ üniversite mezunu

14- Y. Okul, üni. Terk
15- Okul çağında ama okula gitmiyor

7. Erkeğin evlenme yaşı: Doğrudan girilir
0- bilinmiyor
999- anlamsız (evli değilse vs.)

8. Kadının Evlenme yaşı: Doğrudan girilir
0- bilinmiyor
999- anlamsız (evli değilse vs.)

9. Resmi nikah olup olmadığı: 999- Anlamsız
1 Yok
2- evlenirken
3- sonradan

10. Kiminle evli olduğu: 999- anlamsız
1- akraba
2- komşu, tanıdık
3- Hemşehri
4- yabancı

11. Çocuklarının kiminle evlenmesini istediği: 1. Akraba
2. Komşu, tanıdık
3- Hemşehri
4- Kendi istedikleri ile

12. Başlık parası vb. Olup olmadığı: 999- anlamsız
1- var
2- yok

13. Temel ilk öğretim okuluna gitmeyen çocuk olup olmadığı:
999- anlamsız
0- yok
1- ilk okuldan terk 1 yada birden çok çocuk va
2- çocukları okutmak istememiş

14. Kız çocuklarının okutulması konusundaki düşüncesi: 999- anlamsız
99- bilmiyor
0- okutmak istemez
1- maddi imkanları olursa iste
2- her koşulda ister

15. Doğum yeri: Plaka nosuna göre girilir

16. İzmire nezaman geldiği: Doğrudan tarih girilir
999- anlamsız
99- bilmiyor

- 17. İzmir'e gelmesindeki tercih nedeni:** 999- anlamsız
1- izmirin güzel bir kent olması
2- burada iş bulması
3- akraba / aileden bazılarının burada olması
- 18. Oturduğu mahalleye gelmesindeki tercih nedeni:** 999- anlamsız
1- arsaya para vermemesi
2- arsa, ev kiralarının ucuz olması
3- iş yerine yakın olması
4- akrabaların burada olması
5- hemşehrilerinin burada olması
6- evlilik sebebi ile
- 19. İzmir'e gelirken maddi yardım alıp almadıkları:** 999- anlamsız
1- almadı
2- aldı
- 20. İzmir'e kimlerle geldikleri:"** 999- anlamsız
1- bütün aile
2- önce ailenin bir kısmı
- 21. Geldikleri yer ile olan ilişkileri:** 999- anlamsız
0- sürmüyor
1- ziyaret
2- yiyecek
3- memleketteki mülk geliri
4- memleketteki akrabalarından maddi yardım
5- memleketteki akrabalara maddi yardım
- 22. Geldiği yerde geçimini nasıl sağladığı:** 999- anlamsız
1- tarım
2- esnaf
3- memur
4- işçi
- 23. Geldiği yerdeki ev mülkiyeti durumu:** 999- anlamsız
1- hiç olmadı
2- önceden vardı şimdi yok
3- önceden vardı halen var
4 sonradan edindi
- 24. Geldiği yerdeki tarla mülkiyeti durumu:** 999- anlamsız
1- hiç olmadı
2- önceden vardı şimdi yok
3- önceden vardı halen var
4 sonradan edindi

- 25. Geldiği yerdeki hayvan sahiplilik durumu:** 999- anlamsız
1- hiç olmadı
2- Önceden vardı Şimdi yok
3- Önceden vardı halen var
4 sonradan edindi
- 26. Yaptığı esas iş:** 999- anlamsız
1- sürekli nitelikli işçi
2- geçici işçi
3- mevsimlik işçi
4- esnaf
5- seyyar satıcı
6- devlet memuru
7- ev işi (temizlik vb.)
8- ev kadını
9- eve iş alıyor
10- iş yapamayacak yaşta
11- fason üretici
12- Öğrenci
13- emekli
- 27. Yardım alıp almadıkları:** 0- almıyor
1- yakacak
2- eğitim
3- yiyecek, giyecek vb.
4- para
5- birkaçı hepsi
6- her zaman değil ama çok nadir
- 28. kaç yıldır ekonomik sorunlarının olduğu:** 999- anlamsız (eko. Sorun yok)
1- evlendiklerinden beri
2- kendini bildiğinden beri
3- izmire geldiklerinden beri
4- son yıllarda arttı
- 29. Kiracı mı ev sahibi mi olduğu:** 1- kiracı
2- ev sahibi
3- başkasının evinde kira vermeden oturuyor
- 30. neden burada ev yapmayı tercih ettiği:** 999- anlamsız (kiracı ise vb.)
1- arsaya para vermedi
2- arsa ucuzdu
3- akrabaları hemşehrileri burada
4- evi ucuza satın almış
- 31. evin yapılış tarihi:** doğrudan girilir
99- bilmiyor

- 32. Evin kimler ile beraber yapıldığı:** 999- anlamsız
99- bilmiyor
1- aile üyeleri
2- akraba, tanıdık, hemşehri
3- ustalar
- 33. Evi yapmak için borç alınıp alınmadığı:** 999- anlamsız
99- bilinmiyor
0- almadı
1- para
2- inş. Malzemesi
3- emek
- 34. Evin maliyeti:** Doğrudan girilir
999- anlamsız
99- bilmiyor
- 35. Tapunun olup olmadığı:** 1- var
2- yok
- 36. İmar affı başvurusu olup olmadığı:** 99- bilmiyor
1- var
2- yok
- 37. ev nedeni ile kaymakamlık/ belediye ile sorununu olup olmadığı:**
0- yok
1- kaçak elektrik kullanmaktan mahkemelik olmuş
2- belediyeden yıkma gelmiş
- 38. gecekondur, altyapı, vs. Sorunu olduğunda nereye başvuracağı:** 0- sorunu yok
1- muhtarlık
2- belediye
3- valilik
4- kaymakamlık
5- birkaçı
- 39. Başka yerde evi olup olmadığı:** 0- yok
1- memleketinde var
- 40. Neden burada ev tutmayı tercih ettiği:** 999- anlamsız (ev sahibi ise)
1- tanıdık, akraba, hemşehri
2- kira ucuz
- 41- nasıl bir evde oturmak istediği:** 0- cevap yok
1- halen oturduğu evde
2- su elektrik alt yapısı olan bir evde

42. arsanın bulunduğu arazinin niteliği: 0- sorun yok
1- çok eğimli
2- dere yatağı
3- heyelan tehlikesi var
4- sel tehlikesi var
5- birkaçı
6- hepsi

43. Arsanın büyüklüğü: doğrudan girilir

44. Konutun büyüklüğü: doğrudan girilir (pafta üzerinden ölçülerek yazılır)

45. İnşaat türü: 1- betonarme
2- yığma
3- kagir
4- naylon, teneke vs.

46. Evin su alt yapı koşulları: 1- var
2- yok

47. Evin elektrik alt yapı koşulları: 1- var
2- yok

48. Evin kanalizasyon alt yapı koşulları: 1- var
2- yok

49. Evin telefon alt yapı koşulları: 1- var
2- yok

50 .evin nem koşulları: 1- yok
2- var

51 .evin ışık koşulları: 1- yok
2- var

52 .evin çatı akıntısı: 1- yok
2- var

53 .evin sıhhi tesisat koşulları: 1- yeterli
2- yetersiz

54. evin tuvaletinin nerede olduğu: 1- içeride
2- dışarıda

55- televizyon olup olmadığı: 0- yok
1- çalışır durumda
2- çalışmıyor

- 56- Buzdolabı olup olmadığı:** 0- yok
1- çalışır furumda
2- çalışmıyor
- 57- çamaşır mak. olup olmadığı:** 0- yok
1- çalışır furumda
2- çalışmıyor
- 58- bulaşık mak. olup olmadığı:** 0- yok
1- çalışır furumda
2- çalışmıyor
- 59- müz. Seti/ teyp olup olmadığı:** 0- yok
1- çalışır furumda
2- çalışmıyor
- 60- elektrikli fırın olup olmadığı:** 0- yok
1- çalışır furumda
2- çalışmıyor
- 61- uydu anteni olup olmadığı:** 0- yok
1- çalışır furumda
2- çalışmıyor
- 62- telefon olup olmadığı:** 0- yok
1- çalışır furumda
2- çalışmıyor
- 63. Beyaz eşyaların kaçınıcı el olduğu:** 99- anlamsız (beyaz eşyası yoksa)
1- birinci el
2- kullanılmış
3- bir kısmı 1. el bir kısmı kullanılmış
- 64. motorlu taşıtın olup olmadığı:** 0- yok
1- otomobil
2- kamyonet- minübüs
3- motorsiklet
- 65. Haftalık Pazar parası:** Ortalama olarak doğrudan girilir
99- bilmiyor
- 66. gıda maddeleri nereden aldığı:** 99- bilmiyor (eşi vs ahyorsa)
1- Pazar
2- seyyar satıcılar
3- bakkal
4- büyük market
5- satın almıyor, başkası veriyor

67. Gıda maddeleri için borçlenip borçlanmadığı: 1- evet
2- hayır
3- bazen
99- bilmiyor

68. giyecekleri nereden aldıkları: 1- Pazar
2- seyyar satıcı
3- mahalle yakınındaki butik
4- tanıdıklarından parasız, kullanılmış
99- bilmiyor

69. ev eşyalarını nereden aldıkları: 1- Pazar
2- seyyar satıcı
3- mağaza
4- tanıdıklarından parasız
5- kullanılmış eşya satan yerlerden
99- bilmiyor

70. ev eşyalrı için borçlanıp borçlanmadıkları: 1- evet
2- hayır
99- bilmiyor

71. evin etrafında yaşayanların kimler olduğu: 1- hemşehriler
2- akrabalar
3- yabancı komşu

73. komaşuluk ilişkilerinin durumu: 1- ilişki yok
2- sorunlu/ gergin
3- iyi

74. akraba ilişkilerin durumu. 1- ilişki yok
2- sorunlu/ gergin
3- iyi

75. kente ne için gittikleri: 999- anlamsız (gitmiyorsa vs.)
1- iş için
2- akraba ziyareti
3- sağlık/ sosyal hizmetler
4- eğlence/ kentsel aktivite
5- alışveriş
6- birkaçı/ hepsi

76. herhangi parti vb. Üyelikleri: 0- değil
1- parti
2- dernek
3- vakıf
4- istiyor ama henüz değil
5- üyeydi artık değil

77. memlektine geri dönmeyi düşünüp düşünmediği: 1- evet
2- hayır
3- kararsızım

78. evet ise: 999- hayır ise
1- burada iş bulamadı, geçinmiyor
2- çiftçilik yapmak istiyor
3- politik destabilizasyonun sona ermesi
4- memleketimi özledim

79. hayır ise: 999- evet ise
1- köyde yapacak bir şey yok
2- kmisesi kalmadı
3- çocukların geleceği
4- evi işi izmirde
5- izmiri seviyor
6- memleketinde ailevi sorunları var
7- taşınmak bile para

80. tanıdıklarından dönen olup olmadığı: 1- var
2- yok

81.. başka bir yere göç etmeyi yada taşınmayı düşünüp düşünmediği: 1- evet
2- hayır
3- kararsızım

82. nereye göç etmeyi yada taşınmayı düşündüğü: 1- başka bir büyük kente
2- egede bir kente
3- izmirde başka bir mahalleye
4- bu mahallede başka bir eve
999- taşınmayı düşünmüyor

PROJE ÖZET BİLGİ FORMU

Proje Kodu: SBB 8005

Proje Başlığı: İmar Afları Sonrasında İzmir’de Gecekondulaşma: Sosyo-Ekonomik, Mekansal Bir Çözümleme.

Proje Yürütücüsü ve Yardımcı Araştırmacılar: Doç. Dr. Semahat ÖZDEMİR (yürütücü) Yrd. Doç. Dr. Adile ARSLAN AVAR, Dr. Pervin ŞENOL, Ar.Gör. Nuray SEVİNÇ KAYA, Ar.Gör. Kıvanç KUTLUCA, Ar.Gör. Hasibe VELİBEYOĞLU, Ar.Gör. Evrim GÜÇER, Ar.Gör. Mert KOMPİL, Ar.Gör. Uğur YANKAYA, Ar.Gör. İrem ELVAN, doktora ögr. Birkan BEKTAŞ, doktora ögr. Esin KOMPİL

Projenin Yürütüldüğü Kuruluş ve Adresi: İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Gülbahçe Köyü-Urla-İzmir.

Destekleyen Kuruluş(ların) Adı ve Adresi: İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Rektörlüğü, Gülbahçe Köyü-Urla-İzmir.

Projenin Başlangıç ve Bitiş Tarihleri: Temmuz 2002- Temmuz 2004

Öz: (en çok 70 kelime) Bu araştırmada 1980’li yıllarda gündeme gelen ve kamuoyunda da “imar affi yasaları” olarak bilinen yasalara dayanarak hazırlanmış olan “ıslah imar planları”nın sınırları dışındaki, yeni gecekondu alanları İzmir kenti örneğinde incelenmiştir. Anakentin ilçelerinde tespit edilen tüm gecekondu bölgelerinin ve anakent yakınındaki iki ilk kademe belediyesindeki (Asarlık Görece) gecekondu alanlarının incelenmesi sonucunda, son yıllarda akademik çevrelerde benimsenen yaygın görüşün tersine, son dönem gecekondu alanlarının çoğunlukla barınma amaçlı ve kent yoksulları tarafından oluşturulduğu ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Gecekondu, Kaçak Yapı, Barınma Gereksinimi, Kente Göç, Kent Yoksulluğu, İslah İmar Planı, İmar Affi.

Projeden Kaynaklanan Yayınlar: Özdemir, S., vd., İmar Afları Sonrasında İzmir’de Gecekondulaşma, Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara, (2002), ss. 127-155.

Bilim Dalı: Şehir Planlama

Doçentlik B. Dalı Kodu: 801

Projenizin kesin Raporunun ulaştırılmasını istediğiniz kurum ve kuruluşları belirtiniz.

PROJE ÖZET BİLGİ FORMU

Proje Kodu: SBB 8005

Proje Başlığı: İmar Afları Sonrasında İzmir'de Gecekondulaşma: Sosyo-Ekonomik, Mekansal Bir Çözümleme.

Proje Yürütücüsü ve Yardımcı Araştırmacılar: Doç. Dr. Semahat ÖZDEMİR (yürütücü) Yrd. Doç. Dr. Adile ARSLAN AVAR, Dr. Pervin ŞENOL, Ar.Gör. Nuray SEVİNÇ KAYA, Ar.Gör. Kıvanç KUTLUCA, Ar.Gör. Hasibe VELİBEYOĞLU, Ar.Gör. Evrim GÜÇER, Ar.Gör. Mert KOMPİL, Ar.Gör. Uğur YANKAYA, Ar.Gör. İrem ELVAN, doktora ögr. Birkan BEKTAŞ, doktora ögr. Esin KOMPİL

Projenin Yürütüldüğü Kuruluş ve Adresi: İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Gülbahçe Köyü-Urla-İzmir.

Destekleyen Kuruluş(ların) Adı ve Adresi: İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Rektörlüğü, Gülbahçe Köyü-Urla-İzmir.

Projenin Başlangıç ve Bitiş Tarihleri: Temmuz 2002- Temmuz 2004

Öz: (en çok 70 kelime) Bu araştırmada 1980'li yıllarda gündeme gelen ve kamuoyunda da "imar affı yasaları" olarak bilinen yasalara dayanarak hazırlanmış olan "ıslah imar planları"nın sınırları dışındaki, yeni gecekondu alanları İzmir kenti örneğinde incelenmiştir. Anakentin ilçelerinde tespit edilen tüm gecekondu bölgelerinin ve anakent yakınındaki iki ilk kademe belediyesindeki (Asarlık Görece) gecekondu alanlarının incelenmesi sonucunda, son yıllarda akademik çevrelerde benimsenen yaygın görüşün tersine, son dönem gecekonducularının çoğunlukla barınma amaçlı ve kent yoksulları tarafından oluşturulduğu ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Gecekondu, Kaçak Yapı, Barınma Gereksinimi, Kente Göç, Kent Yoksulluğu, İslah İmar Planı, İmar Affı.

Projeden Kaynaklanan Yayınlar: Özdemir, S., vd., İmar Afları Sonrasında İzmir'de Gecekondulaşma, Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara, (2002), ss. 127-155.

Bilim Dalı: Şehir Planlama

Doçentlik B. Dalı Kodu: 801

Projenizin kesin Raporunun ulaştırılmasını istediğiniz kurum ve kuruluşları belirtiniz.